JAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER ŞVAYK

ROMAN

Çeviri: CELÂL ÜSTER

3. BASKI

JAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER ŞVAYK

VE DÜNYA SAVAŞI'NDA
BAŞINDAN GEÇENLER

Can Yayınları 1537
Osudy dobreho vojâka Švejka za svĕtove vâlky, Jaroslav Hašek

1. basım: 2006
3. basım: Mart 2012
Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-0619-6

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

JAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER ŞVAYK

VE DÜNYA SAVAŞI'NDA BAŞINDAN GEÇENLER

ROMAN

Türkçesi
Celâl Üster

JAROSLAV HAŠEK, 1883’te Prag’da doğdu. Geçimini sağlamak için bir bankada memurluk yapmaya başladı. Bir yandan da Çek gazetelerinde yergiler yazdı. Orta ve Güneydoğu Avrupa’da gitmediği yer kalmadı. Kendini edebiyata verdiği ve gazetecilik yaptığı bu dönemde, meyhanelerdeki keyifli sohbetleriyle de ünlendi. I. Dünya Savaşı öncesinde 16 öykü kitabı ve *Mávjove vykriky* (Mayısta Haykırışlar) adlı bir şiir kitabı yayımlamış bulunuyordu. 1904-1907 arasında anarşist yayınların hazırlanmasında çalıştı. I. Dünya Savaşı sırasında Avusturya-Macaristan ordusuna alındı, Doğu Cephesi’nde tutsak düştü, birkaç yıl Rusya’daki tutsak kamplarında kaldı. Rusya’dayken Çek Kurtuluş Ordusu’nun üyesi oldu, daha sonra Bolşeviklere katıldı. Yeni kurulan Çekoslovakya’nın başkenti Prag’a dönünce, tüm zamanını *Aslan Asker Şvayk*’ı yazmaya ayırdı. Altı ciltlik bir dizi olarak tasarladığı yapıtın dördüncü cildini yazarken 1923’te Lipnitse’de öldü.

JOSEF LADA, 1887'de Prag yakınlarındaki Hrusice kasabasında doğdu. 14 yaşında Prag'a giderek bir mücellitin yanına çırak girdi. Daha sonra gazetelere karikatürler ve illüstrasyonlar çizdi. Konuşan kara kedi Mikeş'in serüvenlerini yazdı ve resimledi. Çek halkı, onu kartpostallardaki Noel resimleriyle tanıdı. Tiyatro ve sinema için sahne ve kostüm tasarımları gerçekleştirdi. Jaroslav Hašek'in *Aslan Asker Şvayk* romanını resimleyerek üne erişti. Ayrıca çeşitli Çek masallarını ve kendi yazdığı masalları resimledi. 1957'de Prag'da öldü.

CELÂL ÜSTER, 1947'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. *Cumhuriyet* gazetesi kültür servisini yönetti, *Cumhuriyet Kitap*'ın yayın yönetmenliğini üstlendi. 1983'te George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtının çevirisiyle *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Ödülü'ne değer görüldü. Jaroslav Hašek'ten George Orwell'a, D.H. Lawrence' tan İris Murdoch'a, Juan Rulfo'dan Jorge Luis Borges'e, Mario Vargas Llosa'dan John Berger'a Paulo Coelho'dan Roald Dahl'a pek çok yazarın yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Çevirmenin önsözü

Neresinden baksam kırk yıla yakın bir zamandır çeviriyle uğraşıyorum. Bugüne değin gazetecilik yaptım, dergi yönettim, yayınevi yönetmeni oldum, ama çevirmenliği hep ana uğraşım olarak gördüm. 1960'ların sonlarında Memet Fuat'ın benzersiz *Yeni Dergi*'sindeki çevirilerle başlayıp bugüne dek süren bu uğraş beni hiç bırakmadı.

Beni hiç bırakmadı diyorum ama, yıllardır bu uğraşı bazen bir gazete, bazen bir dergi, bazen de bir yayınevinde tüm gün çalışmanın yanı sıra sürdürmenin zorluğunu yaşıyorum. Kimileyin sabah çok erken kalkarak, kimi zaman gece geç saatlere kadar çalışarak, kimi zaman da hafta sonlarını çeviriye ayırarak. Böylesi bir çalışma temposu da, kuşkusuz, çeviriyi kesik kopuk kılmakla kalmıyor, hele eldeki epeyce kalın bir kitapsa işin uzadıkça uzamasına yol açıyor.

İşte bu yüzden, dört-beş yıl önce, bir daha George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege*'si gibi 700-800 sayfalık kitaplar çevirmemeye karar vermiştim. Üstelik kararımda ısrarlıydım. Ne ki, kararlılığın da o kadar kararlı olamadığı anlar yok değil; kim bilir, belki kararlılığı da bazen kararında bırakmak gerek...

İki yıl kadar önce, bir akşam vakti Nişantaşı'ndaki D&R'a girdim, kitaplara körlemeden bakıyorum. Ne çıkarsa bahtıma. Alt raflardan birinde gözüme Penguinler çarpıyor. Klasikler... Modern klasikler... Eğilip bakıyorum. Belirli bir kitabı aradığımdan değil. Belki eskiden okumuş olduğum bir romana yeniden takılırım diye. Kim bilir, gizliden gizliye bir istek belki de, La Mancha kırlarında kemik torbası Rosinante ve şaşkın

Şövalye'yle yeniden at sürmek, Kaptan Ahab'la bir balinanın sırtında bir kez daha denizlere açılmak, Emma Bovary ile gene arsenik içmek, Gregor Samsa'yla yeni baştan böceğe dönüşmek için...

Gene de, yüreğime bir ürküntü düşüyor. Benim için “okumak” ile “çevirmek” arasında incecik bir ayrım olduğunu bildiğimden, korkuyorum. Yazgı mıdır, nedir? Okuyacak kitap ararken çevirecek kitap bulurum hep! Böyle düşündüğümde de, hep Adnan Benk’in “çevirgen” sözünü anımsarım; “çevirmen” değil, “çevirgen”! ”Kemirgen”den gelen... Çevirmeden edemeyen...

Ve olan oluyor: Penguinlerin sırtlarına göz gezdirirken ansızın Jaroslav Hašek’in *Aslan Asker Şvayk'ı* gözüme çarpıyor. Beni hiç bırakmamış eski bir dost! Aklım hızla, bizim kuşağın altın çağı saydığım 1960'lara kayıyor. 1963 kışı. Sıraselviler’de, Belçika Konsolosluğu’nun bitişiğindeki iş hanının en üst katı. Arena Tiyatrosu yeni kurulmuş. Başında Asaf Çiyiltepe; Fransa’dan yeni dönmüş. Kadroda kimler var? İlk ağızda Nurhan Nur, Ergun Köknar, Başar Sabuncu, Ani İpekkaya, Tuncer Necmioğlu, Ege Ernart, Mehmet Güleryüz’ü anımsıyorum. Yanılmıyorsam, Genco Erkal’la Çetin İpekkaya bir süre sonra katıklılardı. Alfred Jarry'den *Übü* ya da *Kral Übü*, Marcel Ayme’den *Başkalarının Kellesi*, Caragiale’den *Kayıp Mektup* ve Hašek’ten *Aslan Asker Şvayk*. Ergun Köknar’ın oynadığı *Übu* yü de kuşkusuz olağanüstü bir oyun olarak anımsıyorum. Jean Vilar’ın Paris’te, Theâtre National Populaire’deki sahnelemesinden sonra Çiyiltepe’nin İstanbul’a taşıdığı *Übü*’de yabansı bir güzellik yansıyordu sahneden. Bu güzellik, Jarry’nin, budala, açgözlü, gözünü hırs bürümüş şişman kralın kötülük ve acımasızlığını anlatırken insan doğasının grotesk, akıldışı, şaşırtıcı yanını olanca gülünçlüğüyle sergilemesinden kaynaklanıyordu belki de. Otuz dört yaşında ölen Jarry’nin Dadacılara, gerçeküstücülere, uyumsuzluk tiyatrosuna öncülük etmesi bundandı sanırım.

Evet, *Übü* müthişti. Ama *Şvayk* bana her zaman daha yakın düştü. Arena’da sahnelenen, Fransız yazar Charles Apotheloz'un koca romandan gerçekleştirdiği uyarlamaydı. *Aslan Asker Şvayk'ı* Selâhattin Hilav’ın çevirisinden izlemiştik. Demek, bir daha kimsenin değiştirmeye kalkışamayacağı, handiyse dilimize yerleşen “Aslan Asker Şvayk” adını Hilav’a borçluyuz. Genco Erkal’ın biçilmiş kaftan gibi sırtına geçirdiği Şvayk’ı, Ege Ernart’ın sarhoş Papaz Katz’ını bir daha hiç unutmadım...

Elimi raftaki *The Good Soldier Svejk’e* uzatacağım, uzatamıyorum. Açıp kaç sayfa olduğuna bakmama gerek yok; 700 sayfadan az olmadığı sırtından belli. Uzanıp alırsam, biliyorum, çevirmeye kalkarım. Onun yerine Emily Bronte’nin *Wuthering Heights*’ını (hani şu *Rüzgârlı Bayır* diye de,

Uğultulu Tepeler diye de çevrilen) çekip alıyorum. Yalandan kim ölmüş! Önüne ardına göz atıp yerine bırakıyorum. Sonra Robert Louis Stevenson'ın *Treasure Island*'ını, ilk gençliğimin *Define Adası*'nı alıp karıştırıyorum. Boşuna! *Aslan Aslan Şvayk*'ı boş yere ertelemekten başka bir şey yapmadığımın ayırdındayım.

Ve kaçınılmaz son: *The Good Soldier Svejk*'i çekip alıyorum, hiç açıp bakmadan parasını verip kitabevinden çıkıyorum. Kendi kendime tadını çıkarmalıyım. Valikonağı'ndan aşağı vurup Şakayık'a sapıyorum, manavı geçip Ali Sports Cafe'ye giriyorum. Espressonun teki kesmez, duble olmalı. Kitabı önüme koyup bir sigara yakıyorum. Kapağında, Josef Lada'nın ilk basımlara çizdiği resimlerden biri: Şvayk, meşhur selamını çakarak Teğmen Lukaş'ın odasına giriyor; birazdan komutanı deli edecek gene. Kapağı açıyorum: Çckçeden İngilizceye çeviren, Cecil Parrott. İngilizcedeki ilk eksiksiz çeviri. İlk basımı 1973'te yapılmış. Bir zamanlar okuduğum bu çeviri miydi, anımsamıyorum. O günlerde fazla övmüş olacağım ki, biri kitabı evden alıp gitmiş, bir daha da getirmemişti.

Sayfaları çeviriyorum: Parrott'ın uzun önsözü, çeviri üstüne notları; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sırasındaki haritası; Şvayk'ın akıllara durgunluk veren güzergâhının çizimi... Hašek'in kısacık öndeyişinin ardından *Aslan Asker Şvayk ve Dünya Savaşı'nda Başından Geçenleri* okumaya başlıyorum:

Hizmetçi kadın, "Başımıza gelenleri duydunuz mu efendim?" dedi Şvayk'a. "Sevgili Ferdinand'ımızı öldürmüşler!" Şvayk, yıllar önce, ahmaklığı heyet raporuyla resmiyet kazanınca ordudan ayrılmak zorunda kalmış, köpek satıcılığına başlamıştı; soysuz hilkat garibelerini millete soylu köpekler diye yutturuyordu.

Köpek satıcılığının yanı sıra bir de romatizma ağrılarıyla uğraşan Şvayk, kâfuruyla dizlerini ovarken, "Hangi Ferdinand, Bayan Müller?" diye sordu. "Benim bildiğim iki Ferdinand var.

Biri, Eczacı Pruşa'nın çırağı Ferdinand; bir gün yanlışlıkla bir şişe saç yağı içmişti. Öbürü de, Ferdinand Kokoşka; köpek boku toplar hani. İkisinin ölümü de kayıp sayılmaz."

"Yok, efendim, onlar değil. Ekselansları Arşidük Ferdinand; şu şişman, dindar Konopiştiye'li."

“Vay canına!” diye bağırdı Şvayk. “Olacak iş değil! Peki, nerede öldürmüşler Ekselanslarını?”

“Saraybosna’da vurmuşlar, efendim, tabancayla. Arabayla gitmiş oraya, karısı da yanındaymış.”

“Ya, demek öyle, Bayan Müller, demek arabanın içindeymiş. Elbette, onun gibi beyzadeler binmesin de kimler binsin arabaya; ama masum bir araba gezintisinin felaketle sonuçlanacağını nereden bilebilirdi adamcağız!”

Yaklaşık iki yıl önce Şakayık Sokağındaki *cafe*’de başladığım çeviri en sonunda tamamlandı. Hiç kuşkum yok, buna en çok, iki yıl boyunca çevirinin seyrini benden neredeyse her sohbette dinlemek zorunda kalan dostlarım sevinecek. Yakın çevreme verdiğim sıkıntıdan ötürü özür diliyorum.

1963’te Arena Tiyatrosu’ndaki sahnelenişinden günümüze doğru gelirsek, *Aslan Asker Şvayk,* 1971’de de Genco Erkal’ın uyarlamasıyla Dostlar Tiyatrosu’nda sahnelendi. 1970’lerin ortalarında İstanbul Şehir Tiyatrolarının Üsküdar Sahnesi’nde Bertolt Brecht’in İkinci Dünya Savaşı’na taşıdığı *Şvayk*'ı izledik; Başar Sabuncu’nun sahnelediği, Şvayk’ı Şener Şen’in oynadığı *Şvayk Hitler’e Karşı*’yı Can Yücel Türkçeleştirmişti. 2001’de Yücel Erten yönetiminde İstanbul Şehir Tiyatroları Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi’nde sunulan *Şvayk İkinci Dünya Savaşı*’nda da Brecht uyarlamasının bir yorumuydu. Apotheloz’un uyarlaması ise son olarak 2003’te Antalya Devlet Tiyatrosu’nda Ayşenil Şamlıoğlu tarafından sahnelendi. Diyeceğim, Hašek’in romanı 1960'lardan günümüze tiyatro sahnelerinden eksik olmadı; kırk yıllık bir sürecin akışında farklı kuşaklar Şvayk'la tanıştılar. Hašek’in tüm bu sahne uyarlamalarına kaynaklık eden romanı ise Türkçeye ilk kez 1980’lerin başında çevrildi. Ancak bu çeviriyi gözden geçirdiğimde, yapıtın hem büyük ölçüde kısaltılmış hem de yetersiz bir Türkçeyle çevrilmiş olduğunu gördüm.

Okuyucunun benim çevirimle ilgili olarak da bilmesi gereken önemli bir şey var: Jaroslav Hašek’in bu yapıtını, Cecil Parrott’ın Çekçe aslından çevirdiği ve Penguin Books’un 1973’te yayımladığı İngilizce basımından dilimize aktardım. Diyeceğim, benimki, özgün dilinden değil ikinci dilden yapılmış bir çeviri; ama hiç değilse, ilk eksiksiz çeviri olduğunu

söyleyebilirim. Gene de, *Aslan Asker Şvayk'ın* bir gün Çekçe aslından yetkin bir biçimde çevrilmesini diliyorum...

Bilimsel yapıtlarda zorunlu olarak kullanılan dipnotlar, edebiyat yapıtlarında okumayı kesintiye uğratabilir, okuyucuyu rahatsız edebilir. Hele romanda dipnotlardan elden geldiğince kaçınmak gerekir. Ne var ki, Hašek'in bundan yüz yıla yakın bir zaman önce gerçekleşmiş olan Birinci Dünya Savaşı'nda geçen *Aslan Asker Şvayk*'ını çevirirken, gerek savaşla ilgili, gerek Çek, Avusturya ve Alman tarihine değgin kimi göndermeleri günümüz Türk okuruna açıklamanın, romanın her bakımdan daha iyi anlaşılmasını sağlayacağını düşündüm ve iki yüze yakın dipnot düştüm.

Aslan Asker Şvayk'ın sahne uyarlamasını, başta da dediğim gibi, ilk kez Selâhattin Hilav'ın Türkçesinden izlemiştim. Felsefe ve edebiyat yazılarını, Engels, Plehanov, Freud, Sartre gibi düşünürlerden yaptığı çevirileri yıllardır okuduğum Hilav'ı 12 Mayıs 2005 günü yitirdik. "Aslan Asker Şvayk" adını borçlu olduğumuz ustayı saygıyla anıyorum.

CELÂL ÜSTER
Ocak 2006

Jaroslav Hašek ve Aslan Asker Şvayk

Jaroslav Hašek kimdi? Nasıl bir ortamda yetişmiş, nasıl bir yaşam sürmüştü? Nasıl bir yazardı? Peki, ya Şvayk kimdi? Dünya uluslarının ilk kez tümden birbirine girdiği, dünyanın ilk kez bu denli kanlı bir kargaşa yaşadığı bir dönemde *Aslan Asker Şvayk* romanı nasıl doğdu? Yazılışından bu yana yüz yıla yakın bir zaman geçtikten sonra neden artık bir klasik, neden bir edebiyat başyapıtı olarak görülüyor? Praglı köpek satıcısı Şvayk, neden bugüne dek yaratılmış en unutulmaz roman kişilerinden biri?

Bu “Neden?”lerin nedenlerini açıklayabilmek için, dilerseniz Hašek’in kısa yaşamına ana çizgileriyle de olsa bir göz atmakla başlayalım işe.

Jaroslav Hašek, 30 Nisan 1883’te Prag’da Şkolska Sokağındaki (Türkçesi, Okul Sokağı) bir evde dünyaya gelir. Yoksul ve ölümüne içen bir öğretmenin oğludur. Okulda aylaklığıyla göze çarpar, doğru dürüst okumaz. Babasının ölümünden sonra Bay Kokoşka adlı bir eczacının yanına çırak girer. Yaşamındaki bu kısa deneyim, daha birçok deneyim gibi, sonradan *Aslan Asker Şvayk*’taki öykücüklerden birinin kaynağını oluşturacaktır.

Hašek, 1899’da 16 yaşındayken girdiği Ticaret Okulu’nda okurken, yaşamının iki ana uğraşına, yazarlık ve gezginliğe de ilgi duymaya başlar. Moravya, Slovakya, Macaristan ve Galiçya’da dolaştığı günlerde, Prag’da yayımlanan *Nàrodni list* gazetesinde ilk öyküsü çıkar. O sıralar beş parasızdır; kimi zaman dilenerek, kimi zaman çingenelere, gezginci serserilere takılarak oradan oraya dolaşmaktadır.

1902’de bir süre Prag'daki Slavya Bankası’nda memurluk yapar, ama çok geçmeden işinden ayrılarak yalnızca edebiyatla ilgilenmeye başlar. Ertesi yıl *Mâvjove vykriky* (Mayısta Haykırışlar) adlı bir şiir kitabı yayımlanır.

Hašek, çok genç yaşlardan başlayarak yalnızca toplum kurallarını hiçe saymakla kalmaz, 1897’de daha okul çağındayken, Prag’da düzenlenen

Alman karşıtı ayaklanmalara katılır: Duvarlardaki sıkıyönetim bildirilerini yırtar, Avusturya-Macaristan imparatorluğu amblemlerini kırıp parçalar, devlet dairelerinin camlarını taşlar. 1906'da anarşist harekete katılarak bu eğilimlerini daha da sistemli bir duruma getirir, polisle çatışmalara girer, kısa sürelerle tutuklanır, hapse atılır. Aynı yıl Praglı bir duvar süslemecisinin kızı olan Yarmila Mayerova'ya âşık olacak, ancak avare yaşamı ve köktenci düşünceleri yüzünden Yarmila'nın kentsoylu ailesiyle ters düşecektir.

1907'de anarşist *Kontuna* dergisinin yayın yönetmenliğini üstlenen, madencilere ve dokuma işçilerine konuşmalar yapan Hašek, anarşistlerin bir gösterisi sırasında bir polise saldırdığı gerekçesiyle tutuklanır ve bir ay hapis cezasına çarptırılır. Hapisten Yarmila'ya aşk şiirleri gönderince, Yarmila'nın babası birbirlerini görmelerini önlemeye kalkışır: Kızını asla bir anarşiste vermeyecektir. Hašek anarşist eylemlerden uzak duracağına söz verdiyse de Yarmila'nın babası, kızıyla evlenmek istiyorsa kılık kıyafetini düzeltmesi ve doğru dürüst bir iş bulması gerektiğinde diretir. Hašek buna da razı olur. Polisle çatışmaları azalır; ertesi yıl, biri Venseslas Meydanı'nda bayrak yırttığı, biri de kamu düzenini bozduğu için yalnızca iki kez mahkeme önüne çıkartılmasına karşın, Yarmila'nın anasıyla babası bu kadarına da dayanamazlar ve kızlarını Prag'dan uzaklaştırırlar. Ne ki, istenmeyen damat adayı kararlıdır, Yarmila'nın peşinden gider ve tren bileti alacak parası olmadığından yüz kilometreye yakın yolu yürüyerek döner Prag'a.

Hašek, 1909 yılında, kendini Yarmila'nın ana babasına kanıtlama çabası içindedir. O yıl yazdığı 65 öykünün çoğu, sonradan *Aslan Asker Şvayk*'ı resimleyecek olan Josef Lada'nın yönettiği *Karikaturi* dergisinde yayımlanır. Gelin görün ki, daha sonra *Svet zvirat* (Hayvanlar Âlemi) adlı bir derginin başına getirilen Hašek çok geçmeden gerçekte var olmayan, kendi uydurduğu hayvanlarla ilgili yazılar yazmaya başlayınca işinden olur. Çok benzer bir öyküyü, *Aslan Asker Şvayk*'ta Asteğmen Marek'e mal ederek anlatacaktır.

Bu arada, düğün hazırlıkları ilerlemekte, ancak Yarmila'nın ana babası düğünün kilisede yapılması konusunda diretmektedir. Hašek, birkaç yıl önce terk ettiği Katolik cemaatine geri dönmeyi kabul etmek zorunda kalır. Düğün 13 Mayıs 1910 günü gerçekleşir, Hašek Yarmila'sına kavuşur. Bu

evlilik sonucunda kendini hiç hoşlanmadığı çevrelerde bulsa da, 1910 Hašek için verimli geçer, o yıl tam 75 öyküsü yayımlanır.

1911'de, *Karikaturi*'de, "Aslan Asker Şvayk" öykülerinin ilkini yayımlar. Bu ve bunu izleyen öykülerin kahramanı olan asker, henüz ünlü Aslan Asker Şvayk'a dönüşmemiş olmakla birlikte ona çok benzemektedir. Ertesi yıl *Aslan Asker Şvayk ve Başka Tuhaf Öyküler* adlı kitap çıkar.

1912'de Yarmila, Rihard adını verdikleri bir erkek çocuk dünyaya getirir. Bu arada, Hašek, Yarmila'yla ailesinin kendisinden bekledikleri düzenli yaşama uyum sağlayamamış, istenen yaşam düzeyini tutturamamıştır. Hašek, Prag'da yayımlanan önemli bir gazetede çalışmaya başlar, ama gazetenin iplerini elinde tutan siyasal partinin yöneticilerini yerden yere vurunca işini kaybeder. Mutsuz evliliğin sonu gelmiştir artık. Yarmila evi terk ederek ailesinin yanına döner, Hašek de kendini yeniden bohem yaşamın içinde bulur. Bu dönemde yazmayı yoğun bir biçimde sürdürür, ama neredeyse toplumdışı bir yaşam sürer, handiyse "yeraltı"na geçmiştir. Polis hiçbir yerde izini bulamaz.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği günlerde, Hašek'in zaman zaman karikatürcü Lada'nın yanında kaldığı biliniyor. Lada'nın sonradan anlattıklarından, Hašek'in o sıralar birçok öykü yazdığını ve *Aslan Asker Şvayk*'ta tariflerini vereceği çok güzel yemekler yaptığını öğreniyoruz.

Hašek, gene o günlerde, alışkanlık haline getirdiği "oyun"larından birini oynar. Randevuevi olarak da işletilen bir otelde bir oda tutar ve kayıt defterine Rus olduğu izlenimi uyandıran bir ad yazar. Ancak bu ad tersinden okunduğunda, Çekçe "Kıçımı öp" anlamına gelmektedir. Prag'da ne aradığı sorulduğunda da, deftere, Avusturya genelkurmayının etkinliklerini araştırdığını yazar. Bunu okuyan otel yöneticileri savaş ortamının telaşıyla hemen polise haber verirler ve otel kuşatılır. Önemli bir casus yakaladıklarını sanan polisler, ele geçirdikleri kişinin "ünlü serseri'' Hašek'ten başkası olmadığını görünce çok şaşırırlar. Neden böyle yaptığı sorulunca, Avusturya polisinin iyi çatışıp çalışmadığını anlamak istediğini söyler Hašek ve beş günlük bir hapis cezasıyla paçayı kurtarır.

1915'te Avusturya-Macaristan Ordusu'na alınır, kısa bir süre sonra Galiçya cephesinde Ruslara esir düşer. Rusya'da esir kamplarında kaldıktan sonra ilkin Kızıl Ordu'ya karşı çarpışan Çek Lejyonu'na girer, ardından 1918'de Moskova'ya giderek Kızıl Ordu'ya, bir ay sonra da Bolşevik Parti'ye katılır. O günlerde içkiyi bırakır ve düzenli bir yaşam sürer.

1920'de yeni kurulan Çekoslovakya'ya dönen Hašek, Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadına bağlı *Rude Prâvo* gazetesinde yazmaya başlar. Prag'a geri döner ama Yarmila'ya geri dönemez, çünkü Rusya'da başka bir kadınla evlenmiş, onu da yanında getirmiştir. Yeni Çekoslovakya Cumhuriyeti'nde pek de hoş karşılanmaz Hašek. Hem Çek Lejyonu'ndan ayrıldığı için bir vatan haini, hem bir Bolşevik, hem de iki eşli olarak görüldüğünden düzenli bir iş bulamaz, savaştan önce olduğu gibi kendini içkiye ve aylaklığa vurur.

Gene de bir süre sonra hem kendinin hem de yeni Rus eşinin geçimini sağlamak amacıyla işe koyulur, 1921 yılı başlarında *Aslan Asker Şvayk* adlı romanını yazmaya başlar. Aynı yılın yazında, Prag yakınlarındaki Lipnitse'ye yerleşerek bu kentin dingin ortamında romanını tamamlamaya çalışır. Dört cilt olarak tasarladığı romanını hiçbir yayımcıya satamaz; ilk cildi kendi başına bastırıp dağıtmak zorunda kalır. Ancak bu ilk cildin kazandığı başarıdan sonra geri kalan ciltleri basacak bir yayımcı bulunur.

Ne var ki, yılların düzensiz yaşamı ve Rusya'daki ağır yaşam koşulları Hašek'in sağlığını ciddi bir biçimde bozmuştur. *Aslan Asker Şvayk'ın* ilk üç cildini tamamladıktan sonra dördüncü cildin ortalarına gelebilen Hašek, 3 Ocak 1923 günü öldüğünde yalnızca kırk yaşındadır.

Jaroslav Hašek'in *Aslan Asker Şvayk ve Dünya Savaşı*'nda *Başından Geçenler* adlı romanını yerli yerine oturtabilmek için, Birinci Dünya Savaşı'nı, eskilerin deyişiyle Cihan Harbi ya da Harb-i Umumi'yi şöyle bir anımsamakta yarar olduğu kanısındayım.

1914-1918 yılları arasında meydana gelen bu uluslararası savaşta Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin oluşturduğu İttifak Devletleri ile Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Japonya ve sonradan ABD'nin oluşturduğu İtilaf Devletleri karşı karşıya gelmişti. Bu evrensel boğazlaşmanın nedenleri XIX. yüzyılın sonlarına uzanıyordu. Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmiş ilk ülke olarak bir dünya imparatorluğu kurmuş olan İngiltere, üstünlüğünü korumakla birlikte, yükselen genç devletlerin tehdidiyle karşılaşıyordu. Bu devletlerin başında, hızla büyüyen ekonomisine yeni pazarlar arayan Almanya yer alıyordu. XIX. yüzyılın son çeyreğinde büyük devletlerin dünyanın çeşitli yerlerindeki çıkar çatışmaları da alevlenmeye hazır bir dizi sıcak bölge yaratmış bulunuyordu.

Avusturya-Macaristan ile Rusya’nın, Avrupa’da yıllardır süren uyumu bozarak Balkanlar’da egemenlik kurma çabaları; İngiltere ile Fransa’nın Asya’nın güneyinde bir dizi sömürge edinerek Çin’e sızmaları; Rusya’nın Orta Asya’ya doğru yayılması; Afrika’yı paylaşma savaşımının hızlı bir tırmanışa geçmesi... Tüm bu gelişmeler, Avrupa’daki ittifak sistemlerinde çeşitli değişiklikler yaratmıştı.

Bismarck sonrasında *Weltpolitik* (dünya politikası) izlemeye başlayan Almanya’nın Avusturya-Macaristan’la sıkı bir yakınlaşmaya girmesi, Rusya’nın Fransa'yla giderek bir askerî ittifak kurmasına yol açtı. İngiltere, Asya’nın yeni bir emperyalist gücü olan Japonya'yla anlaştı. Almanya’nın gittikçe güçlenen donanmasından ürken İngiltere, Japonya karşısındaki yenilgiyle güç duruma düşen Rusya’yla Asya’daki rekabete son veren bir anlaşma yapma olanağı buldu. Böylece Fransa, İngiltere ve Rusya arasındaki Üçlü İttifak kurulmuş oldu. Rusya’nın 1905 yenilgisini ve Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet’in ilanının yarattığı iktidar boşluğunu fırsat bilen Avusturya-Macaristan, çatışmanın dondurulmuş olduğu Balkanlar’da harekete geçti. Almanya’nın bu ülkeye verdiği destek karşısında gerilemek zorunda kalan Rusya, 1912’de Balkan ülkelerinin birleşerek Osmanlı Devleti’ne savaş açmasını sağladı ve böylece bölgede yeniden inisiyatifi ele geçirdi. Osmanlıların ağır yenilgisinin ardından Balkan ülkelerinin birbirleriyle savaşa tutuşması, Avrupa’nın büyük devletlerini duruma el koymaya yöneltti. Gerçekleştirilen bir dizi antlaşma görünüşte bir barış havası yaratır gibi olduysa da, Güney Slav milliyetçiliğinin odağı durumuna gelen Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasında keskin bir düşmanlığın tohumu da atılmış oldu. İmparatorluk içindeki öteki milliyetlerin ayaklanmasından çekinen Avusturya’nın Sırbistan’a baskı uygulamaya yönelmesi, Avrupa’nın barut fıçısı olarak kabul edilen Balkanlar’da Birinci Dünya Savaşı’na yol açacak kıvılcımın parlamasına yol açtı.

Gavrilo Princip adlı bir Sırp milliyetçisinin, askeri manevraları denetlemek için Bosna’da bulunan Avusturya Veliaht Prensi Franz Ferdinand’la karısını 28 Haziran 1914’te öldürmesi, öteden beri Sırbistan’a gözdağı vermek isteyen Avusturya’ya gereken fırsatı yaratmış oldu. İşte bu temel üstünde gelişen süreçte, dünya devletleri birbirine girdi. Dört yıl süren kanlı savaşlar İttifak Devletleri’nin yenilgisiyle sona erdi. 65 milyon askerin seferber edildiği savaşta İtilaf Devletleri 5 milyon, İttifak Devletleri

de 4 milyon kayıp verirken, Avrupa haritasında önemli değişiklikler meydana geldi.[1]

İşte, Hašek'in kahramanı Şvayk, Prag'da bir yandan soysuz hilkat garibelerini millete soylu köpekler diye yutturmakla, bir yandan da dizlerindeki romatizma ağrılarıyla uğraşırken, kendini birden böylesi bir boğazlaşmanın içinde bulur. Ama *Aslan Asker Şvayk* romanında, bu uluslararası kapışmanın yanı sıra, Çek ulusunun Avusturya İmparatorluğu'na, Habsburgların egemen kılmaya çalıştığı Alman dili ve kültürüne karşı gösterdikleri direnişin, verdikleri bağımsızlık savaşımının gündelik yaşamdaki yansımalarını da izleriz; kuşkusuz, Hašek'in her zamanki ince alaycılığıyla. O yüzden, *Aslan Asker Şvayk*, savaşa karşı apaçık bir edebî manifesto olmasının yanı sıra, Avusturya ve Alman buyurganlığına karşı Çek kültürünün benzersiz bir kafa tutuşudur.

Hašek'in romanının anahtarı, kuşku yok ki, Şvayk'ın kişiliğindedir. Şvayk, roman boyunca karşısına çıkan subayları, doktorları, yargıçları, polisleri olduğu kadar okurları da sürekli ikircikte bırakır. Akıllı mıdır, aptal mı? Saf mıdır, kurnaz mı? Çıkar gözetmez, kendi halinde biri midir, fırsatçının, çıkarcının teki mi?

Gerçekten de karmaşık bir karakterdir Şvayk. Bana sorarsanız, önüne gelene övünçle anlattığı gibi bir zamanlar geri zekâlı raporu verilerek ordudan uzaklaştırılmış olan Şvayk'ın ahmağın teki olduğunu söylemek biraz zordur. Ama kimi zor durumlardan sıyrılmak için aptal görünmeyi başardığı söylenebilir; ordudan atılmasını da bu yeteneğine borçludur belki de. Çoğu kez lastikli laflar eder, bazen söylediği sözden birkaç anlam çıkabilir, bazen de hiçbir anlam çıkmaz. Hele karşısındaki omzu kalabalıklardan biriyse hiç sesini çıkarmaz, boyun eğmiş görünür. Paçayı kurtarmak için şaklabanlık ettiği bile olur. Ama verdiği yanıtlarda ve davranışlarında her zaman bir alaycılık, olup bitenin ayırdında bir hınzırlık sezilir.

Şvayk cahilin teki de değildir. Bir öğretmenin kardeşidir. Kimileyin öyle şeyler anlatır, öyle konulara değinir ki, hiç de göründüğü kadar cahil olmadığını sezeriz. Anlattıklarından, epeyce dergi ve gazete okumuş olduğu çıkar ortaya. Bazen ettiği laflardan, karşısındakinin kişiliğini çok iyi çözümlediği anlaşılır. Üstlerinin karşısında gerçek düşüncelerini gizlemekle kalmaz, kendi ayarındakilerle konuşurken de gerçek görüşlerini pek az

açığa vurur. Öte yandan, kendini üstün bulduğu durumlarda ya da astları karşısında hiç de o kadar uysal değildir. Açığını yakaladığı astını acımasızca ezme fırsatını hiç kaçırmadığı gibi, zor duruma düşen üstüyle dalgasını geçme fırsatını değerlendirmekten de hiç geri kalmaz.

Şvayk bazen sessiz sakin, yüzü yerde dolaşır durur, etliye sütlüye karışmaz. Kimi zaman da gevezeliğinden geçilmez, her işe burnunu sokar, ortalığı birbirine katar.

Biraz Sancho Panzalık, biraz Keloğlanlık vardır onda; ama biz hangi nitelemeleri yakıştırmaya çalışırsak çalışalım, Şvayk onu çok daha karmaşık, çok daha canlı kılan tüm çelişkileriyle her zaman Şvayk'tır. Birçok özelliğiyle sapına kadar Çek'tir; biraz daha geniş tutarsak, Orta Avrupalıdır. Ama onu hem dünya edebiyatının ortak belleğinin en kalıcı karakterlerinden hem de bizden biri, çağdaşımız, hemşerimiz kılan, dev bürokrasi aygıtının çarklarından sıyrılmaya çabalayan "küçük insan"ı nerdeyse tüm özellikleri ve çelişkileriyle temsil etmesidir. Yanılmıyorsam, Şvayk'ın hiç değişmeyen özelliği, yaşadığı dünyanın hoyratlıklarına, gündelik yaşamın hoşgörüsüzlüklerine, irili ufaklı güç sahiplerinin zorbalıklarına, savaşın acımasızlıklarına karşı her zaman edilgin bir direniş içinde olması, kendince bir var olma uğraşı vermesidir.

Jaroslav Hašek'e gelince; onu benzerine az rastlanır, tümüyle kendine özgü bir yazar olarak görmek gerekir diye düşünüyorum. O yüzden, Hašek'in kısa yaşamındaki dağınıklık, ölçüsüzlük ve isyankârlığın, onun üslubuna da vurduğunu, *Aslan Asker Şvayk*'ta kimi yazınsal kusurlara da yol açtığını, ama bu denli olağanüstü bir yapıtı Hašek'ten başkasının yaratamayacağını da vurgulamak gerektiği kanısındayım. *Aslan Asker Şvayk*'ta kusursuz bir roman yapısı aramaya kalkarsak, belki hayal kırıklığına uğrayabiliriz. Ama Hašek'in karakter yaratmadaki ustalığı, diyaloglarının doğallığı karşısında şapka çıkarmadan da edemeyiz. Karakterlerini yaşamın bağrından kopup gelen, su gibi akıp giden diyaloglarla biçimlendiren bir ustadır Hašek. Nitekim, Şvayk'ın ve kitaptaki öteki karakterlerin anlattıkları öyküleri okurken Hašek'in gözlem gücü, yaratıcılığı ve hayal gücüne derin bir hayranlık duyarız, ama yazarın kendi yorumları ve betimlemelerinin aynı ölçüde başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Onun, yaşamının bir döneminde geçimini Prag meyhaneleri, birahaneleri ve şaraphanelerinde hikâyeler anlatarak sağladığını biliyoruz. Hašek, besbelli, yalnızca anlattıklarını değil, tanıdığı insanlardan dinlediklerini, içki

sohbetlerinde anlatılan hikâyeleri, serüvenleri de çok iyi saptamış, belleğine kazımıştı. *Aslan Asker Şvayk*'tâki öykü zenginliği ve diyalog ustalığının kaynağı da bu olsa gerek. Hašek'in asıl başarısı, belki de, romanın ana öyküsünü kesip duran sayısız kısa öyküyü araya sokmasına karşın, kitabın akıcılığını ve anlatının canlılığını koruyabilmiş olmasındadır.

Hašek'in *Aslan Asker Şvayk* romanının büyüklüğünü ilk ortaya koyanlardan biri, Franz Kafka'nın dehasını da keşfetmiş olan Max Brod'dur. "Hašek büyük bir *humour* ustasıydı," der Brod. "İleride belki de Cervantes ve Rabelais'yle aynı düzeyde tutulacaktır..." Cervantes, *Don Quijote* de, XVII. yüzyılın hemen başında değişen bir çağın yıkıcı gücünün karşısına sonsuz bir mizahla dikiliyordu. Rabelais, *Pantagruel ile Gargantua da*, skolastik düşüncenin XVI. yüzyılda vardığı bağnazlığı erişilmez bir kara mizahla yermişti. *Aslan Asker Şvayk'ın* yazılışının üstünden yüz yıla yakın bir zaman geçti; Hašek bugün, klasikler arasındaki yerlerini çoktan almış olan Cervantes ve Rabelais'yle aynı düzeyde tutulur mu, bilmiyorum. Ama Kafka'nın yakın dostu Brod'un Hašek'e de böylesi bir yakınlık duymasının nedenlerinin, yalnızca ikisinin de Çek ve Praglı olmalarıyla açıklanabileceğini sanmıyorum.

Kafka'yla Hašek arasında, kuşkusuz, dağlar kadar fark vardır. Dahası, aralarında gerek kişilikleri, gerek edebiyatları açısından en küçük yakınlık yoktur dense yeridir. Taşralı Çek proletaryasından gelip Prag'da zengin tüccar olarak toplumsal saygınlığa erişen bir babayla aydın, varlıklı Alman Yahudisi bir kentsoylu ailesinden gelen bir annenin çocuğu olan Kafka'nın, okuduklarımızdan bildiğimiz kadarıyla, tedirgin, alıngan, ürkek, çekingen, alçakgönüllü, çevresiyle zor ilişki kuran, duygulu bir kişiliği vardı. Yaşamı boyunca Prag'ın eski kent kesiminden pek az ayrılmıştı. Almanca yazıyordu. Kendine özgü bir dindarlığı vardı. Hašek ise yoksul düşmüş bir öğretmenin oğluydu; çok küçük yaşta handiyse ortada kalmış, yoksunluklar içinde büyümüştü. Yazılanlardan, Kafka gibi çevresiyle zor ilişki kuran, tedirgin biri değil, yetkeye açıkça başkaldıran, asi, nerde akşam orda sabah biri olduğu çıkıyor. Sonra, Prag'la sınırlı kalmamış, nerdeyse tüm Orta Avrupa'yı dolaşmış, yıllarını deyim yerindeyse "gezginci serserilik"le geçirmiş Hašek. Alman kültürüyle bir bağı yok, hep Çekçe yazmış. Dine gelince; belli ki yola gelmez bir Tanrıtanımaz; Katolik Kilisesi'nden nefret ediyor.

Tüm bunların ötesinde, Kafka'yla Hašek'in yazdıkları, anlattıkları, anlatımları da birbirine hiç benzemiyor. Ama gene de, eskiden beri, aralarında açıklanması zor bir bağ olduğunu düşünmüşümdür. İkisi de aynı yıllarda Prag'da yaşadıklarına göre, birbirlerinden habersiz, belki birkaç kez birbirlerinin yanından geçmişlerdir, diye geçirmişimdir içimden. Kafka'nın Şato'sunda, Datça'sında, *Dönüşümü*'nde ilkin düz görünen, inceliklerini okudukça ele veren bir üslupla, kendi içinde geçerliliği olan bir dünyayla karşılaştığımızı, buna karşılık Hašek'in *Aslan Asker Şvayk*'ında çok daha yalınkat bir anlatımla, dış dünyanın gerçekliğiyle yüz yüze geldiğimizi yadsıyamayız; ama gene de, bu iki Praglının yüzyıl başı Orta Avrupası'ndaki toplumsal yaşamın boğuculuğu, katlanılmazlığı, devlet ve bürokrasi aygıtının eziciliği karşısında ortak bir yazgıyı paylaştıklarını duyumsamaktan alamamışımdır kendimi.

Yeniden *Şvayk*'ımıza dönersek, dünyanın büyük bir hızla değişmekte olduğu bir dönemin, yeryüzünün ilk büyük kanlı paylaşım savaşının gündelik yaşantılarından doğan bu yapıtı bir modern klasik saymak gerektiği kanısındayım. Hašek'in romanını XX. yüzyıla damgasını vurmuş iki büyük savaştan birini, Birinci Dünya Savaşı'nı tüm acımasızlığı, anlamsızlığı, gülünçlüğüyle yerden yere vuran bir yergi başyapıtı olarak görüyorum. Kızılca kıyametin koptuğu bir dönemde yalnızca savaş çığırtkanlığını, militarizmi, devlet buyurganlığını değil, insanın insana ettiği zulmü de kimileyin inceden inceye, kimileyin yabanılca eleştiren bir kara mizah klasiği.

CELÂL ÜSTER
Ocak 2006

Öndeyiş

Büyük dönemler, büyük insanlar yaratır. Ama Napoleon'un tarihteki göz kamaştırıcılığından yoksun, gösterişsiz, kimsenin tanımadığı kahramanlar da vardır. Bu adsız kahramanları yakından tanıdığınızda, Büyük İskender'in görkemini bile gölgede bıraktıklarını görürsünüz. Bugünlerde, Prag sokaklarında, büyük Yeniçağ tarihinde ne kadar önemli bir yer tutacağından habersiz, etliye sütlüye karışmadan, kendi halinde dolaşıp duran kılıksız bir adama rastlayabilirsiniz. Bir söyleşi koparabilmek için ardında koşuşan gazeteciler yoktur. Adını soracak olursanız, tüm alçakgönüllülüğüyle, "Benim adım Şvayk," diyecektir.

Evet, bu sessiz sakin, yüzü yerde, üstü başı dökülen kahraman, Aslan Asker Şvayk'tan başkası değildir. Aslan Asker Şvayk adı, bir zamanlar Avusturya döneminde, Bohemya Krallığı'nda yaşayanların dilinden düşmezdi; ama Şvayk'ın namı Cumhuriyet döneminde de süreceğe benziyor. Ben, Aslan Asker Şvayk'ı çok seviyorum; onun Dünya Savaşı'ndaki serüvenlerini dinlerken, bu alçakgönüllü, adsız kahramanı sizin de çok seveceğinizden kuşkum yok. Şvayk, Herostratus çatlağı gibi, sırf gazetelere ve okul kitaplarına geçmek için Ephesos'taki Artemis Tapınağı'nı yakmaya kalkışanlardan değildir.[2]

Sanırım bu kadar yeter.

JAROSLAV HAŠEK

Birinci bölüm

CEPHE GERİSİNDE

1
Aslan Asker Şvayk Dünya Savaşı'na burnunu sokuyor

Hizmetçi kadın, "Başımıza gelenleri duydunuz mu efendim?" dedi Şvayk'a. "Sevgili Ferdinand'ımızı öldürmüşler!"[3] Şvayk, yıllar önce, ahmaklığı heyet raporuyla resmiyet kazanınca ordudan ayrılmak zorunda kalmış, köpek satıcılığına başlamıştı; soysuz hilkat garibelerini millete soylu köpekler diye yutturuyordu.

Köpek satıcılığının yanı sıra bir de romatizma ağrılarıyla uğraşan Şvayk, kâfuruyla dizlerini ovarken, "Hangi Ferdinand, Bayan Müller?" diye sordu.

“Benim bildiğim iki Ferdinand var. Biri, Eczacı Pruşa’nın çırağı Ferdinand; bir gün yanlışlıkla bir şişe zaçyağı içmişti. Öbürü de Ferdinand Kokoşka; köpek boku toplar hani. İkisinin ölümü de kayıp sayılmaz.”

“Yok, efendim, onlar değil. Ekselansları Arşidük Ferdinand; şu şişman, dindar Konopiştiye’li.”

“Vay canına!” diye bağırdı Şvayk. “Olacak iş değil! Peki, nerede öldürmüşler Ekselanslarını?”

“Saraybosna’da vurmuşlar efendim, tabancayla. Arabayla gitmiş oraya, karısı da yanındaymış.”

“Ya, demek öyle Bayan Müller, demek arabanın içindeymiş. Elbette, onun gibi beyzadeler binmesin de kimler binsin arabaya; ama masum bir araba gezintisinin felaketle sonuçlanacağını nereden bilebilirdi adamcağız! Hem de Saraybosna’da! Saraybosna nerede biliyor musunuz, Bayan Müller? Bosna’da. Mutlaka Türklerin parmağı vardır bu işte. Bana sorarsanız, Bosna-Hersek’i Türklerden hiç almayacaktık.[4] Görüyorsunuz işte Bayan Müller, Ekselanslarını tahtalı köye postalayıverdiler. Umarım çok debelenmemiştir.”

“Ekselansları ruhunu oracıkta teslim etmiş efendim. Bilirsiniz, tabancayla oyun olmaz, şeytan doldurur derler. Benim memleketim Nusle’de bir adam vardı, tabancasını yanından hiç ayırmazdı. Sonunda olan oldu, tüm ailesini vurdu; üçüncü katta kim ateş ediyor diye bakmaya giden kapıcıyı da temize havale etti.”

“Öyle demeyin Bayan Müller. Öyle çakaralmazlar vardır ki, kıçını yırtsan ateş almaz! Ama Ekselanslarını vurmak için, kalıbımı basarım, altıpatların hasını bulmuşlardır. Bahse varım, Bayan Müller, bu haltı yiyen herif en kıyak giysilerini giyip gitmiştir oraya. Ekselanslarına kurşun sıkmak öyle her babayiğidin harcı değil. Yasak bölgede avlanan avcının korucu vurmasına benzemez. Yanına nasıl yanaşacağını bileceksin. Kılıksızları soylulara yaklaştırmazlar. Kafanda silindir şapkan falan olmalı, yoksa aynasızlar hemen çakarlar bir halt karıştıracağını.” “Söylenenlere bakılırsa, birkaç kişiymiş efendim.” Dizlerini ovmayı bırakan Şvayk, “Bundan hiç kuşkum yok, Bayan Müller,” dedi. “Ekselanslarını ya da İmparator Hazretlerini öldürmeyi kafasına koyan adam mutlaka binlerinden akıl almıştır. Eminim, birkaç akıl hocası vardır. Ne demişler, akıl akıldan üstündür. Kafa kafaya verirsen, millî marşımızda söylendiği gibi ‘zaferle

taçlanır eylem'. Bütün iş, böylesine saygıdeğer bir beyefendinin oradan geçeceği ânı iyi hesaplamakta. Hatırlar mısınız, ihtiyar Luccheni bizim yaslı Elisabeth'imizi nasıl bıçaklamıştı![5] Oysa Luccheni, İmparatoriçemizle öylesine bir gezintiye çıkmıştı. İnsan kime güveneceğini şaşırıyor! Bundan böyle herhalde hiçbir imparatoriçe doğru dürüst tanımadığı biriyle gezintiye çıkmaz! İçimde öyle bir his var ki, bu cinayetler bu kadarla kalmayacak. İşte buraya yazıyorum, Bayan Müller, sıra Çar ile Çariçe'ye de gelebilir. Allah saklasın, İmparator Hazretleri bile kim vurduya gidebilir; baksanıza, temizliğe amcasından başladılar.[6] İhtiyarın düşmanları tümen tümen. Geçen gün efendiden bir adam meyhanede anlatıyordu: Yakında imparatorların topunu halledeceklermiş, topları tüfekleri bile kurtaramayacakmış onları. Ya, aynen böyle dedi işte, ama sonunda hesabı ödeyemedi. Meyhaneci de adamcağızı polise teslim etmeye kalkmasın mı? Adamın öyle bir tepesi attı ki, meyhanecinin çenesine bir yumruk çaktı, sonra hızını alamayıp iki yumruk da polise! Sonunda ayılıp kendine gelsin diye küfeye atıp götürdüler tabii, işte böyle Bayan Müller, görün nasıl bir dünyada yaşadığımızı! Avusturya için ne kadar büyük bir kayıp! Ben askerdeyken, bitli piyadenin teki yüzbaşıyı vurmuştu. Tüfeğini doldurup yüzbaşının kapısına dikildi. Çekip gitmesini söyledilerse de dinletemediler, yüzbaşıyla konuşacağım diye tutturdu. Tam o sırada yüzbaşı da odasından çıkmasın mı! Bizimkini görür görmez kan beynine sıçradı, o saat oda hapsi verdi herife. Bizimki de tüfeğini doğrultup bastı tetiğe, tam kalbinden vurdu yüzbaşıyı. Yüzbaşının sırtından çıkan kurşun odaya az hasar vermedi. Mürekkep şişesini parçalayıp masanın üstündeki evrakı berbat etti."

Şvayk giyinedursun, Bayan Müller biraz sonra, "Vah vah, peki askere ne oldu?" diye sordu.

Melon şapkasını fırçalamakta olan Şvayk, "Pantolon askısıyla astı kendini," dedi. "Hem de başkasının askısıyla. Pantolonum düşüyor diye muhafızdan ödünç almış. Hiç olmazsa kurşuna dizilene kadar beklemeliydi, öyle değil mi? Biliyor musunuz Bayan Müller, insan böyle durumlarda saçmalıyor işte. Ayrıca, muhafızın rütbesini söktüler, altı ay da hapis verdiler. Ama yatmadı, İsviçre'ye tüydü. Orada bir kilisede rahiplik yapıyormuş şimdi.

Günümüzde güvenilir adamlara pek az rastlanır oldu, Bayan Müller. Kalıbımı basarım, Ekselansları Arşidük Ferdinand da Saraybosna'da

kendisini vuran herifi çakozlayamamıştır. Karşısında beyefendi kılıklı bir adam görünce, ‘İşte, beni yürekten alkışlayan temiz bir vatan evladı,’ diye düşünmüştür. Herifçioğlu da tabancasını çekip zımbalamıştır bizimkini. Sahi, Bayan Müller, adam tek bir kurşun mu sıkmış Ekselanslarına, yoksa birkaç kurşunla mı görmüş işini?”

“Gazetelerin yazdığına bakılırsa Arşidük Hazretlerini kalbura çevirmiş efendim. Leblebi gibi kurşun yağdırmış.” “Evet, böyle durumlarda eline çabuk olmak gerekir Bayan Müller, göz açıp kapayıncaya bitirmek gerekir işi. Ben olsam, böyle bir iş için bir Browning alırdım. Oyuncak tabancadan farksızdır, ama ister sıska olsun ister göbekli, yirmi arşidükü ânında temize havale eder. Aramızda kalsın ama Bayan Müller, şişman bir arşidükü vurmak zayıf bir arşidükü vurmaktan çok daha kolaydır. Portekiz Kralı’nı nasıl vurduklarını hatırlıyorsunuzdur. O da şişkonun tekiydi. Kaldı ki, kralın sıskası da hiç çekilmez doğrusu. Hadi eyvallah, ben meyhaneye gidiyorum, Kupa’ya. Hani şu avansını aldığım fino vardı ya; onu almaya gelirlerse, köydeki köpek çiftliğine götürdüğümü, kulaklarını daha yeni kırktığımı söylersiniz. İyileşmeden birlere kıpırdayamazmış, kulaklarını üşütürmüş, dersiniz. Çıkarken anahtarı kapıcıya bırakmayı unutmayın lütfen.”

Kupa Meyhanesinde tek bir müşteri vardı: Devlet güvenlik örgütünde görevli sivil polis Bretschneider. Meyhaneci Palivets bardakları yıkıyor, Bretschneider de onu kapana kıstırmaya çalışıyordu, ama boşuna.

Palivets, ağzı bozuğun tekiydi. “Göt”ten, “bok”tan, “sıçmak”tan başka laf bilmezdi. Ama aslında mürekkep yalamış adamdı; önüne gelene, Waterloo Çarpışmasında Napoleon’un Muhafız Birliği Komutanı’nın, İngilizlerin suratına şamar gibi indirdiği yanıtı Victor Hugo’dan okumalarını salık verirdi.[7]

Bretschneider, ciddi bir sohbete kapı açtı: “Ne kadar muhteşem bir yaz!”

Palivets, bardakları dolaba yerleştirirken, yanıtı yapıştırdı: “İçine sıçayım böyle yazın!”

Bretschneider, umutsuzca da olsa, “Herifçioğulları Saraybosna’da iyi iş becermişler doğrusu,” dedi.

Palivets, “Ne Saraybosna’sı?” diye sordu. “Nusle’deki şarap dükkânını mı söylüyorsun? Bilmez misin, her Allah’ın günü hır çıkar orada.”

“Ben Bosna’daki Saraybosna’dan söz ediyorum Bay Palivets. Ekselansları Arşidük Ferdinand’ı vurmuşlar. Buna ne dersiniz?”

Palivets, piposunu yakarken, “Ben böyle işlere burnumu sokmam,” diye karşılık verdi alttan alarak. “Sikimde değil. Alarga duracaksın. Bugünlerde böyle işlere burnunu sokarsan kafanı kopartırlar. Esnaf adamım ben, bira isteyene birasını veririm, o kadar. Saraybosna’ymış, siyasetmiş, toprağı bol olsun, Ferdinand’mış, bize göre değil bunlar. Dosdoğru Pankratz'ı[8] boylar adam.”

Sesi soluğu kesilen Bretschneider, umarsızca boş meyhaneye baktı. Ama çok geçmeden yeniden lafa girdi:

“Şu aynanın olduğu yerde İmparator Hazretlerinin resmi asılı değil miydi?”

“Evet, hakkın var,” diye yanıtladı Palivets. “Tam da orada asılıydı, ama sinekler pisleyip duruyordu üstüne, baktım olacak gibi değil, ben de tavan arasına kaldırdım. Neme lazım, müşterinin biri kalkar bir laf eder, tatsızlık çıkmasın. Durup dururken başımı neden belaya sokayım?”

“Saraybosna’da durum çok kötüymüş, ne dersiniz Bay Palivets?”

Bu kurnazca soruya, Palivets’ten çok temkinli bir yanıt geldi:

“Bu mevsimde Bosna-Hersek cehennem gibidir. Askerliğimi orada yapmıştım. Bizim teğmeni serinletmek için başına buz torbası koyardık.”

“Hangi alaydaydınız, Bay Palivets?”

“Önemsiz şeyleri hiç aklımda tutamam,” dedi Palivets. “Hangi alayda olduğumdan bana ne! Merak bile etmedim. Böyle mevzulara merak sardırmak insana iyilik getirmez.”

Bretschneider, artık umudunu tümden yitirmiş ve suspus olmuştu ki, Şvayk girdi içeri. Şvayk kendisine bir siyah bira söyleyip de, “Bugün Viyana da yasa bürünecekmiş,” der demez, Bretschneider’in asık suratında güller açıverdi. Gözleri umutla ışıldadı ve “Konopiştiye’de de on siyah bayrak asmışlar,” deyiverdi.

Birasından bir yudum alan Şvayk, “Aslında on iki bayrak asmaları gerekirdi,” diye karşılık verdi.

Bretschneider soracak oldu: “Neden on iki bayrak asacaklarmış?”

Şvayk, “Yuvarlak hesap olsun diye,” dedi. “Düzinenin hesabı daha kolay olur. Hem düzineyle alırsan, daha ucuza gelir.”

Bir sessizlik oldu. Sessizliği göğüs geçirerek Şvayk bozdu gene:

“Artık Tanrı’ya kavuştu, meleklerin yanında. Huzur içinde yatsın! Ömrü imparator olmaya yetmedi. Askerliğimi yaparken, generalin teki attan düşmüş, sessiz sedasız çaylağı çekmişti. Hemen koştular, kaldırıp atına bindirmeye çalıştılar, ama bir de baktılar, koca general çoktan öbür dünyayı boylamış. Hem de tam mareşal olacakken. Geçit töreninde cumbadak düşüp yeri öpüvermiş. Bu geçit törenlerinde hep bir uğursuzluk vardır. Zaten Saraybosna’da da geçit töreni sırasında olmuş olanlar. Hiç unutmam, bir geçit töreninde üniformamda yirmi düğme eksik diye on beş gün hücre hapsi vermişlerdi; hem de tam iki gün Lazar gibi ellerim bağlı yatmıştım. Ama ordu dediğin disiplinli olmalı efendim; yoksa kimse kimseyi takmaz. Teğmen Makovets her zaman şöyle derdi: ‘Her işin başı disiplindir, Allah’ın salakları! Yoksa maymunlar gibi ağaçlara tırmanır durursunuz! Ama merak etmeyin, ordu insan sınıfına sokacak sizi, hayvan herifler!’ Ne kadar haklıymış bizim teğmen! Şöyle bir park düşünsenize: Diyelim, Karel Meydanı’nın oradaki park; her ağacın tepesinde başıbozuk bir asker! Al başına belayı!”

Bretschneider, yeniden söze girdi: “Saraybosna’da olup bitenler Sırpların marifeti.”

Şvayk, “Şimdi yanıldınız işte,” diye yanıt verdi. “Bana sorarsanız, mutlaka Türklerin başının altından çıkmıştır bu iş; Bosna-Hersek yüzünden.” Sonra da, Avusturya’nın Balkan politikasına ilişkin görüşlerini anlatmaya koyuldu: 1912’de Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan’a karşı giriştikleri savaşta yenilgiye uğrayan Türkler, Avusturya’nın kendilerinden yana çıkmasını istemişler, Avusturya böyle bir şeye yanaşmayınca da Ferdinand’ı vurmuşlardı.

Şvayk, Palivets’e dönerek, “Türkleri sever misiniz?” diye sordu. “O kuduz kâfirleri sever misiniz? Mümkün mü sevmeniz?”

“Müşteri müşteridir,” dedi Palivets, “ister Türk olsun, ister başka milletten. Esnaf takımı işe siyaset karıştırmaz. Birasını içip parasını veren müşterinin başımın üstünde yeri var; başköşeye kurulsun, dilediği gibi ahkâm kessin. Benim raconum böyle. Bizim Ferdinand’ı vuran Sırp’mış Türk’müş, Katolik’miş Müslüman’mış, anarşistmiş, Genç Çek’miş,[9] vız gelir tırıs gider.”

Artık ikisinden de umudu kesmekte olan Bretschneider, “Çok haklısınız, Bay Palivets,” diye lafa karıştı yeniden. “Ama ne derseniz deyin, Avusturya

için büyük bir kayıp olduğunu kabul etmelisiniz.”

Yanıt, meyhaneci yerine Şvayk’tan geldi: “Gerçekten de çok büyük bir kayıp. Daha büyük bir kayıp olamaz. En beyinsiz ahmak bile yerini tutamaz Ferdinand’ın. Keşke biraz daha şişman olsaydı.”

Bretschneider kaçırmadı: “Ne demek istediniz?” Şvayk keyiflenmişti:

“Ne demek mi istedim? Demek istediğim şu: Ferdinand biraz daha şişman olsaydı, Konopiştiye’deki topraklarında odun ve mantar toplayan kocakarıları kovalarken çoktan kalpten gitmiş olur, böyle utanç verici bir biçimde ölmek zorunda kalmazdı. İmparator Hazretlerinin amcasının vurularak öleceği kimin aklına gelirdi? Rezaletin daniskası! Bütün gazeteler onu yazıyor. Yıllar önce bizim Budyeyovitse’de Brjetislav Ludvik adında bir celep vardı, pazaryerinin ortasında çıkan bir marazada bıçaklayıvermişlerdi. Adamın Bohuslav adında bir oğlu vardı; kimse onun domuzlarını almaya yanaşmazdı. Derlerdi ki: ‘O bıçaklanan herifin oğlu bu. Bu da babası gibi rezilin tekidir herhalde!’ Çocukcağız sonunda dayanamadı, Krumlov’daki köprüden Vltava Irmağı’na attı kendini. Atlayıp sudan aldılar; ölmesin diye, baş aşağı çevirip yuttuğu suları bile çıkardılar; ama kendisine iğne yapan doktorun kucağında can verdi.”

Bretschneider işkillenmişti:

“Doğrusu, çok tuhaf benzetmeleriniz var,” dedi. “Ferdinand’la celebin ne alakası var şimdi?”

“Nasıl yani?” diye savunmaya geçti Şvayk. “Tanrı yazdıysa bozsun, benim kimseyi kimseye benzettiğim yok. Bay Palivets beni iyi tanır. Kimseyi kimseye benzetmemişimdir hayatımda. Ama Arşidük’ün dul hanımının yerinde olmak istemezdim doğrusu.[10] Şimdi ne yapacak acaba? Çocuklar yetim kaldı, Konopiştiye malikânesi de efendisiz. Ne dersiniz, acaba yeni bir arşidükle mi evlenir? Ama niye evlensin ki? Yeni kocasıyla yeniden Saraybosna’ya gitsin, bir kere daha dul kalsın diye mi? Biliyor musunuz, yıllar önce Hluboka[11] yakınlarında Zliv’de bir orman bekçisi tanımıştım. Horoz derlerdi herife. Ne kadar boktan bir ad, değil mi? Kaçak avlananlar tarafından vuruldu; ardında bir dul, iki de bebek bıraktı. Bir yıl geçti geçmedi, kadın, bir başka orman bekçisine, Midlovarili Pepik Şavel’e vardı. Onu da vurmasınlar mı! Karı tuttu, gene bir orman bekçisiyle evlendi. Diyordu ki: Allah’ın hakkı üçtür. Üçüncüyü de vururlarsa, artık ne yaparım bilemem!’ Tabii onu da yaşatmadılar. Kadın da, üç orman

bekçisinden altı çocukla ortada kaldı. Bu kez, Prens Hazretlerinin Hluboka’daki malikânesine kadar gitti, evlendiği orman bekçilerinin hepsinin öldürüldüğünü anlattı yana yakıla. Bunun üzerine, kadını, Rajitse’deki gözetleme kulesinde çalışan Yareş adında bir göl bekçisiyle evlendirdiler. Bu sefer ne oldu dersiniz? Gölde kaçak avlananlar, adamı suya atıp boğdular. Kadın ondan iki çocuk peydahlamıştı. Gene rahat durmadı, gitti, Vodnyani’den bir domuz kasabına vardı. Herifçioğlu bir gece baltayı kafasına indirdiği gibi karıyı eşek cennetine gönderdi, sonra da kendiliğinden gidip teslim oldu. Pişek’teki bölge mahkemesinde yargılandıktan sonra asılırken rahibin burnunu ısırdı ve en küçük bir pişmanlık duymadığını söyledi. İmparator Hazretleri hakkında da çok çirkin laflar etti.”

Artık iyiden iyiye umutlanan Bretschneider, “Ne gibi çirkin laflar?” diye sormadan edemedi.

“Söyleyemem, çünkü bugüne kadar kimse söylemeye cesaret edemedi. Ama duyduğuma göre, o kadar korkunç, o kadar iğrenç laflar etmiş ki, idamı seyreden savcılardan biri keçileri kaçırmış. Laf yayılmasın diye, adamcağızı hâlâ hücrede tutuyorlarmış. Hani, milletin kafayı bulduktan sonra İmparator Hazretlerine savurduğu beylik küfürlerden değilmiş.”

Bu kez, “Peki, millet kafayı bulunca İmparator Hazretlerine ne gibi küfürler savuruyormuş?” diye sordu Bretschneider.

“Beyler, lütfen, konuyu değiştirseniz iyi olacak,” diye araya girdi Palivets. “Bu zevzekliklerden hiç hoşlanmıyorum. Sonunda biri olmadık bir laf kaçıracak ağzından, başımız belaya girecek.”

Şvayk oralı olmadı:

“Yani, adam kafası kıyak olunca İmparator Hazretlerine ne gibi küfürler sallar, onu mu öğrenmek istiyorsunuz? Ohoo, neler neler! Hele bir kafayı bulun, bir de Avusturya Millî Marşı’nı çalsınlar, bakın nasıl bozuyorsunuz ağzınızı! Öyle şeyler gelir ki aklınıza, yarısı doğru olsa, İmparator Hazretleri ömür boyu temizleyemez bu rezilliği. Ama doğruya doğru, eğriye eğri, ihtiyar bu lafları hiç hak etmiyor. Düşünsenize! Oğlu Rudolf,[12] gencecik yaşında, erkekliğinin baharında göçüp gitti bu dünyadan. Karısı Elisabeth, bıçaklanarak öldürüldü. Daha sonra, Johann Orth’u da[13] yitirdi. Ardından, Meksika imparatoru[14] olan erkek kardeşi, bir kale duvarının dibinde kurşuna dizildi. Şimdi de, şu ihtiyarlık günlerinde,

amcasını vurdular. Bunca acıya dayanmak için, insanın sinirleri çelikten olmalı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Allah'ın ayyaşları sövüp sayıyorlar adamcağıza. Bugün savaş patlak versin, gönüllü yazılıp İmparator Hazretleri uğruna kanımın son damlasına kadar savaşmazsam ne olayım!" Şvayk, birayı kafasına diktikten sonra devam etti: "Siz İmparator Hazretlerinin bütün bunlara eyvallah diyeceğini mi sanıyorsunuz! Öyleyse, onu zerre kadar tanımıyorsunuz demektir. Mutlaka savaş açacağız Türklere. İmparatorumuz onlara diyecek ki: 'Siz benim amcamı öldürdünüz. Ben bunun hesabını sormaz mıyım!' Savaştan kaçış yok. Sırbistan'la Rusya da bize arka çıkar. Ortalık kan gölüne döner."

Şvayk, bu kehanetleri savururken güzelleşivermişti. Yüzündeki alıklık yerini coşkulu bir ışıltıya bırakmıştı; ay parçası gibi sırıtıyordu. Onun gözünde her şey çok açıktı.

Avusturya'nın geleceğini okumasına kimse engel olamazdı:

"Türklerle savaşa girersek Almanlar bize saldırabilir. Almanlarla Türkler birbirlerine arka çıkarlar. Dünya yüzünde onlardan fırlaması yoktur. Ama biz de, 1871'den beri Almanya'ya diş bileyen Fransa'yla saf tutarız. İşte o zaman savaş çıkar, hem de ne biçim! Daha ne diyeyim!"

Bretschneider yerinden kalktı ve karanlık bir sesle, "Başka bir şey demenize gerek kalmadı," dedi. "Benimle koridora kadar gelirseniz anlarsınız."

Sivil polisin ardından koridora çıkan Şvayk, hiç ummadığı bir durumla karşılaştı. Az önce birlikte bira içtiği Bretschneider, kartallı kimliğini[15] çıkarıp kendisini tutukladığını, dosdoğru emniyet müdürlüğüne götüreceğini söyledi. Şvayk, bir yanlışlığa kurban gittiğini, hiçbir suç işlemediğini, kimseyi kızdıracak bir söz etmediğini açıklamaya çalıştıysa da para etmedi. Bretschneider Nuh diyor, peygamber demiyordu: Aslında, bir değil birçok suç işlemişti; üstelik işlediği suçlar arasında vatana ihanet de bulunuyordu.

Birlikte meyhaneye döndüklerinde Şvayk, Palivets'e, "Beş bira içtim, iki frankfurter, bir de küçük ekmek yedim," dedi. "Şimdi bana bir erik rakısı ver de gideyim. Tutuklanmış bulunuyorum."

Bretschneider, kartallı kimliğini Palivets'e de gösterdikten sonra bir süre yüzüne bakıp sordu:

"Evli misiniz?"

“Evet.”

“Siz yokken hanımınız burayı çekip çevirebilir mi?”

“Elbette.”

“O zaman mesele yok Bay Palivets,” dedi Bretschneider sırıtarak. “Hanımınızı çağırın gelsin, işi ona devredin. Akşam gelip sizi de alacağız.”

Şvayk, “Aldırma dostum,” diye meyhaneciyi yatıştırmaya çalıştı. “Beni sadece vatana ihanetten götürüyor.”

“Peki ama, ben neden götürülüyorum?” diye sızlandı meyhaneci. “O kadar da dikkat etmiştim lafıma.”

Bretschneider, kendinden emin, gülümsedi:

“İmparator Hazretlerinin üstüne sineklerin pislediğini söylediniz ya! Ama merak etmeyin, emniyette aklınızı başınıza getirirler!”

Ve böylece Şvayk, Kupa Meyhanesinden sivil polisle birlikte ayrıldı. Sokağa çıktıklarında, yüzü o alık gülümseyişle aydınlandı:

“Kaldırımdan aşağı ineyim mi?”

“O da ne demek?”

“Tutuklandığıma göre, kaldırımda yürümeye hakkım yoktur diye düşündüm de.”

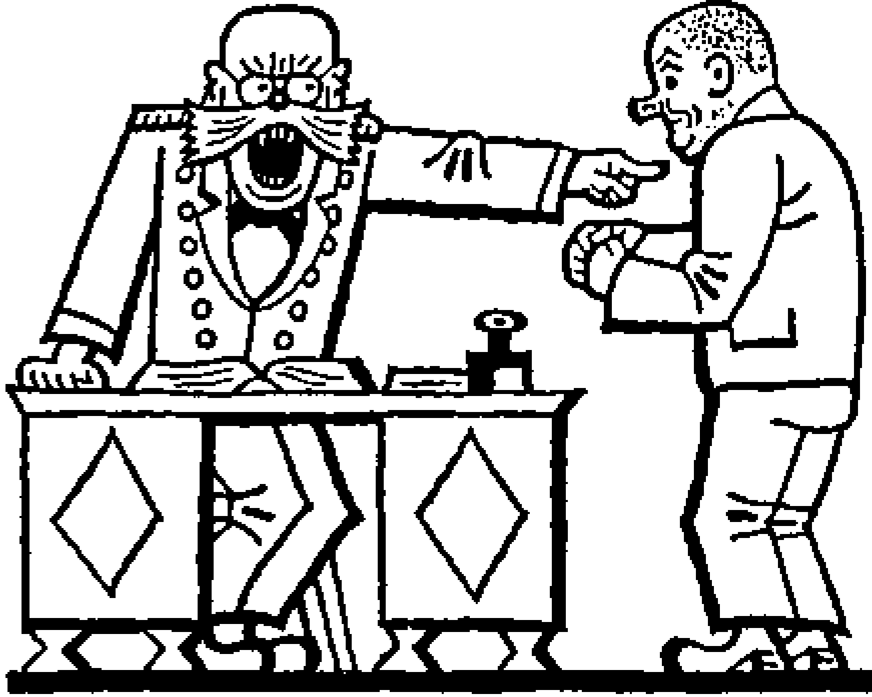
Müdüriyetten içeri girerlerken de şöyle demekten alamadı kendini:

“Doğrusu, orada sizinle çok iyi vakit geçirdik. Kupa Meyhanesine sık sık gider misiniz?”

Şvayk’ı kayıt odasına götürürlerken, Palivets de meyhaneyi karısına teslim ediyor, hüngür hüngür ağlayan kadıncağızı elinden geldiğince yatıştırmaya çalışıyordu: “Bırak şu ağlayıp sızlanmayı artık. İmparator Hazretlerinin resminde sinek boku var diye bana ne yapabilirler ki?”

İşte, Aslan Asker Şvayk, bütün o hoşluğu ve tatlılığıyla Dünya Savaşı’na böyle karıştı. Onun öngörüleri tarihçileri mutlaka ilgilendirecektir. Kupa Meyhanesinde kehanette bulunurken söyledikleri doğru çıkmamış olabilir; ama unutmamak gerekir ki Şvayk, kimseden siyaset dersi almış değildi.

2
Aslan Asker Şvayk emniyette

Saraybosna suikastının ardından, emniyet müdürlüğü çeşitli kurbanlarla dolup taşmıştı. Kayıt odasındaki yaşlı polis, birbiri ardı sıra karşısına getirilenlere şöyle bir bakıyor, sonra da babacan bir edayla, “Bu Ferdinand sana pahalıya patlayacak,” diyordu.

Şvayk, kendisini birinci kattaki hücrelerden birine tıktıklarında bir de baktı, içeride altı kişi daha var. Beşi bir masanın başına çevrelenmişti; orta yaşlı bir adam ise, ötekilerden uzak durmak istercesine, köşedeki bir ranzada oturuyordu.

Şvayk, her birine, neden tutuklandıklarını sormaya başladı.

Masanın başında oturan beş tutukludan da aşağı yukarı aynı yanıtı aldı:

“Şu Saraybosna davası!”... “Ferdinand’ın yüzünden!” ... “Ekselanslarını öldürdüler ya!” ... “Ferdinand meselesi!” ... “Ekselanslarını Saraybosna’da vurdukları için!”

Bu beşinden uzak duran altıncı tutuklu, kendisinden de kuşkulanılır diye onlarla bir arada görünmek istemediğini söyledi. O yalnızca Holitse’li bir çiftçiyi soyarken öldürmeye kalkıştığı için alıkonmuştu.

Şvayk, suikastçıların masasına oturdu. Adamlar, kim bilir kaçıncı kez, oraya nasıl getirildiklerini anlatıyorlardı.

Biri dışında, hepsi de ya bir birahanede ya bir şaraphanede ya da bir kahvede yakayı ele vermişlerdi. Olağanüstü şişman, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş, gözlüklü adam ise evinde tutuklanmıştı. Tutuklanmasının nedeni, Saraybosna’daki cinayetten iki gün önce, U Breyşki adlı meyhanede iki Sırp mühendislik öğrencisine içki ısmarlamış olmasıydı; üstelik, Hafiye Brixi, Rjetyezova Caddesindeki Montmartre Meyhanesinde o iki öğrenciyle kafayı çekerken görmüştü onu. Hafiye Brixi de onlara içki ısmarlamış, bunu raporunda da belirtmişti.

Adam, emniyetteki ilk sorgulamada, aynı lafı tekrarlayıp durmuştu:

“Bir kırtasiye dükkânım var benim.”

Polislerden de hep aynı yanıtı almıştı:

“Bu bir mazeret sayılmaz.”

Şaraphanede yakalanmış olan kısa boylu adam tarih öğretmeniydi; şarap mahzeninin sahibine, tarihteki ünlü suikastları anlatmaya kalkışmıştı. Tam, suikastların ruhbilimsel bir çözümlemesini yapmış, “Suikast düşüncesi, Kolomb’un yumurtası kadar basittir,” diyordu ki, tutuklara vermişti.

Sorgulama sırasında polis, “Evet, Pankratz’ın seni enselemesi kadar basit,” demişti.

Üçüncü suikastçı, Hodkoviçki’deki Dobromil Yardımseverler Derneği’nin başkanıydı. Suikast günü, dernek tarafından konserli bir eğlenti düzenlenmişti. Konser sırasında oraya gelen jandarma çavuşu, tüm Avusturya’nın yasa büründüğünü söyleyerek herkesin dağılmasını isteyince, dernek başkanı olanca saflığıyla, “İzin verin de, hiç değilse *Hey, Slovane*’yi[16] bitirelim,” diyecek olmuştu.

Şimdi, başını önüne eğmiş, yakınıp sızlanıyordu:

“Ağustos ayında yeni başkanlık seçimimiz var. O zamana kadar salıvermezlerse seçilmeyebilirim. Şimdiye kadar tam on kez başkan

seçildim. Utancımdan yerin dibine geçerim valla.”

Dördüncü tutuklu, rahmetli Ferdinand’ın kurbanı olmuştu. Kişilikli, tertemiz bir adamdı. Tam iki gün dayanmış, Ferdinand’ın adını bile ağzına almamıştı. Gel gör ki, akşam kahvede kâğıt oynarlarken, sinek yedilisiyle maça papazını aldığında, “Saraybosna’daki gibi, tam yedi fişek,” deyivermişti.

“Ekselansları Saraybosna’da vurulduğu için” derdest edildiğini söyleyen beşinci tutuklu o kadar korkmuştu ki, saçı sakalı hâlâ kirpi gibi diken dikendi.

Tutuklandığı lokantada tek bir söz etmiş değildi. Gazeteleri de okumadığı için, Ferdinand’ın ölümünden haberi bile yoktu. Masada tek başına otururken, efendiden bir adam gelip karşısına oturmuş, ansızın soruvermişti:

“Okudunuz mu?”

“Hayır.”

“Haberiniz yok mu?”

“Hayır, yok.”

“Olup biteni bilmiyor musunuz?”

“Hayır, bilmiyorum. Beni ilgilendirmez.”

“Ama ilgilenmek zorundasınız.”

“Neyle ilgilenmek zorundayım, bilmiyorum. Ama puromu tüttürür, birkaç kadeh parlatır, yemeğimi yerim ben; hiç gazete okumam. Gazeteler yalan yazar. Durup dururken niye asabımı bozayım ki?”

“Demek, Saraybosna’daki cinayet bile sizi ilgilendirmiyor, öyle mi?”

“İster Prag’da, ister Viyana’da, ister Saraybosna’da, ister Londra’da, hiçbir cinayetle ilgilenmem ben. Yetkililerin, mahkemelerin, polisin işi ne; onlar ilgilensin. Biri öldürülmüşse mutlaka hak etmiştir. Salak herif, kendine mukayyet olaydı da öldürülmeseydi!”

Bunlar adamcağızın son sözleri olmuştu. Başına geleni anlar anlamaz, “Ben suçsuzum, ben suçsuzum!” diye bağırmaya başlamıştı.

Emniyet müdürlüğünden içeri girerken de aynı sözleri etmişti; aynı sözleri Prag’da mahkemeye çıkarıldığında ve hapsi boylarken de yineleyecekti.

Şvayk, akıllara durgunluk veren bu suikast masallarını dinledikten sonra adamlara durumlarının ne kadar umutsuz olduğunu açıklamayı yararlı gördü.

“Hepimiz ayvayı yemişiz,” diye yüreklere su serpti, “İnsanın başına ne zaman ne geleceği bilinmez; kendine o kadar güvenmeyeceksin. Polisin işi ne? Mevsimli mevsimsiz konuşanın yakasına yapışmak değil mi? Zaman kötü, arşidükleri bile vuruyorlar; öyleyse, müdüriyete alındığına şaşmamalı insan. Bütün bunları biraz tantana koparmak için yapıyorlar, Ferdinand’ın cenazesi sönük geçmesin diye. Burada ne kadar çok olursak bizim için o kadar iyi, o zaman her şey daha neşeli olur. Ben askerdeyken, bazen bölüğün yarısını içeri tıkarlardı. Kim bilir kaç insan suçsuz yere ceza yemiştir! Üstelik yalnız orduda değil, sivil mahkemelerde de. Hiç unutmam, kadıncağızın biri yeni doğmuş ikizlerini boğmaktan hüküm giymişti. İkizleri boğmuş olamayacağına yeminler etti: Tek bir kızı vardı, küçük kızı gözünü kırpmadan boğup öldürmüştü; dili döndüğünce anlattı, ama aldıran olmadı, çifte cinayetten idam verdiler. Ya Zabyelitse’deki o masum çingeneye ne demeli? Noel gecesi bir manav dükkânında yakalanmıştı. Oraya ısınmak için girdiğine kitaba el bastıysa da para etmedi. Mahkemeye düşmeyegör, kendini temize çıkaramazsın. Ama o kadar da olacak tabii. Belki herkes dürzünün teki değildir, ama kurunun yanında yaş da yanar. Hele Ferdinand’ı eşek cennetine gönderdikleri böyle kötü günlerde! Budyeyovitse’de askerliğimi yaparken, yüzbaşının köpeğini tören alanının ardındaki ormanda vurmuşlardı. Yüzbaşı, köpeğinin vurulduğunu duyunca, hepimizi toplayıp sıraya dizdi, her on kişiden birinin bir adım öne çıkmasını emretti. Kuşkusuz, piyango isabet edenler arasında ben de vardım. Gözümüzü bile kırpmadan hazır olda bekliyorduk. Yüzbaşı, sıralar arasında dolaşırken bastı kalayı: ‘İtoğluitler, orospu çocukları, ağzına sıçtığımın puştları! Sizi bana sayıyla mı verdiler lan! O köpek yüzünden hepinize hücre hapsi versem yeridir! Bağırsaklarınızı deşip köpek maması yapsam kim ne der ki! Şimdilik hepinizi iki hafta istihkâm taburuna sürüyorum!’ Bütün bu başımıza gelenlerin tek nedeni, uyuz itin tekiydi üstelik. Şimdi de, olup bitenin tek nedeni, Ekselanslarından başkası değil. Ortalığa biraz dehşet saçacaklar ki, yasa büründüklerine değsin.”

Saçları dimdik olan adam, “Ben suçsuzum, ben suçsuzum,” diye yineledi gene.

Şvayk, “Hazreti İsa’nın da bir suçu yoktu, ama gene de çarmıha gerdiler,” dedi. “Hiç kimse masumun derdinden anlamaz zaten. Gözlerini kapayacaksın, vazifeni yapacaksın! Askerde komutanlarımız böyle söylerlerdi. Başka yolu yok bu işin.”

Şvayk, ranzaya uzanıp derin bir uykuya daldı.

Bu arada iki tutuklu daha getirdiler. Biri, Bosnalı bir seyyar satıcıydı. Hücrenin içinde dişlerini gıcırdatarak volta atıyor, ikide bir, “Sikmişim belalarını!” diye küfür sallıyordu. Sepetinin karakolda kaybolabileceğini düşündükçe deliye dönüyordu.

Öteki konuksa Meyhaneci Palivets’ti. Dostu Şvayk’ı görür görmez hemen uyandırdı, ağlamaklı bir sesle, “Gördün mü bak, beni de getirdiler!” dedi.

Şvayk, adamın elini büyük bir içtenlikle sıktıktan sonra, “Çok sevindim,” dedi. “Hakikaten çok sevindim. O bey, akşam gelip sizi de alacağız derken, sözünü tutacağından en küçük bir kuşkum yoktu. Sözünün eri olmak, çok güzel bir şey.”

Palivets, “Sıçarım böyle sözünün erinin içine,” dedikten sonra sesini alçaltarak Şvayk’a, öteki tutukluların hırsız olup olmadıklarını sordu. Hırsızlarla bir arada bulunmak, namusuna leke düşürebilirdi.

Şvayk, Holitse’de bir çiftçiyi soyarken öldürmeye kalkıştığı için tutuklanan adam dışında hepsinin Arşidük yüzünden orada olduklarını söyledi.

Buna fena halde içerleyen Palivets, kendisinin orada bulunma nedeninin bir Arşidük parçası değil, İmparator Hazretleri olduğunu açıklamadan edemedi. Sonra da, baktı ki herkes kulak kesilmiş, sineklerinin İmparator Hazretlerinin üzerine nasıl pislediklerini ballandıra ballandıra anlatmaya koyuldu.

Olup biteni tüm ayrıntılarıyla anlattıktan sonra, “İğrenç yaratıklar, adamcağızı pislikten görülmez hale soktular,” diye tamamladı sözlerini. “Gördüğünüz gibi, sonunda hapsi boyladım işte. O sinekleri asla bağışlamayacağım.”

Şvayk yeniden ranzasına uzanıp kestirmeye çalıştıysa da çok geçmeden gelip aldılar, sorguya götürdüler.

Sorguya çekilmek üzere Üçüncü Şube’nin merdivenlerini çıkarken, korkusuzca ölüme gidercesine, çarmıhını sırtlamış Golgota Tepesi’ne tırmanıyordu sanki.[17]

Koridorun duvarındaki “Yerlere tükürmek yasaktır” yazısını görünce, kendisine eşlik eden polisten tükürük hokkasına tükürmek için izin istedi.

Sorgu odasına girdiklerinde, her zamanki saflığıyla gülümseyerek, “Cümleten hayırlı akşamlar, saygıdeğer beyler,” dedi.

Selamına karşılık almak şöyle dursun, kaburgalarına bir yumruk yedi ve bir masanın önünde buldu kendini. Masanın başında soğuk memur suratlı bir adam oturuyordu. Adamın yüzünde öylesine kıyıcı, öylesine acımasız bir anlatım vardı ki, az önce Lombroso’nun "Suçlu İnsan”[18] adlı kitabından fırlamıştı sanki.

Şvayk’ı tepeden tırnağa süzdükten sonra, “Öyle salak salak bakma bana,” dedi.

Şvayk, olanca ciddiliğiyle, “Elimde değil, efendim,” dedi. “Ordudan da salaklığım yüzünden atılmıştım zaten. Ayrıca, resmî bir heyetten aptal raporum var. Sizin anlayacağınız, tescilli bir salağım ben.”

Lombroso’nun kitabından fırlamışa benzeyen adam dişlerini gıcırdattı:

“Sana yöneltilen suçlamalar ve işlediğin suçlar, aklının yerinde olduğunu gösteriyor.”

Ardından, Şvayk’a yöneltilen suçlamaları bir bir sayıp dökmeye koyuldu. Gerçi liste, vatana ihanetten başlayıp İmparator Hazretlerine ve imparatorluk ailesinin üyelerine hakarete kadar uzanıyordu; ama suçlamaların özünü, Şvayk’ın, Arşidük Ferdinand’ın öldürülmesini doğru bulması oluşturuyordu. Bundan da yeni yeni suçlar türüyordu ki, en kötüsü, umuma açık bir yerde kışkırtıcı sözler söylemiş olmasıydı.

Adam, yüzündeki kıyıcı, acımasız anlatımı silmeksizin, zafer kazanmışçasına sordu:

“Bütün bunlara ne diyorsun bakalım?”

Şvayk, “Meğer ben neler yapmışım!” dedi safça. “Bu kadarı da fazla doğrusu!”

“Demek, bütün suçlamaları kabul ediyorsun, öyle mi?”

“Evet, hepsini kabul ediyorum. Sert olmalı insan. Sertlik olmadan hiçbir yere varılmaz. Ben askerdeyken...”

“Kapa çeneni ulan!” diye bağırdı komiser. “Yalnızca sana soru sorulduğu zaman karşılık vereceksin! Anlaşıldı mı?”

“Elbette anlaşıldı efendim,” diye yanıtladı Şvayk. “Çok iyi anladım, dilediğinizi sorabilirsiniz, emrinizdeyim efendim.”

“Kimlerle ilişkidesin?”

“Hizmetçimle, komiser beyefendi hazretleri.”

“Siyasi çevrelerden arkadaşların yok mu hiç?”

“Evet, var efendim. *Narodni Politika*’nın[19] akşam baskısına aboneyim.”

Kıyıcı bakışlı adam, “Defol!” diye kükredi Şvayk’a.

Şvayk, sorgu odasından çıkarılırken, “İyi geceler, efendim,” dedi.

Hücresine döner dönmez, tutukluları çevresine toplayıp bu tür bir sorgulamanın çok eğlenceli olduğunu anlattı:

“Önce biraz bağırıp çağırıyorlar, sonra da kapı dışarı ediyorlar adamı. Eskiden daha kötüymüş. Bir kitapta okumuştum: Sanığın suçlu olup olmadığını anlamak için kızgın demirler üstünde yürütürler, eritilmiş kurşun içirirlermiş. İtiraf etmedi mi, ayaklarını cendereye sokarlar, olmazsa bacaklarından tavana asarlarmış. Ya da, Nepomuklu Aziz Yan’a[20] yaptıkları gibi, meşaleyle kıçını yakarlarmış. Söylenenlere bakılırsa, Nepomuklu Aziz Yan meşaleyle yakıldığında insanın tüylerini diken diken eden çığlıklar atmaya başlamış, sımsıkı bir çuvala sokulup Elişka Köprüsü’nden ırmağa atılıncaya kadar da kesmemiş çığlıklarını. Bu kadarla kalsa iyi. Daha neler yaparlarmış neler. Adamı dörde bölerler ya da Müze’nin orada bir yerlerde kazığa geçirirlermiş. Zindana atılan, bayram edermiş.”

Şvayk, kaptırmış, tatlı tatlı anlatıyordu:

“Şimdilerde hapse düşen gününü gün ediyor. Dörde bölünme yok, cendere yok. Ranzalarımız var, masamız var, bir de sıramız var. Daracık bir yerde balık istifi değiliz; çorbamız önümüzde, ekmek elden su gölden. Hela dersen, burnumuzun dibinde. Apaçık bir ilerleme görülüyor. Tek kusuru, sorgu odasına biraz uzak olması. Üç koridordan geçip bir kat yukarı çıkmak zorundasın. Ama Allah için, koridorlar aydınlık ve tertemiz, bal dök yala. Sonra, hayat dolu koridorlar: Birini getiriyorlar, öbürünü götürüyorlar; genç yaşlı, kadın erkek demiyorlar. En azından yalnız olmadığın için zil takıp oynamalısın. Kimsenin bir şikâyeti yok; hiç kimse, idareye çağrılıp, ‘Evet, davanız görüldü, hüküm verildi; yarın ya dörde bölüneceksiniz ya da yakılacaksınız, seçim sizin,’ denecek korkusuyla yaşamıyor. Kim bilir ne kadar zor bir seçim olurdu; ne hak edeceğimizi bilemezdik. Düşünüyorum da, beyler, keçileri kaçırırdık herhalde. Evet, kabul etmek gerekir ki, çok büyük bir gelişme var.”

Şvayk hapishanelerdeki çağdaş gelişmeleri sayıp dökedursun, birden kapı açıldı, gardiyan içeri seslendi: “Giyin bakalım Şvayk, sorguya gidiyorsun.”

“Hemen efendim,” diye yanıt verdi Şvayk. “Şimdi geliyorum. Yalnız, sanırım bir yanlışlık var bu işte. Az önce sorgu odasından kovulmuştum. Buradaki beyler bana kızmasınlar sonra; onlar bütün gece bir kez bile sorguya çekilmemişken ben ikinci kez çağrılıyorum; kıskançlıktan çatır çatır çatlamasınlar!”

Şvayk’ın bu çelebice sözlerine acımasız bir yanıt geldi:

“Kes zevzekliği de dışarı çık!”

Sonunda Şvayk, bir kez daha o katil bakışlı adamın karşısındaydı işte. Adam, lafı dolandırmadan, ürkütücü bir sesle sordu:

“Her şeyi itiraf ediyor musun?”

Şvayk, sevecen mavi gözlerini acımasız polise dikerek yumuşak bir sesle yanıtladı:

“Zatıâlileri itiraf etmemi istiyorlarsa elbette ederim.' Bence en küçük bir sakıncası yok. Ama, ‘Şvayk, sakın itiraf edeyim deme!’ diyecek olursanız, dilim dilim doğrasalar tek bir kelime alamazlar ağzımdan.”

Taş yürekli adam oralı olmadı. Önündeki raporun altına bir şeyler yazdı, sonra imzalaması için Şvayk’a bir kalem uzattı.

Şvayk da, Bretschneider’in raporunun altına düşülmüş yazıya imzayı bastı:

Yukarıdaki suçlamaların tümünü kabul ediyorum.

Yozef Şvayk

İmzaladıktan sonra katı yürekli adama dönüp, “İmzalayacağım başka bir şey daha varsa imzalayayım,” dedi. “Yoksa sabah tekrar burada olmam mı gerekiyor?”

“Yarın sabah ağır ceza mahkemesine çıkarılacaksın,” diye bir yanıt geldi.

“Saat kaçta acaba, beyefendi hazretleri? Neme lazım, uyur kalırım diye korkuyorum da!”

Masanın başındaki adam, o gün ikinci kez kükredi Şvayk’a:

“Defol!”

Şvayk, demir parmaklıkların ardındaki yeni yuvasına dönerken yanındaki polise, “Bakıyorum da, burada herkesin gözünü öfke bürümüş,” demekten

alamadı kendini.

Kapı arkasından kapanır kapanmaz, içerdeki tutuklular Şvayk’ı soru yağmuruna tuttular. Şvayk kestirip attı:

“Az önce, Arşidük Ferdinand’ı öldürmüş olabileceğimi itiraf ettim.”

Bit yeniği battaniyelere sarınmış altı adam dehşet içinde kalakaldılar. Yalnızca Bosnalı konuştu:

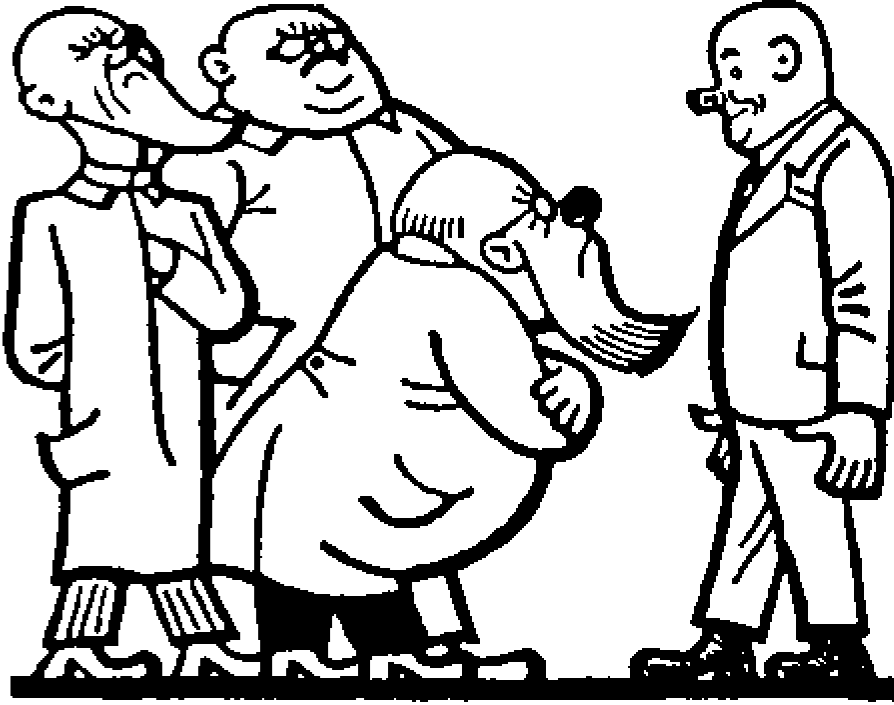
“İyi etmişsin.”

Şvayk, ranzasına uzanırken, “Burada bir çalar saat olmaması ne kadar kötü,” dedi.

Oysa sabahleyin Şvayk’ı çalar saate gerek kalmadan uyandırdılar ve saat tam altıda cezaevi arabasına bindirip adliyeye götürdüler.

Karakolun avlusundan çıkarlarken Şvayk, arabadaki tutuklulara döndü, “Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır,” dedi.

3
Şvayk hekimlerin huzurunda

Şvayk, bölge adliyesinin küçük, şirin, tertemiz hücrelerine hayran kaldı. Hele o badanalı duvarlarla siyah parmaklıklara bayıldı. Nezarethanenin başgardiyanı şişman Bay Demartini'nin ceketinin kollarındaki, kasketindeki mor şeritlerden gözünü alamadı. Mor, yalnızca buralarda değil, Paskalya ayinlerinde de salık verilen bir renktir.

Roma İmparatorluğumun Kudüs'teki görkemli günleri geri gelmişti sanki. Tutuklular, nezarethaneden alınıp zemin kata indiriliyorlar, 1914 yılının Pontius Pilatus'larının[21] huzuruna çıkarılıyorlardı. Dosyalar arasında kaybolan sorgu yargıçları, daha doğrusu günümüzün Pontius Pilatus'ları, görevlerini onurlu bir biçimde yerine getireceklerine, Teissig

Lokantasından gulaş ve Pilsen[22] birası getirtiyorlar, dosyaları durmadan başsavcının önüne yığıyorlardı.

Burada mantık diye bir şey kalmamıştı; adalet hüküm sürüyordu. Adalet boğazlıyor, çıldırıyor, öfkeden deliye dönüyor, kahkahalar atıyor, gözdağı veriyor, gebertiyor, aman tanımıyordu. Sorgu yargıçları, sanıkların üstüne yasa maddeleriyle saldıran Avusturya cangılının kaplanları, birer yasa cambazı kesilmişlerdi; hukukun cüppelerine sarınıyorlar, sanıkları yutup midelerine indiriyorlardı.

Ama karakolda olduğu gibi burada da yasaları pek o kadar ciddiye almayan birkaç adam evladı da vardı. Darı çuvalından her zaman bir-iki buğday çıkar.

İşte, sorgusunun yapılması için Şvayk'ı da bu beylerden birinin karşısına çıkardılar. Yaşlıca, efendiden bir adamdı. Bir zamanlar, namlı katil Vales'i sorgularken bile kibarlığı elden bırakmamış, "Oturmaz mısınız, Bay Vales? Bakın, şurada boş bir sandalye var," diye yer göstermişti.

Şvayk karşısına geldiğinde de, her zamanki çelebiliğiyle yer gösterdi ve "Demek, Bay Şvayk sizsiniz?" dedi.

"Sanırım benim," diye yanıt verdi Şvayk. "Öyle ya, babam Bay Şvayk'tı, anam da Bayan Şvayk. Şimdi, adımı inkâr ederek onların yüzünü kara çıkarmak istemem."

Sorgu Yargıcı'nın yüzünden sevecen bir gülümseyiş geçti:

"Bakıyorum da, başınızı epey belaya sokmuşsunuz. Vicdanınız pek o kadar rahat olmasa gerek."

Şvayk, Yargıç'tan da cana yakın bir gülümseyişle, "Benim vicdanım hiçbir zaman rahat değildir zaten," dedi. "Zatıâlinizin vicdanı bile benimki kadar rahatsız olamaz."

Sorgu Yargıcı, olanca nezaketiyle, "Evet, imzaladığınız ifadenizden de böyle anlaşılıyor," dedi. "Umarım, poliste bir baskıyla karşılaşmamışsınızdır?"

"Baskı da nereden çıktı efendim? Ben kendim sordum imzalayayım mı diye. Onlar da imzala deyince imzaladım işte. Bir imza için mesele çıkarmaya değer mi? Hem, bana ne faydası olurdu ki? Nerede birlik orada dirlik." "Sağlığınız tam olarak yerinde mi, Bay Şvayk?" "Doğrusu, tam olarak yerinde olduğunu söyleyemem efendim. Romatizmalarımdan neler

çektiğimi bir ben bilirim. Her gün kâfuruyla ovalamam gerekiyor bacaklarımı.”

Yaşlı Yargıç’ın yüzünde babacan bir gülümseyiş belirdi:

“Ne dersiniz, bizim hekimler bir muayene etsin mi sizi?

“Boş verin canım, saygıdeğer hekimlerinizin değerli vakitlerini kaybetmelerine değmez. O kadar da kötü sayılmam zaten. Kaldı ki, emniyette bir hekim muayene etti, zührevi hastalık falan var mı diye.”

“Bakın, Bay Şvayk, biz gene de bir muayeneden geçirelim sizi. Hiç merak etmeyin, iyi bir heyet kurarız, bu arada siz de nezarethanede kalır, şöyle iyice bir dinlenirsiniz. Şimdi izin verirseniz, son bir soru daha sormak istiyorum: Hakkınızdaki rapora bakılırsa, yakında savaş çıkacağını söylemişsiniz uluorta. Doğru mu bu?”

“Evet, Hâkim Bey hazretleri. Pek yakında bir savaş çıkacağı kesin.”

“Son zamanlarda kafanızı bir yere çarptığınız oldu mu?”

“Hayır, efendim. Bir seferinde Karel Meydanı’nda az kalsın bir araba çarpıyordu; o da kaç sene önce.”

Yargıç’ın soruları burada son buldu. Şvayk, Yargıç’ın elini sıktıktan sonra hücresine götürülür götürülmez içerdekilere açıkladı:

“Ekselansları Arşidük Ferdinand’a düzenlenen suikast yüzünden doktor muayenesinden geçirecekler beni.”

Gençten bir adam, “Bir keresinde beni de heyete çıkarmışlardı,” dedi. “Birkaç hah yüzünden kendimi hâkimin karşısında bulmuştum da, o zaman işte. Kaçık raporu vermişlerdi. Şimdi de bir buharlı biçerdöver arakladım, ama bir bok yapamazlar bana. Dün avukatım söyledi: Bir kere kaçık raporu aldın mı, hayat boyu yakayı sıyırırmışsın.”

Aklı başında görünen bir başka adam, “Ben bü doktorlara hiç güvenmem,” dedi. “Bir seferinde sahte para basmıştım. Ne olur ne olmaz, bir şeyler kapayım diye deli doktoru Heveroch’un konferanslarını izledim. Yakalandığımda, Dr. Heveroch’un verdiği tariflere uyarak kafadan sakat ayağına yattım. Heyetteki hekimlerden birinin bacağını ısırdım, mürekkep hokkasını başıma diktim, biraz kaba kaçacak ama, tüm heyetin gözleri önünde odanın ortasına sıçtım. Ama sırf hekimlerden birinin baldırını ısırdım diye aklımın yerinde olduğuna hükmettiler ve işimi bitirdiler.”

“Ben doktor beylerin muayenesinden hiç korkmuyorum,” dedi Şvayk. “Askerliğimi yaparken baytarın teki muayene etmişti. Doğrusu, çok memnun kalmıştım.”

Kısa boylu, kamburca bir adam lafa girdi:

“Adli tabipler sapı silik heriflerdir. Geçenlerde benim otlaktan bir iskelet çıktı. Adli tabipler, kırk yıl önce başına sert bir cisim vurularak öldürülmüş olduğunu söylediler. Otuz sekiz yaşında olmama aldırmadılar, tıktılar içeri. Nüfus kâğıdımı, nüfus kaydı suretimi, kimlik belgemi gösterdim, ama Nuh dediler peygamber demediler.” “Bence o kadar da haksızlık etmemeliyiz,” dedi Şvayk. “Hatasız kul olmaz. Adli tabipler de insan; yanılmak insana mahsustur. Bir gece U Banzetu’dan dönüyordum; tam Nusle’de, Botic Köprüsünün orada, ansızın karşıma çıkan bir adam elindeki kayışla kafama öyle bir vurdu ki kendimi yerde buldum. Fenerini yüzüme tuttu, ‘Hay Allah, yanılmışım. Bu o değil,’ dedi. Yaptığı yanlışlığa öyle öfkelenmişti ki, bir tane de sırtıma indirdi. İnsanoğlu böyledir, hayat boyu yanlıştan başını alamaz. Başka bir misal vereyim: Adamcağızın biri bir gece sokakta bir köpek bulmuş. Köpek soğuktan donmak üzereymiş. Adam köpeği alıp evine götürmüş, karısının yatağına yatırmış. Hayvan biraz ısınıp kendine gelir gelmez önce evde karşısına kim çıktıysa ısırmış, sonra da beşikte uyuyan bebeği paramparça edip bir güzel mideye indirmiş. Ya bizim orada oturan tornacının yaptığı hataya ne demeli! Herifçioğlu, evi sanıp, Podoli’deki kilisenin kapısını açmış anahtarıyla. Gitmiş, yatağıma yatıyorum diye, sunağa uzanmış. Papazın ayin cüppesini üzerine çekmiş, İncil ile birtakım kutsal kitapları da başının altına yastık yapmış. Sabah zangocu karşısında görünce aklı başına gelmiş, ‘Çok özür dilerim, küçük bir hata yaptım galiba!’ demiş. Zangoç da, ‘Evet, senin bu küçük hatan yüzünden koca kilisenin yeniden kutsanması gerekecek,’ diye karşılık vermiş. Tornacıyı heyete çıkarmışlar; heyetteki hekimler adamın aklının yerinde ve ayık olduğuna karar vermişler. ‘Çünkü,’ demişler, ‘kafası kıyak olsaydı anahtar deliğini bulamazdı.’ Bizim tornacı Pankratz’ta öldü. Yalnız insanlar mı, hayvanlar da yanılır. Mesela, Kladno’daki bir polis köpeğinin nasıl yanıldığını anlatabilirim size. Bizim anlı şanlı Jandarma Komutanı Rotter in çoban köpeğinden söz ediyorum. Yüzbaşı Rotter, çoban köpeklerini yetiştirir, sokak serserilerinin üstüne salardı. Sonunda, it kopuk takımı Kladno’ya adımını atmaz olmuştu. Gel zaman git zaman, bizimki bakmış, Kladno’ya tek bir berduş uğramıyor, jandarmalarına emir vermiş, gidin kuşkulu birini bulup getirin hemen, demiş. Jandarmalar da, emir kulu değiller mi, gitmişler, Lani Ormanı’nda bir kütüğün üstüne oturmuş dinlenen, kılığı kıyafeti düzgün bir adamcağızı tutup getirmişler. Yüzbaşı,

adamın paltosunun ucundan bir parça kestirmiş, polis köpeklerine koklatmış. Sonra adamı almışlar, kasabanın yakınındaki bir tuğla ocağına götürüp bırakmışlar; arkasından da eğitilmiş köpeklerini salmışlar. Köpekler hiç şaşmadan adamı bulup geri getirmişler tabii. Bu kez adamı bir merdivene tırmandırıp tavan arasına çıkarmışlar, ardından bir duvardan atlatmışlar, o da yetmemiş göle sokmuşlar; köpekler her seferinde izini sürüp bulmuşlar adamcağızı. Sonunda ne olmuş dersiniz? Tutup getirdikleri adam, Çek Radikal Partisi'nin milletvekili değil miymiş? Meğer meclis çalışmalarından bunalmış, biraz hava alayım Lani Ormanı'nda gezintiye çıkmış. İşte onun için, ben hatasız kul olmaz derim, başka bir şey demem. İster okuryazar takımından olsun, ister elifi görse mertek sanan bir salak. Hükümetin koskoca bakanları bile yanılmıyor mu?"

Şvayk'ı muayene edip ruh ve akıl sağlığının, kabul ettiği suçları işlemeye elverişli olup olmadığına karar verecek olan heyet, olağanüstü ciddi üç hekimden oluşuyordu. Gelgelelim, bu üç hekimin anlayışları arasında dağlar kadar fark vardı. Gerçekten de, üç ayrı bilim okulunu, psikiyatride üç ayrı yaklaşımı temsil ediyorlardı.

Bu karşıt okulların Şvayk konusunda tam bir görüş birliğine varabilmiş olmaları, ancak Şvayk'ın heyet odasına girer girmez uyandırdığı olağanüstü şaşkınlıkla açıklanabilir. Şvayk, odadan içeri girdiğinde, duvarda Avusturya İmparatoru'nun resmini görür görmez, "Beyler, yaşasın imparatorumuz I. Franz Joseph!" diye bağırıverdi.

Her şey gün gibi açıktı. Şvayk'ın bu beklenmedik çıkışı bir sürü soruyu gereksiz kılmıştı. Geriye, Şvayk'ın uyandırdığı ilk izlenimin, Dr. Kallerson, Dr. Heveroch ve İngiliz Weiking gibi ünlü ruh hekimlerinin sistemlerince de doğrulanabilmesi için sorulması gereken çok önemli birkaç soru kalmıştı.

"Radyum mu daha ağırdır, yoksa kurşun mu?"

Şvayk, her zamanki tatlı gülümseyişiyle, "Özür dilerim efendim," diye yanıt verdi, "ama ikisini de tartmadım."

"Peki, bir gün dünyanın sonunun geleceğine inanıyor musunuz?"

Şvayk, soğukkanlılıkla, "Görmeden inanmam," diye yanıtladı, "ama ha deyince görmeyeceğim de kesin."

"Yerkürenin çapının nasıl ölçüleceğini biliyor musunuz?"

“Hayır, korkarım bilemeyeceğim,” dedi Şvayk. “Ama izin verirseniz, ben de size bir bilmece sormak isterim. Üç katlı bir ev var, evin her katında sekiz pencere var. Damda iki çatı penceresi, iki de baca var. Her katta iki kiracı oturuyor. Peki, söyleyin bakalım, kapıcının anneannesi hangi yıl öldü?”

Hekimler, tamam dercesine bakıştılar. Ama içlerinden biri bir soru daha sormaktan alamadı kendini:

“Büyük Okyanus’un en derin yeri neresidir?”

“Hayır, efendim. Bilmiyorum,” diye karşılık verdi Şvayk. “Ama eminim, Vltava Irmağı’nın en derin boğazlarından daha derindir.”

Heyet başkanı kestirip attı:

“Sanırım bu kadarı yeter!”

Ama üyelerden biri son bir soru daha sormak istedi: “12 897 kere 13 863 kaç eder?”

Şvayk hemen yanıtı yapıştırdı:

“729.”

Heyet başkanı, “Bence başka soruya gerek yok,” dedi. “Sanığı götürebilirsiniz.”

Şvayk, saygıyla eğilerek, “Çok teşekkür ederim beyler,” dedi. “Bence de bu kadarı yeterli.”

Şvayk odadan çıktıktan sonra, üç hekim, bizimkinin, psikiyatri üstatlarının saptadığı tüm doğa yasalarına göre su katılmadık bir ahmak olduğuna karar verdiler.

Sorgu Yargıcı’na gönderdikleri rapor üç aşağı beş yukarı şöyleydi:

Aşağıda imzası bulunan hekimler, heyetin karşısına çıkar çıkmaz, “Yaşasın İmparatorumuz I. Franz Joseph!” diye bağıran Yozef Şvayk’ın tam anlamıyla bir geri zekâlı ve doğuştan salak olduğuna karar vermişlerdir. Yozef Şvayk’ın bu sözleri, kendisinin su katılmadık bir ahmak olduğunu kanıtlamaya yeterli görülmüştür.

Bu durumda, aşağıda imzası bulunan heyet üyeleri şunları önerirler:

1. Yozef Şvayk hakkında açılan soruşturmanın kaldırılması.

2. Akli durumunun çevresine ne kadar zarar verebileceğinin araştırılması için, Yozef Şvayk’ın bir psikiyatri kliniğinde gözetim altında tutulması.

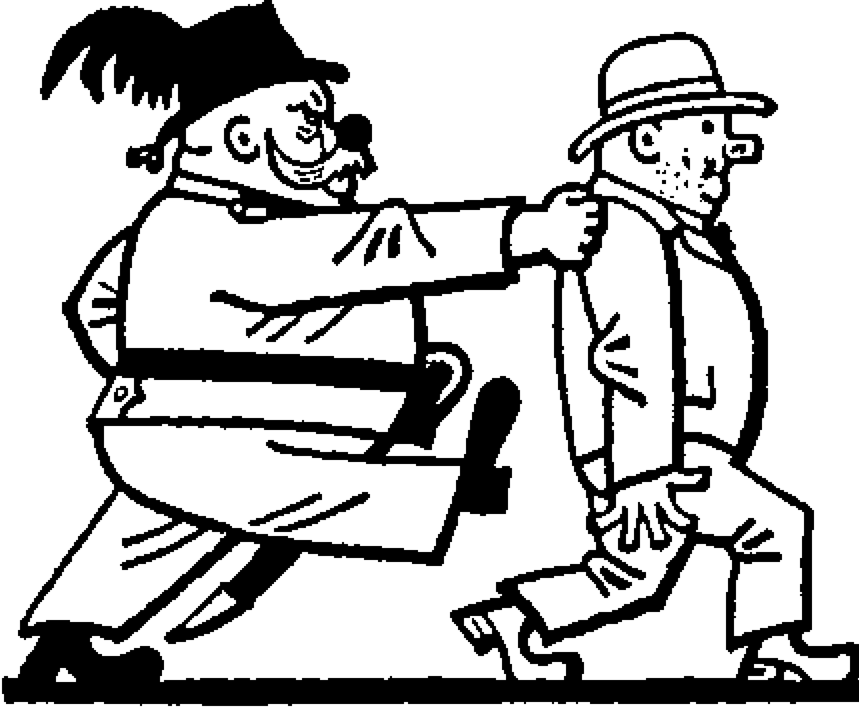
Hekimler bu raporu kaleme alırlarken Şvayk da hücredekilere olup biteni anlatıyordu:

“Ferdinand umurunda bile değildi heriflerin. Bana abuk sabuk bir sürü soru sordular. Sonunda konuştuklarımızın yeterli olduğuna karar verdik ve ayrıldık.”

Otlağında iskelet bulunmuş olan kısa boylu, kamburca adam, “Ben bu heriflerin hiçbirine inanmıyorum,” dedi. “Tekmili düzenbaz bunların.”

Şvayk, saman döşeğine uzanırken, “Hayatta düzenbazlar da olmalı,” dedi. “Bu dünyada herkes dürüst davransaydı çok geçmeden birbirinin gırtlağına sarılırdı millet.”

4
Şvayk akıl hastanesinden kovuluyor

Şvayk sonradan, akıl hastanesindeki hayatını anlata anlata bitiremeyecekti:

"Şu deliler oraya kapatıldıkları için neden o kadar öfkelenirler, akıl sır erdiremem. Çok canın çekerse, çırılçıplak soyunup yerlerde sürünebilir, çakallar gibi uluyabilir, iyice tepen atarsa önüne geleni ısırabilirsin. Bütün bunları sokağın ortasında yapmaya kalksan, millet hayretten donakalır, küçük dilini yutar; oysa böyle şeyler orada son derece olağan karşılanır. Sosyalistlerin bile düşleyemeyecekleri bir özgürlük vardır orada. Dilersen Tanrı Baba olursun, dilersen Meryem Ana, Papa, İngiltere kralı, İmparator Hazretleri ya da Aziz Venseslas. Gerçi Aziz Venseslas olduğunu söyleyen bir herifi anadan doğma soyup bütün bir gün hücreye tıkmışlardı ya, neyse! Herifçioğlunun teki, sabahtan akşama kadar, 'Ben başpiskoposum!' diye

bağırır, ha bire tıkınır, sonra da, kabalığımı bağışlayın, ortalık yere sıçardı. Ama orada kimse utanıp sıkılmaz böyle şeylerden. Adamcağızın biri de, sırf çift tayın yiyebilmek için, kendisinin hem Aziz Kyrillos hem de Aziz Methodios[23] olduğunu ileri sürerdi. Başka bir herif ise hamile olduğunu sanıyor, herkesi çocuğunun vaftiz törenine davet ediyordu. Ayrıca tımarhaneye kapatılmış satrançççılar, politikacılar, balıkçılar ve izciler, pul koleksiyoncuları, amatör fotoğrafçılar da vardı. Bir tanesi, bazı eski kavanozları ölü küllerinin saklandığı kaplarla karıştırdığı için oradaydı. Bir başkası, dünyanın sonunun ne zaman geleceğini hesaplamaya kalkışmasın diye, sürekli deli gömleğiyle dolaşırdı. Orada iki de profesörle tanıştım. Biri, ben nereye gidersem oraya gelir, çingenelerin soyunun Dev Sıradağlardan[24] geldiğini anlatırdı durmadan; öbürü ise yerkürenin içinde bir küre daha bulunduğunu, bu kürenin dış küreden çok daha büyük olduğunu açıklamaya çalışırdı.

Orada herkes, aklına geleni, canının istediğini söylüyordu; tıpkı meclisteki gibi. Bazen birbirlerine masallar anlatırlar, ama masaldaki prensesin başına kötü bir şey gelmeyegörsün, gırtlak gırtlağa gelirlerdi. En çılgınları ise, kendini, ‘Otto Ansiklopedisinin on altıncı cildi sanan bir beyefendiydi; herkesten, kendisini açıp ‘karton zımbası’ maddesini bulmalarını isterdi, yoksa mahvolacağına inanıyordu. Ancak deli gömleği giydirdikleri zaman sakinleşirdi. Deli gömleğini sırtına geçirdiler mi, keyfine diyecek olmazdı. Neden diye soracak olursanız, mücellithanede cendereye konduğunu sanırdı da ondan; üstelik bir de modern kesim yapılsın diye yalvarırdı. Cennetti orası, cennet! Ortalığı birbirine katabilir, kavga çıkarabilir, şarkı söyleyebilir, meleyebilir, avazın çıktığı kadar haykırabilir, zıplayabilir, duanı edebilir, takla atabilir, dört ayak üstünde yürüyebilir, oradan oraya koşabilir, dans edebilir, atlayıp sıçrayabilir, sabahtan akşama kadar kıçını yayıp oturabilir, düz duvara tırmanabilirdin. Kimse de gelip, ‘Neden böyle yapıyorsun, kardeşim? Sana hiç yakıştıramadım. Hiç utanma yok mu sende? Amma da görgüsüz adamsın!’ demezdi. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, aralarında çıtı çıkmayan deliler de yok değildi. Mesela, efendiden bir mucit vardı; durmadan burnunu karıştırır, günde yalnızca bir kez, ‘Az önce elektriği keşfettim!’ derdi. Evet, harika bir yerdi orası; tımarhanede geçirdiğim birkaç günü hâlâ unutamam.”

Gerçekten de, gözetim altında tutulmak üzere adliyeden akıl hastanesine getirildiğinde, Şvayk'a umduğunun çok üstünde bir karşılama düzenlenmişti. Önce çırılçıplak soyup eline bir hastane geceliği tutuşturmuşlar, sonra da dostça koluna girip banyoya götürmüşlerdi. Hastabakıcılardan biri, yol boyunca, Şvayk'ı eğlendirmek için Yahudi fıkraları anlatmıştı. Banyoya geldiklerinde, Şvayk'ı önce sıcak su dolu bir küvete daldırıp çıkarmışlar, sonra da soğuk duşun altına sokmuşlar. Bu işlemi birkaç kez tekrarladıktan sonra, hoşuna gidip gitmediğini sormuşlardı. Şvayk da, Karel Köprüsü'nün oradaki banyolardan çok daha iyi olduğunu, zaten banyo yapmayı çok sevdiğini söylemişti. "Hani, bir de," diye eklemişti candan bir gülümseyişle, "tırnaklarımla saçımı kesseniz zil takıp oynarım herhalde."

Şvayk'ın bu ricasını da yerine getirmişler, ardından bir süngerle ovup temizlemişler, bir çarşafa sarıp birinci koğuşa taşımışlardı. Yatağa yatırıp üstüne bir battaniye örttükten sonra uyumasını söylemişlerdi.

Şvayk, bu olayı bugün bile kendinden geçerek anlatır: "Düşünsenize, taşıdılar beni, kucaklarında taşıdılar. Zevkten dört köşe olmuştum."

Gerçekten de, zevkten dört köşe, uykuya dalmıştı. Bir süre sonra, uyandırıp süt ve çörek getirmişlerdi. Çörek küçük parçalara bölünmüştü. Hastabakıcılardan biri kollarından tutmuş, öbürü de çörek parçalarını süte batırarak, kaz besler gibi beslemişti Şvayk'ı. Yemek faslı tamamlandıktan sonra, koltuklayıp helaya götürmüşler, büyük ve küçük aptesini yapmasını rica etmişlerdi.

Şvayk, bu keyifli ânı da bugün kendinden geçerek anlatır. Daha sonra neler yaptıklarını nasıl anlattığını burada aktarmama gerek yok, ama bir sözünü aktarmadan edemeyeceğim:

"Aptesimi yaparken bir tanesi kollarıma girmişti." Daha sonra, koğuşa geri götürüp yeniden yatağına yatırdılar ve bir kez daha uyumasını istediler. Ama henüz uykuya dalmıştı ki, yeniden uyandırdılar ve doğruca muayene odasına götürdüler. İki hekimin karşısında çırılçıplak dikilirken Şvayk'ın aklına askere alındığı o unutulmaz an geldi. İşte tam o sırada, farkında olmadan, Almanca *tauglich*, "Askerlik yapabilir" lafı çıktı ağzından.

Hekimlerden biri, "Ne diyorsun sen, bakayım?" dedi. "Beş adım ileri, beş adım geri git şimdi."

Şvayk, on adım attı.

"Ben sana beş adım at demedim mi?" diye payladı hekim.

“Ha beş adım, ha on adım, ne fark eder?” dedi Şvayk. Şvayk’ı bir sandalyeye oturttular. Hekimlerden biri birkaç kez dizine vurduktan sonra, öteki hekime reflekslerinin sağlam olduğunu söyledi. O da başını sallayıp bir-iki kez Şvayk’ın dizine vurdu. Bu arada, ilk hekim, Şvayk’ın gözkapaklarını kaldırmış, gözbebeklerine bakıyordu. Sonra masanın başına geçip Latince birtakım laflar ettiler.

“Baksana,” dedi bir tanesi. “Şarkı söyleyebilir misin sen? Lütfen, bize bir şarkı söyler misin?”

Şvayk, “Memnuniyetle, beyler,” diye karşılık verdi. “Aslında ne sesim vardır, ne de müzik kulağım. Ama mademki o kadar istiyorsunuz, sizi kıracak değilim. Bir deneyeyim.”

Ve söylemeye başladı:

Küçük keşiş oturmuş iskemleye İki gözü iki çeşme ağlar,
Boynu bükük, canından bezmiş Bahtı kara, karalar bağlar...

“Devamını çıkaramam,” dedi Şvayk. “Ama isterseniz başka bir şarkı söyleyeyim.”

Gönlüm kararmış, yüreğim daralmış,
Kapkara ruhum kabir azabı çeker.
Ağzımı bıçak açmaz, uzaklara dalmış,
Sevdaya düşmüş, abayı yakmışım...

“Bu şarkıdan da bu kadar,” dedi içli bir sesle. “Ama ‘Nerede Benim Yurdum?’un[25] ilk sözlerini, ‘General Windischgrätz, Horozlar Öter Ötmez’i de bilirim. İsterseniz birkaç halk şarkısı da söyleyebilirim. ‘Tanrı Korusun İmparatorumuzu ve Yurdumuzu ’mu istersiniz, ‘Yaromyerj Yollarında’yı mı, yoksa ‘Selam Sana, Meryem Ana, Binlerce Selam’ı mı?”

Bilgiç hekimler birbirlerine baktılar. Bir tanesi şu soruyu sordu:

“Akli durumunuz hiç incelendi mi[7]”

Şvayk, son derece ciddi bir sesle, biraz da övünürcesine, “Askerde,” dedi, “hekimler, su katılmadık bir ahmaktır, diye rapor vermişlerdi.”

Bunun üzerine, öteki hekim dayanamadı, “Düzenbazın tekisin sen!” diye gürledi.

“Kim, ben mi?” diye kendini savundu Şvayk. “Hayır beyler, inanın düzenbaz falan değilim, gerçek bir ahmağım ben. İnanmazsanız, Çeske Budyeyovitse’ye ya da Karlin’deki komutanlığa sorun.”

Hekimlerin daha yaşlı olanı, hastabakıcılara döndü, elini umutsuzca sallayarak Şvayk’ı gösterdi:

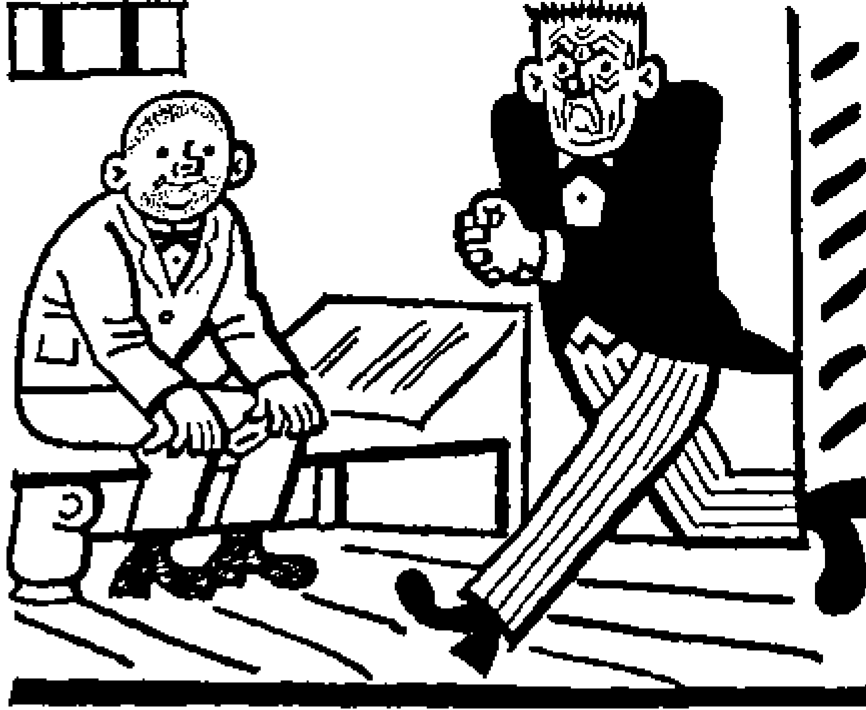
“Bu adama elbiselerini geri verin, birinci koridordaki üçüncü kısma gönderin. Sonra da biriniz gelsin, bütün kâğıtlarını idareye götürsün. Söyleyin oradakilere, ellerini çabuk tutsunlar, hemen hazır etsinler evrağını. Burada daha fazla bela olmasın başımıza.”

Şvayk, hekimlerin öfkeli bakışları arasında, yerlere kadar eğilerek geri geri kapıya gitti. Dışarı çıktıklarında, hastabakıcılardan biri,’ “Bu sefer ne herze yedin bakalım?” diye sordu. Şvayk, “Giyinik değilim, yani çıplağım ya, o beylere nasıl biri olduğumu göstermek istemedim,” dedi. “Neme lazım, yanlış anlarlar, kaba biri sanabilirler beni.” Şvayk’a elbiselerini geri vermeleri emredildikten sonra, hastabakıcılar artık zerre kadar ilgilenmediler bizimkiyle. Giyinmesini söyledikten sonra onu üçüncü kısma götürdüler. Şvayk, taburcu edilme işlemlerinin bir türlü tamamlanamadığı birkaç gün boyunca, keyifli gözlemlerini sürdürme fırsatı buldu. Düş kırıklığına uğrayan hekimler, Şvayk’ın “bir düzenbaz ve uydurukçu” olduğuna ilişkin bir rapor yazdılar. Ama öğle yemeği verilmeden taburcu edilmeye kalkışılması, Şvayk’ın ufak çapta bir olay çıkarmasına yol açtı.

Şvayk’a bakılırsa, hiç kimseyi öğle yemeğini vermeden akıl hastanesinden kovmaya hakları yoktu.

Bereket, hastane kapıcısının çağırdığı bir polis memuru bu hırlaşmaya son verdi ve Şvayk’ı alıp Salmova Sokağındaki karakola götürdü.

5
Şvayk, Salmova Sokağı'ndaki karakolda

Akıl hastanesinde geçirdiği o güzel, eğlenceli günlerden sonra Şvayk'ı hiç de hoş şeyler beklemiyordu. Komiser Braun, sevimli İmparator Neron'un zamanındaki Romalı komutanların acımasızlığıyla karşıladı Şvayk'ı. Tıpkı onların, 'Atın şu alçak Hıristiyan'ı aslanlara!" dedikleri gibi, Komiser Braun da aynı gaddarlıkla, "Tıkın şu herifi içeri!" dedi.

Evet, Komiser Braun'un ettiği tek söz bu oldu, ama gözlerinde sapık bir şehvetin tuhaf parıltıları yanıp söndü.

Şvayk yerlere kadar eğilerek selam verdi, sonra da kıvançla, "Ben hazırım, beyler," dedi. "İçeri derken hapisten söz ediyorsanız, ben çok daha

kötülerini gördüm.” Polis, “Amma da kaygısız adamsın, ha!” diye karşılık verince Şvayk atıldı:

“Kaygısız değil, alçakgönüllü bir adamım ben. Yaptıklarınız için size minnettarım.”

Hücrede, adamcağızın biri tahta ranzaya oturmuş, kara kara düşünüyordu. Öylesine bezgin, öylesine bıkkındı ki, besbelli, hücrenin kapısı aralandığında, “Yoksa çıkıyor muyum?” diye bir düşünce aklının ucundan bile geçmemişti.

“Merhaba beyim,” dedi Şvayk, adamın yanına otururken. “Saatiniz var mı acaba?”

Adam, ciddi bir sesle, “Saatlerle işim yok benim,” diye yanıtladı.

“Hiç de fena değilmiş burası,” dedi Şvayk. “En azından ranzanın tahtaları rendelenmiş.”

Adam yanıt vermedi. Ayağa kalktı, ranzayla kapı arasındaki daracık yerde, bir yere yetişecekmişçesine, hızlı hızlı volta atmaya başladı.

Bu arada, Şvayk’ın gözü duvarlara çiziktirilmiş yazılara takıldı. Tutuklunun biri, polise meydan okumuştu: “Nah konuşturur-sunuz beni!” Başka biri basmıştı kalayı: “Tüm aynasızların canı cehenneme!” Bir başkası tarih düşmekle yetinmişti: “Buraya 5 Haziran 1913 günü getirildim. Çok kötü davranmadılar. Vrsovitse’li tüccar Yozef Marecek.” Adamın biri, akıllara durgunluk veren bir yakarışla, “Acı bana, Yüce Tanrım...” diye yazmıştı. Onun altında da şöyle bir yazı okunuyordu: “Popomu ye...” Ama sonradan “popomu” sözcüğünün üstü çizilmiş, yanına büyük harflerle “KIÇIMI” yazılmıştı. Onun yanında da, şair ruhlu bir tutuklunun döktürdüğü dizeler göze çarpıyordu: “Oturmuşum nehrin kıyısına / tarifsiz kederler içindeyim / güneş batar dağların ardında / ışıltılı dorukları seyrederim / uzaklarda, çok uzaklarda sevdiceğim.”

Kapı ile ranza arasında, maratona çıkmışçasına gidip gelmekte olan adam ansızın durdu, soluk soluğa gelip oturdu. Başını ellerinin arasına aldı ve birden bağırdı:

“Çıkarın beni buradan!”

Sonra, kendi kendine, “Hayır, çıkarmayacaklar,” diye söylenmeye başladı. “Çıkarmayacaklar, biliyorum. Sabahın altısından beri buradayım.”

Derin bir nefes alarak ayağa kalktı, Şvayk’ın başına dikildi:

“Kemeriniz var mı acaba? Şu acıya bir son vereyim!”

Şvayk, belindeki kemeri çıkararak, “Size yardımcı olmaktan şeref duyarım,” dedi. “Hem, bir insanın hapishane hücresinde kemerle kendini nasıl astığını hep görmek istemişimdir.”

Sonra etrafa bakındı, “Ne yazık ki, ortalıkta kancaya benzer bir şey görünmüyor,” dedi. “Pencerenin mandalı sizi taşımaz. Ama ranzanın kenarına diz çöküp kendinizi geri çekerek yapabilirsiniz bu işi. Emmaus Manastırında bir keşiş vardı, bir Yahudi kızına vurulmuştu. Sonunda çarmıha gerilmiş İsa heykeline astı kendini. İntiharlara bayılırım. Buyurun, başlamışken yarım bırakmayın. Başlamak, bir işin yarısı demektir.”

Adamcağız, Şvayk’ın, eline tutuşturduğu kemere şöyle bir bakıp köşeye fırlattı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kapkara elleriyle gözyaşlarını silerken haykırıyordu:

“Küçücük çocuklarım var benim! Ayyaşlıktan, serkeşlikten düştüm buraya. Hey Yüce Tanrım! Zavallı karıcığım şimdi bana ne diyecek? Dairedekiler ne diyecekler? Küçücük çocuklarım var benim! Ayyaşlıktan, serkeşlikten düştüm buralara...”

Sonunda biraz yatışır gibi oldu, ama az sonra gidip kapıyı tekmelemeye, yumruklamaya başladı. Dışarıdan ayak sesleri duyuldu, ardından bir ses, “Ne var, ne istiyorsun?” diye sordu.

Adam, hayattan hiçbir umudu kalmamışçasına, “Bırakın gideyim,” dedi. Bu kez dışarıdan, “Nereye?” diye bir soru geldi.

“Bırakın, çalıştığım daireme gideyim,” diye karşılık verdi talihsiz baba, memur, ayyaş, serseri.

Koridorun sessizliğinden kahkahalar, korkunç kahkahalar yükseldi; ayak sesleri yavaş yavaş uzaklaştı.

Adam çaresizlik içinde yanına oturduğunda, Şvayk, “Böyle güldüğüne bakılırsa,” dedi, “o bey sizden nefret ediyor olmalı. Böyle bir polis öfkelendiği zaman çok kötü şeyler yapabilir; bana sorarsanız daha fazla tepesini attırmayın. Kendinizi asmaya niyetiniz yoksa sessiz sakin oturun şurada, işi oluruna bırakın. Memursanız, evliyseniz, bir de küçük çocuklarınız varsa haklısınız, durumunuz hiç de parlak sayılmaz. Yanılmıyorsam, işten atarlar diye kaygılanıyorsunuz.”

“Bilemiyorum,” diye iç geçirdi adam. “Doğrusunu isterseniz, tam olarak ne yaptığımı da hatırlamıyorum. Yalnızca beni bir yerden dışarı attıklarını, sonra yeniden içeri girip bir puro yakmaya kalkıştığımı biliyorum. Oysa her şey ne kadar güzel başlamıştı. Kısım şefinin doğum günüydü. Hepimizi bir

şaraphaneye davet etti. Başladık içmeye... Bir kadeh, iki kadeh, üç kadeh, dört kadeh, beş kadeh, altı kadeh, yedi kadeh, sekiz kadeh, dokuz kadeh...”

“Hesaplamanıza yardımcı olabilirim,” diye araya girdi Şvayk. “Ben işin uzmanı sayılırım. Bir gece tam yirmi sekiz meyhane dolaşmıştım. Ama, yemin ederim, hiçbirinde üç biradan fazla içmedim.”

Kısım şefinin bu görkemli doğum günü kutlamasına katılmak zorunda kalmış olan bahtsız memur, “Uzun lafın kısası,” diye sürdürdü öyküsünü, “bir düzine kadar şaraphaneye uğradıktan sonra, bir de baktık, bizim şef yok. Oysa herifin boynuna bir ip takmış, küçük bir köpek gibi sürüyorduk arkamızdan, Geri dönüp her yerde aramaya koyulduk, ama bir süre sonra hepimiz birbirimizi kaybettik. Sonunda, Vinoradi’deki barlardan birinde buldum kendimi. Çok nezih bir yerdi. En son bir likör şişesini başıma diktiğimi hatırlıyorum, ondan sonra film kopmuş. İki polis tarafından karakola getirildiğimde aklım başıma geldi. Ama hakkımda tutulan raporu görünce aklım başımdan gitti gene: Meğer öyle uçmuşum ki yapmadığım edepsizlik kalmamış. Kadının birini tokatlamışım, askılıktan birinin şapkasını alıp çakımla dilim dilim kesmişim. Kadın çalgıcıları kovalayıp şef garsonu herkesin içinde yirmi kronumu çalmakla suçlamışım. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, oturduğum masanın mermerini kırıp yan masada oturan bir beyin kahvesine tükürmüşüm. Başka ne haltlar karıştırdım, bilmiyorum. Bir cahillik ettim, ama emin olun, kendini ailesine adamış, dürüst, şerefli bir insanım ben. İster inanın ister inanmayın, serserinin teki değilim!”

Şvayk, adamın sorusunu yanıtlayacağı yerde, merakla sordu: “Masanın mermerini kırarken çok zorlandınız mı, yoksa bir vuruşta mı kırdınız?”

“Bir vuruşta kırdım,” dedi dürüst adam.

Şvayk üzülmüş görünüyordu:

“İşte şimdi hapı yuttunuz. Bu işin ustası olduğunuzu ve bile bile yaptığınızı düşüneceklerdir. Peki, yan masada oturan beyin kahvesinin içine tükürdüm, dediniz. Kahvenin içinde rom var mıydı?”

Adamın yanıtını beklemeden açıkladı:

“Kahvede rom vardıysa, hepten yandınız demektir. Çünkü romlu kahve romsuz kahveden pahalıdır. Mahkemede ince eleyip sık dokurlar, bir açığını yakalayıp mutlaka bir suç bulurlar.”

“Mahkemede...” diye mırıldandı düşünceli aile babası. Vicdan azabı içinde, perişanları oynuyordu.

Şvayk, “Evdekiler hapiste olduğunuzu biliyorlar mı?” diye sordu. “Yoksa haberi gazeteden mi okuyacaklar?” Kısım şefinin doğum günü kutlamasının kurbanından, “Gazetede çıkar mı sahiden?” diye safça bir soru geldi.

Asla dilini tutamayan Şvayk, “Kesin çıkar,” dedi olanca içtenliğiyle. “Hem de ıcığını cıcığını çıkarırlar artık. Okumayan kalmaz herhalde. Ben bile, sarhoşlarla ilgili haberleri satır satır okurum. Geçen gün, Kupa Meyhanesinde adamın biri koca bir bardakla kafasını kırdı. Evet, tek yaptığı buydu. Bardağı havaya atıp altında durdu. Adamcağızı hastaneye taşıdılar. Ertesi sabah bir de baktık, hiçbir gazete haberi kaçırmamış. Bir keresinde de, Bendlovka’da bir cenaze levazımatçısını tokatlamıştım; herifçioğlunun da eli armut toplamıyor ya, o da bana bir tokat aşketti. Huzuru sağlamak için ikimizi de içeri tıktılar. Gazeteler ertesi sabahı bile beklemediler, meyhane baskısına yetiştirdiler haberi. Ya, Ceset Birahanesinde iki bardak kıran encümen üyesine ne oldu dersiniz? Onu bile kayırmadılar; ertesi gün manşet oldu zavallı. Bana sorarsanız, gazetelere buradan bir tekzip gönderin derim. Haberdeki kişiyle uzak yakın bir ilişkiniz olmadığını, aranızdaki bir akrabalık bulunmadığını bildirin. Sonra da, evdekilere bir mektup yazın, çıkan tekzipleri kesip saklamalarını tembihleyin. Cezanızı çekip çıktığınız zaman okursunuz.” Şvayk, baktı şerefli memur tir tir titriyor, “Üşüyor musunuz?” diye sordu sevecenlikle. “Bu sene sonbahar çok soğuk geçecek galiba.”

“İşim bitik,” diye hıçkırdı memurcuk. “Terfi de ettirmezler beni artık.”

Şvayk, “Çok haklısınız,” diye atıldı. “Cezanızı tamamladıktan sonra işe geri almazlarsa hiç şaşmam. O zaman hemen bir iş bulabilir misiniz, bilemem valla! Bir düzenbazın yanına girmeye kalksanız bile, sizden mutlaka bir iyi hal kâğıdı isteyecektir. Bakın, bir anlık sapkınlık ne işler açtı başınıza! Diyelim, siz hapiste yan gelip keyif çattınız; karınız ve çocuklarınız neyle geçinecekler? Ya karınız sokak köşelerinde dilenmek zorunda kalırsa, çocuklarınız kötü yola düşerse?”

Adam sızlandı:

“Zavallı yavrularım! Zavallı karıcığım!”

Ayağa kalktı, pişmanlık içinde çocuklarını anlatmaya başladı. On iki yaşındaki büyük oğlan izciydi. Sudan başka bir şey içmiyordu. Hayatında ilk kez yoldan çıkan babasına örnek olmalıydı.

“İzci mi dediniz?” diye haykırdı Şvayk. “İzci hikâyelerine bayılırım. Hiç unutmam, bir gün bizim 91. Piyade Alayı, Zliv yakınlarındaki Midlovari’de

tatbikattaydı. Bir de ne görelim, köylüler ormanda kamp kurmuş olan izcilerin peşine düşmemişler mi? Üçünü yakaladılar. En küçüklerini ağaca bağladılar. Çocukcağızın haykırışları öyle yürek parçalayıcıydı ki, biz katı yürekli askerlerin bile yüreğimiz ağzımıza geldi, alarga duralım dedik. O üç izci, kendilerini bağlamaya çalışan sekiz köylüyü ısırdılar. Ama az sonra, kızılcık sopasını yiyince, belediye başkanının önünde, güneşlenmek için uzandıkları tüm otlakları ezdiklerini bir güzel itiraf ettiler. Bu kadarla kalsa iyi. Hasat öncesinde, ormanda yakalayıp çakılarıyla öldürdükleri bir geyiği Rajitse yakınlarındaki bir tarlada şişe geçirip kızartırlarken kazara ekinleri yaktıklarını söylediler. Ormanda gizlendikleri delikte elli kilodan fazla kümes ve av hayvanı kemiği, yığınla kiraz çekirdeği, tonla elma koçanı bulundu."

Ne var ki, izcinin zavallı babasını avutmak mümkün olmadı.

"Ne halt ettim ben!" diye gözyaşı döküyordu. "Şerefim iki paralık oldu!"

Şvayk, bildik içtenliğiyle, "Yerden göğe kadar hakkınız var efendim," dedi. "Bütün bu yaptıklarınızdan sonra, adınız hepten kötüye çıkar artık. Dostlarınız gazetelerde okumayagörsünler, her gittikleri yerde bire bin katarak anlatırlar, el âleme maskara ederler adamı. Ama dert etmeye değmez. Ne de olsa, yeryüzünde yüz kızartıcı suç işlemişlerin sayısı, yüz kızartıcı suç işlememişlerin sayısının on katı! Diyeceğim, gözünüzde büyütmeyin."

Koridordan koşar adım ayak sesleri duyuldu, anahtar çevrildi, kapı açıldı, bir polis Şvayk'ın adını seslendi.

"Özür dilerim ama," dedi Şvayk soylu bir edayla, "ben yalnızca öğlen on ikiden beri bekliyorum; bu bey ise sabahın altısından beri burada. Hem benim acelem yok zaten."

Yanıt yerine, bir polisin güçlü kolu uzandı içeri, Şvayk'ı tuttuğu gibi koridora aldı, sessizce yukarı, birinci kata çıkardı. İkinci odaya girdiklerinde, masanın başında oturan şişman, güler yüzlü komiser, "Demek Şvayk dedikleri sensin!" dedi. "Nasıl geldin buraya?"

"Herkes nasıl geliyorsa ben de öyle geldim," diye yanıtladı Şvayk. "Polis marifetiyle. Tımarhaneden yemek vermeden atmaya kalktılar. Ben de, yemeğimi yemeden şuradan şuraya adımımı atmam diye tutturdum. İşleri bitince kıçıma tekmeyi vurdular."

Komiser, "Bak Şvayk," dedi tatlılıkla. "Burada, Salmova Sokağı Karakolu'nda seninle uğraşacağımıza, seni emniyet müdürlüğüne

göndersek daha iyi değil mi?” “Siz bilirsiniz efendim,” dedi Şvayk yumuşak bir sesle. “Akşam vakti müdüriyete kadar küçük bir gezinti çok hoş olur doğrusu.”

Komiser keyiflenmişti, “Anlaştığımıza sevindim,” dedi. “İnsanların anlaşması ne kadar güzel, iş hemen tatlıya bağlanıyor, öyle değil mi Şvayk?”

“Ben büyüklerimin öğütlerini tutarım,” diye karşılık verdi Şvayk. “Bu iyiliğinizi hiç unutmayacağım komiserim. İnanın, hiç unutmayacağım.”

Komiseri yerlere kadar eğilerek selamlayan Şvayk, bir polis eşliğinde nöbet odasına indirildi. Yarım saat kadar sonra, başka bir polisin eşliğinde, Jecna Caddesi’nin Karel Meydanı’na bakan köşesindeydi. Polisin koltuğunun altında, üzerinde *Arrestantenbuch* yazan, tutuklu kayıtlarıyla dolu koca bir defter vardı.

Spalena Sokağının köşesinde, bir ilan tahtasının çevresinde toplanmakta olan kalabalığa rastladılar.

Polis memuru, Şvayk’a, “İmparator Hazretlerinin savaş ilan ettiğini açıklayan bildiri bu,” dedi.

“Ben söyledim, ama kimseyi inandıramadım,” dedi Şvayk. “Tımarhanedekilerin haberi bile yoktu. Oysa en yetkili ağızlardan çoktan öğrenmiş olmaları gerekirdi.” “Ne demek istiyorsun?” diye sordu polis.

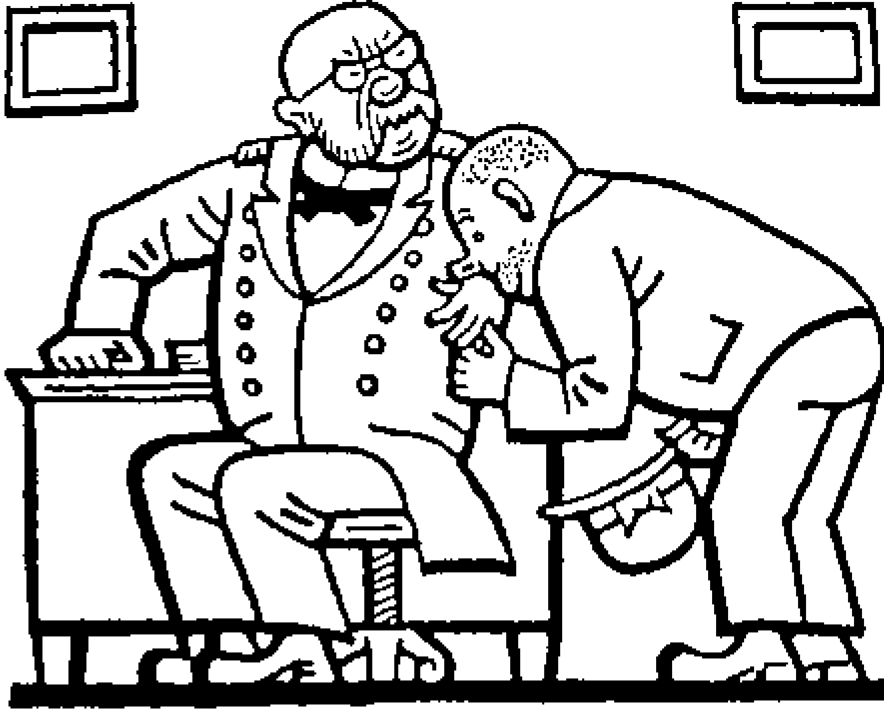
Şvayk, “Tımarhanede o kadar çok subay var ki,” diye açıklamaya çalıştı. Az sonra, ilan tahtasının önünde toplanmış bir başka kalabalığa rastladıklarında, “Tanrı, İmparatorumuz Franz Joseph’i korusun!” diye bağırdı. “Bu savaşı kazanacağız!”

Coşkulu kalabalıktan biri, Şvayk’ın şapkasına bir şaplak indirdi. Ve böylece, Aslan Asker Şvayk, kalabalığın arasında, bir kez daha emniyet müdürlüğünün kapısından içeri adımını attı.

Sonra birden dönüp, “Bu savaşı mutlaka kazanacağız! İşte, buraya yazıyorum beyler!” diyerek, peşini bırakmayan kalabalıktan ayrıldı.

Ve tarihin bulanıklığı arasından bir gerçek belirdi Avrupa’nın üzerinde: Yarın, bugünün planlarını altüst edecekti.

6
Şvayk kısırdöngüyü kırıp evine dönüyor

Emniyet müdürlüğünde, ruhunu tümden yabancılara kaptırmış bir buyurganlık kol geziyordu; milletin savaş konusunda ne kadar gayretkeş olduğunu gözler önüne seren bir buyurganlık. Tümüyle yabancı çıkarlar uğruna kanını dökmek zorunda kalan bir ulusun çocukları olduklarını kabul etmeye hazır birkaç kişiyi saymazsak, emniyet müdürlüğü, zindanları ve darağaçlarını sapkın yasaların varlığını savunmanın tek yolu olarak gören yırtıcı hayvanlar bürokrasisinin en seçkin örnekleriyle doluydu.

Bunlar, ağızlarından çıkacak her sözü iyice tartıyor, karşılarına getirilen kurbanlarına kötücül bir sevecenlik gösteriyorlardı.

Sırtlarına sırmalı üniformalar geçirmiş bu akbabalardan biri, karşısına çıkarılan Şvayk'a, "Yeniden elimize düştüğünüz için ne kadar üzgünüm,

bilemezsiniz,” dedi. “Uslanırsınız sanmıştık, ama bizi düş kırıklığına uğrattınız.”

Şvayk, sesini çıkarmadan başını sallayıp öylesine masum baktı ki, sırmalı akbaba tedirginliğe kapılarak sert bir sesle, “Öyle salak salak bakıp durma!” dedi.

Ama hemen ardından, yeniden dostça bir tona büründü sesi:

“Doğrusunu isterseniz, sizi gözaltında tutmak bizim için hiç de hoş değil. Ben, kendi payıma, sizin o kadar büyük bir suç işlemiş olabileceğinizi sanmıyorum. Kafanız pek çalışmadığına göre, kandırılmış olmalısınız. Söyler misiniz, Bay Şvayk, bu ahmaklıkları kim yaptırdı size?”

Şvayk, hafifçe öksürerek karşılık verdi:

“Çok özür dilerim efendim, ama hangi salaklıklardan söz ettiğinizi anlayamadım.”

Komiser, babacan görünmeye çalışarak, “Ama Bay Şvayk,” dedi, “sizi buraya getiren memurun anlattıklarına bakılırsa, bir yığın insanı köşe başına asılmış savaş bildirisinin önüne toplamış, bu da yetmiyormuş gibi, Tanrı İmparatorumuz Franz Joseph’i korusun! Bu savaşı kazandık bilin!’ diye naralar atarak halkı kışkırtmışsınız. Buna salaklık denmez de ne denir?”

Şvayk, hilesiz gözlerini sorgulayıcısının gözlerine dikerek, “Kusura bakmayın ama, kendimi tutamadım,” dedi. “Savaş bildirisini okuyup da en küçük bir sevinç belirtisi göstermemelerine ne kadar öfkelendim, bilemezsiniz. Ne Tanrı İmparatorumuzu korusun!’ diye bağırıyorlardı, ne de ‘Yaşa, var ol!’ diye, sayın komiserim. Sanki umurlarında değildi. 91. Piyade Alayı’nın eski bir askeri olarak bu duruma seyirci kalamazdım. Dayanamadım, bağırdım tabii. Eminim, siz de aynı şeyi yapardınız. Madem savaş çıktı, kazanacağız, başka yolu yok. Tanrı İmparatorumuzu korusun!’ diye bağırmak halkımız. Böyle bir durumda susulur mu?”

Bu sözler karşısında ezilip büzülen sarı-siyah üniformalı kurt, saf ve masum kuzu Şvayk’ın bakışlarına dayanamadı; gözlerini önündeki belgelere indirdi:

“Gösterdiğiniz coşkuya hayran kalmamak elde değil, ama keşke orada tutsaydınız kendinizi! Siz de çok iyi biliyorsunuz ki polis eşliğinde getiriliyordunuz. Böyle bir durumda yurtsever sloganlar atan biri ciddiye alınabilir mi? Millet matrak geçtiğinizi sanmıştır mutlaka.” Şvayk, “Polis tarafından götürülen bir insan hayatının en zor anlarından birini yaşıyordur,” diye yanıt verdi. “Ve böylesine zor bir durumda bile, savaş

çıktığında yapması gerekeni unutmuyorsa, bence o adam hiç de fena bir adam değildir."

Sarı-siyah kurt bir şeyler homurdandıktan sonra, başını kaldırıp bir kez daha Şvayk'ın gözlerine dikti gözlerini.

Şvayk masum, kibar, sevecen, sıcak bir bakışla karşılık verdi.

Bir süre birbirlerine öyle baktılar.

En sonunda komiser, "Cehennem ol, gözüm görmesin seni Şvayk," dedi. "Bir daha karşıma gelirsen, hiç dinlemem, dosdoğru askeri mahkemeye yollarım. Anladın mı?" Şvayk, bunu duyar duymaz atılıp adamın elini öptü: "Allah ne muradınız varsa versin! Bir gün cins bir köpek almak isterseniz, beni mutlaka arayın. Köpek alır satarım."

Böylece Şvayk özgürlüğüne yeniden kavuştu, evin yolunu tuttu.

Ama eve gitmeden şöyle bir Kupa Meyhanesi ne uğrayayım, dedi kendi kendine. Sonunda, meyhanenin bir süre önce hafiye Bretschneider'le birlikte çıkmış olduğu kapısından içeri girdi.

İçeride ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Aralarında Aziz Apollinarius Kilisesi'nin zangocunun da bulunduğu birkaç müşteri öyle oturuyor, hepsi de üzgün görünüyordu. Tezgâhın arkasında duran Bayan Palivets, boş gözlerle bira fıçılarına bakıyordu.

"Eveet, işte döndüm," dedi Şvayk neşeli bir sesle. "Bir bardak bira verir misiniz lütfen? Bay Palivets ne âlemde? O da döndü mü eve?"

Bayan Palivets, yanıt veremeden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Tüm kederini sözcüklere yüklercesine duraklaya duraklaya konuşuyordu:

"Bir hafta önce... on... yıl... verdiler."

"Gördünüz mü?" dedi Şvayk. "Şimdiden bir haftasını yatmış bile."

Bayan Palivets, "Oysa o kadar temkinli bir adamdı ki," diye yanıtladı hıçkırarak. "Ne kadar temkinli olduğunu söyler dururdu."

Meyhanedeki müşteriler, Palivets'in ruhu salonda dolaşıyor ve daha da temkinli olmalarını istiyormuşçasına suspus oturuyorlardı.

Şvayk, bir masaya çöküp birasını yudumlarken, "Akıllı adam temkinli olur," dedi. Bayan Palivets, Şvayk'ın birasını getirirken, gözlerinden boşanan yaşlar biranın köpüğünde küçük delikler açmıştı. "Öyle berbat bir zamanda yaşıyoruz ki, temkinliliği elden bırakmamak zorundayız."

Aziz Apollinarius Kilisesi'nin zangocu, konuyu değiştirmeye çalışarak, "Dün iki cenaze kaldırdık," dedi.

Müşterilerden biri, "Yaa, demek birileri öldü?" dedi.

Başka bir müşteri de, “Tabutları katafalka koydular mı?” diye sordu.

Bunun üzerine Şvayk, “Çok merak ediyorum,” dedi. “Savaştayız ya, askerî cenaze törenleri nasıl olacak acaba?”

Müşteriler kalkıp paralarını ödediler, sessiz çıkıp gittiler. Şvayk, Bayan Palivets’le yalnız kalmıştı.

“Masum bir adama on yıl vermeleri, insana şaka gibi geliyor,” dedi. “Yok yere beş yıl verildiğini çok duydum, ama on yıl olacak şey değil.”

Bayan Palivets, iki gözü iki çeşme, “Biliyor musunuz,” dedi, “benim adam her şeyi itiraf etti. Burada sinekler ve o resimle ilgili ne söylediyse, hepsini emniyette ve mahkemede de tekrarladı. Belki tanıklık ederim diye mahkemeye gittim. Ama kocamla yakın ilişki içinde olduğum için tanıklıktan çekilebileceğimi söylediler. ‘Yakın ilişki içinde olmak’ sözünden o kadar korktum ki, başımızı daha fazla belaya sokmayayım diye tanıklıktan vazgeçtim. Zavallı kocacığım, öyle bir baktı ki bana, içim cız etti. O bakışı ömrüm boyunca unutmayacağım. Karar okunduktan sonra, koridorda götürülürken, aklı başından gitmişçesine, ‘Yaşasın düşünce özgürlüğü!’ diye bağırmasın mı!”

Şvayk, “Bay Bretschneider artık buraya uğramıyor mu?” diye sordu.

“Kaç kere uğradı,” diye yanıtladı Bayan Palivets. “Bir-iki bardak bira içti, kimlerin gelip gittiğini sordu, ama her seferinde müşterilerin futbol sohbetini dinlemek zorunda kaldı. Onu görür görmez futboldan konuşmaya başlıyor herkes. O da sinirden tir tir titriyor her seferinde, bir gün aklını kaçıracak herhalde. Bütün bu süre içinde, bir tek, Prjiçna Sokağı’nda oturan bir döşemeciyi düşürebildi öksesine.”

“Demek talim görmemiş,” dedi Şvayk. “Bu döşemeci salak mıydı kuzum?”

“Kocamdan bir farkı yoktu desek daha doğru,” diye karşılık verdi Bayan Palivets ağlayarak. “Bay Bretschneider, ona, gerekirse Sırpları vurup vurmayacağını sordu. O da çok kötü bir nişancı olduğunu, bir keresinde atış poligonunda bütün hedefleri ıskaladığını söyledi. Bir de baktık, Bay Bretschneider defterini çıkarmış bir şeyler karalıyor. Sonra da, ‘İşte bir vatan haini daha!’ dedi ve döşemeciyi alıp götürdü. Adamcağızı bir daha gören olmadı.” “Giden geri gelmiyor,” dedi Şvayk. “Ben bir rom alabilir miyim lütfen?”

Şvayk ikinci romunu yudumlarken, içeri hafiye Bretschneider girdi. Bomboş meyhaneye bir göz attıktan sonra Şvayk’ın yanına oturdu, bir bira

söyleyip bizimkinin konuşmasını beklemeye koyuldu.

Şvayk, askıdan bir gazete aldı, ilanların son sayfasına bakarak, “Bak sen şu işe!” dedi. “Racineves yakınlarında, Straskov 5 Numara’da oturan Bay Cimpera diye biri, beş dönüm bir çiftlik satıyormuş. Okula ve tren istasyonuna yakınmış hem de.”

Bretschneider, parmaklarını sinirli sinirli masanın üzerinde tımbırdattıktan sonra Şvayk’a döndü:

“Çiftçilikle ilgilenmeniz beni çok şaşırttı, Bay Şvayk.” Şvayk, “Aa, siz miydiniz?” diyerek Bretschneider’in elini sıktı. “Birden tanıyamadım. Kafa diye bir şey kalmadı ki. Yanlış hatırlamıyorsam, emniyet müdürlüğünün nezarethanesinde ayrılmıştık. Ee, o günden beri neler yaptınız bakalım? Buraya sık sık uğruyor musunuz?” “Bugün sizi görürüm diye geldim,” dedi Bretschneider. “Emniyette sizin köpek sattığınızı söylediler de. Şöyle ufak bir köpek almak istiyorum.”

Şvayk, “Merak etmeyin, bulurum,” diye yanıtladı. “Cins bir şey mi istersiniz, yoksa sokak köpeği de olur mu?” “Sanırım, cins bir şeyi tercih ederim,” diye karşılık verdi Bretschneider.

Şvayk, “Bir polis köpeği düşünmez misiniz?” diye sordu. “Hemen kokuyu alır, aradığınız adamın izini bulur. Vrsovitse’li bir kasabın bir polis köpeği var, ama zavallıyı et arabasına koşuyor herif. Hayvancağızın yanlış meslek seçtiğini söylesek yeridir.”

“Ben bir fino istiyorum,” diye diretti Bretschneider. “Isırmayan bir fino.”

“Anladım, dişsiz bir fino istiyorsunuz siz,” dedi Şvayk. “Bir tane biliyorum. Deyvitse’li bir meyhanecinin köpeği.” “Ben aslında küçük bir kaniş alsam daha iyi olacak,” dedi Bretschneider. Köpeklerle ilgili pek bir şey bildiği yoktu. Müdüriyetten emir almamış olsaydı, bu kadarını da bilemezdi.

Ama emir kesin ve açık seçikti: Köpek satın alacağım diye Şvayk’la yakınlık kuracak, köpekleri nerelerden sağladığını, kimlerle ilişki kurduğunu ortaya çıkarmaya çalışacaktı. Dahası, bu iş için kendisine birkaç yardımcı verilmiş, bir ödenek de ayrılmıştı.

Şvayk, “Kanişin büyüğü de vardır, küçüğü de,” dedi. “İki küçük, üç de büyük kaniş biliyorum. Beşini birden kucağınızda sevebilirsiniz. Bütün içtenliğimle söylüyorum, bana sorarsanız beşini birden alın.”

“Benim için biçilmiş kaftan,” dedi Bretschneider. “Peki, yalnızca birini alırsam ne vereceğim?”

“Büyüklüğüne bakar,” diye karşılık verdi Şvayk. “Köpeğin fiyatı büyüklüğüne göredir. Ama kaniş dediğiniz dana değil ki. Kanişlerde fiyat tam tersine çalışır. Küçüldükçe artar fiyatı.”

Bretschneider, müdüriyetten ayrılan ödeneği aşarım korkusuyla, “Tamam o zaman,” dedi. “Benim için büyüğü daha uygun. Hem iyi bekçi köpeği olur onlardan.” “Pekâlâ,” dedi Şvayk. “Büyüğünü size elli krona bırakırım. Daha da büyükleri var, onlar kırk beş kron. Yalnız bir şey unuttuk. Yavru mu istersiniz, yetişkin mi? Sonra, dişi mi olacak, yoksa erkek mi?”

Bretschneider bir kez daha zor durumda kalmıştı. “Benim için fark etmez,” dedi. “Siz köpekleri ayarlayın. Ben yarın akşam yedide gelir alırım. Anlaştık mı?”

“Siz bu işi olmuş bilin,” dedi Şvayk hınzırca sırıtarak. “Yalnız bu durumda otuz kron avans vermeniz gerekecek.”

Bretschneider, “Ne demek, elbette,” diyerek parayı çıkarıp verdi. “Eh, artık şaraplar benden.”

Kafalar iyice tütsülendiğinde Bretschneider, Şvayk’a dil dökmeye başladı: Kendisinden çekinmesi için en küçük bir neden yoktu, o gün görevde değildi, onun için rahat rahat siyasetten konuşabilirlerdi.

Şvayk ise, meyhanede siyaset konuşmamaya yeminli olduğunu söyledi: Kaldı ki, siyaset palavradan başka bir şey değildi.

Oysa Bretschneider’in görüşleri adamakıllı köktenciydi. Bütün zayıf devletlerin yıkılmaya mahkûm olduğunu ileri sürdü ve Şvayk’ın bu konuda ne düşündüğünü sordu.

Şvayk, zayıfmış kuvvetliymiş, devletle bir alışverişi olmadığını, ama bir keresinde zayıf, kadidi çıkmış bir Senbernar yavrusuna bakmak zorunda kaldığını, ordunun peksimetleriyle beslemesine karşın hayvancağızın cızlamı çektiğini söyledi.

Birkaç şişe şaraptan sonra dut gibi olduklarında, Bretschneider kendisinin anarşist olduğunu açıkladı ve hangi örgütü salık vereceğini sordu Şvayk’a.

Şvayk, vakti zamanında bir anarşistin kendisinden Leonberger cinsi bir köpek aldığından, ama son taksidini bir türlü ödemediğinden dem vurdu.

Altıncı şişeyi bulduklarında, Bretschneider, devrimden söz etmeye, seferberliğe karşı çıkılması gerektiğini savunmaya koyuldu. Bunun üzerine, Şvayk, Bretschneider’e yaslanarak kulağına fısıldadı:

“Az önce bir müşteri girdi içeri. Gözünüzü seveyim dikkatli olun. Bu söylediklerinizi işitirse başınız belaya girebilir. Hem, bakın, meyhanecinin

hanımı da ağlayıp duruyor.”

Bayan Palivets, gerçekten de, tezgâhın ardındaki iskemlesinde gözyaşı döküyordu.

Bretschneider, “Neden ağlıyorsunuz Bayan Palivets?” diye sordu. “Uç aya kalmaz savaşı kazanırız. Savaşı kazandık mı, mutlaka bir af çıkarırlar, kocanız da eve döner. O zaman bir güzel kafaları çekeriz.”

Sonra, birden Şvayk’a dönerek, “Ne o, yoksa kazanacağımıza inanmıyor musunuz?” diye sordu.

“Siz de savaşa taktınız kafayı,” dedi Şvayk. “Elbette kazanacağız, başka yolu yok. Ben artık evin yolunu tutsam iyi olacak.”

Şvayk, hesabını ödeyip meyhaneden çıktı, evinin yolunu tuttu. Kapıyı anahtarla açanın Şvayk olduğunu görünce, yaşlı hizmetçi Bayan Müller’in etekleri tutuştu.

Her zamanki içtenliğiyle, “Gözlerime inanamıyorum, benim güzel efendim,” dedi. “Ben de sanmıştım ki, gittiğiniz yerden birkaç yıl dönmezsiniz. Ben de, sırf iyilik olsun diye, bir gece kulübünün kapıcısına kiraladım burayı. Polisler burada tam üç kere arama yaptılar. Bir şey bulamayınca da, sizin çok kurnaz biri olduğunuzu, çanınıza ot tıkayacaklarını söyleyip gittiler.”

Şvayk, içeri girer girmez, hiç tanımadığı kiracının eve çoktandır postu sermiş olduğunu fark etti. Şvayk’ın yatağında yatan adam, soylu bir alçakgönüllülük göstermiş, yatağın yarısıyla yetinmişti. Öbür yarısında ise uzun saçlı bir yaratık yatmaktaydı. Kadın, mutlu memnun, kolunu adamın boynuna dolamıştı. Çıkarılıp atılmış kadın ve erkek giysileri, iç çamaşırları yatağın çevresine saçılmıştı. Anlaşılan, kapıcıyla yavuklusu gece zilzurna dönmüşlerdi eve.

Şvayk, adamı sarsalayarak, “Kalk bakalım kardeşlik,” dedi. “Bu akşam aç kalmanı istemem. Sonra, kapın önüne koyduklarında açık lokanta kalmamıştı, dersen çok üzülürüm.”

Gece kulübü kapıcısı bir türlü kendine gelemediği için, yatağın sahibinin geri döndüğünü, kalkıp gitmesinin istendiğini anlaması epey vakit aldı.

Bütün gece kulübü kapıcıları gibi kendisini uykusundan edenin beynini dağıtacağını söyleyip sırtını döndü.

Bu arada Şvayk, adamın giysilerini yerden toplayıp yatağa götürdü, adamı sarsarak, “Şayet hemen giyinmezsen,” dedi, “olduğun gibi sokağa atacağım seni. Efendi gibi giyinip toz olursan kârlı çıkarsın.”

Kapıcı, pantolonunu giyerken, şaşkın bir sesle, “Ben akşam sekize kadar uyumak istiyordum,” dedi. “Buraya bakan kadına yatak için günde iki kron ödüyorum. Kulüpten genç hanımları getirmeme de izin var. Marena, kalk bakalım!”

Artık uykusu iyice açılmıştı; yakalığını takıp kravatını bağlarken, kapısını beklediği Mimoza adlı gece kulübünün en seçkin kulüplerden biri olduğunu, yalnızca sicili temiz kadınların alındığını, Şvayk’ı bir gece mutlaka oraya beklediğini söyledi.

Bu arada, kapıcının hanım arkadaşı, anlaşılan Şvayk’ tan hiç hoşlanmamıştı ki, “Orospu çocuğu!” gibisinden iltifatlar yağdırıyordu.

Adamla kadın gittikten sonra Şvayk, hesap sormak için Bayan Müller’i arandı, ama kadın ortalıkta yoktu. Ardında bir pusula bırakıp sırra kadem basmıştı. Bayan Müller, kargacık burgacık bir yazıyla, Şvayk’ın yatağını gece kulübü kapıcısına kiraladığı için ne kadar pişman olduğunu anlatıyor ve sözlerini şöyle tamamlıyordu:

Yalvarırım, beni bağışlayın efendim. Utancımdan yüzünüze bakamayacağım. Kendimi camdan aşağı atmaya karar verdim.

Şvayk, “Yalan söylüyor,” dedi ve beklemeye başladı.

Yarım saat kadar sonra, zavallı Bayan Müller mutfaktan içeri süzüldü. Ezilip büzülmesine bakılırsa, Şvayk’ın kendisini avutup yatıştırmasını bekliyordu.

“Camdan aşağı atlamak istiyorsanız,’’ dedi Şvayk, “hemen oturma odasına geçin. Sizin için pencereyi açtım. Mutfağın penceresinden atlamanızı hiç tavsiye etmem, çünkü bahçedeki güllerin üzerine düşüp fidanları kırarsınız, üstelik parasını da ödetirler. Oysa oturma odasının penceresinden atlarsanız, dosdoğru kaldırıma düşer ve talihiniz yaver giderse o saat boynunuzu kırarsınız. Yok eğer şanslı bir gününüzde değilseniz, kaburgalarınızı, kolunuzu bacağınızı kırar ve hastaneye yüklü bir para ödemek zorunda kalırsınız.”

Bayan Müller, gözyaşlarına boğularak sessizce oturma odasına gitti, pencereyi kapattı. Ardından mutfağa dönüp, “Feci cereyan yapıyor efendim,” dedi. “Romatizmalarınızı azdıracak.”

Sonra gidip yatağı yaptı, ortalığı her zamankinden daha büyük bir özenle topladı. Mutfağa döndüğünde, Şvayk’a, ağlayıp sızlanarak bir açıklamada

daha bulundu:

“Hani bahçede beslediğimiz iki enik vardı ya, onlar sizlere ömür efendim. Bir de, şu Senbernar, polisler evi ararlarken kaçtı gitti.”

“Eyvah!” diye bağırdı Şvayk. “Şimdi hapı yuttu işte. Polis yakında mutlaka peşine düşer.”

Bayan Müller, “Arama sırasında, yatağın altından çekip çıkardıklarında komiserlerden birini ısırmasın mı!” diye sürdürdü sözünü. “Memur beylerden bir tanesi yatağın altında biri olduğunu söyleyince, bizim Senbernar’a kanun namına oradan çıkmasını buyurdular.

Çıkmayınca da, bacaklarından çekip çıkardılar. Hepsini parçalayıp yutacak gibiydi, ama şöyle bir baktı, sonra kapıdan ok gibi fırladı gitti, bir daha da geri dönmedi. Beni bir sorguya çektiler, aklınız durur, efendim. Yok, kimlerle görüşüyormuşuz; yok, yurtdışından para mı alıyormuşuz! Ben de onlara ara sıra dışarıdan para geldiğini, en son Brno’daki bir okul müdüründen para aldığımızı söyledim; ama adamcağızın *Narodni Politika* gazetesine ilanını verdiğiniz Ankara kedisi için altmış kron avans gönderdiğini, sizin de ona bir hurma kutusu içinde kör bir foksteriye yavrusu yolladığınızı anlatınca, utanmaz herifler salağın teki olduğumu söylediler suratıma. Ama çok geçmeden kibarlaşıp, evde yalnız başıma korkmayayım diye o gece kulübü kapıcısını salık verdiler, hani şu az önce kapının önüne koyduğunuz adamı...”

Şvayk, “Şu polislerle hiçbir zaman yıldızım barışmamıştır, Bayan Müller,” diye iç geçirdi. “Şimdi, görün bak, bir sürü aynasız gelecek buraya köpek almaya.”

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkıldıktan sonra polis arşivini inceleyenler, örtülü ödenek sayfalarındaki “S... kırk kron, F... elli kron, L... seksen kron” gibi şifreli açıklamaları çözebildiler mi, bilmiyorum. Ama eğer S, F ve L’nin, Çek ulusunu kırk, elli ve seksen krona Avusturya-Macaristan polisine satan birtakım hainlerin adlarının baş harfleri olduğunu sandılarsa, büyük bir yanılgıya düştüklerini belirtmek zorundayım. Çünkü “S” Senbernar, “F” foksteriye, “L” de Leonberger anlamına geliyordu. Bunlar, Bretschneider’in Şvayk’tan emniyet müdürlüğü için satın aldığı köpeklerdi. Aslında hiçbirinin, Şvayk’ın Bretschneider'le pazarlık ederken sözünü ettiği cins köpeklerle uzak yakın bir ilişkisi yoktu; hepsi de soyu karışmış, melez köpeklerdi.

Şvayk'ın Senbernar diye sattığı, kıvırcık tüylü bir fino ile sıradan bir sokak köpeğinin kırmasıydı; kulakları sosis denen kısa bacaklı, bodur Alman köpeğinin kulaklarına benzeyen foksteriye, bir çoban köpeği iriliğindeydi, çarpık bacaklarına bakılırsa raşitikti üstelik. Leonberger'e gelince; başı, tüyden suratı görünmeyen kanişleri, boyu bir sosisi, kıçı ünlü tüysüz Amerikan köpeklerini andırıyordu, güdük bir kuyruğu vardı.

Sonradan, hafiye Kaloust da köpek almak için Şvayk'a uğradı. Müdüriyete döndüğünde, yanında yelesi İskoç çoban köpeklerini, gövdesi benekli sırtlanları anımsatan korkunç bakışlı bir yaratık bulunuyordu. Örtülü ödenek hesaplarına yeni bir kalem eklenmişti: M... doksan kron.

Kaloust'un müdüriyete getirdiği yaratık, mastif diye yutturulmuştu.

Ne var ki, Kaloust da Şvayk'ın ağzından laf çalamadı. Bretschneider'le aynı yazgıyı paylaşmak zorunda kaldı. Şvayk, en ökseli siyaset sohbetlerinde bile açmaza düşmüyor, lafı döndürüp dolaştırıp huysuz ve azgın yavru köpeklerin nasıl terbiye edileceğine getiriyor, en zekice hazırlanmış tuzaklar bile para etmiyor, sonunda Bretschneider, Şvayk'ın yanından yeni bir ucubeyle dönüyordu.

İşte bu, namlı hafiye Bretschneider'in sonu oldu. Adamcağız, Şvayk'tan aldığı yedi yaratıkla birlikte evinin arka odasına kilitledi kendini. Hayvanları o kadar uzun zaman aç bıraktı ki, sonunda paramparça edip mideye indirdiler Bretschneider'i.

Hafiyemiz her zamanki asaletini burada da göstermiş, devleti cenaze masrafından kurtarmıştı.

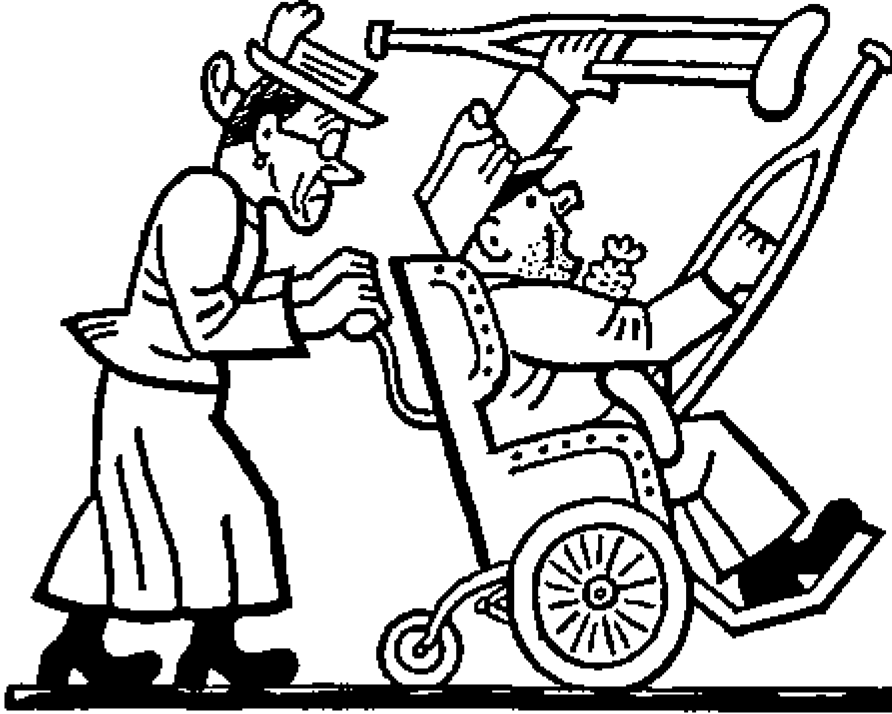
Polis müdüriyetindeki sicil dosyasına, "Görev zayiatı" başlığı altında şu dokunaklı sözleri yazdılar:

Kendi köpekleri tarafından parçalanıp yutulmuştur.

Şvayk ise, sonradan bu acı sonu öğrendiğinde şöyle diyecekti:

"Kıyamet günü gelip çattığında herifin parçalarını nasıl toplayıp bir araya getirecekler, ben onu merak ediyorum."

7
Şvayk savaşa gidiyor

Ne zaman ki, Galiçya'daki Raab Irmağı'na bakan ormanlar, Avusturya ordularının arkalarına bakmadan kaçtığına tanık oldular; ne zaman ki, Sırbistan'daki Avusturya birlikleri gafil avlanıp çoktandır hak ettikleri köteği yediler; Avusturya Savaş Bakanlığı, birden Şvayk'ı anımsadı. İmparatorluğun içine düştüğü kargaşadan çıkmasına neden o da yardımcı olmasındı?

Bir hafta içinde Strelecky Ostrov'a gidip sağlık muayenesinden geçmesi gerektiğini bildiren emir geldiğinde, Şvayk romatizma ağrıları yüzünden bir kez daha yatağa düşmüştü.

Bayan Müller mutfakta kahve yapıyordu.

Şvayk, odasından, “Bayan Müller!” diye seslendi yumuşak bir sesle. “Bayan Müller, gelsenize biraz!”

Kadın yatağın başına dikildiğinde, Şvayk aynı yumuşak sesle, “Oturun Bayan Müller,” dedi.

Sesinde esrarengiz bir ağırbaşlılık gizliydi.

Kadın yatağın kıyısına oturunca Şvayk yattığı yerden doğrulup fısıldadı: “Savaşa gidiyorum!”

“İnanmıyorum!” diye haykırdı Bayan Müller. “Çıldırdınız mı siz? Ne işiniz var savaşta?”

Şvayk, derinden gelen bir sesle, “Savaşacağım,” diye yanıtladı. “Avusturya’nın hali harap. Yukarıdan Krakov’a yürüyorlar, aşağıdan Macaristan’a yükleniyorlar. Dört bir yandan silindir gibi eziyorlar bizi. Beni çağırmaları da bu yüzden. Dün size gazeteden okuduğum gibi, yurdumuzun üzerinde kara bulutlar dolaşıyor.”

“İyi güzel de efendim, ayakta duracak haliniz yok.” “Ne olmuş yani? Ben de savaşa tekerlekli sandalyeyle giderim. Köşe başındaki şekerciyi tanırsınız. Onda tam bana göre bir tekerlekli sandalye olacak. Yıllar önce, o kötürüm, cenabet dedesini bindirir, gezintiye çıkarırdı. Bayan Müller, siz de beni o tekerlekli sandalyeye bindirip askerlik şubesine götüreceksiniz.”

Bayan Müller, gözyaşlarına boğulmuş halde, “Canım efendim,” dedi. “Hemen bir doktor çağırsam mı acaba, ne dersiniz?”

“Doktor moktor istemiyorum Bayan Müller. Bacaklarımı saymazsak, demir gibiyim valla. Hem memleketin anasından emdiği süt burnundan gelirken, kambur zambura bile durmak yakışmaz. Siz gidip kahveyi yapın.” Yanaklarından yaşlar inen Bayan Müller şaşkın bir halde kahveyi süzedursun, Aslan Asker Ş=vayk yatağında bir şarkı tutturdu:

General Windischgrätz, horozlar öter ötmez,
Kaptı sancağı, yürüdü düşman üstüne.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Çekti kılıcını, yürüdü düşman üstüne,
Kelle koltukta, sığındı Meryem’in gölgesine.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Bu ürkünç savaş şarkısını duyar duymaz dehşete kapılan Bayan Müller, kahveyi mahveyi unuttu, korkudan tir tir titreyerek Aslan Asker Şvayk'a kulak verdi:

Sığındı Meryem'in gölgesine, dört köprüden geçti,
Piemonte'de coştu şahlandı, esti gürledi.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Solferino'da kıyamet koptu, kavga kuruldu,
Yiğitler yere serildi, dere gibi kan aktı.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Kollar bacaklar koptu, havalarda uçuştu,
18. Piyade Alayı işte orada savaştı.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Korkusuz yiğitlerde mangal kadar yürek,
Torbalarda mangırlar bekler kürek kürek.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Bayan Müller, yalvararak, "Efendim, gözünüzü seveyim!" diye bağırdı mutfaktan. Ama Şvayk savaş şarkısını bitiriyordu artık:

Mangırlar torbada, kızlar arabada,
Böylesi yaraşır asker adama.
Aman yazıklar bana, aman yazıklar bana.

Bayan Müller, artık dayanamayıp fırladığı gibi hekim getirmeye gitti. Bir saat kadar sonra döndüğünde, Şvayk uyuyordu. Efendiden bir beyin elini alnına koymasıyla yerinden sıçradı.

Adam, "Korkmayın," dedi. "Ben Vinoradi'den Dr. Pavek. Durun, bir nabzınıza bakayım... Şu dereceyi kolunuzun altına koyun... Güzel, şimdi bir de dilinizi gösterin bana... biraz daha çıkarın... tutun öyle... Anneniz ve babanız neden öldüler?"

Ve Viyana'nın, tüm Avusturya-Macaristan halklarından en büyük bağlılık ve özveriyi beklediği bir zamanda, Dr. Pavek, Şvayk'ın coşkun

yurtseverliğine karşı bir yatıştırıcı yazdı ve Aslan Asker'e savaşı aklından bile geçirmemesini salık verdi.

"Sırtüstü yatın, kendinizi yormayın. Ben yarın gene uğrarım."

Ertesi gün geldiğinde, mutfakta Bayan Müller'e hastanın nasıl olduğunu sordu.

Bayan Müller, kaygılı bir sesle, "Daha da kötüledi, Doktor Bey," diye yanıt verdi. "Gece birden romatizmaları azdı ve kabalığımı bağışlayın, Avusturya Millî Marşı'nı söylemeye başladı."

Hastasının vatana bağlılığının bu yeni belirtisi karşısında Dr. Pavek, yatıştırıcının dozunu artırma gereğini duydu.

Üçüncü gün, Bayan Müller, Şvayk'ın durumunun iyice kötüye gittiğini söyledi.

"Öğleden sonra, savaş meydanının bir haritasını aldırttı bana. Gece de, Avusturya'nın savaşı kazanacağını sayıklayıp durdu."

"İlacını muntazaman içiyor mu?"

"Ne gezer, Doktor Bey. Daha ilacı aldırmadı bile."

Bunun üzerine, Şvayk'ı bir güzel azarlayan Dr. Pavek, doktorunun sözünü dinlemeyen, ilacını almayan birine hiçbir yardımı dokunamayacağını söyleyip gitti.

Şvayk'ın, askerlik şubesine teslim olmak için yalnızca iki günü kalmıştı.

Bu süre içinde gerekli hazırlıkları yaptı. İlkin, Bayan Müller'i gönderdi, bir asker kepi aldırdı; sonra da köşe başındaki şekerciye yolladı kadını, şekercinin bir zamanlar kötürüm, cenabet dedesini gezintiye çıkardığı tekerlekli sandalyeyi getirtti. Son olarak, koltuk değnekleri de gerekeceği geldi aklına. Neyse ki şekerci, dedesinden bir hatıra olarak koltuk değneklerini de saklamıştı.

Artık tek eksiği, askere gidenlerin yakalarına taktıkları küçük bir demet çiçekti. Bayan Müller çiçekleri de aldı. İki gün boyunca iki gözü iki çeşme ağlayan kadıncağız hayalifenere döndü.

Sonunda, o unutulmaz gün geldi; Şvayk ile Bayan Müller, herkesin şaşkın bakışları arasında, vatana bağlılığın canlı bir timsali olarak Prag sokaklarında belirdiler. Düşünebiliyor musunuz? Yaşlı bir kadının itmekte olduğu tekerlekli sandalyede, kafasına imparatorluk armasıyla bezeli yepyeni bir asker kepi geçirmiş, yakasına çiçek takmış bir adam oturuyor ve elindeki koltuk değneklerini sallıyor. Koltuk değneklerini sallarken de,

avazı çıktığı kadar, “Belgrad’a! Belgrad’a!” diye bağırarak Prag sokaklarını inletiyor.

Kolayca kestirebileceğiniz gibi, Şvayk yola koyulduğu sırada evin önünde toplaşan küçük topluluk yol boyunca yavaş yavaş büyümüş, sonunda büyük bir kalabalığa dönüşmüştü.

Köşe başlarında bazı polisler, Şvayk geçerken selam duruyorlardı.

Venseslas Meydanı’na varıldığında, Şvayk’ın tekerlekli sandalyesinin iki yanında yüzlerce insan yürüyordu. Krakovska Caddesi’nin köşesine geldiklerinde, Alman kepi giymiş bir öğrenci bağırdı: “*Heil! Nieder mit den Serben!*”[26]

Vodiçkova Caddesi’nin köşesine geldiklerinde atlı polis, kalabalığı dağıtmak zorunda kaldı.

Şvayk, o gün askerlik şubesine başvurması gerektiğini bildiren yazıyı gösterdiğinde, komiser biraz düş kırıklığına uğradıysa da, ortalığın daha fazla karışmasını önlemek amacıyla, Strelecky Ostrov’a kadar eşlik etmeleri için bizimkinin yanına iki atlı polis kattı.

Ertesi gün, Prag’da yayımlanan “Resmî Gazete”de şöyle bir haber çıktı:

KÖTÜRÜM, AMA YURTSEVER Dün öğleden sonra, Prag’ın anacaddelerinde yürünmekte olan insanlar, göz yaşartıcı bir olaya tanık oldular. Herkes bir kere daha gördü ki, şu yaşadığımız zor günlerde, dürüst vatan evlatları yaşlı imparatorumuza bağlılığın en güzel örneklerini verebiliyor, vatanları uğruna her şeyi göze alabiliyorlar. Sanki Antik Yunanlılar ve Romalıların çağı yeniden yaşanıyor; Mucius Scaevola’nın yanık koluna aldırmadan savaşa atıldığı günler geri geldi. Dün, yaşlı annesi tarafından itilen bir tekerlekli sandalyede koltuk değnekleriyle oturan sakat bir adam en kutsal duygularını tüm soyluluğuyla gözler önüne serdi. Çek ulusunun bu onurlu çocuğu, sakatlığına hiç aldanmaksızın, savaşın yolunu tuttu; vatanı uğruna her şeyini, canını bile feda etmeye hazır olduğunu gösterdi. Hele, “Belgrad’a!” diye haykırışının Prag caddelerinde uyandırdığı coşku ve heyecan, halkın vatan aşkının ve imparatorluğa bağlılığının canlı bir kanıtını oluşturdu.

Prager Tagblatt gazetesi de aynı nağmeleri okuyor, haberinin sonunda, sakat gönüllünün, İtilaf Devletleri’nin Çek ajanlarınca linç edilme

tehlikesine karşı bir sürü Alman tarafından korunduğunu belirtiyordu.

Bohemie gazetesi ise, aşağı yukarı aynı haberi verdikten sonra, kötürüm yurtseverin ödüllendirilmesi için çağrıda bulunuyor, Alman yurttaşların adsız kahramana vermek istedikleri armağanları gazete idarehanesine getirebileceklerini duyuruyordu.

Şvayk, bu üç gazetenin gözünde, Çek topraklarının en soylu yurttaşı olabilirdi; ama askerlik şubesindeki beyler aynı kanıda değildiler. Hele acımasız bir adam olan Askerî Başhekim Bautze hiç aynı kanıda değildi. Onun gözünde, herkes askerlikten, cepheden kaçmak, kurşunlardan ve şarapnellerden yırtmak isteyen birer vatan hainiydi. Bu Alman, “Şu Çekler yok mu, askerden kaytarmak için ne lazımsa yaparlar!” lafını dilinden düşürmezdi.

On haftadır, muayene için karşısına gelen on bir bin sivilden on bin dokuz yüz doksan dokuzunun askerden kaytarmaya çalıştığına karar vermişti. Ona kalsa on bir bininciyi de askere alacaktı, ama “Geriye dön!” diye bağırınca zavallı adam kalpten gidi vermişti. Bautze, adamı yoklayıp öldüğünden emin olunca, “Götürün şu kaçağı!” demişti.

İşte Şvayk tam o gün karşısına gelmişti Bautze’nin. Öbürleri gibi o da çırılçıplaktı ve dayandığı koltuk değnekleriyle önünü kapamaya çalışıyordu.

“Gerçekten de çok ilginç bir incir yaprağı,” dedi Bautze Almanca. “Cennet’te kullandıkları incir yaprakları da böyle mi dersiniz?”

Önündeki belgelere göz atan başçavuş, “Ahmak olduğu için çürüğe ayrılmasına karar verilmiş,” dedi.

Bautze, “Başka ne sakatlığın var?” diye sordu Şvayk’a.

Şvayk, ezile büzüle, “Üstünüze afiyet, romatizmalarım var efendim,” dedi. “Ama kanımın son damlasına kadar İmparator Hazretlerinin hizmetinde olacağım. Biraz dizkapaklarım şişti, o kadar.”

Şvayk’a insanın kanını donduracak bir bakış fırlatan Bautze, Almanca kükredi: “Seni aşağılık asker kaçağı!” Sonra başçavuşa dönerek, insanın tüylerini diken diken eden buz gibi bir sesle, “Derhal içeri tıkın bu fırlamayı!” dedi.

Süngülü iki asker, Şvayk’ı alıp garnizon hapishanesine götürdüler.

Şvayk, koltuk değnekleriyle yürürken, dehşet içinde romatizma ağrılarının geçmeye başladığını fark etti.

Bayan Müller, köprünün orada, tekerlekli sandalye ile hâlâ Şvayk’ı bekliyordu. Birden Şvayk’ı süngülü askerlerin arasında görünce, tekerlekli

sandalyeyi bıraktığı gibi ağlaya ağlaya uzaklaştı oradan.

Aslan Asker Şvayk, devlet silahlı muhafızları arasında, süklüm püklüm yürüyordu.

Askerlerin süngüleri gün ışığında parlıyordu; Mala Strana'da, Radetzki[27] Anıtı'nın önüne geldiklerinde, peşlerine takılan kalabalığa dönerek, "Belgrad'a! Belgrad'a!" diye bağırdı.

Şvayk, yakasında çiçekleri, eski koltuk değnekleriyle ağır ağır uzaklaşırken, Mareşal Radetzki hülyalı bakışlarla onu izliyor; kalabalığa karışan efendiden bir adam ise, çevresindekilere, bir "bölücünün daha enselendiğini söylüyordu.

8
Şvayk asker kaçağı

Bu olağandışı dönemde, askeri hekimler, sabotaj denen iblisi asker kaçaklarının yüreklerinden söküp almak ve onları ordunun kollarına teslim etmek için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı.

Asker kaçaklarına ve verem, romatizma, böbrek rahatsızlığı, tifüs, şeker hastalığı ve zatürreeye yakalanmış ya da fıtığı olan asker kaçağı şüphelilerine değişik dozlarda işkence uygulanıyordu.

Asker kaçaklarına sistemli bir biçimde uygulanan bu işkence değişik aşamalardan oluşuyordu:

1. Sıkı perhiz: Üç gün sabah akşam birer fincan çay. Şikâyetlerinin ne olduğuna bakılmaksızın, iyice terlemelerini sağlamak için aspirin.

2. Savaşın, yan gelip yatmak ya da gününü gün etmek olmadığını kavratmak için mebzul miktarda kinin.

3. Günde iki defa, bir litre ılık suyla mide yıkama.

4. Sabunlu su ve gliserinle lavman.

5. Soğuk suya batırılmış çarşafa sarma.

Öyle aslan gibi yiğitler çıkıyordu ki, bu işkencenin beş aşamasına da dayanıyor, sonunda kupkuru bir tabutun içinde askerî mezarlığı boyluyorlardı. Ama bazı tabansızlar da, lavman aşamasına geldiklerinde bir şeylerinin kalmadığını söylüyor, yola çıkacak ilk taburla cepheye gitmek için can atıyorlardı.

Şvayk'ı da, garnizon hapishanesinde bu tabansız kaçakların bulunduğu koğuşa yatırdılar.

Şvayk'ın sağında yatan ve gözlerine karasu indiğini ileri süren adam, midesi ikinci kez yıkandıktan sonra, "Artık dayanamıyorum," diye sızlanmaya başladı.

Solunda yatan ve kulaklarının ağır işittiğini söyleyen adam ise, lavmandan getirildikten sonra, "Yarın birliğime katılmaya karar verdim," dedi.

Kapının yanındaki yatakta, ıslak, buz gibi bir çarşafa sarılı olarak yatan bir veremli yavaş yavaş dünya değiştiriyordu.

Şvayk'ın sağında yatan adam, "Bu hafta bu üçüncü," dedi. "Senin neyin var?"

Şvayk, "Romatizmam var," der demez, koğuşun içinde yürekten bir kahkaha koptu. O kadar ki, can çekişmekte olan veremli bile güldü.

Şişmanca bir adam, "Benden sana baba nasihati," dedi. "Burada sakın romatizmalı ayağına yatma. Romatizmanın mayasıldan farkı yoktur burada. Bende kansızlık var, midemin yarısı alındı, beş kaburgam eksik, ama kimseleri inandıramıyorum. Geçende sağır ve dilsiz olduğunu söyleyen biri gelmişti. On beş gün boyunca yarım saatte bir soğuk, ıslak bir çarşafa sardılar herifçioğlunu; her Allah'ın günü lavman yapıp midesini yıkadılar. Artık bütün hastabakıcılar askerlikten yırttığını, pek yakında evine kavuşacağını düşünmeye başlamıştı ki, doktor kusturucu bir ilaç yazdı. Zavallının içi dışına çıktı, çaresizlikten dünyası şaştı. Dile gelip dedi ki: Artık sağır dilsiz numarası yapamayacağım. Dilim çözüldü, kulağım açıldı.' Koğuştaki bütün hastalar, 'Etme eyleme. Biraz daha sık dişini,' dedilerse de

dinletemediler. Nal dedi mıh demedi herif. Ertesi sabah da viziteye çıktığında bülbül gibi öttü doktorun karşısında.”

Güya bir bacağı öbüründen on santim kısa olan bir başkası lafa karıştı:

“Oysa o kadar da dayanmıştı. İnmeli numarası çeken üçkâğıtçıya hiç benzemiyordu. Hatırlıyor musunuz, üç defa kinin verdiler, bir lavman yaptılar, bir gün de aç bıraktılar, hazret çözülüverdi; sıra midesini yıkamaya geldiğinde turp gibi olmuştu. Burada en uzun dayananı, kuduz bir köpek tarafından ısırıldığını söyleyen zatı muhteremdi. Önüne geleni ısırıyor, karşısına çıkana havlıyordu. Allah için, çok da başarılıydı. Tek kusuru, ağzından köpükler saçmayı becerememesiydi. Yardımcı olmak için elimizden geleni yaptık. Birkaç kere, doktor viziteye gelmeden önce tam bir saat katılıp kalıncaya, mosmor kesilinceye kadar gıdıkladık herifi, ama bir türlü ağzını köpürtemedik. Gerçekten korkunçtu. Bir sabah vizite sırasında teslim bayrağını çekince doğrusu çok üzüldük. Yatağının yanında hazır ola geçti, doktora selam verip, ‘Beni ısıran köpek galiba kuduz değildi, komutanım,’ dedi. Doktor öyle bir baktı ki, bizimki tir tir titremeye başladı: ‘Komutanım, aslında beni köpek falan ısırmadı. Kolumu kendim ısırdım.’ Bu itiraftan sonra, cepheye gitmemek için kendi kolunu ısırarak kendi kendini sakatladığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açtılar.”

Şişman kaçak, “Ağzından köpükler saçılmasını gerektiren hastalıklara hiç bulaşmayacaksın,” dedi. “Mesela, sara hastalığı. Buraya bir saralı gelmişti; ha bire günde bir nöbetin kesmediğini söyler, her Allah’ın günü on nöbet geçirirdi. Bacakları gerilir, kolları bükülür, gövdesi tepeden tırnağa kasılır, gözleri yuvalarından uğrar, yüzü morarırdı. İnanın, birinci sınıf, muhteşem bir sara nöbetiydi onunkisi. Ama çıban çıkarmaya başladı; iki tane boynunda, iki tane de sırtında. Artık gövdesini kasıp gevşetmek, yerlerde kıvranmak şöyle dursun, başını bile oynatamıyordu; ne oturabiliyor ne de yatabiliyordu. Derken ateşlenip sayıklamaya başladı ve doktor viziteye geldiğinde, iplikçi karının götü gibi öttü. Hazretin çıbanları başımıza ne işler açtı. Üç gün daha yatması gerekince, rezilin evladına başka bir perhiz uyguladılar: Sabahları çörek ve kahve, öğle yemeklerinde kıtır ekmekli et suyu ve tatlı, akşamları ya yulaf ezmesi ya da çorba. Düşünebiliyor musunuz? Herifçioğlu ağzını şapırdatarak, ikide bir keyifle geğirerek yemekleri mideye indiriyor; biz mideleri yıkanmış, açlık başına vurmuş zavallıcıklar da seyrediyoruz. Böylece üç kişinin daha başını yedi;

adamlar daha fazla dayanamayıp sapasağlam olduklarını itiraf ettiler. Oysa üçü de kalp hastasıydı.”

Kaçaklardan biri, “Askerden yırtmanın en iyi yolu, deli numarası yapmaktır,” dedi. “Bu işin iki üstadı yan koğuşta yatıyor. Bir tanesi gece gündüz durmadan çığlık atıyor, ‘Giordano Bruno’yu yaktıkları odunlar hâlâ tütüyor! Galileo’yu yeniden yargılayın!’ diye haykırıyor. Öbürü ise sürekli havlıyor. Önce üç kez ağırdan: Hav-hav-hav. Sonra hızlı hızlı beş kez: Havhavhavhavhav. Ardından gene ağırdan. Sabahtan akşama kadar kesilmiyor havlamalar. Üç haftayı geçti, hâlâ dayanıyorlar. İlk başta ben de deli numarası çekmeyi düşünüyordum: Gözü dönmüş yobaz ayağına yatacak, papanın yanılmazlığından dem vuran vaazlar verecektim. Ama sonra, Mala Strana’daki bir berberden on beş krona mide kanseri numarası öğrendim.” Bir başka hasta, “Brjevnov’lu bir baca temizleyicisi tanıyorum. On krona kırk derece ateşle yatırır insanı; hummaya yakalandım sanır, camdan aşağı atarsın kendini.” Başka biri, “O da bir şey mi?” dedi. “Vrsovitse’li bir ebe var, bir bacak çıkarıyor, ömür boyu sakat bırakıyor. Hem de sadece yirmi krona.”

Cam kenarındaki yatakların oradan bir ses geldi: “Ben on krona çıkarttırdım bacağımı. On kron ve üç bardak biraya.”

Bitişik yataktaki çöpten çelebi, “Benim hastalığım daha şimdiden iki yüz krondan fazlaya patladı,” dedi. “Almadığım zehir kalmadı. İçim dışım zehir oldu. Cıva klorür mü almadım, cıva buharı mı çekmedim, arsenik mi çiğnemedim, afyon mu çekmedim, afyonruhu mu içmedim, ekmeğe morfin mi serpmedim, striknin mi yutmadım, karbon sülfürde fosfor mu eritmedim, pikrik asit mi içmedim! Karaciğerimin, ciğerlerimin, böbreklerimin, safrakesemin, beynimin, kalbimin, bağırsaklarımın içine ettim! Artık hiçbir hekim hastalığımın ne olduğunu anlayamıyor.”

Kapıya yakın yatanlardan biri, “En iyisi,” dedi, “kol derisinin altına parafin şırınga etmek. Yeğenim çok talihli çıktı; kolunu dirseğinin altından kesmek zorunda kaldılar, artık savaş diye bir meselesi kalmadı.”

“Gördünüz mü?” dedi Şvayk. “İmparator Hazretleri uğruna herkes bütün bunlara katlanmak zorunda. Lavmanlar yapılacak, mideler yıkanacak. Ama, yemin ederim, ben yıllar önce askerliğimi yaparken daha da kötüydü. O zamanlar, hastayı sarıp sarmalarlar, iyileşsin diye deliğe tıkarlardı. Buradaki gibi ne yatak vardı, ne de tükürük hokkası. Kuru tahta üstünde yatardı hastalar. Bir gün bir tifüslü getirdiler; yanındaki de çiçek hastalığına

yakalanmıştı. Ama ikisi de numara yapmıyordu, gerçekten hastaydılar. İkisini de bir güzel bağladılar; sonra alay doktoru geldi, askerden kaytarmaya çalışıyorlar diye başladı tekmelemeye. İki asker de ruhlarını oracıkta teslim etmesinler mi? Tabii olay meclise yansıdı, gazetelerde manşet oldu. Hemen gazete okunmasını yasakladılar ve dolaplarımızı aradılar. Bahtsız deveyi çöl ortasında kutup ayısı sikermiş; koca alayda bir tek benim dolabımdan gazete çıktı. Doğruca alay karargâhına götürdüler beni sorguya çekmek için. Tanrı günahlarını bağışlasın, hödüğün teki olan albay, esas duruşa geçmedim diye danalar gibi böğürmeye başladı. Gazetelerdeki haberin kimden çıktığını söylememi istiyordu, yoksa ağzımı burnumu kıracak, beni zindanlarda çürütecekti. Biraz sonra alay doktoru sökün etti; yumruğunu suratıma doğru sallayarak Almanca küfürler yağdırdı: 'Seni pis domuz, seni uyuz köpek, seni rezil hergele, seni aşağılık sosyalist!' Sağ elim kepimin siperliğinde, sol elim pantolonumun dikiş yerinde, hiç ses etmeden öyle baktım suratlarına. Çevremde kuduz köpekler gibi dolanıyor, avaz avaz bağırıyorlardı; ama ben kılımı bile kıpırdatmıyor, esas duruşumu bozmadan öylece dikiliyordum. Yarım saat kadar bağırıp çağırdılar. Sonra albay birden üstüme yürüyüp gürledi: 'Sen geri zekâlı mısın, değil misin?', 'Geri zekâlıyım, komutanım.' Albay, odanın içinde bir süre dolandıktan sonra kararını verdi: 'Pekâlâ. Gerzekliğin için yirmi bir gün hücre hapsi. Haftada iki gün yemek verilmeyecek, bir ay kışla hapsi, kırk sekiz saat kelepçe vurulacak. Hemen tutuklayın, yemek memek vermeyin sakın, elini ayağını bağlayın; devletin geri zekâlılara ihtiyacı olmadığını anlasın. O gazeteleri sana yedirelim de gör, orospu çocuğu!' Ben içerdeyken, kışlada bir mucize gerçekleşti. Albayımız, bütün gazeteleri, Prag'da çıkan "Resmî Gazete'yi ve kantinde sosis ya da peynirlerin gazete kâğıdına sarılmasını bile yasak edince, bütün askerler gazete okumaya başladılar ve bizim alay en bilgili alay oldu çıktı. Bütün gazeteleri okuduğumuz yetmiyormuş gibi, her bölükte albay için şiirler yazılıyor, şarkılar uyduruluyordu. Alayda bir olay patlak vermeyegörsün, biri mutlaka haberi gazeteye yetiştiriyordu: Askerlere kötü muamele.' Bununla da kalınmıyor, Viyana'daki milletvekillerine mektup yazılarak konuyla ilgilenmeleri isteniyordu. Milletvekilleri de, albayımızın sapık bir canavar olduğunu söyleyerek birbiri ardı sıra gensoru önergeleri veriyorlardı. Bakanlardan biri, olup biteni araştırsın diye bir heyet gönderdi, ama sonunda Franta Hencl adında Hluboka'lı bir er, eğitim alanında albaydan

dayak yediğini Viyana’daki milletvekillerine duyurduğu gerekçesiyle iki yıl hapis cezasına çarptırıldı. Heyet gittikten sonra albay bütün alayı toplayıp nutuk çekti: Asker, askerliğini bilmeliydi; diline sağlam olmalı, görevinden başka bir şey düşünmemeliydi; hoşnutsuzluk göstermek, disiplini ayaklar altına almak demekti. ‘Demek, o heyetin size arka çıkacağını sandınız ha? Şunun bunun çocukları sizi!’ dedi. ‘Bok arka çıktılar işte! Şimdi bütün bölükler önümden geçecek ve geçerken bu söylediklerimi yüksek sesle tekrarlayacak!’ Böylece, bölük bölük albayın önünden geçer, başlar sağda, eller tüfeklerin kayışlarında, bağırarak tekrarladık: ‘Biz şunun bunun çocukları, heyetin bize arka çıkacağını sandık. Bok arka çıktılar!’ Albay kahkahadan kırılıyordu; ta ki, sıra on birinci bölüğe gelinceye kadar. On birinci bölük, sert adımlarla yeri göğü inleterek yürüdü, albayın önüne geldi, hiç ses etmeden geçti gitti. Ne bir ses ne bir nefes. Albay hindi gibi kabarmış, öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. On birinci bölüğü geri çağırttı, önünden bir kez daha geçmelerini emretti. Bu kez albayın gözlerinin içine küstahça bakarak, ama gene ses çıkarmadan geçtiler. Albay, ‘Rahat!’ dedi ve kamçısıyla çizmelerini döverek, ikide bir yere tükürerek volta atmaya başladı. Sonra birden durup, ‘Dağılın!’ diye kükredi; yaşlı atına atlayıp nizamiyeden çıktı gitti. On birinci bölüğün başına neler geleceğini merakla bekledik, ama hiçbir şey olmadı. Bir gün, iki gün, bir hafta geçti, hiçbir şey olduğu yoktu. Bizim albay kışlada bir daha hiç görünmedi. Erinden onbaşısına, çavuşundan subayına herkes çok memnundu. Bir süre sonra, alaya yeni bir albay geldi. Bizimkinin hastaneye yatırıldığı söyledi; meğer İmparator Hazretlerine bir mektup yazıp on birinci bölüğün isyana kalkıştığını bildirmiş.”

Dr. Grünstein ikindi muayenesine çıkmış, ardında vizite defteriyle sıhhiye çavuşu, yatak yatak dolaşıyordu. “Macuna?”

“Burada!”

“Lavman yapılacak ve aspirin verilecek! Pokorni?” “Burada!”

“Midesi yıkanacak ve kinin verilecek! Kovarik?” “Burada!”

“Lavman yapılacak ve aspirin verilecek! Kotatko!” “Burada!”

“Midesi yıkanacak ve kinin verilecek!”

Acımasızca, hoyratça, tekdüze sürüp gidiyordu. “Şvayk!”

“Burada!”

Dr. Grünstein, yeni hastaya baktı.

“Senin neyin var?”

“Romatizmam var komutanım!”

Dr. Grünstein, yılların hekimiydi; inceden inceye alaya almanın bağırıp çağırmaktan çok daha etkili olduğunu iyi biliyordu.

“Demek romatizman var?” dedi Şvayk’a. “Ne kadar da ağır bir hastalığa yakalanmışsın. Tam dünya savaşı çıkmışken ve cepheye gitmen gerekirken romatizmaya yakalanman, doğrusu şaşırtıcı bir rastlantı. Dünya başına yıkılmıştır herhalde.”

“Evet komutanım, dünya başıma yıkıldı.”

“Çok güzel, demek dünya başına yıkıldı. Böyle bir zamanda romatizmalarınızla koşup bize gelmeniz ne büyük incelik. Bunun gibi çulsuzlar savaş mavaş yokken keçi gibi bayıra tırmanırlar, ama savaş çıkmayagörsün o saat romatizmaları başlar, dizleri tutmaz olur. Dizlerin ağrıyordur herhalde?”

“Evet, ağrıyor komutanım.”

“Sanırım, geceleri de uyuyamıyorsundur. Romatizma çok tehlikeli, ağrılı ve ağır bir hastalıktır. Burada romatizma bizden sorulur. Sıkı perhiz ve daha bir sürü tedaviden çok iyi sonuç aldık. Piestani'den[28] çok daha çabuk iyileşirsin burada, bir şeyciğin kalmaz; kıçına neft yağı sürülmüş gibi cepheye koşarsın.”

Sıhhiye çavuşuna döndü:

“Yaz oğlum. Şvayk: Sıkı perhiz, günde iki kere midesi yıkanacak, her gün lavman yapılacak. Görelim bakalım, ne halt ediyor. Şimdi muayene odasına alın, midesini yıkayın, kendine gelir gelmez bir de lavman yapın. Ama lavmanın hasını yapın ki avaz avaz bağırsın, gözünde şimşekler çaksın. Romatizması öyle korksun ki, arkasına bakmadan kaçıp gitsin.”

Sonra, yataklarında yatan hastalara dönerek, söylev tarihine geçecek bir konuşma yaptı:

“Sakın ola ki, her lafınıza inanacak enayinin teki sanmayın beni. Hiçbir numaranızı yutmam. Hepinizin asker kaçağı olduğunu, savaştan yırtmak istediğinizi biliyorum. Ben de size ona göre davranacağım. Sizin gibi yüzlercesi geçti elimden. Bu yataklarda ne kansızlar yattı. Bir bokları yoktu, savaşmaya götleri sıkmıyordu, o kadar. Sanıyorlardı ki, arkadaşları cephede savaşırken, savaş bitene kadar burada yan gelip yatacaklar, karavanaya kaşık sallayacaklar. Ama yanlış kapı çaldıklarını anladılar; siz de anlayacaksınız yaş tahtaya bastığınızı. Yıllar sonra bile, rüyalarınızda beni

görüp uykularınızda çığlıklar atacaksınız.” Pencere kenarındaki yataktan ürkek bir ses geldi: “Komutanım, ben iyileştim. Gece bir de baktım, astımım geçmiş.”

“Adın?”

“Kovarik, komutanım. Bana lavman yapılacaktı da.” Dr. Grünstein, “Merak etme,” dedi. “Sana yolluk olarak öyle bir lavman yapacağız ki, burada iyi bakılmadığından yakınamayacaksın kimseye. Şimdi, adını okuyacağım bütün hastalar kalksın, çavuşun peşine düşsün. Bakım zamanı geldi.”

Herkes bakımdan payına düşeni fazlasıyla aldı. Kimi, Allahınızdan bulun, diye bela okuyor; kimi de, bir gün ben de sıhhiye olursam Allah sizi elime düşürmesin, diye tehditler savuruyordu. Bir tek Şvayk dayanıklı çıkmıştı.

Kendisine lavman yapmakta olan sıhhiye erine, “Sakın iltimas geçme bana,” dedi. “Ettiğin yemini unutma. Burada yatan baban da olsa, gözünü kırpmadan sokacaksın şırıngayı kıçına. Bil ki, Avusturya’nın kaderi bu şırıngalara bağlı. Zafer bizimdir!”

Dr. Grünstein, ertesi gün koğuşa geldiğinde, Şvayk’a askerî hastaneden memnun olup olmadığını sordu.

Şvayk, hayatından çok memnun olduğunu, ömründe böyle hastane görmediğini söyleyince, ödülünü almakta gecikmedi. Üstelik, bir gün önceki mide yıkama ve lavmana bu kez aspirin ve üç doz kinin de eklendi. Kinini toz halinde verdiler ki, suda eritip bir kerede içebilsin.

Dr. Grünstein, Şvayk’ın üzerinde işkencenin her türlüsünü deneyedursun, Şvayk kendisine verilen kinini içerken öylesine serinkanlıydı ki Sokrates bile baldıran zehrini içerken bu kadar sakin olmamıştır.

Bir süre sonra, doktorun önünde, ıslak bir çarşafa sardılar Şvayk’ı. Doktor, ıslak çarşafı nasıl bulduğunu sorunca, Şvayk hiç duraksamadan, “Müthiş, komutanım,” dedi. “Sanki yüzme havuzunda ya da denizde yüzer gibiyim.” “Romatizman hâlâ geçmedi mi?”

“Hayır komutanım. Geçti dersem yalan olur.” Ardından yeni eziyetler geldi.

Bohemie gazetesi, kötürüm bir askerin tekerlekli sandalyesinde giderken, “Belgrad’a! Belgrad’a!” diye bağırdığını yazmıştı. Gazete yönetimi, bu yurtsever çığlıklardan fena halde etkilenerek, okurlarını bu sadık ve sakat kahramana yardıma çağırmıştı. İşte tam o sırada, bir generalin dul karısı,

Barones von Botzenheim, haberi okur okumaz o askeri bucak bucak aramaya başlamıştı.

Barones, sonunda, emniyet müdürlüğüne başvurmayı akıl edip de, haberde sözü edilen askerin Şvayk olduğu anlaşılınca, gerisi kolay oldu. Generalin karısı, hizmetçisiyle emir erini de yanına aldı, koca bir sepetle Hradçani'nin yolunu tuttu.

Zavallı Barones, bir garnizon cezaevinin hastanesinde yatmanın ne demek olduğundan habersizdi. Kartviziti, hastanenin kapılarını ardına kadar açtı. İdarede büyük bir kibarlıkla karşılanan kadın, beş dakika geçmiş geçmemişti ki, aramakta olduğu "Aslan Asker Şvayk"ın üçüncü koğuşta, 17 numaralı yatakta yattığını öğrenmiş bulunuyordu. Şaşkınlık içindeki Dr. Grünstein da kadının peşine takılmıştı.

Şvayk, doktorun yapılmasını istediği gündelik işlemlerden geçtikten sonra gelip yatağına kurulmuş; henüz teslim bayrağı çekmeyen ve Dr. Grünstein'ın sıkı perhizine karşı inatla savaşan açlıktan kadidi çıkmış kaçaklar da çevresini almıştı.

Konuşmalara kulak veren olsaydı, Şvayk'ın, ülkenin en usta aşçıları ya da boğazına düşkün seçkinleri arasında kaldığını sanabilirdi.

"Müzmin ülserli" bir hasta, "İçyağında kızartılmış domuz eti bile yiyebilirsin," diye anlatıyordu çevresindekilere. "Yeter ki sıcak olsun. Yağ iyice kızınca, etlere biraz tuz, biraz da biber ekeceksin. İşte o zaman, yeme de yanında yat. Kaz eti halt etmiş onun yanında."

"Mide kanseri'nden yatan bir adam da, "Kaz etini karıştırma şimdi," diye karşılık veriyordu. "Kızartılmış kazın yanında domuzun lafı mı olur? Tabii, Yahudilerin yaptığı gibi, nar gibi kızartman gerekir. Yahudiler ağzının tadını bilir; besili kazı alırlar, derisini yüzüp bir güzel kızartırlar."

Şvayk'ın yanında yatan hasta, "Domuz eti konusunda fena halde yanılıyorsunuz," diye lafa girdi. "Hiç şüphe yok ki, evde hazırlanmış içyağında kızartılan domuz etinden söz ediyorum. Ne kahverengi olacak, ne de sarı; ikisinin arası bir renkte olmalı. Ne çok yumuşak olacak, ne de çok sert. Fazla kızarıp kurumamak. Adamın dilinde erimeli, yağları çenenden akmamalı."

Başka biri, "İçinizde kızartılmış at eti yiyeniniz var mı?" diye soracak oldu, ama tam o sırada sıhhiye çavuşu daldı içeri:

"Herkes yatağa! Bir arşidüşes geliyor. Kimse kirli ayaklarını yorganın altından çıkarayım demesin, yakarım alimallah!"

Barones von Botzenheim, koğuştan içeri öylesine soylu bir edayla girdi ki, hiçbir arşidüşes eline su dökemezdi. Arkasından, bütün takım içeri doluştu. Alt katta domuz gibi tıkınmaktan başka bir şey yapmadığı için oradan alınıp şarapnellerin merhametine teslim edileceğinden korkan levazım astsubayı bile, denetleme oluyor diye koşup gelmişti.

Astsubayın yüzü sapsarıydı, ama Dr. Grünstein'da bet beniz atmıştı. Yaşlı Barones'in, üzerinde "Generalin dul eşi" yazılı kartviziti gözlerinin önünden gitmiyor, aklına bin türlü marazlık geliyordu. İşin şakası yoktu; başına ne felaketler gelebilirdi! Baronesin mutlaka nüfuzlu dostları vardı. Hastalardan biri şikâyette bulunmayagörsün, cepheye sürüverirlerdi adamı!

Barones von Botzenheim'ı Şvayk'ın yatağına götürürken, telaşını bastırmaya çalışarak, "İşte, Şvayk burada," dedi. "Ondaki sabra hayranım."

Barones von Botzenheim, hemen yatağın yanına koşturdukları iskemleye oturduktan sonra, "Çek asker uf olmuş, ama iyi asker," dedi. "Sen cesur asker. Ben çok sever Çek Avusturyalı."

Şvayk'ın sakallı yanaklarını okşadıktan sonra sözünü sürdürdü:

"Ben okumuş gazeteden. Getirmiş sana güzel mamalar, içmek için tütünler. Çek asker, iyi asker. Johann, gel buraya!"

Şakaklarından inen kabarık sakalıyla namlı cani Babinski'yi andıran uşak, ağzına kadar dolu sepeti yatağın yanına sürükledi. Yaşlı Barones'in canından bezmiş görünen uzun boylu oda hizmetçisi ise yatağın kenarına oturmuş, yatalak kahramanlara böyle davranılır düşüncesiyle, Şvayk'ın arkasını dayadığı saman yastığı düzeltmeye çabalıyordu.

Barones, sepetteki armağanları bir bir çıkarmaya başladı: Sarı-siyah ipek kurdelelerle bağlanmış pembe kâğıtlara sarılı bir düzine kızarmış tavuk; etiketinde "*Gott strafe England*"[29] yazan iki şişe savaş likörü. Etiketin öbür yanındaki resimde ise, Franz Joseph ile Wilhelm el ele tutuşmuşlardı; sanki birazdan, şu bildiğimiz çocuk oyununu oynamaya başlayacaklardı:

"Bir tavşancık varmış, deliğinde oturmuş kalmış. Tavşancık, tavşancık, çıksana. Ne oldu sana, hoplayıp zıplasana!"[30]

Barones, sepetten üç şişe iştah açıcı şarapla iki paket sigara çıkardı. Hepsini, özenle Şvayk'ın yanındaki boş yatağın üzerine dizdi. Bir de, çok güzel ciltlenmiş bir kitap bıraktı yatağın üzerine: "İmparatorumuzun Hayatından Hikâyeler". Kitabın yazarı, ihtiyar Franz'ı taparcasına seven, resmî "Çekoslovak Cumhuriyeti" gazetesinin saygıdeğer yayın

yönetmeniydi. Ardından, üzerlerinde gene "*Gott strafe England*" yazıları ve Avusturya ve Almanya imparatorlarının resimleri bulunan çikolata paketleri bırakıldı yatağa. Ancak çikolata paketlerindeki resimlerde, iki imparator artık el ele değildiler, birbirlerine arkalarını dönmüşlerdi. Sonra, Şvayk dişini fırçalarken Avusturya'yı hatırlasın diye, üzerinde "*Viribus unitis*"[31] yazan, çift sıra sert kıldan yapılmış çok güzel bir diş fırçası geldi. Cephe ve siperler için biçilmiş kaftan bir armağan da, zarif bir manikür takımıydı. Kutunun üzerindeki resimde, şarapneller patlarken, başında çelik miğferi, elinde süngü tüfeği, ileri atılan bir asker görülüyordu. Resmin altında, "Tanrı, İmparator ve Anavatan Uğruna!" yazılıydı. İçi bisküvi dolu teneke kutunun üzerinde ise resim yoktu, ama Almanca bir şiir okunuyordu; kutunun arkasında da Çekçe çevirisi yer alıyordu:

Ey soylu insanların diyarı, Avusturya,
Açılsın şanlı bayrağın, yükselsin doruğa!
Atlas sancakların gururla dalgalansın,
Avusturya, ilelebet payidar kalacaksın!

Barones'in son armağanı, saksıda beyaz bir sümbüldü. Bütün armağanlar açılıp yatağın üzerine dizilince, Barones von Botzenheim kendini daha fazla tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Açlıktan gözleri kararmış kaçakların ağzı sulanmıştı. Barones'in oda hizmetçisi de, yatağında oturan Şvayk'ın göğsüne yaslanmış, ağlıyordu. Koğuşu kaplayan suskunluk, ansızın, ellerini göğsünde bitiştiren Şvayk'ın duasıyla bozuldu:

"Gökyüzündeki Yüce Tanrım, bizi oradan kutsa ki, Cennetine gelelim... Özür dilerim, hanımefendi, yanlış oldu. Gökyüzündeki Ulu Tanrım, şu armağanları bizim için kutsa ki, cömertliğine şükredelim. Amin."

Duayı bitirir bitirmez, yatağın üzerindeki tavuklardan birini kaptı, Dr. Grünstein'ın şaşkın bakışları arasında gövdeye indirmeye koyuldu.

Yaşlı Barones, Dr. Grünstein'a dönüp, "Ah, şu haline bakın askerciğin, kendinden geçti zavallıcık," diye fısıldadı. "Artık mutlaka iyileşir, kısa zamanda savaş meydanına atar kendini. Getirdiklerim bu adamcağızı sağlığına kavuşturdu ya, ne kadar mutluyum bilemezsiniz."

Yerinden kalkıp yatak yatak dolaştı, herkese sigara ve çikolata dağıttı. Sonra yeniden Şvayk'ın yanına gelip saçını okşadı; Almanca, "Tanrı

hepinizin yanında olsun!” dedi ve o koca kalabalığı peşinden sürükleyerek çıkıp gitti.

Dr. Grünstein, Barones’i uğurlayıp koğuşa döndüğünde, Şvayk tavukları çoktan dağıtmıştı bile. Hastalar tavukları öyle çabuk mideye indirdiler ki, Dr. Grünstein tertemiz sıyrılmış koca bir kemik yığınıyla karşılaştı... Sanki tavuklar akbabalar tarafından paramparça edilip yutulmuş, kemikleri de aylarca güneş altında yanıp kavrulmuştu.

Savaş likörü ve üç şişe şarabın damlası kalmamış; çikolatalar ve bisküviler de çoktan hastaların midesini boylamıştı. İçlerinden biri manikür kutusundaki tırnak cilasını bile içmiş, diş fırçasıyla aynı pakette bulunan diş macununu da yemişti.

Dr. Grünstein, koğuşa girer girmez, yeniden eski zorbalığına büründü ve uzun bir nutuk çekti. Ziyaretçiler gitmişti ya, artık istediğini yapabilirdi. Sıyrılmış kemik yığınına baktıkça, hiçbirinin iflah olmayacağı yolundaki inancı biraz daha pekişiyordu.

“Askerler!” diye gürledi. “Kafanız azıcık çalışsaydı, ‘Hepsini yiyip bitirirsek, doktor ağır hasta olduğumuza asla inanmaz,’ diye düşünür, tavuklara elinizi sürmezdiniz. Bu davranışınızla, iyilikten anlamadığınızı kanıtlamış bulunuyorsunuz. Ben sizin midenizi yıkatıyorum, lavman yaptırıyorum, sıkı perhize sokmaya çalışıyorum, siz gidip midenizi tıka basa dolduruyorsunuz. Mide fesadına uğramak mı istiyorsunuz yoksa? Çok büyük bir yanlış yapıyorsunuz. Mideleriniz bütün bu yediklerinizi sindirmeye başlamadan, hepsini yıkatıp çıkarttırayım da görün! O yediğiniz tavuklar, silip süpürdüğünüz çikolatalar var ya, daha midenizde sıcak sıcak dururlarken nasıl pompalanıp gittiklerini ömür boyu unutmayacak, çocuklarınıza anlatıp duracaksınız. Şimdi sıra olup düşün peşime bakalım! Bir daha da, sizin gibi salak olmadığımı, topunuzdan zeki olduğumu aklınızdan çıkarmayın. Ha, unutmadan söyleyeyim, yarın hepinizi heyete çıkaracağım. Ne zamandır yan gelmiş yatıyorsunuz. Hem, onca şeyi beş dakikada temize havale ettiğinize göre bir bokunuz yok demektir. Haydi bakalım, açın pergelleri, marş marş!”

Sıra Şvayk’a geldiğinde, o günkü ziyaretin sırrını hâlâ çözemeyen Dr. Grünstein sormadan edemedi:

“Barones Hazretlerini tanıyor muydun?”

Şvayk, istifini bozmadan, “Üvey annem olur,” diye yanıtladı. “Daha bebekken terk etmişti beni, ama dayanamamış olacak ki geldi buldu işte.”

Dr. Grünstein, sıhhiyeye emretti:

“Şvayk’a bir lavman daha yapacaksın!”

Akşam, bütün koğuş sanki karalar bağlamıştı. Daha birkaç saat önce ballı börekleri mideye indirmişken, şimdi bir bardak açık çay ve incecik bir dilim ekmekle nefis körletiyorlardı.

Pencerenin yanındaki 21 numaralı yatakta yatanın sesi duyuldu:

“Bir şey söyleyeyim mi çocuklar, kızarmış tavuğu dana rostoya tercih ederim.”

Oradan biri top gibi gürledi:

“Sarın şu herifi battaniyeye de görsün gününü!” Ama bozgunla sonuçlanan şölenin ardından herkes o kadar bitkin düşmüştü ki, kimse yerinden kıpırdamadı.

Dr. Grünstein, sözünün eri olduğunu gösterdi. Ertesi sabah, ünlü heyetten birkaç askerî hekim geldi. Kasım kasım kasılarak yatakların arasında dolaşıyorlar, hastaların önünde durup, “Çıkar dilini!” diyorlardı.

Şvayk, dilini öyle bir çıkardı ki gözleri yumuldu, suratı çok gülünç oldu:

“Özür dilerim efendim, ama daha fazla çıkaramıyorum.”

Bunun üzerine, Şvayk ile hekimler arasında ilginç bir tartışma patlak verdi. Şvayk, dilini onlardan sakladığını sanmasınlar diye böyle söylediğini ileri sürüyordu.

Heyetteki hekimler ise, Şvayk konusunda ikiye bölünmüşlerdi.

Yarısı, Şvayk’ın geri zekâlının teki olduğunda diretiyordu; yarısı da, bizimkinin orduyla dalgasını geçen fırlamanın biri olduğu kanısındaydı.

Heyet başkam, “Seni namussuz herif!” diye kükredi Şvayk’a. “Sen ne biçim adamsın be!”

Şvayk, masum bir çocuğun tertemiz bakışıyla baktı. Heyetteki kurmay doktor, Şvayk’ın burnunun dibine geldi:

“Ulan çakal!” dedi. “Çabuk söyle, şu anda ne düşünüyorsun?”

“Komutanım, ben hiç düşünmem ki.”

Hekimlerden biri kılıcını şakırdatarak, “Uyuz köpek!” diye bağırdı. “Hiç düşünmezmiş! Söyle ulan, itin dölü, neden hiç düşünmezmişsin bakalım?”

“Askerlerin görev başında düşünmeleri yasaktır da ondan, komutanım. Yıllar önce 91. Piyade Alayı’nda yaptım askerliğimi. Bir yüzbaşımız vardı; hep derdi ki: Askerin düşünmesi gerekmez. Üstleri onun yerine düşünür. Asker düşünmeye başladı mı, asker olmaktan çıkar, başıbozuğun teki olur. Düşün, düşün, boktur işin...’” Heyet başkanı, “Kapa çeneni!” diye öfkeyle

sözünü kesti Şvayk'ın. "Biz adamın ciğerini okuruz. Ne mal olduğunu bilmiyor muyuz sanıyorsun? Gerzek ayağına yatıp bizi uyutacağını sanıyor, domuz. Açıkgözsün sen, tilki gibi kurnazsın, aşağılık serserinin tekisin, anladın mı?" "Anladım, komutanım."

"Kes! Ben sana kapa çeneni demedim mi? Sağır mısın?"

"Evet, komutanım. Kapa çeneni dediniz bana." "Öyleyse kes sesini, bok herif! Ben sus dedim mi, dilini kesip oturacaksın! Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı, komutanım. Dilimi kesip oturacağım." Hekimler bir süre birbirlerine baktıktan sonra başçavuşu çağırdılar.

Kurmay doktor, Şvayk'ı göstererek, "Al bu herifi, nöbetçi amirliğine götür," dedi. "Biz raporumuzu yazana kadar orada bekleyin. Garnizonda aklını başına getirirler bu hıyarın. Bir haltı yok, yanağından kan damlıyor adamın. Numara yapıyor. Aklı sıra, üstleriyle taşak geçecek, soytarı. Şaklabanlık etmeye gelmiş buraya. Garnizonda, savaş neymiş öğretirler sana..."

Şvayk, başçavuşla birlikte idarenin yolunu tuttu. Avludan geçerken, duyulur duyulmaz bir şarkı tutturdu:

Sandım ki savaş,
Gönüllerde bir oynaş.
Bir-iki gez dolaş,
Kır kirişi yavaş yavaş.

Nöbetçi amirliğindeki subay, Şvayk'ın suratına, onun gibi piç kurularını kurşuna dizmek gerektiğini haykırırken; heyet üyeleri de, yukarıdaki koğuşlarda kaçakları sıygaya çekiyorlardı. Yetmiş hastadan yalnızca ikisi çürüğe ayrılıp paçayı kurtardı. Birinin bacağını bomba parçalamıştı, öbüründe ise kemik erimesi vardı.

"Tauglich" sözcüğünü yalnızca bu ikisi işitmedi. Öbürlerinin tümüne, dahası veremden ölmek üzere olan üç hastaya bile sağlam raporu verildi. Bu arada, kurmay doktor, yakası açılmadık küfürlerle bezeli, son derece veciz bir nutuk atmadan edemedi:

"Ulan, sizi bana sayıyla mı verdiler, itoğluitler! Cephede İmparator Hazretleri uğruna kahramanca çarpışırsanız, savaş bitince insan içine çıkabilir, başınız dik dolaşabilirsiniz. Birer asker kaçağı olduğunuz

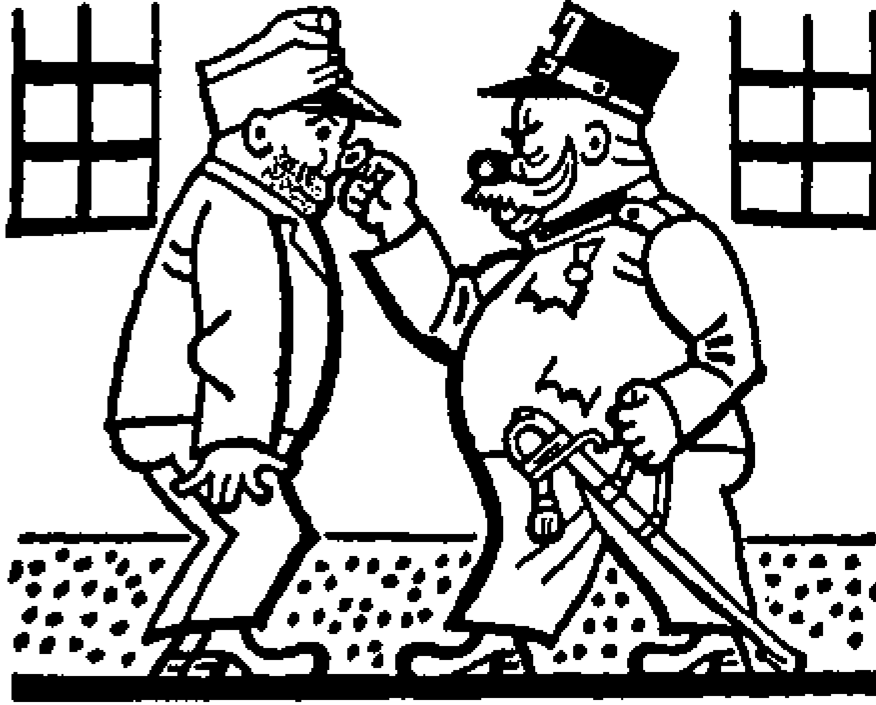
unutulur. Ama ben asla inanmıyorum adam gibi savaşacağınıza. Bana kalırsa, topunuz birden darağacını boylarsınız!”

Henüz yüreği katılaşmamış gençten bir hekim, kurmay doktordan izin isteyip söz aldı. Üstünün söylevinin tam tersine, iyi niyetli ve safça bir konuşma yaptı. Almanca konuşuyordu.

Hastaneden taburcu olup cephedeki alaylarına katıldıklarında hepsi de soylu birer yiğit gibi savaşmalıydı. Savaş meydanında kahramanca çarpışacaklarına, savaşta ve özel hayatlarında onurlarından en küçük bir ödün vermeyeceklerine yürekten inanıyordu. Tıpkı General Radetzki ve Eugene de Savoie-Carignan[32] gibi, yenilmez savaşçılar olacaklarından zerre kadar kuşkusu yoktu. İmparatorluğun zafer meydanlarını kanlarıyla sulayacaklar, tarihin bu zorlu sınavından alınlarının akıyla çıkacaklardı. Korkusuzca ileri atılacak, gözlerini kırpmadan ölümün üstüne yürüyecek, alaylarının kurşunlardan delik deşik sancakları altında zaferden zafere koşacaklardı.

Koğuştan çıkıp koridorda yürürlerken, kurmay doktor, bu saf delikanlıya dönüp, “Sevgili meslektaşım,” dedi. “Emin olun, nefesinizi boşa tüketiyorsunuz. General Radetzki ve Savoie Prensi Eugene de gelseler, bu rezilleri adam edemezler. İyilikle konuşmuşsunuz, kötülükle konuşmuşsunuz, vız gelir tırıs gider. Bu baldırı çıplakların tekmili hergele.”

9
Şvayk garnizon hapishanesinde

Cepheye sürülmek istemeyenlerin son sığınağı garnizon hapishanesiydi. Bir keresinde, matematik öğretmeni bir yedek subayla tanışmıştım. Topçu birliğine katılıp insanları vurmak istemiyordu. Sırf garnizon hapishanesine atsınlar diye, bir teğmenin saatini çalmıştı. Onun gözünde savaşın hiçbir çekiciliği yoktu. Ona kalırsa, düşmana ateş etmek ve kendisi gibi mutsuz matematik öğretmenlerini şarapnel ve kurşunlarla öldürmek ahmaklıktan başka bir şey değildi.

“Ben insanların canına kıyacak kadar zalim değilim,” deyip serinkanlılıkla çalmıştı saati. Önce aklından zoru var sanmışlar, ama kısa yoldan zengin olmak istediğini söyleyince doğruca garnizon hapishanesine göndermişlerdi. Onun gibi bir sürü insan vardı orada; hırsızı, sahtekârı,

idealisti, idealist olmayanı. Savaşı bir geçim yolu olarak görenler, cephe gerisinde ve cephede tayın ve aylıklardan çalmak için akla gelmedik yollara başvuran iaşe subayları ve onları içeri tıkan alçaklardan bin kere daha dürüst olan tıfıl hırsızlar. Bir de, emre itaatsizlik, isyana kalkışmak ya da firar gibi askeri suçlardan tutuklanmış erler vardı. Siyasiler ayrı bir âlemdi; yüzde sekseninin hiçbir suçu yoktu, ama bunların yüzde doksan dokuzu suçlu bulunmuştu.

Askerî yargıçlar, savcılar, savcı yardımcıları ve daha bir sürü görevliden oluşan uçsuz bucaksız bir örgüttü burası. Siyasi, ekonomik ve ahlaki çöküşün eşiğine gelmiş her devletin böyle örgütleri vardır. Geçmişin güç ve görkeminin ruhu, mahkemelerine, polisine, inzibatına ve muhbir vatandaşlarına da sinmiştir.

Birliklerde, aynı ranzada yattıkları, yürüyüşlerde aynı tayını paylaştıkları yoldaşlarını ihbar etmekten çekinmeyen jurnalcilerden geçilmiyordu.

Devlet güvenlik örgütü de, garnizon hapishanesini boş bırakmıyordu. Askeri sansür kurulu, geride bıraktıkları umarsız aileleriyle cepheden yazışmaya kalkan askerleri buraya tıkıyordu. İnzibatlar, cepheye mektup yazan yoksul ve yaşlı köylüleri bile tutup getiriyorlar; askerî mahkeme, avutucu sözler ettikleri ve ülkedeki sefaleti anlattıkları için bu zavallılara on iki yıl verebiliyordu.

Hradçani Garnizonu’ndan Motol’daki talim sahasına giden yol Brjevnov’dan geçer. Bu yolun üzerinde, her an, muhafız takımı arasında ilerleyen elleri kelepçeli bir adama rastlanabilir; arkasından da, içinde bir tabut bulunan bir araba gelir. Çok geçmeden, talim sahasından sert bir emir duyulur: “Ateş!” Sonra bütün alay ve taburlarda infaz hükmü okunur: isyana kalkışan bir er kurşuna dizilmiştir diye. İşin aslı sonradan anlaşılır. Vedalaşmaya gelen karısı adamcağızdan bir türlü ayrılamayınca, yüzbaşı kılıcını kadına indirivermiş, çılgına dönen adam da yüzbaşının gırtlağına sarılmıştır.

Garnizon cezaevinde, üçlü bir saltanat hüküm sürüyordu. Cezaevi Komutanı Slavik, Yüzbaşı Linhart ve herkesin “Cellat” diye andığı Başçavuş Repa’dan sorulurdu hapishane! Kim bilir kaç kişiyi hücrelerde döve döve öldürmüşlerdi. Yüzbaşı Linhart, şimdiki Cumhuriyet döneminde de yüzbaşıdır belki. Umarım, emekli aylığı belirlenirken, garnizon hapishanesinde hizmet verdiği yıllar da hesaba katılır. Devlet güvenlik örgütünden Slavicek ve Klima için böyle yapıldı. Başçavuş Repa, bugün

sivil hayata dönmüş bulunuyor ve yapı ustası olarak çalışıyor. Belki de, Cumhuriyet'in yurtsever derneklerinden birinin üyesidir.

Cezaevi Komutanı Slavik'e gelince; o Cumhuriyet döneminde hırsız oldu; şimdi hapiste. Zavallıcık, Cumhuriyet'e öteki askerler kadar kolay ayak uyduramadı.

Kolayca kestirebileceğiniz gibi, ürkünç bakışlı Cezaevi Komutanı Slavik, Şvayk'ı yüreğine korku salarak karşıladı:

"Buraya gönderdiklerine bakılırsa, kim bilir ne haltlar karıştırmışındır. Sen hiç merak etme, biz elimize düşeni krallar gibi ağırlarız burada. Bakma, elimiz biraz ağırdır ama, çiçek gibi yaparız adamı."

Ürkünç bakışını daha da ürkünçleştirmek istediğinden olacak, koca yumruğunu Şvayk'ın burnuna dayayıp, "Kokla bakalım, adi herif," dedi.

Şvayk, kokladıktan sonra görüş belirtti:

"Doğrusu, bu yumruğun burnumun ortasına inmesini istemezdim. Valla, tahtalı köye gönderir insanı."

Bu sakin, akıllıca yanıt, cezaevi komutanını keyiflendirmişti.

Birden Şvayk'ın midesine bir yumruk indirerek, "Hoop!" dedi. "Esas duruşa geç bakayım! Ceplerinde ne var? Sigara varsa, buraya bırakabilirsin. Paranı da teslim et ki çalınmasın. Hepsi bu kadar mı? Sakın yalan söyleyeyim deme. Yalan söyleyenin künyesini sileriz burada." Başçavuş Repa, "Bunu nereye tıkacağız?" diye sordu. "16. Koğuş'a verelim," dedi cezaevi komutanı. "Cıbılların oraya. Görmedin mi, Yüzbaşı Linhart, 'Gözünüzü üstünden ayırmayın!' diye not düşmüş kâğıdına." Sonra Şvayk'a dönüp, "Evet," dedi, "mikroplara mikrop gibi davranılır. Pislik yapanı atarız hücreye. Kaburgalarını tek tek kırar, eşek cennetine yollarız. Kimse de hesabını sormaz. Kasaba ne yapmıştık, hatırlıyor musun, Repa?"

Başçavuş Repa, keyiflenerek, "Evet, amma bela olmuştu başımıza!" diye karşılık verdi. "Hayvan gibi bir herifti. Kaburgaları çatlayana kadar, beş dakikadan fazla tepinmiştim üstünde. Sonunda ağzından kan gelmeye başlamıştı. Ama pezevenk inat etmiş, on gün daha yaşamıştı. Böyle zorlusuna doğrusu az rastladım."

Cezaevi Komutanı Slavik, "Sorun çıkarırsan başına gelecekleri çakozladın mı dürzü?" diye sürdürdü eğitici konuşmasını. "Hele kaçmaya kalkışmak, düpedüz intihar demektir. Aklıma gelmişken, burada intiharın da

cezası vardır. Allah saklasın, denetlemeye geldiklerinde sakın şikâyet edeyim deme! Denetlemeye gelenler, ‘Bir şikâyetin var mı?’ diye soracak olurlarsa, esas duruşa geçip selam verecek ve ‘Hayır, komutanım, hiçbir şikâyetim yok,’ diyeceksin. Tamam mı? Şimdi söyle bakalım, ahmak herif, ne diyecekmişsin?”

Şvayk, “Hayır, komutanım, hiçbir şikâyetim yok,” diye tekrarladı. Ama yüzünde öyle tatlı bir anlatım vardı ki, cezaevi komutanı yanılıp Şvayk’ın dürüstlüğüne ve içtenliğine verdi bunu.

“Adi herif”, “dürzü”, “pezevenk” gibi dilinden düşürmediği küfürleri savurmaksızın, “Haydi bakalım,” dedi yumuşak bir sesle, “şimdi pantolonunu çıkar, 16. Koğuş’un yolunu tut.”

Şvayk, 16. Koğuş’ta, don gömlek kalmış yirmi adamla karşılaştı. Hepsi de kâğıtlarında, “Gözünüzü üstünden ayırmayın!” yazan tutuklulardı; kaçmasınlar diye çok sıkı denetim altında tutuluyorlardı.

Kıçlarındaki donlar temiz olsa, pencerelerde parmaklıklar olmasa, ilk bakışta kendinizi bir yüzme havuzunun soyunma odasında sanabilirdiniz.

Başçavuş Repa, Şvayk’ı, gömleğinin arasından kıllı göğsü görünen “hücre komutanı’na teslim etti. “Hücre komutanı”, duvardaki bir kâğıda Şvayk’ın adını yazdıktan sonra, “Yarın gösterimiz var,” dedi. “Kiliseye vaaz dinlemeye götürecekler. Hepimiz, don gömlek, minberin altında duracağız. Şenlikli oluyor.”

Kilise, bütün hapishanelerde olduğu gibi, garnizon cezaevinde de çok tutuluyordu. Ama sakın, kiliseye zorla götürülen mahkûmların Tanrı’ya daha çok yakınlaştıklarını ya da ahlak ve erdem sahibi olduklarını sanmayın. Böyle bir saçmalık söz konusu bile değildi.

Ayinler ve vaazlar, garnizon cezaevinde yaşanan tekdüze, sıkıcı hayata inanılmaz bir neşe katıyordu. Kimsenin Tanrı’ya biraz daha yakınlaşmak gibi bir sorunu yoktu; tüm mahkûmların aklı, kiliseye gidilirken, koridorda ya da avluda bir puro ya da sigara izmariti bulmaktaydı. Kimsenin Tanrı’yı dert ettiği yoktu; herkes, koridordaki bir tükürük hokkasına atılmış ya da avlunun bir köşesine fırlatılmış küçük bir sigara izmaritinin peşindeydi. Leş gibi kokan bu küçücük nesne, Tanrı’ya da, ruhun kurtuluşuna da üstün gelirdi.

Kuşkusuz, Papaz Otto Katz’ın bulunmaz bir eğlence olan vaazlarını da yabana atmamak gerekiyordu. Gerçekten çok hoş bir adam olan Papaz Katz’ın alışılmadık ölçüde ilgi çekici ve eğlendirici vaazları, garnizon

cezaevindeki mahkûmların efkârını dağıtırdı. Tanrı'nın sonsuz iyiliği konusunda bilmece gibi konuşmayı çok iyi becerir, kaderlerine terk edilmiş mahkûmların ve düşkünlerin yüreğini ferahlatırdı. Kürsüde ya da mihrapta olduğuna bakmaz, duaların arasına küfürler katardı. Mihraptan "*ite missa est*"[33] diye böğürmeyegörsün, ortalığı birbirine katar, kutsal törenin altını üstüne getirirdi. Hele iyice zurna olduğu zamanlar, yepyeni dualar icat eder, ayine yepyeni boyutlar katar, dua kitaplarına olmadık katkılarda bulunurdu.

Bazen, elinde kutsal kadeh ya da dua kitabıyla kayıp yere düşer; işte o zaman avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar, hapishaneden gönderilen yardımcısını kendisine bile bile çelme takmakla suçlar, cemaatin önünde hücreye tıktırmak ya da zincire vurdurmakla tehdit ederdi.

Suçlanan mahkûm ise, bütün bunların sahnelenen oyunun ayrılmaz bir parçası olduğunu çok iyi bildiğinden, bu önemli oyunda sahne almaktan büyük bir mutluluk ve onur duyar, kendini bütünüyle rolüne vermek için büyük bir çaba harcardı.

Askerî rahiplerin en iyisi olan Otto Katz, Yahudi'ydi. Ama bunda hiçbir tuhaflık olmadığını belirtmek gerekir.

Başpiskopos Kohn da bir Yahudi'ydi; üstelik, Machar'ın[34] çok yakın arkadaşıydı.

Oysa Papaz Otto Katz'ın, ünlü Başpiskopos Kohn'dan çok daha renkli bir geçmişi vardı.

Ticaret Okulu'nda okuduktan sonra, bir yıl gönüllü olarak orduya katılmıştı. Kambiyo senetleri, poliçeler ve tahviller ve bütün bunlarla ilgili yasalar konusunda o kadar derin bilgi sahibiydi ki, Katz ve Ortakları şirketine bir yıl içinde iflas bayrağını çektirmişti. Şirket öyle büyük bir hızla batmıştı ki, yaşlı Bay Katz, alacaklılarından ve ortağından habersiz Kuzey Amerika'ya kaçmak zorunda kalmış; bunun üzerine, ortağı da kapağı Arjantin'e atmıştı.

Koskoca Katz ve Ortakları şirketini Amerika'ya göç ettiren genç Otto Katz, en küçük bir miras umudu da kalmayınca, on paraya on takla atar duruma gelmiş, sonunda çareyi orduya katılmakta bulmuştu.

Ama orduya katılmadan, Otto Katz'ın aklına, kendini vaftiz ettirmek gibi çok parlak bir fikir gelmiş, kendini kalkındırması için İsa'ya yönelmişti. Sonsuz bir güvenle başvurduğu Tanrı'nın Oğlu ile bir iş ilişkisi olarak görüyordu bunu.

Prag'daki Emmaus Manastırı'nda ciddi bir törenle vaftiz edildi. Katz'ı, vaftiz kurnasına, bizzat Peder Alban[35] batırdı. Olağanüstü bir gösteriydi. Otto Katz'ın alayından dindar bir binbaşı ile Yardımsevenler Derneğinden yaşlı bir hanımefendinin de hazır bulunduğu törende, Katz'ın vaftiz babalığını, gerdanı kat kat olmuş bir Kilise temsilcisi üstlendi.

Subaylık sınavını başarıyla veren taze Hıristiyan Otto Katz orduda kaldı. İlk başlarda işler o kadar yolunda gidiyordu ki, bir süre sonra kurmaylık sınavlarına girmeyi bile düşünüyordu.

Ama bir gün küfelik oluncaya kadar içti, bir manastırdan içeri girdi, kılıcını çıkarıp teslim etti ve papaz cüppesini geçirdi sırtına. Çok geçmeden, Hradçani'deki başpiskoposun huzuruna çıktı ve ilahiyat okuluna alınmayı başardı. Papazlığa atanma töreninin yapılacağı gün, U Veyvodu'nun arka sokaklarından birinde, kadınların hizmet ettiği çok saygın bir evde körkütük sarhoş oldu, uzun süren bir sefahat âleminden çıkıp törene katıldı. Papazlığa atanır atanmaz soluğu alayda alan Katz, askerî rahipliğe getirildi. Bu kez de, bir at satın aldı ve atıyla Prag sokaklarında dolaşmaya, her Allah'ın akşamı alaydaki subaylarla birlikte kafayı çekmeye başladı.

Alacaklıları, ikide bir Papaz Katz'ın oturduğu evin kapısına dayanıp kıyameti koparıyorlardı. Eve sokaktan kadın getiriyor, bazen de emir erini gönderip fahişe getirtiyordu. *Färbl*[36] oyununa oturdu mu herkesi ütüyordu; gerçi hile yaptığını ileri sürenlerin sayısı hiç de az değildi, ama cüppesinin koluna kâğıt gizlerken yakalandığı olmamıştı. Subaylar arasında, adı "Papa'ydı.

Vereceği vaazları önceden hazırlamak gibi bir alışkanlığı yoktu. Bu konuda kendinden önceki papazdan ayrılıyordu. Eski papaz, garnizon cezaevine sık sık uğramayı hiç ihmal etmez, hapiste yatan insanların vaazlarla yola getirilebileceğine yürekten inanırdı. Bu saygıdeğer papaz, mahkûmların karşısına geçti mi, gözlerini yücelere diker, fahişelerin ıslah edilebileceğinden, evlenmeden çocuk doğurmuş kadınlara ve evlilik dışı dünyaya gelmiş çocuklara destek olunması gerektiğinden dem vururdu.

Gündelik hayattan tümüyle kopuk olan vaazları, herkesin ruhunu karartırdı.

Otto Katz'ın vaazları ise dört gözle beklenirdi.

16. Koğuş'ta yatanların kiliseye götürülmesi, her zamanki gibi, çok şenlikli oldu. Kaçacaklarından korkulduğu için pantolonlarını giymelerine

izin verilmemiş, don gömlek getirilmişlerdi. Bu yirmi bitirim, beyaz donlarıyla, kürsünün hemen önüne oturtulmuştu. Talihi yaver gidenler, yolda buldukları sigara izmaritlerini, cepleri olmadığı için ağızlarının içinde saklıyorlardı.

Öteki mahkûmlar, çepeçevre ayakta durmuş, keyifli ve meraklı bakışlarla, kürsünün önündeki bitirimleri izliyorlardı.

Mahmuzlarını şakırdatarak kürsüye çıkan Papaz Katz, "Dikkat! Hazır ol!" diye bağırdı. "Şimdi hep birlikte dua edeceğiz. Söylediklerimi tekrar edin! Hey, arkadaki, sümüğünü elinle silip durma, pis herif! Tanrı'nın evinde olduğunu unuttun galiba; gözünün yaşına bakmam, attırırım hücreye! Hz. İsa'nın tilmizlerine öğrettiği, 'Yüce Tanrım' diye başlayan duayı unutup unutmadığınızı doğrusu ne kadar merak ediyorum, bilemezsiniz! Haydi bakalım sersem tavuklar,bir deneyelim... Evet, hiç yanılmamışım, biliyordum zaten unuttuğunuzu! Siz ne anlarsınız 'Yüce Tanrım'dan falan. Günde iki posta et ve piyaz tıkınmaktan, ranzalarınızda yan gelip yatmaktan, Yüce Tanrı'yı aklınıza bile getirmeden burnunuzu karıştırmaktan başka ne bilirsiniz? Yalan mı ulan?"

Kürsüden, aşağıda don gömlek oturan yirmi bitirime baktı. Herkes gibi onlar da kafa buluyorlardı. En arkadakilerse kendilerini "şaplak"[37] oyununa kaptırmışlardı.

Şvayk, askere alınmak istemeyen bir arkadaşının parmaklarını üç kron karşılığında baltayla doğradığı söylenen yanındaki tutukluya, "Muazzam bir adam," diye fısıldadı.

"Daha dur bakalım," diye yanıt geldi yanındakinden. "Bugün mazotu almış gene. Birazdan, hiç şaşmaz, günahın dikenli yollarına düşer."

Gerçekten de, Papaz Katz o gün tam havasındaydı. Farkında değildi ama, ikide bir kürsüden aşağı sarkıyor, tam düşecekken toparlanıveriyordu.

"Haydi, bir şarkı söyleyin çocuklar," diye seslendi aşağıdakilere. "İsterseniz, yeni bir şarkı öğreteyim size. Benimle birlikte söyleyin bakalım:

Şu dünyada en çok sevdiğim,
Ciğerparem, biricik sevgilim.
Sanmayın, yatıya giden bir tek benim,
Uçsuz bucaksız kuyruklarda beklerim.

Kaç yavuklusu var, bilmem, bilemem.
Nedir adı, yalvarırım, söyleyin?
Bakire Meryem, onun adı, Bakire Meryem!

boşuna gazel attırıyorsunuz, veled-i zinalar," diye devam etti Papaz Katz. "Bir bok öğreneceğiniz yok sizin! Topunuzu kurşuna dizdirsem, sevaba girerim! Bakın, Tanrı'nın bu kutsal mekânından sesleniyorum: İsa'ya sırt çevirdiğiniz, günahın dikenli yollarını seçtiğiniz için, Ulu Tanrı hepinizin canına okuyacak, cayır cayır yanacaksınız Cehennem ateşinde!"

Şvayk'ın yanındaki, kıs kıs gülerek, "Tamam," dedi. "Kafası kıyak. Dinle şimdi."

"Gerzek herifler, günahın dikenli yolu demek, kötülüklere karşı savaşmanın yolu demektir. Ey haramzadeler, Yüce Tanrımızın şefkatine sığınacağınıza, zindanda miskin miskin oturup ömür çürütüyorsunuz. Gözlerinizi iyice açıp şu gökyüzüne bir baksanız zafer, kılıcınızın olacak, ruhunuz huzura kavuşacak, itin dölleri. Hoop, kim o arkada kişneyen? At mısın ulan sen, ahır mı burası? Tanrı'nın tapınağındasın. Çıldırtmayın beni, kaz kafalılar! Evet, nerede kalmıştık?" Kısa bir duraklamadan sonra Almanca sürdürdü sözlerini: "Hah, tamam. Ruhlarınızı huzura kavuşturuyorduk. Çok güzel. Unutmayın ki, sığır herifler, hepiniz insansınız; şu ölümlü dünyada her şeyin bir sonu vardır, Tanrı ise öncesiz ve sonrasızdır. Anlaşıldı mı, beyler?" (Dili Almancaya kaydı gene.) "Sizin için gece gündüz dua etmeliyim ki, maskara herifler, bağışlayan Tanrım o taş yüreklerinize nefesini salıp günahlarınızdan arındırsın, sizi yeniden kollarına alıp sonsuza dek sevgisini esirgemesin, hayvanoğluhayvanlar! Ama avucunuzu yalarsınız! Nah dua ederim sizin için! İşim yok da, size Cennet'in yolunu mu göstereceğim?" Üst üste birkaç kez hıçkırdıktan sonra, "Hayır, göstermeyeceğim işte!" diye ter ter tepindi. "Sizin için parmağımı bile oynatmam. Neden diye sorarsanız, iflah olmaz serserilerden başka bir şey değilsiniz de ondan. Nah işte, buraya yazıyorum, Yüce Tanrı size doğru yolu göstermeyecek, Tanrı'nın sevecen soluğu sizi günahlarınızdan arındırmayacak. Tanrı'nın, sizin gibi sapkınlarla bir işi olmaz. İşittiniz mi, don gömlek takımı?"

Don gömlek yirmi bitirim, başlarını kürsüye kaldırıp bir ağızdan yanıt verdi:

“Evet efendim, işittik!”

Papaz Katz, “Yalnız işitmek yetmez,” diye devam etti. “Tanrı’nın gülümseyişi, üzerinize çöken karanlık bulutları dağıtamaz, şebek maymunları, Tanrı’nın iyiliğinin de bir haddi hududu vardır. Hey sen, arkadaki fırlama, depreşip durma, attırırım hücreye, hayatın söner! Sen, oradaki, içkili gazino mu ulan burası? Tanrı bağışlayıcıdır, ama sizin gibi Tanrı buyruğu dinlemeyen insan müsveddelerine karşı değil, dürüst insanlara karşı bağışlayıcıdır. Beni dinleseniz iyi edersiniz. Dua etmesini bilmemeniz yetmiyormuş gibi, kiliseye film çevirmeye geliyorsunuz; sinema mı sandınız ulan burasını? Ben sizin eğlenceniz miyim be? Hepinizi hücreye tıktıracağım, aşağılık herifler sizi! Burada boşuna nefes tüketiyorum anlaşılan. Mareşal de gelse, başpiskopos da gelse sizi yola getiremez. Tanrı yolundan sapmışsınız bir kere. Size ne kadar iyi davrandığım bir gün kafanıza dank edecek, ama o zaman da iş işten geçmiş olacak.”

Öndeki yirmi mahkûmun oradan bir hıçkırık sesi duyuldu. Şvayk, gözyaşlarına boğulmuştu.

Papaz, kürsüden aşağı baktı. Şvayk, yumruğuyla gözlerini ovuşturuyor, yanındakiler de sırıtıp duruyorlardı.

Papaz Katz, Şvayk’ı göstererek devam etti:

“Şu adam, hepinize örnek olsun. Ne yapıyor? Ağlıyor. Ağlama, duydun beni, sana ağlama diyorum! Islah olmak mı istiyorsun? Senin yola gelmen o kadar kolay değil, oğlum. Şimdi burada ağlarsın, koğuşa dönünce gene başlarsın hergeleliğe. Tanrı’nın sonsuz inayet ve merhametine akıl erdirmen için daha çok fırın ekmek yemen lazım. Günahkâr ruhunun bu dünyada doğru yolu bulduğunu görmen için çok çaba harcamalısın. Evet, az önce, gözyaşlarına boğularak ıslah olmak isteyen birini gördük. Peki, ya sizler ne halt ediyorsunuz? Bir bok yediğiniz yok. Orada biri ağzının içinde bir şeyler çiğniyor, sanki anası babası gevişgetirenlerdenmiş gibi. Şuradakiler de, Tanrı’nın tapınağında, gömleklerinin içinde bit avına çıkmışlar. Kaşıntı tuttuysa gidin, koğuşlarınızda kaşının; bula bula benim vaazımı mı buldunuz? Sayın müdürüm, uyumayın, neler oluyor, ruhunuz bile duymuyor. Şimdi beni dinleyin: Hadi, geri zekâlı başıbozuklar olsanız neyse, ama hepiniz askersiniz. Kilisede bile olsanız, asker gibi davranmalısınız. Tanrı aşkına, bitlerinizi koğuşunuza dönünce ararsınız, burada Tanrı’yı arayacaksınız. Benim söyleyeceklerim bu kadar, ciğeri beş

para etmez herifler! Sizden rica ediyorum, hiç olmazsa Missa töreninde adam gibi davranın. Geçen seferki rezalet tekrar etmesin. Hatırlıyorum da, arka sıralardaki soytarılar devletin verdiği çamaşırları ekmekle takas etmişler, sonra da peygamber efendimiz göğe yükselirken ekmekleri mideye indirmişlerdi."

Papaz Katz, kürsüden inip yan taraftaki rahip odasına girdi; ardından da cezaevi müdürü. Biraz sonra müdür dışarı çıktı, doğruca Şvayk'ın yanına gitti, mahkûmların arasından çekip aldığı gibi odaya soktu.

Papaz Katz, masanın üstüne oturmuş, sigara sarıyordu. Şvayk'ın içeri girdiğini görünce, "Gel bakalım!" dedi. "Deminden beri düşünüp duruyorum, ne halt karıştırdığını çaktım galiba. Anladın mı, piç kurusu? Bu kilisede ilk kez ağlayan birine rastlıyorum."

Masadan atlayıp kocaman, iç karartına bir Aziz Francesco portresinin altında durdu; Şvayk'ı omzundan iteleyip, "İtiraf et, rezil herif!" diye bağırdı. "Besbelli, gırgırına ağladın."

Aziz Francesco, portresinden, sorgulayan gözlerle Şvayk'a bakıyordu. Karşı duvardaki başka bir resimde ise, Roma ordusunun paralı askerlerinin testereyle kıtır kıtır kesmekte oldukları bir Hıristiyan, şaşkınlık içinde Şvayk'ı izliyordu. Bu kasaplık karşısında, adamın yüzünde ne bir acı belirtisi vardı, ne bir sevinç izi ne de din uğruna ölüme gitmenin övüncü. "Bu da mı başıma gelecekti? Efendiler, bana ne yapıyorsunuz?" diye sormak istiyormuşçasına, donakalmış, öyle bakıyordu.

Şvayk, her türlü tehlikeyi göze alarak, "Evet, muhterem peder," dedi büyük bir ciddiyetle. "Yüce Tanrı'ya ve onun vekili olan size itiraf ederim ki, gerçekten de gırgırına öyle yaptım. Vaazınız sırasında, nedamet getiren bir günahkâra ihtiyaç duyduğunuzu, ama mahkûmlar arasında böyle birini bulamadığınızı fark ettim birden. İşte o zaman, sizi düş kırıklığına uğratmamak istedim; istedim ki, şu dünyada tek bir dürüst insan kalmadığını düşünmeyesiniz. Tabii, biraz kafa bulup eğlenmek istediğimi de gizlemiyorum."

Papaz Katz, Şvayk'ın hilesiz yüzüne şaşkınlıkla baktı. Aziz Francesco'nun hüzünlü yüzüne vuran gün ışığı, karşı duvardaki Hıristiyan'ın fal taşı gibi açılmış gözlerini ısıttı.

Papaz, yeniden masanın üstüne sıçrayıp oturarak, "Aferin, hoşuma gittin," dedi. "Hangi alaydansın sen?" Gene hıçkırık tutmuştu.

“Hem 91. Alay’danım hem de değilim efendim,” dedi Şvayk. “Doğrusunu isterseniz, hangi alaydan olduğum konusunda en küçük bir fikrim yok.”

Papaz Katz, ikide bir hıçkırarak, “Peki, neden hapistesin?” diye sordu.

Kiliseden bir org yavrusunun sesi duyuldu. Firara kalkıştığı için hapse atılmış bir öğretmen olan orgcu, en kasvetli ilahilerden ezgiler çalıyordu. Papaz’ın hıçkırıklarıyla harmanlanan ezgilerden yepyeni bir Dor müziği doğuyordu.

“İnanın, neden hapiste olduğumu bilmiyorum efendim. Ama bir şikâyetim yok. Kader utansın. İyi niyetle başladığım her işin sonu kötüye varıyor nedense; tıpkı şu resimdeki Hıristiyan gibiyim.”

Papaz Katz, dönüp resme baktıktan sonra gülümseyerek, “Gerçekten hoşlandım senden,” dedi. “Askerî savcıyla senin için bir konuşayım bakayım. Şimdi, sohbeti koyultmadan gidip şu ayini halletmeliyim. Hadi bakalım, geriye dön! Marş marş!”

Kürsünün altında bekleşmekte olan don gömlek takımının arasına dönen Şvayk’ın, Papaz’ın kendisinden ne istediğini soranlara verdiği yanıt kısa ve kesin oldu:

“Adam zurna gibi!”

Papaz’ın Missa törenindeki gösterisini, hepsi büyük bir ilgi ve gizleyemedikleri bir neşeyle izlediler. Kürsünün altındakilerden biri, Papaz’ın şarap kupasını elinden düşüreceği konusunda tayındaki ekmeğe karşılık çeneye iki yumruğuna iddiaya bile girdi ve kazandı.

Kilisede, Papaz Katz’ın ayini yönetişini izleyen herkesin derinden etkilenmesinin nedeni, ne inananların gönül zenginliği ne de gerçek Katoliklerin Tanrı sevgisiydi. Hani, konusunu bilmediğimiz bir oyunu seyrederken olay örgüsünün gelişmesini merakla izler, oyunun nasıl biteceğini soluğumuzu tutarak bekleriz ya, işte Papaz Katz’ı izleyen herkesi avucunun içinde tutan da öyle bir duyguydu. Papaz’ın, sunağın önünde tapınırcasına sunduğu sahneyle kendilerinden geçmişlerdi.

Kendilerini, Papaz Katz’ın arapsaçına çevirdiği ayinin estetik hazzına kaptırmışlar, sunakta olup bitenleri büyük bir keyif ve coşkuyla izliyorlardı.

Papaz’ın, zangoç eskisi kızıl saçlı yardımcısı, 28. Alay’ın küçük hırsızlıklar uzmanıydı. Missa töreninin hangi bölümünde ne yapılması gerektiği konusunda belleğini sonuna kadar zorluyor, duaları anımsamak için kafasını toparlamaya çalışıyordu. Duaları sık sık birbirine karıştıran,

ayinin arapsaçına döndüğünü fark edince de işin içinden çıkmak için bir ilahi okumaya başlayan Papaz Katz'ın hem yardımcılığını hem de suflörlüğünü yapıyordu.

Aslına bakılırsa, Papaz Katz'da ne kulak vardı, ne de ses. Kilisenin kubbesi altında, ancak bir domuz ağılında duyulabilecek ciyaklamalar ve viyaklamalar yankılandı.

Kürsünün altında oturmakta olanlardan biri, iyice keyiflenerek, "Bugün gerçekten burnunun ucunu göremiyor," dedi. "Mazotu yerinde. Tam küfelik. Kim bilir hangi kokotlarla kafayı cilaladı gene!"

Ve o gün üçüncü kez, sunağın oradan, "*ite, missa est!*" bağırtıları yankılandı; Kızılderililerin savaş naralarını andıran bağırtılarla, camlar zangır zangır titredi.

Papaz Katz, biraz daha şarap bulurum umuduyla elindeki kupaya bir göz attı, sonra düş kırıklığının verdiği öfkeyle dinleyicilerine seslendi:

"Hadi bakalım, evli evine, köylü köyüne, evi olmayan sıçan deliğine. Yallah koğuşlarınıza, piç kuruları. Tanrı'nın evinde bile Tanrı'ya saygı göstermiyorsunuz, aşağılık herifler. Yüce Tanrı'nın huzurunda utanmadan gülüyor, öksürüyor, sümkürüyor, oynaşıp duruyorsunuz. Beni bile taktığınız yok. Ulan, ben burada Meryem Anamızı, İsa Efendimizi ve Tanrı Babamızı temsil ediyorum, dümbükler. Bir dahaki sefere gene böyle yapın da göreyim sizi! Öbür dünyada Cehennem'i boylamadan, bu dünyayı Cehennem ederim size! Belki geberdikten sonra gideceğiniz Cehennem'den sıyırtırsınız, ama benim Cehennemimden asla kurtaramazsınız paçanızı. Hadi bakalım, dağılın!"

Papaz Katz, hapishane ziyareti denen bu kahrolası görevi akıllara durgunluk veren bir başarıyla yerine getirmişti ya, hemen rahip odasına döndü, sürahiden biraz kutsal şarap doldurup bir dikişte içtikten sonra avluya çıktı, kızıl saçlı yamağının yardımıyla atına tırmandı. Sonra birden Şvayk'ı anımsayarak atından indi, Askerî Savcı Bernis'in bürosuna yollandı.

Askerî Savcı Bernis, keyfine düşkün bir adamdı. Çok iyi dans eder, gece hayatını ve eğlenceyi severdi. Bürosunda can sıkıntısından patlamamak için, genç kızların hatıra defterlerinde saklayacakları Almanca şiirler yazardı. Yazıp biriktirdiği bu şiirleri, yeri geldiğinde çıkarıp okurdu kızlara. Askerî adalet aygıtının onsuz edilemez çarklarından biriydi Savcı Bernis. Masasının üstü her zaman tepeleme yığılmış dosyalar ve karmakarışık

belgelerle dolu olduğundan, Hradçani'deki askerî yargıçlardan büyük bir saygı görürdü, iddianameler için hazırladığı dosyaları durmadan kaybeder, hemen her seferinde belgeleri yeniden düzenlemek zorunda kalırdı. Adları birbirine karıştırır, elde ettiği kanıt ve ipuçlarını darmadağın eder, sonra da toparlamak için kafasından yenilerini uydururdu. Asker kaçaklarını hırsızlıkla, hırsızları asker kaçaklığıyla suçlardı. Bazen, kendi uydurduğu siyasi suçlamalar da yöneltirdi insanlara. İnsanların hayal bile edemeyecekleri suçlar icat ederdi. Soruşturma dosyaları ve muhbir raporları resmî yazışmaların ve ucu bucağı belirsiz evrakların sonsuz kargaşasında kaybolmayagörsün, İmparator'a hakaretten casusluğa kadar akla hayale gelmedik suçlar icat etmekte üstüne yoktu.

Papaz Katz, Savcı'nın elini sıkarak, “Merhaba,” dedi. “Ne haber?”

Bernis, “Ne haber olacak?” diye yanıt verdi. “Dosyalarımın hepsini birbirine karıştırmışlar; ne halt edeceğimi şaşırdım. Dün herifin tekinin isyana kalkışmaktan defterini dürmüştüm, bugün dosyayı geri göndermişler; meğer herifçioğlu isyana kalkışmaktan değil, adamın birinin mangırlarını yürütmekten yargılanacakmış. Oysa bambaşka bir numara vermiştim o dosyaya, nasıl çaktılar, anlayamadım gitti!”

Tükürük hokkasına tükürdü.

Papaz, “Hâlâ kâğıt oynuyor musun?” diye sordu. “Kumarda her şeyimi kaybettim. Geçende o dazlak albayla pokere oturduk; beni soydu soğana çevirdi pezevenk. Neyse ki bu günlerde nefis bir piliç düşürdüm. Sen neler yapıyorsun, muhterem Peder?”

“Kendime iyi bir emir eri arıyorum,” dedi Papaz. “Bir ara, mektep medrese görmemiş yaşlı bir muhasebeci almıştım yanıma, ama cins herifin tekiydi. Sabahtan akşama kadar burnunu çeke çeke ‘Tanrım, canımı al da kurtulayım!’ diye yakarır dururdu. Ben de, sonunda dayanamadım, cepheye sürdürdüm lavuğu. Dediklerine göre, birliğini berhava etmişler. Daha sonra, ufak bir oğlan yolladılar. Bacaksızın tek bildiği, meyhanede oturup benim hesabıma kafayı çekmekti. Aslında fena bir çocuk sayılmazdı, ama ayakları çok terliyordu. Sonunda, onu da cepheye gönderttim. Bugünkü ayin sırasında, gözüme matrak bir herif ilişti. Vaazın ortasında, sırf gırgır olsun diye hüngür hüngür ağlamaya başladı fırlama. Tam bana göre bir serseri. Adı Şvayk'mış, 16. Koğuş'ta yatıyor. Neden oraya tıktılar, merak ettim doğrusu. Diyorum ki, belki benim yanıma verirseniz...”

Askerî Savcı, Şvayk’ın dosyasını bulmak için çekmeceleri karıştırmaya koyuldu, ama her zaman olduğu gibi hiçbir şey bulamadı.

Uzun uzun aradıktan sonra, “Yüzbaşı Linhart’tadır,” dedi. “Şu benim dosyalarım nereye kayboluyor, anlayamıyorum bir türlü. Herhalde Linhart’a yollamışımdır. Dur, bir telefon edeyim. Alo! Ben Teğmen Bernis, Komutanım. Yüzbaşım, Şvayk diye birinin dosyası sizde olabilir mi acaba?.. Bende mi olması gerekiyor? Allah Allah!.. Sizden geri mi aldım? Hayret doğrusu. Şu anda 16. Koğuş’ta. Biliyorum, efendim, 16. Koğuş’un dosyasının bende olduğunu biliyorum. Ama Şvayk’ın belgeleri sizin orada kalmış olabilir, diye düşündüm de. Nasıl? Sizinle böyle konuşamaz mıyım? Sizin masanızda hiçbir şey kaybolmaz mı?.. Alo! Alo!..”

Bernis, masanın kenarına oturdu, soruşturmalara da, dosyalara da ana avrat düz gitti. Yüzbaşı Linhart'la arasında bitmek bilmeyen bir düşmanlık vardı. Bernis, Linhart’ı ilgilendiren bir dosyayı ele geçirmeyegörsün, öyle bir arapsaçına çevirirdi ki bir daha kimse işin içinden çıkamazdı. Kuşkusuz, Linhart da Bernis’i ilgilendiren dosyaları karman çorman etmek için elinden geleni ardına komazdı. Sonuçta, ikisi de birbirlerinin dosya, yazı ve belgelerini yok etmekte ustalaşmışlardı.[38]

(Şvayk'la ilgili belgeler, savaş sona erdikten sonra askerî mahkemelerin arşivinde bulundu. Tutanakta şöyle yazıyordu: “Sonunda maskesi düşmüş ve hükümdarımız ve devletimize açıkça karşı çıktığı görülmüştür.” Şvayk’ın belgeleri, Yozef Koudela diye birinin dosyasına karışmıştı. Dosyanın üzerine, bir çarpı işareti atılmış, altına da tarih düşülerek “Dava görüldü” yazılmıştı.)

“Şvayk benim için kayıp artık,” dedi Bernis. “Onu buraya çağırtacağım. Bir şey itiraf etmezse sana yollatırım. Gerisini sen artık bağlı olduğu alaydan hallettirirsin.”

Papaz Katz gittikten sonra, Bernis hemen Şvayk’ı getirtti, ama tam o sırada telgraf geldiği için kapıda bekletti. Telgraf emniyet müdürlüğündendi; Piyade Eri Maixner’in 7267 no’lu soruşturma dosyası için gerekli evrağın birinci kısma gittiği ve Yüzbaşı Linhart tarafından imzalandığı bildiriliyordu.

Şvayk, kapının ağzında beklerken, Askerî Savcı’nın odasını gözden geçirdi.

Odanın, özellikle de duvarlardaki fotoğrafların, Şvayk' ta iyi bir izlenim uyandırdığı söylenemezdi. Duvarlar, ordu fotoğrafçılarının Galiçya ve Sırbistan'da çektikleri idam fotoğraflarıyla kaplıydı. Bu sanatsal fotoğraflarda, yanıp kül olmuş kulübeler ve asılmış insanların ağırlığıyla dalları eğilmiş ağaçlar görülüyordu. Hele bir tanesi vardı ki çok başarılıydı; Sırbistan'da çekilmiş olan bu fotoğraf, ipte sallanan bir aileyi -ana, baba ve küçük bir oğlan- gösteriyordu. Süngülü iki asker, ağacın altında nöbet bekliyor; onların önünde bir subay, zafer kazanmış bir komutan edasıyla sigarasını tüttürüyordu. Fotoğrafın yan tarafında göze çarpan sahra mutfağında yemekler pişmekteydi.

Bernis, telgrafla bildirilenleri dosyaya aktardıktan sonra Şvayk'a döndü:

"Eveet, ne işler karıştırdın, anlat bakalım Şvayk," dedi. "Ne yaramazlık yaptın? İtiraf edecek misin, yoksa hakkındaki iddianameyi mi beklemek niyetindesin? Böyle sürüp gidemez. Sakın, başıbozukların mahkemesinde alay-ı vâlâ ile yargılanacağını sanma. Burası askerî mahkeme, İmparatorluk Askerî Mahkemesi. Ağır ve adil bir cezadan kurtulmanın tek bir yolu var: her şeyi itiraf etmek."

Bernis, sanıkla ilgili belgeleri kaybettiği zaman, özel bir yönteme başvururdu. Ama aslında, sizin de kolayca görebileceğiniz gibi, bu yöntemin hiç de özel bir yanı yoktu; böyle bir soruşturma ve çapraz sorgulamadan hiçbir sonuç çıkmaması kimseyi şaşırtmamalıydı.

Kaldı ki, karşısındakinin aklından geçenleri okumakta usta olduğuna inanan Bernis, elinde sanıkla ilgili en küçük bir kanıt olmamasına, dahası neyle suçlandığını ya da garnizon cezaevinde ne aradığını bilmemesine karşın, sorgulama için karşısına çıkarılan adamın yalnızca davranışlarına ve yüz ifadesine bakarak neden hapse atıldığını anlayabilirdi.

Gerçekten de, karşısındakinin aklından geçenleri okumakta öylesine ustaydı, insan yaradılışı konusunda öylesine derin bilgi sahibiydi ki, bir dükkândan birkaç düzine gömlek çaldığı gerekçesiyle alayından garnizon cezaevine gönderilen bir çingeneye siyasal suçlamalar yöneltmeye kalkışmıştı. Bernis'e bakılırsa, çingene, bazı askerlerin de bulunduğu bir meyhanede ileri geri konuşmuş, artık Bohemya ve Slovakya topraklarını kapsayan bağımsız bir devlet kurma zamanının geldiğini, bu devletin başına da bir Slav kralın geçmesi gerektiğini söylemişti.

"Elimizde somut kanıtlar var," demişti bahtsız çingeneye. "Artık bu lafları hangi meyhanede söylediğini, o askerlerin hangi alaydan olduklarını,

seni kimlerin dinlediğini ve bu olayın ne zaman olduğunu itiraf etmekten başka çaren yok.”

Zavallı çingene, gerçekten de, büyük bir yaratıcılık örneği göstererek bülbüller gibi ötmüş, meyhanenin adını, kendisini dinleyen askerlerin hangi alaydan olduklarını, olayın gününü ve saatini bir bir açıklamış, sorgulama bittikten sonra da garnizon cezaevinden kaçmıştı.

Şvayk’ın ağzından laf alamayınca, “Demek itiraf etmiyorsun?” dedi Bernis. “Burada ne aradığını, seni neden hapse attıklarını anlatmayacaksın demek? Ben sana anlatmadan sen bana anlatsan, kârlı çıkarsın. Benden söylemesi, her şeyi itiraf etsen hakkında hayırlı olur. Soruşturmayı kolaylaştırılan cezan hafifler. Bu konuda sivil mahkemelerden bir farkımız yoktur.”

Şvayk, yumuşak bir sesle, “Saygıdeğer Savcı Bey Hazretleri,” dedi, “sokakta bulup getirdiler beni buraya.”

“O da ne demek?”

“Arz edeyim, efendim. Bizim sokaktaki kömürcünün iki yaşında bir oğlu var. Tertemiz, günahsız bir oğlan. Bu çocuk bir gün sokağa çıkmış, Vinoradi’den ta Libeyn’e kadar yürümüş. Polisin biri, kaldırımda otururken bulmuş çocuğu. Alıp karakola götürmüş, nezarethaneye atmış. Düşünün, iki yaşında bir çocuğu hapse tıkmış. Evet, akıl alır gibi değil, ama küçücük, masum bir bebeyi içeri atmışlar. Eğer konuşabilseydi ve biri ona neden orada olduğunu sorsaydı, sebebini bilmediğinden o da cevap veremezdi herhalde. Benim de o çocuktan bir farkım yok. Sokaktan toparladılar beni de.”

Askerî Savcı’nın keskin bakışları, Şvayk’ın bedeni ve yüzünde hızla dolaştı. Karşısında dikilip duran adamın tüm varlığından öylesine vurdumduymaz bir saflık yayılıyordu ki, sinirleri bozulan Bernis odanın içinde hızlı hızlı volta atmaya başladı. Papaz’a söz vermemiş olsaydı, kim bilir Şvayk’ın başına neler gelecekti.

Bernis, sonunda, masasının yanında durdu.

Akıl almaz bir umursamazlıkla bön bön bakmakta olan Şvayk’a, “Beni dinle,” dedi. “Bir daha karşıma çıkacak olursan doğduğuna pişman ederim seni! Yıkıl karşımdan şimdi!”

Şvayk’ı alıp 16. Koğuş’a götürdüler; Bernis de hemen Cezaevi Komutanı Slavik’i çağırttı.

Lafı uzatmadan, “İkinci bir emre kadar Şvayk, Papaz Katz’ın emrine verilecek,” dedi. “Tahliye kâğıtları hazırlansın ve iki inzibat refakatinde Papaz’a gönderilsin!” “Kelepçeli mi gönderelim, Komutanım?”

Askerî Savcı masaya yumruğunu indirdi:

“Hıyar mısın ulan sen! Ben sana tahliye kâğıtları hazırlansın diyorum, sen bana kelepçeden söz ediyorsun!” Yüzbaşı Linhart ve Şvayk yüzünden bütün gün yüreği kararan Askerî Savcı, içinde biriken safrayı Cezaevi Komutanı’na kustu. Bernis, adamı iyice benzetmesine karşın, hâlâ hırsını alamamıştı: “Et kafalı, şimdi anladın mı kuş beyinlinin teki olduğunu?”

Bu, yalnızca krallarla imparatorlara layık bir iltifattı; ama soyluluktan nasibini almamış bu ölümlü Cezaevi Komutanı hiç hoşnut kalmamıştı. Askerî Savcı’nın yanından çıktıktan sonra, koridorda ilerlerken, iki büklüm paspas yapmakta olan bir mahkûmun kıçına tekmeyi indiriverdi. Yolda, biraz daha faydalanması için Şvayk’ın garnizon cezaevinde bir gece daha kalması gerektiğine karar verdi.

Cezaevinde geçirdiği o gece, Şvayk’ın en unutulmaz anıları arasında yer alacaktı.

16. Koğuş’un bitişiğinde, “kara çukur” denen bir tabutluk vardı. O gece, Başçavuş Repa tarafından kaburgaları kırılıncaya kadar dayak atılan bir askerin çığlıkları geldi tabutluktan. Repa’ya dayak emrini veren, Cezaevi Komutanı Slavik’ti. Söylenene bakılırsa asker, disiplini çiğnemişti.

Askerin sesi kesildikten sonra, 16. Koğuş’ta, mahkûmların parmakları arasında ezdikleri bitlerin çıtırtıları duyulur oldu.

Kapının hemen üzerindeki bir gedikte bir kafes içinde tütmekte olan gaz lambasından ölgün bir ışık yayılıyordu koğuşa. Gazyağı kokusu, aylardır yıkanmamış bedenlerden çıkan kir kokusuna ve koğuşun bir köşesinde duran kovadan yayılan bok kokusuna karışıyordu. Biri kovanın kapağını kaldırıp içine etmeyegörsün, koğuşu taptaze, ılık bir koku kaplıyordu.

Berbat yemekler sindirimi iyice güçleştirdiğinden, koğuştakilerin çoğu gazdan öleyazıyordu. Sonunda, gecenin sessizliğinde bir yellenmedir gidiyor, çok geçmeden osuruklar türlü çeşitli cıvıklıklar eşliğinde benzersiz bir sohbete dönüşüyordu.

Koridorlardan, nöbetçilerin düzenli ayak sesleri geliyor; arada sırada, kapının gözetleme deliği aralanıyor, gardiyanlardan biri içeriyi dikizliyordu.

Ortalardaki ranzalardan birinde, adamın biri sessiz sakin anlatıyordu:

“Tüymeye kalkışıp da buraya, sizin aranıza getirilmeden, 12. Koğuş’ta yattım bir süre. Orada durumu daha hafif olanlar kalıyordu. Bir gün taşralının tekini getirdiler koğuşa. Adamcağıza, bir gece evinde askerleri yatırdığı için on dört gün vermişlerdi. Önce gizli örgüt toplantısı falan sanmışlar, bereket sonradan adamın bu işi para için yaptığı anlaşılmış. Aslında, durumu en hafif olanların bulunduğu koğuşa atılması gerekiyordu, ama o koğuş tepeleme dolu olduğundan bizim oraya getirmişlerdi. Kerizin yanında neler getirdiğini, evden neler gönderdiklerini sayıp döksem aklınız durur, götünüz tavana vurur. Her nasılsa, kendi yemeğini getirtmesine, tütün içmesine izin vermişler. Koca koca jambonlar, somun somun ekmekler, yumurtalar, tereyağlar, sigaralar, aklınıza daha ne gelirse; iki sırt çantası tıka basa dolu. Üstelik, hepsini kendi başına lüpleteceğini sanıyor. Baktık, birazını bize vermek aklına bile gelmiyor, yiyecekleri bizimle paylaşması için yalvar yakar olduk. Oysa biz ne adamlar görmüştük, ailelerinden gelen her şeyi koğuşa dağıtırlardı. Ama bu alçak herif, Nuh diyor peygamber demiyordu: On dört gün kalacaktı içerde; karavanayla gelen lahanaları, çürük patatesleri yiyerek midesini bozamazdı. Ama karavanadan payına düşeni ve tayınını bize verebilirdi. Asker azığını aramızda paylaşabilir ya da her gün birimiz yiyebilirdik; kendisi nasıl olsa yemeyecekti. Öyle hanım evladıydı ki, koğuştaki kovaya sıçmamak için ertesi günkü havalandırmayı bekler, avludaki helaya yapardı kakasını. Düdük, tuvalet kâğıdını bile getirmişti yanında. Bize vereceği tayının umurumuzda olmadığını söyledik. Bir gün sıktık dişimizi, iki gün, derken üç gün. Alçak herif, jambonları mideye indiriyor, ekmekleri dilip tereyağını sürüyor, yumurtaları lüp lüp götürüyor; sizin anlayacağınız, sabahtan akşama kadar domuz gibi tıkınıp duruyor. Sigaraları birbiri ardına tüttürüp bir nefes olsun çektirmiyor kimseye. Sigara içmemize izin yokmuş, gardiyan bize sigara verdiğini görürse onu hücreye atarmış. Dedim ya, üç gün dişimizi sıkıp dayandık, ama dördüncü günün gecesi pes ettik, nefsimize uyduk. Rezil, sabah erkenden kalktı... Ha, unuttum söylemeyi: Sabah, öğlen, akşam, tıkınmaya başlamadan uzun uzun dua ederdi mutlaka. O sabah da erkenden kalkıp duasını ettikten sonra ranzasının altında duran sırt çantalarına el attı. Çantalar yerli yerinde duruyorlardı durmasına, ama içleri boşalmış, kuru erik gibi buruş buruş olmuşlardı. Tabii, kıyametleri kopardı herifçioğlu. 'Soydular beni! Yemeklerimi çaldılar! Tuvalet kâğıtlarından başka bir şey bırakmamışlar!’ diye kıçını yırtıyordu. Sonra birden durdu; kendisine şaka

yaptığımızı, yiyecekleri bir yere sakladığımızı sanmıştı. Çok neşeli bir sesle, 'Beni işlettiğinizi biliyorum,' dedi. 'Yiyecekleri geri vereceğinizden hiç kuşkum yok. İtiraf etmeliyim ki iyi numaraydı.' Libeyn'li bir delikanlı vardı koğuşta. Namussuz herife dedi ki: 'Sen şimdi yatağa gir, battaniyeyi kafana çek, ona kadar say. Sonra çantalarını yeniden karıştır bakalım.' Bizim soysuz, battaniyeyi üstüne çekti, paşa paşa saymaya başladı: Bir, iki, üç... Libeyn'li delikanlı, bu kez, 'O kadar hızlı sayarsan olmaz,' dedi. 'Ağır ağır sayacaksın.' Geberesice, battaniyenin altından, ağır ağır saymaya koyuldu: Bir... iki... üç... Ona kadar saydıktan sonra ranzasından aşağı atlayıp sırt çantalarına daldı. 'Yapmayın, arkadaşlar!' diye bağırmaya başladı. 'Çantalar gene boş!' Herifin mosmor olmuş salak suratını görünce makaraları koyuverdik tabii. Bizim Libeyn'li, ciddiyetini bozmadan, 'Hele bir kere daha dene bakalım,' demez mi! Yemin ederim, herif öylesine ahmaklaşmıştı ki, battaniyenin altına girip bir kere daha saydı ona kadar. Ama yeniden sırt çantalarına dalıp da, içlerinde tuvalet kâğıtlarından başka bir şey olmadığını görünce hepten çıldırdı; kapıyı yumrukluyor, 'Soyuldum, yiyeceklerimi çaldılar, yardım edin, açın kapıyı, Allah aşkına, kapıyı açın!' diye haykırıyordu. Herifçioğlunu duyan bütün gardiyanlar içeri doldular; arkalarından, cezaevi müdürüyle Başçavuş Repa. Bütün koğuş ağız birliği etmişti: Rezilin gece geç saatlere kadar oturup çantalarındaki yiyeceklerin tümünü mideye indirdiğini söyledik. Bizimki, ranzasına oturmuş, ağlayıp sızlanıyor, 'Bir yerlerde mutlaka bir şeyler kalmıştır,' diye söyleniyordu. Bunun üzerine, koğuşu tepeden tırnağa aradılar, ama tek bir kırıntı bile bulamadılar. O kadar da enayi değildik. Artanları ipe bağlayıp üst kattaki koğuşa postalamıştık. Bizim salak hâlâ, 'Bir yerlerde mutlaka bir şeyler kalmıştır,' diye sayıklıyordu ama, kılımıza dokunamadılar. Bütün gün ağzına bir çöp koymadı; sürekli bizi gözetliyordu, kimse bir şey yiyor mu, sigara içiyor mu diye. Ertesi gün öğle yemeğinde de karavanaya elini sürmedi, ama akşamleyin çürük patateslerle lahanaya kıtlıktan çıkmışçasına kaşık salladı. Gel gör ki, bu sefer duayı kısa kesti. Jambonlarla yumurtalara layık gördüğü duayı, patates ve lahanalardan esirgedi sümsük. O ara, çocuklardan biri birkaç cigara bulmuş dışarıdan. Hıyarağası, bunu çakar çakmaz bizimle ilk kez konuşmaya başladı; bir nefes çekmek için yalvar yakar oldu. Tabii ki koklatmadık."

Şvayk, "Ben de, dayanamayıp birkaç nefes çektirdiniz sandım," diye lafa girdi. "Bütün hikâye yatardı valla. Böyle soylu davranışlara ancak

romanlarda rastlanır. Garnizon cezaevinde böyle davranana kaçık derler.”

Bir başkası, “Battaniye numarasını çekmediniz mi dürzüye?” diye sordu.

“Aklımıza gelmedi.”

Bunun üzerine alçak sesle tartışmaya başladılar. Adama battaniye numarası çekilmeli miydi, çekilmemek miydi? Çoğunluk çekilmesinden yanaydı.

Sohbet yavaş yavaş seyreldi. Artık uykuya geçiyorlardı. Bitlerin en yoğun bulunduğu yerlerini, koltuk altlarını, göğüslerini, göbeklerini kaşıyıp duruyorlardı. Sonunda, gaz lambasının ışığı rahatsız etmesin diye, bitli battaniyelerini başlarına çekip uykuya daldılar...

Sabah saat sekizde Şvayk müdüriyete çağrıldı.

Koğuştakilerden biri, “Müdüriyetin kapısının hemen solunda bir tükürük hokkası göreceksin,” diye uyardı Şvayk’ı. “Oraya izmarit atarlar. Birinci katın orada bir tükürük hokkası daha var. Akşam dokuzdan önce temizlemezler koridorları. Orada da izmarit bulabilirsin.”

Şvayk, umutları boşa çıkardı; 16. Koğuş’a bir daha dönmedi. Mahkûmlar, akşama kadar arkasından konuştular, günahını aldılar Şvayk’ın.

Bir süre sonra, yüzü çilden geçilmeyen ve hayal âleminde yaşayan bir köylü asker, Şvayk’ın başına geleni açıkladı: Bizimki, Yüzbaşı’yı vurmuştu; Motol’daki eğitim alanında kurşuna dizilecekti.

10
Şvayk, Papaz Katz'ın emir eri

I

Şvayk, yeni yolculuğuna, süngü takmış iki asker eşliğinde başladı. İstikamet, Papaz Katz'ın eviydi.

Bu iki asker, sanki birbirinin eksiğini gediğini kapatsınlar diye seçilmişlerdi. Biri sırık gibi ve sıska, öbürü bodur ve tombuldu. Sıska olanın sağ ayağı, tombul olanın sol ayağı aksıyordu. Savaş patlak vermeden bir süre önce ikisi de çürüğe ayrıldığından, cephe gerisi hizmetine verilmişlerdi.

Büyük bir ciddiyet içinde kaldırım kenarından yürüyorlar; arada sırada, ortalarında yürüyen ve her gördüğüne selam veren Şvayk'a kaçamak bir

bakış atıyorlardı. Şvayk'ın sivil giysisi ve askere giderken aldığı kep garnizon deposunda kaybolduğundan, bizimkinden hem çok şişman hem de çok daha uzun birinin olduğu anlaşılan eski bir üniforma vermişlerdi salıverirken.

Pantolonun içine üç Şvayk daha girerdi. Şalvardan farksız duran pantolonun beli Şvayk'ın göğsüne geldiğinden, yoldan geçenler durup şaşkınlık içinde bakmaktan akmıyorlardı kendilerini. Şvayk, dirsekleri yamalı, yağ ve kir kaplı asker ceketinin içinde kayboluyordu; korkuluğa ceket giydirmişlerdi sanki. Bu pantolon ve ceketle, sirklerdeki palyaçolara benzemişti. Cezaevinde değiştirilmiş olan asker kepi, kulaklarına kadar iniyordu.

Şvayk, gelen geçenin gülüşlerine, o her zamanki tatlı gülümseyişi ve saf, sevecen bakışlarıyla karşılık veriyordu.

İşte böylece, Papaz Katz'ın Karlin'deki evine doğru ilerliyorlardı.

Şvayk'la ilk konuşan, bodur ve tombul asker oldu. Mala Strana'da kemerlerin altından geçiyorlardı.

"Nerelisin hemşerim?"

"Praglıyım."

"Kaçmaya kalkmazsın, değil mi?"

O sırada, sıska sırık da girdi konuşmaya. Tuhaftır ama, kısa ve şişman insanlar genellikle iyimser olurlar, üzün boylu ve zayıf insanlar ise tam tersine kuşkucudurlar.

Onun için, uzun boylu olanı, "Fırsatını bulursa hemen kaçar," dedi.

"Neden kaçsın ki?" diye yanıt verdi şişman. "Hapisten salıverildi, zaten serbest sayılır. Tahliye emri bohçanın içinde."

Sırık gibi olanı, "Papaz'a giden o bohçada ne var?" diye sordu bu kez.

"Bilmiyorum."

"Gördün mü, bak. Hem bohça diyorsun hem de bohçada ne olduğundan haberin yok."

Karel Köprüsü'nü hiç konuşmadan geçtiler. Karel Caddesi'ne vardıkları zaman kısa boylu ve şişman asker, Şvayk'a sordu gene:

"Seni neden Papaz'a götürdüğümüzü biliyor musun?"

Şvayk, "Günah çıkarmaya," diye karşılık verdi soğukkanlılıkla. "Yarın asacaklar beni. Asmadan önce hep böyle yaparlar. Ruhunu teslim etmeden, ruhunu teselli ederler adamın."

Şişman asker, Şvayk'a acıyarak bakarken, uzun boylu olanı, "Ama seni neden?.." diye soracak oldu.

Şvayk, o saf gülümseyişiyle, "Bilmiyorum," diye yanıtladı. "En ufak bir fikrim yok. Kader."

Bodur ve tombul asker, yüreği sızlarcasına, ama biraz da bilgiçce, "Belki de doğuştan kısmetsizsindir," dedi. "Prusya savaşı sırasında, bizim orada, Josefov yakınlarındaki Jasenna'da adamın birini böyle asmışlardı. Gelip götürdüler, hiçbir şey söylemeden astılar adamcağızı."

Uzun boylu asker, işkillenerek, "Bana sorarsanız," dedi, "ateş olmayan yerden duman çıkmaz. Kimseyi boş yere asmazlar. Mutlaka bir nedeni vardır."

Şvayk, "Ancak savaş yokken bir neden ararlar asmak için," dedi. "Savaşta neden meden aramaz kimse. Ha cephede vurulmuşsun, ha memlekette asılmışsın. Yoktur farkı birbirinden."

Uzun boylusu, "Bana bak," dedi. "Sakın sen 'siyasi' falan olmayasın?" Soruşundan, Şvayk'a yakınlık duymaya başladığı anlaşılıyordu.

Şvayk, gülümseyerek, "Evet, hem de aşırı siyasiyim," diye karşılık verdi.

"Yoksa Nasyonal Sosyalist[39] misin?"

Şimdi işkillenme sırası tombul askerdeydi. "Canım, bütün bunların bizimle ne ilgisi var?" diye lafa girdi. "Her yer insan kaynıyor, herkes bize bakıyor. Bir kapı aralığı falan bulsak da şu süngülerimizi çıkarsak bari. Kaçmaya kalkmazsın, değil mi? Kaçarsan, ayvayı yeriz." Sonra, sıskaya dönüp, "Ne dersin, haklı değil miyim, Tonik?" dedi.

Uzun boylu, sıska asker, sakin bir sesle, "Süngüleri çıkarabiliriz," diye karşılık verdi. "O da bizden sayılır." Artık kuşkulanmayı bırakmıştı; Şvayk'a sevecenlikle yaklaşıyordu. Uygun bir kapı aralığında süngülerini çıkardılar. Tombul olanı, Şvayk'ın ortalarında değil de, yanında yürümesine sesini çıkarmadı.

"Bir sigara ister misin?" dedi. "Doğrusu, merak ediyorum, asılmadan önce son bir sigara içirtecekler mi?" diye sürdürecekti ki, son anda çam devireceğini fark ederek, "Doğrusu, merak ediyorum..." deyip durakladı.

Birer sigara tellendirdiler ve iki asker, Şvayk'a, Hradets Kralove yakınlarındaki köylerini, ailelerini, karılarını ve çocuklarını, tarlalarını ve ineklerini anlatmaya koyuldular.

Şvayk, "Susadım," dedi.

Tombulla sıska birbirlerine baktılar.

Tombul, sıskanın karşı çıkmayacağından emin, “Bir yere uğrayıp çabuk tarafından bir-iki tek atsak,” dedi. “Ama güvenli bir yer olmalı.”

“Öyleyse, Kuklik’e gidelim,” dedi Şvayk. “Hem, tüfeklerinizi mutfağa bırakabilirsiniz. Sahibi Serabona, Sokol[40] üyesidir. Ondan çekinmenize gerek yok. Üstelik keman ve akordeon çalarlar orada. Bol ruspik düşer, bir de Representak’a[41] girmelerine izin verilmeyen esaslı insanlar gelirler.”

İki asker bir kez daha bakıştılar ve uzun boylusu, “Tamam o zaman, gidelim,” dedi. “Karlin’e çok yolumuz var daha.”

Şvayk, yol boyunca, adamlara bir sürü hikâye anlattı. Kuklik’e vardıklarında, keyifleri yerindeydi. İçeri girer girmez, Şvayk’ın dediği gibi yaptılar, tüfeklerini mutfağa bırakıp bara geçtiler. Salonda, kemancıyla akordeoncunun çaldıkları sevilen bir şarkının ezgileri dolanıyordu:

Pankratz’ta bir tepe var,
Tepede güzelim ağaçlar,
Ağaçlarda ıtırlı yapraklar.

Genç bir kadın, saçını tam ortadan ayırmış bitkin bir delikanlının kucağında, inceden bir şarkı mırıldanıyordu:

Gönül verdim bir genç kadına,
Dolaşır şimdi kucaktan kucağa.

Masanın birinde, sarhoş bir sardalye satıcısı uyukluyor; arada sırada başını kaldırıp yumruğunu masaya indiriyor, “Bir boka yaramaz!” dedikten sonra yeniden uyuklamaya başlıyordu. Bilardo masasının arkasındaki aynanın altında oturan üç genç kadın, bir demiryolu görevlisine ikide bir, “Hey, delikanlı, bize bir vermut ısmarlasana!” diye sesleniyorlardı. Çalgıcıların yakınında, iki adam, Marka diye bir kadının önceki gece devriyeler tarafından yakalanıp yakalanmadığını tartışıyordu. Biri, Marka’nın yakalandığını gözleriyle gördüğünü söylüyor; öteki ise, kadının geceyi U Valsu Oteli’nde[42] bir askerle geçirdiğini ileri sürüyordu.

Kapının oradaki masada, askerin biri birkaç sivile, Sırbistan’da nasıl yaralandığını anlatmaktaydı. Kolu sargılıydı; sivillerden gelen sigaraları ceplerine doldurmuştu. Artık içemeyeceğini söyledikçe, masada oturan kel kafalı, yaşlı bir adam bir içki daha ısmarlıyordu:

“Bir tane daha iç, asker. Kim bilir, bir daha ne zaman karşılaşırız. Senin için bir parça çaldırayım mı? ‘Yetimin Şarkısı’nı sever misin?”

Besbelli, “Yetimin Şarkısı”, kel kafalı, yaşlı adamın en sevdiği parçaydı. Keman ve akordeondan şarkının ezgisi yükselir yükselmez gözleri dolan adam titrek bir sesle söylemeye başladı:

Bıyığı terleyince Sordu anam nerede Sordu anam nerede...

Yan masadan biri dayanamayıp bağırdı:

“Yeter ulan! Kes şu cızırtıyı! Çenen tutulsun, gözü sidikli! Yetiminin de anasını eşek kovalasın!”

Ardından, son darbeyi indirerek, hep birlikte bir karşı şarkı patlattılar:

Ayrılık acısı, yürek acısı,
Yürek acılarının en acısı...

“Yetimin Şarkısını bastırdıktan sonra, “Franta!” diye seslendiler yaralı askere. “Bırak şu herifleri de, gel bizimle otur. Canları cehenneme. Gelirken sigaraları da getir. O soysuzları eğlendirmek sana mı kaldı?”

Şvayk anılara dalmıştı. Savaştan önce ne kadar sık gelirdi buraya. Komiser Drasner, ikide bir baskın düzenleyip orospuların yüreğine korku salar; onlar da komisere lastikli sözlerden geçilmeyen şarkılar düzerlerdi. Bir keresinde hep bir ağızdan söyledikleri şarkıyı anımsıyordu:

Drasner meyhaneyi bastı ama,
Basamadı bizim Marena’ya.
Karıştı at izi it izine,
Marena vuruştu önüne gelenle.

Tam o sırada, korkunç Drasner acımasız adamlarıyla birlikte içeri girmesin mi! Milletin yüreği yerinden oynamış, akı bokuna karışmıştı.

Aynasızlar herkesi derdest edip götürmüşler, Şvayk da kendini karakolda bulmuştu. Çünkü, kimliğini göstermesi istendiğinde, Komiser Drasner'e her zamanki patavatsızlığıyla, "Arama izniniz var mı?" diye sormak bahtsızlığında bulunmuştu. Bir de, hep aynanın altındaki masada oturan şairi anımsıyordu Şvayk. Kuklik'in .bütün o gürültü patırtısında, çalgıların çangırtısında durmadan şiir yazar, sonra da orospulara okurdu şiirlerini.

Şvayk'ın muhafızlarının, kuşkusuz, böyle anıları yoktu. İlk kez böyle bir yere geliyorlardı ve hoşlanmaya da başlamışlardı. Kısa boylu ve tombul olanı, hemen tadını çıkarmaya koyuldu barın; bu tür insanlar yalnızca iyimser değil, aynı zamanda zevk düşkünü olurlar. Uzun boylusu ise, kısa bir süre kendi kendisiyle savaştı. Ama daha önce nasıl kuşkuculuğunu yitirdiyse, şimdi de yavaş yavaş özdenetimini ve sağduyusunu yitirmeye başladı. Beşinci biradan sonra, Slapak dansı yapmakta olan çiftleri görünce, "Ben dans edeceğim," dedi.

Kısa boylu asker ise tümden dağıtmıştı. Yanında oturan genç kadın açık saçık fıkralar anlatıyor, bizimkinin gözleri parlıyordu.

Şvayk içiyordu. Biraz sonra, uzun boylu da dans ettiği kadınla birlikte masaya döndü. Çok geçmeden, kendilerini eğlenceye kaptırdılar. Şarkı söylüyorlar, dans ediyorlar, durmadan içiyorlar, yanlarındaki kadınlarla oynaşıyorlardı. Satılık aşkın, nikotinin ve alkolün karşı konmaz harmanında, eski bir deyişe sığınmışlardı: "Benden sonra tufan!"

İkindileyin, yanlarına yanaşan bir asker, beş guldene kan zehirlenmesi izlenimi veren bir çıban sağlayabileceğini söyledi. Yanındaki derialtı şırıngasıyla bacaklarına ya da kollarına parafin şırınga edebilirdi.[43] Böylece, en azından iki ay hastanede yatarlardı. Yarayı sürekli olarak tükürükle ıslatırlarsa, bu süre altı ayı bulabilir, dahası çürüğe bile ayrılabilirlerdi.

Kafayı iyice bulmuş olan uzun boylu asker, tuvalette parafini ayağının altına şırınga ettirdi.

Akşam oluyordu; Şvayk, Papaz'ın evine doğru yola koyulma vaktinin geldiğini söyledi. Artık fena halde zırvalamakta olan tombul bodur, Şvayk'ı, biraz daha kalmaya razı etmeye çalıştı. Uzun boylusu da, Papaz'ın biraz daha bekleyebileceği kanısındaydı. Ama, artık Kuklik'ten sıkılmaya başlayan Şvayk, yalnız başına da gidebileceğini söyleyerek muhafızlarına gözdağı verdi.

Böylece, yeniden yola koyuldular; ama yolda bir yerde daha mola verecekleri konusunda söz aldılar Şvayk'tan.

Bir süre sonra, Floransa adında küçük bir kafeye uğradıklarında, bodur asker bir şeyler içebilmek için gümüş saatini rehin bıraktı.

Oradan çıktıklarında, Şvayk ikisinin de koluna girmek zorunda kaldı. Zor zaptedebiliyordu muhafızlarını. Bir o yana bir bu yana yalpalıyorlar, ikide bir, bir yerde bir tek daha atalım diye tutturuyorlardı. Bodur olan, Papaz'a teslim edilecek bohçayı orada burada unutmaya başladığından, Şvayk'ın bohçaya da el koyması gerekti.

Karşıdan bir subay ya da astsubay göründüğünde, muhafızlarını uyarmak zorunda kalıyordu. Onları, Papaz'ın Kralovska Caddesi'ndeki evine götürünceye kadar akla karayı seçti.

Kapıya geldiklerinde, askerlerin süngülerini kendi eliyle tüfeklerine taktı; muhafızlarını dürtükleyerek hizaya soktu ve sanki kendisini oraya kadar onlar getirmiş gibi ortalarına girip hazır olda durdu.

Birinci katta, üzerinde "Otto Katz, Askerî Papaz" yazılı bir isimlik bulunan kapıyı bir asker açtı. Oturma odasından bağırtılar ve şıngırtılar geliyordu.

Uzun boylu muhafız, kapıyı açan askere selam verdikten sonra, kırık dökük bir Almancayla, "Özür... dilerim... Komutanım..." dedi güçbela. "Papaz efendiye., bir bohça... bir de adam getirdik..."

"Girin içeri," dedi asker. Yüzlerine bakıp yere tükürdükten sonra, "Bu hale nasıl geldiniz? Papaz da aynı durumda," diye söylendi.

Bohçayı alıp içeri gitti. Bizimkiler uzun bir süre holde bekledikten sonra kapı açıldı ve Papaz Katz yıkılırcasına içeri daldı. Yelekleydi; parmaklarının arasında bir puro vardı. "Demek geldin!" dedi Şvayk'a. "Bunlar da seni getirenler herhalde. Baksana, kibrit var mı üstünde?"

"Bağışlayın Komutanım. Hiç kibritim yok."

"Niye hiç kibritin yok? Asker adamın kibriti olacak ki, icabı halinde birinin sigarasını yaksın. Üstünde kibrit bulunmayan askere... ne derler?"

"Kibritsiz asker derler Komutanım," diye yanıtladı Şvayk.

"Afferin, ulan! Ne derlermiş? Kibritsiz asker derlermiş! Kibritsiz asker ne yapamazmış? Kimsenin sigarasını yakamazmış! Çok önemli bir meseledir bu! Şimdi gelelim ikinci önemli meseleye. Ayakların kokar mı Şvayk?"

"Kokmaz Komutanım."

“Tamam, ikinci önemli mesele de hallolmuştur. Üçüncü önemli meseleye gelirsek, içki içer misin?”

“İçmem Komutanım. Biraz rom, o kadar.”

“Güzel. Şu askeri görüyor musun? Bir günlüğüne Teğmen Feldhuberden ödünç aldım onu. Teğmen’in emir eri. İçkiden nefret edermiş. Sapına kadar Yeşilaycı. Bu yüzden de cepheyi boylayacak yakında. Böyleleri benim işime yaramaz. Emir eri değil, ineğin teki. İnek de sadece su içer ve öküz gibi böğürür.”

Sonra askere dönüp, “Seni içki düşmanı, sığır herif!” dedi. “Hiç utanma yok mu sende, hıyarto! Tam sopalıksın ha!”

O sırada gözü, Şvayk’ı getiren askerlere takıldı. İkisi de iki yana yalpa vurup duruyor, ayakta durabilmek için tüfeklerine dayanıyorlardı.

“Siz sarhoşsunuz,” dedi Papaz. “Görev başında kafaları çektiniz demek! Sizi içeri tıktırayım da görün! Şvayk, tüfeklerini al, mutfağa götür bunları. İnzibatlar gelene kadar başlarında nöbet tutacaksın. Şimdi arıyorum kışlayı.”

Böylece, “Savaşta durum her an değişebilir” diyen Napoleon bir kez daha haklı çıkmıştı.

İki asker daha sabahleyin süngü takıp ortalarına aldıkları Şvayk'la yola çıkmışlardı. Oysa şimdi, Şvayk başlarında nöbet tutacaktı.

İlk başta, bu hızlı değişikliğe akıl erdiremediler; ancak, mutfakta otururlarken, kapıda süngü takılı tüfeğiyle nöbet bekleyen Şvayk’ı gördükleri zaman kafalarına dank etti.

“Bir içki içsem hiç de fena olmayacak,” dedi tombul iyimser. Sıska olan ise gene işkillenmişti; pis bir ihanete uğradıklarını söylüyordu. Bağırıp çağırıyor, Şvayk’a çatıyordu: Bu belayı başlarına o sarmıştı. Ertesi gün asılacağını söyleyerek kendilerini aldatmıştı.

Şvayk, sesini çıkarmadan, kapının önünde voltalıyordu.

“Meğer biz ne salakmışız!” diye bağırdı uzun boylu asker.

Şvayk, bütün suçlamaları dinledikten sonra, “Hiç değilse, savaşın çocuk oyuncağı olmadığını anlamışsınızdır,” dedi. “Ben yalnızca görevimi yapıyorum. Ben de sizler gibi düştüm bu rezilliğe. Ama sonunda talih yüzüme güldü.”

İyimser tombul, “Bir içki içsem hiç de fena olmayacak,” diye yineledi umarsızca.

Uzun boylu asker, yerinden kalkıp kapıya doğru yalpaladı. “Bırak da gidelim!” dedi Şvayk’a. “Adilik etme arkadaş.”

“Geri bas,” diye karşılık verdi Şvayk. “Bir yere gidemezsin. Artık sizi tanımıyorum.”

O sırada kapıda Papaz belirdi:

“Kışlayı tutturamıyorum bir türlü. Şimdi çekip gidin ve bir daha da görev başında kafayı çekmeyin. Hadi bakalım, marş, marş!”

Bu arada, Papaz’ın hakkını da yemeyelim: Kışlayı tutturamamıştı, çünkü evde telefon falan yoktu, lambanın ayağını telefon sanmıştı.

II

Şvayk, üç gündür Papaz’ın emir erliğini yapmasına karşın, onu yalnızca bir kez görmüştü. Üçüncü gün, Teğmen Helmich’in emir eri dikildi kapıya. Şvayk’tan, Teğmen’in evine kadar gelip Papaz’ı almasını istiyordu.

Yolda, Papaz’ın Teğmenle kavga ettiğini, piyanoyu parçaladığını, burnunun ucunu göremeyecek kadar sarhoş olduğunu, eve dönmek istemediğini anlattı.

Teğmen Helmich de zurna gibi olduğundan, Papaz’ı koridora atmıştı. Papaz Katz, kapının eşiğinde uyukluyordu.

Şvayk, oraya vardığında, Papaz’ı omuzlarından sarsıp uyandırmaya çalıştı. Az sonra gözlerini aralayıp homurdanmaya başlayan Papaz’a selam verip, “Komutanım, ben geldim,” dedi.

“Tamam da, ne işin var senin burada?”

“Sizi götürmeye geldim Komutanım.”

“Demek beni götürmeye geldin... İyi de, nereye götüreceksin?”

“Evinize Komutanım.”

“Evime mi? Ben evimde değil miyim?”

“Hayır Komutanım. Başka birinin evindesiniz. Koridorda yatıyorsunuz şu anda.”

“Peki, ben buraya nasıl geldim?”

“Misafirliğe gelmişsiniz Komutanım.”

“Ne misafirliği yahu? İşletme beni!”

Şvayk, Papaz’ı ayağa kaldırıp duvara yaslamaya çalıştı. Papaz Katz, iki yana gidip geldikten sonra, Şvayk’ın üstüne tekerlendi: “Ben yıkılıyorum!”

Suratında salakça bir sırıtış, tekrarlayıp duruyordu: “Ben yıkılıyorum!” Şvayk en sonunda, Papaz’ı duvara dayamayı başardı, ama Papaz bu kez de ayakta sızdı.

Şvayk’ın sarsalamasıyla uyanınca, “Ne istiyorsun benden?” diye sordu. Aşağı kayıp yere oturmaya çabalarken, “Hem, kimsin sen, kuzum?” dedi.

Papaz’ı yeniden duvara yapıştıran Şvayk, “Ben sizin emir erinizim, muhterem efendim,” diyecek oldu.

Papaz, Şvayk’ın üstüne yıkılırken, “Benim emir erim falan yok,” dedi. “Üstelik muhterem efendiniz de değilim ben.” Sonra, sarhoşluğun verdiği dobralıkla, “Domuzun tekiyim ben,” diye ekledi. “Bırakın beni, lütfen. Tanışıyor muyuz beyefendi?”

Boğuşma, Şvayk’ın mutlak zaferiyle sonuçlandı. Papaz’ı kolundan tuttuğu gibi merdivenlerden aşağı sürükledi. Kapıya vardıklarında, Papaz hâlâ ayak diriyor, itişip kakışırlarken ikide bir, “Tanışıyor muyuz beyefendi?” diyordu Şvayk’a. “Otto Katz’ı tanır mısınız? O benim işte!”

Kapıya ayağını dayayıp, “Başpiskopos beni iyi tanır!” diye bağırdı. “Vatikan’dakiler çok peşimde koştular, anlaşıldı mı!”

Şvayk, baktı olacak gibi değil, “Komutanım” demeyi bıraktı, Papaz’la senlibenli oldu.

“Bana bak, bırak şu kapıyı,” dedi, “yoksa bir tane çakarım, bir de yerden yersin. Kes zırvalamayı, düş önüme. Dosdoğru eve gidiyoruz. Şamata istemem.”

Papaz Katz, kapıyı bırakır bırakmaz Şvayk’ın üstüne yıkıldı:

“Eyvallah, gidelim buradan. Ama U Şuhu’ya[44] gitmem bak. Oraya borcum bini aştı.”

Şvayk, Papaz’ı iteleyerek dışarı çıkardı, kaldırım boyunca evine doğru sürüklemeye başladı.

Yoldan geçenlerden biri, “Kim bu bey?” diye sordu.

Şvayk, “Kardeşim olur,” diye yanıt verdi, “İzinli gelmiş, bana uğradı. O kadar keyiflendi ki zilzurna sarhoş oldu. Beni öldü sanıyormuş da...”

Son sözleri işiten Papaz, kimsenin anlamadığı bir operet şarkısı mırıldanırken, birden çevrelerinde toplananlara döndü ve “Hanginiz öldüyse, hemen kolordu karargâhına başvurmalı. Üç günü geçirmemeli ki, naaşına biraz kutsal su serpelim,” dedikten sonra derin bir suskunluğa

gömüldü. Burunüstü kaldırıma yapışmak üzereyken Şvayk kolundan yakaladı, yeniden eve doğru sürükledi.

Papaz'ın kafası önden gidiyor, ayakları arkadan geliyordu; sakat kalmış kediler gibi ayaklarını sürürken, kendi kendine mırıldanıyordu: "*Dominus vobiscum - et cum spiritu tuo. Dominus vobiscum*"[45]

Arabaların bulunduğu meydana vardıklarında, Şvayk Papaz'ı duvara dayayıp arabacılarla pazarlığa girişti.

Arabacılardan biri, Papaz'ı çok iyi tanıdığını, bir keresinde yanılıp evine kadar götürdüğünü, ama bu yanlışa bir daha düşmeyeceğini söyledi. Lafını sakınmayan biriydi. "Herif arabanın içine kustu," dedi. "Üstelik parayı da vermedi. Evin yolunu buluncaya kadar iki saatten fazla dolandırdı beni. Bir hafta oyaladı, en azından üç kere kapısına dayandıktan sonra alabildim paramı; verdiği de beş kron."

Uzun tartışmalardan sonra sürücülerden biri götürmeyi kabul etti.

Şvayk, ayakta uyumakta olan Papaz'ın yanına döndü. Başındaki melon şapkanın yerinde yeller esiyordu (genellikle sivillerini giyerdi).

Şvayk, Papaz'ı uyandırdı, arabacının yardımıyla arabaya bindirdi. Papaz Katz, arabaya biner binmez, tümden yitirdi bilincini. Şvayk'ı, 75. Piyade Alayı'ndan Albay Just sanıyor, durmadan, "Kızma birader. Senlibenli konuşuyorum diye bozulma bana. Domuzun tekiyim ben," diyordu.

Yolda, arabanın sarsıntısından kendine gelir gibi oldu. Oturduğu yerde dikildi, kimsenin bilmediği bir şarkı tutturdu. Belki de kendi uydurduğu bir şarkıydı:

Ne güzel günlerdi,
Dizinde hoplatırdı beni,
Merklin'de otururduk o zaman,
Domajlitse yakınlarında.

Biraz sonra yeniden başı önüne düştü. Sonra birden Şvayk'a dönerek göz kırptı:

"Bugün nasılsınız, hanımefendi?.."

Bir an durakladıktan sonra, "Bu yaz bir yerlere gidiyor musunuz?" diye sordu. Her şeyi çift görmeye başlamış olacak ki, Şvayk'ı göstererek, "Oğlunuz kocaman olmuş maşallah!" dedi.

Çok geçmeden koltuğun üstüne çıkmaya kalkınca Şvayk dayanamadı, “Otur oturduğun yerde!” diye bağırdı. “Yoksa ben seni oturtmasını bilirim!”

Papaz Katz, biraz duruldu; küçük, çipil gözlerini arabadan dışarıya dikti. Olup bitenlerin zerre kadar farkında değildi.

Artık ipin ucunu iyice kaçırmıştı. Olanca düşkünlüğüyle Şvayk’a dönüp, “Hanımefendi, duyduğuma göre muameleniz iyiymiş,” dedi ve pantolonunu indirmeye kalktı.

“Rezil herif, çabuk ilikle düğmelerini!” diye bağırdı Şvayk. “Bütün arabacılar tanıyor seni. Geçen gece arabanın içinde üstüne kusmuşsun, şimdi de şu yaptığına bak! Bu sefer de borç takacağını mı sanıyorsun?”

Papaz, ellerini ensesinde kavuşturarak, yanık bir türkü tutturdu: “Yok artık bir tek sevenim...” Sonra birden türküyü kesip Almanca bir açıklama getirdi: “Babalık, kusura bakma ama, su katılmadık bir salaksın sen. Canımın istediği türküyü söylerim, sen kim oluyorsun!”

Ardından, ıslıkla bir ezgi tutturmaya kalktı, ama ağzından “Brsss!” diye bir ses çıkınca araba duruverdi.

Şvayk’ın arabacıyı uyarması üzerine araba yeniden yola koyuldu, ama Papaz bu kez de kibritini çıkarıp ağızlığını yakmaya kalkıştı.

Bir kutu kibriti boşalttıktan sonra, “Yanmıyor,” dedi umarsızca. “Üflüyorsun da ondan.”

Ama birden yeniden dağıttı ve kahkahalar atmaya başladı:

“Amma da matrak ha! Koca tramvayda ikimiz kaldık! Değil mi, aziz dostum?” Ceplerinde bir şey aranıyordu.

“Biletimi kaybettim!” diye bağırdı. “Durun, biletimi bulamıyorum!”

Sonra boş vermişçesine elini sallayarak, “Tamam, tamam! Hadi gidelim...” dedi ve sayıklamaya başladı:

“Hep böyledir zaten... Elbette, tabii... Her zaman böyle yaparlar... Saçmalamayın... îkinci kata mı?.. Hayır, asla kabul etmem... Beni ilgilendirmez, sizi ilgilendirir, sevgili hanımefendi... Hesap, lütfen... Bir kahvem vardı!..”

Az sonra, uyur uyanık, bir lokantada cam kenarındaki masayı kapmak için düşsel bir düşmanla kapıştı. Arkasından, trende olduğunu sanarak pencereden dışarı sarktı, Çekçe ve Almanca haykırdı: “Nymburk! Aktarmaa!”

Şvayk içeri çekip yerine oturtunca, bu kez treni unuttu, çeşitli hayvan sesleri çıkarmaya başladı. En çok da horoz sesine takıldı ve “Ü-ürü-üüü”

sesleri arabanın içinden sokağı tuttu.

Bir süre yerinde duramadı, kendini arabadan dışarı atmaya kalktı, gelene geçene küfürler savurdu, yakası açılmadık laflar etti. Sonra, mendilini arabadan dışarı atıp, “Durun! Durun! Bavulumu kaybettim!” diye bağırdı. Ardından, bir hikâye anlatmaya koyuldu: “Budyeyovitse’de bir davulcu vardı. Evlendi. Ertesi yıl öldü.” Gülmekten kırılıyordu: “Ne hikâye ama!”

Bütün bunlar olup biterken Şvayk, Papaz’a en küçük bir ödün vermiyor, çok sert davranıyordu. Papaz arabadan aşağı düşer gibi yapmak ya da koltuğu parçalamak gibi gösterilere kalkıştığında, Şvayk’tan birkaç yumruk yiyor, ama hiç umursamıyordu.

Yalnız bir keresinde, Budyeyovitse yerine Podmokli’ye doğru gittiklerinin farkında olduğunu, yolculuğun orada sona erdiğini söyleyerek isyan etti ve aşağı atlamaya yeltendi. Şvayk isyanı oracıkta bastırdı ve Papaz’ı yeniden yerine oturttu. Sızmasını önlemek için elinden geleni yapıyordu. Bu arada, Şvayk’ın ağzından çıkan en kibar cümle, “Ulan, sakın sızayım deme, geberik herif!” oldu.

Ansızın hüzünlenen Papaz Katz, Şvayk’a annesi olup olmadığını sorarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

“Ey ahali!” diye bağırdı arabanın penceresinden. “Bu dünyada hiç kimsem yok! Beni yalnız komayın!”

“Rezalet çıkarma,” diye payladı Şvayk. “Kafayı çekip sarhoş olduğunu herkes anlayacak.”

“Ağzıma bile sürmedim moruk,” dedi Papaz. “Kim demiş sarhoşum diye, zıpkın gibiyim.”

Ama birden ayağa kalkıp selam verdi ve Almanca, “Komutanım, zurna gibiyim,” dedi. Yürekten bir umarsızlıkla, “Ben aşağılık herifin tekiyim!” diye tekrarlayıp durdu. Sonra, Şvayk’a dönüp yalvardı: “At beni arabadan aşağı. Ne işim var benim burada?”

Yeniden yerine oturup mırıldandı:

“Ayın çevresinde haleler oluşuyor. Ruhun ölümsüzlüğüne inanır mısınız, yüzbaşı? Atlar Cennet’e gidebilir mi?” Derken, kahkahalar atmaya başladı, ama çok geçmeden yeniden hüzünlendi, Şvayk’ın yüzüne boş boş bakarak, “Özür dilerim beyefendi, ama gözüm bir yerlerden ısırıyor sizi. Viyana’da bulundunuz mu hiç? Yanılmıyorsam, sizi oradaki seminerden hatırlıyorum.”

Sonra bir süre Latince şiirler döktürdü:

“*Aurea primma sata est aetas, quae vindice nullo...*” Biraz sonra da, “Gitmek istemiyorum,” dedi. “At beni dışarı. Neden atmıyorsun, anlamıyorum. Kendime bir şey yapacak değilim.” Ama hemen ardından, kararlı bir sesle, “Kafaüstü çakılmak istiyorum,” dedikten sonra, “n’olursun, sevgili dostum,” diye yalvarmaya başladı, “çeneme bir yumruk çakar mısın lütfen?”

“Bir tane yeter mi?” diye sordu Şvayk. “Kaç tane istersen. Yeter ki sen iste. Al bakalım...”

Papaz Katz, yediği yumrukları büyük bir mutlulukla sırıtarak sayıyordu.

“Yumruk yemek çok faydalıdır,” dedi. “Mideye iyi gelir, hazmı kolaylaştırır. Bir tane de şuraya lütfen.”

Şvayk bir yumruk daha indirince, “Sağ olasın. Ellerin dert görmesin,” dedi. “Bayağı rahatladım. Şimdi de şu yeleğimi parçalar mısın lütfen?”

Akıl almaz istekler birbirini izliyordu. Şvayk’tan, bacağını çekip çıkarmasını, boğazını sıkmasını, tırnaklarını sökmesini, ön dişlerini çekmesini istiyordu.

Doğru bildiğinden dönmeyen Hıristiyanlara yapılanların kendisine de yapılması için yanıp tutuşuyor; kellesini kesmesi, kendisini bir çuvala koyup Vltava Irmağı’na atması için Şvayk’a yalvarıyordu.

“Kafamın etrafında yıldızlar da bana çok yakışır herhalde,” dedi coşkuyla. “On yıldız yeter.”[46]

Arkasından at yarışlarından söz açtı, derken baleden söz etmeye başladı, ama bu da fazla sürmedi.

“Çardaş dansını[47] bilir misiniz?” diye sordu Şvayk’a. “Peki, ya ayı dansını? Bakın, böyle işte...”

Havaya sıçramaya çalışırken Şvayk’ın üstüne devrilince, bizimki sille tokat yerine oturttu Papaz’ı.

“Bir şey istiyorum, ama ne istediğimi ben de bilmiyorum!” diye bağırdı Papaz. “Belki siz biliyorsunuzdur?” Bir an başını önüne eğip düşüncelere daldı. Sonra, birden ciddileşerek, “Ne istediğimden bana ne yahu!” dedi. “Benim ne istediğim sizi de ilgilendirmez beyefendi. Tanışmıyoruz ki. Neden öyle kızgın bakıyorsunuz bana? Eskrim bilir misiniz?”

O ara daha da saldırganlaştı, Şvayk’ı koltuktan devirmeye kalkıştı. Ama Şvayk’a gücünün yetmediğini anlayınca sakinleşti ve “Bugün pazartesi mi, yoksa cuma mı?” diye sordu.

Aralık ayında mı, yoksa temmuzda mı olduklarını da merak ediyordu. Hemen ardından, saçma sapan bir sürü soru sıraladı art arda:

“Evli misiniz? Gorgonzola peyniri sever misiniz? Evinizde tahtakurusu var mı? Köpeğiniz huysuz mu?”

Derken, kirli çamaşırlarını ortaya dökmeye koyuldu. Kaç zaman önce aldığı külot pantolon, kamçı ve eyerin parasını hâlâ ödemediğini, birkaç yıl önce belsoğukluğuna yakalandığını ve permanganatla tedavi olduğunu anlattı.

“Başka bir şey denemek aklıma gelmedi. Zaten zamanım da yoktu,” dedi. Hıçkırık tutmuştu. “Size feci gelebilir, ama söyler misiniz başka ne yapabilirdim? Hık... Hık... Yalvarırım, bağışlayın beni. Hık... Hık...”

Az sonra, biraz önce söylediklerini unutarak, “İçine konan sıvının sıcaklığını uzun süre koruyan kaplara termos deniyor,” dedi. “Sevgili dostum, sizce hangisi daha zevklidir, poker mi, yoksa yirmibir mi?”

Ardından, Şvayk’ı kucaklamaya, salya sümük öpmeye çalışarak, “Seni gerçekten gözüm bir yerden ısırıyor!” diye bağırdı. Sonra, bacağını ovuşturarak, “Aynı okuldaydık. Esaslı çocuktun haa! Görmeyeli koca herif olmuşsun. Seni görünce bütün dertlerimi unuttum valla,” dedi.

Bir ara, bir şairanelik geldi üzerine; güneş ülkelerinden, mutlu ve sıcakkanlı insanlardan söz etmeye başladı.

Sonra, diz çöküp kahkahadan kırılarak, “Selam sana, ey Meryem, sen kadınlar arasında kutsalsın,” diye dua etmeye koyuldu.

Eve vardıklarında, arabadan indirmek hiç de kolay olmadı.

“Daha gelmedik!” diye bağırdı. “İmdat! Adam kaçırıyorlar! Bırakın beni!” Salyangozu kaynatıp kabuğundan nasıl çıkarırlarsa, Papaz’ı da arabadan öyle çekip çıkardılar. Bir ara, sanki ortadan ikiye ayrılıyordu; bacakları koltuğun altına sıkışmıştı.

Bütün bu kargaşa sırasında, onları kandırdığını söylüyor, “Hoop, beyler, beni parçalamak mı istiyorsunuz?” diye bağırarak kahkahalar atıyordu.

Evin kapısına kadar sürüklediler, güçbela merdivenlerden çıkarıp eve soktular, salondaki sedirin üstüne boş bir çuval gibi attılar. Otomobili kendisinin tutmadığını, onun için de parasını ödemek zorunda olmadığını söylüyordu. Otomobille değil, atlı arabayla geldiklerini anlatana kadar akla karayı seçtiler.

Papaz Katz, gene de direnmekten vazgeçmedi; bu kez de, küçük bir faytonla geldiklerini söylüyordu.

Çok geçmeden, Şvayk'la arabacıya bilgiççe göz kırparak, "Yemeyin beni," dedi. "Buraya kadar yürüttünüz beni."

Sonra birden, cömertlik nöbetine yakalanmışçasına, cüzdanını çıkarıp arabacıya fırlattı:

"Al, hepsi senin olsun. Para dediğin, el kiri. Ne seni zengin eder, ne beni yoksul. Ha bir kuruş fazla olmuş, ha bir kuruş eksik."

Aslında, "otuz altı kuruş" deseydi daha doğru olacaktı, çünkü cüzdanından yalnızca otuz altı kuruş çıktı. Arabacı, "Şimdi yersin yumruğu!" diye gözdağı vererek, ceplerini aramaya koyuldu Papaz'ın.

"Hadi, ne duruyorsun!" diye karşılık verdi Papaz. "At yumruğu da görelim. Beş yumruğa kadar dayanırım valla!"

Arabacı, Papaz'ın yeleğinin cebinde on kron buldu. Talihine de, Papaz'a da lanetler yağdırarak çekip gitti: Hem vakitten olmuştu, hem de nakitten.

Papaz Katz, uykuya dalana kadar bir sürü hayal kurdu. Yepyeni şeyler öğrenecekti: piyano çalmayı, dans etmeyi ve balık kızartmayı...

Sonra, kız kardeşini Şvayk'a vermeye kalktı; oysa kız kardeşi yoktu. Ardından, Şvayk'tan, kendisini yatağa taşımasını istedi. En sonunda, uykuya dalarken, "Bana insan gibi davranmalarını istiyorum," diye mırıldandı. "İnsanın da domuz kadar değeri olsa gerek."

III

Ertesi sabah, Şvayk, Papaz'ın odasına girdiğinde, sedirde yatan Papaz Katz, "Gece beni kim böyle ıslattı ki, pantolonum sedirin derisine yapışmış kalmış?" diye düşünüp duruyordu.

"Komutanım," dedi Şvayk. "Dün gece siz..."

Papaz'ın kafasındaki soruya lafı uzatmadan açıklık getirdi. Papaz Katz, kendisini kimsenin ıslatmış olamayacağını o saat anladı. Korkunç bir baş ağrısıyla uyanmıştı, kendini berbat hissediyordu.

"Yataktan koltuğa nasıl geçtim, hiç hatırlamıyorum," dedi.

"Doğrusunu isterseniz, yatağa hiç yatmadınız efendim. Sizi buraya getirir getirmez, sedire yatırdık. Yatağa kadar götüremedik."

"Peki, ne oldu bana? Çok mu kötüydüm? Biraz çakırkeyif miydim yoksa?"

"Çakırkeyif ne kelime!" dedi Şvayk. "Burnunuzun ucunu göremiyordunuz Komutanım! Bir ara keçileri kaçırır gibi olduğunuzu bile

söyleyebilirim. Bana sorarsanız, şöyle bir güzel yıkanıp üstünüzü değişin, rahatlarsınız biraz."

"Dayak yemiş gibiyim, her yanım ağrıyor," diye yakındı Papaz. "Dilim damağım kurumuş. Dün gece birisiyle kavga mı ettim?"

"Çok kötü bir şey olmadı efendim. Ağzınızın kuruması, dün geceden. İnsan o kadar içerse, kolay kolay kendine gelemez elbette. Bir marangoz tanımıştım; 1910 yılıydı; herif yılbaşı gecesi içkiyi fazla kaçırmış, hayatında ilk kez sarhoş olmuştu. Ertesi sabah, yani ocak ayının ilk günü o kadar susamıştı, kendini o kadar kötü hissediyordu ki, gidip tuzlu ringa almış, yeniden içmeye başlamıştı. Dört yıldır her gün aynı şeyi yapıyor; kimse de yardım edemiyor zavallıya. Her cumartesi balık pazarına gidiyor, bir haftalık tuzlu ringa alıyor. Bizim 91. Alay'da bir başçavuşumuz vardı, 'Hayat bir dönme dolaptır,' derdi."

Papaz Katz, gerçekten de feci durumdaydı, tam bir çöküntü içinde olduğu bile söylenebilirdi. O sıra söylediklerine kulak verseniz, düzenli olarak Dr. Alexander Batek'in konuşmalarını dinlediğini ("Alkol denen iblise savaş açmalıyız. Bu iblis, insanları mahvediyor") ve "Ahlakın Yüz İlkesi" adlı yazısını okuduğunu sanabilirdiniz.

Tam olarak aynısı değildi belki, dahası Dr. Batek'in konuşmalarını kendi üslubuna uyarladığı bile söylenebilirdi:

"Arak,[48] *maraskin*,[49] konyak gibi soylu içkiler içiyorsanız, mesele yok! Ama ben dün korkunç bir *boroviçka*[50] içtim. O berbat şeyi nasıl içtim, hâlâ anlamış değilim. Çok kötü bir tadı vardı. İspirto gibiydi valla. İnsanoğlu bir sürü içki icat ediyor, sonra da su gibi içiyor. Bu *boroviçka* dedikleri zıkkımın ne tadı var, ne de rengi; adamın gırtlağını yakıyor. *Boroviçka*'nın hası olsa, hadi gene neyse; *boroviçka*'nın hakikisini ardıçtan yaparlar, bir sefer Moravya'da içmiştim. Oysa benim dün içtiğim, bir çeşit odun ispirtosu ve kokulu yağlardan yapılmıştı. Geğirtiyor adamı."

Bir an durakladıktan sonra, "Alkol zehirdir," dedi. "Hasını içiyorsanız mesele yok tabii. Ama Yahudilerin fabrikalarda ürettikleri sentetiğini içiyorsanız ayvayı yersiniz. Rom için de geçerli aynı şey. Romun hakikisi, ömürde bir bulunur."

Sonra iç çekerek, "Keşke evde biraz hakiki *orjeçovka*[51] olaydı," dedi. "Mideme ne kadar iyi gelirdi. Şu bizim Bruskalı Yüzbaşı Snabl'ın *orjeçovka*'sındın."

Ceplerini yokladı, cüzdanına baktı, “Otuz altı kreutzerim var,” dedi. “Şu sediri mi satsam acaba? Ne dersin? Alan olur mu? Ev sahibine, bir arkadaşıma ödünç verdiğimi ya da çalındığını söylerim. Yok yok, olmaz, sedir kalsın. En iyisi, seni Yüzbaşı Snabl’a yollayayım, yüz kron borç versin. Önceki gün kumarda kazandı zaten. Ondan bir şey koparamazsan, Vrsovitse’deki kışlaya git, Teğmen Mahleri bul. Onda da para yoksa, Hradçani’ye gidip Yüzbaşı Fiser’i gör. De ki: Papaz Katz atının saman parasını ödemek zorundaymış, ama tüm parasını içkiye vermiş. Talihin orada da yaver gitmezse, piyanoyu rehine veririz ya da başka bir çözüm buluruz. Ben şimdi bir pusula yazıp vereceğim sana. Ama, bana bak, sakın atlatmaya kalkmasınlar. Çok ihtiyacım olduğunu, meteliğe kurşun attığımı söyle. Ne halt edersen et, sakın elin boş dönme, yoksa seni cepheye sürdürürüm. Yüzbaşı Snabl’ı görünce, ona *orjeçovka*’yı nereden aldığını sor, gelirken iki şişe *orjeçovka* al oradan.”

Şvayk, komutanının verdiği görevi üstün bir başarıyla yerine getirdi, içtenliği ve karşısındakinde güven uyandıran yüzü, herkesi inandırdı söylediklerine.

Yüzbaşı Snabl, Yüzbaşı Fiser ve Teğmen Mahler’in huzurlarına çıktığında, Papaz’ın atının saman parasını ödemek zorunda olduğunu söylemeyi uygun görmedi ve başka bir gerekçe uydurmaya karar verdi. Borç isteyebilmek için, Papaz Katz’ın eski karısına nafaka ödemesi gerektiğini söyledi ve üçünden de para kopardı.

Bu onurlu görevi tamamlayıp üç yüz kronla geri döndüğünde, yıkanıp temiz giysiler giymiş olan Papaz’ın ağzı bir karış açık kaldı.

“Hepsini bir seferde aldım ki,” dedi Şvayk, “yarın öbürsü gün yeniden paraya sıkışmayalım. En küçük bir zorlukla karşılaşmadım; tereyağından kıl çeker gibi aldım paraları. Yalnız Yüzbaşı Snabl’ın önünde diz çöküp yalvarmak zorunda kaldım. Çok adi bir herif. Ama nafaka ödemek zorunda olduğumuzu...”

“Nafaka mı?” diye atıldı Papaz dehşetle.

“Evet nafaka, efendim,” dedi Şvayk. “Kadınlara ödenen geçim parası. ‘Ne halt edersen et, sakın elin boş dönme,’ dememiş miydiniz? Ben de uzun uzun kafa patlattım, sonunda bu nafaka işini buldum. Bizim orada bir kundura tamircisi vardı, beş kadına birden nafaka öderdi. O da çaresiz kalınca gider, binlerinden borç para alırdı. Herkes inanırdı başının belada

olduğuna. Sizin subaylar, nafaka ödediğiniz kızın nasıl bir şey olduğunu sordular; ben de, on beşinde bir dilber, deyince, kızın adresini istediler.”

Papaz, “Her şeyi berbat etmişsin, Şvayk,” diye iç geçirdi ve odanın içinde volta atmaya başladı. Elini başına götürerek, “Gene el âlemin maskarası olacağız,” dedi. “Başıma ağrılar giriyor.”

“Korkmayın,” diye yatıştırmaya çalıştı Şvayk. “Benim sokakta oturan yaşlı, sağır bir karının adresini verdim. Görevimi yerine getirmem gerektiğini düşündüm; ne de olsa, emir emirdir. Tongaya düşmemem gerekiyordu, ben de kafayı çalıştırdım. Haa, unutmadan, adamlar piyanoyu almak için kapıda bekliyorlar. Alıp rehinciye götürecekler. Piyanonun ortadan kalkmasında yarar var. Hem yer açılır hem de daha çok paramız olur. Birkaç gün rahat ederiz. Ev sahibi piyanosunu nereye gönderdiğimizi soracak olursa, piyanonun tellerinin koptuğunu, fabrikaya tamire yolladığımızı söylerim. Az önce kapıcı kadına da söyledim zaten. Ne olur, ne olmaz; piyanoyu evden çıkarıp arabaya yüklerlerken aklına bir şey gelmesin. Koltuğa da bir alıcı buldum. Yakın dostumdur, ikinci el mobilyalar alır satar. Öğleden sonra uğrayacak. Bugünlerde deri sedirler iyi para ediyor.”

Papaz Katz, çaresizlik içinde, “Umarım, başka bir halt karıştırmamışsındır,” demekle yetindi.

“Hayır, Komutanım,” diye karşılık verdi Şvayk. “Siz, Yüzbaşı Snabl’ın *orjeçovkas*’ından iki şişe istemiştiniz; ben, yetmez diye beş şişe aldım. Şimdi, piyanoyu götürebilirler mi efendim? Rehinci kapanmadan yetişsin istiyorum da.”

Papaz, çaresizlik içinde Şvayk’a baktı; az sonra, piyano kapıda bekleyen arabaya yükleniyordu bile.

Şvayk rehinciden döndüğünde, Papaz’ı bir şişe *orjeçovka*’nın başında buldu: Öğle yemeği için tavaya attığı pirzolalar iyi pişmedi diye ana avrat sövüyordu.

Gene kafayı bulmuştu. Şvayk’a anlatıyordu: Ertesi günden tezi yok, yepyeni bir hayata başlayacaktı. İçki içmek, dünya nimetlerine teslim olmaktan başka bir şey değildi; oysa insan Tanrı’ya teslim olmalıydı.

Uzun uzun felsefe yaptıktan sonra, üçüncü şişeyi açmıştı ki, sediri alacak olan adam geldi. Papaz Katz, sediri hiç pazarlık etmeden yok pahasına verdi ve adama hemen, “Biraz oturmaz mısınız?” dedi. “Bir şeyler içer, sohbet

ederdik.” Ama adam, Papaz’ı düş kırıklığına uğrattı: Bir yere daha uğrayıp bir komodin alması gerekiyordu.

Papaz, üzülerek, “Ne yazık ki, komodinim yok,” dedi. “İnsan her şeyi birden akıl edemiyor işte.”

Adam gittikten sonra bir şişe daha açan Otto Katz, Şvayk’la sohbete daldı; kadınlarla olan serüvenlerini, kumar masasında başından geçenleri anlattı durdu. Akşama kadar hoşbeş edip çene yarıştırdılar.

Gece, durum gene değişti. Papaz, önceki gün yaptığı gibi, Şvayk’ı başka biriyle karıştırmaya başladı:

“Lütfen, kalkmayın. Bir yere bırakmam sizi. Hani, trende kızıl saçlı bir harp okulu öğrencisine rastlamıştık, hatırlıyor musunuz?”

Muhabbet uzayıp gidiyordu ki, Şvayk zıvanadan çıktı:

“Bana bak, yeter artık! Bırak zevzeklik etmeyi de, yat yatağına, zıbar! Anlaşıldı mı?”

Papaz Katz, aşağıdan aldı:

“Hemen yatıyorum sevgili dostum, hemen yatıyorum. Sen yat dersin de ben yatmaz mıyım? Hatırlar misin, beşinci sınıfta aynı sırada otururduk, Yunanca ödevlerine yardım ederdim. Zbraslav’da bir köşkünüz vardı. Vltava İrmağından vapurla giderdiniz oraya. Vltava’yı hatırlıyor musun?”

Şvayk, Papaz’ın botlarını ve giysilerini çıkarmak için zor kullanmak zorunda kaldı. Şvayk’a hiç karşı koymayan Papaz, ortalarda görünmeyen binlerinden yakmıyordu. “Görüyor musunuz beyler?” diyordu odadaki dolaba ve saksıdaki kaktüse. “Akrabalarım bana nasıl davranıyorlar!”

Sonra birden, “Hiçbir akrabamı tanımam ben,” dedi ve yatağa girdi. “Yalan söylüyorsam ne olayım, bir tekini bile tanımam...”

Odayı Papaz’ın horultuları kapladı.

IV

İşte tam o günlerde Şvayk, eski hizmetçisi Bayan Müller’i görmeye gitti. Evden içeri girer girmez, Bayan Müller’in yeğeniyle karşılaştı. Kadıncağız, iki gözü iki çeşme, Bayan Müller’in, kendisini tekerlekli iskemleyle askere götürdüğü günün akşamı tutuklandığını anlattı. Yaşlı kadını askerî mahkemeye çıkarmışlar, hiçbir kanıt bulamadıklarından Steinhof’taki toplama kampına göndermişlerdi. Bayan Müller’den bir kart bile gelmişti.

Şvayk, bu mukaddes emaneti alıp okumaya başladı:

Sevgili Aninka,

Burada ne kadar eğleniyoruz, bilemezsin. Hepimiz çok iyiyiz. Yanımdaki yatakta yatan kadın — yakalandı; ayrıca birçokları çiçek—. Bunun dışında her şey yolunda.

Hiç yiyecek sıkıntısı çekmiyoruz. Ayrıca, patates — toplayıp çorba pişiriyoruz. Bay Şvayk'ın — duydum; nerede yattığını öğrenirsen, savaş bittikten sonra mezarına çiçek götürürüz. Sana söylemeyi unutmuştum: Tavan arasındaki kutunun içinde küçük bir köpek olacak, minik bir yavru. Ama beni — dolayı götürmeye geldikleri günden beri, haftalardır bir şey yememiş olmalı. Sanırım, artık çok geç kalmışızdır. Küçük köpek herhalde — kavuşmuştur.

Kartın üzerine boydan boya pembe bir damga vurulmuştu: "Okunmuştur. İmparatorluk Toplama Kampı. Steinhof."

Bayan Müllerin yeğeni, "Tavan arasına koştuğumda, küçük köpek gerçekten de ölmüştü," diye hıçkırdı. "Sizin kaldığınız daireyi görseniz gözlerinize inanamazsınız. Birkaç terzi kıza kiraladım. Burada bir terzi atölyesi açtılar. Duvarları moda resimleriyle kapladılar, pencerelere çiçekler yerleştirdiler."

Hüngür hüngür ağlayan kadıncağızı yatıştırmak mümkün değildi.

Kadın, bitmek bilmeyen hıçkırıklar arasında, gerçek kaygısını dile getirdi en sonunda:

"Bay Şvayk, askerden kaçtıysanız beni de yakarsınız. Çok korkuyorum. Bayan Müller den sonra benim hayatımı da mahvetmeyin."

Şvayk, "İşte bu harika!" dedi. "Aklım durdu doğrusu. Askerden kaçtığımı nasıl da anladınız, Bayan Kejr? Yalnız kaçarken on beş kadar çavuş ve başçavuşu öldürmek zorunda kaldım. Sakın kimseye söylemeyin..."

Hiç de hoş karşılanmadığı evden ayrılırken, "Aman, Bayan Kejr," dedi Şvayk. "Temizleyiciye yakalarımla gömleklerimi bırakmıştım. Onları alıp saklarsanız size minnettar kalırım. Savaştan dönünce sivil bir şeylerim olur hiç değilse. Gardıroptaki takım elbisemi güve yemesin. Yatağımda yatan genç hanımlara da selam ederim."

Şvayk, evden ayrıldıktan sonra Kupa Meyhanesi’ne uğradı. Bayan Palivets, bizimkini görür görmez cin çarpmışa döndü: Büyük bir olasılıkla cepheden kaçmıştı, onun için kendisine içki veremeyecekti.

Gene bir teranedir tutturdu:

“Kocam, o kadar temkinli bir insan olmasına rağmen hâlâ içerde. Yok yere zindanlarda çürüyor zavallıcık. Sizin gibi asker kaçakları ise ellerini kollarını sallaya sallaya ortalıkta dolaşıyorlar. Daha geçen hafta buraya gelip sizi sordular gene. Sizden çok daha dikkatli olduğumuz halde, başımız dertten kurtulmuyor. Kedi gibi dört ayak üstüne düşüyorsunuz hep.”

Tam o sırada, konuşmaya kulak misafiri olan Smichov’lu yaşlıca bir çilingir, Şvayk’ın yanına gelip, “Özür dilerim, beyim,” dedi, “lütfen biraz dışarı gelir misiniz? Sizinle bir şey konuşmam lazım.”

Dışarı çıktıklarında hemen açıldı Şvayk’a: “Yanılmıyorsam askerden kaçmışsınız. Benim oğlum da asker kaçağı; şimdi, Josefov yakınlarında Jasenna’da büyükannesinin yanında kalıyor.”

Şvayk, asker kaçağı olmadığını anlatmaya çalıştıysa da adamı inandıramadı. Bizimkinin eline bir yirmi kron tutuşturan çilingir, Şvayk’ı köşe başındaki şarapçıya sürüklerken, “Bunu bir dost yardımı olarak kabul edin,” dedi. “Sizi çok iyi anlıyorum. Benden çekinmeniz gereksiz.” Şvayk gece geç vakit eve gittiğinde, Papaz henüz ortada yoktu.

Eve sabaha karşı dönen papaz, hemen Şvayk’ı uyandırdı:

“Yarın, cepheye gidecekler için bir ayin düzenleyeceğiz. Çabuk, şöyle koyu bir kahve yap bana, içine de rom koy biraz. Ya da kahveyi boş ver, yalnız romla su getir sen.”

11
Şvayk, Askeri Rahip'le savaş ayininde

I

İnsanları boğazlamanın ilk hazırlıkları, her zaman, ya Tanrı adına ya da insanoğlunun kendi kafasında yarattığı yüce bir varlık adına yapılmıştır.

Fenikeliler, bir tutsağın boğazını kesmeden dinsel törenler düzenlerlermiş. İnsanlar, binlerce yıl sonra da, cepheye yürüyüp düşmanlarını kılıçtan geçirmeden önce tantanalı törenler düzenliyorlar.

Gine Adaları ve Polinezya'daki yamyamlar, tutsaklarını, misyonerler, gezginler ve çeşitli ticaret şirketlerinin temsilcileri gibi işe yaramaz kişileri ya da yakınlarına sokulan meraklıları afiyetle yemeden önce tanrılarına kurban ederler ve türlü çeşitli ayinler düzenlerler. Bizim papazların

cüppelerinden haberleri olmadığı için de, bu ayinler sırasında, gövdelerini orman kuşlarının rengârenk tüyleriyle süslerler.

Engizisyoncular, kurbanlarını diri diri yakmadan önce, gösterişli dinsel törenler düzenlemişler, ilahiler okumuşlardır.

İdam mahkûmları ipe çekilirken, rahipler mutlaka orada bulunurlar ve onları varlıklarıyla rahatsız ederler.

Prusya'da, bahtsız kurban, kellesinin uçurulacağı kütüğe bir papaz eşliğinde götürülür. Avusturya'da, darağacının yanı başında bir Katolik rahip bulunur. Fransa'da giyotine, Amerika'da elektrikli sandalyeye giden kişiye mutlaka bir din adamı eşlik eder. İspanya'da bir iskemleye oturtulup o hünerli aygıtla boğulan mahkûmun başında bir rahip durur, Rusya'da kurşuna dizilmeye götürülen devrimcilerin yanında sakallı bir Ortodoks papaz yürürdü.

Bu din adamları, idam mahkûmlarına eşlik ederlerken, ellerinde mutlaka bir çarmıhta İsa yontucuğu taşır. Sanki şöyle demek istemektedirler:

"Dua et ki, sadece kelleni uçuruyorlar, ipe çekiyorlar, boğuyorlar ya da bedenine on beş bin voltluk cereyan veriyorlar; bir de, şu bizim İsa'nın neler çektiğini düşün de, Tanrı'ya şükret!"

Dünya savaşının kanlı mezbahaları da, rahiplerin kutsamalarından yoksun kılınamazdı kuşkusuz. Dünyanın bütün ordularındaki papazlar, düzenledikleri ayinlerde, ekmeğini yedikleri tarafın zaferi için Tann'ya yakardılar.

İsyancılar idam edileceği zaman, o saat bir rahip bitti orada. Çek lejyonerlerin idamında da mutlaka bir rahip hazır bulundu.

Sonradan "Aziz" saydıkları, Vojtech[52] denen haydudun, bir elinde kılıç, bir elinde haç, Baltık Slavlarını kırıp geçirdiği günlerden bu yana hiçbir şey değişmedi.

Avrupa'nın dört bir yöresinde, insanlar, davar sürüleri gibi mezbahaları boyladılar. Onları cephelere sürenler, yalnızca kasaplığa soyunmuş imparatorlar, krallar, generaller ve ensesi kalınlar değildi. Tüm inançlardan papazlar da, o davar sürülerini bir araya toplayıp kutsadılar, "Vatanım uğruna, düşmanı havada, karada, denizde yok edeceğim" diye yalan yeminler ettirdiler.

Askerî ayinler genellikle iki durumda düzenleniyordu: Bir, askerler cepheye gönderilirken; bir de, cephede kanlı bir kıyımdan önce. Bir

keresinde, hiç unutmam, bu tür ayinlerden birinde, bir düşman uçağı sahra sunağını bombalamış, geriye papazın kanlı çaputlarından başka bir şey kalmamıştı.

Sonradan, bizim papazın vatan ve din uğruna şehit düştüğü yazılıp çizilmiş; bizim uçaklar da karşı tarafın papazlarını aynı mertebeye yükseltmek üzere düşman semalarına uçmuşlardı.

Papazdan geriye kalanların toprağa verilişinden bir gün sonra, mezar taşının üzerinde bir yazıt belirmiş; yazıtı okuduğumuzda çok gülmüştük:

Bize atılan bomba, senin tepene indi.
Tanrınıza kavuşacaksınız derdin bize.
Kavuştun Tanrına en kutsal ayinde.
Durduğun yerde yeller eser şimdi.

II

Şvayk, deniz kurtlarının romlarını aratmayacak harika bir rom hazırladı. Romun böylesine on sekizinci yüzyıl korsanları bile bayılırlardı.

Papaz Katz'ın aklı gitmişti. "Böyle rom yapmayı nereden öğrendin?" diye sordu.

Şvayk, "Yıllar önce miçoluk yaparken," diye yanıtladı. "Bremen'de ayyaş bir gemiciden öğrendim. Rom dediğin öyle sert olmalı ki, içtikten sonra denize atlayıp Manş'ı geçmelisin, derdi, romun hafifi kesmez adamı, suya düşmüş enik gibi boğulur gidersin."

"Aslan Şvayk," dedi Papaz. "Bu romu içtikten sonra muhteşem bir ayin yaparız. Önce askerlerle vedalaşmalıyım herhalde. Bu ayinler, garnizon cezaevindeki ayinlere, o rezillere vaaz vermeye benzemez. Maharet ister. Bir sahra sunağımız var. Katlanıp açılan cinsinden; istersen cebinde taşı."

Sonra birden, eliyle alnına vurarak, "Eyvah! Yanmışım ben!" diye haykırdı. "Meğer biz ne salakmışız! O sahra sunağını nereye saklamıştım, biliyor musun? Sattığımız sedirin içine!"

"Demeyin, Komutanım! Başımıza bu da mı gelecekti!" dedi Şvayk. "Aslında bizim sediri alan adamı tanıyorum ama, geçen gün sokakta karısına rastladım, çalıntı bir gardırop yüzünden kodesteymiş, sediri de Vrsovitse'li bir öğretmene satmış. Sahra sunağımız olmazsa halimiz

haraptır. Bana sorarsanız, şu romu içelim ve sedirin peşine düşelim derim. Yanılmıyorsam, sahra sunağı olmadan ayin düzenleyemezsiniz."

"Haklısın," dedi Papaz Katz üzgün bir sesle. "Tek eksiğimiz sahra sunağı. Geçit alanında her şey hazırlandı. Marangozlar bir kürsü bile yaptılar. Ayinde kullanacağımız tepsiler Brjevnov Manastırından geliyor. Ben kendi şarap çanağımı götüreceğim. Peki, onu nereye koydum acaba?.." Biraz düşündükten sonra, "Diyelim kaybettim. Biz de, 75. Alay'dan Teğmen Wittingerin atletizm kupasını alırız. Yıllar önce bir yarışta birinci geldiğinde vermişler. Viyana'dan Mödling'e kırk kilometreyi 1 saat 48 dakikada koşmuş, hep anlatır. Daha dün konuştuk. Her şey son dakikaya bırakılır mı, hıyar tohumu? Ne bok yemeye sedirin içinde unutursun sahra sunağını? Öküz oğlu öküz!" Ayyaş gemicinin tarifine göre hazırlanmış romun etkisiyle, kendi kendine sövüp saymaya, lanetler yağdırmaya başladı.

"Biz en iyisi çıkıp şu sahra sunağını bulalım," diye araya girdi Şvayk. "Hem gün ağardı bile."

"Üniformamı giyip bir rom daha içeyim, çıkarız." Sonunda çıkabildiler. Mobilyacının karısına giderlerken, Papaz Katz, Şvayk'a bir müjde verdi: Önceki gün kumarda "Tanrı'ya şükür" çok para kazanmıştı, işler böyle yolunda giderse piyanoyu rehinden almayı düşünüyordu.

Doğruyu söylemek gerekirse, bir putperestin putlarını gömmeye söz vermesi gibi bir şeydi bu.

Mobilyacının uyku sersemi karısından, sediri satın almış olan Vrsovitse'li öğretmenin adresini aldılar. Papaz, kadına umulmadık bir yakınlık gösterdi: Yanağından makas alıp gerdanını gıdıkladı.

Papaz, hem biraz temiz hava almak hem de kendine gelmek istediğinden, Vrsovitse'ye kadar yürüdüler.

Öğretmenin evine vardıklarında, tatsız bir sürprizle karşılaştılar. Dindar bir ihtiyar olan öğretmen, sedirin içinden sahra sunağı çıkınca bunu Tanrı'nın bir lütfü sayıp Vrsovitse Kilisesinin yönetim kuruluna teslim etmişti. Dahası, sahra sunağının arkasına, "Tanrinın inayetiyle, 1914'te emekli öğretmen Bay Kolarik tarafından kilisemize armağan edilmiştir" diye yazılmasını şart koşmuştu.

İhtiyar, bizimkileri sabahın köründe don fanila karşıladığı için özür diledi. Kısa bir sohbetten sonra anlaşıldı ki, adamcağız sedirin içinden sahra sunağının çıkmasını bir mucize olarak görüyor, Tanrı'nın bir işareti

sayıyordu. Sediri satın aldığında, içinden gelen bir ses, “Sedirin içine bak, orada ne göreceksin,” demişti. Bununla da kalmamış, düşünde gördüğü bir melek, “Sedirin içine bak!” buyurmuştu. O da, meleğin buyruğunu yerine getirip sedirin içine bakmıştı.

Üçe katlanan sahra sunağını görür görmez, sedirin önünde diz çöküp uzun uzun dua etmiş, kendinden geçerek Tanrı’ya yakarmıştı. Gökyüzünden gelen bir işaret saydığı sunağı kaptığı gibi Vrsovitse Kilisesi’ne götürmüş, papaz efendiye teslim etmişti.

Papaz Katz, “Doğrusu, size hiç yakıştıramadım,” dedi. “Size ait olmayan bir eşyayı mayası bozuk bir papaza değil, karakola teslim etmeniz gerekirdi.”

Şvayk da, “Bu mucize başınıza bin türlü dert açabilir,” diye ekledi. “Siz yalnızca bir sedir aldınız, ordu malı bir sahra sunağı değil. Bu Tanrı işareti size pahalıya mal olabilir. Meleklere kulak asmayacaktınız. Zhor’da bir adam tarlasını sürerken bir altın kupa bulmuştu. Birileri kiliseden çalmış, olay unutulduktan sonra çıkarırız diye oraya gömmüşler. Adamcağız da, tıpkı sizin gibi, toprağın altında bulduğu kupayı Tanrı’nın bir armağanı saymış, eritip satacağı yerde, papazı bulup kiliseye teslim etmek istediğini söylemişti. Gelgelelim, papaz efendi, adamın vicdan azabı duyup kupayı geri getirdiğini düşünerek belediye başkanına haber vermişti. Belediye başkanı da jandarmaya haber salmış, sonunda kendini mahkemede bulan adam, mucize falan filan derken hiçbir suçu yokken kilise malını çalmaktan hapis cezasına çarptırılmıştı. Kendini savunmaya çabalarken bir melekten söz etmiş, işin içine Meryem Anamızı karıştırmış, sonunda on yıl yemişti. İyisi mi, siz bizimle kiliseye kadar gelin de, papaz efendiye ordu malını bize geri vermesini söyleyin. Sahra sunağını, sokakta bulduğunuz bir kedi yavrusu gibi istediğinize veremezsiniz.”

Yaşlı öğretmen, telaşla giyinirken, ıspazmoz tutmuş gibi zangır zangır titriyor, çeneleri birbirine vuruyordu: “Yemin ederim, kötü bir niyetim yoktu. Yoksul kilisemize bir katkıda bulunurum diye düşünmüştüm.” Şvayk, “Ordu malıyla babam da katkıda bulunur,” dedi sert bir sesle. “Gökten böyle hediyeler indirdiği için Tanrı babamıza şükretmeliyiz herhalde! Hotebor’da Pivonka adında bir herif vardı, o da başka birinin öküzünü Tanrı’nın sadakasıdır diye koluna takıp götürmüştü.” Zavallı ihtiyar o kadar afallamıştı ki, artık kendini savunmaya çalışmaktan da

vazgeçmişti. Bir an önce kiliseye varıp bu beladan kurtulmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Vrsovitse Kilisesinin papazı, mışıl mışıl uyurken dışarıdan gelen gürültüyle uyanınca, ana avrat küfür etmeye başladı. Uyku sersemliğiyle, ölüm döşeğindeki birinin son duasını yaptırmak için çağrıldığını sanmıştı.

Zoraki giyinirken homurdanıyordu:

“Bari şu kutsal yağ sürme işiyle uğraştırmasalar artık. Papazın uykusunun en tatlı yerinde ölmeye bayılırlar. Sonra da, al takke ver külah, çingene pazarlığı!”

Sonunda, kilisenin toplantı salonunda karşı karşıya geldiler. Bir yanda, Tanrının, Vrsovitse’li Katolik siviller arasındaki temsilcisi; öbür yanda, Tanrı’nın yeryüzündeki askerî temsilcisi.

Ama aslında, bir siville bir askerin kapışmasından başka bir şey değildi bu.

Kilisenin papazı, sahra sunağının sedirle bir ilgisinin olmadığını ileri sürünce, ordunun papazı da sivillerin gittiği bir kiliseyle hiç ilgisi olmadığını savundu.

Lafa karışan Şvayk, yoksul bir kiliseyi ordunun sırtından zengin etmenin iş olmadığını söylerken, “yoksul” sözcüğünü bile bile vurguladı.

Sonunda, kilisenin papazı, bir alındı karşılığında sahra sunağını geri verdi. Alındıda şöyle yazıyordu:

Yanlışlıkla Vrsovitse Kilisesine getirilen sahra sunağını teslim aldım.

Askerî Papaz Otto Katz

Aslında, bu namlı şanlı sahra sunağı, kilise ayinlerinde kullanılan çeşitli gereçler, tespihler ve aziz resimleri yapan Viyanalı bir Yahudi’den, Moritz Mahler’den satın alınmıştı. Üç parçalı sunağın altın yaldızları, Kutsal Kilise’nin görkemi kadar düzmeceydi.

Sunağın parçaları üzerindeki resimlerin neyin nesi olduğunu anlamak için insanın düş gücünün çok geniş olması gerekiyordu. Ama, böyle bir sunağı, Zambezi Irmağı dolaylarında yaşayan kâfirler ya da Buryat[53] ve Moğol şamanları da rahatlıkla kullanabilirlerdi.

Cart renklere boyanmış olan sunak, uzaktan bakıldığında, demiryollarına alınacak işçilere uygulanan renkkörlüğü testlerinde kullanılan renk

çarklarına benziyordu. En belirgin görünen, çıplak bir adam figürüydü; başının üzerinde bir hale bulunan adamın gövdesi, çürüyüp kokuşmaya başlamış tavuk gerisi gibi yeşile çalıyordu. Bu azize kimsenin bir kötülük ettiği yoktu. Tam tersine, iki yanında, melek niyetine çizilmiş kanatlı iki yaratık göze çarpıyordu. Resme bakanlar, bu çıplak azizin iki yanındaki yaratıklardan ürktüğü için korkuyla haykırdığını sanabilirlerdi; masallardaki canavarları andıran melekler, kanatlı yabankedileri ile Cehennem zebanilerinin tuhaf bir kumaşıydılar.

Onun karşısında bir başka resim yer alıyordu ki, Kutsal Üçleme[54] olsa gerekti. Ressam, güvercini hiç de fena yapmamıştı. Öyle bir kuş resmi yapmıştı ki, güvercin de olabilirdi, tombul, beyaz bir tavuk da. Tanrı Baha'ya gelince; Vahşi Batı'da geçen Amerikan kovboy filmlerinden fırlamış bir tren soyguncusuna benziyordu.

Buna karşılık, Tanrı'nın Oğlu, don mu, mayo mu olduğu anlaşılmayan bir şey giymiş, sporcuyu andıran, hoş bir delikanlıydı. Elindeki haçı, tenis raketi tutar gibi tutuyordu.

Uzaktan baktığınız zaman, bütün bu ayrıntılar birbirinin içine geçiyor ve gara girmekte olan bir tren izlenimi uyandırıyordu.

Üçüncü resmin ne olduğunu anlamak kesinlikle olanaksızdı. Onun için, askerler her seferinde tartışmaya tutuşur, bulmacayı çözmeye çalışırlardı. S azava Vadisi'nden bir manzara olduğunu ileri süren bile çıkmıştı. Resmin altında ise Almanca bir yazı okunuyordu:

Tanrının Anası, Kutsal Meryem, merhametini üzerimizden eksik etme.

Şvayk, sahra sunağını arabaya özenle yerleştirdikten sonra arabacının yanına oturdu. Papaz Katz da arabaya girdi, koltuğa yerleşip ayaklarını Kutsal Üçleme'ye dayadı.

Yola koyulduklarında Şvayk, asinin teki olan arabacıyla savaş muhabbetine daldı. Adam, Avusturya birliklerinin tartışılmaz zaferine çamur atıp duruyordu: "Sırbistan'da canınıza okudular ama!"

Nizamiye kapısına geldiklerinde, "Arabada ne var?" diye soran nöbetçiye Şvayk şu yanıtı verdi:

"Baba, Oğul, Kutsal Ruh, Meryem Anamız, bir de muhterem pederimiz."

Bu arada, eğitim alanında toplanmış olan askerler sabırsızlanıp duruyorlardı. Saatlerdir bekliyorlardı. Teğmen Wittinger'den spor kupasını, Brjevnov Manastırından da ayin gereçleriyle kutsal şarabı almaları gerekmişti. Takdir edersiniz ki, sahra ayini düzenlemek hiç de kolay bir iş değildi.

Şvayk, arabacıya, "Çareler tükenmez," dedi.

Haklıydı da. Çünkü sahra sunağının yerleştirileceği sahnenin bulunduğu eğitim alanına vardıklarında, Papaz'ın, ayinlerde kendisine yardım edecek askeri ayarlamayı unuttuğu anlaşıldı.

Daha önceki ayinlerde Papaz Katz'a yardımcı olan piyade eri, muhabere sınıfına geçmiş ve cepheye gitmişti.

"Aldırmayın Komutanım," dedi Şvayk. "Siz o işi bana bırakın."

"Daha önce yaptın mı?"

Şvayk, "Hayır, hiç yapmadım," diye yanıtladı. "Ama hayatta her şeyin bir ilki vardır. Üstelik savaştayız; insan savaşta daha önce aklının ucundan geçirmediği işlere soyunmak zorunda kalıyor. Siz, *'Dominus vobiscum* deyince, ben de, *'et cum spiritu tuo'* derim, olur biter. Ayrıca, sıcak sütün etrafında dolanıp duran kedi yavrusu gibi etrafınızda dolanmak, ellerinizi yıkamak, çanaktan şarap sunmak o kadar da zor olmasa gerek..."

"Tamam," dedi Papaz. "Yalnız, sakın bana su içireyim deme. İyisi mi, sen şimdiden öbür çanağa da şarap doldur, gerisine karışma. Kulağın ıslığımda olsun: Hafiften bir ıslık çaldım mı, sağa dönersin; iki ıslık çalarsam, sola. Dua kitabını da hep yanında taşımana gerek yok. Çok eğlenceli olacak galiba. Umarım, sahne korkun yoktur."

"Benim hiçbir şeyden korkum yoktur Komutanım; ayinde yardımcılık yapmaktan bile korkmam,"

Papaz Katz, "Çok eğlenceli olacak galiba," derken haklıydı.

Ayin, tam bir cümbüşe dönüştü.

Papaz, kısa ve öz konuştu:

"Askerler! Burada, savaş meydanına gitmeden önce, yüreklerimizi Tanrı'ya açmak, bizi muzaffer kılması ve koruması için O'na yakarmak için toplandık. Fazla vaktinizi almayacağım. Bahtınız açık olsun."

Sağ taraftaki yaşlı bir albay, "Rahat!" diye bağırdı.

Sahra ayinlerinde, savaşta uygulanan askerî taktiklerle aynı kurallara uyulur. Orduların uzun çarpışmalara giriştikleri Otuz Yıl Savaşları'nda sahra ayinleri de ister istemez çok uzun sürerdi. Oysa, günümüz

savaşlarında, taktiklerin değişmesi, çarpışmaların hızlılığı ve kısalığı, sahra ayinlerinin de hızlı ve kısa olmasını zorunlu kılmıştır.

İşte bu yüzden, bu ayin tam tamına on dakika sürdü ve sunağın yakınındakiler Papaz'ın ikide bir ıslık çalmasına çok şaşırdılar.

Şvayk, Papaz'ın ıslığına göre sunağın bir sağına, bir soluna yöneliyor, ağzından "*Et cum spiritu tuo*"dan başka laf çıkmıyordu.

Aslına bakılırsa Şvayk, sunak taşının çevresinde dans ederek dolanan Kızılderililer gibi, dönenip duruyordu ortalıkta. Ama kimsenin aldırdığı yoktu. Gotik kiliselerdeki gizemli günlük kokusu yerine, çevredeki erik ağaçlarıyla arka taraftaki helaların birbirine karışan bayıltıcı kokularının kol gezdiği eğitim alanının iç karartıcı havası dağılıvermişti.

Millet neşesini bulmuştu. Albayın çevresindeki subaylar birbirlerine açık saçık fıkralar anlatıyorlardı. İşler yolundaydı. Erlerin oradan, "Bir nefes de ben çekeyim ulan!" gibisinden bağırtılar geliyordu.

Askerlerin tüttürdükleri sigaralardan göğe yükselen mavi bulutlar, sunakta yakılmış bir kurbandan yükselen dumanları andırıyordu. Albayın sigara yaktığını gören herkes sigaraya sarılmıştı.

Sonunda, "Dua edelim!" buyruğu duyuldu. Bir toz bulutu kalktı; boz üniformalar yığını, Teğmen Wittinger'in Viyana-Mödling yarışında kazandığı kupanın önünde diz çöktü.

Kupa ağzına kadar doluydu; askerler arasındaki genel kanı, Papaz Katz'ın gizliden gizliye kupadan şarap içtiği yolundaydı.

Gösteri iki kez tekrarlandı. Sonra, bir kez daha dua edildi ve bando var gücüyle çaldığı Avusturya Millî Marşı'nı, "Dikkaat!" ve "Marş, marş!" buyrukları izledi.

Papaz Katz, Şvayk'a sahra sunağını işaret ederek, "Topla şunları da," dedi, "hepsini yerli yerine teslim edelim!"

Arabaya atlayıp her şeyi tek tek yerine teslim ettiler; bir tek, kutsal şarap şişesini kendilerine ayırdılar.

Eve döndüklerinde Şvayk, uzun yolculuğun ücretini alması için zavallı arabacıyı alay komutanlığına gönderdikten sonra Papaz'a sordu:

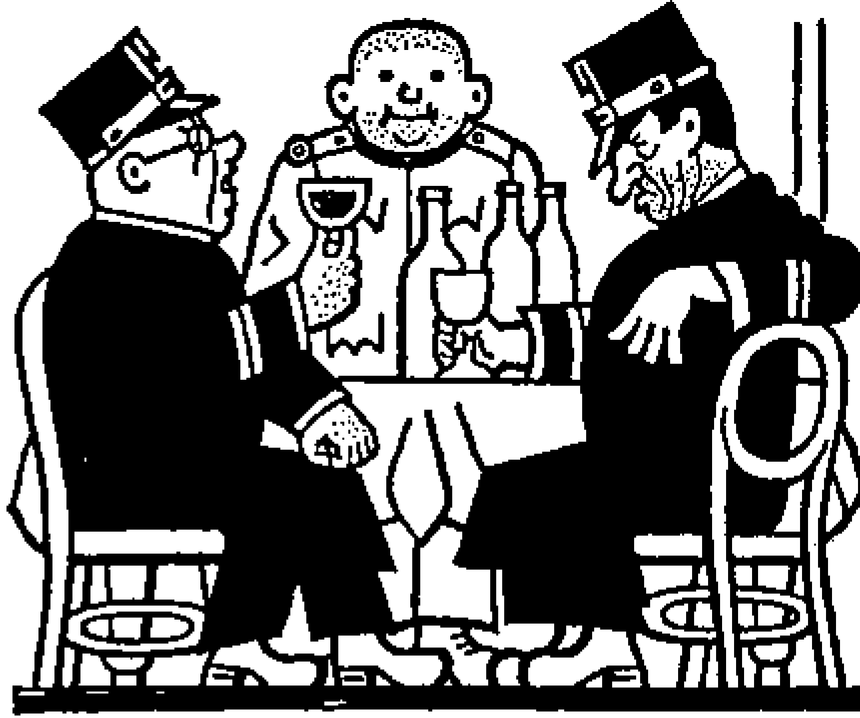
"Komutanım, özür dilerim ama, ayinde papaz yardımcılığı yapanın, papazla aynı inançtan olması gerekmez mi?"

"Elbette," diye karşılık verdi Papaz. "Yoksa hiçbir hükmü kalmaz ayinin."

“O zaman çok büyük bir hata yaptık biz,” dedi Şvayk. “Ben pek inançlı sayılmam da. Böyle talihsizlikler hep beni bulur zaten.”

Papaz, bir süre ses etmeden Şvayk’a baktı, sonra hafifçe omzuna vurup, “Şişede kalan şaraptan birkaç fırt çek,” dedi. “Sonra da, Kilise’nin seni yeniden bağrına bastığını hayal et.”

12
Din tartışması

Şvayk'ın, askerlerin ruhlarını esenliğe çıkarmakla görevli bu adamı bazen günlerce görmediği oluyordu. Zamanının yarısını görevine, yarısını da işrete ayırmış olan Papaz, eve pek ender uğruyordu. Uğradığı zaman da, damda dişileri sıraya dizdikten sonra eve dönen erkek kedi gibi, tepeden tırnağa pislik içinde ve perişan bir halde oluyordu.

Eve geldiğinde, konuşmaya mecali kalmışsa, sızmadan önce Şvayk'a bir şeyler mırıldanıyor; yüce amaçlardan, esin perilerinden, derin düşüncelere dalmanın keyfinden dem vuruyordu.

Bazen, Heine'den şiirler okumaya kalktığı da olmuyor değildi.

Şvayk ile Papaz Katz, cepheye gönderilecek istihkâmcılar için düzenlenen bir sahra ayinini daha şenlendirdiler. Ayine yanlışlıkla, eskiden din öğretmenliği yapmış bir rahip daha çağrılmıştı. Dini bütün bir Hıristiyan olan adamcağız, Şvayk'ın bu gibi durumlarda her zaman hazırda beklettiği matarasından bir fırt konyak almasını öneren meslektaşına bakakalmıştı.

"Kıyak içkidir," dedi Papaz Katz. "Hadi, çek bir fırt, sonra da arabanı çek. Ayini bana bırak. Açık hava iyi gelecek, başım çok kötü ağrıyor."

Dini bütün rahip başını sallaya sallaya çekip gittikten sonra, Katz her zamanki yüce gönüllülüğüyle görevine verdi kendini.

Bu kez, Ulu Tanrımızın kanının yerini şarap ve gazoz tutuyordu; vaaz da her zamankinden uzundu, Papaz Katz ikide bir, "Tamam mı?", "Bittabi" deyip duruyordu.

"Askerlerim, bugün cepheye gidiyorsunuz. Tamam mı? Şimdi, yüzünüzü Tanrı'ya çevirip dua etmenin tam zamanı. Tamam mı? Başınıza neler geleceğini bilemezsiniz, bittabi!"

Kürsüden esip gürlüyor, "Tanrı" ve "azizler", "Tamam mı?"lara ve "bittabi"lere karışıyordu.

Bir ara o kadar coştu, kelimenin şehvetine öylesine kapıldı ki, Prens Eugene'i[55] aziz mertebesine yükseltti: Irmaklar üzerinde köprüler kurarlarken, onları Prens Eugene koruyacaktı.

Gene de, sahra ayini hiçbir münasebetsizlik olmadan sona erdi. Tam bir şenlik oldu. İstihkâmcılar çok eğlendiler.

Eve dönerlerken, yanlarındaki portatif sahra sunağı yüzünden Papaz'la Şvayk'ı tramvaya almadılar.

Şvayk, "Bu azizi kafanda parçalarım senin!" diye bağırdı vatmana.

Sonunda eve vardıklarında, aziz tasvirlerinin bulunduğu parçayı bir yerlerde düşürdüklerini fark ettiler.

"Hiç dert değil," dedi Şvayk. "İlk Hıristiyanların ayinlerinde aziz tasvirleri mi vardı? Gazeteye kayıp ilanı versek, bulup getiren namuslu vatandaş ödül istemeye kalkar. Kaybettiğimiz para olsaydı, hangi namuslu kardeşimizin bulduğunu asla bilemezdik zaten. Hoş, parayı getirip teslim edecek hile hurda bilmez insanlar da yok değil hâlâ. Bizim Butyeyovitse'deki alayda bir asker vardı; salak, yolda bulduğu altı yüz kronu götürüp polise teslim etmişti. Gazeteler ne kadar dürüst biri olduğunu yazdılarsa da rezil kepaze oldu askercik. Maskarasını çıkardılar. 'Ulan geri

zekâlı!’ diyorlardı. ‘Ne halt yedin ulan sen? İnsan, bulduğu parayı götürüp polise verir mi? Sende hiç utanma sıkılma yok mu?’ Paçoz bir yavuklusu vardı, o bile terk etti oğlanı. İzin alıp memleketine gittiğinde, arkadaşları karga tulumba meyhaneden dışarı atmışlar. Bütün bunlar çok koymuş çocuğa, sonunda dayanamamış, trenin altına atmış kendini. Bizim sokaktaki terzi de bir altın yüzük bulmuştu. Mahalleli, polise teslim etme, diye çok uyardı, ama dinletemedi. Herif, doğru karakola. Polisler bizimkini çok iyi karşılamışlar; meğer, kısa bir süre önce, elmaslı altın bir yüzüğün kaybolduğu bildirilmiş karakola. Ama yüzüğün taşına bakmışlar ve demişler ki: ‘Kardeşlik, sen de bal gibi biliyorsun ki bu yüzüğün taşı elmas değil, cam. Öt bakalım, kaça okuttun elması? Biz senin gibileri gözünden tanırız!’ Sonunda, başka bir adamın, aile yadigârı, sahte taşlı bir yüzüğü kaybettiği anlaşılmış, gel gör ki bizim terzi zıvanadan çıkıp polislerden birine ana avrat sövdüğü için üç gün içerde kalmış. Bu kadarla kalsa iyi. Yüzüğü getirip teslim ettiği için ödül vermişler bizimkine. Meğer, malın değerinin yüzde onu bulup getirene ödül olarak verilirmiş. Bulduğu süprüntüye on iki kron değer biçildiğinden, ödül bir kron yirmi heller tutmuş. Terzi de parayı yüzüğün sahibinin suratına fırlatmış. Sen misin fırlatan! Adam, terziye hakaret davası açmasın mı! Üstünüze afiyet, bir de on kron para cezasına çarptırılmış bizimki. O gün bu gündür, böyle namuslu vatandaşlara iyi bir sopa çekilmesi gerektiğini söyler durur. Hem de herkesin içinde eşek sudan gelene kadar sopa atılmalıymış ki, millete ders olsun, bir daha hiç kimse bulduğu bir şeyi karakola götürmesin. Bizim aziz tasvirlerinin geleceğini hiç sanmıyorum. Gerçi arkalarında alayın damgası var, ama getirmezler. Ordu malına kimse bulaşmak istemez. Başlarına bir bela gelmesin diye nehre atarlar da, getirmezler. Dün Altın Çelenk Meyhanesi’nde taşralının biriyle laflıyordum. Bir hikâye anlattı, aklım durdu. ‘Elli altı yaşına geldim,’ dedi, ‘şimdiye kadar böyle bir iş gelmemişti başıma!’ Arabasına neden el koyduklarını öğrenmek için bölge mahkemesine gitmiş geçen gün. Derdini dinlemeden kapının önüne koymuşlar fakiri. Kasabasına dönmek için gara gitmiş. Garda bekleyen bir yük trenine takılmış gözü. O sırada yanına delikanlıdan biri yanaşmış. ‘Şu benim atlara biraz göz kulak olur musunuz?’ demiş. ‘Ben hemen gelirim. Aman dikkat edin, atlar konserve yüklü. Orduya teslim edeceğim.’ Bizim ki de, ‘Tamam,’ demiş. Bekle bekle, herif gelmez. Tam o sıra tren kalkmasın mı? Tabii moruk atları bırakamamış, kendini Macaristan’da bulmuş. Oradan

geçen birine, ‘Şu atlara bir dakika bakar mısınız?’ deyip ortalıktan toz olmuş da canını kurtarmış. Yoksa Sırbistan’a kadar yolu varmış.

O kadar korkmuştu ki, ‘Bir daha ordu malının yanından bile geçmem!’ diye dert yanıyordu.”

Akşam, o sabah istihkâmcılar için düzenlenen sahra ayinine yanlışlıkla çağrılan dini bütün papaz ziyaretlerine geldi. Bütün işleri Tanrı’ya havale etmeye kalkışan yobazın tekiydi. Din dersi verdiği günlerde, Tanrı sevgisini, suratlarına tokat patlatarak öğretirmiş çocuklara. Bu yüzden, gazetelerde “Sadist din öğretmeni”, “Dayakçı hoca” diye yazılar bile çıkmıştı. Dinin, çocuklara ancak kızılcık sopasıyla öğretilebileceğine inanıyordu.

Bir ayağı hafifçe aksıyordu. Aksaklığını, öğrencilerinden birinin babasının ziyaretine borçluydu. Kutsal Üçlü konusundaki bazı kuşkularını dile getirme cesaretini gösteren bir öğrencisine Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına üç tokat atınca, oğlanın babası soluğu okulda almıştı.

Papaz Katz’a uğrayışının nedeni, meslektaşına doğru yolu göstermek ve biraz da dertleşmekti. “Evinizde tek bir haç bile görememek beni çok şaşırttı,” dedi. “Günlük duanızı nerede ediyorsunuz, kuzum? Duvarlarınızda tek bir aziz tasviri bile asılı değil. Şu yatağınızın üstünde asılı olan nedir?”

Katz gülümsedi:

“Yıkanan bir melek. Onun altındaki çıplak kadın da eski bir dostum. Sağdaki de, bir geyşayla yaşlı bir savaşçının sevişmesini gösteren bir Japon resmi. Ne kadar ilginç, değil mi? Dua kitabı da mutfakta. Şvayk, şu kitabı getirip üçüncü sayfasını açar mısın?”

Şvayk mutfağa koştu; içeriden birbiri ardı sıra üç şarap şişesinin mantar sesi geldi. Az sonra, Şvayk, masanın üstüne üç şişe bırakınca, dini bütün papazın ağzı açık kaldı.

Katz, “Hafif bir ayin şarabı, azizim,” dedi. “Enfes bir Riesling. Tadı Moselle’i andırır.”

Dindar papaz, “Ben içki içmem,” diye kestirip attı. “Sizinle dertleşmeye geldim buraya.”

“O zaman gırtlağınız kuruyacak, aziz meslektaşım,” dedi Katz. “Doldurun bir kadeh, başlayın anlatmaya. Ben iyi bir dinleyiciyimdir. Tasalanmayın. Başkalarının görüşlerine saygı duyacak kadar hoşgörülüyümdür.”

Dini bütün papaz, şaraptan bir yudum alır almaz gözlerini devirince Katz dayanamadı: “Dinine yandığım, ne şarap ama, değil mi?”

Softa, ayak diriyordu: “Bakıyorum, ağzınız da bozuk sizin.”

Katz, “Ağız alışkanlığı,” diye yanıt verdi. “Bazen kendimi kaybedip küfür bile ediyorum. Şvayk, papaz efendiye biraz daha şarap koy. Ama bazen ‘*Himmelherrgott, krucifix ve sakra*’ dediğim de oluyor. Siz de orduda benim kadar uzun zaman hizmet verseydiniz, eminim, beni daha iyi anlardınız. Aslında, hiç de anlaşılmaz değil. Yoksa, elbette, biz din adamlarının ağzına Cennet, Yüce Tanrı, Haç, Kutsal Ayin gibi sözler daha çok yakışır. Mesleğimizin bunu gerektirdiğini ben de biliyorum. Eh, haydi bakalım, içelim de ayılalım, aziz meslektaşım!”

Eski din öğretmeni, şarabını kayıtsızca yudumladı. Belli ki bir şey söylemek istiyor, ama söyleyemiyordu. Kafasını toparlamaya çalışıyordu.

Katz dayanamayıp, “Aziz meslektaşım, gemileriniz batmış gibi neden somurtuyorsunuz? Neşelenin biraz!” dedi. “Duydum ki, bir cuma lokantada domuz pirzolası yemişsiniz, ama o günü perşembe sandığınız için hemen tuvalete koşmuşsunuz; kendimi Tanrı’ya bağışlatırım diye, parmağınızı gırtlağınıza sokup tüm yediklerinizi çıkartmışsınız. Ben, Büyük Perhiz’de et yemekten de korkmam, Cehennem ateşinde yanmaktan da. Lütfen, bir yudum daha alın. Şimdi daha iyisinizdir umarım. Kim bilir, belki de Cehennemde ilgili çağdaş düşünceleriniz vardır, zamana uyup reformculara takılıyorsunuzdur. Demem o ki, zavallı günahkârlar bundan böyle belki de modası geçmiş kazanlarda değil, Papin'in[56] buhar kazanlarında ve basınçlı tencerelerde kaynatılacaklar. Margarine bulanıp elektrikli ızgaralarda kızartılacak, sonra da dev silindirlerin altına atılacaklar. Dişleri, dişçilerin gelişmiş aygıtlarıyla sökülecek. Çığlıkları plağa alınacak, cennetliklerin dinleyip eğlenmesi için gökyüzüne yollanacak. Cennet’tekilere parfümler sıkılacak, filarmoni orkestraları saatlerce Brahms çalacak; öyle ki, sonunda kendilerini Cehennem’e zor atacaklar. Melekler, kanatları yıpranmasın diye, kıçlarına uçak pervaneleri takacaklar. İçin, sevgili meslektaşım! Şvayk, biraz konyak ver şuna. Kendini pek iyi hissetmiyor galiba,”

Dini bütün papaz, şöyle bir toparlanıp fısıldadı: “Din, bir inanç meselesidir. Her kim ki Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un varlığına inanmaz...”

Katz, konuğunu dinlemedi bile:

“Şvayk, papaz efendiye biraz daha konyak ver. İçsin de kendine gelsin! Biraz da sen anlat, Şvayk!”

Şvayk, “Emredersiniz Komutanım,” deyip başladı anlatmaya:

“Vlaşim yakınlarında bir başpapaz, başpapazın da bir hizmetçisi vardı. İşte bu hizmetçi, bir gün oğluyla birlikte paraları toparlayıp kaçmış. Bizim başpapaz da, yaşlılık günlerinde, Aziz Augustinus’un[57] yazdıklarını okumaya vermiş kendini. Bir de bakmış, Augustinus diyor ki: Antipod Adaları’nın[58] varlığına inananlar, Tanrı’nın gazabına uğrayacaktır. Bunun üzerine, hemen hizmetçisini çağırtmış ve demiş ki: ‘O zaman sen bana oğlunun makinist olduğunu ve Avustralya’ya gittiğini söylemiştin. Senin Avustralya dediğin yer, Antipod Adaları’nda olmalı. Ama Aziz Augustinus’a kulak verirsek, Antipod Adaları’na inanan herkes Tanrı’nın gazabına uğrayacak.’ Kadın, ‘Muhterem peder,’ diye karşılık vermiş, ‘oğlum bana oradan hem mektup hem de para gönderiyor.’ Başpapaz, kaşlarını çatmış, ‘Şeytan işi bu,’ demiş. ‘Aziz Augustinus’a göre, Avustralya diye bir yer yok ki! Sizinkisi Deccal’e inanmaktan başka bir şey değil!’ Pazar günü, kadını cemaatin önünde aforoz ettikten sonra, ‘Avustralya diye bir yer yoktur!’ diye bağırmaya başlamış. Tabii, adamı kiliseden kaptıkları gibi tımarhaneye kapatmışlar. Bana sorarsanız, onun gibi daha ne tımarhanelikler var! Mesela, adamın biri demişti ki, Azize Ursula rahibelerinin manastırındaki bir şişede Meryem Ana’nın, İsa’yı bebekken emzirdiği sütü varmış. Sonra, Beneşov’daki yetimhanenin yöneticileri, içme suyunu ille de Lourdes’dan[59] getirteceğiz diye tutturunca, zavallı yavrucaklar öyle bir ishale yakalanmışlar ki, yeryüzünde böylesi görülmemiş.”

Dini bütün papaz, serseme dönmüştü; bir konyak daha yuvarlayıp gözlerini kırpıştırarak Katz’a sordu:

“Demek, Bakire Meryem’in Tanrı’dan gebe kaldığına ve kendisini yaratan Tanrı’yı doğurduğuna inanmıyorsunuz! Demek, Vaftizci Yahya’nın,[60] Piarist[61] Manastırında saklanan başparmağının gerçek olduğuna da inanmıyorsunuz! Peki, Tanrı’ya inanıyor musunuz? İnanmıyorsanız, neden papaz oldunuz?”

Katz, dini bütün papazın sırtını sıvazlayarak, “Aziz meslektaşım,” diye yanıtladı. “Devlet, cepheye ölmeye giden askerlerin Tanrı’nın kutsamasına

ihtiyacı olmadığını kavramadığı sürece, askerî rahiplik, yorulmadan, kolay para kazanılacak namuslu bir meslek olacaktır. Eğitim alanında toz toprak içinde koşuşturmaktan da, cepheden cepheye sürülenmekten de iyidir benim için. O zaman üstlerimin emirlerine boyun eğmek zorunda kalırdım, oysa şimdi canım ne isterse onu yapıyorum. Gerçekte var olmayan birini temsil ediyorum; Tanrı'nın rolünü oynuyorum. Birinin günahlarını affetmek istemiyorsam, önümde diz çöküp yalvarsa gene affetmem. Zaten böyleleri de artık pek kalmadı ya."

Dini bütün papazı hıçkırık tutmuştu. "Tanrı'yı seviyorum," dedi. "Hem de çok seviyorum. Biraz şarap verir misiniz? Tanrı'yı hem seviyorum hem de sayıyorum. Tanrı, her şeye kadirdir."

Yumruğunu masaya öyle bir indirdi ki şarap şişeleri havaya fırladı:

"Tanrı, yüce bir varlıktır. Ölümsüzdür. İşlerinde hakbilirdir. Bizleri ışığıyla aydınlatır. Ve hiç kimse beni bunun aksine inandıramaz. Aziz Yusuf'a da saygı duyuyorum, aslında ben bütün azizlere saygı duyuyorum. Aziz Sarapion hariç; çok çirkin bir adı var."

Şvayk, taşı gediğine koydu: "Mahkemeye başvurup adını değiştirmesi gerekirdi."

Eski din öğretmeni, "Azize Ludmila'yı da, Aziz Bernard'ı[62] da seviyorum," diye sürdürdü sözünü. "Kaç hacının hayatını kurtardı Aziz Bernard. Boynunda, içi konyak dolu küçük bir fıçı asılıdır; dağlarda çığ altında kalan insanları kurtarır."[63]

Sohbet, yoldan çıkmıştı. Dindar papaz, her şeyi birbirine karıştırmaya başlamıştı:

"28 Aralık'ta anılan Kutsal Masumlara da saygım sonsuzdur. Herodes'ten[64] nefret ederim. Tavuklar uyurken taze yumurta alamazsın."

Bir kahkaha patlattı ve "Askerlerin Yüce Tanrısı..." diye bir şarkı tutturdu.

Sonra birden şarkıyı kesti, ayağa kalkıp sert bir sesle Katz'a sordu: "Tanrı bilir, sen Hz. Meryem'in 15 Ağustos'ta göğe yükseldiğine de inanmıyorsundur?"

Eğlence, en cümbüşlü yerindeydi artık. Ha bire şişeler açılıyor, Katz ikide bir, "Bana bak, Tanrı'ya inanmadığını söyle. Yoksa bir damla şarap vermem sana," diyordu.

İlk Hıristiyanların boğazlandığı günler geri gelmişti sanki. Eski din öğretmeni, Roma arenasında şehit düşenlerin şarkısını söyledikten sonra haykırdı:

“Tanrı’ya inanıyorum! Tanrı’yı inkâr ettiremezsin bana! Şarabın senin olsun! Ben kendi şarabımı kendim alırım!”

En sonunda adamcağızı yatırdılar. Sızmak üzereyken, sağ elini kaldırıp yemin etti:

“Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a inanıyorum. Dua kitabını getirin bana.”

Şvayk, komodinin üzerinde duran bir kitabı papazın eline tutuşturdu. Dini bütün papaz, elinde Boccaccio’nun *Decameron*’uyla uykuya daldı.

13
Şvayk’tan son kutsama

Askerî Papaz Otto Katz, kışladan eve getirdiği bir genelgenin başına oturmuş, kara kara düşünüyordu. Genelgede, Savaş Bakanlığının gizli talimatları yer alıyordu:

Savaş Bakanlığı, askerlerin son kutsamasıyla ilgili bütün işlemlerin savaş süresince kaldırılmasını kararlaştırmıştır. Askerî papazlar, aşağıdaki emirlere uymak zorundadırlar:

1. Cephede son kutsama yapılmayacaktır.
2. Ağır hasta ve ağır yaralıların son kutsama için cephe gerisine dönmeleri yasaklanmıştır. Askerî papazlar bu gibi durumları yetkililere

bildirecekler ve gerekli işlem yapılacaktır.

3. Son kutsama, askerî hastanelerde, doktorların imzalı onay vermesiyle ve söz konusu kurumlara bir güçlük çıkarmayacaksa, toplu olarak yapılabilecektir.

4. Askerî Hastaneler Komutanlığı, özel durumlarda, tek kişilik son kutsamalara izin verebilir.

5. Askerî papazlar, Askerî Hastaneler Komutanlığı'nın belirleyeceği kişilerin son kutsamalarını yapmakla yükümlüdürler.

Papaz Katz, daha sonra, ertesi gün ağır yaralıların son kutsamasını yapmak üzere Karel Meydanındaki askerî hastaneye gitmesi gerektiğini bildiren emri bir kez daha okudu.

"Görüyor musun, Şvayk?" diye seslendi. "Bu ne mene iştir, anlayamadım gitti. Sanki koskoca Prag'da benden başka askerî papaz kalmamış! Neden geçen gün burada sızıp kalan o yobazı yollamazlar? Çaresi yok, yarın Karel Meydanındaki hastaneye gidip son kutsamayı yapacağız. Nasıl yapıldığını hatırlamıyorum bile."

Şvayk, "Biz de gider, bir din kitabı alırız, olur biter Komutanım," dedi. "Din kitabı, ruhların yatıştırıcıları için bir tür şehir rehberine benzer. Emmaus Manastırında bir bahçıvan yamağı vardı. Bahçede çalışırken üstü başı yırtılmasın diye, ayinlerde görev alıp bir cüppe edinmek istiyordu. Mecburen bir din kitabı aldı ve istavroz çıkarmayı, İlk Günah'tan bir tek kimin bağışlandığını, vicdan rahatlığının ne demek olduğunu ve bunlar gibi daha bir sürü saçmalığı öğrendi. Sonra da, manastırın bahçesinde yetiştirilen hıyarların yarısını gizlice okuttuğu için kovuldu manastırdan. Sonradan karşılaştığımızda ne dese beğenirsiniz: 'Yahu, ben o hıyarları, din kitabını hatmetmeden de satabilirmişim meğer!'"

Şvayk din kitabını satın alıp getirdiğinde, Papaz Katz hemen açıp sayfaları karıştırmaya koyuldu. Çok geçmeden, "İşte!" dedi. "Son kutsamanın ancak bir papaz tarafından yapılabileceği yazıyor burada; hem de, yalnızca bir piskopos tarafından kutsanmış bir yağla. Gördün mü Şvayk, sen kendi başına yapamazsın bu işi. Oku bakalım, nasıl yapılıyormuş."

Şvayk, okumaya başladı:

"Son kutsama şöyle yapılır: Papaz, hastanın beş duyu organını yağlarken şu duayı okur: Tanrı, bu Kutsal Yağ ve Sonsuz Merhametiyle, hayatın

boyunca gözlerinle, kulaklarınla, burnunla, dilinle, sözlerinle, ellerin ve ayaklarınla işlediğin bütün günahları bağışlasın.”

“Çok merak ediyorum Şvayk,” dedi Papaz. “İnsan elleriyle nasıl günah işleyebilir? Söyler misin?”

“Saymakla bitmez Komutanım. Mesela, elinizi başka birinin cebine sokabilirsiniz. Sonra, bir hanımla dans ederken... neyse, tereciye tere satmayayım şimdi!”

“Peki, ayaklarıyla nasıl günaha girebilir?”

“Milleti kendine acındırmak için topal taklidi yapabilir.”

“Eyvallah, peki ya burnuyla?”

“Pis kokudan ve kötü kokanlardan hoşlanmayarak.” “Ya diliyle, Şvayk?”

“Birinin tadına bakarak.”

“Sözleriyle?”

“Bunu kulaklarla birlikte düşünmek gerekir. Biri çok gevezelik eder, başka biri de onu dinlerse...”

Papaz, bu filozofça açıklamalardan sonra bir süre düşündü ve dedi ki:

“Demek, piskopos tarafından kutsanmış bir yağ bulmamız gerekiyor. İşte sana on kron. Hemen git, bir şişe yağ al. Bizim levazım amirliğinin depolarında olmayacağı kesin.”

Şvayk, bir piskopos tarafından kutsanmış bir yağ bulmak için yollara düştü. Ama, bu iş, Bojena Nyemkova[65] masallarında hayat iksirini aramaktan çok daha zordu.

Şvayk, ilkin ıtriyatçılara uğramayı akıl etti. Her zaman ciddiyetiyle içeri girip, “Piskopos tarafından kutsanmış yağdan istiyorum,” der demez, içeridekiler ya kahkahayı basıyor ya da korkudan tezgâhın arkasına saklanıyorlardı.

Sonunda, bir de eczaneleri denemeye karar verdi. İlk eczaneden, eczacı kalfası tarafından yaka paça dışarı atıldı. İkincisinde, cankurtaran çağırmaya kalktılar. Üçüncüsünde, eczanenin sahibi, aradığı yağı, vernik ve yağ satan Polaks’ın Dlouha Caddesindeki dükkânında bulabileceğini söyledi.

Polaks, son derece işbilir bir firmaydı. Hiçbir müşteriyi eli boş göndermezlerdi. Pelesenk yağı mı istedi, beziryağı verirlerdi, olur biterdi.

Şvayk dükkândan içeri girip piskopos tarafından kutsanmış on kronluk yağ istediğini söylediğinde de aynı şey oldu; dükkân sahibi, tezgâhtara

dönüp, “Bay Tauchen,” dedi. “Lütfen, beyefendiye biraz kenevir yağı verir misiniz, üç numara olsun.”

Tezgâhtar, şişeyi kâğıda sararken, “En kalitelisi budur,” dedi büyük bir ciddiyetle. “Boya fırçası, vernik ya da cila lazım olursa, emrinizdeyiz. En iyisini bizde bulacağınızdan emin olabilirsiniz.”

Bu arada, Papaz Katz, bir zamanlar seminerlerde öğrenip de unutmuş olduğu bilgileri din kitabından edinmeye çalışıyordu. Zekice yazılmış bazı cümleler o kadar hoşuna gidiyordu ki, kahkahalarla gülmeden edemiyordu: “Bu kutsamaya ‘son kutsama’ denmesinin sebebi, kilisenin bir insana sunabileceği en son kutsama olmasıdır.” Ya da: “Son kutsama, ağır hasta ve henüz şuurunu kaybetmemiş her Katolik Hıristiyan’a yapılabilir.”

“Mümkünse, son kutsaması yapılacak hastanın şuuru tamamen açık olmalıdır.”

O sırada, bir emir çavuşu alaydan bir pusula getirdi: Ertesi gün düzenlenecek son kutsamaya Hayırsever Ev Kadınları Derneği’nin de katılacağı bildiriliyordu.

Bu derneğin üyesi olan histerik yaşlı kadınlar, hastane hastane dolaşır, askerlere azizlerin ikonalarını ve İmparator Hazretleri uğruna can veren Katolik bir savaşçının öykülerini anlatan kitapçıklar dağıtırlardı. Bu kitapçıkların hepsinde, savaş meydanını gösteren renkli bir resim bulunurdu: Yerlerde yatan insan cesetleri ve at leşleri, devrilmiş cephane trenleri ve top arabaları. Ufukta, yanan köyler, patlayan şarapneller. Ön tarafta, bir bacağı kopmuş, can çekişen bir asker. Askerin başında, elinde çelenk bir melek. Çelengin üzerindeki kurdelede, “Bugün benimle birlikte Cennet’e gideceksin!” yazılı. Can çekişen asker, kendisine dondurma sunuluyormuşçasına, mutluluk içinde gülümsüyor.

Otto Katz, pusulayı okuduktan sonra yere bir tükürük fırlattı ve, “Zorlu bir gün olacak,” diye geçirdi aklından.

O cadalozları, yıllar önce askerlere vaaz verdiği Aziz İgnatios[66] Kilisesi’nden tanıyordu. O zamanlar çok hisli vaazlar verirdi; dernek üyesi kadınlar, albayın hemen arkasında oturur, can kulağıyla vaazı dinlerlerdi. Bir seferinde, siyahlar giymiş, sıska, fasulye sırığı gibi iki kadın, vaaz bittikten sonra ellerinde tespihleriyle yanına gelmişler, tam iki saat, askerlerin dinî bakımdan nasıl eğitilmeleri gerektiğini anlatmışlardı. O

kadar öfkelenmişti ki, artık dayanamamış, “Kusura kalmayın hanımlar,” demişti, “yüzbaşı beni oyuna bekliyor.”

O sırada geri dönen Şvayk, olanca ciddiyetiyle, “İşte yağımız,” diyerek içeri girdi. “Üç numara kenevir yağı, hem de en kalitelisinden. Bütün taburu yağlayabiliriz bununla. Bu Polaks dedikleri, güvenilir bir firma. Vernik, cila, fırça falan da satıyorlar. Şimdi tek eksiğimiz, küçük bir çıngırak.”

“Çıngırağı da ne yapacağız, Şvayk?”

“Yolda çalacağız ki, gelip geçenler şapkalarını çıkarıp saygıyla selamlasınlar bizi. Yüce Efendimiz ve üç numara kenevir yağını götürüyoruz, boru mu? Hep böyle yapılır. Şapkasını çıkarıp selam vermeyen kaç kişinin hapsi boyladığını gördüm. Jijkov’da bir papaz, şapkasını çıkarmadı diye kör bir adamı pataklamıştı. Tabii, mahkemelik oldular. Mahkemede, yalnızca kör olduğu, sağır ve dilsiz olmadığı ortaya çıkmasın mı! Hem çıngırağı işittiği halde şapkasını çıkarmamış, hem de gecenin o saatinde ortalığı velveleye vermişti. Yalan söylüyorsam ne olayım, hemen hapse attılar adamı. Tıpkı Corpus Christi Yortusu’na[67] benzer bu. Başka zaman olsa kafalarını çevirip bize bakmayacak insanlar, şapkalarını çıkarıp selam vereceklerdir. Sizin bir itirazınız yoksa hemen gidip bir çıngırak bulayım Komutanım.”

Yarım saat kadar sonra elinde bir çıngırakla geri dönen Şvayk, “Yol kenarındaki U Krjijku Hanı’nın kapısından yürüttüm,” dedi. “Korkudan dizlerimin bağı çözüldü valla. Gelip geçenlerin ardı arkası kesilmiyordu; uzun zaman beklemem gerekti.”

“Ben kahveye uğrayacağım Şvayk. Gelen olursa, otursun beklesin.”

Bir saat kadar sonra kır saçlı, yaşlıca bir bey çıkageldi. Sert bakışlı, sırım gibi bir adamdı.

Görünüşüne bakılırsa öfkeden çılgına dönmüştü. Sefil gezegenimizi yerle bir etmek ve evrendeki tüm izlerini ortadan kaldırmak için gönderilmiş gibi bir hali vardı. Burnundan soluyarak kesik kesik konuşuyordu: “Evde yok mu? Öyleyse kahveye gitmiştir. Bekleyeceğim, öyle mi? Tamam, beklerim! Gerekirse sabaha kadar beklerim! Kahveye gidecek parası var da, borcunu ödemeye parası yok! Bir de utanmadan papaz diyor kendine! Aşağılık lağım faresi!”

Mutfağa bir tükürük fırlattı.

Şvayk, adama hayretle bakıp, “Beyim, oraya tükürmeyin!” dedi.

Adam, inadına, “Bir kere daha tükürsem ne yaparsın?” deyip yere bir kez daha tükürdü. “Herifin ar damarı çatlamış. Askerî papazmış! Dinine yandığım!”

Şvayk, artık dayanamadı:

“Sende biraz utanma olsaydı, başkalarının evinin ortasına tükürmezdin. Yoksa, dünya savaşı çıktı diye her boku yiyebileceğini mi sanıyorsun? Adam gibi davran, hıyarlık etme! Terbiyeni takın, düzgün konuş, tamam mı! Canına tükürdüğümün başıbozuğu!”

Adam oturduğu yerden ayağa fırladı, öfkeden tir tir titriyordu. “Sen kim oluyorsun da bana bu lafları ediyorsun?” diye bağırdı. “Benden efendisini gördün mü ulan hayatında? Efendi değilsem neyim acaba?”

Şvayk, adamın gözlerinin içine bakarak, “Pis domuzun tekisin,” diye karşılık verdi. “Tramvayda, trende falanmış gibi yere tükürülür mü ulan? ‘Yerlere tükürmeyin’ tabelalarını neden koyduklarını hep merak ederdim. Meğer senin içinmiş. Senin ne mal olduğunu biliyorlarmış.”

Mosmor kesilen adam, Şvayk’ın da, papazın da yedi ceddine lanet okudu, “ikinizin de odu ocağı sönsün!” dedi sonunda. “Ne olacak, tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.”

Şvayk, hiç istifini bozmadan, “Bitti mi?” diye sordu. “İçinde kalmasın, daha varsa söyle, çünkü birazdan merdivenlerden aşağı uçacaksın.”

Baktı ki, inatçı ihtiyar artık küfür bulamıyor, işi bitirmenin tam zamanıdır, diye düşündü.

Kapıyı açıp koridora iteledikten sonra adamın arkasına öyle bir vole yapıştırdı ki, benim diyen futbolcunun ağzı bir karış açık kalır.

Adamın ardından, Şvayk’ın sesi çın çın öttü merdivenlerde:

“Bir daha, namuslu insanların evine gelirken namusunu da yanında getir!”

İnatçı ihtiyar, kapının önünde volta atarak, Papaz’ı beklemeye başladı.

Şvayk da pencereyi açtı, onu izlemeye koyuldu.

En sonunda eve dönen Papaz, adamı görünce aldı yukarı çıkardı, salona buyur edip karşısına oturttu.

Şvayk, hiç ses etmeden bir tükürük hokkası getirdi ve konuğun önüne bıraktı.

“Şvayk, bu da nesi?”

“Az önce bu beyle yere tükürdüğü için biraz atıştığımızı emir ve görüşlerinize arz ederim Komutanım.”

“Sen biraz dışarı çık Şvayk. Beyefendiyle iş konuşacağız.”
Şvayk, selam çaktı.
“Emredersiniz Komutanım. Ben dışarı çıkıyorum.”
Şvayk mutfağa gidince, odada çok ilginç bir konuşma başladı.
Papaz, konuğuna, “Yanılmıyorsam,” dedi, “size vermiş olduğum senedin karşılığını almaya geldiniz?”
“Evet, umarım...”
Papaz içini çekti.
“İnsanoğlu böyle durumlara sık sık düşer; öyle bir an gelir ki, geriye umuttan başka bir şey kalmaz. Dört yapraklı yoncadan gelen o miniminnacık ‘umut' sözcüğü ne kadar hoştur; insanı hayatın dertlerinden alır, bulutların üstüne çıkarır: inanç, umut, gönül zenginliği.”
“Papaz efendi, umarım benim parayı...”
Papaz Katz, adamcağızın lafını ağzına tıkadı:
“Elbette, saygıdeğer beyefendi. Ama bir kere daha tekrarlamadan edemeyeceğim: ‘Umut’ sözcüğü, hayat kavgasında insana güç verir. İnsan umudunu asla kaybetmemeli. İdeal sahibi olmak ne kadar harikulade; senet karşılığı borç verip borcunun tam zamanında ödeneceğini umut eden, saf, tertemiz bir insan olmak ne kadar inanılmaz! Cebimde yüz kron bile yokken, size bin iki yüz kronu ödeyeceğimi umut etmek, inatla umut etmek!”
Zavallı konuk kekeledi: “Ne yani, siz...”
Papaz, “Evet yani, ne yazık ki ben bu parayı ödeyemeyeceğim,” diye tamamladı.
Kanı başına sıçrayan adam, hışımla yerinden fırlayarak, “Tepemi attırma efendi!” diye bağırdı. “Senin bu yaptığına resmen dolandırıcılık derler!”
“Beyefendi, rica ederim. Lütfen sakin olun.”
Adam dinlemiyordu:
“Resmen dolandırıcılık! Ben sana güvenmiştim, aldattın beni!”
“Beyefendi,” dedi Papaz, “çıkıp biraz hava alsanız iyi olacak. Burası çok boğucu oldu galiba.”
Sonra mutfağa doğru seslendi: “Şvayk! Bu bey dışarı çıkıp temiz hava almak istiyor.”
“Emredersiniz Komutanım,” diye yanıtladı Şvayk. “Daha önce de kapının önüne koymuştum zaten.”
“O zaman bir daha koy kapının önüne!”

Papaz Katz’ın emri o saat, hızla ve acımasızca yerine getirildi.

Şvayk az sonra geri döndü:

“Herifi rezalet çıkarmadan def ettiğimiz iyi oldu. Maleşitse’de bir meyhaneci vardı, Kutsal Kitap’tan laflar etmeye çok meraklıydı. Meyhanesinde maraza çıkaran birini pataklayacağı zaman şöyle derdi: ‘Kim ki, oğlundan sopayı sakınır, sonunda ondan nefret eder. Kim ki, oğlunu sever, geç olmadan onu yola getirir. Şimdi sana gösteririm meyhanemde kavga çıkarmanın ne demek olduğunu!’”

Papaz Katz, sırıtarak, “Görüyorsun ya Şvayk,” dedi, “papazlara saygısı olmayanların başına neler geliyor. Aziz İoannes Khrysostomos[68] ne demiş: ‘Bir papaza saygı gösteren, İsa’ya saygı gösterir. Bir papazı hor gören, İsa Efendimizi hor görür, çünkü papazlar İsa Efendimizin temsilcisidir!’ Yarına çok işimiz var, bir sürü hazırlık yapmamız lazım. Sen şimdi bir jambonlu yumurta yap, biraz da punç getir; ondan sonra oturur toriği çalıştırırız. Akşam duasında dendiği gibi: ‘Ve Tanrı, düşmanın bütün tuzaklarını bu evden uzak tuttu.’”

Bazı insanlarda katır inadı vardır; Papaz Katz’ın evinden iki kez kapı dışarı edilen adam da katır gibi inatçıydı. Tam akşam yemeğine oturacaklardı ki kapı çaldı. Şvayk kapıyı açmaya gitti ve az sonra geri döndü:

“Gene o herif, Komutanım. Yemeğimizi rahat rahat yiyelim diye, banyoya kapattım.”

“Ne kadar ayıp,” dedi Papaz. “Tanrı misafirine yapılır mı bu? Eskiden, bir şölen verildi mi, cümbüş olsun diye, ne kadar kambur zambur varsa eve toplarlarmış. Hadi, getir herifi de bizi eğlendirsin biraz.”

Şvayk az sonra inatçı konukla geri döndü. Adamın suratından düşen bin parçaydı.

Papaz, kibarlığı elden bırakmadan, “Buyurun, oturun,” dedi. “Biz de tam yemeğimizi bitiyorduk. Istakoz ve tütsülenmiş somonbalığı yedik. Şimdi de jambonlu yumurtamızı mideye indiriyoruz. Borç aldıkça ziyafet çekiyoruz kendimize.”

Adam somurtarak, “Ben buraya size soytarılık etmeye gelmedim,” dedi. “Bu, üçüncü gelişim. Umarım, bir açıklama yaparsınız artık.”

“Komutanım,” diye araya girdi Şvayk. “Bu herif tam bir sülük. Hık demiş bizim Libeyn’li Boşek’in burnundan düşmüş. Bir akşam Boşek’i tam

on sekiz kere kovmuşlardı meyhaneden. Her seferinde, pipomu unutmuşum, diye geri geldi. Pencereden girdi, kapıdan daldı, mutfaktan süzüldü, duvardan içeri atladı, kilerin oradan bara geçti; itfaiyeciler damdan alıp indirmeseler bacadan girecekti. O kadar yüzsüz bir herifti ki, bakan ya da milletvekili olmak için biçilmiş kaftandı. Ne yaptılarsa atamadılar meyhaneden.”

İnatçı alacaklı, Şvayk’ın söylediklerine aldırmadan yineledi:

“Bu mesele artık hallolsun istiyorum. Lütfen, anlatmama izin verin.”

Papaz Katz, “İzin ne kelime beyim,” dedi. “İstediğiniz kadar anlatın; biz de bu arada yemeğimizi bitiririz.

Umarım rahatsız olmazsınız. Şvayk, yemeği getir.”

Adam, Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, savaş canımıza okudu,” dedi. “Size parayı verdiğimde daha savaş mavaş yoktu ortada; inanın, savaş çıkmasaydı, böyle kapınıza dayanmazdım. Bilemezsiniz, başıma neler geldi.” Cebinden küçük bir defter çıkardı:

“Hepsi yazılı burada. Teğmen Yanata’nın yedi yüz kron borcu vardı; Drina çarpışmasında utanmadan vuruldu. Teğmen Praşek’ten iki bin kron alacağım vardı; Rusya cephesinde esir düştü. Yüzbaşı Wichterle de benden iki bin kron borç almıştı; o da, Ruska Rava’da[69] kendi askerleri tarafından öldürüldü. Teğmen Maçek’in bin beş yüz kron borcu öylece duruyor, adam Sırbistan’da esir düştü. Böyle gidiyor. Biri, ödenmemiş senediyle birlikte Karpatlar’da öbür dünyayı boylamış; bir tanesi esir düşmüş; bir başkası Sırbistan’da boğulmuş; biri de Macaristan’da bir hastanede can vermiş. Görüyorsunuz ya, bu savaş mahvedecek beni; onun için, alacaklarımın peşine düşmek zorundayım. Diyebilirsiniz ki: Sen topun ağzında değilsin. Peki, ya burada yazanlara ne demeli!” Defteri Papaz Katz’ın burnuna soktu:

“Bakın, Askerî Papaz Matyaş bir hafta kadar önce Brno’da bir hastanenin tecrit koğuşunda son nefesini vermiş. Duyduğum zaman zıvanadan çıktım. Bin sekiz yüz kron borç takıp gitti. Herifin birinin son kutsamasını yapmak için kolera koğuşuna girer mi insan?”

Papaz Katz, “Ama beycağızım,” dedi, “onun göreviydi bu. Yarın ben de bir son kutsamaya gidiyorum.”

“Hem de bir kolera koğuşunda,” diye ekledi Şvayk. “İstersen sen de gel bizimle, insan kendini nasıl kurban ediyor, gözünle görürsün.”

“Papaz efendi,” dedi adamcağız, “inanın, ben mahvolmuşum. Bu savaşı, bana borcu olan herkesi bir bir temizlemek için mi çıkardılar acaba?”

Şvayk, gene lafa karışmadan edemedi:

“Hele seni de askere alıp cepheye yollasınlar, o zaman Papaz’la ben, ilk bombayla havaya uçasın diye Tanrı’ya dua edeceğiz.”

Adam, Papaz’a dönüp, “Beyefendi,” dedi, “burada ciddi bir mesele görüşülüyor. Lütfen, uşağınıza söyleyin, ikide bir lafımı ağzıma tıkamasın da bir an önce bitirelim şu işi.”

Ama Şvayk’ı susturmak olanaksızdı. “Komutanım,” dedi, “emredin, işinize burnumu sokmayayım. Yoksa, çıkarlarınızı korumadan edemeyeceğim; dürüst bir askere de bu yakışır zaten. Bu beyefendi yerden göğe kadar haklı. Hemen çekip gitse çok iyi olacak. Böyle numaralardan ben de hoşlanmam. İşin bokunu çıkarmamak lazım.” Papaz Katz, alacaklının varlığının farkında değilmişçesine, “Bana bak Şvayk,” dedi. “Bu iş artık iyice canımı sıkmaya başladı. Bu herifin bizi eğlendireceğini, fıkralar anlatıp güldüreceğini sanmıştım. Oysa o, sana işimize burnunu sokmamanı emretmemi istiyor benden; hem de kendisiyle iki kere ilgilenmek zorunda kaldığın halde. Anlaşılan, bu akşam işimiz zor. Ben burada oturmuş, büyük bir ayine hazırlanıyorum, kendimi tümüyle Tanrı’ya vermeye çalışıyorum, hazret akşam akşam kafamı bulandırıyor. Dinine yandığım bin iki yüz kronuna takmış kafayı, bir sürü saçma sapan hikâye anlatıyor. Şu anda beş para vermeyeceğimi söyletecek bana ille de. Bu kutsal akşamı kirletmemek için artık hiçbir şey konuşmak istemiyorum. Şvayk, ‘Rahip metelik vermiyor’ de şu herife.”

Şvayk, adamın kulağına bağırarak Papaz Katz’ın emrini yerine getirdi. Ama inatçı konuk yerinden kıpırdamadı. “Paramı almadan bir yere gitmem,” diye diretti.

Papaz, kalkıp pencerenin önüne gitti, “Bu durumda, muhteremi sana havale ediyorum Şvayk,” dedi. “Canının istediğini yapabilirsin.’’

Şvayk, adamı kolundan tuttu, “Haşmetmeap, gelin bakalım,” dedi. “Allah’ın hakkı üçtür.”

Papaz Katz, pencerenin pervazında parmaklarıyla cenaze marşını tımbırdatırken Şvayk, Komutanının emrini çabucak ve kararlılıkla yerine getirip adamcağızı bir kez daha kapının önüne koydu.

O akşam, Papaz derin düşüncelere daldı. Gece yarısına doğru Tanrı’ya öylesine yaklaşmış, o denli kendinden geçmişti ki, penceresinden şarkılar

duyuluyordu:

Yollara düştüğümüz zaman,
Kızların tekmili birden
Gözyaşı döktü ardımızdan...

Aslan Asker Şvayk da onunla birlikte söylüyordu.

Askerî hastanede son kutsamayı iple çeken iki kişi vardı: yaşlı bir binbaşı ve yedek subaylığını yapan bir banka müdürü. İkisi de Karpatlar'da midelerine birer kurşun yemişlerdi ve bitişik yataklarda yatıyorlardı. Yedek subay, üstü de çok istediği için, son kutsamasını yaptırmayı bir görev olarak görüyor, yaptırmazsa disiplini çiğnemiş olacağını düşünüyordu. Dindar binbaşı ise, duanın yaralarını iyileştirebileceğini hesap ediyordu. Ne var ki, son kutsamadan bir gece önce ikisi de öldü. Ertesi sabah Papaz'la Şvayk geldiklerinde, ikisi de, nefessiz kalarak ölen herkes gibi, yüzleri karaya çalmış, çarşafın altında yatıyorlardı.

İdaredeki görevliler bu iki subayın artık son kutsamaya gereksinimi kalmadığını söyleyince, Şvayk homurdandı:

"Biz onca telaşa girelim, götümüz tutuşsun, beyefendiler nalları dikip bütün işi berbat etsin, olacak iş mi yani?"

Gerçekten de, az telaşa düşmemişlerdi. Araba tutmuşlardı. Yol boyunca Şvayk çıngırak çalmış, Papaz da peçeteye sarılı şişeden kutsal yağ serperek yoldan geçen herkesi kutsamış, onlar da şapkalarını çıkararak selam vermişlerdi.

Gene de, Şvayk'ın çıngırağı kulakları sağır edercesine çalmasına karşın, şapkalarını çıkararak selam verenlerin sayısının çok fazla olduğu söylenemezdi.

Birkaç masum sokak çocuğu arabanın arkasından koşturmuş, dahası içlerinden biri arabanın arkasına takılmayı başarmış, bunun üzerine arkadaşları hep bir ağızdan, "Arabaya, arabaya!" diye bağırmaya başlamışlardı.

Vodiçkova Caddesi'ne geldiklerinde, Şvayk çıngırağını çın çın öttürüyor, arabacı kırbacını havada şaklatıp duruyordu ki, Meryem Ana tarikatı üyesi bir kapıcı kadın kaldırımdan fırladığı gibi arabaya yetişip kendini Papaz'a

kutsatmış, istavroz çıkarıp yere bir balgam attıktan sonra da, “Ne o, tabakhaneye bok mu yetiştiriyorsunuz? Nefesim tıkandı be!” diye haykırmıştı arkalarından.

Çıngırağın sesinden en çok huylanan, arabanın atıydı. Çıngırak ona bir şeyler anımsatmış olmalı ki, ikide bir başını çevirip arkaya bakıyor, arada sırada kaldırım taşlarının üstünde hoplayıp zıplıyordu.

Şvayk’ın sözünü ettiği telaş buydu işte. Bu arada, Papaz Katz, son kutsama için yaptığı harcamaları bildirmek üzere idareye gitmiş, levazım başçavuşuna hastanenin kendisine kutsanmış yağ ve yol masrafı olarak yüz elli kron borcu olduğunu anlatıyordu.

Sonunda, sorun hastane komutanına kadar gitti ve komutanla Papaz arasında nerdeyse kavga çıkıyordu. Yumruğunu birkaç kez masaya indiren Papaz, “Yüzbaşım,” dedi, “yoksa siz, bu işi Allah rızası için mi yaptığımı sanıyorsunuz? Damızlık atlan denetlemeye gönderilen süvari subaylarına bile yolluk verirler. O iki subayın son kutsamaya kadar yaşamadığına ne kadar üzüldüm, bilemezsiniz. Yaşasalardı, elli kron daha alacaktım.”

Bu arada Şvayk nöbet odasında oturmuş, Papaz’ı bekliyordu. Elindeki kutsal yağ şişesi, askerler arasında büyük ilgi uyandırmıştı.

Biri, şişedeki yağın tüfek ve süngü temizlemek için biçilmiş kaftan olduğunu ileri sürdü.

Dağlık Bohemya-Moravya yöresinden, hâlâTanrı’ya inanabilen genç bir asker, böyle laflar etmemeleri gerektiğini, kutsal şeylerle kimsenin dalga geçemeyeceğini söyledi. Gerçek Hıristiyanlar gibi umutla yaşamalıydık.

Savaş patlak verince yeniden silah altına alınmış yaşlıca bir asker, acemi çaylağa bakıp, “Tepende bir şarapnel patlasın, beynin havaya uçsun da, anlarsın o zaman umutla yaşamayı!” dedi. “Hepimizi üçkâğıda getirdiler. Hiç unutmam, bir gün dinci partiden bir milletvekili gelmişti bizim köye. Muhterem, tekmil yeryüzünde Tanrı’nın barışının hüküm sürdüğünden, Yüce Efendimizin savaşa karşı olduğundan, hepimizin barış içinde, kardeşçe yaşamamızı istediğinden dem vurmuştu. Hıyar herif, gelsin de görsün şu halimizi! Savaş çıktı çıkalı, bütün kiliselerde ordularımızın zaferi için Tanrı’ya yakarıyorlar, Tanrı’dan savaşı çekip çeviren bir komutan gibi söz ediyorlar. Bu askeri hastaneden tümenle cenaze çıktığını gördüm ben; kesilen kolları bacakları arabalarla taşıyıp götürdüler.”

Başka bir asker, “Üstelik askerleri çırılçıplak gömüyorlar,” dedi. “Üniformalarını da henüz sağ olanlara giydiriyorlar. Bir değiştokuştur

gidiyor.”
“Zafer bizim olana kadar da böyle gidecek,” diye araya girdi Şvayk.
Köşede oturan bir onbaşı, “Bak sen şu serseme!” diye atıldı. “Zafer bizim olacakmış! O zaman ne duruyorsun tosunum, koş cepheye, atıl siperlere! Dile ne dilersen: Dikenli teller mi istersin, karın deşen süngüler mi; yoksa mayınlarla havan toplarını mı seçersin? Buradan esip gürlemesi kolay, sıkıysa cephede kelam salla da görelim!” Şvayk, hiç istifini bozmadan, “Bence insanın süngüyle deşilmesi harikulade bir şey,” dedi. “Karnına bir kurşun yemek de hiç fena sayılmaz hani. Ama en muhteşemi, bir bombanın seni paramparça etmesi: Düşünebiliyor musun, bir de bakarsın, bacakların ve barsakların az ileride yatıyor. Çok komik gelir adama, kahkahayı basarsın, ama işin aslını anlayamadan öbür dünyayı boylarsın.” Yüreği kararan genç asker göğüs geçirdi. Gençliğine yanıyordu. Neden böyle saçma bir çağda gelmişti ki dünyaya? Mezbahada öküz gibi boğazlanmanın ne âlemi vardı şimdi? Kimin eline ne geçecekti bu rezillikten?
Savaştan önce öğretmenlik yapan bir asker, sanki delikanlının aklından geçenleri okumuştu:
“Bazı bilimadamları, savaşı, Güneş’te beliren lekelerle açıklıyorlar. Güneş’te ne zaman bir leke belirse, mutlaka korkunç bir şey oluyormuş. Örneğin, Kartaca’nın istilası...”
Onbaşı, “Başlarım senin Kartaca’na, ukala dümbeleği,” diye sözünü kesti öğretmenin. “Bilgiçlik taslayacağına, git de odayı temizle. Bugün sıra sende. Bize ne ulan Güneş’teki lekelerden! Ne alakası var şimdi yani!”
Şvayk gene dayanamadı, “Güneş’teki lekeler hakikaten çok önemlidir,” dedi. “Bir keresinde güneşte böyle bir leke belirmişti de, o gün Nusle’de bir kerhanede çok kötü dayak yemiştim. O gün bugündür ne zaman bir yere gidecek olsam gazeteleri açar bakarım, Güneş’te leke var mı diye. Varsa asla gitmem, kapıdan dışarı adımımı atmam. Hayatta kalmamı buna borçluyum. Vakti zamanında, Pelee Yanardağı Martinik Adası’nı yerle bir ettiğinde, *Narodni Politika*’*da* profesörün biri, okurlarını Güneş’te kocaman bir lekeye karşı çok önceden uyardığını yazmıştı. Meğer gazete adaya vaktinde ulaşmamış, adamlar hazırlıksız yakalanmışlar.”
Bu arada, Papaz Katz, yukarıdaki idarede, askerlerin dinsel eğitimiyle ilgilenen bir kadın derneğinden bir kokonayla tanışmıştı. Kadın, sabahın köründe bütün hastaneyi dolaşmış, yaralı ve hasta erlere azizlerin

ikonalarını dağıtmıştı. Tabii, ikonaların hepsi de tükürük hokkalarını boylamıştı.

Yaşlı cadı, uğradığı her koğuşta, günahlarından ötürü nedamet getirip nefislerini ıslah ederlerse öldükten sonra Tanrı'nın huzuruna kavuşacaklarını söyleyerek herkesi öfkeden çılgına döndürmüştü.

Papaz'la konuşurken yüzü tebeşir gibiydi. Savaşın, askerleri yüceltceğine canavarlaştırdığını anlatıyordu. Alt kattaki koğuşa girdiğinde, hastalar ona dillerini çıkararak, korkuluktan farkı olmadığını, cadalozun teki olduğunu söylemişlerdi. "Ah, ne kadar feciydi, bilemezsiniz muhterem Peder," diyordu Almanca. "Bunların hepsi insanlıktan çıkmış."

Sonra, askerlerin dinsel eğitimi konusunda ne düşündüğünü anlatmaya başladı. Bir asker ancak Tanrı'ya inanıyorsa ve dini bütünse imparator Hazretleri uğruna yiğitçe çarpışır, kendisini cennetin beklediğini bildiği için gözünü kırpmadan ölüme giderdi.

Zevzek kadın zırvalamayı bir türlü kesmiyordu. Belli ki, Papaz'ın yakasını bırakacağı yoktu. Sonunda, Papaz Katz kibarlığı elden bırakmak zorunda kaldı.

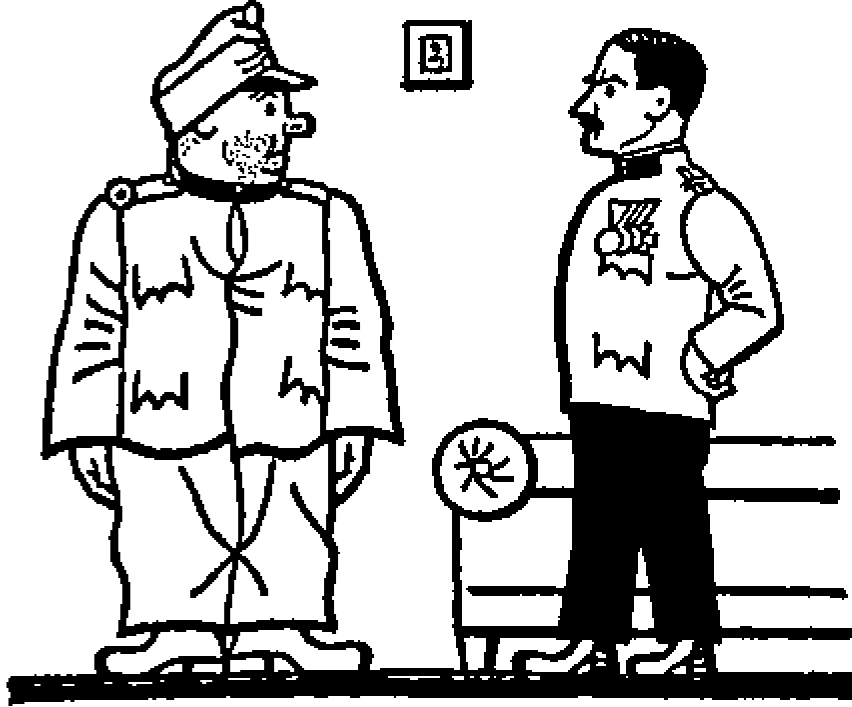
"Yürü Şvayk, eve gidiyoruz!" diye bağırdı. Dönüşte, çıngırak çalmadıkları için kimsenin ilgisini çekmediler.

"Bir dahaki sefere, son kutsamayı kim yaparsa yapsın," dedi papaz. "Ruhlarını huzura kavuşturacağım diye, kelle başına pazarlık edecek halim yok benim. Amma pintiymiş herifler yahu, ateşe vursan duman vermez." Şvayk'ın elindeki "kutsanmış" yağ şişesini görünce kaşları çatıldı: "İyisi mi Şvayk, sen bununla çizmelerimi parlatırsın; tabii kendininkileri de."

"Bir bakayım da," dedi Şvayk, "oluyorsa, kapının kilidiyle menteşelerini de yağlayayım. Gece geldiğinizde öyle bir gıcırdıyor ki, ürkütüyor adamı."

Böylece son kutsama başlamadan bitmiş oldu.

14
Şvayk, Teğmen Lukaş'ın emir eri oluyor

I

Şvayk'ın tasasız günlerinin sonu geldi; kader, Papaz'la arasındaki dostluk bağlarını kopardı. Papaz Katz, buraya kadar sevimli biri gibi görünmüş olabilir; ama Şvayk'a yaptığıyla, sevimlilik maskesi yüzünden düşüverdi.

Tuttu, tıpkı eskiden Rusya'da toprak kölelerini sattıkları gibi, Şvayk'ı Teğmen Lukaş'a sattı. Ama, Şvayk'ı kumarda Teğmen'e kaptırdığını söylemek belki de daha doğru olur. Durup dururken, hiç umulmadık bir anda oldu her şey. Teğmen Lukaş'ın evinde toplanmışlar, yirmibir oynuyorlardı.

Papaz, sonunda varını yoğunu yitirince şöyle dedi: “Emir erime karşılık kaç para borç verirsin? Eşsiz bir salaktır. O kadar ilginç bir adamdır ki aklın durur. Emir erinin böylesini görmemişsindir.”

Teğmen Lukaş, “Yüz kron veririm,” dedi. “Yarın değil öbür güne kadar vaktin var, borcunu ödedin ödedin, ödeyemezsen o müstesna yaratığı bana yollarsın. Benim emir erim berbat bir herif. Sürekli homurdanır, ikide bir evine mektup yazar, durmadan bir şeyler yürütür. Kim bilir kaç kere patakladım, para etmedi. Gördüm mü basıyorum tokadı, ama bana mısın demiyor. Birkaç dişini eline verdim, ama adam olacağı yok eşek sıpasının.”

“Tamam, anlaştık,” dedi Papaz gönül rahatlığıyla. “Ya öbür güne kadar yüz kron ya da Şvayk.”

Teğmen’den aldığı yüz kronu da bir çırpıda kaybettikten sonra, cam sıkkın, evin yolunu tuttu. Borcunu iki gün içinde ödemesinin kesinlikle mümkün olmadığının, aslında Şvayk’ı alçakça satmış olduğunun farkındaydı.

Kendi kendine, “Keşke iki yüz kron isteseydim,” diye söylendi öfkeyle. Ama tramvaya atlayıp biraz sonra evin önünde indiğinde, vicdan azabına benzer bir şey duydu.

Kapıyı çalarken, “Doğrusu, pek de adam gibi davrandığım söylenemez,” diye geçirdi aklından. “Şimdi o sevimli budalanın yüzüne nasıl bakacağım?”

İçeri girer girmez, “Sevgili Şvayk,” dedi. “Bugün hiç umulmadık bir şey oldu. Biraz kâğıt oynayalım dedik, ama hiç talihim yoktu. Elimde bir as, bir de onlu varken banko dedim. Meğer kasada bacak varmış, yirmibir yaptı herif. Birkaç kere daha as ya da onlu çektiysem de, adam her seferinde yirmibiri buldu. Son meteliğime kadar kaybettim.”

Bir an duraksadıktan sonra, “Sonunda seni de kaybettim,” dedi. “Sana karşılık yüz kron borç aldım. İki gün içinde ödeyemezsem, Teğmen Lukaş’ın emir eri olacaksın. Nasıl yüreğim parçalanıyor, bilemezsin...”

“Hepsi yüz kroncuksa, o kadar param var,” dedi Şvayk. “Size borç verebilirim.”

Papaz’ın gözleri parladı:

“Ne duruyorsun, koş getir. Hemen götürüp Lukaş’a vereyim. İnan bana, seni hiç bırakmak istemiyorum.”

Lukaş, Papaz’ı yeniden karşısında görünce çok şaşırdı.

Papaz Katz, zafer kazanmışçasına, “Borcumu ödemeye geldim. İzin verirsen ben de gireyim oyuna,” dedi ve çöktü masaya. Sıra kendisine geldiğinde, “Banko,” diye bağırdıysa da, bir kâğıt daha istedikten sonra, “Yirmibiri geçtim,” demekle yetindi.

İkinci elde, “Pekâlâ, gene banko,” dedi ve gene tutturamadı.

Kasa, “Yirmi kazanır,” dedi.

Papaz, soğukkanlılığını yitirmeden, “Bende on dokuz var,” dedi ve Şvayk’ın kendisini yeni köleliğinden azat ettirmesi için verdiği yüz krondan kalan son kırk kronu da kaybetti.

Eve dönerken, artık her şeyin bittiğini düşünüyordu; artık hiçbir şey kurtaramazdı Şvayk’ı, Teğmen Lukaş’ın emir erliği yazgısına yazılmıştı bir kez.

Şvayk kapıyı açar açmaz, Papaz, “Her şey bitti Şvayk,” dedi. “Kaderine küs kardeşim. Seni de, senin verdiğin yüz kronu da kumar masasında kaybettim. Elimden geleni ardıma komadım; ama ne yaparsın, kadere karşı gelinmiyor işte. Teğmen Lukaş’ın kucağına attım seni sonunda. Eh, yollarımız ayrılıyor artık.”

Şvayk, telaşsız, “Kasada çok para mı birikmişti?” diye sordu. “Demek, eliniz hep kötü gitti. İyi kâğıt gelmezse hiçbir şey yapamaz insan. Ama bazen insanın elinin fazla iyi olması da felaketlere yol açabilir. Talihin fazla açık da olmayacak, olmadık belalar açılır başına.”

Şvayk, gidip biraz içki getirdi. Sonunda geceleyin Komutanını güçlükle yatağına yatırdığında, Papaz gözyaşlarına boğularak haykırdı:

“Sattım seni, arkadaşım. Alçakça sattım hem de. Sövüp saysan da, dayak da atsan hakkındır. Kalleşlik ettim sana. İster ağzımı burnumu dağıt, ister suratımı çarşamba pazarına çevir, ister gebert. Hepsini hak ettim. Utancımdan yüzüne bakamıyorum. Ben neyim biliyor musun?” Gözyaşlarından sırılsıklam yüzünü yastığa gömerek, yumuşak, sevecen bir sesle, “Ben karaktersiz fırlamanın tekiyim,” dedi ve hemen uykuya daldı.

Sabah, Şvayk’a görünmemek için erkenden kalkıp kendini dışarı attı; gece geç vakit, şişman bir piyade eriyle geri döndü.

Şvayk’la göz göze gelmekten kaçınarak, “Şuna her şeyin yerini göster de,” dedi, “bir şey istediğim zaman saatlerce aramasın. Bir de, nasıl içki hazırlanacağını öğret tabii. Yarın sabah erkenden Teğmen Lukaş’a tekmil vereceksin.” Geceyi yeni emir erine içki hazırlamayı öğreterek geçiren Şvayk çok eğlendi. Gün ağarırken, şişman piyade eri zurna olmuş, ayakta

duramıyor, bir yandan da bütün türkülerin birbirine karıştığı bir yurttan sesler programı sunuyordu:

Hodova'ya giderken aldı da bir yağmur
Yârimin yanakları çukur
Oy dağlar, yüce dağlar
Benim gene anam ağlar
Ben köyümü isterim
Hem ağlar hem giderim...

"Harikasın, oğlum," dedi Şvayk. "Sen de bu kabiliyet varken Papaz'la iyi anlaşırsın."

O sabah, Teğmen Lukaş, Aslan Asker Şvayk'ın saf ve dürüst bakışlarıyla ilk kez karşılaştı: "Muhterem Peder'in kumarda kaybettiği Şvayk, emir ve görüşlerinize hazırdır Komutanım!"

II

Emir erliği kurumunun kökeni çok eskilere dayanır. Söylenenlere bakılırsa, Büyük İskender'in bile bir emir eri varmış. Ama feodalizm döneminde şövalyelerin uşaklarının bu işi üstlendiği kesindir. Sancho Panza, Don Quijote'nin emir eri değildi de neydi? Emir erlerinin tarihi bugüne kadar neden yazılmamıştır, bilmem. Yazılmış olsaydı, Toledo kuşatması sırasında açlıktan gözü dönen Almavira Dükü'nün, emir erini hapır hupur nasıl yediğini okumuş olurduk. Dük hazretleri, anılarında, emir erinin yumuşak, körpe etinin tavuk etiyle eşek eti arasında bir tadı olduğunu anlatır.

Almanca yazılmış eski bir savaş sanatı kitabında, emir erlerine ilişkin bazı açıklamalara rastlanır. O zamanlar, emir erinin, dindar, erdemli, özü sözü bir, alçakgönüllü, yiğit, gözüpek, dürüst ve çalışkan olanı geçerliymiş. Sözün kısası, örnek bir insan olması gerekirmiş emir erinin. Oysa çağımızda bu yaklaşım büyük ölçüde değişikliğe uğramış bulunuyor. Günümüz emir erlerinin çoğu ne dindar ne erdemli ne de dürüst. Bugünün emir eri yalan söyler, efendisini aldatır, çoğu zaman komutanının hayatını cehenneme çevirir. Emir eri dediğin, subayına hayatı zehir etmek için türlü

çeşitli dolaplar çeviren kurnaz bir köleden başka bir şey değildir. Zamanımızın emir erleri arasında, Almavira Dükü'nün soylu emir eri Fernando gibi, efendisinin kendisini afiyetle mideye indirmesine sesini çıkarmayacak kadar değerbilir olanını mumla arasanız bulamazsınız. Öte yandan, zamane emir erlerine karşı ölüm kalım savaşımı veren komutanlarımızın, otoritelerini koruyabilmek için çok değişik yöntemlere başvurduklarını görüyoruz. Bir çeşit şiddet bu. 1912 yılında Graz kentinde, emir erini tekmeleye tekmeleye öldürdüğü için yargılanan bir yüzbaşı, bu işi o güne değin yalnızca iki kez yaptığı gerekçesiyle aklanmıştı. Böyle beyzadelerin gözünde, emir erinin hayatının beş paralık değeri yoktur. Emir eri dediğin, bir mal, bir günah keçisi, bir köle ya da bir uşaktır. Böyle bir konumda bulunması, kölenin uyanık ve kurnaz olmasını gerektirir kuşkusuz. Emir erlerinin bu gezegende çektikleri acıları, olsa olsa, bir zamanlar dayak ve işkenceyle adam edilmeye çalışılan çocuk yaştaki çırakların acılarıyla kıyaslayabiliriz.

Ama bazen de emir eri, komutanın gözdesi olur çıkar; işte o zaman bütün bölük ya da taburda onun borusu öter, herkes çekinir ondan. Tekmil astsubaylar, ona rüşvet verebilmek için sıraya girerler. İzinlere o karar verir; canı isterse, hakkında soruşturma açılanlar için forsunu kullanır. Komutanın gözüne giren emir erlerinin, savaş zamanı irili ufaklı cesaret madalyalarıyla ödüllendirildiği bile olur.

91. Piyade Alayı'nda böylelerine çok rastlamışımdır. Çaldığı kazları kızartmakta usta bir emir erinin göğsüne kocaman bir gümüş madalya takmışlardı. Evinden yiyecek dolu sepetler gönderilen bir emir eri ise küçük gümüş madalyayla ödüllendirilmişti; alayda kıtlık çekilmeyegörsün, komutan sepetteki yiyecekleri öyle bir lüpletirdi ki, uzun süre yerinden kalkamazdı.

Emir erine madalya verilmesi için kaleme aldığı dilekçe şöyleydi:

Savaşta olağanüstü bir kahramanlık ve cesaret göstermiş, saldırıya geçen düşmanın ağır bombardımanı altında bile ölüme meydan okumuş, komutanını bir an olsun terk etmemiştir.

Bilmem, bu dilekçe yazılırken, emir erinin kümesten tavuk çalmakta olduğunu söylemeye gerek var mı?

Savaş, emir eri ile subay arasındaki ilişkiyi tümden değiştirmiş, onu erlerin alayda en nefret ettiği kişiye dönüştürmüştür. Bir kutu et konservesi beş askere bölüştürülürken, emir eri bir kutu konserveyi tek başına yer. Matarası her zaman rom ya da konyak doludur. Bu yaratık, sabahtan akşama kadar, subaylara ayrılmış çikolata ve bisküvileri mideye indirerek aylaklık eder, komutanının sigaralarından otlanır, bir yemeği birkaç saatte pişirir, bütün bunların karşılığında da fazladan bir kaputla ödüllendirilir.

Emir eri, bölüğün sıhhiye onbaşısıyla çok iyi geçinmeye özen gösterir; tabağındaki lop etleri ve edindiği ayrıcalıkları onunla paylaşmayı hiçbir vakit unutmaz. Sacayağı, levazım başçavuşuyla tamamlanır. Komutanın ayağının dibinden ayrılmayan bu muhteşem üçlü, gerçekleştirilecek bütün harekât ve savaş planlarından haberlidir.

Hangi birliğin onbaşısı emir erinin ahbabıysa, harekâtın ne zaman başlayacağını en iyi o birlik bilir.

Emir eri, “2.35’te gidiyoruz,” dedi mi, AvusturyalI askerler tam 2.35’te geri çekilmeye başlar.

Emir erinin en sevdiği yer, sahra mutfağıdır. Kazanın başından ayrılmaz; lokantadaymışçasına, durmadan yemek siparişleri verir.

“Bana kaburgasından ver,” der aşçıya. “Dün kuyruk kısmından verdin. Çorbama da bir parça ciğer isterim.”

Ama korkuya kapılmakta da üstüne yoktur emir erinin. Siperlere bomba yağarken, korkudan donuna doldurur. Böyle durumlarda, subayının ve kendisinin eşyalarını kaptığı gibi en korunaklı yere sığınır her zaman. Şarapnel parçalarından korunmak için başını bir masanın altına sokar; o sırada kafasında, komutanının yaralanmasından ve onunla birlikte cephe gerisine gönderilmesinden başka bir şey yoktur.

Esrarengiz bir havaya bürünerek çevresindekilerin yüreğine korku salmayı da sever. Bir bildiği varmış gibi, “Bana öyle geliyor ki telefon hatlarını toplayacaklar,” deyiverir askerlere. Bir süre sonra da, “Telefon hatlarını topladılar,” diyebildiğinde, ondan mutlusu yoktur artık.

Geri çekilmenin tadını kimse ondan daha iyi çıkaramaz. Başının üstünde uçuşan bomba ve şarapnel parçalarına aldırmaksızın, çanta ve bavullarla, yük treninin beklediği karargâha koşturur. Çok sevdiği yük treninde yolculuk etmeye bayılır. Çok tehlikeli durumlarda cankurtaranlardan birine atar kapağı. Yayan yapıldak gitmek zorunda kaldığı zaman, hayatı kaymış, feleğin sillesini yemiş pozuna bürünür. Böyle durumlarda, subayının

çantalarını siperde bırakır, yanına yalnızca kendi eşyalarını alır. Ama subayı tabanları yağlayıp kurtulur da, kendisi tutsak düşecek olursa, o zaman subayının eşyalarını asla bırakmaz, yanında götürür. Onlara kendi malı gibi bakar, hiç yanından ayırmaz.

Bir keresinde, tutsak düşmüş bir emir eri görmüştüm. Dubno'dan Kiev'den de öteye, Darnica'ya kadar yürümüşlerdi. Kendi sırt çantasının yanı sıra, kaçıp kurtulmuş olan komutanının sırt çantasını, irili ufaklı beş valiz, iki battaniye ile bir yastık, ayrıca kafasının üstünde bir yiyecek paketi taşıyordu. Daha da ilginci, Kazakların iki valizini çaldıklarından yakınıyordu.

O kadar yükle Ukrayna'yı boydan boya geçmiş olan bu adamı hiç unutamam. Yük arabasından farkı yoktu. Ama onca çanta ve eşyayı yüzlerce kilometre nasıl taşıdığını, Taşkent'e kadar nasıl gittiğini, orada bir tutsak kampında lekelihummadan ölünceye kadar onca şeye nasıl sahip çıktığını anlayabilmek mümkün değil.

Bugün cumhuriyetimizin dört yanına dağılmış olan emir erleri, önlerine gelene kahramanlıklarını anlatıyorlar. Sokol'a,[70] Dubno'ya, Niş'e, Piave Irmağı'na onlar saldırmışlar. Her biri bir Napoleon: "Bizim albaya dedim ki, karargâhı arayıp söyle, saldırıyı başlatsınlar."

Üstelik, bunların çoğu gericidir, bu yüzden erler bunlardan nefret ederler. Bazıları da muhbirdir; gammazladıkları askerin yakalanıp kodese tıkılmasını izlemekten özel bir zevk alırlar.

Başlı başına bir kast olup çıkmışlardır. Bencillikleri sınır tanımaz.

III

Teğmen Lukaş, harabeye dönmüş Avusturya monarşisinin tipik bir subayıydı. Harp Okulu, onu tam bir amfibiye çevirmişti. Toplum içinde Almanca konuşur, Almanca yazar; ama kendi başına kaldığında, Çekçe kitaplar okurdu. Hepsi de Çek olan bir yıllık gönüllülere ders anlatırken, sır veriyormuşçasına, "Biz Çeldiğimizi bilelim, ama başkalarının bilmesine gerek yok. Ben de Çek'im," demişti.

Çek olmayı, bir tür gizli örgüt üyeliği gibi görüyordu; ama aklı olanın, uzak duracağı bir gizli örgüttü bu.

Bunun dışında düzgün bir insan sayılırdı; üstlerinden çekinmez, tatbikatlarda kendi bölüğünün üstüne titrerdi. Ne yapar eder, askerlerine rahatça dinlenebilecekleri bir çiftlik ambarı bulur, ordudan ne kadar düşük bir aylık aldığına aldırmaksızın mutlaka bir fıçı bira açtırırdı onlara.

Yürüyüşlerde askerlerinin şarkı söylemesine bayılır; talime gidilirken, hatta talimden dönülürken bile şarkı söyletirdi. Bölüğün yanında yürürken, şarkıya o da katılırdı:

Zifiri karanlıktı, gece yarısı,
Yırtıldı çuval, arpalar saçıldı,
Bom bili, bili bili bom!

Alabildiğine dürüst ve altındakileri ezmekten hoşlanmayan biri olduğu için, erler arasında çok sevilirdi.

Buna karşılık, astsubaylar onun karşısında tir tir titrerdi; en azılı başçavuşu bile bir ayda kuzuya çevirirdi.

Evet, arada sırada bağırdığı olurdu, ama ana avrat küfrettiği hiç görülmemişti. Sözcükleri seçip tartarak tane tane konuşur, konferans çekmeyi severdi. "Bak, delikanlı," derdi, "sana ceza vermek benim de hoşuma gitmiyor. Ama yapabileceğim bir şey yok. Bir ordunun verimi ve cesareti disipline bağlıdır. Disiplinsiz bir ordunun askerleri, rüzgârda salınıp duran sazlara benzerler. Üniforman düzgün değilse, düğmelerin iyi dikilmemiş ya da kopuksa, orduya karşı sorumluluklarını yerine getirmiyorsun demektir. Dünkü denetlemede bir düğmen eksikti diye oda hapsi alman sana saçma gelebilir; sivil hayatta kimsenin ses çıkarmayacağı böylesine önemsiz bir durumdan dolayı cezaya çarptırılmak, seni çileden çıkarabilir. Ama orduda işler böyle yürür; kılık kıyafetine özen göstermezsen, ceza alırsın. Neden? Çünkü burada sorun bir düğmenin eksik olması değil, disiplini bozmuş olmandır. Bugün düğmesini dikmeyi unutup yaka bağır açık dolaşan, yarın tüfeğini temizlemeye üşenir, öbür gün süngüsünü meyhanede bırakır, sonunda nöbette bir güzel uyur. Neden? Çünkü o önemsiz gibi görünen düğmenin unutulmasıyla, başıbozukluğun yolu açılmıştır bir kere. Bir kez görevini savsaklamaya başladın mı, çok daha büyük yanlışlar yapabilir, çok daha ağır cezalara çarptırılabilirsin. Evet, delikanlı, seni o çok daha ağır cezalardan kurtarmak için

cezalandırdığımı anlamışssındır umarım. Sana beş gün katıksız oda hapsi veriyorum. Bu süre içinde düşünür taşınır, aklını başına toplarsın. Bunun bir intikam değil, seni eğitmek için verilmiş bir karar olduğunu bilmeni isterim. Bu tür cezaların amacı, askerin kendisine çekidüzen vermesini, sorumluluklarının bilincine varmasını sağlamaktır.”

Teğmen Lukaş’ın çoktan yüzbaşılığa yükselmiş olması gerekirdi, ama üstlerine karşı açık yürekli davrandığı, düşüncelerini açıkça söylediği, resmî ilişkilerinde kimseye dalkavukluk etmediği için, Çek ulusu konusundaki temkinliliği bir işe yaramamıştı.

Güney Bohemya’da, kara ormanlar ve göller arasında bir köyde doğmuştu. Açıksözlü oluşu, dalkavukluktan hoşlanmaması, biraz da bu köylü kökeninden geliyordu.

Gerçi askerlere hakça davranan, dayak atmaktan özellikle kaçınan bir subaydı, ama emir erlerinden nefret ederdi. Bunun nedeni, belki de, şansının emirlerinden yana hiç yaver gitmemiş, o güne kadar en işe yaramaz, en alçak emirlerinin ona düşmüş olmasıydı. Emir erlerini asker olarak görmediğinden olsa gerek, onları yumrukla, tokatla, tekmeyle yola getirmeye kalkışırdı. Yıllardır umarsız bir kavga veriyordu emir erlerine karşı; gömlek değiştirir gibi emir eri değiştiriyor ve her seferinde, “Bir malın gözü daha geldi!” demekten alamıyordu kendini. Teğmen Lukaş’ın gözünde, emir erleri, hayvan soyunun en aşağı sınıfıydı.

Hayvanları çok severdi. Bir kanaryası, bir Ankara kedisi, bir de özel olarak yetiştirilmiş teriye vardı. Emir erleri, Teğmen Lukaş’ın kendilerine çektirdiği eziyetleri bu hayvanlara çektirirler, hınçlarını onlardan alırlardı.

Kanaryayı sık sık aç bırakırlardı. Emir erlerinden biri, Ankara kedisinin bir gözünü çıkarmıştı. Teriyeye ise çok kötü muamele ederler, her gördüklerinde dayak atarlardı; sonunda, Şvayk’ın seleflerinden biri, rezil hayvanı Pankratz’taki görevlilerden birine teslim etmiş, on kronuna acımadan köpeği öldürtmüştü. Eve döndüğünde, Teğmeninin gözünün içine baka baka, dolaştırmaya çıkardığında köpeğin kaçtığını söylemişti. Tabii, ertesi gün, bölükle birlikte eğitim alanında bulmuştu kendini.

Şvayk, Lukaş’a gelip de artık kendisinin hizmetinde olduğunu bildirdiğinde, Teğmen onu oturma odasına götürerek, “Papaz Katz, senden çok iyi söz etti,” dedi. “Umarım onu utandırmazsın. Bugüne kadar elimden bir sürü emir eri geçti, ama bir teki bile fazla dayanmadı. Haberin olsun, ben adamın gözünün yaşına bakmam; yalan söyleyeni, itlik yapanı çok kötü

cezalandırırım. Benden sana tavsiye: Sakın bana yalan söylemeye kalkışma, verdiğim emri kaytarmadan yerine getir. ‘Kendini ateşe at,’ desem, gözünü kırpmadan ateşe atacaksın kendini. Nereye bakıyorsun öyle?”

Şvayk, duvarda asılı duran kafesteki kanaryaya bakıyordu; sevecen bakışlarını Teğmen’e çevirerek, yumuşak bir sesle yanıt verdi: “Emret Komutanım. Şurada bir kanarya var da Komutanım.”

Teğmen’in sözünü kesmiş olmanın korkusuyla hazır ola geçti ve gözlerini onun gözlerine dikti.

Teğmen, tam kalayı basacakken, Şvayk’ın yüzündeki saflığı fark edince, “Papaz Katz, senin dehşetengiz bir ahmak olduğunu söylemişti. Yerden göğe kadar hakkı varmış,” demekle yetindi.

“Doğru, Komutanım. Papaz efendi kesinlikle haklı. Yıllar önce askerliğimi yaparken de ahmak olduğuma karar vermişler, üstelik ‘Bir tahtası eksik’ diye yazmışlardı rapora. Bizim alayda, bir bana, bir de Yüzbaşı von Kaunitz’e, askerlik yapamaz diye rapor vermişlerdi. Komutanım, affınıza sığınarak söylüyorum, bu yüzbaşı bir parmağını sol burun deliğine, bir parmağını da sağ burun deliğine sokar, sokakta öyle dolaşırdı. Eğitim alanına gittiğimizde, bizi geçit töreni düzenine geçirir ve şöyle derdi: ‘Askerler, eee, unutmayın, bugün günlerden çarşamba. Neden? Çünkü yarın perşembe, tamam mı!’”

Söyleyecek söz bulamayan Teğmen Lukaş, omuz silkmekle yetinmek zorunda kaldı. Başladı, kapı ile pencere arasında voltalamaya. Şvayk’ın önünden her geçişinde, Şvayk, “Sağa bak!” ya da “Sola bak!” komutu verilmişçesine başını bir sağa, bir sola çeviriyordu. Ama yüzünde öylesine saf bir anlatım vardı ki, Teğmen gözlerini halıdan ayıramıyordu. Sonunda, Şvayk’ın anlattığı çatlak yüzbaşıyla hiç ilgisi olmayan bir şey söyledi:

“Evet. Benim olduğum yerde her şey tertipli ve tertemiz olmalı. Yalancılıktan hiç hoşlanmam. Dürüstlüğe taparım. Yalan söyleyenin canına okurum. Anlaşıldı mı?”

“Anlaşılmıştır Komutanım. Yalan söylemekten daha kötü bir şey olamaz. Ne demişler: Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. Pelhrjimov’un ötesinde bir köyde Marek adlı bir öğretmen vardı. Orman bekçisi Şpera’nın kızıyla gönül eğlendirirdi. Şpera, öğretmen Marek’e haber saldı: Onu bir kere daha kızıyla ormanda yakalarsa, gözünün yaşına bakmayacak, çiftesiyle kıçını delik deşik edecekti. Öğretmen de kızla buluştuğunu inkâr etti.

Ama günlerden bir gün, tam kızla buluşacakken yakayı ele verdi. Paçayı kurtarmak için, ormana çiçek toplamaya geldiğini söyledi. Baktı yutturamıyor, hepten telaşa kapılıp böcek toplayacağı palavrasını attı. Derken, iyice çarşafa dolandı ve tavşanlara kapan kurmaya geldiğini söyledi. Bunun üzerine, bizim orman bekçisi öğretmeni yakalayıp jandarma karakoluna teslim etti. Doğruca mahkemeyi boylayan öğretmen Marek, sonunda kendini kodeste buldu. Oysa doğruyu söylemiş olsaydı, kıçına yiyeceği birkaç saçmayla yırtacaktı. Bana sorarsanız, insan yediği haltı yalana dolana sapmadan açıkça itiraf etmeli. Ben bir iş karıştıracak olsam, hemen gelir, 'Komutanım, ben şunu yaptım,' derim. Şu yürüyüş yarışlarına benzer bu iş. Hile yapıp koşmaya kalktın mı, yarıştan elenirsin. Yeğenimin başına geldiği için çok iyi biliyorum. Namuslu adama herkes saygı duyar. Akşam yatağına yattığında, 'Çok şükür, bugün de kimseyi aldatmadım!' diyebilen rahat uyur."

Bizimki anlatadursun, Teğmen Lukaş sandalyesine oturmuş, gözlerini Şvayk'ın postallarına dikmiş, "Rezalet! Çoğu zaman ben de bu geri zekâlı gibi zevzeklik ediyorum, sadece laflarımız farklı," diye düşünüyordu.

Ama gene de, Şvayk sözünü bitirir bitirmez, gücünü göstermek için, "Benim emir erliğimi yaptığın sürece," dedi, "postalların pırıl pırıl olacak. Tektiplerinde tek bir kırışık, tek bir sökük düğme görmeyeceğim. Gerçek bir asker gibi olmalısın, başıbozuk serseriler gibi değil. İçinizden bir tane asker gibi asker çıkmayacak mı sizin? Emir erlerim içinde biri gerçek bir savaşçıya benziyordu, o da sonunda tören üniformamı çalıp Yahudi Mahallesinde sattı."

Kısa bir sessizlikten sonra, kendisinden beklenen görevleri tek tek saydı Şvayk'a. Sayarken de, komutanına sadık olması ve evde olup bitenlerden kimseye söz etmemesi gerektiğini vurgulamayı unutmadı.

"Sık sık hanımlar gelir buraya," diye ekledi. "Ertesi gün izinliysem, bazen gece bende kalan da olur. O zaman zili çaldım mı kahvelerimizi yatağa getirilsin. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı Komutanım. Pattadak odaya girmem, hanım için hiç de hoş olmayabilir. Bir seferinde eve bir hanım getirmiştim. Biz tam mercimeği fırına vermişken, benim hizmetçi kadın elinde kahveyle içeri girmesin mi! Kadıncağız o kadar korktu ki, kahveyi sırtıma döktü. Sonra da, o şaşkınlıkla, 'Sabah şerifleriniz hayrolsun!' deyiverdi. Siz hiç tasalanmayın; yatakta bir hanım varken nasıl davranılacağını bilirim ben."

Kışla, eğitim alanı ve kumar masası dışındaki boş vakitlerini kadınlara ayırmayı hiç ihmal etmeyen Teğmen, söz bu konuya gelince keyiflenmişti:

“Çok iyi, Şvayk. Hanımlara karşı her zaman nazik ve kibar olmalıyız.”

Kadınlar, evinin neşesi ve ruhuydu. Eve her zaman onlar çekidüzen verirdi. Gelip giden birkaç düzine hatun vardı. Biblolar alırlar, örtüler işlerler, evi süsleyip püsleyip şenlendirirlerdi.

Bir keresinde, kahve işleten bir adamın karısı, Teğmen’in evinde on beş gün kalmış; bu süre içinde, Teğmen’e harikulade bir masa örtüsü işlemiş, iç çamaşırlarının tümünü adı ve soyadının başharfleriyle bezemiş, ama ne yazık ki tam duvar örtülerinin nakışlarını tamamlamak üzereyken evi basan kocası bu asude hayata son vermişti.

Teğmen’in yatak odasını kendi yatak odasına çevirmeye kalkan bir başka hatun da, fırfırlı perdeler, çiçekli kırlentler yaptırmış, odanın içini minik vazolarla doldurmuş, yatağın tepesine bir melek tablosu asmıştı. Bereket, üç hafta kadar sonra annesiyle babası hanımı derdest edip götürmüşlerdi de, Teğmen Lukaş rahat bir nefes almıştı.

Yatak odası ile yemek odasının kadın eli değmemiş köşesi kalmamıştı. Bir fabrikatörün Teğmen’e sevdalı karısı ise, mutfağı, akla hayale gelmedik gereçlerle donatmıştı. Kadın, aşkının birer nişanesi olan türlü çeşitli sebze, salata ve kabak doğrama aletleri, her boydan et bıçakları, irili ufaklı tencereler, tavalar, çorba kâseleri, kepçeler ve daha neler neler taşımıştı teğmenin mutfağına. Ama kadıncağız, bu üniformalı soylu erkeği daha bir sürü âşığıyla paylaşmaya katlanamamış, bir hafta geçmeden evi terk etmişti.

Teğmen Lukaş, eve gelip giden kadınların yanı sıra, birçok hanımla da mektuplaşmaktaydı. Ayrıca, son iki yıldır fetişizme merak saldığından, sevgililerinin fotoğraflarından oluşan bir albümü ve kutsal emanetlerin yer aldığı bir koleksiyonu da vardı. Kutsal emanetler arasında başka başka kadınların jartiyerleri, paçadan bağlı, dantelli dört külot, üç şeffaf kombinezon, ipek eşarplar, bir korse, bir yığın da çorap bulunuyordu.

“Bugün nöbetim var,” dedi Teğmen. “Akşam geç gelirim. Ortalığı toparla, sıkı bir temizlik yap. Son emir erim kaytarmacının tekiydi, onun için bugün cephenin yolunu tutuyor.”

Kanarya ve Ankara kedisiyle ilgili uyarılarda da bulunduktan sonra tam çıkıp gidiyordu ki kapının eşiğinde durdu, dürüstlük ve düzen konusunda birkaç öğüt daha vermeden edemedi.

Teğmen gittikten sonra Şvayk ortalığı süpürdü, eşyaların tozunu aldı, evi bir güzel toparladı. Akşam Teğmen geri döndüğünde tekmilini verdi:

“Her şey yolundadır Komutanım. Yalnız kedi bir yaramazlık yaptı, kanaryanızı mideye indirdi, efendim!”

“Sen ne diyorsun ulan?” diye böğürdü Teğmen.

“İzin verirseniz arz edeyim Komutanım. Kedilerin kanaryalardan nefret ettiğini, her fırsatta onların canına okuduğunu bilmeyen yoktur. Ben de bir hayvan dostu olarak, bu ikisini tanıştırıp koklaştırsam ne kadar iyi olur, diye düşündüm. Canavar, kanaryaya bir hainlik yapmaya kalkarsa, öyle bir pataklayacaktım ki, ömür boyu serinofil derneği üyesi olacaktı. Bizim apartmanda oturan bir şapkacı var; adamın kedisi üç kanaryayı silip süpürdü. Ama ondan sonra adam kedisini öyle bir eğitti ki, kedi kanarya yemek şöyle dursun, kanaryaları sırtında gezdirir oldu. İşte ben de sizin Ankara kedisini eğiteyim dedim; kanaryayı kafesinden çıkarıp kediye uzattım, iyice bir koklasın diye. Ama o küçük maymun ne yapsa beğenirsiniz, kaşla göz arasında kuşcağızın kafasını koparmasın mı! Yemin billah, böyle bir adilik beklemezdim ondan. Aslında, komutanım, kafasını kopardığı bir serçe falan olsaydı gene sesimi çıkarmazdım, ama o güzelim cins kanaryanın acısı içime oturdu doğrusu. Görecektiniz, nasıl lüpletti hayvancağızı, tüyleri havada uçuştu! Sonra da keyiften mırıl mırıl mırıldanmaya başladı! Kedilerin müzik kulağı yoktur derler, onun için de kanaryaların şakımasına dayanamazlarmış. Geberesiceye nasıl sövdüm, bilemezsiniz; anasını sattığımın kedisi, dedim, Allah seni sürüm sürüm süründürsün. Ama en çok da kendime de lanet okudum. Bu rezil hayvanı nasıl bir cezaya çarptıralım diye saatlerdir sizi bekliyorum.”

Şvayk bütün bunları Teğmen’in gözlerinin içine öylesine içtenlikle bakarak söylemişti ki, tokadı patlatmak üzere olan Teğmen geri dönüp koltuğa oturmuştu: “Yahu Şvayk, sen gerçekten bu kadar alık mısın?” Şvayk, olanca ciddiliğiyle, “Evet, Komutanım,” diye yanıtladı. “Çok haklısınız. Bahtsızlık küçüklüğümden beri yakamı bırakmamıştır. Hep bir şeyleri düzeltmek, insanlara iyilik etmek isterim, ama sonunda mutlaka bir terslik çıkar, hem kendi başıma iş açarım hem de herkesin başını derde sokarım. İnanın, sizin kediyle kanaryanın aralarını bulmaktan başka bir niyetim yoktu; ama neyleyim ki, kedi kanaryayı yutuverdi işte, dostluk da daha başlamadan son buldu. Yıllar önce, evin birinde, bir kedi bir papağanı gövdeye indirmişti; hem de sırf kendisiyle dalga geçti, miyavlamasını taklit

etti diye. Ama kediler dokuz canlıdır, hep dört ayak üstüne düşerler. Onıı gebertmemi istiyorsanız, en iyisi kapının arasına sıkıştırmak Komutanım. Başka türlü canı çıkmaz bunların.”

Şvayk, en masum bakışı ve en sevecen gülümseyişiyle, kedilerin nasıl öldürüleceğini öylesine ballandıra ballandıra anlattı ki Teğmen’e, hayvanları koruma derneği üyeleri duysalar mutlaka keçileri kaçırırlardı.

Üstelik bu anlattıkları o denli uzmanca bilgiler içeriyordu ki, Teğmen Lukaş öfkesini unutarak sordu:

“Sen hayvanlardan anlıyorsun galiba. Sever misin hayvanları?”

“Ben en çok köpekleri severim Teğmenim,” dedi Şvayk. “Çünkü köpekler, onları satmasını bileni zengin ederler. Ben fazla namuslu davrandığım için, iki yakam bir türlü bir araya gelmedi. Ama kimin umurunda? Gene de, kendilerine sağlıklı ve cins bir köpek yerine uyuz bir it sattığımı söyleyerek kapıma dayananlar çok oldu. Sanki bütün köpeklerin sağlıklı ve cins olması gerekiyormuş gibi. Ha, bir de, önüne gelen soyağacı ister. Ben de, ne halt edeyim, her köpek için bir soyağacı bastırttım. Hiç unutmam, Koşirje’de bir şantiyede dünyaya gelmiş soysuz bir iti, Armin von Barheim’ın Bavyera’daki köpek çiftliğinde doğmuş cins bir köpek diye yutturmuştum. Soylu bir köpek edinince ne kadar mutlu oluyorlar, bilemezsiniz. Vrsovitse’de bulduğum bir sokak köpeğini birine safkan sosis diye satmıştım da, adam Almanya’dan gelen bu az bulunur köpeğin tüylerinin neden pösteki gibi olduğuna, bacaklarının neden çarpık olmadığına şaşırmış, ama pek sesini çıkarmamıştı. Bütün köpek çift-

İlklerinde yaparlar bu işi. Oralarda köpeklerin soyağacı konusunda ne dolaplar döndüğünü bilseniz, aklınız fırtar Komutanım. Aslında, göğsünü gere gere, ‘Ben gerçek bir safkanım,’ diyebilecek pek az köpek vardır. Ya anası sokakta rastladığı bir hilkat garibesini koynuna almıştır ya da birkaç babası olduğu için hepsinden bir şeyler kapmıştır. Kulaklarını birinden almıştır, kuyruğunu bir başkasından; burnunun üstüne düşen perçemleri bir babaya borçludur, ağız yapısını başka bir babaya; hele, seke seke yürüyüşünü kimden aldığını hiç bilemezsiniz. Böyle on iki babası olsa, Komutanım, doğacak yavruyu düşünebiliyor musunuz? Bir keresinde, Balaban dedikleri böyle bir köpek almıştım. Onca babadan sonra ortaya o kadar çirkin bir yaratık çıkmıştı ki, hiçbir köpek yanına yanaşmaya cesaret edemiyordu. Sırf acıdığım için aldım zaten. Evin bir köşesinde öyle oturur, mahzun mahzun bana bakardı. Sonunda bir gün dayanamadım, teriye diye

kakaladım birine. Ama hayvanı boyamak hiç de kolay olmadı; o siyah-beyaz benekleri yapıncaya kadar akla karayı seçtim. Neyse, yeni sahibi alıp Moravya'ya götürdü de, bir daha karşıma çıkmadı."

Teğmen, köpeklerle ilgili derin bilgiler içeren bu öykülere kendini öyle kaptırmıştı ki, Şvayk'ı, hiç sözünü kesmeden can kulağıyla dinliyordu.

"Efendim, herkes bilir ki köpekler kadınlar gibi saçlarını kendi başlarına boyayamazlar. Elinizdeki köpeği iyi bir paraya okutmak istiyorsanız, bunu siz kendiniz yapmak zorundasınızdır. Diyelim, satacağınız köpek o kadar yaşlı ki, artık tüyleri ağarmış. Siz de, bu titrek ihtiyarı, dokuz aylık yavru diye yutturmak istiyorsunuz. Biraz gümüş nitrat alıp suda erittikten sonra köpeği siyaha boyarsınız gıcır gıcır olur hayvancık. Biraz güçlenip kuvvetlensin diye de, beygirler gibi sıçanotu katarsınız yemeğine. Tabii bir de, bıçağın pasını çıkarmak için kullandıkları zımpara kâğıdıyla dişlerini temizlemeniz gerekir. Ama satmaya götürmeden boğazından aşağı mutlaka bir-iki yudum erik rakısı boca etmelisiniz ki, biraz kafayı bulsun. İşte o zaman birden canlanıp neşelenir, keyifli keyifli havlamaya başlar, zurna olmuş encümen üyesi gibi önüne gelene yaltaklanır. Yalnız, en önemlisi, satış sırasında dilin durmayacak, Komutanım, müşteriyi sersemletene kadar çan çan konuşacaksın. Mesela, müşteri bir minyatür teriye almak istiyor, ama sende bir tek puanter var; adamı öyle bir ağız kalabalığına getireceksin ki, sonunda puantere razı olacak. Ya da diyelim, elinde sadece bir minyatür teriye var, ama adam gelmiş canavar gibi bir Alman mastifi istiyor; herifi öyle bir lafa boğacaksın ki, mastifi unutacak, minicik teriyeyi cebine koyup gidecek. Ben bu köpek işindeyken, bir gün bir hatun geldi, başladı anlatmaya. Meğer papağanı bahçeye kaçmış, kadının konağının önünde Kızılderilicilik oynayan veletler de hayvanı yakalamışlar, kuyruğunda ne kadar tüy varsa yolup kafalarına takmışlar. Zavallı papağan kıçı açıkta kalınca utancından kimselerin yüzüne bakamaz olmuş, şirazesi bozulmuş. Kadın, ne yapsın, almış bir baytara götürmüş papağanı. Baytar da bir iğneyle işini bitirmiş hayvanın. Hatun yeni bir papağan edinmek istiyordu; ama sabahtan akşama kadar sövüp sayan ağzı bozuk bir papağan değil, kibar, terbiyeli bir papağan olmalıydı. İyi de bende papağan ne gezer? Papağanı olan birini de bilmiyorum. O sıralar, evde' sadece vahşi bir buldog var, üstelik gözlerine perde inmiş. Komutanım, uzatmayayım, öğleden sonra dörtten akşamın yedisine kadar dil döktüm kadına, papağanın yerine benim kör buldoğu alsın diye. İnanın, deveye hendek atlatmaktan zordu.

Ama sonunda, kadın benim itin tasmasına yapışmış, evden çıkarken, ‘Şimdi veletler sıkıysa bunun kuyruğuna dokunsunlar bakalım!’ dedim arkasından. Bir daha da görmedim kadıncağızı.

Meğer o buldog yüzünden Prag’ı terk etmek zorunda kalmış; kadının oturduğu evdeki bütün kiracıları ısırmış benimki. Teğmenim, demem o ki, köpeğin terbiyelisini bulmak hiç de kolay bir iş değil.”

Teğmen, “Ben köpeklere bayılırım,” dedi. “Bazı arkadaşlarım cepheye giderken köpeklerini de yanlarına aldılar. Savaşın böylesine sadık bir dostla çok daha kolay geçtiğini yazıyorlar. Bakıyorum da köpekten anlıyorsun; bir gün bir köpek alırsam, besbelli iyi bakarsın. Sence en iyi cins hangisi? Yani dost olarak? Bir ara, bir teriyem vardı, ama bilemiyorum...”

“Komutanım, bence teriye çok hoş bir köpektir. Gerçi herkesin beğendiği söylenemez; tüyleri tel gibi, burnunun tepesindeki bıyıkları çok sert diye, hapishane kaçkınına benzetirler. Surata bak saati ayar et. Diyeceğim, o kadar çirkindirler ki, güzel oldukları bile söylenebilir. Üstelik müthiş zekidirler. Senbernar onun yanında gerzek kalır. Foksteriyeden bile zekidirler. Bir keresinde...”

Teğmen Lukaş, saatine baktı ve Şvayk’ın sözünü kesti:

“Geç oldu. îyi bir uyku çekmeliyim. Yarın gene görevliyim. Bütün gün serbestsin; bir bakın bakalım, bana bir teriye bulursun belki.”

Teğmen odasına çekilince, Şvayk da mutfaktaki sedire uzandı, Teğmen’in kışladan dönerken getirdiği gazeteyi okumaya koyuldu.

Haber özetlerine göz atarken, “Vay anasına,” diye homurdandı. “Osmanlı sultanı, imparator Wilhelm’e savaş nişanı vermiş. Benim küçücük bir gümüş madalyam bile yok.”

Sonra birden yerinden fırladı: “Hay Allah! Az daha unutuyordum...”

Yatak odasına girip derin bir uykuya dalmış olan Teğmen’i uyandırdı:

“Komutanım, kedi için bir emir vermediniz!” Teğmen, uyku sersemi, öbür yana dönerken, “Uç gün oda hapsi!” diye homurdandı ve yeniden uykuya daldı.

Şvayk, ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı, lanet kediyi mutfaktaki sedirin altından çekip çıkardı ve “Üç gün oda hapsi aldın,” dedi. “Yallah!”

Ankara kedisi, sürünerek yeniden sedirin altına girdi.

IV

Şvayk, bir teriye bulmak için tam sokağa çıkmak üzereydi ki kapı çalındı. Ayaklarının dibinde iki koca bavul duran genç bir kadın, Teğmen Lukaş'ı görmek istiyordu. Şvayk, merdivenlerde kaybolan bir hamal kasketinin ucunu gördü.

Şvayk, kararlı bir sesle, "Evde yok," diyecek olduysa da, hiç umursamadan hole giren genç kadın buyruk verdi: "Bavulları içeri al!"

"Teğmen'in izni olmadan alamam, hanımefendi," dedi Şvayk. "Onun izni olmadan bir şey yapmamam konusunda kesin emri var Teğmenimin."

Kadın, "Kalın kafalı!" diye bağırdı. "Onunla oturmaya geldim ben."

"Ben anlamam!" diye karşılık verdi Şvayk. "Bu konuda kimse bir şey demedi bana. Teğmen bugün görevli. Gece geç gelir. Benim de çıkıp ona bir teriye bulmam gerekiyor. Bana ne bir hanımın geleceğinden söz etti, ne de bavullardan. Şimdi kapıyı çekip çıkmak zorundayım; siz de zorluk çıkarmadan gitseniz çok iyi edersiniz. Bana kimse bir şey söylemedi; tanımadığım birini evde yalnız bırakamam. Bir keresinde, bizim sokaktaki pastacı Byelçitski'nin evinde biri kalmıştı da, herif gardırobu götürmüştü."

Kadının umutsuzluğa kapılıp ağlamak üzere olduğunu görünce devam etti:

"Sakın üstünüze almayın, ama kesinlikle kalamazsınız burada. Bu ev bana emanet edildi, iğne ipliğe kadar her şeyden ben sorumluyum. Sizden ricam, çenenizi boşuna yormayın. Teğmen'den emir almadıkça kardeşimi bile tanımam ben. Sizinle böyle konuştuğum için gerçekten özür dilerim, ama askerde emir demiri keser."

Bu arada biraz toparlanan genç kadın, çantasından çıkardığı bir kartvizite kurşunkalemle bir şeyler karaladı, kartviziti küçük, zarif bir zarfa yerleştirip sıkkın bir sesle, "Bunu Teğmen'e götür," dedi. "Ben de burada beklerim. Şu beş kron da senin."

Beklenmedik konuğun inatçılığına sinirlenmeye başlayan Şvayk, "Olmaz öyle şey," dedi. "Paranızı alamam. Şuraya, iskemlenin üstüne bırakıyorum, isterseniz benimle kışlaya kadar gelin, orada bekleyin. Ben notunuzu iletir, yanıtını getiririm. Ama burada beklemeniz mümkün değil."

Bavulları sürüyerek hole aldı, sonra kapının ağzında durup koca bir şatonun başkâhyasıymışçasına elindeki anahtar destesini şakırdattı: "Evet, kilitliyoruz artık!"

Genç kadın, umarsız, koridora çıktı. Şvayk kapıyı kilitleyip öne düştü. Kadın da küçük bir köpek gibi ardına takıldı, ancak sigara almak için

durduğu bir tütüncünün önünde yetişebildi Şvayk'a.

Şvayk'ın yanında yürüyor, lafa girmek için fırsat kolluyordu.

"Notumu gerçekten verecek misin Teğmen'e?"

"Tabii vereceğim. Vereceğim dediysem veririm."

"Peki, Teğmen'i bulabileceğinden emin misin?"

"Orasını bilemem."

Uzun bir süre konuşmadan yan yana yürüdüler, sonra genç kadın gene dayanamadı:

"Yani Teğmen'i bulurum mu diyorsun?"

"Evet."

"Nerede olabilir?"

"Bilmiyorum."

Bir kez daha uzun bir kesintiye uğrayan konuşmayı gene genç kadın başlattı:

"Kartımı kaybetmedin, değil mi?"

"Hayır, daha kaybetmedim."

"Kesin vereceksin değil mi Teğmen'e?"

"Evet."

"Onu bulacaksın, değil mi?"

"Bilmiyorum dedim ya," diye yanıtladı Şvayk. "Ahret suali soruyorsunuz insana. Bir insan ha bire aynı soruyu nasıl sorar, anlamıyorum doğrusu. Sokakta her gördüğüme bugün ayın kaçı diye sormam gibi bir şey."

Böylece, kadının Şvayk'la uzlaşma çabaları sonuçsuz kaldı; kışlaya gelinceye kadar yol boyunca bir daha hiç konuşmadılar. Kışlaya vardıklarında, kadına beklemesini söyleyen Şvayk, kapıdaki askerlerle savaş muhabbetine daldı. Kadın, Şvayk'ın bu umursamazlığına o kadar öfkelenmişti ki, kaldırımı sinir içinde adımlayıp duruyordu. Şvayk, ancak o günlerde "Dünya Savaşı Haberleri'nde "Avusturya tahtının vârisi, bir Rus uçağı düşüren iki pilotla sohbet ediyor" gibisinden bir altyazıyla yayımlanan fotoğrafta rastlanabilecek salaklıkta bir yüz anlatımıyla muhabbeti koyulttukça, kadın iyice çileden çıkıyordu.

Şvayk, kışla kapısının oradaki bir banka oturmuş, ordunun Karpatlar cephesindeki saldırısının bozguna uğradığını, ama buna karşılık Przemisl Komutanı General Kusmanek'in Kiev'e ulaştığını, gerimizde Sırbistan'da on bir üs kaldığını, yakında Sırpların bizim birlikleri kovalamaktan yorgun düşeceğini anlatıyordu.

Çok geçmeden, bazı ünlü çarpışmaları eleştirmeye başladı ve sanki yepyeni bir keşifte bulunuyormuşçasına, dört yanı sarılmış bir müfrezenin teslim olmaktan başka çaresi olmadığını ileri sürdü.

Yeterince gevezelik ettiği kanısına varmış olacak ki, dışarı çıkıp zavallı kadına bir yere kımıldamamasını, hemen geleceğini söyledi. Sonra hızla yukarı fırlayıp teğmenin bulunduğu ofise daldı. Teğmen Lukaş, bir asteğmene siper kazmak için ne gibi hesaplar yapılması gerektiğini anlatıyor, çizim yapmayı beceremediği, geometriden zerre kadar anlamadığı için paylıyordu adamı.

“Bak, işte böyle çizeceksin. Yatay bir hatta dikey bir hat indirmemiz gerekiyorsa, dikaçı yapacak biçimde çizmemiz gerekir. Anladın mı? O zaman, siperler düşmana doğru gitmez, doğru kazılmış olur. Düşmanın altı yüz metre uzağında olacaksın. Ama senin çizdiğin gibi yaparsak mevzilerimiz düşman hatlarının içine girer. Bu kadar basit işte.”

Sivilliğinde bir bankada veznedarlık yapan asteğmen, öyle dikilmiş, Teğmen’in çizimlerine aval aval bakıyor, hiçbir şey anlamıyordu; Şvayk’ın Teğmen’e doğru koşturduğunu görünce rahat bir nefes aldı.

Şvayk, bilgiçççe göz kırparak, “Komutanım,” dedi. “Bir hanım size bu mektubu gönderdi; aşağıda cevap bekliyor.”

Teğmen’in yüzünden, kartvizitte okuduklarından hiç de hoşnut kalmadığı anlaşılıyordu. Not Almanca yazılmıştı.

Sevgili Heinrich,

Kocam olacak adam bana zulmediyor. Birkaç gün sende kalmaktan başka çarem yok. Emir erin domuzun teki. Mutsuzum.

Biricik Katya’n

Teğmen Lukaş göğüs geçirdi, Şvayk’ı yan odaya götürüp kapıyı kapattı, masaların arasında voltalamaya başladı. Sonra birden durup Şvayk’a, “Kadın, senin domuzun teki olduğunu yazmış,” dedi. “Ne halt ettin, çok merak ediyorum!”

“Hiçbir şey yapmadım Komutanım. Kendisine son derece saygılı davrandım, ama o eve postu sermeye kalktı. Sizden bu konuda bir emir almadığım için hanımefendiyi içeri bırakmadım. İnanır mısınız, babasının evine döner gibi iki bavulla geldi hem de.”

Teğmen bu kez daha yüksek sesle içini çekince, Şvayk da iç çekti.

“Ne dedin?” diye bağırdı Teğmen, gözdağı verircesine.

“Bağışlayın Komutanım, ama gerçekten zor bir durum. İki yıl oluyor, bir gün Voytyeşka Sokağındaki döşemecinin evine genç bir kadın geldi. Geliş o geliş, adamcağız bir daha evden çıkaramadı kadını. Sonunda havagazını açtı, ikisi de sizlere ömür. Şaka derken kaka oldu. Bu kadın milleti, illettir illet. Ben onların ciğerini okurum.”

“Gerçekten zor bir durum,” diye Şvayk’ın sözünü tekrarladı Teğmen; hiç bu kadar doğru bir laf etmemişti. Sevgili Heinrich besbelli içinden çıkılmaz bir durumdaydı. Kocasından sopa yemiş bir kadın kalkmış, kendisinde kalmaya gelmişti; hem de tamTrjeboyn’dan Bayan Mickova’yı beklediği günlerde. Bayan Mickova, her üç ayda bir yaptığı gibi, alışveriş için Prag’a gelecek, üç gün Teğmen’de kalacaktı. O gider gitmez de genç bir hanım gelecekti. Bir aya kadar bir mühendisle evlenecek olan bu genç hanım, bir hafta boyunca düşünüp taşındıktan sonra, Teğmen’in koynuna girmeye razı olmuştu.

Teğmen, masanın kenarına oturmuş, arpacı kumrusu gibi düşünüyor, ama bir türlü çıkamıyordu işin içinden. Sonunda, masanın başına oturdu, bir antetli kâğıtla zarf çıkardı ve yazmaya başladı:

Sevgili Katya,

Akşam dokuza kadar görevliyim. Onda dönerim. Sen evde rahatına bak. Emir erim Şvayk’a gelince, tüm isteklerini yerine getirmesi için emir verdim kendisine.

Sevgili Heinrich'in

“Bu mektubu hanımefendiye ver,” dedi Şvayk’a. “Adam gibi davranacaksın ona, bir dediğini iki etmeyeceksin, her sözünü emir bileceksin. Sakın nezaketi elden bırakayım deme; hizmette kusur edersen kafanı kırarım, îşte sana yüz kron, akşam hesabı verirsin; belki bir şeyler aldırır ya da yemek yemek ister. Üç şişe şarap, bir paket de sigara almayı unutma. Şimdilik bu kadar, gidebilirsin. Bak, bir kere daha söylüyorum, her türlü arzusunu yerine getireceksin.”

Şvayk’tan umudu çoktan kesmiş olan genç kadın, bizimkinin elinde bir mektupla kışladan çıktığını görünce çok şaşırdı.

Şvayk, kadını olanca kibarlığıyla selamladıktan sonra mektubu uzattı:

“Hanımefendi,” dedi, “Teğmenim emir verdi, bir dediğinizi iki etmeyeceğim, her türlü arzunuzu yerine getireceğim. Yemek de ısmarlayabilirsiniz, ne isterseniz alacağım. Teğmenim cebime yüz kron koydu, ama bu parayla üç şişe şarap, bir paket sigara da almam gerekiyor.”

Mektubu okur okumaz kadının güveni yerine geldi; hemen bir araba çağırmasını buyurdu Şvayk’a. Araba gelince içeri girip koltuğa kuruldu, Şvayk’a da arabacının yanına oturmasına söyledi.

Eve vardıklarında, kadın evin hanımıymışçasına yönetimi ele aldı ve Şvayk’a buyruklar yağdırmaya başladı. Bavullarını yatak odasına taşıttırdı, avludaki halıları dövdürttü; aynalardan birinin arkasında küçük bir örümcek ağı görünce kıyameti kopardı.

Besbelli, elde ettiği konumu uzun süre korumaya kararlıydı.

Şvayk kan ter içinde kalmıştı. Kadın, halıları dövdürttükten sonra perdelere taktı. Şvayk’a perdeleri söküp temizlemesini emretti. Oturma odasıyla mutfağın camlarını sildirdikten sonra, sıra eşyaların yerlerinin değiştirilmesine geldiğinde etmediğini bırakmadı. Koltukları oradan oraya taşıtıyor, durmadan eşyaların yerlerini değiştirtiyor, sonra hiçbirini beğenmeyip oturma odasına yepyeni bir düzen veriyordu.

Evin içini tepeden tırnağa değiştirdikten sonra yavaş yavaş yorgunluk belirtileri göstermeye başladı ve Şvayk’ı rahat bıraktı.

Dolaptan yeni yatak takımları çıkardı, temiz bir çarşaf serdi, kuştüyü yastıkların kılıflarını geçirdi. Bütün bunları yaparken burun deliklerinin istekle titremesine bakılırsa, yatağa derin bir aşkla bağlıydı.

Genç kadın daha sonra Şvayk’ı yiyecek ve şarap almaya yolladı. Ve Şvayk dönmeden, kendisini müthiş çekici ve baştan çıkarıcı kılan şeffaf bir gecelik giydi.

Öğle yemeğini yerken bir şişe şarabı tek başına devirdi; ardından sigara üstüne sigara tellendirdi ve gidip yatağa uzandı. O sırada Şvayk, mutfakta tayın ekmeğini bir bardaktaki tatlı bir içkiye banarak nefsini köreltiyordu.

Çok geçmeden, “Şvayk!” diye bir ses geldi yatak odasından. “Şvayk!”

Şvayk kapıyı araladığında, kadın yastıkların arasına sereserpe uzanmış kendisini bekliyordu.

“İçeri gir!”

Şvayk yatağa doğru yürüdü. Genç kadın, tuhaf bir biçimde gülümserken, Şvayk’ın kalın gövdesini, güçlü kalçalarını alıcı gözüyle süzdü.

Sonra, bedenini örtüp gizleyen incecik geceliği sıyırıp attı ve buyurgan bir sesle, “Çıkar şu postallarınla pantolonunu!” dedi. “Gel bakalım!”

Böylece, Aslan Asker Şvayk, akşam kışladan dönen Teğmenine gönül rahatlığıyla tekmil verebildi:

“Verdiğiniz emirlere harfiyen uydum Komutanım. Hanımefendinin bir dediğini iki etmedim, her türlü arzusunu yerine getirdim.”

“Sağ olasın, Şvayk,” diye karşılık verdi Teğmen. “Çok şey mi istedi?”

“Altı kadar,” diye yanıtladı Şvayk. “İstemekten yorgun düşmüş olacak ki, mışıl mışıl uyuyor şimdi. Siz hiç merak etmeyin Komutanım, ne istediyse yaptım.”

V

Dunayek ve Raab ırmakları arasındaki ormanlara çakılıp kalmış ordular kurşun yağmuru altında bekleşirken, ağır topçu ateşi tüm birlikleri darmadağın edip Karpatlara gömerken, yanan köy ve kentlerden yükselen yalımlar savaş meydanlarının ufkunu kızıla keserken, Teğmen Lukaş ile Şvayk, kocasının dayağından kaçıp eve yerleşen kadınla birlikte hiç de hoş olmayan asude bir hayat yaşıyorlardı.

Kadının gezmeye gittiği bir gün, Teğmen Lukaş, Şvayk’la baş başa verip bir savaş meclisi topladı; ondan kurtulmanın bir yolunu bulmalıydılar.

“Komutanım,” dedi Şvayk, “bu kadın kocasından kaçmış, herif şimdi fellik fellik arıyordur onu. Size getirdiğim kartvizitte adresi vardı. Bana sorarsanız, en iyisi, karısının yerini öğrenmesi ve gelip alması. Ben derim ki, adama bir telgraf çekip kadının sizin yanınızda olduğunu, buraya gelip onu alabileceğini söyleyelim. Geçen yıl Vşenori’de bir konakta da buna benzer bir vukuat olmuştu. Ama o zaman kadın çekmişti telgrafı kocasına; herif de karısını alıp götürmeye geldiğinde, Tanrı yarattı dememiş, ikisinin de pastırmasını çıkarmıştı. Ayrıyeten, adamların ikisi de başıbozuktu; bizim durumumuzdaysa, bu hanımın kocası bir subaya el kaldırmaya cesaret edemez. Kaldı ki, bu işte sizin zerre kadar suçunuz yok. Siz mi davet ettiniz onu buraya? Evden kaçarken başına ne işler açılacağını düşünmeliydi. Bir telgraf meseleyi kökünden halledecektir. Hafiften bir maraza çıksa da...”

Teğmen Lukaş, “Çok akıllı bir adamdır,” diye sözünü kesti Şvayk’ın. “Tanırım. Şerbetçiotu toptancısıdır. Mutlaka konuşmalıyım onunla. Evet, en iyisi bir telgraf çekeyim.”

Sonunda, son derece veciz bir telgraf çekildi: “Karınız şu anda şu adrestedir...” Ve Teğmen Lukaş’ın evinin adresi verildi.

Şerbetçiotu tüccarı kapıdan içeri daldığında, Bayan Katya şaşkınlıktan nerdeyse küçükdilini yutacaktı. Adam çok sakin ve temkinli görünüyordu; Bayan Katya da soğukkanlılığını korumaya çalışarak iki erkeği tanıştırdı: “Kocam... Teğmen Lukaş.” Nedense kadıncağızın aklına başka bir şey gelmemişti.

Teğmen Lukaş, kibarca, “Lütfen oturun, Bay Wendler,” dedi. Cebinden sigara tabakasını çıkararak adama uzattı: “Almaz mısınız?”

Akıllı şerbetçiotu tüccarı, nezaketle bir sigara aldı; dumanını havaya savururken ölçülü bir sesle sordu: “Bu yakınlarda cepheye gidiyor musunuz Teğmenim?”

“Budyeyovitse’deki 91. Alay’a naklim için başvurdum. Sanırım, gönüllü eğitim okulundaki bir yıllık görevim biter bitmez gönderileceğim. Subaylara ne kadar ihtiyacımız var, bilemezsiniz. Ne yazık ki, gönüllü olabilecek nitelikteki gençlerin başvurdukları yok. Piyade eri olarak kalmayı yedek subaylığa tercih ediyorlar,”

“Savaş şerbetçiotu işini de vurdu,” dedi adam, bir karısına, bir Teğmen’e bakarak. “Ama çok uzun süreceğini sanmam.”

“Durumumuz çok iyi,” dedi Teğmen Lukaş. “Savaşın İttifak Devletleri’nin zaferiyle sonuçlanacağından bugün artık hiç kimsenin kuşkusu kalmadı. Avusturya-Türk-Alman graniti karşısında Fransa, İngiltere ve Rusya’nın bir sıkımlık canı var. Gerçi bazı cephelerde birkaç küçük yenilgi almadığımız söylenemez. Ama Karpatlar’la Dunayek Irmağı arasındaki Rus cephesini yardığımız anda savaş bitmiş demektir. Fransızların da pek yakında Doğu Fransa’yı tümüyle kaptırmaları yakındır; Alman ordusu Paris’e girsin de, görsünler günlerini. Kimsenin kuşkusu olmasın. Ayrıca, Sırbistan’daki harekâtımız büyük bir başarıyla sürüyor; birliklerimizin geri çekilmesi, aslında bir yeniden konuşlanmadan başka bir şey değil. Birçokları bunu tamamen yanlış yorumluyor. Savaşta duygular değil, mantık konuşur. Güney Cephesi’ndeki ustalıklı harekâtımızın meyvelerini çok yakında toplayacağız. Bakın göstereyim size.”

Teğmen Lukaş, şerbetçiotu tüccarını usulca kolundan tutup duvarda asılı duran savaş haritasının önüne götürdü, bazı işaretli yerleri göstererek açıklamaya koyuldu:

“Doğu Beskidler, bizim için mükemmel bir üs. Şuradan da görebileceğiniz gibi, Karpatlar bölgesinde büyük bir desteğimiz var. Şuradaki savunma hattına ağır bir darbe indirirsek, Moskova’ya kadar hiçbir güç durduramaz bizi. Savaş sandığımızdan erken bitecek.”

Şerbetçiotu toptancısı, asıl konuya nasıl gireceğini bilememenin çaresizliğiyle, “Peki, Türkler ne durumda?” diye sordu.

Teğmen, adamı yeniden masaya yönelterek, “Türkler iyi dayanıyor,” diye yanıtladı. “Türk parlamentosunun başkanı, Halit Bey ve Ali Bey, Viyana’ya gittiler. Mareşal Liman von Sanders,[71] Türklerin Çanakkale ordusunun komutanlığına getirildi. Goltz Paşa, kısa bir süre önce İstanbul’dan Berlin’e geldi. Enver Paşa[72] ve General Cevat Paşa, İmparatorumuz tarafından nişanla taltif edildiler. Bu kadar kısa zamanda hiç de küçümsenmemesi gereken gelişmeler bunlar.”

Bir süre hiç konuşmadan öyle oturdular. Sonunda, Teğmen bu sıkıntılı duruma bir son vermek gerektiği kanısına vardı: “Ne zaman geldiniz, Bay Wendler?”

“Bu sabah.”

“Beni evde yakalamanıza çok sevindim; şu sıralar öğleden sonraları hep kışlada oluyorum, gece nöbetleri var da. Evim bütün gün boş kaldığı için hanımefendiyi ağırlama imkânı buldum. Prag’da kaldığı süre boyunca kimse tarafından rahatsız edilmedi. Eski dostuz biz...” Şerbetçiotu tüccarı hafifçe öksürerek, “Katya çok tuhaf bir kadın, Teğmen,” dedi. “Onun için yaptıklarınızdan dolayı lütfen yürekten teşekkürlerimi kabul edin. Durup dururken kalkıp Prag’a geliyor. Neymiş, sinirlerine iyi geliyormuş. Ben seyahatteydim; eve döndüğümde bir de baktım kimsecikler yok. Katya gitmiş.”

Elden geldiğince anlayışlı görünmeye çalışarak parmağını karısına doğru salladı, zoraki bir gülümsemeyle, “Seni yaramaz seni,” dedi. “Ben seyahate çıkınca, sen de çıkarım sanıyorsun, değil mi? Ama hiç düşünmüyorsun ki...”

Konuşmanın tehlikeli sulara girmekte olduğunu fark eden Teğmen, akıllı şerbetçiotu tüccarını yeniden savaş haritasının önüne götürdü ve altı çizili yerleri göstererek, “Demin çok ilginç bir durumu açıklamayı unuttum,” dedi. “Şu dağ kümesinin önemli bir köprübaşı mevzii oluşturduğu güneybatıya bakan şu büyük eğri var ya, İttifak Devletlerinin taarruzu işte

tam buraya yönelmiş bulunuyor. Köprübaşı mevziini düşmanın ana savunma hattına bağlayan bu demiryolu hattı yok edilebilirse, sağ kanat ile Vistül Irmağı'ndaki Kuzey Ordusu arasındaki irtibat kesilmiş olur. Bilmem, anladınız mı?"

Adam, her şeyi çok iyi anladığını söyledikten sonra, artık haritayla işlerinin kalmadığını sezerek yerine döndü:

"Şerbetçiotumuz savaş yüzünden dış pazarından oldu. Fransa, İngiltere, Rusya ve Balkanlar artık şerbetçiotu almıyor. İtalya'ya hâlâ gönderiyoruz, ama öyle görünüyor ki yakında İtalya da savaşın içinde bulacak kendini. Neyse, savaşı kazanalım, o zaman mallarımızın fiyatlarını biz belirleyeceğiz."

Teğmen, şerbetçiotu toptancısını biraz olsun sevindirmek için, "Merak etmeyin," dedi. "İtalya, tarafsız kalmakta diretiyor..."

Adam, birden öfkeyle patladı: "Öyleyse, neden kaderlerinin Avusturya-Macaristan ve Almanya'yla Üçlü İttifak'a bağlı olduğunu kabul etmiyorlar?" Şerbetçiotu, karısı ve savaş, kafasında birbirine karışmıştı. "Doğrusu, ben İtalya'nın Fransa ve Sırbistan'a savaş açacağını bekliyordum. İşte o zaman savaş biterdi. Depolarımdaki şerbetçiotları çürüyor, içerde fiyatlar iyice düştü, ihracat yok gibi bir şey ve İtalya tarafsız kalmakta diretiyor. Neden 1912'de bizimle Üçlü İttifak antlaşmasını yenilediler öyleyse? İtalya Dışişleri Bakanı San Giuliano Markisi nerede? Beyefendi ne yaptığını sanıyor acaba? Bence mışıl mışıl uyuyor, top patlasa duymayacak. Savaştan önce ne kazanıyordum, şimdi ne kazanıyorum? Bir bilseniz, dudağınız uçuklar!"

Teğmen sigarasının dumanından oluşturduğu halkaları birbirinin içinden geçiriyor, Bayan Katya ise konuşulanları ilgiyle dinliyordu. Adam, Teğmen'e öfkeyle baktıktan sonra, "Ben her şeyi yakından izliyorum," dedi. "Almanlar, Paris'e o kadar yaklaşmışken neden cepheye geri döndüler? Maaş Irmağı'yla Moselle'de[73] neden gene toplar gümbürdüyor? Marche dolaylarındaki Combres ve Woewre'de, her yıl beş yüz çuvaldan fazla şerbetçiotu gönderdiğimiz tam üç bira fabrikasının yanıp yok olduğundan haberiniz var mı? Ya Vosges'daki Hartmansweiler bira fabrikası ile Mülhausen yakınlarındaki Niederaspach'da bulunan muazzam birasının yerle yeksan olduğundan? Benim şirketime yılda 1 200 çuval şerbetçiotuna

patlar bu iş. Almanlar, Klosterhoes bira fabrikası için Belçikalılarla altı kez savaştılar. Oysa orada yılda yalnızca 350 çuval kayıp söz konusuydu.”

O kadar öfkelenmişti ki, daha fazla konuşamadı; yerinden kalkıp, “Katya, hemen eve dönüyorsun benimle,” dedi karısına. “Git üstünü değiştir.”

Çok geçmeden, özür dilercesine, “Bütün bunlar sinirlerimi allak bullak ediyor,” dedi. “Oysa eskiden ne kadar sakin bir adamdım.”

Bayan Katya üstünü değiştirmek için yatak odasına gider gitmez, Teğmen’e dönerek, “Bu ilk değil,” dedi. “Geçen yıl da bir öğretmenle kaçmıştı; ta Zagreb’de buldum onları. Tabii Zagreb’e kadar gitmişken, oradaki bira fabrikasıyla 600 çuvallık bir anlaşma yapıverdim. Evet, güney bir altın madeniydi bir vakitler. Şerbetçiotumuz İstanbul’da bile alıcı buluyordu. Oysa şimdi perişanları oynuyoruz. Hükümet bir de bira üretimine kısıtlama getirirse, işte o zaman hapı yuttuğumuzun resmidir.”

Teğmen’in uzattığı sigarayı yaktıktan sonra, “Yalnızca Varşova 2 370 çuval şerbetçiotu satın alıyordu,” dedi yıkılmışçasına. “Oradaki en büyük bira fabrikasının temsilcisi her yıl ziyaretime gelirdi. Çıldırmak işten değil. Neyse ki çocuğum falan yok.”

Varşova’daki bira fabrikasının temsilcisinin bir zamanlar her yıl ziyaretine geliyor olmasından çocuğunun olmamasına geçivermesi karşısında Teğmen’in hafifçe gülümsediğini fark edince yakınmalarını sürdürdü:

“Sopron ve Kanije’deki Macar bira fabrikaları, İskenderiye’ye kadar bir sürü yere sattıkları biraları için benden yılda ortalama bin çuval şerbetçiotu alıyordu. Şimdi abluka yüzünden sipariş vermeye yanaşmıyorlar. Yüzde otuz indirim öneriyorum, ama tek bir çuval almıyorlar. Piyasada yaprak kımıldamıyor, rüşvet diz boyu, millet sefalet içinde, evdeki sorunlar da hepsinin üstüne tüy dikiyor.”

Şerbetçiotu tüccarı birden susuverdi ve bu suskunluğu üstünü değiştirip gelen Bayan Katya bozdu: “Bavullarımı ne yapacağız?”

“Gelip alacaklar Katya,” dedi tüccar rahatlayarak. Sorunun kavga çıkmadan, rezalete dönüşmeden çözülmüş olmasından memnundu. “Alışveriş yapacaksan hemen yola koyulalım. Tren 2.20’de kalkıyor.”

Adam da, kadın da Teğmen’le dostça vedalaştılar; tüccar, olayı kazasız belasız atlattığı için o kadar sevinçliydi ki, kapının ağzında Teğmen’e döndü, “Tanrı korusun, cephede yaralanacak olursanız mutlaka bekleriz,” dedi. “Size çok iyi bakarız.”

Teğmen, Bayan Katya’nın üstünü değiştirdiği yatak odasına döndüğünde, konsolun üzerinde dört yüz kron ve bir mektup buldu:

Teğmen, kocam olacak o şebek, o dangalak herif karşısında beni hiç korumadınız. Beni evinizde unuttuğu bir eşya gibi alıp götürmesine ses çıkarmadınız. Yetmezmiş gibi birde beni ne kadar iyi ağırladığınızdan dem vurdunuz. Umarım, bıraktığım dört yüz kron masraflarınızı karşılar. Parayı uşağınızla paylaşırsınız.

Teğmen Lukaş, elinde mektup, bir süre öyle kaldı, sonra ağır ağır yırttı mektubu. Gülümseyerek, konsolun üzerindeki paralara bakarken, masanın üzerinde bir tarak gördü. Bayan Katya, telaşla saçlarını taradıktan sonra tarağını orada unutmuştu. Böylece, Teğmen’in anı koleksiyonuna bir de tarak katılmış oldu.

Şvayk öğleden sonra döndü. Teğmene bir teriye bulmak için sokağa çıkmıştı.

“Kısmetli adammışsın Şvayk,” dedi Teğmen. “Kadın gitti. Kocası aldı götürdü. Ona verdiğin hizmetler için de dört yüz kron bırakmış giderken. Kendisine teşekkür etmelisin; aslında kocasına teşekkür etmen daha doğru olur. Yola çıkarken yanına aldığı para, kocasının parası. Şimdi bir mektup yazacaksın,”

Teğmen söylüyor, Şvayk yazıyordu:

Saygıdeğer beyefendi,

Eşinizin, Prag’da bulunduğu süre içinde kendisine sunduğum hizmetlerden ötürü bana vermiş olduğu dört yüz kron için en içten teşekkürlerimi lütfen kabul buyurun. Ne var ki, hanımefendiye hizmet etmek benim için bir zahmet değil, bir zevktir. Bu yüzden, bu parayı kabul edemeyeceğimi...

“Ne oldu Şvayk? Yazsana evladım. Ne kıpırdanıp duruyorsun öyle? Ne diyordum?”

Şvayk, yürek paralayıcı bir sesle, “Bu yüzden, bu parayı kabul edemeyeceğimi...” dedi.

“Hah, evet:

... bu parayı kabul edemeyeceğimi bildirmek isterim. Yürekten teşekkürlerimle geri gönderiyorum. Hanımefendiye en derin saygılarımı iletmenizi rica ederim.

Teğmen Lukaş'ın emir eri Yozef Şvayk

"Tamam mı?"

"Tamam Komutanım. Bir de tarih atmanız gerekiyor."

"20 Aralık 1914. Şimdi zarfın üstüne isim adres yaz. Şu dört yüz kronu da al, doğru postaneye. Mektupla birlikte yolla bakalım."

Teğmen'in keyfi yerine gelmişti; *Şen Dul* operetinden bir arya tutturdu ıslıkla.

Şvayk tam çıkmak üzereyken, "Az kalsın unutuyordum," diye seslendi Teğmen. "Benim köpekten ne haber?"

"Bir tane buldum Komutanım. Dünya güzeli bir hayvan. Yalnız ele geçirmek biraz zor. Ama yarın getiririm herhalde. Isırıyor."

VI

Teğmen Lukaş, Şvayk'ın son sözünü işitmemişti, oysa çok önemliydi. Şvayk, "Köpek feci ısırıyor," diye yineleyecek oldu, ama sonra vazgeçti:

"Köpeğin ısırmasından Teğmen'e ne! Onun istediği bir köpek ve bir köpeği olacak!"

"Bana bir köpek bul!" demek çok kolaydır. Ama köpek sahipleri, cins olmasalar bile köpeklerinin üstüne titrerler. Yaşlı bir kadının ayaklarını ısıtmaktan başka bir işe yaramayan bir kırmaya bile taparlar ve kılına dokunulmasına gelemezler.

Ama köpek, hele cins bir köpekse, bir gün sahibinden yürütüleceğini içgüdüleriyle bilmelidir. Hep çalınacağı ve çalınması gerektiği korkusuyla yaşar. Örneğin, gezintiye çıkarıldığında bir an uzaklaşır sahibinden. Önceleri rputluluk içindedir. Öteki köpeklerle oynaşır, ahlaksızca birbirlerinin üstüne çıkarlar. Kaldırım kenarlarını koklar, her köşede bacağını kaldırır; hatta bu bacak kimi zaman zerzevatçı kadının sepetine bile kalkar. Sözün kısfası, yaşama sevincini kemiklerinde duyar; dünya

onun gözünde o kadar güzeldir ki, lise bitirme sınavlarını başarıyla vermiş bir delikanlıdır sanki.

Ama ansızın, bir de bakarsınız, kaybolduğunun farkına varmış, ne yapacağını şaşırmış. İlk kez, gerçek bir umarsızlığa kapılmıştır. Korkuyla sokaklarda koşturur, ikide bir havayı koklayarak ağlayıp sızlanır, umutsuzluk içinde kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırır. Kulaklarını arkaya yatırır, oradan oraya bilinçsizce koşmaya başlar.

Konuşabilse, “Şimdi yandım işte, adamın biri çalacak beni!” diye bağıracaktır.

Bir köpek çiftliğine gidip ürkmüş, korkudan nerdeyse çıldırmış köpekleri gördünüz mü hiç? Hepsi de çalınmış köpeklerdir. Büyük kentlerde, geçimini köpek çalıp satarak sağlayan özel bir hırsız sınıfı türemiştir. O kadar minik süs köpekleri vardır ki, bir hanımefendinin mantosunun cebine, hatta manşonuna bile sığar. İşte o köpek uzmanı hırsızlar, zavallıcıkları oradan bile yürütmeyi becerirler. Vahşi Alman mastifi, kent dışında bir konağı tüm heybetiyle beklerken, ne olduğunu anlamadan çalınıverir. Polis köpeğini, aynasızın burnunun dibinden götürüverirler. Diyelim, tasmasını takıp gezintiye çıkardınız köpeğinizi; kayışı öyle bir keserler ki ortasından, ruhunuz bile duymaz; caddenin ortasında, elinizde kesik bir kayış, aptal aptal bakakalırsınız. Sokaklarda rastladığınız köpeklerin yarısı birkaç sahip değiştirmiştir. Daha yavruyken çaldırdığınız köpeğinizi, yıllar sonra bu hırsızlardan birinden satın almak durumunda bile kalabilirsiniz. Köpeğinizi çişini ya da kakasını yapması için salmayagörün, kalk gidelim ederler o saat. Çoğu kakasını yaparken ortadan kaybolmuştur köpeklerin; kaka yaparken gözlerini dört açarak çevrelerine bakınmaları bundandır.

Köpek hırsızlığının çeşitli usulleri vardır. Hırsızlar ya doğrudan doğruya yankesicilik yöntemine başvururlar ya da bahtsız hayvanı kurnazca tuzağa düşürürler. Köpek sadık bir hayvandır, ama yalnızca ilkokul okuma kitaplarında. En sadık köpeğe kızarmış at sosisi koklatın, bakın neler oluyor. O saat sahibini unutur, ağzından salyalar akarak peşinize takılır, sosisin dayanılmaz tadını hayal ederek dostça kuyruğunu sallar, kısrak görmüş vahşi aygırlar gibi burun deliklerini genişletir.

Mala Strana’da, Saray Merdivenlerinin orada küçük bir birahane vardır. Günlerden bir gün, bu birahanenin kuytu karanlık bir köşesinde iki adam

oturuyordu. Biri asker, biri sivil. Baş başa vermişler, gizli gizli bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Bir zamanların Venedik Cumhuriyetinden gelmiş casuslara benziyorlardı.

Sivil olanı, “Hizmetçi, her sabah sekizde Havliçek Meydanının parka bakan köşesine çıkarıyor onu,” dedi. “Ama haberin olsun, rezil hayvan çok kötü ısırıyor. Sakın okşamaya kalkayım deme.”

Askere biraz daha yaklaşarak kulağına fısıldadı: “Üstelik sosise bile burun kıvırıyor.”

“Kızarmış olsa da mı?” diye sordu asker.

“Kızarmış olsa da.”

İkisi de yere tükürdüler.

“İyi de, ne yiyor bu itoğluit?”

“Ne bileyim ben! Çok şımartıyorlar bunları, arsız veletlere dönüyorlar.”

Kadeh tokuşturdular; sonra sivil olanı, “Bir keresinde siyah bir finonun peşine düşmüştüm,” dedi fısıltıyla. “Klamovka’daki köpek çiftliklerinden biri için. Ama sosise dönüp bakmıyordu bile yaratık. Üç gün izini sürdüm, sonunda canıma tak etti; köpeği, gezmeye çıkaran kadının yanına gittim doğruca, ‘Ne kadar güzel bir kuçukuçu,’ dedim. ‘Neyle besliyorsunuz bunu?’ Karının öyle hoşuna gitti ki, finosunun pirzolaya bayıldığını söyleyiverdi hemen. Ben de yemedim içmedim, gidip şnitzel aldım, domuz pirzolasından daha lezzetlidir diye. İnanır mısın, adi hayvan şnitzele dokunmadı bile. Meğer şnitzel dana etiymiş, bizim it ise domuz etine alışıkmış. Ne halt edeyim, bir de domuz pirzolası almak zorunda kaldım sonunda. Önce biraz koklattım, sonra elimde pirzola, koşmaya başladım, tabii köpek de arkamdan. Kadın, ‘Puntik, Puntik!’ diye bağırıyordu, ama kodunsa bul Puntik’i. Domuz pirzolasının peşinden köşeye kadar geldi. Köşeyi döner dönmez tasmayı boynuna geçirdim, ertesi gün ver elini Klamovka’daki köpek çiftliği. Boynunun altındaki beyazlıklar da siyaha boyanınca, hepten tanınmaz oldu. Ama köpeklerin çoğu at etinden yapılmış sosis kızartmasına bayılır. Hizmetçiye, köpeğin en çok ne sevdiğini sormalısın; askersin ya, sana güvenecek, hemen söyleyecektir. Ben sordum, ama bana kötü kötü bakıp, ‘Sizi alakadar etmez!’ dedi kaltak. Güzellikten nasibini almamış, şebek suratlının teki, ama senin gibi bir askerle mutlaka konuşacaktır.”

“İyi güzel de, köpeğin gerçekten bir teriye olduğuna emin misin? Teğmenim ille de teriye istiyor.”

“Hem de nefis bir teriye. Siyah-beyaz benekleri var. Sen Şvayk’san, ben de Blahnik’sem, o da su katılmamış bir teriye. Bana ne yediğini öğren, onu sana getireyim.”

İki arkadaş bir daha kadeh tokuşturdular. Savaştan önce, Şvayk’ın geçimini köpek satarak sağladığı günlerde, Blahnik ona sağdan soldan köpek bulurdu. Blahnik, eski kulağı kesiklerdendi; çalınmış köpekleri satın alıp yeniden pazara çıkardığı söylenirdi. Bir zamanlar kuduz aşısı olmak için Viyana’daki Pasteur Enstitüsünün kapısını az aşındırmamıştı. Şimdi, pek gönüllü olmasa da, asker Şvayk’a yardım etmeyi bir görev biliyordu. Prag ve çevresinde tanımadığı köpek yoktu. Alçak sesle konuşmasının nedeni, birahane sahibinden çekinmesiydi. Altı ay kadar önce birahanedeki bir sosis yavrusunu paltosunun içine saklayıp götürmüştü. Yavrunun ağzına biberonu dayayınca, zavallı hayvan onu anası sanmış, hiç sesini çıkarmamıştı.

İlke olarak yalnızca cins köpekleri çalardı; bu konuda uzman sayılırdı. Tüm köpek çiftlikleri ve köpekseverlerin hizmetindeydi. Bir zamanlar çalmış olduğu köpekler, sokakta onu görür görmez havlamaya başlarlardı. Bazen bir vitrine bakarken, kan davası güden bir köpeğin bacağını kaldırıp pantolonuna işediği bile olurdu.

Aslan Asker Şvayk, ertesi sabah saat tam sekizde Havliçek Meydanının parka bakan köşesinde göründü. Teriyeyle gelecek hizmetçiyi bekliyordu. Sonunda hizmetçi uzaktan göründü, az sonra da bol tüylü, siyah gözlerinden zekâ fışkıran bir köpek Şvayk’ın önünden geçti. Çişini kakasını yapmış tüm köpekler gibi keyfinden yerinde duramıyor, caddenin ortasında at pisliklerini gagalayan serçeleri kovalıyordu.

Biraz sonra da, köpeğin bakıcılığını yapan kadın geçti Şvayk’m önünden. Evde kalmış bir kızkurusuydu; saçlarını tepesinde toplamıştı. Köpeğe ıslık çaldı, elindeki zincirle zarif kamçıyı hafifçe salladı.

Şvayk, hemen seslendi kadına:

“Hanımefendi, özür dilerim, Jijkov’a nasıl gidilir, tarif etmeniz mümkün mü acaba?”

Kadın durdu, ne kadar ciddi olduğunu kestirmek istercesine Şvayk’a baktı. Ama Şvayk’ın masum bakışlarından, bu askerin gerçekten Jijkov’a

gitmek istediği sonucuna vararak rahatladı ve Jijkov'a nasıl gidileceğini uzun uzun tarif etti.

"Prag'a yeni gönderildim de," dedi Şvayk. "Buralı değilim. Taşralı sayılırım. Galiba siz de Praglı değilsiniz?"

"Vodnyani'denim."

"Meğer komşuymuşuz," diye karşılık verdi Şvayk. "Ben de Protivin'liyim."

Şvayk'ın, Güney Bohemya'daki askerî harekât sırasında edindiği topografik malumat, kadıncağızın yüreğine yurtsever bir kıvılcım düşürmüştü.

"Öyleyse, Protivin Meydanı'ndaki kasap Peyhar'ı mutlaka tanıyorsunuzdur!"

"Tanımak ne demek, kardeşim olur!" dedi Şvayk. "Çok sevilir bizim orada. Helal süt emmiş, iyilikbilir çocuktur. Hem etin âlâsını verir, hem de eksik tarttığı görülmemiştir."

Hiç tanımadığı askere iyiden iyiye yakınlık duymaya başlayan hizmetçi, "Yoksa siz Yareş'in oğullarından biri olmayasınız?" diye sordu.

"Evet, öyle."

"Ama hangi Yareş'in? Protivin yakınlarındaki Krç'ta oturanın mı, Rajitse'li Yareş'in mi?"

"Rajitse'li Yareş'in."

"Hâlâ bira dağıtıyor mu arabasıyla?"

"Tabii, dağıtmaz mı!"

"Ama altmışını çoktan devirmiş olmalı."

Şvayk, hiç istifini bozmadan, "Geçen bahar altmış sekizine bastı," diye karşılık verdi. "Kendine bir köpek buldu. Dağıtıma birlikte çıkıyorlar. Arabada yanında oturtuyor. Tıpkı şurada serçeleri kovalayan köpeğe benziyor. Ne kadar güzel bir köpek."

Şvayk'ın yeni tanışı, "O bizim köpeğimiz," dedi. "Ben burada albayın yanında çalışıyorum. Bizim albayı tanımıyor musunuz?"

"Nasıl tanımam! Yaman adamdır," dedi Şvayk. "Budyeyovitse'de bizim de onun gibi bir albayımız vardı."

"Çok sert adamdır bizim albay. Geçenlerde birileri Sırbistan'da bozguna uğradığımızdan dem vuruyorlarmış, albayın kulağına çalınmış. Eve geldiğinde öfkeden çılgına dönmüştü. Mutfakta ne kadar tabak çanak varsa hepsini paramparça etti. Yetmedi, beni kovmaya kalktı."

Şvayk, “Demek bu güzel köpek sizin?” diye sözünü kesti kadının. “Ben köpek delisiyim, ama ne yazık ki bizim Teğmen nefret eder köpeklerden.” Bir süre ses etmedi, sonra damdan düşercesine sordu: “Ama her köpek her şeyi yemez, öyle değil mi?”

“Bizim Boncuk bu konuda biraz huysuzdur. Eskiden ağzına et koymazdı, yeni yeni başladı yemeye.”

“En çok ne seviyor?”

“Ciğere bayılıyor. Haşlanmış ciğere hiç dayanamaz.”

“Dana ciğeri mi, domuz ciğeri mi?”

“Hiç fark etmez,” diye gülümsedi Şvayk’ın “hemşeri”si. Bu son soruyu bayat bir espri sanmıştı.

Bir süre birlikte yürüdükten sonra, yanlarına gelen köpeğin tasmasına zincirini taktılar. Köpek, Şvayk’a çok dostça davrandı, ağızlığının arkasından pantolonunu dişlemeye bile kalktı, kucağına atlamaya çalıştı; ama birden Şvayk’ın aklından geçenleri sezmişçesine durdu, ağlamaklı, kulağı düşük bir halde yürümeye koyuldu. Bir yandan da, "Şimdi de benim başımı yakacak galiba,” demek istercesine kaçamak bakışlar atıyordu Şvayk’a.

Kızkurusu, her akşam altıda köpekle birlikte oraya geldiğini ve Prag’da erkeklerin bir tekine bile güvenmediğini anlattı. Bir keresinde gazeteye ilan vermiş, ilanına karşılık veren bir çilingirden evlenme teklifi almıştı. Ama adam, kendi icadı bir kilidi gerçekleştirmek için 800 kronunu alıp sırra kadem basmıştı. Taşrada insanlar çok daha dürüsttü. Eğer bir gün evlenmeye kalkarsa, mutlaka taşralı bir erkekle birleştirecekti hayatını. Ama savaş son bulmadan evlenmeyi aklından bile geçirmiyordu. Savaş sürerken evlenmek ahmaklıktı; savaşta gelin olanlar sonunda dul kalıyorlardı.

Kadına ertesi gün altıda orada olacağına söz veren Şvayk, doğruca arkadaşı Blahnik’e giderek köpeğin ciğer için deli divane olduğunu söyledi.

"Ona sığır ciğeri alırım ben de,” dedi Blahnik. "Bir fabrika müdürünün sadık Senbernarını sığır ciğeriyle tavlamıştım. Yarın elinde bil köpeği.”

Sözünü tuttu da. Sabahleyin Şvayk tam evin temizliğini bitirmişti ki, kapının önünde bir havlama duydu. Az sonra Blahnik, teriyeyi sürüyerek içeri girdi. Hayvan öfkeden kuduruyordu. Kötü kötü bakıyor, korkunç görünüyordu; hayvanat bahçesindeki kafeslerinde, besili ziyaretçileri gören

aç kaplanlara benziyordu. Dişlerini gıcırdatıp hırlıyor, “Sizi paramparça edip çiğ çiğ yiyeceğim!” demek istiyordu sanki.

Blahnik, hayvanı mutfak masasının ayağına bağladıktan sonra, işin üstesinden nasıl geldiğini anlatmaya başladı:

“Hayvanın önüne geçip kâğıda sarılı haşlanmış ciğeri arkamda tuttum. O saat kokuyu aldı ve üstüme geldi. Tabii ki hiçbir şey vermedim, yürümeye devam ettim; o da peşimden. Parkın oraya vardığımda Bredovska Sokağı’na saptım ve orada ilk lokmasını verdim. Beni gözden kaybetmemek için lüp diye yuttu ciğeri. Oradan hemen Yindrjişska Sokağı’na daldım ve bir lokma daha attım önüne. Onu da yiyince, lokmaları arka arkaya sıralayarak, Venseslas Meydanından Vinoradi’ye, oradan da Vrsovitse’ye sürükledim iti. Yol boyunca etmediğini bırakmadı bana rezil. Tramvay yolundan geçerken boylu boyunca yattı rayların üstüne; kaldır kaldırabilirsen. Belki de tramvayın altında kalıp gebermek istiyordu, ne bileyim ben! Kırtasiyeci Fuks’tan boş bir soyağacı kâğıdı aldım. Sahte soyağacı düzenlemek senin işin, Şvayk.”

“Elyazısı senin olmalı. Von Bülow›un Leipzig’deki köpek çiftliğinden geldiğini yaz. Babası Arnheim von Kahlsberg, anası Emma von Trautensdorf; baba tarafından Siegfried von Busenthal’in soyundan geliyor. Babası, 1912’de Berlin’de düzenlenen teriyeler yarışmasında büyük ödülü kazandı. Anası, Nürnberg’deki Cins Köpek Yetiştirenler Derneği’nin altın madalyasını aldı. Sence kaç yaşındadır bu hayvan?”

“Dişlerine bakılırsa iki.”

“Sen bir buçuk yaz.”

“Tüylerini çok kötü kırpmışlar Şvayk. Şu kulakların haline bak.”

“Dert değil, hallederiz. Biraz alışsın bize, façasını düzeltiriz. Şimdi daha da kızdırmayalım iti.”

Çalıntı hayvan öfkeyle havlıyor, burnundan soluyordu. Bir süre yerlerde sürünüp yuvarlandı, sonra uzanıp yattı. Dili dışarıda, bitkin bir halde, bundan sonra başına gelecekleri beklemeye başladı. Çok geçmeden iyice sakinleşti; arada sırada mızıldanıp iç çekiyordu, o kadar. Şvayk artakalan ciğerleri önüne koyduysa da, oralı olmadı. “Ben boyumun ölçüsünü aldım! Hepsi sizin olsun!” dercesine başını çevirdi.

Sonra uysalca yere uzandı, uyur gibi gözlerini yumdu. Ama birden aklına bir şey gelmişçesine yerinden fırladı, arka ayaklarının üstüne dikilip ön

patileriyle sırnaştı. Kayıtsız şartsız teslim olmuştu.

Bu dokunaklı sahne Şvayk’ı hiç etkilememiş olacak ki, “Yat yere!” diye bağırdı zavallı hayvana. O da çaresiz, yeniden yere uzandı inildeyerek.

Blahnik, “Soyağacına ne ad yazayım?” diye sordu. “Bugüne kadar adı Boncuk'tu. Öyle bir ad bulmalıyız ki, yabancı gelmesin.”

“İstersen ‘Fındık' diyelim. Blahnik, bak, nasıl da dikildi kulakları. Fındık, kalk ayağa!”

Yalnızca yuvasından değil, adından da olan bahtsız köpek, ayağa kalkıp ikinci bir emir için hazır olda durdu.

“Bana sorarsan çözelim,” dedi Şvayk. “Bakalım ne bok yiyecek.”

Köpek, serbest kalır kalmaz, kapıya koşup kapının tokmağına doğru üç kez havladı. Anlaşılan, bu kötü adamların yüreğinin yumuşayacağını sanıyordu. Ne var ki, dışarı çıkmak isteyişine en küçük bir anlayış göstermediklerini fark edince, kapının ağzına siyip ufak bir göl oluşturdu oracıkta. Doğrusu, albayın askeri eğitiminden geçtiği küçüklük günlerinde yaptıkları gibi kendisini hemen kapının önüne koyacaklarını ummuştu biraz da.

Oysa Şvayk, “Vay fırlama vay!” dedikten sonra, kayışını çıkarıp köpeğe vurdu, burnunu sidik gölüne sokuverdi. Yalana yalana bir hal oldu hayvancık.

Bu aşağılama karşısında bir-iki havladıktan sonra, kendi ayak izlerini umutsuzca koklayarak mutfağın içinde bir süre dolandı. Ardından, sinirinden masanın altına girdi, kalan ciğerleri mideye indirdikten sonra sobanın önüne serilip onca serüvenden sonra derin bir uykuya daldı.

Blahnik tam gidiyordu ki, “Borcum ne kadar?” diye sordu Şvayk.

“Borç da ne demek, paranın lafı mı olur?” dedi Blahnik alınmışçasına. “Ben arkadaşım için canımı veririm, hele bir de asker ocağındaysa. Hoşça kal, kardeşim. Bana bak, bugünlerde sakın Havliçek Meydanı’nın oralarda görüneyim deme. Başına bir iş gelebilir. Başka bir köpeğe daha ihtiyacın olursa, nerede oturduğumu biliyorsun.” Fındık’ı evde bırakan Şvayk, kasaptan 250 gram ciğer alıp kaynattı. Fındık’ın önüne birkaç parça ciğer koydu. Kokuyu alan hayvan uykusunda yalanmaya başladı. Sonra yerinden doğrulup gerindi, şöyle bir koklayıp yutuverdi ciğerleri. Çok geçmeden, tıpkı daha önce yaptığı gibi kapıya gitti, kapının tokmağına doğru birkaç kez havladı.

Şvayk, “Fındık!” diye seslendi. “Buraya gel!”

Hayvan kuşkuyla yaklaştı. Şvayk, Fındık'ı kucağına alıp okşadı ve Fındık ilk kez kırkılmış kuyruğunu dostça salladı, Şvayk'ın elini yalayıp patilerinin arasına aldı. "Artık yapacak bir şey yok. Yenilgiyi kabul ediyorum," dercesine zekice baktı Şvayk'a.

Şvayk, bir yandan hayvanı okşamayı sürdürüyor, bir yandan da sevecen bir sesle anlatıyordu:

"Evvel zaman içinde Boncuk adında bir köpek varmış, bir albayın evinde yaşarmış. Evin hizmetçisiyle gezintiye çıktığı bir gün, adamın biri tarafından çalınmış. Kendini bir teğmenin evinde bulmuş; Fındık koymuşlar adını. Fındık, ver bakayım şu patini bana! Bak aslanım, eğer uslu durur, benimle iyi geçinirsen, rahat edersin. Yok, sözümü dinlemezsen, canına okurum senin."

Fındık, Şvayk'ın kucağından yere atladı, mutluluktan uçarak efendisinin çevresinde hoplayıp zıplamaya başladı. Akşam Teğmen kışladan eve döndüğünde, Şvayk ile Fındık canciğer kuzu sarmasıydılar.

Şvayk, Fındık'a bakarak derin düşüncelere dalmıştı: "Aslında, her asker de evinden çalınmış sayılmaz mı?" Teğmen Lukaş, köpeği görünce hem şaşırdı hem de sevindi. Fındık da, evin içinde kılıçlı birini görmekten çok memnundu.

Teğmen, kuşkusuz, köpeğin nereden geldiğini ve kendisine kaça patladığını çok merak ediyordu. Şvayk, hiç telaşa kapılmadan, yeni askere alınan bir arkadaşının köpeği kendisine armağan ettiğini söyledi.

Teğmen, Fındıkla oynaşırken, "Aferin Şvayk," dedi. "Ay başında bu köpek için sana elli kron vereceğim."

"Sağ olun Komutanım. Ama kabul edemem, kusura bakmayın."

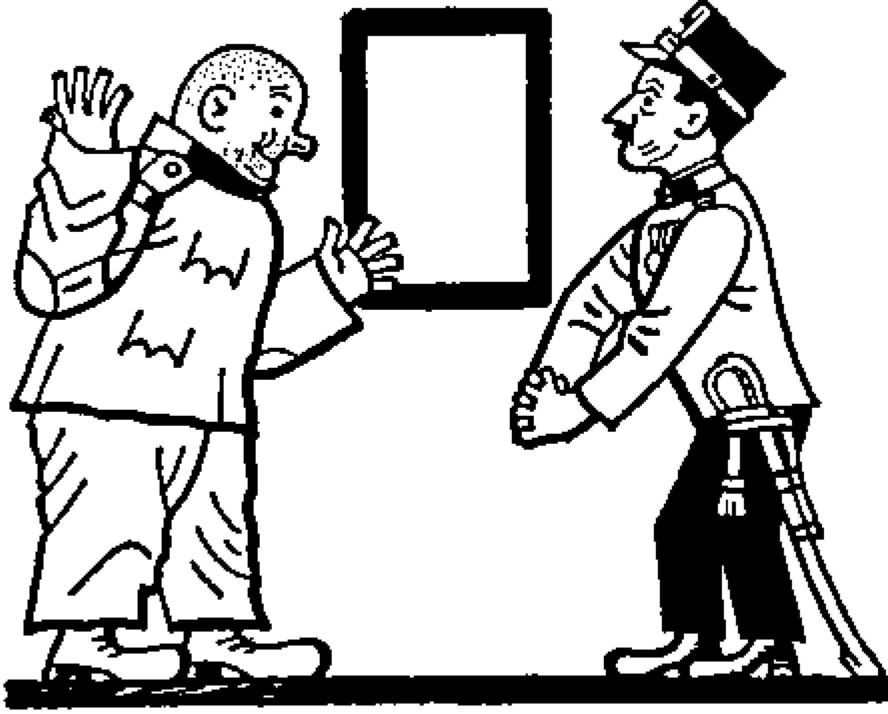
"Şvayk," dedi Teğmen diklenerek, "seni bu göreve alırken, bütün emirlerime uyacaksın dememiş miydim? Elli kron alacaksın diyorsam, elli kron alacaksın ve gidip kafayı çekeceksin demektir. Elli kronla ne yapacakmışsın bakalım?"

"Kafayı çekecekmişim, Komutanım."

"Eğer unutursam, köpek için elli kron vereceğimi bana hatırlatacaksın. Anlaşıldı mı? Piresi miresi yoktur umarım. Sen gene de bir güzel yıkayıp tarasan iyi olur. Yarın nöbetim var, ama öbür gün çıkarır gezdiririm." Şvayk, Fındık'ı yıkayadursun, köpeğin eski sahibi albay evin içinde esip gürlüyor, köpeğini çalanı divanıharbe verip kurşuna dizdirmekten, astırmaktan, hapislerde süründürmekten dem vuruyordu.

“O alçak herifin derisini yüzeceğim!” diye bağıran albayın Almancasıyla evin camları zangır zangır titriyordu. “O eli kanlı katilin yanına bırakmayacağım bunu!” Şvayk ve Teğmen Lukaş’ın başları üzerinde kara bulutlar dolaşıyordu.

15
Kara bulutlar

Ataları tarafından ta on sekizinci yüzyılda soyulup soğana çevrilmiş olan Salzburg yöresindeki bir köyden dolayı von Zillergut unvanını da taşıyan Albay Friedrich Kraus, iflah olmaz bir ahmaktı. Kimsenin beceremeyeceği ilkellikte laflar eder, sonra da herkesin anlayıp anlamadığını sorardı:

“Beyler, bu bir penceredir. Evet, neymiş, bir pencereymiş. Bilmem, anladınız mı?”

Ya da:

“İki yanında hendek bulunan yola asfalt denir. Evet, beyler. Peki, hendek nedir biliyor musunuz? İnsanlar çukur kazarlar, hendek olur. Evet. Kazmalarla kazarlar. Kazmanın ne olduğunu biliyor musunuz peki?”

Tam bir açıklama delisiydi. Aklına ne gelirse açıklamaya kalkardı, hem de buluşunu anlatan bir mucit edasıyla.

“Beyler, kitap, üstüne yazı basılıp bir araya getirilen, sonra da tutkallanıp ciltlenen kâğıt parçalarından meydana gelir. Evet. Tutkalın ne olduğunu biliyor musunuz peki? Tutkal, yapıştırıcı bir maddedir.”

O kadar dangalaktı ki, karşıdan görünmeyegörsün, saçmalıklarını dinlemek zorunda kalmamak için subaylar yollarını değiştirirlerdi. Bilirlerdi ki, mutlaka ipe sapa gelmez bir laf edecek:

“Kaldırım, sokağı araba yolundan ayıran ve binanın cephesi boyunca uzanan bir yükseltidir. Binanın cephesi ise evin sokaktan ya da kaldırımdan gördüğümüz bölümüdür. Ama binanın arka tarafı kaldırımdan görünmez; bunu anlamak için kendinizi caddenin ortasına fırlatıp bakmanız yeterlidir...”

Üstelik anlatmakla da yetinmez, bu çarpıcı gerçeği o saat kanıtlamaya kalkışırdı. Bir gün böyle bir gösteri sırasında arabanın altında kalmış, ama o günden sonra daha da dayanılmaz bir zevzek haline gelmişti. Subayları yoldan çevirip onlara omletler, güneş, termometreler, ballı çörekler, pencereler ve pullar üstüne bitmek bilmeyen nutuklar çekmeye başlamıştı.

Böyle bir kuş beyinlinin büyük bir hızla terfi etmesi ve nüfuzlu insanların dostluğunu kazanması gerçekten şaşılacak bir durumdu. Askerlikten bihaber olmasına karşın, sırtını genelkurmaydan bir generale dayamıştı.

Manevralar sırasında alayıyla birlikte harikalar yaratmıştı. Hiçbir mevziye asla zamanında varamamış, alayını her seferinde mitralyözlerin üstüne sürmüştü. Birkaç yıl önce, imparatorluk manevralarında alayıyla birlikte yolunu kaybetmiş, manevralar sona erdikten, birlikler kışlalarına döndükten günler sonra Moravya’da ortaya çıkmıştı. Ama her seferinde dört ayak üstüne düşüyor, postu kurtarıyordu.

Üstelik, yalnızca generalle değil, eski Avusturya’nın şaşkınlıkta ondan aşağı kalmayan omzu kalabalıklarından birçoğuyla yakın dostluğu sayesinde, göğsü madalya ve nişanlardan görünmez olmuştu. Bundan büyük bir gurur duyuyor, kendisini yeryüzünün en iyi askeri ve strateji dehâsı olarak görüyordu.

İçtimalarda askerlerle konuşur, onlara hep aynı soruyu sorardı:

“Orduya alınan tüfeklere neden ‘mannlicher’[74] denir?”

Alayda ona “mannlicher delisi” adını takmışlardı. Müthiş kinciydi; hoşlanmadığı subaylara garez olur, etmediğini bırakmaz; dahası, evlenmeye kalktıklarında, kız tarafına aslı astarı olmayan söylentiler aktarmaktan çekinmezdi.

Gençliğinde giriştiği bir düelloda sol kulağının yarısını kaybetmiş olması da, Friedrich Kraus von Zillergut’un yarım akıllılığı konusunda yeterli bir ipucu sayılmalıydı.

Albayın zihinsel yetilerini incelemeye kalksaydık, herhalde, tescilli mankafa olarak nam salmış Franz Joseph Habsburg’dan zerre kadar fazlası olmadığı sonucuna varırdık. İkisi de mevsimli mevsimsiz konuşur, laf kıtlığında asmaları budardı. Safdillilikte ikisinin de üstüne yoktu.

Albay Kraus von Zillergut, bir gün subay kulübündeki bir yemekte, tam Schiller’den söz açılmışken, “Evet, beyler, geçen gün ne gördüm dersiniz?” demişti damdan düşercesine. “Bir buharlı saban! Lokomotif tarafından çekilen bir buharlı saban! Ama dikkatinizi çekerim, beyler, bir değil iki lokomotif tarafından çekiliyor. Dumanı görünce yakınına gidip bakayım dedim. Aman Allahım! Benim gördüğüm lokomotifin öbür yanında bir lokomotif daha! Bu kadar komik bir şeye rastladınız mı hayatınızda dostlar? Bir tanesi yetmezmiş gibi iki lokomotif birden.”

Sap derken saman diyordu:

“Benzini biten araba gitmez. Dün gözümle gördüm, beyler. Bir de daimî hareket diye zırvalamıyorlar mı! Benzin yoksa daimî hareket de olmaz, kardeşim, araba durur, hareket etmez. Akıllarına şaşayım!”

Avanaklığı yetmiyormuş gibi, fena halde dindardı bir de. Evinin bir köşesine mihrap yaptırmıştı. Sık sık Aziz İgnatios Kilisesi’ne gider; günah çıkartır, dua eder, ayinlere katılırdı. Savaş patlak verdikten sonra, Avusturya ve Alman ordularının zaferi için dua eder olmuştu. Hıristiyanlığı, Almanya’nın tüm dünyayı dize getirmesi hayalleriyle bütünleştiriyordu kafasında. Tanrı, Alınanlara arka çıkmalı, tekmil ülkeleri fethetmelerine, tekmil zenginlikleri ele geçirmelerine el vermeliydi.

Sabah gazeteyi açıp da, düşman askerlerinin tutsak alındığını okuduğunda öfkeden küplere biner, “Esir almanın ne manası var?” derdi. “Hepsinin beynine birer kurşun sıkacaksın, tamam işte! Acımayacaksın! Gebertmeyelim de besleyelim mi yani! Dans edeceksin cesetleri arasında. Sırbistan’daki sivillerin hepsini ateşe verip kül edeceksin; çocuklarını da süngüden geçireceksin!”

Alman şair Vierordt'a rahmet okuturdu. Hani şu, savaş sırasında, Almanya'nın düşmanlarına aman tanımaması, yüreğini nefretle doldurup milyonlarca Fransız iblisini öldürmesi gerektiğini savunan şiirler yazan Vierordt'a.

Üst üste yığılan insan kemikleri gökyüzüne varsın.

Yanık etlerden yükselen dumanlar dağları aşsın, bulutlara karışsın.

Teğmen Lukaş, bir yıllık gönüllülere verdiği eğitimi bitirdikten sonra, Fındık'ı gezintiye çıkarmak istedi.

"İzniniz olursa sizi uyarmak istiyorum Komutanım," dedi Şvayk kaygılı bir sesle. "Bu köpeği dolaştırırken gözünüzü dört açmalısınız, çünkü her an kaçıp gidebilir. Belli mi olur, eski evini özlemiştir, tasmasını çözdünüz mü tabanları yağlayıverir. Havliçek Meydanı'nın oralarda gezdirmenizi ise hiç tavsiye etmem. Son zamanlarda azgın bir çoban köpeği mesken tuttu orayı; ısırdı mı koparıyor. Kendi bölgesinde yabancı bir köpek görmesin, kayıntısına ortak çıkar kaygısıyla saldırıveriyor. Rezil hayvan, sanırsınız Aziz Haştal'ın dilencisi."[75]

Gezmeye götürüleceğini anlayan Fındık, sevinçten havalara sıçrıyor, Teğmen'in ayakları arasında dolaşırken tasmasının kayışı adamın kılıcına dolanıyordu.

Sokağa çıktılar; Teğmen Lukaş, köpekle birlikte, Prjikopiy'e yöneldi. Panska Sokağı'nın köşesinde bir hanımla buluşacaktı; ama bir yandan da, ertesi gün gönüllülere eğitim verirken ne anlatacağını düşünüyordu. Bir dağın yüksekliği nasıl ölçülür? Dağların yükseklikleri neden deniz yüzeyine göre hesaplanır? Bir dağın eteklerinden doruğuna kadar olan yüksekliği, deniz yüzeyinden yüksekliğine bakılarak nasıl belirlenir? Lanet olsun! Savunma Bakanlığı, bütün bunları ders programına ne halt etmeye koyar ki? Topçuların işi bunlar. Ayrıca genelkurmayın haritaları var. Düşman 312 irtifadaysa, dağın yüksekliği neden deniz yüzeyine göre ölçülür diye düşünmenin ya da tepenin yüksekliğini hesaplamaya kalkmanın âlemi ne? Haritaya bakıp anlarsın.

Panska Sokağı'na yaklaşıyordu ki, sert bir "Dur!" emriyle darmadağın oldu düşünceleri.

"Dur!" sesini duyan köpek de keyifle havlayarak, kayışından kurtulup eski sahibinin kucağına atılmaya çalıştı.

Teğmen'in karşısında Albay Kraus von Zillergut duruyordu. Teğmen Lukaş, hemen hazır ola geçerek Albay'a selam verdi, kendisini görmediği için özür diledi.

Albay Kraus, yoldan geçen subayları durdurmakla nam salmıştı. Onun gözünde, savaşta zafere ulaşmaları da, ordunun güçlü olması da astların üstlerine selam vermelerine bağlıydı.

"Asker adam, tüm yüreğiyle selam vermeli," derdi. Selam, bedensel boyun eğişin en güzel göstergesiydi. Asker, talimatnameye harfiyen uyarak, en küçük bir şey yapmadan, vakarla selam vermeliydi.

Albay, pusuya yatar, oradan geçecek birini beklerdi; ermiş, yarbaymış, fark etmezdi onun için. Piyade erinin teki, "Adam sen de!" dercesine eliyle kepinin kenarına dokunup göstermelik bir selam vermeyegörsün, o saat hapiste bulurdu kendini. İstediği kadar, "Affedin Komutanım, siz olduğunuzu fark etmedim," desin, yumuşatamazdı Albay'ı.

Asker dediğin, üstünü kalabalığın içinde bile hemen seçmeli ve görevlerini yerine getirmekten başka hiçbir şey düşünmemeliydi. Savaş meydanında vurulan bir asker, son nefesini verirken bile komutanını selamlamalıydı. Selam vermeyi bilmeyen, üstünü görmezden gelen ya da gönülsüzce selamlayan asker, Albay'ın gözünde aşağılık bir yaratıktı.

"Teğmen!" diye böğürdü Albay. "Astlar üstlerine her zaman saygı göstermelidir. İç hizmet talimatnamesinde bu konuda bir değişiklik yapıldığını hiç sanmıyorum. Ayrıca, subaylar ne zamandan beri çalıntı köpeklerle gezmeye çıkıyorlar, bilmek istiyorum. Evet, çalıntı köpeklerle. Başka birine ait olan bir köpek, çalıntı bir köpektir."

Teğmen, "Komutanım, bu köpek..." diye söze başlayacak olduysa da, "Bu köpek benim köpeğim, Teğmen," diye lafı ağzına tıkadı Albay. "Benim Boncuk'um bu."

Eski sahibini hatırlayan ve yeni sahibini hemen yüreğinden silip atan Boncuk ya da Fındık, Teğmen'in elinden kurtulduğu gibi Albay'ın kollarına atıldı; sevdiğinden yüz bulmuş bir liseli gibi sevinçten çılgına dönmüştü.

"Çalınmış köpeklerle gezintiye çıkmak şerefli bir subaya yakışmaz, Teğmen. Bilmem, anlıyor musunuz? Bir subay, bir köpek satın alacağı zaman, onun nereden geldiğini iyice soruşturmak! Soruşturmuyorsa, başına geleceklere katlanır!" Albay Kraus esip gürlerken, bir yandan da Boncuk-Fındık'ı okşuyordu. Köpek ise, Albay "Yakala şunu!" demişçesine, Teğmen'e dişlerini gösterip hırlıyordu.

“Teğmen,” diye sürdürdü sözünü Albay, “sizce çalıntı bir ata binmek doğru bir davranış mıdır? *Bohemie* ve *Tagblatt* gazetelerine teriyemi kaybettim, diye ilanlar verdim, okumadınız mı? Demek, üstlerinizin gazeteye verdikleri ilanları okumuyorsunuz, öyle mi?”

El çırparak yakındı:

“Harika! Bu genç subaylarla işimiz var! Disiplin diye bir şey kalmadı! Albay gazeteye ilan veriyor, teğmenin umurunda değil.”

Teğmen, Albay’ın orangutanı andıran sakalına bakarak, “Ah, şu pis bunağın suratının ortasına birkaç yumruk patlatsam!” diye geçiriyordu içinden.

“Biraz gelir misiniz benimle?” dedi Albay. Birlikte yürürlerken, aralarında çok hoş bir konuşma geçti:

“Cephede böyle bir şey hayatta olmaz, Teğmen. Çalıntı bir köpekle gezintiye çıkmak gibi bir rezalet ancak cephe gerisinde olur. Evet, subaylarımızın her gün savaş meydanlarında can verdiği bir zamanda, komutanın köpeğiyle sokaklarda sürtmekten daha korkunç bir kepazelik düşünemiyorum. Üstelik de, gazetelere verdiğimiz ilanlar okunmuyor! Demek, köpeğim kayboldu diye yıllarca ilan versem bir işe yaramayacak!”

Çok öfkelendiği zaman hep yaptığı gibi gürültüyle hapşıran Albay, “Şimdi yürüyüşünüze devam edebilirsiniz,” dedikten sonra arkasını döndü, kamçısını kaputunun eteklerine vurarak uzaklaştı.

Teğmen Lukaş, tam karşı kaldırıma geçmişti ki, o unutulmaz “Dur!” emrini bir kez daha duydu. Albay, bu sefer de, memleketteki anasını düşünürken kendisini fark etmemiş olan talihsiz bir eri durdurmuştu. Bahtsız askeri cezalandırmak üzere kışlaya doğru sürüklerken, bir yandan da küfürler yağdırıyordu.

“Ben şimdi bu Şvayk’ı hacamat etmez miyim,” diye içinden geçirdi Teğmen. “Ağzını burnunu kırmak yetmez. Derisini yüzüp dilim dilim ayırmak bile o adi herife iyilik etmek olur.” Buluşacağı hanımı tamamen unutup öfkeyle evin yolunu tuttu.

Tramvaya atlarken, “Geberteceğim dürzüyü,” diyordu kendi kendine.

Bu arada, Aslan Asker Şvayk, kışladan gelen bir askerle derin bir sohbete dalmıştı. Er, Teğmen’e birtakım belgeler imzalatmaya gelmiş, beklemek zorunda kalmıştı.

Şvayk, kahve ikram ettiği askerle Avusturya'nın nasıl bozguna uğrayacağını tartışıyordu.

Bu konuşmaya kulak misafiri olan biri onları kolaylıkla ihbar edebilirdi. Ettikleri sözler mahkemede rahatlıkla vatan hainliği olarak nitelenebilir ve onları idam sehpasına götürebilirdi.

"İmparator Hazretleri bu sefer hepten kafayı yemiş olmalı," dedi Şvayk. "Aklı hiçbir zaman yerinde değildi, ama savaş aklını iyice başından almış anlaşılan."

Kışladan gelen asker, "Kafayı yediğini bilmeyen yok," diye doğruladı Şvayk'ı. "O kadar salak ki, savaştan haberi bile olmayabilir. Belki söylemeye utanıyorlardır. Yayımlanan bildirideki imzası da sahtedir herhalde. Bildiriyi haberi olmadan basmışlardır. Adamda olup biteni anlayacak beyin yok ki."

"Ayvayı yemiş," diye ekledi Şvayk bilgiç bir edayla. "Altına kaçırıyormuş. Küçük bir bebek gibi beslemek zorunda kalıyorlarmış. Geçenlerde meyhanede adamın biri anlatıyordu: İki sütnine tutmuşlar, günde üç kere emziriyorlarmış hazreti."

"Şu savaş bitsin diye neler veririm," diye iç geçirdi kışladan gelen asker. "Artık işimizi bitirseler de, Avusturya da huzura erse!"

Bir ara, Şvayk, Avusturya'yı lanetlemeye kadar vardırdı: "Böylesi dangalak bir krallık hiç olmasın daha iyi!" Ötekinin derdi ise, daha çok kendi paçasını kurtarmaktı: "Beni cepheye götürürlerse, hiç durmam kaçarım."

Aslında ikisi de sokaktaki insanın görüşlerini dile getirmekten başka bir şey yapmıyordu. Kışladan gelen asker o gün Prag'da konuşulanları aktarıyordu: "Top sesleri Nahod'a kadar geliyormuş, Rus Çarı yakında Krakov'da olacakmış."

Daha sonra, ekinlerimizin Almanya'ya taşınmasından, Alman askerlerine bol bol sigara ve çikolata verilmesinden yakındılar.

Çok geçmeden, eski savaşlardan dem vurmaya başladılar. Şvayk, bir zamanlar, kuşatma altındaki bir kaleye içleri pislik dolu kaplar fırlatıldığını duymuştu. Ortalık leş gibi kokarken savaşmak her babayiğidin harcı değildi. Bir kalenin üç yıl kuşatma altında kaldığını, dışarıdaki düşman askerlerinin bu süre boyunca sabahtan akşama kadar âlem yaptıklarını okumuştu bir yerde.

Kim bilir daha neler neler anlatacaktı, ama Teğmen Lukaş'ın içeri girdiğini görünce hemen sustu.

Teğmen Lukaş, yüzünde korkunç bir bakış, belgeleri imzalayıp askeri gönderdikten sonra salona gelmesini emretti Şvayk'a.

Gözlerinde şimşekler çakıyordu. Oturduğu yerden Şvayk'a bakarken, katliama nereden başlayacağını düşünüyordu.

"Önce birkaç yumruk çakarım suratına," diye geçirdi içinden. "Ardından burnunu kırar, kulaklarını kopartırım. Sonrasını düşünürüz."

Ama birden Şvayk'la göz göze geldi. Fırtınadan önceki sessizliği bozan da saf ve masum Şvayk oldu. Her zamanki içten ve sevecen haliyle, "Komutanım," dedi. "Kediniz sizlere ömür. Postal cilanızı mideye indirdi ve öbür dünyaya göçtü. Ben de kilere attım kendisini, yan dairenin kilerine tabii. O kadar iyi ve güzel bir Ankara kedisini bir daha zor bulursunuz."

Teğmen, bir an, "Bu herifle ne halt edeceğim ben?" diye geçirdi içinden. "İnanamıyorum, bir insanın suratında bu kadar salak bir bakış nasıl olur!"

Şvayk'ın safdil gözlerindeki candan, sevecen pırıltılara sessiz sakin bir anlatım eklenmişti şimdi; sanki her şey yolundaydı ve hiçbir şey olmamıştı, olmuşsa bile dirlik düzenlik bozulmadan olmuştu.

Teğmen Lukaş, yerinden fırladıysa da düşündüğünü yapıp Şvayk'ın suratına yumruk çakmadı. Yumruğunu Şvayk'ın burnuna dayayıp kükredi: "Şvayk, köpeği çalmışsın!"

"Komutanım, son günlerde böyle bir olaya karıştığımı hatırlamıyorum; bugün öğleden sonra gezintiye çıkarken yanınıza aldınız, onun için ben çalmış olamam. Gezintiden döndüğünüzde köpeği yanınızda göremeyince, mutlaka başına bir iş gelmiştir demiştim zaten. Bela geliyorum demez. Spalena Caddesi'nde Kunes adında bir çantacı vardı; ne zaman köpek gezdirmeye çıksa kaybederdi hayvanı. Ya bir meyhanede unuturdu ya da yolda birine çaldırırdı; bazen de biri köpeği şöyle bir dolaştırayım der, bir daha geri getirmezdi..." "Şvayk, ulan orospu çocuğu, ulan götten fırlama! Ulan çenesi düşük rezil! Sen ya uyanık üçkâğıtçının tekisin ya da su katılmadık bir mankafa! Çeşit misin oğlum sen? Bana bak, bir numara çekeyim deme, alırım ayağımın altına! Söyle bakalım, o köpeği nereden yürüttün? Meğer bizim Albay'ın köpeğiymiş; sokakta görür görmez tanıdı köpeği, aldı götürdü itoğluiti. Başıma nasıl bir çorap ördüğünün farkında mısın? Şimdi öt bakalım! Çaldın mı, çalmadın mı?"

"Ben çalmadım Komutanım."

“Peki, çalıntı olduğunu biliyor muydun?”

“Biliyordum Komutanım.”

“Hey Allahım, çıldırmak işten değil! Ulan Şvayk, ulan et kafalı, ulan ketentohumu! Bir tahtan eksik mi ulan senin?”

“Eksik Komutanım!”

“Bula bula çalıntı köpek mi buldun bana? Neden getirdin o iti evime?” .

“Hatırını hoş edeyim dedim Komutanım.”

Olanca sevecenliğiyle Teğmen’e bakıyordu. Teğmen, içini çekerek koltuğa çöktü: “Hey güzel Allahım, bana bu cezayı vermen için ne günah işledim ben!”

Yenilgiyi kabullenmişti; kalkıp Şvayk’a iki yumruk atmak şöyle dursun, bir sigara saracak hali kalmamıştı.

Şvayk’ı *Bohemie* ve *Tagblatt* gazetelerini almaya yolladığında kendinde değildi; nedense, Albay’ın çalınan köpeği için verdiği ilanları okumasını istemişti.

Az sonra, ilan sayfaları açılmış gazetelerle geri döndü Şvayk. Anlatırken ağzı kulaklarına varıyordu:

“Nah, işte burada, Teğmenim. Albay çalınan köpeğini o kadar güzel tarif etmiş ki aklınız durur valla. Üstelik bulana yüz kron vaat etmiş. Doğrusu, iyi para. Çoğu elli krondan fazla vermez. Koşirje’de Boyetyek adında bir adam vardı, yolunu bu işten bulurdu. Ha bire köpek çalardı herif, sonra da köpeğini kaybeden var mı diye gazetelerdeki kayıp ilanlarına bakar, hemen koşup giderdi verilen adrese. Bir seferinde çok güzel bir siyah kaniş çalmış, ama bakmış ki sahibi ilan vermiyor, bari ben vereyim demiş. On kronu gözden çıkarıp bir sürü ilan çıkarmış gazetede. En sonunda efendiden bir adam çıkagelmiş, köpeğin kendisinin olduğunu söylemiş. Meğer adamcağız, artık bu dünyada dürüst insan kalmadığına inandığından, köpeğinin peşine düşmemişmiş. Hâlâ böyle namuslu insanlar çıkmasına o kadar sevinmiş ki, dürüstlüğün ödüllendirilmesine prensip gereği karşı olmakla birlikte hiç değilse bir hediye vermek istediğini söylemiş. Ve ev ve bahçe bitkileri üzerine yazdığı kitabı hediye etmeye kalkmış bizimkine. Kaderine lanet okuyan Boyetyek, siyah kanişi arka bacaklarından yakaladığı gibi adamın kafasına çalmış; bir daha gazetelere ilan vermemeye yemin etmiş. O günden sonra da, ilan veren çıkmadığı zaman, götürüp köpek tacirlerine satmış elindeki köpekleri.”

“Git yat, Şvayk,” dedi Teğmen. “Yoksa sabaha kadar zevzeklik edip duracaksın.” Sonra, kendisi de gitti yattı. Rüyasında Şvayk’ı gördü: Şvayk, Avusturya veliahtının atını çalıyor ve kendisine getiriyordu. Teğmen, bölüğünün başında katıldığı bir geçit töreninde o ata biniyor, töreni izlemeye gelen veliaht da atını hemen tanıyordu.

Teğmen, sabaha karşı uyanır gibi olduğunda, içki âlemine daldığı bir geceden çıkmışçasına kolunu bile kıpırdatamadığını sezinledi. Hiç alışık olmadığı o korkunç karabasan yüzünden tersi dönmüştü. Tam yeniden uykuya dalıyordu ki kapı vuruldu ve Şvayk’ın iyilik saçan yüzü göründü; kendisini ne zaman uyandırması gerektiğini soruyordu.

Teğmen, yattığı yerden, “Defol başımdan, adi mahluk!” diye haykırdı. “Nedir ulan bu senden çektiğim!” Ama bir süre sonra yataktan kalktığında, kahvaltısını getiren Şvayk’ın yeni bir sorusuyla sarsıldı: “Komutanım, sizin için yeni bir kuçukuçu aramamı ister misiniz?” “Biliyor musun, Şvayk,” dedi Teğmen içini çekerek, “içimden seni divanıharbe vermek geliyor. Ama orada da temize çıkardın mutlaka; daha önce senin kadar büyük bir salak görmedikleri için ne halt edeceklerini bilemezlerdi. Şu aynaya bir bak. Aptallık suratından akıyor, farkında değilsin. Senin kadar garip bir hilkat garibesi görmedim hayatımda. Doğru söyle, Şvayk, şu halinden memnun musun?”

“Hayır Komutanım, asla memnun değilim. Hele bu aynada hepten çarpık görünüyorum; camı doğru dürüst kesememişler galiba. Stanyek’in lunaparkında tümsekli bir ayna vardı; karşısına geçip kendine bakanın kusacağı gelirdi. Ağzın nah böyle oluyordu, kafan çöp kovasına, karnın şişko papazların göbeğine benziyordu; bostan korkuluğundan farkı kalmıyordu adamın. Allahtan, bir gün Bohemya valisinin lunaparka uğrayacağı tuttu, aynada kendini gördü de, hemen kaldırttı oradan.”

Teğmen, çaresiz, Şvayk’ı bırakıp kahvesini içmenin daha doğru olacağını düşünerek arkasını döndü.

Ama çok geçmeden, Şvayk’ın mutfakta söylediği şarkı geldi kulağına:

Sallarım bayrağı düşman üstüne,
Kılıcımın şavkı vurur göğe,
Yârimin iki gözü iki çeşme...

Biraz sonra, mutfaktan bir şarkı daha duyuldu:

Üzümünü yer, bağını sormayız,
Tüm güzel kızların kalbini çalarız,
Maaşımızı alır, dalgamıza bakarız.

Teğmen, “Evet, gerçekten de dalgana bakıyorsun, oros pu çocuğu,” diye içinden geçirdi ve yere bir tükürük attı Az sonra Şvayk kapıda göründü:

“Kışladan gelmişler Komutanım. Hemen Albay’ı görmeniz gerekiyormuş. Emir subayı burada.”

Ardından, bir sır verircesine ekledi: “Belki de o köpek yüzündendir.”

Teğmen, bıkkınlıkla, “Duydum, duydum,” dedi. Holde bekleyen emir subayıyla konuştu, sonra Şvayk’a öfkeli bir bakış fırlatarak çıktı gitti.

Teğmen’in çağrılmasının nedeni alayla ilgili değildi Durum çok daha kötüydü. Teğmen odadan içeri girdiğinde, Albay, kaşlarını ürkünç bir biçimde çatmış, koltuğunda oturuyordu.

“Teğmen, iki yıl kadar önce Budyeyovitse’deki 91 Al ay’a naklinizi istemiştiniz. Budyeyovitse nerede biliyor musunuz? Vltava kıyısında, evet, Vltava Nehri’nin kıyısında; Ohrje mi nedir, işte o ırmağın Vltava’ya karıştığı yerde. Doğrusu, büyük bir şehirdir; hoş bir yer olduğunu söyleyebilirim. Yanılmıyorsam, bir de seti vardır. Set nedir bilir misiniz? Suyun yayılmasını önlemek için yapılan kalın duvar. Evet. Ama bu bizi ilgilendirmiyor şimdi. Orada manevra yapmıştık.”

Albay sustu; mürekkep hokkasına bakarken birden konu değiştirdi:

“Köpeğimi mahvetmişsiniz. Hiçbir şey yemiyor. Bakın, mürekkep hokkasına sinek düşmüş. Kışın sineklerin mürekkep hokkasına düşmeleri ne kadar garip. Düzeni bozuyorlar.”

Teğmen, “Ne yumurtlayacaksan yumurtla artık, pis bunak,” dedi içinden.

Albay ayağa kalkıp odayı boydan boya birkaç kez adımladı.

“Böyle bir hadisenin ‘tekerrür etmemesi’ için ne yapmam lazım geldiğini uzun uzun düşündüm Teğmen. Ve 91. Alay’a nakledilmek istediğinizi hatırlayıverdim. Başkumandanlıktan, 91. Alay’da büyük bir subay açığı olduğunu bildirmişlerdi bir müddet önce. Subayların hepsi de ‘Sırplar tarafından öldürülmüş.’ Size şerefim üzerine söz veririm ki, üç gün içinde Budyeyovitse’deki 91. Alay’da olacaksınız; cepheye gidecek marş taburları

orada toplanıyor. Bana teşekkür etmenize lüzum yok. Ordunun sizin gibi subaylara...”

Lafını nasıl tamamlayacağını bilemeden saatine baktı: “On buçuk olmuş. Alayla ilgili raporları okumak zorundayım.”

Tadına doyulmaz sohbet son bulmuştu. Teğmen, Albay’ın odasından çıktığında, yüreğinde bir ferahlık hissediyordu. Doğruca gönüllüler okuluna gitti ve pek yakında cephenin yolunu tutacağı için herkesi Nekazanka Meyhanesinde vereceği veda partisine beklediğini bildirdi.

Eve döndüğünde, “Marş taburunun ne olduğunu biliyor musun Şvayk?” diye sordu anlamlı bir sesle.

“Bittabi Komutanım. Marş taburu, *marşbatyak*’tır; marş bölüğü de *marşkumpaçka* dır. Biz hep kestirmeden söyleriz.”

“Tebrik ederim, Şvayk,” dedi Teğmen iç karartıcı bir sesle. “Madem kestirmeleri o kadar seviyorsun, ben de kestirmeden söyleyeyim: Benimle birlikte *marşbatyak*’a gidiyorsun. Burada yaptığın korkunç rezillikleri cephede de yap da görelim bakalım. Mutlu musun?”

“Korkunç mutluyum,” diye yanıtladı Aslan Asker Şvayk. “İmparator Hazretleri ve kraliyet ailesi uğruna canımızı vermemizden daha müthiş bir şey olabilir mi?..”

Birinci bölüme sonsöz

Asları Asker Şvayk ve Dünya Savaşı'nda Başından Geçenler adlı kitabımın birinci bölümü (Cephe Gerisinde) tamamlanırken, hemen ardından "Cephede" ve "Esarette" başlıklı iki bölümün birbiri ardı sıra yayımlanacağını açıklamak isterim. Bu iki bölümde de, askerler ve siviller gerçek hayatta nasıl konuşuyorlarsa öyle konuşacaklar, gerçek hayatta nasıl davranıyorlarsa öyle davranacaklar.

Hayat, genç kızların gittikleri özel okullara benzemez. Herkes nasılsa öyle konuşur. Protokol şefi Dr. Guth'un konuşması, Kupa Meyhanesinin sahibi Palivets'in konuşmasından farklıdır. Bu roman, salon efendiliği ya da kibar sosyete ağzı öğreten bir ders kitabı değil. Belirli bir zaman kesitinin tarihsel resmi.

Gerçekten kullanılan ağır bir sözü, kullanılması gereken yerde hiç çekinmem kullanırım. Kibar ve yapmacık sözleri, yaldızlı ve tumturaklı lafları ise sahteciliğin en aptalcası olarak görürüm. Bu tür sözler parlamentoda da kullanılır.

İyi yetişmiş bir insanın her şeyi okuyabileceğini söylerler; ne kadar doğru. Tümden doğal olana, bir tek, su katılmamış keresteler ve çirkefe batmışlar burun kıvırırlar. Bu sahte ahlak düşkünleri asıl söylenenleri göz ardı edip tek tek sözcüklere azgınca saldırırlar.

Yıllar önce bir uzun öykü eleştirisi okumuştum; eleştirmen, "Sümkürdü ve burnunu sildi," diye yazdığı için yazara çok öfkelenmişti. Bu sözlerin, edebiyatın ulusa sunması gereken güzellik ve yüceliklere ters düştüğünü söylüyordu.

Bu, bu dünyada ne kaz kafalıların yaşadığının küçük bir örneği yalnızca.

Sert, ağır sözlerin kullanıldığı gündelik dilden ürkenler korkaklardır, onların dudağını uçuklatan gerçek hayattır çünkü; kültür ve ahlaka en çok zarar verenler, bu düşkün yaratıklardır. Bunlar, tüm ulusun bir çıtkırıldımlar ordusuna dönüşmesini, Aziz Aloysius[76] gibi birer sahte kültür otuzbircisi

olup çıkmasını isterler. Keşiş Eustachius’un kitabında anlatılan öyküye bakılırsa, adamın biri büyük bir gürültüyle osurunca Aziz Aloysius gözyaşlarına boğulmuş, ancak dualarla yatıştırabilmişler kendisini.

Böyleleri, herkesin önünde kaba sözlere öfkeyle karşı çıkarlar, ama umumi helalara gidip duvarlardaki tosun edebiyatını okumaktan büyük bir zevk alırlar.

Kitabımda yer yer biraz kaba bir dil kullanmakla, insanların gerçekte nasıl konuştuklarını sırası gelmişken ortaya koymaktan öte bir şey yapmış sayılmam.

Meyhaneci Palivets’in; Bayan Lauduva, Doktor Guth, Bayan Olga Fastrova[77] ve tüm Çekoslovak Cumhuriyeti’ni, seçkin sözlerle konuşarak, kibar davranışlar sergileyerek, frakları, beyaz papyon kravatları ve eldivenleriyle dolanıp durdukları parke döşemeli kocaman bir salona çevirmek için can atan daha birçoklarıyla aynı incelikte konuşması beklenemez. Bu salon züppeleri, bu kibarlık paravanası ardında, en alçakça düzenbazlıkları ve en ölçüsüz sapkınlıkları sergilerler.

Bu sonsözü fırsat bilerek, Palivets’in hâlâ hayatta olduğunu belirtmek isterim. Hapiste geçirdiği savaştan sağ çıktı ve hiç değişmedi, İmparator Franz Joseph’in portresi yüzünden başının belaya girdiği günlerdeki gibi kaldı.

Kitabımda yer aldığını öğrenince beni görmeye geldi; bu ilk bölümün yirmiden fazla nüshasını satın alıp dostlarına dağıtarak okunmasına katkıda bulundu.

Kendisini yazmam ve küfürbazlığıyla nam salmış biri olarak tanıtmam, ona gerçekten keyif vermişti.

“Beni değiştirecek adam anasından doğmadı daha,” dedi. “Bu dünyaya ağzı bozuk geldim, ağzı bozuk gideceğim. Hiç kimse, o paçalarından kibarlık akan hanım evlatlarına benzememi beklemesin benden.”

Kendine güveni gerçekten çok artmıştı. Ünü, bazı kaba deyimlere dayanıyor. Bu onu mutlu etmeye yeterli. Onun sözlerini olduğu gibi, hiç değiştirmeden aktarmakla onu böyle konuşmaması gerektiği konusunda uyarmayı amaçlamış olsaydım, kuşkusuz, bu güzel insana hakaret etmiş olurdum.

Palivets, kullandığı o hoyrat sözler ve deyimlerle, farkında olmadan, Çek insanının Bizans oyunlarına duyduğu nefreti yalın ve dürüst bir biçimde dile getiriyordu. İmparatora ve kibar deyimlere saygısızlık onun kanında vardı.

Otto Katz da hâlâ yaşıyor. Askerî rahipleri ondan iyi kimse temsil edemezdi. Krallığın yıkılmasından sonra her şeyi bıraktı, Kilise'den ayrıldı; şimdi Kuzey Bohemya'da bir boya fabrikasında müdür. Yaptığımın hesabını soracağını bildiren uzun bir mektup yazdı bana. Bir Alman gazetesi, Katz'ı gerçekte olduğu gibi betimleyen bölümün çevirisini yayımlamıştı. O yüzden onu görmeye gittim ve hiçbir terslik olmadı. Sabaha karşı ikide ayakta duracak hali kalmamıştı, ama vaaz vermekten vazgeçmiyordu: "Ben Askerî Papaz Otto Katz'ım, dangalak herifler."

Eski Avusturya'da gizli polis örgütünde çalışan Bretschneider sizlere ömür; ama onun gibiler bugün de Çekoslovakya Cumhuriyeti'nde kol geziyor. Milletin neler konuştuğunu öğrenmek için meraktan çatlıyorlar.

Bu kitabı yazmaktaki amacımı gerçekleştirebilecek miyim, bilmiyorum. Daha şimdiden, adamın birinin bir başka adama sövüp saydıktan sonra, "Şvayk gerzeğinden ne farkın var ulan senin!" dediğini duymuş olmam, amacımın gerçekleştiğini göstermez. Ama "Şvayk" sözcüğü, o çok zengin küfür lügatinin güzide örnekleri arasına katılırsa, Çek diline katkımdan ötürü mutluluk duyarım herhalde.

JAROSLAV HAŠEK

İkinci bölüm

CEPHEDE

1
Şvayk'ın trende başına gelenler

Prag-Çeske Budyeyovitse ekspresinin ikinci mevki kompartımanında üç yolcu vardı: Teğmen Lukaş, karşısında oturan dazlak kafalı, yaşlıca bir beyefendi ve koridora açılan kapının önünde, Teğmen'den her an gelebilecek yeni bir sövgü hücumunun korkulu beklentisiyle sesini çıkarmadan dikilen Şvayk. Gerçekten de, Teğmen Lukaş, yolculuk boyunca karşısındaki keli yok sayarak, Şvayk'a esip gürlemiş, ana avrat düz gitmişti.

Teğmen'in kıyameti koparmasının nedeni aslında çok önemsiz bir olaydı; Şvayk'ın göz kulak olması gereken bavulların eksilmesinden kaynaklanmıştı sorun.

“Demek, bavullarımızdan biri çalındı, öyle mi?” diye bağırdı Teğmen. “Söyleyip kurtulacağını mı sanıyorsun, itin dölü!”

“Ama Komutanım,” dedi Şvayk alttan alarak, “hakikaten çalındı. Garlar hırsızdan geçilmez zaten. Bence mutlaka o uğursuzlardan biri kalk gidelim demiştir bavulunuza. Size vukuatım yoktur diye tekmil vermek için eşyaların yanından ayrılmıştım ya, herifçioğlu o ânı fırsat bilmiştir mutlaka. Bavulu ancak tam o sırada yürütmüş olabilir. Bilirsiniz işte, hep böyle uygun bir an kollarlar. İki yıl önce Kuzeybatı Garı’nda genç bir hanımın çocuk arabasını çalmışlardı, kundaktaki bebeğiyle beraber. Ama adamlar o kadar namuslu çıktı ki, küçük kızı bizim sokaktaki karakola teslim ettiler; vagonlardan birinin basamağında bulduklarını söylemişler. Ertesi gün gazeteler, zavallı genç kadının, babası belli olmadığı için bebeği oraya bırakıp kaçmış olabileceğini yazmışlardı.”

Sonra da, parmağını yaranın üstüne bastı:

“Garlarda hırsızlık her zaman olmuştur, her zaman da olacaktır. Ne yapabiliriz ki!”

Teğmen, “Bak, Şvayk,” dedi, “bana öyle geliyor ki, kazdığın kuyuya bir gün kendin düşeceksin. Gerzek numarası mı yapıyorsun, yoksa gerçekten gerzek misin, hâlâ anlamış değilim! Bavulda ne vardı?”

Şvayk, gözlerini Teğmen’in karşısında oturan ve olup bitenle hiç ilgilenmeksizin elindeki *Neue Freie Presse*[78] gazetesini okuyan adamın kel kafasından ayırmadan “Mühim bir şey yoktu, Komutanım,” diye yanıtladı. “Koca bavulda yalnızca oturma odasının aynasıyla holdeki demir askılık vardı, o kadar. Pek bir kaybımız olduğu söylenemez, çünkü ayna da, askılık da ev sahibinindi.”

Teğmen’in kaşını gözünü oynatarak gözdağı verdiğini gören Şvayk, “Komutanım,” dedi sesini yumuşatarak, “bavulun çalınacağını nereden bilebilirdim ki? Hem zaten, aynayla askılığı savaştan döndüğümüz zaman kendisine geri vereceğimizi söylemiştim ev sahibimize. Düşman ülkelerde kim bilir ne kadar çok ayna ve askılık buluruz; demem o ki, bu durumda ne ev sahibi kafeslenmiş oluyor, ne de biz. Bir şehre girer girmez...”

“Kes sesini Şvayk!” diye bağırdı Teğmen dehşet saçan bir sesle. “Bir gün divanıharpte bulacaksın kendini. Bir düşün bakalım, şu dünyada senden daha sersem, senden daha sepet kafalı biri var mı? Şu birkaç haftada karıştırdığın haltlara bakıyorum da, hangi safderun senin eline su dökebilir, bilemiyorum. Umarım, sen de farkındasındır.”

“Evet Komutanım; fena halde farkındayım Komutanım. Dedikleri doğruysa, çok gelişmiş bir gözlem yeteneği varmış bende; ama bu yetenek, ne yazık ki, iş işten geçtikten ya da bir aksilik meydana geldikten sonra ortaya çıkıyormuş. Nekazanka’da Nekleba adında bahtsız bir adam vardı, Cadı Kazanı Meyhanesinin müdavimlerinden. Ben de onun kadar bahtsızım galiba. Nekleba her cumartesi artık yeni bir hayata başlayacağını söyler, ama ertesi gün, ‘Arkadaşlar,’ derdi, ‘sabah bir de baktım kodesteyim.’ Kimseye bulaşmadan evine gitmeye karar verir, ama her seferinde ya bir bahçe parmaklığını devirir ya müşteri bekleyen bir arabanın atını çözer ya da devriye gezen bir bekçinin kepindeki horoz tüyünü koparıp piposunu temizlemeye kalkardı. Elinde değildi, ne bok yesin! Onu en çok ürküten, bu uğursuzluğun atalarından geliyor olmasıydı. Dedesi daha çırakken...”

“Yalvarırım Şvayk. Bitmez tükenmez hikâyelerinle içimi bayıltıyorsun.”

“Komutanım, inanın, palavra sıkmıyorum; anlattıklarımın hepsi gerçek. Dedesi daha çırakken...”

Teğmen, “Şvayk!” diye öfkeyle patladı. “Bir kere daha emrediyorum, kes şu tıraşı. Duymak istemiyorum. Budyeyovitse'ye varalım, canına okuyacağım senin. Biliyor musun Şvayk, seni içeri tıktıracağım.”

“Bilmiyorum Teğmenim,” dedi Şvayk olanca sakinliğiyle. “Şimdiye kadar bundan hiç söz etmediniz.”

Teğmen, dişlerini gıcırdatarak derin bir iç çektikten sonra cebinden *Bohemie* gazetesini çıkardı ve Alman denizaltısı “E”nin Akdeniz’deki büyük zaferleriyle ilgili haberleri okumaya koyuldu. Derken, Almanların yeni bir buluşuyla ilgili bir haber ilişti gözüne. Kentleri havaya uçurmak için uçaktan atılan özel bir bombaydı bu, art arda tam üç kez patlıyordu. Tam o sırada, kel kafalı beyefendiyle sohbete girmeye çabalayan Şvayk’ın sesiyle irkildi:

“Bağışlayın efendim, siz Slavya Sigorta Kumpanyasının temsilcisi Bay Purkrabek değil misiniz?”

Kel kafalı beyefendi oralı olmayınca Şvayk, Teğmen’e döndü:

“Komutanım, bir gazetede okumuştum; normal bir insanın kafasında altmış-yetmiş bin kadar saç varmış, ama birçok örnekte de görüldüğü gibi siyah saçlıların saçı daha seyrek olurmuş.”

Ve hiç acımadan devam etti:

“U Şpirku Kahvesi’ne gelen bir doktor vardı; daha bebekken geçirilen bunalımların saç dökülmesine yol açtığını söylerdi.”

İşte tam o sırada, korkunç bir şey oldu. Kel kafalı beyefendi, yerinden fırlayıp Almanca kükreyiverdi:

“Defol buradan, adi köpek!” Şvayk’ı tuttuğu gibi kompartmandan dışarı attı, sonra yerine oturup Teğmen’e kendini tanıttı. Teğmen şaşkınlıktan nerdeyse küçükdilini yutacaktı.

Küçük bir yanlışlık söz konusuydu. Kel kafalı adam, Slavya Sigorta Kumpanyasından Bay Purkrabek değil, Tuğgeneral von Schwarzburg’du. Garnizonları teftişe çıktığı için sivillerini giymişti ve Budyeyovitse’ye baskına gidiyordu.

Von Schwartzburg, teftişe çıkan generallerin en fecisi olarak nam salmıştı. Bir disiplinsizlik yakalamayagörsün, garnizon komutanıyla arasında şöyle bir konuşma geçerdi:

“Tabancanız var mı?”

“Var Komutanım.”

“İyi! Yerinizde olsaydım, o tabancayı kullanmakta asla tereddüt etmezdim; çünkü burada gördüğüm bir garnizon değil, iğrenç bir domuz ağılı.”

Gerçekten de, onun teftişlerinden sonra mutlaka bir subay intihar ederdi. Tuğgeneral von Schwarzburg da, amacına ulaşmış kişilerin doygunluğuyla, “İşte yapılması gereken!” derdi. “Asker dediğin böyle olur!”

Teftişten sonra birileri sağ kalırsa, von Schwarzburg mutsuz oluyordu sanki. Tuğgeneralin hastalıklarından biri de subayları en berbat yerlere sürmekti. En küçük bir yanlışı bile bağışlamaz, subayı garnizonundan uzaklaştırır, ya Karadağ sınırına ya da Galiçya’nın el ermez, göz görmez bir yerindeki ipten kazıktan kurtulmuşlar birliğine sürerdi.

“Teğmen,” dedi, “askerî okula nerede gittiniz?” “Prag’da.”

“Demek, askerî okulda okuduğunuz halde bir subayın astlarından sorumlu olduğundan haberiniz yok. Harika. Bu yetmiyormuş gibi, emir erinizle öyle bir konuşuyorsunuz ki bilmeyen en yakın arkadaşınız sanır. Kendisine bir şey sorulmadan car car konuşmasına sesinizi çıkarmıyorsunuz. Pes doğrusu. En fecisi de, üstlerinize hakaret etmesine izin veriyorsunuz. Ne gerekiyorsa yapacağımdan emin olabilirsiniz. Adınız nedir Teğmen?”

“Lukaş.”

“Hangi alayda görevlisiniz?”

“En son...”

“Teşekkür ederim. En son nerede görevli olduğunuzu sormuyorum. Şimdi nerede görevli olduğunuzu bilmek istiyorum.”

“91. Piyade Alayı’nda, Komutanım. Naklimi yaptılar...”

“Demek naklinizi yaptılar? Çok iyi yapmışlar. 91. Alay'la cepheye gidip oraları yakından görmek, eminim size pek iyi gelecektir.”

“Zaten onlar da bu karara vardılar Komutanım.”

Tuğgeneral, esaslı bir nutuk çekti: Son yıllarda subayların astlarıyla fazla laubali olduklarını müşahade ediyordu. Erlerle yüz göz olmak son derece tehlikeliydi, demokrasi zihniyetinin dallanıp budaklanmasına sebep olabilirdi. Askerin gözünü korkutmak gerekirdi; asker dediğin, üstünün karşısında tir tir titremeli, dizlerinin bağı çözülmeli, subayın yanına yaklaşamamalıydı. Subaylar, askerlerin kendi başlarına düşünmeleri şöyle dursun, düşünmelerine bile izin vermemeliydiler. Son yılların en feci yanlışı bu olmuştu. Eskiden askerler üstlerinin gölgesinden korkarlardı, oysa şimdi...

Elini umutsuzca sallayarak, “Şimdi subaylar askerleri şımartıp yoldan çıkarıyorlar,” dedi. “Bu da beni zıvanadan çıkarıyor.”

Tuğgeneral, sözünü bitirir bitirmez yeniden gazetesini okumaya koyuldu. Yüzü bembeyaz kesilen Teğmen Lukaş ise, Şvayk’la hesaplaşmak için koridora çıktı.

Şvayk’ı pencerenin önünde buldu. Yüzünde, az önce sütünü emmiş de agucuklar yapmakta olan bir aylık bir bebeğin saflığı ve mutluluğu okunuyordu.

Teğmen, Şvayk’a başıyla boş bir kompartımanı işaret etti. Şvayk’ın arkasından içeri girip kapıyı kapattı.

“Şvayk,” dedi sert bir sesle, “şimdi suratının ortasına öyle bir yumruk yiyeceksin ki yıldızları sayacaksın. Neden saldırdın o kel kafalıya? Adamın Tuğgeneral von Schwarzburg olduğunun farkında mısın?”

“Komutanım,” diye karşılık verdi Şvayk, şehitlik mertebesine erişmiş bir asker edasıyla. “Hayatımda kimseye hakaret etmedim ben. Hem, tuğgeneral kim, ben kimim? Rüyamda tuğgeneral görsem dudağım uçuklar. Fakat adam, Slavya Sigorta Kumpanyasının temsilcisi Bay Purkrabek’in hık demiş burnundan düşmüş. Bay Purkrabek, sık sık bizim oradaki meyhaneye uğrardı; bir seferinde masanın başında uyuyakalmıştı da, hayırsever vatandaşlardan biri bizimkinin keline silinmez kalemle şöyle yazmıştı: ‘Lütfen, çocuklarınızın çeyiz sigortasını bizim üstlenmemize izin verin?

Tabii sonunda herkes çekti gitti, Bay Purkrabek'le baş başa kaldım meyhanede. Başım beladan hiç kurtulmaz zaten. Adam uyanınca gitti aynaya baktı ve öfkeden deliye döndü. Kafasındaki yazıyı benim yazdığımı sanıp o da suratımın ortasına bir yumruk indirmeye kalktı."

O küçücük "da" sözcüğü Şvayk'ın dudakları arasından öylesine dokunaklı, öylesine hisli ve öylesine sitemkâr dökülmüştü ki, Teğmen'in havaya kalkan eli yeniden aşağı iniverdi.

Şvayk susmak bilmiyordu:

"O beyefendinin küçücük bir yanlışlığa bu kadar öfkelenmesine hiç gerek yoktu. Hem, ben ne yapayım, okuduğum makalede her normal erkeğin kafasında altmış-yetmiş bin saç bulunması gerektiği yazıyordu. Bir tuğgeneralin kel olabileceği kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi.

Hakikaten feci bir hata yaptım, ama herkesin başına gelebilir, karşı taraf da haklı olarak gıcık kapabilir. Yıllar önce Hivl adında bir terzi anlatmıştı: Steiermark'taki atölyesinden Prag'a gidiyormuş Leoben üzerinden. Maribor'a uğradıklarında, yolda yerim diye biraz jambon almış. Trendeki yolcular arasında kendisinden başka Çek olmadığını sanıyormuş. Derken, St. Moritz'e yaklaşırlarken, jambonu çıkarmış, kesmeye başlamış. Tam karşısında oturan adamın ağzı sulanmış, bizimkinin gözünün içine bakıyormuş. Terzi Hivl, bunu fark edince, Çekçe, 'Bir dilim jambon için takla atarsın, değil mi arsız köpek!' demiş yüksek sesle. Adam da Çekçe cevap vermiş: 'Bir dilim jambona altı takla bile atarım!' Bunun üzerine, Budyeyovitse' ye varmadan, aç kurtlar gibi mideye indirmişler koca jambonu. Adamın adı Voytyek Rous imiş."

Teğmen Lukaş, Şvayk'a kötü kötü baktıktan sonra dışarı çıktı, gitti kendi kompartımanındaki yerine oturdu. Çok geçmeden, kapıda, Şvayk'ın saf yüzü belirdi.

"Özür dilerim Komutanım, ama beş dakikaya kadar Tabor'da olacağız. Yiyecek bir şeyler almamı ister misiniz acaba? Eskiden burada çok güzel..."

Teğmen öfkeyle yerinden fırlayıp koridora çıktı: "Bana bak, sana kaç kere söyleyeceğim? Gözüme görünme demedim mi ben sana? Kaybol, bir daha çıkma karşıma! Defol, gözüm görmesin, seni kahpenin dölü seni ırzı kırık, seni dümbük!"

"Emredersiniz Komutanım."

Şvayk, selam çaktıktan sonra, topuklarının üstünde geri döndü, sert adımlarla koridorun sonuna kadar yürüdü. Köşedeki nöbetçi yerine oturdu

ve oradan geçmekte olan bir demiryolu görevlisiyle sohbete girmeyi denedi “Özür dilerim, size bir şey sorabilir miyim?”

Hiç de sohbet canlısı görünmeyen demiryolu görev lisi isteksizce başını salladı.

Şvayk, “Hofmann adında bir dostum vardı,” diye hemen söze girdi. “Sizden iyi olmasın, çok efendi bir adamdı. Trenlerdeki imdat kollarının hiç çalışmadığından yakınır dururdu. Gerektiği zaman kola asılırsın, ama bir işe yaramazlar, derdi. Doğrusunu isterseniz, şimdiye kadar böyle şeylerle hiç ilgilenmiş değilim. Ama şu imdat kolunu görünce aklıma geldi, kullanmak zorunda kalırsam ne yapmam gerekir, öğrenmek istedim.”

Yerinden kalktı, demiryolu görevlisiyle birlikte, üstünde “Tehlike ânında kullanılır” yazılı imdat koluna doğru yürüdü.

Görevli, görevinin bilincinde bir adamdı; hemen, imdat kolunun nasıl çalıştığını Şvayk’a anlatmaya koyuldu: “Arkadaşınız doğru söylemiş; bu kola asılmanız gerekir. Ama kolun çalışmadığı doğru değil. Kolu çektiniz mi, tren hemen durur, çünkü lokomotifle bağlantılıdır. İmdat kolunun mutlaka çalışması lazım gelir.”

O sırada ikisi de imdat kolunu tutmuştu; nasıl olduysa oldu, birden kolu çekiverdiler ve tren duruverdi. Kolu kimin çektiğini ikisi de anlayamamıştı.

Şvayk, kendisinin çekmiş olamayacağını, çünkü treni soymak gibi bir niyeti olmadığını söylüyordu.

Gülümsemeye çalışarak, “Trenin böyle birden durmasına doğrusu ben de çok şaşırdım,” dedi kondüktöre. “Ne güzel gidiyordu, ansızın duruverdi. Bilmem, en az sizin kadar sinirlendiğimi söylesem, inanır mısınız?” Efendiden biri, demiryolu görevlisinden yana çıktı. İmdat kollarıyla ilgili konuşmayı askerin başlattığını duymuştu.

Şvayk ise durmadan ne kadar dürüst biri olduğunu söylüyor, cepheye gitmekte olan bir askerin treni geciktirmesi için hiçbir neden olmadığını anlatmaya çalışıyordu.

“Derdini istasyon şefine anlat,” dedi kondüktör. “Bu iş sana yirmi krona patlar.”

Bu arada, yolcular vagonlardan aşağı iniyor; tren şefi ha bire düdük çalıyor; kadının biri, elinde çantası, çılgınlar gibi kırlara doğru koşuyordu.

Şvayk, hiç istifini bozmadan, “Yirmi krona değermiş doğrusu,” dedi son derece sakin bir sesle. “Az bile. Bir seferinde, İmparator Hazretleri Jijkov’a giderken, Franta Şnor adında bir adam yolun ortasına diz çöküp

Efendimizin arabasını durdurmuştu. Hiç unutmam, o mahallenin polis komiseri, Bay Şnor'a yalvar yakar olmuş, kendi bölgesinde bunu ona yapmaması gerektiğini anlatmıştı. 'Git kardeşim,' demişti, 'İmparator Hazretlerinin arabasını bir sokak aşağıda durdur; orası Başkomiser Kraus'un bölgesine girer. Saygı gösterini orada yap.' Sonunda Bay Şnor hapsi boyladı tabii."

Şvayk konuşadursun, çevresini saran kalabalığı yararak tren şefi orada bitiverdi.

"Eh, artık hareket edebiliriz," dedi Şvayk. "Trenin gecikmesi hiç hoş değil. Barış zamanında olsa hadi neyse, kimse umursamaz; ama şimdi savaştayız, her trende ordumuzun şerefli mensupları seyahat ediyor, tuğgeneraller, teğmenler, emir erleri... En küçük bir gecikme pahalıya patlayabilir. Hatırlarsınız, Napoleon Waterloo'ya beş dakika geç kaldı da şanını şöhretini orada bıraktı..."

Tam o sırada, Şvayk'ı dinleyenleri iteleyerek Teğmen Lukaş beliriverdi. Yüzü bembeyaz kesilmişti; öyle perişandı ki ancak, "Şvayk!" diyebildi.

Şvayk, hemen selam verip, "Komutanım," dedi, "bana iftira ediyorlar, güya treni ben durdurmuşum. Bizim Devlet Demiryolları'nın imdat kolları bir tuhaf valla. Yanına yaklaşan yanıyor, dokunanın bir kazaya kurban gitmesi işten değil. Sonra da yirmi kron ceza kesiyorlar adama, tıpkı bana kestikleri gibi!"

Tren şefi çoktan gitmişti. Az sonra düdüğünü çaldı ve tren kalktı.

Herkes kompartımanına döndü. Teğmen Lukaş da tek bir söz söylemeden gidip yerine oturdu.

Yalnızca Şvayk, kondüktör ve demiryolu görevlisi kalmışlardı. Kondüktör, cebinden bir defteri çıkarıp olay hakkında rapor tuttu. Demiryolu görevlisi, Şvayk'a yiyecekmiş gibi bakıyordu ki, bizimki sakin bir sesle soruverdi: "Çoktandır mı demiryollarındasınız?"

Baktı ki görevli oralı olmuyor, başladı anlatmaya: Prag yakınlarındaki Uhrjinyeves'ten Mliçko Frantişek diye birini tanımıştı. Bu Frantişek de bir gün kazara imdat kolunu çekmişti, ama o kadar korkmuştu ki dili tutulmuştu. Ancak Hostivarj'a, bahçıvan Vanyek'i görmeye gittiğinde bir kavgaya kanşıp eşek sudan gelinceye kadar dayak yedikten sonra çözülmüştü dili. "Olay, 1912 yılının Mayıs ayında olmuştu," diye eklemekten de geri kalmadı. Demiryolu görevlisi tuvalete girdi ve kapıyı kilitledi. Kondüktör ise yerinden kıpırdamadı. Yirmi kronluk cezayı

Şvayk'tan almayı kafasına kokmuştu bir kere. Cezayı ödemeyecek olursa, Tabor'a vardıklarında kendisini istasyon şefine teslim etmek zorunda kalacaktı.

"Tamam," dedi Şvayk. "Mürekkep yalamış, aklı başında insanlarla sohbete bayılırım; Tabor'daki istasyon şefiyle tanışmaktan şeref duyacağım."

Cebinden piposunu çıkarıp yaktı, asker tütününün kopkoyu dumanını üflerken, "Yıllar önce," dedi, "Svitava' da Bay Wagner diye bir istasyon şefi vardı. Yanında çalışan memurların canına okur, dünyayı dar ederdi adamcağızlara; ama makasçı Jungwirt'in iliğini kemiğini kuruturdu. Zavallı adam sonunda dayanamamış, kendini nehre atıp canına kıymıştı. Ama kendini nehre atmadan, istasyon şefine bir mektup yazarak, hayaletinin geceleri ortaya çıkıp ödünü kopartacağını bildirmişti. İnanır mısınız, aynen öyle oldu. Hem de o gece. Bizim istasyon şefi alıcının başında otururken birden zil çaldı ve şöyle bir telgraf geldi: 'N'aber, onun bunun çocuğu! Jungmit.' Bir hafta boyunca telgrafların ardı arası kesilmedi. Sonunda, istasyon şefi, ne kadar telgraf hattı varsa hepsinden hayalete cevap göndermeye başladı: 'Jungwirt, affet beni.' Ertesi gece, alıcı gene tıkırdadı: 'Git, kendini köprüdeki telgraf direklerinden birine as. Jungwirt.' Şef de hayaletin emrini yerine getirdi. Sonradan, Svitava'dan önceki tren istasyonunda çalışan telgraf memurunu kodese tıktılar. Ne denir, akıl sır ermez işler oluyor bu dünyada."

Tabor'a geldiklerinde, Şvayk kondüktörle birlikte trenden inmeden, Teğmen Lukaş'ın kompartımanına uğrayıp tekmil verdi: "Komutanım, beni istasyon şefine götürüyorlar."

Teğmen Lukaş bir şey demedi. Dünya yıkılsa umurunda değildi. En iyisi her şeye boş vermek, diye düşünüyordu, Şvayk'ı da, şurada oturan kel kafalı Tuğgenerale de umursamamak. Kılını kıpırdatmamaya kararlıydı; Budyeyovitse'de trenden inecek, kışlaya gidip tekmilini verecek, sonra da bir piyade taburuyla soluğu cephede alacaktı. Belki de bile bile can verecekti cephede. Böylece, Şvayk gibi korkunç bir yaratığın başıboş dolaştığı bu rezil dünyadan kurtulmuş olurdu.

Tren kalktığında, Teğmen Lukaş pencereden baktı: Şvayk, peronda, istasyon şefiyle çok ciddi bir konuşmaya dalmıştı. Çevresini, aralarında üniformalı demiryolu görevlilerinin de bulunduğu bir kalabalık sarmıştı.

Teğmen, derin bir nefes aldı. Şvayk'ın peronda kalması yüreğini rahatlatmıştı. Kel kafalı Tuğgeneral bile artık iğrenç bir canavar gibi görünmüyordu gözüne.

Tren, Çeske Budyeyovitse yönünde epeyce yol almış, ama peronda Şvayk'ın çevresini saran kalabalık azalacağına artmıştı.

Şvayk, en küçük bir suçu olmadığını o kadar inandırıcı bir dille anlatıyordu ki, kalabalıktan bir kadın, 'İşte gene zavallı bir askerciğin tepesinde bitmişler!" diye bağırdı.

Bu yargı kalabalık tarafından hemen benimsendi; kerli ferli bir adam, istasyon şefine dönerek, Şvayk'a kesilen yirmi kron cezayı kendisinin ödemek istediğini söyledi. Askerin suçsuzluğuna yürekten inanıyordu.

Adam, askerin yüzündeki saflığın her şeyi anlattığını söylerken, Şvayk da kalabalığa dönmüş, "Ey millet, ben suçsuzum, ben yaptımsa iki gözüm önüme aksın," diyordu.

Tam o sırada oradan beliriveren bir jandarma çavuşu, kalabalığın içinden bir vatandaşı çekip aldı; önüne katıp götürürken verip veriştiriyordu:

"Bu yaptığının hesabını vereceksin. Tanımadığın birini suçlamak ne demekmiş, gösteririm ben sana! Askerlere böyle davranırsak, bu savaşı kazanmalarını nasıl bekleyebiliriz onlardan?"

Talihsiz vatandaş ise, çaresizlik içinde, kendisinin Eski Kapı'da kasaplık yaptığını, bu işle hiçbir ilgisi olmadığını anlatmaya çalışıyordu.

Bu arada, Şvayk'ın suçsuzluğuna inanan iyi yürekli beyefendi, istasyon şefine cezayı ödedikten sonra, Şvayk'ı oradaki üçüncü sınıf lokantalardan birine sürükleyip bir bira ısmarladı. Ama Şvayk'ın tüm belgeleriyle tren biletinin Teğmen Lukaş'ta kaldığını öğrenince, bilet alması ve ufak tefek harcamaları için on kron verdi bizimkine.

Giderken de, "Söylediklerimi unutma, tamam mı aslanım?" diye tembihledi. "Rusya'da esir düşecek olursan, ne yap yap Zdolbunovlu biracı Zeman'ı bul, benim selamımı söyle. Adımı soyadımı yazıp vermiştim. Kafanı çalıştır, cephede fazla kalma."

"Hiç merak etmeyin," dedi Şvayk. "Yabancı ülkeleri bedavadan gezmek gibisi yoktur."

Adam gittikten sonra Şvayk, cömert koruyucusunun verdiği on kronla biraları sessizce yuvarlamaya devam etti. Bu arada, Şvayk istasyon şefiyle

konuşurken orada bulunmayan, kalabalığı yalnızca uzaktan görmüş olan perondakiler, tren istasyonunun fotoğraflarını çekmeye kalkışan bir casusun yakalandığını anlatıyorlardı birbirlerine. Kadının biri de, ortalıkta casus falan olmadığını, bir süvari subayının, kendisini geçirmeye gelen sevgilisine kadınlar tuvaletinde sarkıntılık eden bir piyade subayını dövdüğünü ileri sürüyordu.

Savaşın doğurduğu tedirginlikten kaynaklanan bu desteksiz atışlar, jandarmaların perona dalmasıyla bıçak gibi kesiliverdi. Şvayk sessiz sakin birasını yudumluyor, olanca sevecenliğiyle Teğmenini düşünüyordu. Çeske Budyeyovitse'ye vardığında trende emir erini bulamayınca ne yapacaktı acaba?

Yolcu treni gelmeden, üçüncü sınıf restoran askerler ve sivillerle dolmuştu. Çoğunluğu, savaş kasırgalarının Tabor hastanelerine savurduğu çeşitli alaylar ve birliklerden, binbir ulustan askerler oluşturuyordu. Şimdi, yeniden yaralanmak, kollarını bacaklarını yitirmek, yeni acılara boğulmak ya da mezarlarının üstüne dikilecek tahta parçasından bir haçla ödüllendirilmek için cepheye geri dönüyorlardı. Yıllar sonra, Doğu Galiçya'nın yaslı ovalarında, bir Avusturya askerinin paslı bir imparatorluk nişanıyla süslü solgun kepi, bu tahta haçın üzerinde rüzgârla sallanıp yağmurla ıslanacaktı. Ara sıra, haçın tepesine tüneyen uğursuz bir yaşlı leş kargası, insan cesetleri ve at leşlerinden oluşan uçsuz bucaksız bir sofranın önüne serildiği eski günlerin doyumsuz şölenlerini anımsayacak; üstüne tünediği kepin altında bir zamanlar en lezzetli lokmaların, insan gözlerinin bulunduğunu geçirecekti aklından.

İşte bu yeni acıların adaylarından biri gelip Şvayk'ın masasına oturdu. Besbelli, kısa bir süre önce bir ameliyat geçirmiş, askeri hastaneden yeni taburcu olmuştu. Üniformasında kan ve çamur izleri vardı. Kuruyup buruşmuş, bir deri bir kemik kalmıştı; acınacak haldeydi. Masanın üstüne küçük bir bohça koydu, içinden eski püskü bir para kesesi çıkardı, paralarını saydı. Sonra Şvayk'a dönüp sordu: "*Magyarúl?*"[79]

"Ben Çek'im, dostum," diye yanıtladı Şvayk. "Bir içki içer misin?"

"*Nem tudom, barátom*"[80]

Şvayk, kendi bardağını mutsuz askerin önüne iterek, "Hiç önemli değil, aslanım," dedi. "Sen içmene bak."

Asker anlamıştı; birayı dikip Şvayk'a teşekkür etti: "*Köszönöm szivesen.*"[81] Sonra, bir kez daha kesesindeki paraları yokladı ve içini çekti. Şvayk, Macar'ın bira söylemek istediğini, ama parasının çıkışmadığını anlamıştı; hemen bir bardak bira ısmarladı ona. Macar, teşekkür ederek el kol hareketleriyle bir şeyler anlatmaya kalkıştı. Yaralı kolunu göstererek herkesin anlayacağı sesler çıkardı: "Uf, uf, uf!"

Şvayk üzüntüyle başını sallayınca, yaralı asker sol elini yerden yarım metre yukarıda tutup üç parmağını göstererek üç küçük çocuğu olduğunu açıkladı.

"*Nincs ham, nincs ham,*" dedi arkasından. Şvayk'a, evde çocukların açlıktan öleyazdıklarını anlatmaya çalışıyordu. Gözlerinden akan yaşları kaputunun kirli koluna silerken, Şvayk'ın gözüne bir kurşun deliği ilişti. Belli ki kaputu delen kurşun adamın koluna saplanmıştı. Macaristan Kralı[82] uğruna ne acılar çekiliyordu.

Şvayk, kendini sohbete kaptırmış, cebindeki on kronu yavaş yavaş tüketirken Çeske Budyeyovitse'ye gidebilme şansını da tüketiyordu. Kendine ve Macar askere söylediği her birayla, tren bileti alma olanağını biraz daha yitiriyordu.

İstasyondan, Budyeyovitse'ye giden bir tren daha geçti, ama Şvayk oralı olmadı. Masada oturmuş, can kulağıyla Macar'ı dinliyordu: "Uf, uf, uf! *Három gyermek nincs ham, éljen!*"[83]

Bu son sözleri, Şvayk kendisiyle kadeh tokuştururken söylemişti.

"Sen içmene bak, Macar piçi," diye karşılık verdi Şvayk. "Götür biraları! Sen olsan, bu kıyağı asla çekmezdin bize..."

Yan masadaki askerlerden biri, 28. Alayla Szeged'e vardıklarında, Macarların kendilerine işaret çakıp ellerini havaya kaldırdıklarını söyledi. [84]

Gerçekten de öyle olmuştu, ama nedense bu asker bu duruma pek öfkelenmişti. Oysa Çek askerlerinin sık sık yaptığı bir işti bu. Sonunda, Macarlar da, Macaristan Kralı için çarpışmaktan usandıklarında aynı şeyi yapmaya başlamışlardı.

Yan masadaki asker, biraz sonra yerinden kalkıp Şvayk'ın yanına oturdu, Szeged'de Macarlara dünyayı nasıl dar ettiklerini, meyhanelerde onları nasıl pataklадıklarını anlatmaya koyuldu. Ama Macarlar da fena

dövüşmüyorlardı hani. Bir keresinde sırtından bıçaklanmış, bu yüzden cephe gerisine gönderilmiş, hastanede tedavi görmesi gerekmişti.

Ama şimdi cepheye vardığında, kendisini bıçaklayan Macar'a dersini verip alayın namusunu kurtarmadığı için, bölük komutanı onu mutlaka hapse tıkacaktı.

Tam o sırada, Şvayk'ın tepesine bir başçavuş dikiliverdi, yanında da süngü takmış dört er. Başçavuş, berbat bir Çekçeyle, "Kâğıtlağ, yok kâğıtlağ?" dedi. "Askeğ, ben göğmek sen otuğmak, gitmemek, otuğmak, içmek, içmek bitmemek!"

"Kâğıtlarım yanımda değil, milaçku,"[85] diye karşılık verdi Şvayk. "91. Alay'dan Teğmen Lukaş kâğıtlarımı yanında götürdü, ben istasyonda yapayalnız kaldım."

Başçavuş, yanındaki yaşını başını almış köylü askere dönüp, "Milatzku da ne demek?" diye sordu Almanca. Başçavuşa gıcık olduğu anlaşılan asker, aynı dilde olanca serinkanlılığıyla, "Milaçku, 'Sayın Başçavuşum' demektir," diye yanıt verdi.

Başçavuş, yeniden Şvayk'a döndü:

"Heğ askeğin kâğıtlağı olmalıdığ. Yok kâğıt, ben atmak askeğ içeği, gezil heğif!"

Şvayk'ı istasyondaki karargâha götürdüler. Nöbetçi odasında oturan askerler, *milaçku* sözcüğünü can düşmanı başçavuş hazretleri için kusursuz bir çeviriyle Almancaya aktaran geçkin köylüye çok benziyorlardı.

Nöbetçi odasının duvarları, Savaş Bakanlığı'nın o sıralar okullar ve kışlaların yanı sıra ordunun kullandığı tüm bürolara dağıttığı taşbasması resimlerle kaplıydı.

Aslan Asker Şvayk, içeri girer girmez, altındaki yazıya bakılırsa İmparatorluk 21. Topçu Alayı'ndan Çavuş Frantişek Hammel ile Onbaşılar Paulhart ve Bachmayer'in erlere nasıl cesaret verdiklerini gösteren resimle karşılaştı. Başka bir resmin altında ise şöyle bir yazı okunuyordu: "Honved Süvarileri'nin 5. Alayı'ndan Çavuş Yan

Danko, düşman bataryasının yerini araştırıyor."

Sağda aşağılara doğru bir levha asılıydı: "Eşine az rastlanır kahramanlık örnekleri."

Askere alınmış Alman gazetecilerin akıl edip kaleme aldıkları yiğitlik örnekleri ve sözlerin bulunduğu bu tür levhalarla, bunak Avusturya, onları

hiçbir zaman okumayacak askerleri yüreklendirmeye çalışıyordu. Cepheye ise bu tür kahramanlık örneklerinin anlatıldığı kitaplar gönderiliyor, ama askerler bu kitapların sayfalarını yırtarak ya pipo tütününden sigara sarıyorlar ya da çok daha münasip bir biçimde kullanıyorlardı; böylece, cafcaflı bir üslupla kaleme alınmış olan eşine az rastlanır kahramanlık örneklerinin mana ve ehemmiyetine son derece uygun davranmış oluyorlardı.

Başçavuş, bir subay bulmak için odadan çıkınca Şvayk levhalardan birini okumaya koyuldu:

CESUR SÜRÜCÜ YOZEF BONG

Sıhhiye erleri, ağır yaralıları korunaklı bir yerde hazır bekleyen at arabalarına taşıyorlardı. Dolan araba ilkyardım noktasına doğru yola çıkarılıyordu. Ruslar, arabaları fark eder etmez, gülle yağdırmaya başladılar. İmparatorluk 3. Ordusu Servis Bölüğünden sürücü Yozef Bong'un atı, bir şarapnelin isabet etmesi sonucu can verdi. “Zavallı Dobbin'im benim, senin de işin bitti,” demesine kalmadı, Bong da bir şarapnelle yaralandı. Ama gene de, atının koşumlarını çözüp küçük arabayı güvenli bir yere çekti. Sonra ölen atının koşum takımını almak için geri döndü. Rusların bombardımanı sürüyordu. Bong, koşumları çözmeye çalışırken, bir yandan da, “Yağdırın bakalım bombaları, canına tükürdüğümün imansızları! Koşumları size bırakmaya hiç niyetim yok!” diye homurdanıyordu. Koşumları çözdükten sonra sürünerek arabaya döndü. Ama onca oyalandığı için, sıhhiye erlerinden küfür yedi. Bunun üzerine, “Koşumları bırakmak istemedim,” diye özür diledi yiğit asker. “Gıcır gıcırdılar. Yazık olur, diye düşündüm. Elimizde de pek kalmadı zaten.” Ancak ondan sonra ilkyardım noktasına gitti ve görevlilere yaralandığını bildirdi. İşte o zaman, bölük komutanı, Bongün göğsüne gümüş cesaret madalyasını taktı.

Şvayk, bu kahramanlık öyküsünü okuduktan sonra, baktı başçavuş hâlâ görünürde yok, nöbetçi odasındaki köylü askerlere anlatmaya başladı:

“Böyle cesaret örnekleri karşısında insanın gözleri yaşarıyor. Bu gidişle, orduda gıcır gıcır koşum takımlarından başka bir şey kalmayacak. Ama ben Prag'dayken, “Resmî Gazete”de daha da inanılmaz bir kahramanlık hikâyesi okumuştum. Dr. Yozef Voyna diye bir gönüllü. Galiçya'da, 7.

Piyade Taburu'ndaymış. Tam süngü hücumuna kalktıklarında, kafasına bir kurşun yemiş. Hemen ilkyardım noktasına götürmüşler; ama böyle siktiri boktan bir sıyrık için kafamı sardırmam diye paylamış sıhhiyeleri ve yeniden bölüğüne dönmüş. Gel gör ki, bu sefer, ayağının dibinde patlayan bir şarapnel bacağını koparmış. Gene götürmeye kalkmışlar, ama dinleyen kim! Oradan bir sopa kaptığı gibi savaş meydanına atılmış seke topallaya; başlamış düşmana karşı kendini savunmaya. Ama düşman dinler mi! Bu sefer de, bir başka şarapnel gelmiş, sopayı tutan elini uçurmuş. Bunun üzerine sopayı öbür eline almış, bir yandan da, kökünüze kibrit suyu ekeceğim, diye haykırıyormuş. Neyse, çok geçmeden tepesinde patlayan bir şarapnel canını hepten alıp götürmüş de, kurtulmuş bizimki. Ölmeseydi, onun göğsüne de bir gümüş cesaret madalyası takarlardı belki. Kopan kellesi yerde yuvarlanırken, hâlâ, 'Ölüm sizi yıldırmasın! Yürüyün düşman üstüne!' diye bağırıyormuş."

Askerlerden biri, "Gazetede oturup böyle palavralar atması kolay," dedi. "Bunu yazan gazeteci orada olsaydı ödü bokuna karışırdı."

Köylü yere bir balgam attı:

"Bizim Çaslav'da Viyana'dan gelmiş bir gazeteci vardı. Herif Alman. Asteğmenin teki. Bizimle Çekçe konuşmaya yanaşmazdı. Bir gün hücum taburuna verdiler namussuzu. Baktı hücum taburunda herkes Çek, bülbül gibi Çekçe konuşmaya başladı fırlama."

O sırada kapıda beliren başçavuş, askerlere dik dik bakıp zılgıtı çekiverdi:

"İnsan iki dakika yok sizi bığakmak boş, hemen başlamak Çekçe konuşmak."

Dışarı çıkarken -tabii ki lokantaya gidiyordu- yaşını başını almış onbaşıya Şvayk'ı gösterip, "Teğmen gelir gelmez, şu bitli piyadeyi karşısına çıkaracaksın," dedi.

Başçavuş gittikten sonra, onbaşı, "Teğmen gene istasyondaki telgrafçı kıza asılıp duruyordur," deai. "İki haftadır sulanıyor karıya, iş tutamayınca da öfkeden kuduruyor. 'Pis orospu! O kadar istedik, bir kere vermedi!' diyor."

Az sonra, içerki ofiste kitapların masanın üstüne atıldığı duyuldu. Anlaşılan, teğmen gerçekten de öfkeden kudurmuş bir halde odasına dönmüştü.

Onbaşı, Şvayk'a sevecenlikle, "Elden bir şey gelmez kardeşlik," dedi. "Mecburi çıkacaksın karşısına. Genci ihtiyarı, çok asker geçti elinden."

Şvayk'ı kolundan tutup teğmenin ofisine soktu. Bir yığın kâğıtla kaplı masanın başında, son derece kızgın olduğu görülen genç bir teğmen oturuyordu.

Şvayk'la onbaşıyı görür görmez, çok şey vaat eden bir sesle, "Oho!" dedi.

Onbaşı hemen tekmil verdi:

"Komutanım, bu adamı istasyonda bulduk. Kâğıtları yok."

Teğmen, Şvayk diye birinin istasyonda belgesiz yakalanacağını yıllar öncesinden biliyormuşçasına başını salladı. O anda Şvayk'ı kim görse, bir suratına, bir de duruşuna bakar, böyle bir adamın üstünde asla belge bulunamayacağı izlenimine kapılırdı. Şvayk'ın öyle bir hali vardı ki, sanki başka bir gezegenden yeryüzüne gelmişti de, bu yeni dünyaya şaşkın gözlerle bakıyor, insanların kendisinden belge dedikleri daha önce hiç duymadığı o saçma şeyi neden istediklerini bir türlü anlayamıyordu.

Teğmen, Şvayk'a bakarken, ona ne diyeceğini, hangi soruları soracağını hesaplıyordu.

Sonunda, "İstasyonda ne arıyordun?" diye sordu.

"Komutanım, Çeske Budyeyovitse trenini bekliyordum, 91. Alay'a yeniden katılabilmek için. Teğmen Lukaş'ın emir eriyim ben. Beni ceza kesmek için istasyon şefine götürmeye kalktılar; tabii o trende kaldı, ben burada. Sandılar ki, imdat kolunu çekip ben durdurdum treni..."

"Bir dakika, bir dakika," diye bağırdı teğmen. "Hiçbir şey anlamadım. Adam gibi anlat ve kısa kes."

"Emredersiniz Komutanım. Teğmen Lukaş ve ben, bizi İmparatorluk 91. Piyade Alayı'na ulaştıracak trene bindik binmesine ya, binmez olaydık. Bilseniz, başımıza neler geldi! Önce bavulumuzu kaybettik; sonra, bavulu bulalım derken, o dazlak tümgeneral..."

"Tanrım, sen bana sabır ver," diye içini çekti teğmen.

"Komutanım, póstekimi serseniz olup biteni doğru dürüst zor anlatırım. Kundura tamircisi Pertlik'in lafıdır; bir keresinde, çırağını kayışla dövecekti, 'İndir pantolonunu,' demişti merhum, 'pöstekini sereyim de gör bak nasıl oluyormuş!'"

Teğmen söylenedursun, Şvayk sözünü sürdürdü:

“Her neyse, hani şu dazlak tümgeneralden söz ediyordum; benden hiç hoşlanmadı adam. Komutanım Teğmen Lukaş da koridora kovdu beni. Koridorda da, demin size anlattıklarım geldi başıma; imdat koluna asılmakla suçlandım. Mesele çözülemeyince, peronun ortasında kalakaldım. Tren çekip gitti, trenle birlikte Teğmen, çantalar ve tüm kâğıtlarım da gitti. Orada dikilmiş, nüfus kâğıdı bile olmayan yetim çocuklar gibi çaresizce etrafıma bakınıyordum.”

Şvayk o denli dokunaklı bakıyordu ki, teğmen, bu doğuştan salağın asla yalan söyleyemeyeceği sonucuna vardı.

Sonra da, Şvayk’a, Prag’dan gelen ekspresin ardından Budyeyovitse’ye kalkan tüm trenleri bir bir saydı ve bunların hepsini birden nasıl kaçırdığını sordu.

Şvayk, sokulgan bir gülümseyişle, “Komutanım,” dedi, “bir sonraki treni beklerken başıma öyle bir iş geldi ki, ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Masanın başına oturup bir bira söyledim, sonra bir bira daha...”

“Çok ahmak gördüm, ama böylesini görmedim,” dedi teğmen kendi kendine. “Her şeyi kabul ediyor. Daha önce karşıma dikilip tüm suçlamaları reddeden askerleri düşünüyorum da. Herif, sakin sakin, ‘Bira içerken bütün trenleri kaçırdım,’ diyor.”

Sonra aklından geçenleri tek bir cümlede topladı ve Şvayk’a aktardı: “Ulan soysuz köpek, soysuz ne demek biliyor musun sen?”

“Komutanım, bizim Na Boyişti ile Katerjinska Caddesi’nin bitiştiği köşede, o sizin soysuz dediklerinizden vardı bir tane. Babası Polonyalı bir konttü, anası ebelik yapardı. Herif, sabahtan akşama kadar sokakları süpürür durur, geceleri meyhanede, ‘Hepiniz bana, efendimiz, diyeceksiniz!’ diye tuttururdu.”

Artık Şvayk’tan kurtulmanın bir yolunu bulmaya çalışan teğmen, “Bana bak, şapşalların şahı!” diye bağırdı. “Şimdi hemen gişeye gidip bir bilet alıyorsun ve Budyeyovitse’nin yolunu tutuyorsun. Seni burada bir daha görürsem asker kaçaklarının arasına atarım. Yıkıl karşımdan!”

Şvayk’ın, eli kasketinin siperliğinde, hiç kıpırdamadan öyle dikildiğini gören teğmen, bu kez Almanca bağırdı:

“Defol! Sağır mısın, nesin? Kaybol! Onbaşı Palanek, al bu gerzeği gişeye götür, Çeske Budyeyovitse’ye bir bilet al!”

Az sonra, Onbaşı Palanek büronun kapısında belirdi. Kapı aralığından, Palanek’in arkasından Şvayk’ın içeri bakan sevimli yüzü görünüyordu.

“Ee, şimdi ne oldu?”

“Komutanım,” diye fısıldadı Onbaşı Palanek sır verircesine, “bilet alacak parası yok adamcağızın, ama doğrusu bende de hiç para yok. Alaya gittiğini gösteren belgeleri olmadığı için biletsiz de götürmüyorlar.”

Teğmen, hiç duraksamadan kestirip attı:

“Öyleyse yürüyerek gitsin. Alaya geç gittiği için hapse tıksınlar. Burada kimsenin onunla uğraşacak hali yok.”

Bürodan ayrıldıklarında, Onbaşı Palanek, “Kader utansın kardeşlik,” dedi Şvayk’a. “Çaresi yok, Budyeyovitse’ye tabanvayla gideceksin. Nöbetçi odasında tayından artan bir somun var, sana yolluk olur.”

Şvayk’a kopkoyu bir kahve içirdiler, yanına da bir paket asker tütünüyle koca bir somun verip yolcu ettiler. Şvayk, karanlık bastırdığında Tabor’dan alayına doğru yola koyulduğunda, sesi gecenin içinde yankılanıyordu. Eski bir asker türküsü söylüyordu:

Düştük Yaromyerj yoluna,
İster inan, ister inanma...

Gel gör ki, nedendir bilinmez, Aslan Asker Şvayk, Budyeyovitse’ye varmak için güneye gitmesi gerekirken, batıya doğru yürümekteydi.

Kaputuna sarınmış, karla kaplı yolda güçlükle ilerlerken, Napoleon’un Moskova seferinden dönen son neferiydi sanki; tek farkı, kendi kendine mutlu bir türkü tutturmuş olmasıydı:

Yemyeşil koruda
Çıkmışım dolaşmaya...

Gecenin sessizliğinde, sesi karlı ormanlarda öyle bir yankılanıyordu ki, çevredeki köylerin tüm köpekleri bir ağızdan ulumaya başlamışlardı.

Şvayk, türkü söylemekten yorgun düşünce, yol kıyısındaki bir çakıl yığınının üstüne oturup piposunu yaktı, bir süre dinlendikten sonra Budyeyovitse seferinin yeni serüvenlerine doğru yola koyuldu.

2
Şvayk'ın Budyeyovitse seferi

Anadolu'yu boydan boya geçip bilinmedik diyarlara vardığında, eski çağların ünlü savaşçısı Ksenophon'un[86]

elinde tek bir harita bile yoktu. Bir zamanların Gotları, yüreklere korku salan seferlerine çıkarken yerölçüm konusunda hiçbir şey bilmiyorlardı. Hep ileriye doğru yürümeye *anabasis* derler: bilinmeyen yörelere dalıp ilerlemek: ilk fırsatta yolunu keserek boynunu kırmak için tetikte bekleyen düşmanlarla karşılaşmayı göze almak. Kafan, Ksenophon ya da Avrupa'ya Hazar ya da Azak Denizi'nin oralardan bir yerlerden gelen yağmacı kabileler gibi iyi çalışıyorsa, böyle yürüyüşlerde gerçek mucizeler yaratabilirsin.

Kuzeye, Galya'ya doğru ilerleyen Caesar'ın Roma lejyonlarının da hiç haritası yoktu. Seferi daha iyi değerlendirmek amacıyla Roma'ya başka bir yoldan dönmeyi de başarmışlardı. "Bütün yollar Roma'ya çıkar," sözü o günlerden kalmıştır.

Aslan Asker Şvayk'a gelince, o, bütün yolların Çeske Budyeyovitse'ye çıktığına inanıyordu. Budyeyovitse dolaylarına vardığını sanırken, Milevsko bölgesindeki köyleri gördüğünde bile bu inancı azıcık sarsılmadı.

Büyük bir kararlılıkla yoluna devam ediyordu; Çeske Budyeyovitse'ye gitmeyi bir kez kafasına koymuş olan Aslan Asker Şvayk'ı hangi Milevsko, yolundan alıkoyabilirdi ki?

Kvyetov'un oralarda, Milevsko'nun batısına yöneldiğinde, yürüyüşlerde öğrendiği asker türkülerinin tümünü söylemiş bulunuyordu. Bu yüzden, yeniden başa dönmesi gerekti:

Yollara düştüğümüz zaman
Kızların tekmili birden
Gözyaşı döktü ardımızdan...

Kvyetov'dan, dosdoğru batıya yönelerek Vraj'a varan yolda, kiliseden dönmekte olan yaşlı bir kadına rastladı. Kadın, dini bütün bir Hıristiyan gibi selamladı Şvayk'ı: "Günaydın asker oğlum, yolculuk ne yana?" Şvayk, "Budyeyovitse'deki alayıma gidiyorum anacığım," diye yanıtladı, "savaşa."

Yaşlı kadın, telaşa kapılarak, "İyi ama evladım," dedi, "ters tarafa gidiyorsun sen. Vraj'dan Budyeyovitse'ye asla varamazsın. Bu yol seni dosdoğru Klatovy'ye götürür." Şvayk, "Bana kalırsa, insan Budyeyovitseye Klatovy'den bile gidebilir, yeter ki istesin," diye ayak diredi. "Şüphesiz, biraz dolambaçlı bir yol; alayına ulaşmak için acelen varsa, ne kadar iyi niyetli olursan ol, geç kalırsan canına okuyabilirler."

Yaşlı kadın, iç geçirerek, "Bizim burada senin gibi biri vardı," dedi. "Pilsen'e gidip birliğine teslim olması gerekiyordu. Toniçek Maşku'ydu adı. Yeğenimin yakını olurdu. Çekti gitti. Aradan bir hafta geçti geçmedi, bir de baktık, jandarma peşine düşmüş. Meğer alayına teslim olmamış bizimki. Derken, aradan bir hafta daha geçti, bizim Toniçek üzerinde sivilleriyle çıkageldi. Söylediğine bakılırsa izinli gelmişti. Muhtar, yemedi içmedi, doğruca jandarma karakoluna koştu. İzin nasıl olurmuş gösterdiler tabii

bizimkine. Geçen gün cepheden mektubu geldi; vurulmuş, bir bacağını kaybetmiş.”

Yaşlı kadın, acıyarak Şvayk’a baktı:

“Sen şuradaki çalılıkta bekleyiver asker. Biraz patates çorbası getireyim sana; hiç olmazsa için ısınır. Bizim kulübeyi buradan görebilirsin. Çalılığın arkasında, sağ tarafta. Sakın bizim Vraj köyünden geçeyim deme. Jandarmalar adamı atmaca gibi avlarlar. Daha sonra çalılığın oradan Malçin’e doğru yola düzülürsün. Ama Çijova’nın yakınına bile uğrama, asker. Oranın jandarması asker kaçaklarına göz açtırmaz. Ormandan geç, Horajdovitse yakınlarındaki Sedlets’e git. Oradaki jandarma iyi adamdır; köyden geçmene ses çıkarmaz. Kâğıtların yanında mı?”

“Kâğıdım mağıdım yok, anacığım!”

“O zaman oraya da uğrama. İyisi mi, sen Radomişl’e git doğruca; ama köye akşam vakti gir. O saatlerde bütün jandarmalar meyhanede olur. Kilisenin arka sokağında mavi badanalı bir ev göreceksin. Orada Çiftçi Melikarek’i bul. Kardeşimdir kendisi. Benim selamımı söyle, Budyeyovitse’ye nasıl gideceğini tarif eder sana.”

Şvayk, çalılıkta yarım saatten fazla yaşlı kadını bekledi. Sonunda kadıncağız, soğumasın diye bir örtüye sardığı koca bir çanak patates çorbasıyla çıkageldi. Şvayk çorbayı içip gerçekten de ısınmıştı ki, kadın bu kez mendilinden çıkardığı bir parça ekmekle biraz domuz pastırmasını Şvayk’ın cebine sokuşturdu. İstavroz çıkararak bizimkini kutsarken, iki torununun da askerde olduğunu söyledi.

Ondan sonra, hangi köylere uğrayacağını, hangi köylerden uzak durması gerektiğini Şvayk’a bir kez daha tüm ayrıntılarıyla anlattı. En sonunda, paltosunun cebinden çıkardığı bir kronu Şvayk’a vererek, “Radomişl çok uzaktır,” dedi. “Malçin’de bir içki alırsın kendine.”

Şvayk, yaşlı kadının öğütlerine uyarak Çijova’dan doğuya, Radomişl’e doğru yola çıktı. Bir yandan da, nereden gidersem gideyim nasıl olsa Budyeyovitse’ye varırım, diye düşünmüyor değildi.

Malçin’de içki almak için girdiği meyhanede yaşlı bir akordeoncuyla tanıştı. Meyhaneden çıkıp birlikte yola koyuldular.

Akordeoncu, Şvayk’ı asker kaçağı sandığı için, kendisiyle birlikte Horajdovitse’ye gelmesini önerdi. Orada oturan kızının kocası da askerden kaçmıştı. Akordeoncu, besbelli, Malçin’de içkiyi fazla kaçırmıştı.

“Benim kız, kocasını iki aydır ahırda saklıyor,” dedi Şvayk’a. “Seni de saklar, savaşın sonuna kadar orada kalabilirsin. İki kişi olursanız sıkılmazsınız.”

Şvayk bu daveti kibarca geri çevirince, akordeoncu ansızın büyük bir öfkeye kapıldı, yolun solundaki tarlalara daldı. Bir yandan da, Şvayk’a tehditler savuruyor, Çijova’ya varır varmaz onu jandarmaya ihbar edeceğini söylüyordu.

Şvayk, akşama doğru Radomişl’de kilisenin arkasındaki sokakta Çiftçi Melikarek’i buldu. Vraj’daki kız kardeşinin selamı, adamda en küçük bir etki uyandırmadı.

Şvayk’ın kâğıtlarını görmekte diretiyordu. Keçi gibi inatçıydı; boyuna, Pişek yöresini haraca kesen haydutlardan, soyguncülardan, ipsiz sapsız takımından neler çektiklerini anlatıyordu.

Bakışlarını Şvayk’a dikip, “Askerden kaçıyorlar,” dedi, “hiçbiri savaşmak istemiyor. Buralarda dolanıp duruyor, çalıp çırpıyorlar. Ama suratlarına bakıp aldanmayacaksın, hepsinin de saflık akıyor suratlarından.”

Şvayk dayanamayıp yerinden kalkınca da, “Yarası olan gocunur!” diye ekledi. “Sözümü sakınmadım diye kaçmaya yelteniyorsun. Yüreğin temiz olsaydı, kılını kıpırdatmaz, gösterirdin belgelerini. Belli ki, belge melge yok sende...”

“Haydi sana uğurlar olsun babalık.”

“Sana da uğurlar olsun. Bir daha sefere benden daha safını bulmaya bak.”

Şvayk gecenin karanlığında gözden kaybolduğunda, yaşlı adam hâlâ söyleniyordu:

“Bak sen, Budyeyovitse’ye alayına katılmaya gidiyormuş. Tabor’dan. Piç kurusu önce Horajdovitse’ye gidiyor, ta oradan Pişek’e gidecek güya. Ulan, adi herif, dünya seyahatine çıksan daha iyi be.”

Şvayk, nerdeyse bütün gece yürüdükten sonra, Putim yakınlarında bir tarlanın ortasında bir saman yığını gördü. Samanları aralayıp içine girmeye çalışırken, yakınında bir ses duydu: “Hangi alaydansın? Nereye gidiyorsun?”

“91. Alay’danım. Budyeyovitse’ye gidiyorum.”

“Ne işin var orada?”

“Teğmenim beni bekliyor.”

Saman yığınının içinden gülüşmeler duyuldu; bir değil, birkaç kişi vardı sanki. Gülüşmeler kesilir gibi olunca, Şvayk hangi alaydan olduklarını

sordu. İkisi 35. Alay’dandı, üçüncüsü ise Budyeyovitse'deki topçu alayından.

35. Alay’dakiler, bir ay önce, cepheye gidilmesine pek az kala kaçmışlardı; topçu neferi ise, askere çağrıldığı günden beri yakalanmamayı becermişti. Putim’liydi, saman yığını da onundu. Geceleri samanların arasında uyuyordu. Öbür ikisini bir gün önce ormanda bulmuş, alıp samanların oraya getirmişti.

Üçü de savaşın bir-iki aya kadar sona ereceğini umuyordu. Rusların Budapeşte’yi geçip Moravya’ya girdiğini sanıyorlardı. Putim dolaylarında herkes böyle söylüyordu. Şafak sökerken topçunun karısı kahvaltı getirecekti. Sonra da, 35. Alay’a bağlı iki asker, Strakonitse’ye doğru yola çıkacaklardı. Birinin orada oturan teyzesinin, Suşitse’nin ötesindeki dağlarda bıçkıhanesi olan bir arkadaşı vardı; oraya sığınmayı düşünüyorlardı.

“İstersen sen de bizimle gel,” dediler Şvayk’a. “Anasını eşek kovalasın Teğmeninin!”

Şvayk, “Boş verin yahu!” diye yanıt verdi ve saman yığınının içine girerek bir yere kıvrıldı.

Sabah uyandığında hepsi gitmişti. Biri, herhalde topçu neferi, ayağının dibine bir parça ekmek bırakmıştı. Şvayk, ormanların içinden yoluna devam ederken, yersiz yurtsuz bir ihtiyara rastladı. İhtiyar, umulmadık bir yakınlık gösterdi bizimkine; konyağından bir fırt bile verdi.

“Ortalıkta bu kılıkta dolaşma,” dedi Şvayk’a. “Asker kıyafeti başına bela açabilir. Her yer jandarma kaynıyor; üstelik, bu kılıkta dilencilik bile yapamazsın. Bugünlerde jandarmaların bizi umursadığı yok; artık senin gibilerin peşindeler.’’

İhtiyar, “Artık senin gibilerin peşindeler’i öylesine vurgulayarak söylemişti ki, Şvayk ona 91. Alay’dan hiç söz etmemenin daha doğru olacağını düşündü. Onu ne sandıysa şansındı işte. İhtiyarı hayal kırıklığına uğramanın ne âlemi vardı şimdi?

Bir süre sonra, ikisi de pipolarını yaktılar; köyün kıyısından ağır ağır geçerlerken, yaşlı adam, “Sen nereye gidiyorsun bakalım?” diye sordu.

“Budyeyovitse’ye.”

“Olamaz!” diye bağırdı yaşlı adam dehşet içinde. “Orada ânında yakalarlar adamı. Asker kıyafetiyle gidemezsin oraya. Sana eski püskü bir şeyler bulmalıyız. Topalmış gibi yapar, aksaya aksaya yürürsün. Neyse, dert

değil. Şimdi Strakonitse, Voliyn ve Dub'dan geçeceğiz. Oralarda bir sivil elbise uyduramazsak gidip kendimizi nehre atalım daha iyi. Strakonitse'de insanlar hâlâ o kadar enayi ki, geceleri kapılarını kilitlemedikleri yetmiyormuş gibi gündüzleri de açık bırakıyorlar. Hele kışın herkes komşusuna gevezelik etmeye gider, sen de bir sivil elbise yürütürsün bir yerden. Sana ne lazım? Postalların var, üstüne başına bir şeyler bulmalıyız. Kaputun eski mi?"

"Eski, evet."

"O zaman sakın atayım deme. Köylerde kapış kapış gidiyor asker kaputları. Sana pantolonla ceket lazım. Sivilleri bulunca, asker elbiselerini Vodnyani'de Yahudi Herrman'a okuturuz. Ne bulursa alır, köylülere satar, yeter ki ordu malı olsun."

Sonra, planını biraz daha açtı:

"Şimdi hedef Strakonitse. Dört saatlik yolda eski bir koyun ağılı var. Oradaki çoban dostumdur. Benim gibi bunak ihtiyarın teki o da. Gece onda kalırız, sabah ver elini Strakonitse; orada mutlaka bir sivil elbise buluruz bir yerden."

Ağıldaki sevimli ihtiyar, Fransızlarla yapılan savaşlara katılmış olan dedesinin anlattığı hikâyeleri eksiksiz anımsıyordu. Yaşlı dilenciden en az yirmi yaş büyüktü; Şvayk'a da, ona da "Evlat" diyordu.

Patateslerin, kabuklarıyla birlikte kaynamakta olduğu ocağın başına çöktüklerinde, "Biliyor musunuz evlatlar," dedi, "bir vakitler dedem de askerden kaçmaya kalkmış. Vodnyani'de yakalamışlar garibi, yatırmışlar falakaya, yer misin yemez misin, tabanları açılmış, yara olmuş. Ama dedem talihliymiş gene de. İhtiyar Yareş'in Rajitse' de gölet bekçiliği yapan dedesini, firar etti diye, kalbura çevirmişler. Vurmadan önce de, sokağın ortasında iki sıra askerin arasından geçirip altı yüz sopa atmışlar. Zavallıcık, 'Öldürün beni!' diye yalvar yakar olmuş."

Sonra, yaşlı gözlerle Şvayk'a döndü:

"Sen ne zaman firar ettin bakalım?"

Bir askerin, yaşlı çobanı hayal kırıklığına uğratmaması gerektiğini düşünen Şvayk, "Seferberlik ilan edilince," dedi. "Bizi kışlaya götürürlerken."

Çoban, merak içinde, "Duvardan atlayıp da mı kaçtın?" diye sordu. Belli ki, dedesinin kışla duvarından atlayıp nasıl kaçtığını anımsamıştı.

"Başka çarem yoktu dedeciğim."

“O zalim inzibatlar da arkandan ateş açtı tabii...” “Açtılar tabii, açmazlar mı dedeciğim.”

“Peki, şimdi nereye gideceksin?”

Dilenci, Şvayk’tan önce davranıp yanıt verdi:

“Bu herif kafayı yemiş. Tutturmuş Budyeyovitse'ye gideceğim diye. D allama, belasını arıyor. Hele bir sivil elbise bulalım, sonrasına bakacağız. Bahara kadar iyi kötü idare edersek, çiftliklerden birine gider, ırgatlık yaparız. Bu yıl işçiye çok ihtiyaç olacak; söylenenlere bakılırsa kıtlık geliyormuş; aylak takımının tekmilini toplayıp tarlalara salacaklarmış. Onun için, iyisi mi, kendi rızamızla gidip çalışalım diyorum. Yakında tarlalarda çalışacak adam kalmayacak, hepsi telef olacak cephelerde.”

“Yani sen savaş bu yıl bitmez mi diyorsun?” diye sordu çoban. “Aslında, hakkın var evlat! Eskiden de sonu gelmezmiş savaşların. Napoleon savaşları, İsveç savaşları, Yedi Yıl Savaşı, hep anlatırlardı. Ama insanlar hak ediyor doğrusu. Burunları o kadar büyüdü ki Yüce Tanrı dayanamadı artık. Koyun etini bile beğenmiyorlar. Eskiden böyle miydi, benden koyun eti almak için önümde kuyruğa girerlerdi. Oysa şimdi domuz ya da tavuktan başka bir şey yemiyorlar; o da, ya tereyağında ya domuz yağında kızarmış olacak. E tabii, Tanrı Baba da bu sonradan görmüşlüğe kudurdu sonunda; ama Napoleon savaşlarında olduğu gibi ayrıkotlarını kaynatıp yemek zorunda kalsınlar da görsünler günlerini, ancak o zaman akıllanırlar belki. Bizim ağalar, beyler de yozluktan ne bok yiyeceklerini şaşırdılar. İhtiyar Prens Schwarzenberg öyle miydi ya, beylik bir at arabasıyla giderdi gideceği yere. Şimdi şu yeniyetme prense bakıyorum da, sanki anasının karnından otomobille doğmuş. Hiç merak etmeyin, Tanrı onun da burnunu sürter bugünlerde.”

Ocaktaki patatesler fokurdamaya başlamıştı. Kısa bir suskunluktan sonra, yaşlı çoban kâhince bir edayla, “Bizim İmparator Hazretleri bu savaşı kazanamaz,” dedi. “Herifçioğlunun gönlü yok ki. Strakonitse’deki öğretmen söylüyordu, taç giymeye de yanaşmamış zaten. Bu durumda oturduğun yerden palavra sıkmak kolay. Madem taç giymeye söz verdin, sözünü neden tutmuyorsun fırlamanın çocuğu!”

“Belki şimdi tutar sözünü,” dedi dilenci.

Çoban, sinirlenerek, “Artık kimsenin iplediği yok evladım,” dedi. “Millet Skoçitse’de toplaştığında keşke orada olaydın. Hepsinin cephede bir dostu, bir yakını var; orada olacaktın da neler dediklerini duyacaktın. Bu savaşın

sonunda özgürlük gelecekmiş; ne soyluların sarayları kalacakmış, ne de imparatorlar; prenslerin malına mülküne el konacakmış. Geçen gün, jandarmalar böyle laflar etti diye Korjinek adında birini yaka paça götürüverdiler. Bozgunculuk yapıyormuş. Bugünlerde jandarmanın ayağının bastığı yerde ot bitmiyor.”

Dilenci, “Eskiden de böyle değil miydi?” diye karşılık verdi. “Hiç unutmam, Kladno’da Rotter adında bir jandarma yüzbaşısı vardı. Günün birinde bir de baktık, hani şu kurttan farksız polis köpekleri var ya, eğitildiler mi her şeyin izini sürerler, işte onlardan yetiştirmeye başladı. Jandarma karakolunun bahçesi bu itlerle doldu. Sırf onlar için küçük bir ev bile yaptırdı, beyler gibi yaşıyorlardı orada. İşte bu Rotter denen yüzbaşı, bir gün polis köpeklerini bizim gibi berduşların üstüne salmaya karar vermiş. Kladno’daki jandarmaların tümüne emir vermiş, ne kadar yersiz yurtsuz varsa yakalayıp kendisine getirsinler diye. Ben de o sıra Lani’nin oralarda dolanıyorum; kimselere görünmemek için de ormanın içinden yürüyorum. Ama neylersin! Daha avlak bekçisinin kulübesine varamadan yakaladılar, yüzbaşısının karşısına çıkardılar. Ve evlatlarım, yüzbaşıyla köpeklerinden neler çektiğimi bir Tanrı bilir, bir de ben. Önce hepsine teker teker koklattı beni; sonra bir merdivenin tepesine tırmanmamı emretti. Son basamağa vardığımda, canavarlarından birini arkamdan saldı. Zalim hayvan beni kapıp aşağıya indirdiği gibi, hırlaya havlaya üstüme çökmesin mi! Biraz sonra köpeği üstümden çektiler ve dediler ki, git dilediğin bir yere saklan. Ben de Kaçak Vadisi’ndeki orman yoluna vurdum, oradan dere boyuna indim. Yarım saat geçti geçmedi, iki kurt köpeği yakalayıp yere yıktılar beni; biri dişlerini gırtlağıma geçirdi, öbürü koşturdu Kladno’ya. Bir saat sonra, yanında jandarmalar, Yüzbaşı Rotter göründü. Köpeğe bir bağırdı, o saat gırtlağımı bırakıverdi hayvan. Derken, yüzbaşı elime beş kron tutuşturdu ve Kladno’da iki gün dilenebileceğimi söyledi. Yer miyim? Tabanları yağladığım gibi soluğu Beroun’da aldım, bir daha da uğramadım Kladno’nun oralara. Tekmil dilenci takımı ayağını kesti o yöreden. Meğer kumandan kimi yakalasa, köpeklerine talim yaptırıyormuş üstünde. Herif o köpeklere âşıktı valla. Dediklerine bakılırsa, teftişe gittiği jandarma karakolunda bir kurt köpeği görmesin, o kadar sevinirmiş ki teftişi meftişi bırakır, çavuşu karşısına oturtur, akşama kadar kafayı çekermiş.”

Çoban, patateslerin suyunu süzüp bir çanağa ekşi koyun sütü koyadursun, dilencimiz jandarmanın hakseverliğiyle ilgili anılarını anlatmayı

sürdürüyordu:

“Lipnitse’de bir jandarma çavuşu vardı; karakolda yatıp kalkardı. Ben de, dünyadan bihaber bir ihtiyar olarak, jandarma karakolunun öyle yan sokaklarda falan değil, kasabanın meydanında, ortalıkta bir yerde olması gerektiğini sanırdım. O küçük kasabada ara sokaklara vurmuş, kapı kapı dileniyordum. Derken, derme çatma bir evin ilk katına çıktım, Tanrı rızası için, şu fakir kulunuza...’ dememe kalmadı, donup kaldım oracıkta. Meğer jandarma karakoluna girmemiş miyim! Duvar boyunca sıra sıra tüfekler, masanın üstünde çarmıhta İsa efendimizin bir heykelciği, çekmecelerinden dosyalar taşan bir dolap ve tam karşıdaki duvardan dosdoğru bakan İmparator Hazretleri. Ben şaşkınlık içinde kekelerken, çavuş yerinden fırlayıp öyle bir yumruk çaktı ki çeneme, ahşap merdivenlerden kuş gibi aşağıya uçtum ve Keyjlitse’ye varıncaya kadar da bir daha arkama bakmadım. İşte size jandarma kanunu.”

Yemek yedikten sonra, sıcak odadaki sıralara uzanıp uyudular.

Şvayk geceleyin sessizce kalkıp giyindi, dışarı çıktı. Ay doğudan yükselmeye başlamıştı; Şvayk da ay ışığında doğu yönünde yürümeye koyuldu. Bir yandan da, kendi kendine söylenip duruyordu:

“Kim demiş Budyeyovitse’yi bulamam diye... Kim demiş Budyeyovitse’yi bulamam diye...”

Ormandan çıkarken sağ tarafta bir kasaba görünce hafifçe kuzeye yöneldi, sonra güneye döndü. Ama uzakta bir kasaba daha görününce (Vodnyani’ydi burası), bu kez çayırların arasından tam ters yöne vurdu. Güneş doğduğunda, Protivin’e bakan karlı yamaçlardaydı.

“Yürü yiğidim!” dedi Aslan Asker Şvayk kendi kendine. “Görev seni bekler. Budyeyovitse’ye varacaksın, başka yolu yok.”

Gel gör ki, bahtı bağlanmıştı bir kere; Protivin’den güneye yönelip Budyeyovitse’ye gideceğine, kuzeye dönüp Pişek yolunu tuttu.

Öğleye doğru, karşısına bir köy çıktı. Bayır aşağı inerken, “Böyle bilir bilmez taban tepmenin âlemi yok,” dedi kendi kendine. “İyisi mi, Budyeyovitse’ye nasıl gidileceğini sorayım birine.”

Köye girerken, ilk evin hemen yanındaki direkte “Putim” yazan bir tabela görünce şaşkınlıktan ne edeceğini bilemedi.

“Olacak şey değil!” diye homurdandı. “Dönüp dolaşıp saman yığınında uyuduğum Putim’e gelmişim gene.”

Gölcüğün ardında, kapısında bir “piliç” (Avusturya kartalına bazı yerlerde böyle derlerdi) asılı beyaz badanalı bir ev gördüğünde artık hiç şaşırmadı. Sonra birden, ağını koruyan bir örümcek gibi evden çıkan jandarma çarptı gözüne.

Doğruca Şvayk’ın yanına gelen jandarma çok kısa bir soru sordu: “Nereye gidiyorsun?”

“Budyeyovitse’deki alayıma.”

Jandarma, sırıtarak, “İyi de, tam ters yöndesin,” dedi. “Budyeyovitse arkanda, çok uzaklarda kalmış.” Sonra da, kolundan tuttuğu gibi karakola götürdü Şvayk’ı.

Putim Jandarma Karakolu’ndaki Çavuş Flanderka, tüm yörede, kurnaz, işini bilir biri olarak tanınırdı. Gözaltına aldığı ya da tutukladığı kişilere hiçbir zaman sövüp saymaz, asla dayak atmazdı; ama adamı öyle bir çapraz sorgulamadan geçirirdi ki, en masumunun bile suçunu itiraf etmekten başka çaresi kalmazdı.

İki jandarma, Çavuş’a yardımcı olur; çapraz sorgulama, karakoldaki tüm jandarmaların sırıtışları arasında gerçekleşirdi.

Çavuş, astlarına, “Birini sorgularken kafanı kullanacaksın, yol yordam bileceksin,” derdi her zaman. “Bağırıp çağırmak bir işe yaramaz. Suçlulara ve sanıklara hem iyi davranacaksın, hem de soru yağmuruna tutup aman tanımayacaksın.”

“Hoş geldin sefalar getirdin tertip,” dedi Çavuş. “Buyur otur, rahatına bak. Onca yoldan geliyorsun, yorulmuşsundur. Anlat bakalım, nereden gelirsin, nereye gidersin?”

Şvayk, alayına katılmak üzere Çeske Budyeyovitse’ye gittiğini bir kez daha anlattı.

Çavuş gülümseyerek, “Öyleyse yanlış yoldasın,” dedi. “İnan bana, Çeske Budyeyovitse arkanda kalmış. Bak şurada bir Bohemya haritası var; istersen bir göz at, asker. Güneyimizde Protivin bulunuyor, onun güneyinde Hluboka, onun güneyinde de Çeske Budyeyovitse. Demek, Budyeyovitse’ye gitmiyorsun, Budyeyovitse’den geliyorsun sen.”

Çavuş’un sevecen bakışları arasında, Şvayk soğukkanlılıkla diretti: “Siz ne derseniz deyin, ben Budyeyovitse’ye gidiyorum.” Şvayk’ın bu yanıtı, Galileo’nun, “Siz ne derseniz deyin, dünya dönüyor!” sözünden daha etkileyiciydi; çünkü Galileo o sözü söylerken büyük olasılıkla serinkanlılığını koruyamamıştı.

Çavuş, “Bak, asker,” dedi Şvayk’a aynı sevecenlikle. “Sana doğru yolu göstermek istiyorum. Sonunda benim dediğime geleceksin. Ne kadar inkârdan gelirsen, itiraf etmen o kadar güçleşir!”

“Tamamen haklısınız,” dedi Şvayk. “İnsan ne kadar inkârdan gelirse, itiraf etmesi o kadar güçleşir. Ama ne kadar itiraf ederse, inkâr etmesi de o kadar zorlaşır.”

“Gördün mü bak, asker, sen de kendi mantığınla benim gibi düşünüyorsun. Şimdi samimiyetle cevap ver bana. Şu senin Budyeyovitse’ye gitmek üzere nereden yola çıktın? Farkındaysan ‘senin Budyeyovitse’ diyorum, çünkü Putim’in kuzeyinde, henüz haritalara alınmamış bir Budyeyovitse daha olmalı!”

“Tabor’dan yola çıktım.”

“Peki, Tabor’da ne yapıyordun?”

“Budyeyovitse’ye gidecek treni bekliyordum.” “Öyleyse neden binmedin o trene?”

- “Biletim yoktu da ondan.”

“Ama sen askersin. Neden asker pasosu vermediler sana?”

“Kâğıtlarım üstümde değildi.”

Çavuş, oradaki jandarmalardan birine dönerek, “Tamam işte!” dedi. “Görünmeye çalıştığı kadar ahmak olmadığı kesin. İyi uyduruyor.”

Sonra, Şvayk’ın az önceki yanıtını duymamış gibi yeniden sordu:

“Demek, Tabor’dan yola çıktın. Nereye gidiyordun?” “Çeske Budyeyovitse’ye.”

Bakışları sertleşir gibi olan Çavuş, duvardaki haritaya döndü.

“Budyeyovitse’ye hangi yoldan gittiğini haritada gösterebilir misin bize?”

“Bir sürü yerden geçtim, hepsini hatırlamıyorum. Tek hatırladığım, Putim’e daha önce de uğradığım.”

Karakoldakiler şaşkınlıkla birbirlerine bakarlarken Çavuş sorguyu sürdürdü:

“Demek, Tabor’da tren istasyonundaydın. Üstünde ne varsa çıkart bakalım.”

Şvayk’ın üstünü iyice aradılar, ama bir pipoyla birkaç kibritten başka bir şey bulamadılar. Çavuş yeniden sordu: “Söyler misin, üstünde neden hiçbir şey yok?” “Hiçbir şeye ihtiyacım yok da ondan.”

“Tanrım, sen bana sabır ver!” diye inledi Çavuş. “Bu adam insanı zıvanadan çıkarır. Putim’e daha önce de uğradım dedin. Ne yaptın burada?”

“Putim’den geçtim, Budyeyovitse’ye gidiyordum.” “Gördün mü bak, bir dediğin bir dediğini tutmuyor. Budyeyovitse’ye gittiğini söylemiştin, oysa şimdi oradan geldiğini kabul ediyorsun.”

“Bir daire çizmiş olmalıyım.”

Çavuş, kendilerini dinleyen jandarmalara anlamlı anlamlı baktıktan sonra, “Şu senin daire de ne daireymiş ha!” dedi. “Anlaşılan, yürüyüşe çıktın, aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin diye geziniyorsun buralarda. Tabor İstasyonu’nda çok kaldın mı?”

“Budyeyovitse’ye giden son tren kalkana kadar.” “Ne yaptın orada?”

“Askerlerle lafladım. Laf ola torba dola.”

Çavuş, bir kez daha jandarmalara anlamlı anlamlı baktı.

“Ne lafladınız mesela, onlara neler sordun?”

“Hangi alaydansınız, nereye gidiyorsunuz, falan...” “Harika. Ama herhalde alayda kaç asker olduğunu, kaç bölük bulunduğunu sormamışsındır?”

“Hayır, sormadım. Çünkü yıllardır ezbere biliyorum.” “Demek, ordumuzun tertibi hakkında derin bilgi sahibisin?”

“Elbette Çavuşum.”

Çavuş, çevresindeki jandarmalara zafer kazanmışçasına bakıp son kozunu oynadı:

“Rusça bilir misin?”

“Hayır, bilmem.”

Çavuş, onbaşıya işaret etti; dışarı çıkıp yan odaya geçtiklerinde, kesin zaferin coşkusuyla ellerini ovuşturarak, “Duydun değil mi?” dedi. “Sözümona Rusça bilmiyormuş! Herif açıkgöz! Her şeyi itiraf etti, en önemlisini inkârdan geldi. Yarın Pisek’teki bölge komutanına yollarız. Birini sorgularken kafanı kullanacaksın, yol yordam bileceksin. Gördün mü, sorularımla nasıl şaşkına çevirdim iti. Ne kadar da salak görünüyor, ama asıl böyleleri karşısında çok uyanık olmak gerekir. Şimdi sen bir yere tık onu, ben de gidip rapor yazayım.”

Jandarma Çavuşu, her cümlesinde Almanca “casusluktan sanık” sözü geçen raporunu o gün akşama doğru tamamladığında, yüzünde doygun bir gülümseyiş vardı. Tuhaf Almancasıyla raporu yazarken, her şey kafasında açık seçik belirmiş ve son olarak şu sözleri kaleme almıştı: “Düşman

subayının bugün Pisek'teki Jandarma Bölge Komutanlığı'na gönderileceğini arz ederim."

Raporunu sırıtarak bir kez daha okuduktan sonra onbaşıyı çağırdı: "Düşman subayına yiyecek bir şeyler verildi mi?"

"Çavuşum, emriniz üzere, yalnızca on ikiden önce getirilip sorgulananlara yemek veriliyor."

"Bu çok özel bir durum," dedi Çavuş ciddi bir sesle. "Burada düşman genelkurmayından yüksek rütbeli bir subay söz konusu. Rusların casus diye sıradan bir onbaşı göndereceklerini sanıyorsun? Kart Kedi Meyhanesi'ne haber ver, öğle yemeği getirsinler. Bir şey kalmadıysa, aşçıbaşı yeniden yemek yapsın. Sonra da romlu bir çay yapıp göndersinler. Kimin için olduğunu sakın söyleme. Aslında, hiç kimseye söz etme burada kimin bulunduğundan. Askerî bir sırdır bu. Şimdi ne yapıyor?"

"Biraz tütün istedi. Nöbetçi odasında oturuyor; halinden o kadar memnun ki babasının evinde sanırsınız. Bir ara, 'Burası ne kadar sıcak ve sevimli bir yer,' dedi. 'Üstelik sobanız da tütmüyor. Burada sizlerle olmaktan çok mutluyum. Soba tütmeye başladı mıydı, bacayı temizletmek gerekir. Ama aklınızda olsun, bacalar sadece öğleden sonraları temizlenir, güneş asla tam tepede olmamalı.'"

"Herif şeytan," dedi Çavuş hayranlıkla. "Hiç umursamıyormuş gibi davranıyor. Oysa kurşuna dizileceğini bal gibi biliyor. Düşmanımız da olsa, böyle birine saygı duymalıyız. Besbelli ölecek. Onun yerinde biz olsak ne halt ederdik, bilemiyorum. Belki de, korkudan altımıza ederdik. Ama o, oturmuş, sakin sakin, 'Burası ne kadar sıcak ve sevimli bir yer. Üstelik sobanız da tütmüyor,' diyebiliyor. Adam gibi adam diye buna derler, onbaşı. Bunun için insanda çelik gibi bir irade, fedakârlık ruhu, metanet ve vazife aşkı olmalı... Bu yüce ruh Avusturya'da da olsa... Neyse, bırakalım şimdi bunları. Aslına bakarsan, bizde de yok değil böyleleri. *Narodni Politika*'da yazıyordu; Topçu Teğmeni Berger, düşmanı gözetlemek için bir çam ağacının tepesine tırmanmış. Çam ağacından bir gözetleme kulesi; bak sen şu işe! Ama tam o sırada bizimkiler geri çekilmesin mi! Teğmen aşağı inememiş tabii, inse düşmana esir düşecek. Ne yapsın, birliklerimiz düşmanı yeniden geri püskürtene kadar ağacın tepesinde beklemiş, tam on dört gün. Düşünebiliyor musun, tam on dört gün aç biilaç çam ağacının tepesinde. Açlıktan ölmemek için ağacın dallarını kemirmiş, küçük kozalakları, yaprakları yemiş. Bizimkiler geldiğinde, bitkinlikten

duramıyormuş artık; ağaçtan düşüp oracıkta ruhunu teslim etmiş. Bu yararlığından ötürü Teğmen Berger'i Altın Haçla taltif etmişler."

Derin bir iç çekip ekledi:

"Bunun adı fedakârlıktır, onbaşı, kahramanlık diye buna denir! Tüh ulan, gene lafa daldık, dalgaya düştük. Koş, yemeği söyle, adamı da bana getir."

Onbaşı, az sonra, Şvayk'ı içeri getirdi. Çavuş, Şvayk'ı dostça karşılayıp yer gösterdikten sonra, kimsesi olup olmadığını sordu.

"Hayır, hiç kimsem yok."

Çavuş, Şvayk'ın bu yanıtına içten içe sevindi; hiç değilse, bahtsız adamın arkasından gözyaşı dökecek kimse olmayacaktı. Şvayk'ın iyilik meleğini andıran yüzüne baktı ve birden sevecenlikle sırtını sıvazladı. Sonra, Şvayk'a doğru eğilip babacan bir tavırla sordu:

"Ee, söyle bakalım, Bohemya'dan memnun musun?" "Bohemya'nın sevmediğim yeri yoktur," diye yanıtladı Şvayk. "Yolculuğum sırasında hep özü sözü bir insanlarla tanıştım."

Çavuş, başıyla doğruladı:

"Bizim insanımız gerçekten de iyi yürekli ve dost canlısıdır. Ara sıra hırsızlık, kavga dövüş olmuyor değil, ama istisnalar kuralı bozmaz. Ben on beş yıldır buradayım; şöyle bir düşünüyorum da, demek her yıl bir cinayet bile işleyememişler."

"Nasıl yani, kötü mü etmişler?" diye sordu Şvayk. "Yok canım, ne münasebet. On beş yılda sadece on bir cinayetle karşılaştık. Bunların da beşi soygun cinayetiydi, geri kalan altısı sözü edilmeye değmez, sıradan cinayetlerdi."

Çavuş, kısa bir suskunluktan sonra yeniden sorgu yöntemine döndü: "Peki, Budyeyovitse'de ne yapacaktın?"

"91. Alay'da görev yapacaktım."

Çavuş, Şvayk'ı nöbetçi odasına gönderdi ve unutmamak için hemen masanın başına oturup Pisek'teki jandarma bölge komutanlığına yazdığı rapora şu cümleyi ekledi: "Çok iyi Çekçe konuştuğu için, Çeske Budyeyovitse'deki 91. Piyade Alayı'na katılmayı planlıyormuş." Böylesine kesin kanıtlar topladığı için soruşturma yönteminin şaşmazlığına bir kez daha hayranlık duymadan edemeyen Çavuş, sevinçle ellerini ovuşturdu. Aklına, daha önceki karakol komutanı, Çavuş Bürger geldi. Karşısına getirilen sanığa tek bir laf etmez, tek bir soru sormaz, kısacık bir raporla dosdoğru bölge mahkemesine postalardı: "Onbaşının verdiği bilgiye göre,

aylak aylak dolaşıp dilencilik yaptığı için gözaltına alınmıştır.” Böyle soruşturma mı olurdu?

Çavuş, raporunu bir kez daha gözden geçirirken hoşnutlukla gülümsedi. Sonra, Prag’daki jandarma komutanlığından “Çok gizli” damgası vurularak gönderilmiş olan yönergeyi yazı masasının çekmecesinden çıkarıp yeniden okudu:

Bütün jandarma karakolları, kendi bölgelerinden geçen herkesi olağanüstü bir titizlikle izleyip denetlemekle yükümlüdür. Doğu Galiçyadaki birliklerimizin harekâtı sonucunda, bazı Rus birlikleri Karpatlar’ı aşmış ve imparatorluğumuz sınırları içinde mevzilenmiş bulunmaktadır. Bunun sonucunda da, cephe imparatorluğumuzun daha batısına kaymıştır. Bu yeni durum ve cephedeki karışıklık yüzünden, Rus casusları ülkenin içlerine kadar sızabilmektedir. Elde edilen istihbarata göre, çok sayıda Rus ajanı, özellikle Silezya ve Moravya’dan Bohemya içlerine sızmayı başarmıştır. Bunlar arasında, Rusya’daki harp okullarında son derece iyi eğitilmiş birçok Rus Çeki bulunduğu belirlenmiştir. Çok iyi Çekçe bilen ve fevkalade tehlikeli oldukları anlaşılan bu ajanlar, Çek halkını kışkırtabilmekte ve bozgunculuk yapabilmektedirler. Bu nedenle, Bölge Komutanlığının emirleri uyarınca, tüm şüpheli unsurlar gözaltına alınacak ve özellikle çevresinde garnizonlar, karargâhlar ve ordu trenlerinin uğradığı istasyonlar bulunan yerlerde daha da uyanık olunacaktır. Gözaltına alınan kişiler hemen sorgulandıktan sonra bir üst makama teslim edilecektir.

Çavuş Flanderka bir kez daha, kendinden memnun, gülümsedi ve yönergeyi, üzerinde “Gizli Emirler” yazan dosyadaki belgelerin arasına yerleştirdi.

Jandarma karakollarına, İçişleri Bakanlığının Millî Savunma Bakanlığıyla birlikte hazırladığı böyle sayısız emir gelirdi.

Prag’daki jandarma komutanlığı, durmadan yağan bu tür emirlerin çoğaltılıp dağıtılmasına yetişemez olmuştu.

İşte bazıları:

Yöre halkının davranışlarının denetlenmesiyle ilgili emirler.

Yöre halkıyla nasıl konuşulacağına ve cepheden gelen haberlerin onların davranışlarını nasıl etkilediğinin nasıl öğrenileceğine ilişkin yönergeler.

Yöre halkının savaş borçları ve savaş vergilerine karşı tepkisini anlamak amacıyla düzenlenmiş bir soru formu.

Askere alınanların ve alınmayı bekleyenlerin ruhsal durumlarını öğrenmek amacıyla hazırlanmış bir soru formu.

Yerel yöneticiler ve aydınların ruhsal durumlarını öğrenmek amacıyla düzenlenmiş bir soru formu.

Yöre halkının siyasal partilerle bağları ve çeşitli siyasal partilerin gücüyle ilgili bilgilerin en kısa zamanda bildirilmesine ilişkin emir.

Yerel siyasal partilerin önderlerinin etkinliklerinin denetlenmesine ve yöre halkının katıldığı bazı partilerin devlete bağlılığıyla ilgili bilgilerin iletilmesine ilişkin emir.

Jandarma karakolunun bulunduğu bölgeye gelen gazete, dergi ve broşürlerle ilgili bir soru formu.

Vatana ihanet ettiklerinden kuşkulanılan kişilerin kimlerle dostluk ettikleri ve ne gibi ihanetler içinde bulundukları konusunda nasıl bilgi edinileceğine ilişkin talimatlar.

Yöre halkı arasından paralı muhbirlerin nasıl sağlanacağına ilişkin talimatlar.

Jandarma karakoluna resmen kayıtlı paralı muhbirler için talimatlar.

Gün geçmiyordu ki, karakollara böyle bir talimat, yönerge, soru formu ya da emir gelmesin.

Avusturya İçişleri Bakanlığı’ndan yağmur gibi yağan bu tür belgeler Çavuş Flanderka’nın masasında dağ gibi yükseliyor, o da soru formlarını hep aynı yanıtlarla dolduruyordu: Asayiş berkemaldi ve yöre halkının sadakati I.a sınıflamasına giriyordu.

Avusturya İçişleri Bakanlığı, halkın krallığa sarsılmaz sadakatini şöyle derecelendirmişti: I.a, I.b, I.c; II.a, II. b, II.c; III.a, III.b, III.c; IV.a, IV.b, IV.c. Roma rakamlarıyla belirtilen bu sınıflamaların dördüncüsünde, “a” vatana ihanetten darağacına gönderilecekleri, “b” enterne edilecekleri, “c” ise gözlem altında ya da hapiste tutulacakları gösteriyordu.

Çavuş’un masasının üstü matbu evrak ve listelerden geçilmiyordu. Hükümet, her yurttaşın ne düşündüğünü öğrenmek istiyordu.

Çavuş Flanderka, her geçen gün amansızca çoğalan bu genelgeler yığını karşısında ne yapacağını bilemiyor, ben bu işin içinden nasıl çıkarım diye kafasını kaşıyıp duruyordu. O hiç yabancısı olmadığı pulsuz, resmî zarfları görür görmez kalbi küt küt atmaya başlıyor; geceleri, onca evrağa bakıp kara kara düşünürken, savaşın sonunu göremeyeceği kanısına varıyordu. Jandarma bölge komutanlığı, aklının terazisini bozuyordu; yakında aklını oynatıp cinnet getirecek ve Avusturya ordularının zaferini göremeyecekti. Bölge komutanlığı tarafından her gün soru bombardımanına tutuluyordu: Bilmemkaç nolu form neden hâlâ doldurulup gönderilmemişti, bilmemkaç nolu emir konusunda neler yapılmıştı, bilmemkaç nolu yönergeyle ilgili olarak ne gibi önlemler alınmıştı?

Ama Çavuş Flanderka'nın başını asıl belaya sokan, paralı muhbirlerin yöre halkı arasından nasıl sağlanacağına ilişkin talimatlardı. Blata yöresinde muhbirlik yapacak adam bulamamıştı, çünkü hepsi de kalın kafalıydı. Sonunda, köyün çobanında karar kılmak zorunda kalmıştı. Köyün delisi gözüyle bakılan bu adam, "Pepik, hop!" dendi miydi, olduğu yerde hoplayıverirdi. Doğanın da, insanların da kendi haline bıraktığı bu bahtsız topal, boğaz tokluğuna köyün hayvanlarına bakardı.

Çavuş, bir gün çobanı yanına çağırıp, "Pepik, İhtiyar Prohaska'nın kim olduğunu biliyor musun?" diye sormuştu.

"Meee!"

"Kes şu melemeyi. İmparator Hazretlerine İhtiyar Prohaska derler. İmparator Hazretleri kim biliyorsun, değil mi?"

"Tarator Hazretleri!"

"Aferin, Pepik! Şimdi bak, yemek için kapı kapı dolaşıyorsun ya, birinin İmparator Hazretlerine dümbük falan dediğini duyarsan hemen gelip bana bildireceksin.

Altı gümüş alacaksın. Birinin savaşı kazanamayacağımızı söylediğini işitirsen, hemen koşup curnal edeceksin bana. O vakit sana bir altı gümüş daha vereceğim. Ama benden bir şey gizlemeye kalkarsan işin bitik demektir. Seni tutuklar, doğru Pisek'e yollarım. Hadi bakalım, hop!" Pepik olduğu yerde hoplayınca, Çavuş eline on iki gümüş tutuşturdu; sonra da oturup jandarma bölge komutanlığına, bir muhbir bulduğunu bildiren bir rapor kaleme aldı.

Ertesi gün köyün papazını karşısında buldu. Papaz, o sabah köy dışında Çoban Pepik'ya rastladığını fısıldadı Çavuş'un kulağına. Pepik, yememiş

içmemiş, papaza şöyle demişti:

"Papaz efendi, jandarma kumandanı dün bana ne dedi, biliyor musun? Tarator Hazretleri dümbüğün tekidir dedi, biz bu savaşı kazanamayız dedi. Meee! Hop!"

Çavuş Flanderka, papaza uzun uzun dil döküp dert anlattıktan sonra, köy çobanını hemen tutuklattı. Pepik, Hradçani'ye gönderildi ve bozgunculuk, kışkırtıcılık, hükümdara hakaret ve daha birçok suçtan on iki yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Pepik, otlaklarda ya da dostları arasında nasıl davranıyorsa mahkemede de öyle davrandı. Yargıcın her sorusunu keçi gibi meleyerek yanıtladı; karar açıklandıktan sonra da, "Meee! Hop!" diye bağırarak zıplayıp hopladı. Bu yüzden, hüküm giymesi yetmiyormuş gibi, bir de üç gün katıksız hücre hapsi aldı.

Jandarma Çavuşu, o günden sonra bir daha muhbir aramaya kalkışmadı. Bölge komutanlığına uyduruk bir muhbir adı bildirmekle yetindi; böylece, muhbire ayrılan elli kron da kendi aylığına eklenmiş oldu. Bunu, Kart Kedi Meyhanesinde içkiye yatırıyordu. Ne var ki, onuncu bardağı yuvarladıktan sonra vicdanı sızlamaya başlıyor, biranın tadı buruklaşıyordu. O zaman, komşu masalardan hep aynı lafı duyuyordu: "Bizim Çavuş bugün biraz keyifsiz görünüyor. Bir şeye canı mı sıkıldı acaba?" Çavuş çekip gittikten sonra ise, biri mutlaka şöyle bir laf ediyordu: "Bizimkiler Sırbistan'da gene altlarına etmiş olmalılar. Çavuş'un ağzını bıçak açmıyor."

Eve döndüğünde, hiç değilse bir form daha dolduruyordu: "Halkın ruh hali: I.a."

Geceleri gözüne uyku girmiyordu. Hep bir denetleme ya da soruşturma korkusuyla yaşıyordu. Rüyasında, darağacına götürüldüğünü, yağlı ilmiğin boynuna geçirildiğini görüyor, tam o sırada darağacının altında biten Millî Savunma Bakanı, "Çavuş, söyle bakalım, ... no'lu tebligata ne cevap verdin?" diye soruyordu.

Oysa şimdi! Jandarma karakolunun dört bir köşesinden, Almanların eski avcı selamı yankılanıyordu sanki: "*Weidmannsheil!*"[87] Bölge komutanı çıkagelse, sırtını sıvazlayıp, "Seni tebrik ederim Çavuş!" dese, Çavuş Flanderka hiç şaşırmayacaktı.

O küçük asker kafasında, ne hayaller kuruyordu: Göğsüne nişanlar takılıyor, hızla en üst rütbeye terfi ediyor, sanıkları sorgulamada gösterdiği

beceri mesleğinde büyük başarılar elde etmesini sağlıyordu.

Onbaşıyı çağırıp, “Yemeği getirttin mi?” diye sordu. “Tütsülenmiş domuz eti ve lahana getirdiler. Ardından, meyveli hamur tatlısı. Çorba kalmamış. Çayını içtikten sonra bir fincan daha istedi.”

“İçsin efendim, içsin!” dedi Çavuş yüce gönüllülükle. “Çayını bitirince buraya getir onu.”

Onbaşı yarım saat kadar sonra Şvayk’ı içeri getirdi. Her zamanki gibi kaygısız ve mutluydu Şvayk. “Ee, söyle bakalım,” dedi Çavuş. “Yemek hoşuna gitti mi?”

“Hiç fena değildi, Çavuşum. Ama biraz daha lahana olsa reddetmezdim doğrusu. Neyse, aldırmayın! Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer. Hem, et çok iyi tütsülenmişti. Evde yapılmış olmalı. Romlu çay da içimi ısıttı valla.”

Çavuş, gözlerini Şvayk’a dikip, “Rusya’da çok çay içtikleri doğru mu?” diye sordu. “Rom da var mı sizin orada?”

“Rom dünyanın her yerinde vardır, Çavuşum.” “Kıvırtıyorsun,” diye içinden geçirdi Çavuş. “Önceleri daha rahat konuşuyordun.” Sonra, Şvayk’a doğru eğilerek sordu: “Rusya’da güzel kızlar var mı?”

“Güzel kızlar dünyanın her yerinde vardır, Çavuşum.”

Çavuş, bir kez daha, “Seni piç kurusu!” diye geçirdi içinden. “Bu beladan sıyrılmak için kim bilir neler verirdin!” Ve ağır topçu ateşini başlattı:

“91. Alay’da ne yapmak istiyordun?”

“Onlarla birlikte cepheye gidecektim.”

İstediği yanıtı aldığını düşünen Çavuş’un gözleri parladı. “Haklısın,” dedi Şvayk’a. “Rusya’ya gitmenin en iyi yolu bu. Gerçekten çok iyi düşünmüşsün.” Gözlerini Şvayk’a dikmiş, sözlerinin etkisini ölçmeye çalışıyordu.

Ama Şvayk’ın bakışları öyle huzurluydu ki, herhangi bir anlam çıkarmak olanaksızdı.

Çavuş, tedirginliğe kapılarak, “Kılını bile kıpırdatmıyor, herif,” diye homurdandı kendi kendine. “Bunları böyle eğitiyorlar. Onun yerinde ben olsaydım ve biri benimle böyle konuşsaydı, dizlerimin bağı çözülürdü...” Önemsiz bir şey söylüyormuşçasına, “Yarın seni Pisek’e yollayacağız,” dedi. “Pisek’e gittin mi hiç?”

“1910’daki imparatorluk tatbikatı sırasında oradaydım.”

Bu yanıt üzerine, Çavuş'un yüzünde daha da dostça ve doygun bir gülümseyiş belirdi. Artık sorgulama yöntemini doruğuna vardırdığını düşünüyordu.

"Tatbikata katıldın mı peki?"

"Elbette katıldım, Çavuşum. Piyadeydim," Şvayk, her zamanki sakinliğiyle Çavuş'a bakıyordu. Çavuş ise, çalmadan oynayacaktı neredeyse; hemen masasına koşup Şvayk'ın söylediklerini raporuna eklememek için kendini zor tutuyordu. Sonunda dayanamadı, onbaşıyı çağırıp Şvayk'ı götürmesini istedi ve raporun başına çöktü:

91. Piyade Alayına sızmayı planlıyordu; gönüllü olarak cepheye gidecek ve ilk fırsatta Rusya'ya geçecekti. Güvenlik güçlerimizin uyanıklığını çok iyi bildiği için, Rusya'ya geri dönmenin başka bir yolu olmadığının farkındaydı. Belli ki, 91. Piyade Alayına çok iyi ayak uyduracaktı; çünkü ikinci bir çapraz sorgulamadan sonra, 1910'da Pişek bölgesinde gerçekleştirilen tüm imparatorluk tatbikatlarına piyade eri olarak katıldığını itiraf etti. Mesleğinde çok yetenekli biri olduğu açık. Bu raporda varılan sonuçların, kendi çapraz sorgulama yöntemimin başarıyla uygulanması sonucunda elde edilmiş olduğunu belirtmek isterim.

Kapıda onbaşı göründü: "Çavuşum, helaya gitmek istiyor."

Çavuş, ilkin, "Süngü tak!" emri verecek oldu, sonra fikir değiştirerek, "Hayır, dur bir dakika!" dedi. "Onu buraya getir."

Karşısına getirilen Şvayk'a, "Demek, helaya gitmek istiyorsun?" dedi dostça. Ama hemen ardından gözlerini Şvayk'a dikti: "Sakın bir numara çeviriyor olmayasın?"

"Yok, Çavuşum," diye karşılık verdi Şvayk. "Büyük aptesimi yapacağım, o kadar."

Çavuş, beylik tabancasını beline takarken, "Bir halt karıştırmayasın diye ben de geleceğim!" dedi. "Çok kıyak tabancadır. Yedi mermi atar ve asla teklemez."

Ama bahçeye çıkmadan, onbaşıyı çağırıp gizlice emir verdi:

"Sen gene de süngü tak, herif işerken helanın arka tarafında bekle. Neme lazım, bok çukurunun oradan tünel kazıp kaçmaya maçmaya kalkışır."

Hela, o bildiğimiz küçük ahşap kulübelerdendi; bahçenin orta yerinde, yakınlardaki gübre yığınından sızıp gelen suların doldurduğu çukurun üstünde öylece dikiliyordu.

Kim bilir kaç kuşağın hacetini yaptığı bu görmüş geçirmiş helada şimdi Şvayk çımkırıyor, bir eliyle de kapının ipini tutuyordu. Kaçmaması için arkada nöbet tutan onbaşı ise, budak deliğine yapıştırdığı gözünü Şvayk'ın kıçından ayırmıyordu.

Jandarma Çavuşu'na gelince; gözlerini atmaca gibi kapıya dikmiş, kaçmaya kalkışırsa Şvayk'ı hangi bacağından vuracağını hesaplıyordu.

Az sonra kapı usulca açıldı, yüzünde rahatlamış bir ifadeyle Şvayk göründü:

"İçeride çok uzun kalmadım, değil mi? Umarım, sizi fazla bekletmemişimdir!"

Çavuş, "Yoo, ne münasebet, katiyen," dedi ama, içinden de, "Ne kadar kibar ve dürüst bir insan," diye geçirdi. "Üstelik kendisini neyin beklediğini biliyor. Hayran olmamak elde değil. Son âna kadar beyefendiliği elden bırakmıyor. Onun yerinde bizimkilerden biri olsa, kim bilir neler yapardı?"

Karakola geri döndüklerinde Çavuş, ertesi sabaha kadar görevde olan Er Rampa'nın boş ranzasında Şvayk'ın yanına oturdu. Çevre köyleri dolaşması gereken er Rampa ise, o sırada Protivin'deki Yağız At Kahvesi'nde keyif çatıyor, kundura tamircileriyle pişpirik oynarken Avusturya'nın bu savaşı kazanmak zorunda olduğunu anlatıyordu.

Çavuş, piposunu yaktıktan sonra Şvayk'a da tütün ikram etti. Onbaşı da sobaya birkaç odun atınca, jandarma karakolu şu yalancı dünyada sevimli bir mekâna, dingin bir köşeye, kış akşamının karanlığı inerken tatlı tatlı sohbete dalınabilecek sıcak bir yuvaya dönüşüverdi.

Ne ki kimsenin konuştuğu yoktu. Çavuş, belli ki aklından bir şeyler geçiriyordu. Sonunda, dayanamadı, onbaşıya dönüp kafasına takılanı dile getirdi:

"Bana sorarsan, casusların asılması doğru değil. Görevi uğruna kendini feda eden, yurdu uğruna kellesini koltuğuna alan bir insan daha onurlu bir biçimde idam edilmeli; barut ve kurşunla mesela. Ne dersin onbaşı?" Onbaşı, Çavuş'a hiç duraksamadan katıldı:

"Bence de aşılmamalı, kurşuna dizilmeli. Diyelim, bizi çağırdılar ve dediler ki: 'Rusların mitralyöz bölüğünde kaç mitralyöz var,

öğreneceksiniz!' Biz de uğrun uğrun yollara düştük ve Allah saklasın yakayı ele verdik. Aşağılık bir soyguncu ya da cani gibi asılacak mıyız yani?”

O kadar heyecanlanmıştı ki, yerinden fırlayıp haykırdı: “Kurşuna dizilmek, sonra da muhteşem bir askerî törenle gömülmek isterim!”

Şvayk, “Hemen kapıp koyvermeyin,” diye araya girdi. “Kafayı çalıştırırsanız, kimse bir şey ispatlayamaz size karşı.”

“Öyle bir ispatlarlar ki aklın durur!” dedi Çavuş üstüne basa basa. “Onlar da kafayı çalıştırır ve ‘kendi yöntemlerini’ uygularlarsa, görürsün gününü!”

Sonra, yumuşak bir ses ve dostça bir gülümseyişle, “Görürsün,” diye yineledi. “Bizim elimizden kimse kurtulamaz. Öyle değil mi onbaşı?”

Çavuş’u başını sallayarak doğrulayan onbaşı, bazılarının oyununun daha başından açığa çıktığını, soğukkanlılık ayaklarına yatmanın hiçbir yararı olmadığını, sakin, telaşsız görünenlerin daha çok kuşku uyandırdığını söyledi.

Onbaşıyı övünçle onaylayan Çavuş, “Ne de olsa benim tezgâhımdan yetiştin. Soğukkanlılık falan palavra. Soğukkanlılık gösterisi, adamın suçlu olduğunu gösterir,” dedikten sonra, nutuk atmayı bırakıp onbaşıya döndü: “Akşama ne yiyoruz?”

“Bu akşam meyhaneye gitmiyor musunuz Çavuş?”

Bu soru, Çavuş’u hemen çözülmesi gereken yeni ve zor bir sorunla karşı karşıya bıraktı.

Adam gece onun yokluğunu fırsat bilip kaçarsa ne yapardı? Gerçi onbaşı güvenilir ve dikkatli bir askerdi, ama o iki serseriyi elinden kaçırmamış mıydı? Aslında, kış kıyamette Pisek’e kadar taban tepmeyi göze alamamış, adamları Rajitse yakınlarındaki tarlaların orada salıvermiş, havaya birkaç el ateş etmeyi de unutmamıştı.

Çavuş, soruna çözümü buldu:

“Bizim kocakarıyı yollayalım, yemek getirsin, biraları da unutmasın. Miskin miskin oturup duruyor zaten.”

Karakoldakilere hizmet eden ihtiyar Peyzlerka, bütün gece koşturdu durdu.

Yemekten sonra, jandarma karakoluyla Kart Kedi Meyhanesi arasındaki yol hep işlek kaldı. Peyzlerka’nın kalın botlarının bu irtibat hattında bıraktığı izlerin sıklığı, çavuşun o akşam Kart Kedi’ye gidememenin acısını fazlasıyla çıkardığını gösteriyordu.

Sonunda, ihtiyar Peyzlerka bir kez daha Kart Kedi'de belirip, "Çavuş'un selamı var. Bir şişe *kontuşovka*[88] istiyor," deyince, meyhaneci merakını gizleyemedi: "Kim var karakolda kuzum?"

"Kim mi var?" dedi ihtiyar Peyzlerka. "Kim olacak, gene birini yakalamışlar. Ben çıkarken, ikisi de kollarını adamın boynuna dolamışlardı. Çavuş, herifin başını okşarken, 'Benim tatlı Slavım, küçük casusum benim!' deyip duruyordu."

Onbaşı, tektipini bile çıkaramadan ranzasına yıkılıp korkunç horultular arasında derin bir uykuya daldığında, gece yarısını çoktan geçmişti.

Çavuş'a gelince; kolunu Şvayk'ın boynuna dolamış, dibini bulduğu içki şişesi elinde, öylece oturuyordu. Güneşte yanmış yanaklarından yaşlar boşanıyordu. Birbirine karışan gözyaşları ve içkiden, haşmetli bıyığı yapış yapış olmuştu. "Hadi," dedi peltek peltek. "Rusya'da bu kadar güzel *kontuşovka* olmadığını söyle. Söyle ki bu gece rahat bir uyku çekeyim! Hadi oğlum, adam gibi itiraf et!"

"Böylesi yoktur."

Çavuş, Şvayk'ın üstüne yıkılıyordu.

"Bu itirafınla beni ne kadar memnun ettin, bilemezsin. Çapraz sorgunun faydaları işte. Bir suçun varsa, inkâr edeceksin de ne geçecek eline?"

Yerinden kalktı, elinde boş şişe, yalpalaya yalpalaya odasına giderken, "Eğer doğru yoldan sapmasaydı," dedi dili dolanarak, "her şey çok farklı olurdu."

Üniformasıyla yatağa girmeden, yazı masasının çekmecesinden raporu çıkarıp yeni bir cümle eklemeye çalıştı:

"İlaveten şunu da ilave etmek mecburiyetindeyim ki, 56. maddeye göre Rus *kontuşovka*'sı..." Kâğıda damlayan mürekkebi bir güzel yaladıktan sonra, alık alık sırıtarak yatağa devrildi, dipsiz bir uykuya daldı.

Sabaha karşı, duvarın dibindeki ranzada yatan onbaşı makara çeker gibi horlayıp burnundan da ıslık sesleri çıkarmaya başlayınca Şvayk uyandı. Kalkıp onbaşıyı dürtükledi, sonra yeniden yattı. Horozlar ötmeye başlamıştı bile. İhtiyar Peyzlerka ancak gün ağardıktan sonra çıkageldi; geceki koşuşturmalardan bitkin düşmüş, sabah erkenden gelip sobaları yakması gerekirken, uyanamamıştı fukara. Karakolun kapısı ardına kadar açık, ortalık karmakarışıktı. Nöbetçi odasındaki gaz lambası hâlâ tütüyordu. İhtiyar Peyzlerka, ortalığı telaşa vererek onbaşıyla Şvayk'ı yataklarından

kaldırdı. Onbaşıyı, “Elbiselerinle yatağa girmeye utanmıyor musun, Allah’ın davarı!” diye paylamakla kalmadı; Şvayk’a da, “İnsan, bir hanım gördü mü, pantolonunun düğmelerini ilikler, eşek sıpası!” diye söylendi.

Sonra, uyku sersemi onbaşıya, gidip Çavuş’u uyandırmasını emretti; bu kadar uykunun kimseye faydası yoktu.

Onbaşı, Çavuş’u uyandırmaya gidince, yaşlı kadın Şvayk’a dönerek homurdandı:

“Doğrusu, kendine çok iyi dostlar seçmişsin. Burunlarının ucunu göremeyen iki ayyaş. Üç yıldır paramı vermiyorlar. Ne zaman hatırlatmaya kalksam, ‘Kes dırlanmayı, kocakarı! Yoksa seni hapse attırırım!’ diye bağırıyor Çavuş. ‘Oğlunun yasak bölgede avlandığını, ayrıcana odun hırsızı olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun!’ Ben de sesimi çıkaramıyorum işte; elimden ne gelir, dört yıldır hizmet ediyorum bu itlere!” Derin bir iç çektikten sonra, “Bu Çavuş’un karşısında ayağını denk almalısın,” dedi. “Hem kaypaktır hem de fırlamanın önde geleni. Fırsatını buldu mu, gözünün yaşına bakmaz, kodese tıktırır adamı.”

Çavuş’u uyandırmak hiç de kolay olmadı. Onbaşı, sabah olduğuna inandırana kadar akla karayı seçti.

Çavuş, sonunda kendine geldi; gözlerini ovuşturup gece olup biteni toparlamaya çalışırken, ansızın korku içinde doğruldu yerinden: “Kaçtı mı yoksa?”

“Yok, Komutanım. Neden kaçsın ki? O dürüst bir insan.”

Onbaşı, odada voltalamaya başladı; pencereye gidip camdan dışarı baktı; masanın üstünde duran gazeteden kopardığı kâğıt parçasını elinde top yaptı. Belli ki, bir şey söylemek istiyordu.

Çavuş, onbaşıya bir süre kuşkuyla baktı. Aslında ne söyleyeceğini kestirebiliyordu. “Hadi sana yardımcı olayım, onbaşı,” dedi. “Dün gece gene dağıttım galiba.”

Onbaşı, üstüne kınayan gözlerle bakarak, “Çavuşum,” dedi, “dün neler söylediğinizi, onunla neler konuştuğunuzu bir bilseniz...”

Sonra, Çavuş’un kulağına eğildi, fısıldayarak anlatmaya başladı:

“Biz Çekler ve Rusların aynı soydan geldiğimizi; Nikolay Nikolayeviç’in[89] önümüzdeki hafta Prjerov’da olacağını, Avusturya’nın asla dayanamayacağını söylediniz. Adama dediniz ki: ‘Bir daha sorguya çekildiğinde her şeyi inkâr et, saçma sapan hikâyeler uydur. Kazaklar gelip

seni kurtarana kadar vakit kazan.' Pek yakında işler tersine dönecekmiş; savaş, yakında Yan Hus zamanındaki savaşlara[90] dönecekmiş; köylüler, ellerinde yabalar ve oraklarla, Viyana'ya gireceklermiş; İmparator Hazretlerinin bir ayağı çukurdaymış, yakında eşek cennetini boylayacakmış; İmparator Wilhelm de sürüngenin tekiymiş zaten. Sonra, sizinkine, hapiste rahat etmesi için para yollayacağınızı söylediniz. Buna benzer daha bir araba laf ettiniz..."

Çavuş'tan biraz uzaklaşarak, "Bütün bunları çok iyi hatırlıyorum, çünkü o sıra henüz kafayı bulmamıştım.

Ama çok geçmeden öyle zurna oldum ki, sonrasını ben de hatırlamıyorum," dedi.

Çavuş, onbaşıya bakıp, "Yanlış hatırlamıyorsam," dedi, "sen de, biz Çeklerin Rusların yanında yer cücesi gibi kaldığımızı söyledin. Üstelik, kocakarının önünde, 'Yaşasın Rusya!' diye bağırdın."

Onbaşı, odayı bir aşağı bir yukarı adımlayıp duruyordu.

"Bir ara öküzler gibi böğürüyordun," dedi Çavuş. "Sonra birden yatağa devrildin ve horlamaya başladın." Onbaşı, pencerenin önünde durdu, parmaklarını camda tıklatarak, "Çavuşum," dedi, "bizim ihtiyar cadının önünde siz de dilinizi tutamadınız. Hem de ne dediniz bir bilseniz: 'Unutma haminne, bütün imparatorlar ve krallar yalnız kendi ceplerine girene bakarlar, savaşları da bunun için çıkarırlar. Bizim bunak Prohaska'nın da başka bir halt ettiği yok; tüm Schönbrunn'un[91] içine sıçmasın diye keneften dışarı çıkarıyorlarmış zaten.'" "Gerçekten böyle mi dedim?"

"Evet Komutanım. Kendinizi dışarı atıp kusmadan önce aynen böyle dediniz. Üstüne üstlük, 'Ulan kocakarı, parmağını gırtlağıma soksana!' diye de bağırdınız." Çavuş, "Sen de benden aşağı kalmadın ama," diye sözünü kesti onbaşının. "Nikolay Nikolayeviç'in Bohemya kralı olacağını söyleyen sen değil miydin?"

Onbaşı, ürkek bir sesle, "Hiç hatırlamıyorum," dedi. "Tabii hatırlamazsın. Tam küfeliktin. Gözlerin kan çanağına dönmüştü. Bir ara dışarı çıkmaya kalktın, kapıya gideceğine sobanın tepesine tırmandın."

Uzun bir süre sustular. Sonra sessizliği gene çavuş bozdu:

"Ben her zaman alkolün sağlığa zararlı olduğunu söylemişimdir. Fazlası bozar adamı. Ya herif kaçsaydı, ne yapardık? Ne derdik komutanlara? Uff, başım çatlıyor."

Susmak bilmiyordu:

“Bana kalırsa, onbaşı, adamın kaçmaya kalkışmaması, ne kadar tehlikeli ve kurnaz olduğunu gösteriyor. Sorguya geldiklerinde, diyecek ki: ‘Kapı sabaha kadar açık kaldı; üstelik bu ikisi zilzurnaydı; suçlu olsaydım kırk kere kaçardım.’ Neyse ki, böyle bir herife inanmazlar gibi geliyor bana. Biz de, bütün bunları kıçından uydurduğunu, anlattıklarının külliyen yalan olduğunu söyleriz; bir güzel de yemin ettik mi, tamam. Feriştahı gelse herifçioğlunu kurtaramaz; bir de yalan ifadeden giydirirler. Gerçi ne fark eder ki? Başımın ağrısı dayanılır gibi değil!”

Gene bir sessizlik oldu. Biraz sonra, yaşlı kadını yanına çağırtan çavuş, gözlerini Peyzlerka’nın gözlerine dikerek, “Bana bak, kocakarı,” dedi. “Git, nereden bulursan bul, bir haç getir buraya!” Kadıncağızın şaşkın şaşkın baktığını görünce de öfkeyle bağırdı: “Ne duruyorsun, yıkıl karşımdan!”

Çavuş, çekmeceden iki mum çıkardı; mumların üstünde, resmî belgeleri mühürlemekte kullandığı kırmızı balmumunun izleri vardı. Çok geçmeden, Peyzlerka, elinde haç, korkudan tir tir titreyerek içeri girdi. Çavuş, haçı, masanın kenarına diktiği mumların arasına yerleştirdi; mumları yaktıktan sonra gür bir sesle, “Otur, kocakarı,” dedi.

Dehşete düşen Peyzlerka sedire çöktü; ürkek ürkek bir Çavuş’a, bir mumlarla haça bakıyordu. Öylesine korkmuştu ki, önlüğünün üzerine koyduğu elleri de, dizleri de zangır zangır titriyordu.

Çavuş, odanın içinde ağır adımlarla dolandıktan sonra kadının önünde durdu; bütün ciddiyetini takınarak, “Dün akşam çok büyük bir olaya tanık oldun, ihtiyar,” dedi. “O kıt aklınla, olup biteni kavrayamamış olabilirsin. Şu içerdeki asker bir istihbarat subayı; casus yani. Şimdi anladın mı?”

“Amanın!” diye çığlık attı Peyzlerka. “Bir yaşıma daha girdim! Üstüme iyilik sağlık!”

“Bağırıp durma be kadın! Ağzından laf alabilmek için ona biraz yem atmamız icap etti. O saçma sapan konuşmaları duydun herhalde?”

Peyzlerka, boğuk bir sesle, “Evet, duydum efendim,” dedi.

“Ama ne söylediysek, onu konuşturmak için söyledik. Bize güven duymasını sağlamamız gerekiyordu; sağladık da. Herif, numaramızı yedi, bülbül gibi öttü.”

Çavuş, gidip mumların fitillerini düzeltti ve gözlerini kadının gözlerinden ayırmadan sözünü sürdürdü: “Sen de buradaydın, kulaklarınla duydun. Bu büyük sırrı paylaşma onuruna eriştin. Bu bir devlet sırrı. Sakın ha, hiç

kimseye tek bir kelime söylemeyesin! Son nefesini verirken bile tek laf etmeyeceksin; yoksa kilisenin bahçesine gömmezler seni, ona göre!”

“Eyvahlar olsun!” diye inildedi kadın. “Ayağım kınlaydı da, bu uğursuz yere adımımı atmasaydım!”

“Uluyup durma be kadın. Kalk ayağa. Yaklaş haça. Sağ elinin iki parmağını kaldır. Yemin edeceksin. Ben ne dersem tekrarla!”

Peyzlerka, bacakları titreyerek masaya yaklaşırken, “Vay benim salak kafam! Gelmez olaydım buraya!” diye söyleniyordu.

Haçtaki îsa kaygıyla kadına bakıyor, mumlardan dumanlar yükseliyor, Peyzlerka olup biteni dehşet ve huşu içinde izliyordu. Kendinden geçmişti; dizlerinin bağı çözülüyor, elleri titriyordu.

Peyzlerka’nın iki parmağını kaldırdığını gören Çavuş, her sözcüğün üstüne basa basa konuştu:

“Yüce Tanrı’nın ve sizin huzurunuzda, Çavuş, yemin ederim ki, burada duyduklarımı ve gördüklerimi hiç kimseye anlatmayacağım. Burada tanık olduklarımı mezara kadar sır gibi saklayacağım. Tanrım sen bana yardım et.” Peyzlerka hıçkırıklar arasında yemini tekrarladıktan ve cezbeye gelerek istavroz çıkardıktan sonra Çavuş, “Şimdi de haçı öp ihtiyar,” diye buyurdu.

“Artık nereden aldıysan oraya götürebilirsin haçı; sorgu için benim istediğimi söyle onlara!”

Peyzlerka, ayaklarının ucuna basarak odadan çıkarken perişandı. Kendini bütün bunların bir düş olmadığına, az önce hayatının en korkunç olayını gerçekten yaşadığına inandırmak istercesine, dönüp dönüp jandarma karakoluna baktığı, pencereden görülebiliyordu.

Bu arada Çavuş, bir gece önce eklemelerde bulunurken kâğıda damlattığı mürekkepleri reçel gibi yaladığı, yalarken yazıları da yok ettiği raporunu yeniden yazmaya koyulmuştu.

Yeniden kaleme aldığı raporu tam bitirmişti ki, sormadığı bir soru daha kaldığını fark etti. Şvayk’ı çağırıp sordu: “Fotoğraf çekmeyi bilir misin?”

“Bilirim.”

“Öyleyse neden fotoğraf makinen yok yanında?” Şvayk’tan dürüst ve açık seçik bir yanıt geldi: “Fotoğraf makinem yok da ondan.”

Bunun üzerine Çavuş, “Peki, bir fotoğraf makinen olsaydı fotoğraf çeker miydin?” diye sordu.

“O olsaydı, bu olsaydı, neler olmazdı!” diye bir yanıt verdi Şvayk.

Çavuş'un yüzünde şaşkın bir anlatım belirmişti ki, yeniden başının ağrısı tuttu. Aklına gele gele şu soru geldi: "Bir tren istasyonunun fotoğrafını çekmek zor mudur?" Şvayk, "Dünyada ondan kolay iş yoktur," diye karşılık verdi. "İstasyon dediğin, hiç kımıldamaz, olduğu yerde öylece durur. Üstelik, gülümse demen de gerekmez."

Çavuş, artık raporuna son biçimini verebilirdi: "2 172 no'lu rapora ilave..."

Ve ekledi:

Çapraz sorgulama sırasında, fotoğraf çekmeyi bildiğini ve özellikle tren istasyonlarının fotoğrafını çekmekten çok hoşlandığını da itiraf etti. Gerçi üzerinden fotoğraf makinesi çıkmadı, ama daha fazla şüphe çekmemek için makineyi bir yere saklamış olması muhtemeldir. Kaldı ki, "Makinem yanımda olsaydı, tren istasyonunun fotoğrafını çekerdim," demiş olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Akşamdan kalma Çavuş'un kafası hâlâ dumanlıydı; fotoğraf çekme konusuna öylesine kaptırmıştı ki kendini, rapor gittikçe daha karmaşık bir hal alıyordu:

Yanında fotoğraf makinesi olmadığı için tren istasyonlarının ve stratejik önem taşıyan yerlerin fotoğraflarını çekemediği, bizzat kendi itiraflarıyla açıklığa kavuşmuş bulunmaktadır. Şurası açık bir gerçektir ki, fotoğrafları çekememiş olmasının tek nedeni, bir yere gizlediğini daha önce de belirtmiş olduğum o fotoğraf aletinin yanında bulunmamasıdır. Üzerinden hiçbir fotoğraf çıkmamasının nedenini, yanında bir fotoğraf makinesinin bulunmamasına bağlamak gerekir.

Çavuş, "Tamamdır," dedi ve raporu imzaladı.

Ortaya böyle bir eser koymanın verdiği gururla, raporu onbaşıya baştan sona okudu.

"Elimden hiçbir şey kurtulmaz," dedi onbaşıya. "Rapor diye buna derim ben! En küçük bir eksiği olmayacak. Çapraz sorgulama her babayiğidin harcı değildir, arkadaş! İşin püf noktası, sorgulamadan elden ettiğin her şeyi rapora eksiksiz aktarabilmekte. Öyle bir rapor yazacaksın ki okudukları

zaman büyüklerimizin aklı duracak. Bizimkini getir de, hesabını keselim artık.”

Şvayk içeri girdiğinde, “Onbaşı seni Pisek’teki jandarma bölge komutanlığına götürecek,” dedi Çavuş. “Emirlere göre kelepçe vurmamız lazım gelir, ama ben senin dürüst biri olduğuna inanıyorum, onun için kelepçe taktırmıyorum. Yolda kaçmaya kalkışmayacağından eminim.”

Şvayk’ın masum bakışlarından enikonu etkilenen Çavuş ekledi:

“Umarım, kötü bir insan olduğumu düşünmezsin. Tamamdır onbaşı, götürebilirsin. İşte rapor.”

“Hoşça kal, Çavuş,” dedi Şvayk yumuşak bir sesle, “uğurlar ola. Gösterdiğiniz konukseverlik için teşekkür ederim. İlk fırsatta size yazacağım; bir gün buralara gene yolum düşerse mutlaka uğrarım.”

Şvayk’la onbaşı yola koyuldular. Yolda öylesine dostça bir sohbete daldılar ki, bir gören olsa, onları kasabaya, belki de kiliseye giden iki eski arkadaş sanırdı.

“Budyeyovitse yolunun bu kadar engebeli olacağı, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi,” diyordu Şvayk. “Kobilisi’de Chaura adında bir kasap vardı, onu hatırladım birden. Bir gece Palatski’nin[92] Morayn’daki anıtına gitmiş, sabaha kadar çevresinde dolanmış durmuş anıtın. Neden dersen, sonu gelmeyen bir duvar sanırmış orayı zavallıcık. Sabaha karşı artık aklını kaçıracağını sanarak, ‘İmdat, polis!’ diye bağırmaya başlamış. Koşup gelen polislere, Kobilisi’ye nereden gidileceğini sormuş; ‘Beş saattir bu duvarın dibinden yürüyorum, bitmek bilmiyor,’ diyecek olmuş. Aynasızlar, bizim kasabı derdest edip götürmüşler tabii. Adamcağız, kendini hücrede bulunca kafasını duvardan duvara vurmuş.”

Onbaşı bir şey demedi, ama içinden, “Ulan, ne palavracı bu herif!” diye geçiriyordu. “Gene başladı Budyeyovitse masallarına!”

Bir gölün kıyısından geçerlerken Şvayk, büyük bir merakla, oralarda kaçak balık avlanıp avlanmadığını sordu onbaşıya.

“Burada herkes kaçak balık avlar,” diye karşılık verdi onbaşı. “Bundan önceki çavuşu bir keresinde göle atmaya kalktılar. Göl bekçisi kıçlarına saçma sıkıyor, ama para etmiyor. Pantollarının içine teneke yerleştiriyorlar.”

Onbaşı, lafı, insanların ne kadar kurnaz olduklarına getirdi; her işin bir yolunu buluyorlardı, birbirlerini gözlerinin içine baka baka aldatıyorlardı. Savaşla ilgili yeni bir görüş de geliştirmişti: Savaş, insanlık için bulunmaz

bir nimetti; çünkü savaşlarda yalnızca namuslu ve iyi insanlar değil, bir sürü alçak ve namussuz da ölüyordu.

“Zaten dünya çok kalabalık,” dedi göğüs geçirerek. “Yeryüzü adam almıyor; tıklım tıklım, üst üste yaşıyoruz. İnsanların bu kadar hızlı üremesi feci bir durum.”

Yol kenarında bir meyhaneye geliyorlardı.

“Amma berbat esiyor, haa!” dedi onbaşı. “Şurada bir-iki tek atsak içimiz ısınır. Yalnız, bana bak, sakın seni Pişek’e götürdüğümü kimseye söyleme. Bu bir devlet sırrı.”

Onbaşının kafasının içinde, yetkililerin kuşkulu kişiler ve bozguncular hakkında verdikleri emirler ve jandarma karakollarına düşen görevlerle ilgili talimatlar cirit atıyordu:

“Yöre halkıyla konuşmaları mutlaka engellenmeli, yüksek bir yetkiliye götürülürlerken gereksiz sohbetlere girmekten kesinlikle kaçınılmalıdır.”

Onbaşı, “Kim olduğun asla bilinmemek,” diye yeniden söze girdi. “Senin ne haltlar karıştırdığın kimseyi ilgilendirmez. Ortalığı telaşa vermemeliyiz. Savaş zamanı paniğe kapılmak berbat bir şeydir. Bir laf edecek olursun, çığ gibi büyür, tekmil yöreye yayılır. Anlaşıldı mı?” “Tamam,” dedi Şvayk. “Ortalığı telaşa vermeyeceğim.” Sözünde durdu da. Meyhaneciyle konuşurlarken, “Kardeşim bire doğru Pisek’te oluruz diyor,” dedi.

Bunun üzerine, meraklı meyhaneci onbaşıya dönüp, “Demek kardeşiniz izinde?” diye sorunca, o da desteksiz atıverdi: “Bugün son günü!”

Meyhaneci yanlarından uzaklaşır uzaklaşmaz, sırıtarak, “Herifi iyi uyuttuk,” dedi Şvayk’a. “Asla paniğe kapılmayacaksın. Savaşta panik olmaz.”

Meyhaneye yaklaştıkları sırada, “Şurada bir-iki tek atsak içimiz ısınır,” derken onbaşının aşırı bir iyimserlik içinde olduğu anlaşılıyordu. Kaç tek içeceğini nasıl hesap edebilirdi ki! Nitekim, tam on iki tek attıktan sonra, jandarma bölge komutanının üçten önce öğle yemeğinden kalkmadığından, oraya daha erken varmanın âlemi olmadığından, zaten tipinin de iyice azıttığından dem vurmaya başladı. Pisek’e dörtte bile varsalar geç kalmış sayılmayacaklardı, hatta altıda bile varsalar olurdu. Gerçi karanlığa kalacaklardı, ama hava daha şimdiden kararmaya başlamıştı. Hiçbir şey fark etmeyecekti. Pişek kaçmıyordu ya!

Sonunda, son sözünü söyledi:

“Başımızı sokacak sıcak bir yer bulduğumuz için Tanrı’ya şükretmeliyiz. Biz burada sobanın başında keyif çatarken, bu soğukta siperlerde yatıp kalkan askerciklerin anası belleniyor.”

Koca eski soba iyice korlanıp alazlanınca, Galiçyalıların bir sözünü hatırladı onbaşı. “Çek birkaç yudum, için dışın bir olsun” derdi Galiçyalılar.

Bu ıssız meyhanede sekiz çeşit içki vardı; meyhaneci, can sıkıntısından, rüzgârın uğultularını dinleyerek kafayı çekip duruyordu.

Bir süre sonra onbaşı, meyhaneciyi kendilerine ayak uyduramamakla suçlamaya başladı. Ama haksızlık ediyordu açıkçası; meyhanecinin ayakta duracak hali kalmamıştı, ikide bir, “Hadi, pişti oynayalım,” diye homurdanıyor, geceleyin doğudan top sesleri geldiğini söylüyordu. Onbaşıyı ise hıçkırık tutmuştu:

“Yalvarırım... hık... paniğe kapılmayın! Emir büyük yerden... hık...”

Çok geçmeden, ne demek istediğini anlatmaya çalışırken, bazı gizli emirleri de açığa vurmaya başladı. Ama meyhaneci bir şey anlayacak durumda değildi; durmadan, savaşın emirlerle kazanılamayacağını tekrarlıyordu.

Onbaşı yola çıkmaya karar verdiğinde, hava çoktan kararmıştı. Tipiden bir-iki adım önlerini bile göremiyorlar, onbaşı ha bire, “Dosdoğru gidersek Pisek’e varırız,” diyordu.

Üçüncü söyleyişinde, sesi yoldan değil de, aşağılardan bir yerden geldi. Karda kayıp bayırdan aşağı yuvarlanmıştı. Tüfeğine dayanarak güçbela yola tırmandı. Şvayk, “Kayak sahası mı ulan burası!” diye kıkırdadığını duydu. Bir süre sonra sesi gene kayboldu ve bayırın dibinden rüzgârın uğultusunu bastıran bir bağırtı duyuldu: “Düşüyorum. İmdat!”

Onbaşının çalışkan bir arıdan farkı yoktu artık; durmadan aşağı düşüyor, ama her seferinde yılmadan yukarı tırmanıyordu. Beşinci düşüşten sonra yeniden Şvayk’ın yanında bittiğinde, çaresizlik içinde, “Az kalsın seni kaybediyordum,” dedi.

“Korkma onbaşı,” diye yanıtladı Şvayk. “Birbirimize bağlanırsak daha kolay yol alırız. Hem birbirimizi de kaybetmeyiz. Kelepçeler yanında mı?”

Onbaşı, ayakta durmaya çalışarak, “Bir jandarmanın kelepçeleri her zaman yanında olmalıdır,” dedi kararlılıkla. “Kelepçesiz jandarma olmaz.”

“Öyleyse takalım bileklerimize,” diye atıldı Şvayk. “Bir deneyelim bakalım.”

Onbaşı, büyük bir beceriyle kelepçenin birini Şvayk'ın sol bileğine, birini de kendi sağ bileğine takınca, ikiz kardeş gibi oldular. Artık ne kadar kayıp düşseler, birbirlerinden ayrılmaları olanaksızdı. Onbaşı, Şvayk'ı sürüklüyor, her düşüşünde onu da aşağı çekiyordu. Ama her düşüşlerinde kelepçeler bileklerini kesiyordu. Sonunda onbaşı dayanamadı: Böyle olmayacaktı, kelepçeleri çıkarmaları gerekiyordu. Ama uzun uğraşlardan sonra kelepçeleri çözemeyeceğini anlayınca çaresiz kaldı: "Artık sonsuza kadar birbirimize bağlandık."

Şvayk, "Amin," diye ekledi ve düşe kalka yollarına devam ettiler.

Onbaşı, büyük bir yılgınlığa kapılmıştı. Korkunç bir yolculuktan sonra akşam geç saatlerde Pisek'teki jandarma komutanlığına vardıklarında, tam bir çöküntü içindeydi. Merdivenin başında, "İşte şimdi hapı yuttuk!" dedi. "Birbirimizden ayrılamıyoruz."

Gerçekten de hapı yutmuşlardı. Gülünç hallerini gören nöbetçi çavuş, hemen karargâh komutanı Yüzbaşı König'e haber yolladı. Az sonra karşılarına dikilen Yüzbaşı'nın ilk sözü, "Hohlayın bakayım!" oldu.

Şvayk'la onbaşı hohlayınca Yüzbaşı, burnunun direği kırılmışçasına, "Şimdi anlıyorum," dedi. "Rom! Yalnız rom olsa iyi! *Kontuşovka, tsert, yerjabinka, orjeçovka, vişrıyovka, vanilkova!*"[93]

Çavuşa dönerek, "Şu gördüğün, jandarma değil, jandarma müsveddesi!" diye bağırdı. "Böylelerini askerî mahkemeye havale etmeli. Sen, tut, kendini bir suçluya kelepçele! Buraya gelene kadar küfelik ol! Herifin şu haline bak, feleği şaşmış! Çıkar kelepçeyi şunun kolundan!"

O sırada kelepçesiz sol eliyle selam vermeye çalışan onbaşıya, "Evet, nedir mesele?" diye sordu.

"Bir raporum var Komutanım."

Yüzbaşı, "Senin raporun da mahkemeye gidecek," diye kestirip attı. "Çavuş,, ikisini de içeri at, yarın sabah sorguya getirirsin. Putim'den gelen raporu okuduktan sonra benim eve yolla."

Pisek'teki Jandarma Yüzbaşısı, son derece işgüzar, astlarını mahkemeye vermekten zevk alan, formalite düşkünü bir adamdı.

Onun bölgesindeki jandarma karakollarında kimse rahat yüzü görmezdi. Yüzbaşıdan gelebilecek bir uyarı ya da kınamaya karşı her an tetikte olmak zorundaydılar.

Savaş çıktı çıkalı, Pişek bölgesindeki jandarma karakollarının üzerinde kara bulutlar dolaşıyordu.

Tam anlamıyla ürkünç bir ortam oluşmuştu. Kırtasiyeciliğin yıldırımları çavuşların, onbaşıların, erlerin ve görevlilerin tepesinden eksik olmuyordu. İncir çekirdeğini doldurmayacak bir hata yüzünden bile disiplin soruşturması açılıyordu.

Yüzbaşı, denetlemeye gittiği her karakolda, "Bu savaşı kazanmak istiyorsanız, her konuda kılı kırk yaracaksınız!" diye nutuk çekiyordu. "Tedbiri asla elden bırakmayacaksınız! Adımınızı denk atacak, uyanık olacaksınız!"

Kendini dört bir yandan ihanetle kuşatılmış hisseden yüzbaşıya bakılırsa, şu savaş koşullarında, bölgesindeki jandarmaların tümünün ar damarı çatlamıştı. Bu kadarla kalsa iyi; böylesine önemli bir zamanda herkes şu ya da bu biçimde görevden kaytarmaya bakıyordu.

Ne var ki, kendisi de üst makamların bombardımanı altındaydı. Savunma Bakanlığından gelen yönergelerde, Savaş Bakanlığının verdiği bilgilere göre Pisek'teki askerlerin düşman tarafına geçmekte oldukları belirtiliyordu.

Yüzbaşı'dan, komutası altındaki bölgenin vatana bağlılığını araştırması istenmiş; sonuçta, durumun feci olduğu çıkmıştı ortaya. Seferberlik ilan edildiğinde, çevre köylerdeki tüm kadınlar, kocalarına askerlik şubelerine kadar eşlik etmişlerdi. Yüzbaşının, İmparator Hazretleri uğruna kendilerini öldürtmeyecekleri konusunda erkeklerin tümünün karılarına söz verdiğinden en küçük bir kuşkusu yoktu.

Sarı-siyah bayrakların kapladığı ufka, devrim bulutlarının gölgesi düşmeye başlamıştı. Sırbistan ve Karpatlar'da 28. ve 11. alaylar düşman saflarına geçmişti. 11. Alay'da Pişek bölgesinden askerler de bulunuyordu. Yaklaşan devrimin fırtına öncesi sessizliğinde, Vodnyani'den gelen acemi erlerin ellerinde siyah kurdelelerle bağlanmış karanfiller vardı. Prag'dan cepheye gitmekte olan tren Pisek'te durduğunda, yük vagonlarına doluşturulmuş askerler, Pişekli sosyete hanımlarının verdiği sigara ve çikolataları geri fırlatmışlardı.

Bir tabur askeri cepheye götüren bir tren Pişek İstasyonu'nda durduğunda, Almanca, "Tanrı İmparatoru korusun! Kahrolsun Sırplar!" diye bağıran bazı Pisek'liler, askerlerden öyle bir sopa yemişlerdi ki bir hafta insan içine çıkamamışlardı.

Kilise orglarının “Tanrı İmparatorumuzu Korusunu çalmasının utanç verici bir düzenbazlıktan öteye gitmediğini gösteren bütün bu olaylar meydana gelirken, jandarma karakollarından merkez komutanlıklarına, hiçbir sorunla karşılaşamadığını, hiçbir yerde savaş aleyhtarı kışkırtmalara rastlanmadığını, halkın maneviyatının yerinde olduğunu belirten raporlar gidiyordu.

Jandarma Yüzbaşısı, denetlemeye gittiği her karakolda, “Size jandarma demek için bin şahit ister,” diyordu. “Ağzınızı açacağınıza gözünüzü açmanız gerekirken, gittikçe laçkalaşıyorsunuz. Manda gibi yayılmaktan başka bir şey bilmez misiniz siz?”

Bu hayvansal benzetmeyi yaptıktan sonra da, “Cephe gerisinde yan gelip keyif çatıyorsunuz,” diye ekliyordu. “Savaş beni ırgalamaz, ne bok yerlerse yesinler, diye düşündüğünüzü bilmiyor muyum sanıyorsunuz?”

Ardından, jandarmanın görevleri, genel durum ve Avusturya monarşisinin daha da güçlendirilmesi için neler yapılması gerektiği üzerine uzun bir söylev geliyor ve söylev sürgün ve hapis tehditleriyle, küfürlerle son buluyordu.

Yüzbaşı, vatanı bir tek kendisinin beklediğine, emrindeki karakollarda görev yapan bütün jandarmaların kafayı çekmekten başka bir şey düşünmeyen, beş para etmez bir çıkarcılar sürüsü olduğuna inandırmıştı kendini. Maaşları düşük diye, iki tek atmak için rüşvet almaktan utanmıyorlar, koskoca Avusturya İmparatorluğumu içten kemiriyorlardı. Güvendiği tek kişi, bölge komutanlığındaki çavuşuydu; ama çavuşun, meyhanede ne zaman kafayı bulsa, “Bizim enayi dümbeleği bugün ne soytarılıklar yaptı gene; anlatsam, aklınız durur, götünüz tavana vurur...” dediğinden haberi yoktu tabii.

Yüzbaşı, jandarma onbaşısının Putim’den getirdiği Şvayk hakkındaki raporu inceliyordu. Komutanın karşısında hazır olda bekleyen Çavuş Mateyka ise, “Yüzbaşının da, raporlarının da cehenneme kadar yolu var!” diye geçiriyordu içinden. Aklı, arkadaşlarının altmışaltıya oturmak için onu bekledikleri Otava’daydı.

“Geçen gün ne dediğimi hatırlıyor musun, Mateyka?” dedi Yüzbaşı. “Protivin’deki çavuşun hayatımda gördüğüm en muhteşem salak olduğunu söylemiştim. Ama şu rapora bakılırsa, salaklıkta kimse Putim’deki çavuşun

eline su dökemez. O kanı bozuk onbaşıya it gibi bağlayıp buraya saldıkları asker, casus masus olamaz. Besbelli, adi bir asker kaçağı. Putim’deki hıyar öyle bir zırvalamış ki raporu yazarken körkütük sarhoş olduğunu çocuklar bile anlar.”

Raporu okuduktan sonra, “O askeri hemen buraya getir,” diye emretti Çavuş’a. “Hayatımda bu kadar ipe sapa gelmez bir rapor görmedim. Bir de tutmuş, bu gerzek onbaşıyı muhafız diye yollamış. Bunlar beni tanımamışlar hâlâ. Ben şeytana külahını ters giydiririm be! Cin olmadan adam çarpacaklar akılları sıra. Ulan, ben adamı sıçırgan ederim be!”

Ardından, gene bitmek bilmeyen bir nutuk geldi. Jandarmalar, kendilerine verilen emirlere asla uymuyorlardı. Karakol çavuşları, aklı evvellik yapayım derken, işleri iyice arapsaçına çeviriyorlardı.

Üst makamların, casusların memlekette kol geziyor olabileceği yolundaki uyarılarını gören jandarma çavuşları, öküz altında buzağı aramaya kalkıyor, önlerine gelene casus yaftası yapıştırıyorlardı. Savaş biraz daha uzayacak olursa ortalık tımarhaneye dönecekti. Hemen Putim’e bir telgraf çekip çavuşa ertesi gün Pisek’e gelmesini söylemeliydiler. “Çok önemli bir olay” diye başladığı raporunu yedirecekti ona.

Şvayk karşısına geldiğinde, “Hangi alaydan kaçtın?” diye sordu Yüzbaşı.

“Hiçbir alaydan kaçmadım.”

Yüzbaşı, Şvayk’ın yüzündeki saflığı fark edince, sormadan edemedi: “Bu üniformayı nereden buldun sen?”

Şvayk, uysal bir gülümseyişle, “Askere alınan herkese üniforma verilir,” dedi. “Ben 91. Alay’danım ve alayımdan kaçmış değilim. Tam tersine.”

“Tam tersine'yi o denli vurgulayarak söylemişti ki, kafası karışan Yüzbaşı, “Ne demek, tam tersine?’’ diye sordu bu kez.

“Aslında son derece basit bir durumla karşı karşıyayız,” diye yanıtladı Şvayk. “Ben alayıma gidiyorum, daha doğrusu alayımı arıyorum, kaçıyor değilim. Bir an önce alayıma ulaşmaktan başka bir isteğim yok. Çeske Budyeyovitse’den gittikçe uzaklaştığımı ve bütün alayın orada beni beklediğini düşündükçe zıvanadan çıkıyorum. Putim’deki Çavuş, haritada Budyeyovitse’nin güneye düştüğünü gösterdi, ama beni kuzeye gönderdi.”

Yüzbaşı, “Milleti kuzeye göndermekten çok daha büyük haltlar karıştırıyor o!” dercesine elini salladı.

“Demek, alayını bulamıyorsun?” dedi. “Peki, hiç aradın mı?”

Şvayk, tüm olup biteni anlattı. Tabor’dan başladı ve Budyeyovitse’ye varmak için geçtiği yerleri bir bir sıraladı: Milevsko - Kvyetov - Vraj - Malçin - Çijova - Sedlets - Horajdovitse - Radomişl - Putim - Ştekno - Voliyn -Dub - Vodnyani - Protivin ve sonunda yeniden Putim.

Şvayk, telaşlı telaşlı, kara bahtıyla nasıl savaştığını, karşısına dikilen engellere aldırmaksızın Budyeyovitse’deki 91. Alay’a ulaşmak için ne kadar büyük bir çaba harcadığını ve tüm çabalarının nasıl boşa çıktığını anlatmaya başladı.

Şvayk, kendinden geçmişçesine anlatıyor; Yüzbaşı ise, önündeki kâğıda kurşunkalemiyle, alayına erişmeye çalışan Aslan Asker Şvayk’ın dönüp dolaşıp aynı noktaya geldiği bir kısırdöngü çiziyordu.

Yüzbaşı, Şvayk’ın başından geçenleri keyifle dinledikten sonra, “Meğer sen ne kadar bela bir işe kalkışmışsın,” dedi. “Durmadan aynı yerde dolanıp durmak çok zor bir iş olsa gerek.”

“Hep o Çavuş’un yüzünden,” diye karşılık verdi Şvayk. “Yoksa bu mesele çoktan çözülürdü. Ne adımı sordu ne de alayımı. Her lafımdan gizli anlamlar çıkardı. Beni alıp Budyeyovitse’ye götürseydi, benim casus falan değil, alayını arayan Şvayk olduğumu kışladakilerden öğrenebilirdi. Şimdi çoktan alayıma katılmış, askeri görevlerimi yerine getiriyor olurdum.”

“Peki, Putim’de, bir hata yaptıklarını onlara neden söylemedin?”

“Çavuşla konuşmanın hiçbir yararı olmayacağını anladım. Vinoradi’de Rampa adında bir ihtiyar meyhaneci vardı; biri veresiye içki istedi mi, top atsan duymazdı.”

Yüzbaşı, o saat kararını verdi. Alayına ulaşmak amacıyla fırdolayı dönüp duran birinin, aklını peynir ekmekle yemiş olması gerekirdi. İşte bu yüzden, hemen yazıcıyı çağırttı, resmî yazışmaların tüm kural ve inceliklerine uyarak şu raporu yazdırdı:

Çeske Budyeyovitse’deki İmparatorluk ve Krallık 91. Piyade Alay Komutanlığına.

Komutanlığınıza teslim edilmek üzere gönderilen Yozef Şvayk, kendisinin 91. Piyade Alayı erlerinden olduğunu ileri sürmektedir. Pişek bölgesine bağlı Putim’deki jandarma karakolunca, asker kaçağı olduğu zannıyla tevkif edilen bu şahıs, bağlı olduğu alaya ulaşmaya çalıştığını iddia etmektedir. Söz konusu şahıs, ufak tefek, tıknaz, yuvarlak yüzlü ve mavi

gözlüdür: göze batan hiçbir hususiyeti yoktur. Ek b.l’de, mevkufa ayrılan harcırahın makbuzu takdim edilmiştir; Millî Müdafaa Vekâletine havale edilmesi arz edilir. Ek c.l’de ise, şahıs tevkif edildiği sırada üzeride bulunan ordu mallarının listesi yer almaktadır.

Şvayk’ın Pisek’ten Budyeyovitse’ye yaptığı tren yolculuğu hiç de sıkıcı değildi. Yanına verdikleri genç jandarma, kaçacak diye ödü koptuğundan gözünü Şvayk’ tan ayırmıyordu. Yol boyunca çok zor bir sorunun yanıtını aradı durdu: “Şimdi helaya gitmem gerekse, ne halt ederim ben?”

Sonunda, Şvayk’ı da yanında götürmekten başka çaresi olmadığını kabul etti de huzura kavuştu.

Tren istasyonundan Budyeyovitse’deki Marianske Kışlası’na giderlerken de, gözünü Şvayk’tan ayırmadığı gibi, nerdeyse her köşe başı ya da kavşakta, muhafızlara kaç mermi verildiğinden dem vuruyor; Şvayk da, her seferinde, kazara başka birini vururum korkusuyla hiçbir jandarmanın sokak ortasında ateş açmayı göze alamayacağını söylüyordu.

İtişe çekişe kışlaya vardılar.

Teğmen Lukaş, kışlada göreve başlayalı iki gün olmuştu. Ofisinde, masasının başında dünyadan habersiz oturuyordu ki, birden Şvayk’ı kâğıtlarıyla birlikte karşısına getirdiler.

Şvayk, yüzünde ciddi bir anlatım, “Komutanım, ben geldim,” diyerek selam çaktı.

O andaki sahneyi, Bölük Başçavuşu Kotatko, sonradan şöyle anlatacaktı: Teğmen Lukaş, Şvayk’ı karşısında görür görmez yerinden fırlamış, ellerini başına götürerek Kotatko’nun kollarına yığılmıştı. Teğmen kendine geldiğinde, hâlâ selam duran Şvayk, “Komutanım, ben geldim,” demişti bir kez daha. Beti benzi kireç gibi olan Teğmen Lukaş, Şvayk’ın kâğıtlarını elleri titreyerek alıp imzaladıktan sonra jandarmaya her şeyin yolunda olduğunu söylemiş, Şvayk dışında herkesin dışarı çıkmasını emretmiş ve kapıyı içeriden kilitlemişti.

Şvayk’ın Budyeyovitse seferi böyle son bulmuştu. Kabul etmek gerekir ki, eğer Şvayk rahat bırakılmış olsaydı, Budyeyovitse’ye kendi başına gidecekti. Yetkililerin, onu kendilerinin getirdiklerini söyleyerek böbürlenmeleri boşuna. Şvayk’ın savaşa katılma konusundaki kararlılığının önünde hiçbir şey duramazdı.

Şvayk ile Teğmen Lukaş birbirlerine bakıyorlardı. Teğmenin gözlerinde ürkütücü, gözdağı veren, acımasız bir pırıltı yanıp sönüyordu; Şvayk ise, yitirip de yeniden bulduğu sevgili bir dostuna bakarcasına sevecen, iyilik dolu gözlerle bakıyordu teğmene.

Odada çıt çıkmıyordu. Yalnızca dışarıda, koridorda bir yandan volta atıp bir yandan da dersine çalışan görev düşkünü bir asteğmenin sesi işitiliyordu. Sesine bakılırsa, ağır nezleye yakalanmış, kışladan çıkamamıştı. İmparatorluk ailesi üyelerinin kışlalarda nasıl karşılanacağını Almanca olarak ezberlemişti. Açık seçik duyuluyordu: "Saygıdeğer konuklar kışlaya yaklaşırken, tüm tabyalardan top atışıyla selamlanırlar. Komutan, konukları, at sırtında ve elinde kılıçla karşılar..."

Teğmen, "Sus ulan!" diye gürledi koridora doğru. "Defol buradan! Ateşin varsa zıbar yat, çıkma yataktan!" Asteğmen odanın önünden uzaklaşırken, nezleli sesi koridorun sonundan hâlâ işitilebiliyordu:

"Komutan selam durur durmaz, top atışı tekrarlanır. Saygıdeğer konuklar, at ya da arabalarından indiklerinde, bir kez daha top atışıyla selamlanırlar."

Teğmen ile Şvayk gene hiç konuşmadan birbirlerine bakıyorlardı. Sonunda Teğmen Lukaş, acı bir alaycılıkla, "Çeske Budyeyovitse'ye hoş geldin, safalar getirdin Şvayk," dedi. "Boşuna dememişler, ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane. Hakkında bir tutuklama emri zaten var; yarın da alay mahkemesine çıkacaksın. Bundan böyle, senin yüzünden keyfimi kaçırmaya hiç niyetim yok. Senden yeterince çektim; insan sabır taşı olsa çatlar. Senin gibi bir çatlağa o kadar zaman nasıl katlandım, anlamıyorum..."

Odanın içinde gidip gelmeye başladı:

"Aklım duruyor! Nasıl oldu da vurmadım seni! Sahi, seni vursaydım bana ne yaparlardı dersin? Hiçbir şey; kesin beraat ettirirlerdi. Anlıyor musun?"

"Gayet iyi anlıyorum Komutanım."

"Bana bak Şvayk, gene zırvalamaya başlama, yoksa elimden bir kaza çıkacak. Üçkâğıtlarına bir son vereceğiz artık. Bitmez tükenmez salaklıklarınla ortalığı birbirine kattığın yeter."

Teğmen Lukaş, ellerini ovuşturarak, "Sonun geldi Şvayk," dedikten sonra masasının başına geçip bir kâğıda bir şeyler yazdı; kapının önünde bekleyen nöbetçiyi çağırıp Şvayk'ı notla birlikte başgardiyana teslim etmesini emretti.

Şvayk’ın kışla avlusundan geçirilip başgardiyana teslim edilişini, başgardiyanın üzerinde sarı-siyah harflerle “Alay Tutukevi” yazan kapıyı açışını, Şvayk’ın kapının ardında gözden yitişini ve az sonra başgardiyanın tek başına dışarı çıkışını pencereden seyrederken Teğmen’in içi yağ bağladı. “Tanrı’ya çok şükür!” dedi kendi kendine. “Nihayet zindanı boyladı.”

Şvayk, Marianske Kışlası’nın karanlık zindanında, bir saman döşeğe uzanmış yatan şişman bir mahpus tarafından içtenlikle karşılandı. Asteğmen olduğu anlaşılan bu adam, içerideki tek tutukluydu; iki gündür sıkıntıdan patlıyordu. Şvayk orada ne aradığını sorunca, sudan bir olaydan içeri atıldığını söyledi. Kafasının kıyak olduğu bir gece, meydanın oradaki bir kemeraltında yanlışlıkla bir topçu teğmenini tokatlamıştı. Aslına bakılırsa, tokat mokat da atmamıştı, bir fiskede kasketini düşürmüştü yalnızca. Kemeraltında dikilip duran topçu teğmeninin bir orospuyu beklediğini o saat anlamış; arkası dönük olduğu için, onu arkadaşı Materna Frantişek sanarak şaka yapmaya kalkmıştı.

“Arkadan Materna’ya çok benziyordu,” dedi Şvayk’a. “Ben de sessizce yaklaşıp, ‘Selam Materna!’ diyerek kasketini uçuruverdim. Salak herif düdüğe asılıp inzibatları başımıza toplamasın mı! Alıp götürdüler beni tabii. Elbet o kargaşada birkaç tokat atılmış olabilir, ama ne önemi var ki! Onu başkasına benzettiğim çok açık. Zaten kendisi de, ‘Selam Materna!’ dediğimi doğruluyor; oysa onun adı Anton. Akıl var yakın var. Başım belaya girerse, bir tek hastaneden kaçtığım için girer; hastane kayıtlarına bakarlarsa, yandığımın resmidir...

“Askere alındığımda,” diye sürdürdü sözünü, “şehirde bir oda tuttum ve romatizmaya yakalanmak için ne mümkünse yaptım. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken kafayı çekip şehir dışında bir hendeğe sırtüstü uzandım; üstelik çizmelerimi çıkarmayı da unutmadım. Hem de bir kere değil, tam üç kere yaptım bunu. Bana mısın demedi. Sonra, kışın ortasında, tam bir hafta boyunca her gece Malşe Nehri’ne girdim; ama tam tersi etki yaptı. Çelik gibi oldum, dostum; o kadar ki, oturduğum evin bahçesinde bir gece sabaha kadar karda yattım; ev halkı sabahleyin beni uyandırdığında ayaklarım kürk terlik içindeymiş gibi sımsıcaktı. Grip falan olaydım bari, ama ne gezer! O kahrolası belsoğukluğuna bile yakalanamadım. Her Allah’ın günü kerhaneye gittimse de kâr etmedi. Bir sürü arkadaşım ne hastalıklara yakalandı, bana bir bok olmadı. Şansım dönmüyordu, dostum. Hani, kırk yılda bir hırsızlığa çıksam, ay erken

doğacak. Derken, bir gün Goncagül Meyhanesi'nde Hluboka'lı sakat bir askere rastladım. 'Pazar günü bana uğra; söz veriyorum, ertesi gün fil ayağı gibi şişecek ayakların,' dedi. Gittim tabii. İğne ve şırıngayla bir şeyler yaptı ayaklarıma; inanır mısın, Hluboka'dan eve dönene kadar akla karayı seçtim. Sağ olsun, beni aldatmamıştı. Nihayet benim de nur topu gibi bir kas romatizmam olmuştu. Hemen hastaneye kaldırdılar; hiç değilse bir süre yan gelip yattım. İşte tam o sıralar, talih bir kere daha yüzüme güldü; kayınbiraderim Dr. Masak, Jijkov'dan Budyeyovitse'ye atandı. Hastanede bu kadar uzun kalabilmemi ona borçluyum. Eğer o kayıt defteri keleğine gelip bir çuval inciri berbat etmeseydim, beni çürüğe bile ayırtabilirdi. Ama hiç de fena fikir değildi; hatta dâhiyane bir fikir olduğu bile söylenebilirdi. Koca bir defter aldım, '91. Alay Hasta Kayıt Defteri' yazan bir etiket yapıştırdım üstüne. Başlıklar falan her şey yerli yerindeydi. Uyduruk adlar yazmıştım, hepsinin düzenli olarak ölçülen ateşlerini, nabızlarını, tansiyonlarını falan. Her gün öğleden sonra, doktorun vizitesi biter bitmez, defteri koltuğumun altına sıkıştırıp şehrin yolunu tutuyordum. Kapıda yaşını başını almış askerler nöbet tuttuğundan, mesele çıkmıyordu. Kayıt defterini gösterince selama durdukları bile oluyordu. Şehre varınca, vergi dairesinde çalışan bir arkadaşıma uğrayıp sivilleri giyiyordum. Oradan, doğru meyhaneye. Herkesle ahbap olmuştum; sohbeti koyulttuk mu öyle laflar ediliyordu ki, bilmeyen vatanı satıyoruz sanır. Bir süre sonra gözümü iyice kararttım, sivilleri giymeye bile gerek duymadan o meyhane senin, bu meyhane benim dolaşmaya başladım şehirde. Hastaneye sabaha karşı dönüyordum. Gece devriyesi durduracak olursa, hemen '91. Alay Hasta Kayıt Defteri'ni gösteriyor, sorgusuz sualsiz geçip gidiyordum. Hastane kapısında gene sessizce defteri gösterip içeri giriyor, hiç sorun çıkmadan yatağıma ulaşıyordum. O kadar güveniyordum ki kendime, bana kimse bir şey yapamaz diyordum. Sonra, işte o meşum gece geldi çattı, o feci hatayı yaptım. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli. Büyük lokma ye, büyük söz söyleme. Evet dostum, meğer atalarımız haklıymış: Ne doğrarsan aşına o çıkar kaşığına. Şeytan'la kabak ekenin, kabak başına patlar. Aza tamah çok ziyan getirir. Kendini dev aynasında gördün mü, ayvayı, yiyorsun işte. Sen sen ol, küçük dağları ben yarattım deme. Şimdi, ömür boyu çürüğe ayrılma fırsatını teptiğimi düşündükçe zıvanadan çıkıyorum... Askerlik şubelerinden birinde yan gelip keyif çatacaktım ne güzel! Kafasızlığımın kurbanı oldum..."

Çenesi düşmüştü bir kere, susmak bilmiyordu: “Kartaca düştü. Ninive haritadan silindi, dostum. Ama, nah şuraya yazıyorum işte, cephede tek bir kurşun sıkarsam ne olayım! Alay mahkemesinin de, subay okulunun da canı cehenneme! Yaşasın imparatorluğumuzun bütün geri zekâlıları! Okullarını da, sınavlarını da başlarına çalsınlar! Öğrenciler, kayıtlar, asteğmenler, üsteğmenler, tümünün yüzünü şeytan görsün! Sıçarım ben bu işin içine! Subay okuluymuş! Bütün yıl uğraşılır mı ulan o sümüklülerle! Bizim ordu felç abi, felç! Tüfek omza!’ demesi kolay; sağ omza mı, sol omza mı? Bil bakalım, kaç pırpır var onbaşının kolunda! Yedeklerin kayıtları tamam mı? Lanet olsun! Tütünün kaldı mı arkadaş? İster misin, tavana nasıl tükürülür öğreteyim sana? Bak, işte şöyle yapacaksın. Tavana tükürürken içinden bir dilek tutacaksın, mutlak kabul olur. Canın bira çektiyse, şu testideki suyu kafana dik. Karnın açsa, Şehir Kulübü’nün yemeklerini tavsiye ederim. Ama sıkıntının ilacı şiir yazmaktır, dostum. Dinle bak, ne destanlar döktürdüm:

Başkomutan, yitirdik bu savaşı demeden,
Kim sıvışır, çekip gider bu cepheden?
Düşman toplarına göğsümüzü siper ederiz,
Dimdik dikilir, var gücümüzle gürleriz:
Yüce Avusturya kimsenin önünde diz çökmez,
Ulu Tanrı bu millete asla sırt çevirmez.

Görsünler işte, arkadaş; halkımızın sevgili krallığımıza artık saygı duymadığını söyleyenler utansın. Adam hapiste yatıyor, mahkemeye çıkarılıp yargılanacak, içecek tütünü yok, ama hiçbiri umurunda değil, vatan sevgisi şu kadar eksilmiyor! Dört bir yandan saldırıya uğrayan yüce vatanına övgüler düzüyor. Hürriyetini elinden almışlar, ama aldırmıyor, dudaklarından sadakat yeminleri dökülüyor. *Morituri te salutant, Caesar!* Ölüler huzurunda selam duruyor, Kayzer; ama şu zindancıbaşı yok mu, fırlamanın allahı; hizmetkârların tam bir sahtekâr sürüsü. Önceki gün bana sigara alsın diye beş kron vermiştim herife; pis domuz bu sabah gelip hapiste sigara içmenin yasak olduğunu söylemesin mi! Bana sigara alırsa başı belaya girermiş; aylığını alır almaz beş kronumu geri verecekmiş. İnsan deli çıkar; yok kardeşim, artık hiçbir şeye inancım kalmadı. En kutsal

yeminler bile ihanete uğradı. Bu zindancıların tekmili düzenbaz! Orospu çocuğu sabahtan akşama kadar şarkı söylüyor bir de: ‘Şarkı söylenen yerde deliksiz uyur insan / Şarkı nedir bilmez yanlış yola sapan.’ Adi köpek, götten fırlama, sapısilik, kancığın dölü!”

Sonunda, Şvayk’a, ne suç işlediğini sormayı akıl etti.

“Demek, birliğine ulaşmaya çalışıyordun?” dedi. “Kim bilir başına neler gelmiştir. Tabor, Milevsko, Kvyetov, Vraj, Malçin, Çijova, Sedlets, Horajdovitse, Radomişl, Putim, Ştekno, Strakonitse, Voliyn, Dub, Vodnyani, Protivin, Putim, Pişek, Budyeyovitse. Doğrusu, fena taban tepmemişsin. Yarın da mahkemeye çıkacaksın, öyle mi? Eh, idam mangasının karşısında buluşuruz, dostum. Bizim Albay Schröder’e yeni bir eğlence işte. Alayda bir mesele çıktı mı, nasıl gözü döner bilemezsin. Kuduz köpekler gibi dönenir durur ortalıkta; sonunda, yaşlı beygirler gibi dili bir karış dışarı sarkar.

Gevezenin tekidir, nutuk atmaya bayılır, çenesi açıldı mı kapanmak bilmez, salyalar saçılır ağzından. Nereden biliyorsun dersen, daha önce bir kere takıştık onunla. Terzim üniformamı yetiştiremediği için, alaya uzun potinler ve silindir şapkayla gelmiştim. Resmî geçide de mecburen o kılıkta katıldım ve bölüğün solunda yürümeye başladım. Albay Schröder birden atını üstüme sürdü; az kalsın beni yere deviriyordu. *Donnerwetter!*[94] diye öyle bir haykırdı ki, gök gürledi sanırsın. ‘Sivillerinle ne arıyorsun burada, aşağılık herif?’ Ben de, kibarlığımı bozmadan, asteğmen olduğumu, eğitim görmeye geldiğimi söyledim. Adamın halini görmeliydin arkadaş! Yarım saat fırça attı bana. Ama silindir şapkayla selam duran bir askeri hayatında ilk defa görmüştür herhalde. Avazı çıktığı kadar bağırarak ertesi gün sorguya çekileceğimi söyledi ve atını mahmuzlayarak gözden kayboldu. Ama çok geçmeden dörtnala geri döndü, göğsünü yumruklayarak hakaretler yağdırdı ve eğitim alanını derhal terk edip tutukevinin yolunu tutmamı emretti. Mahkemeye çıkarıldığımda, iki hafta oda hapsi vermekle kalmadı, depodan getirttiği paçavraları giydirdi ve pırpırlarımı sökmekle tehdit etti beni.

O albay bozuntusu, Asteğmen, asalet timsalidir!’ diye gürledi ağzından köpükler saçarak. Askerliğin yüz akıdır onlar, zafer o cesur askerlerin süngüsünün ucundadır! Wohltat adında bir asteğmen vardı, gönüllü olarak cepheye gitti ve on beş düşman askerini esir aldı. Tam esirleri teslim

ederken tepesinde patlayan bir bombayla paramparça oldu. Beş dakika geçmemişti ki, teğmenliğe terfi emri geldi. Neden seni de böyle şanlı bir istikbal beklemesin? Belki sen de şan şöhret sahibi olabilir, subaylığa kadar yükselebilirsin; adın alay defterine altın harflerle yazılabilir...'"

Asteğmen yere bir tükürük attı:

"Gör bak, dostum, analar ne kerizler doğuruyor. Rütbelerini alsınlar da başlarına çalsınlar. 'Komutanım, siz bir ahmaksınız,' demek geliyor içimden. Kulağa ne kadar hoş geliyor, değil mi? 'Komutanım, siz su katılmadık bir ahmaksınız!' Bu daha da iyi galiba. Geberip gittikten sonra göğsünü madalyalar, nişanlarla donatmışlar, neye yarar! Omzu kalabalık ölü gömücüler sizi! Şu sığırlara imreniyorum vallahi. Onları mezbahada öldürmeden önce, eğitim alanına sürükleyip atış talimi yaptırmıyorlar hiç olmazsa."

Şişman asteğmen, öteki saman döşeğe yuvarlanıp devam etti:

"Bütün bu saçmalıklar bir gün mutlaka son bulacak. Sonsuza kadar sürecek değil ya! Palavra sıkmakla, bol keseden atmakla nereye kadar gider? Beni cepheye gönderseler, vagonun üstüne şöyle yazardım:"

Ey, aslan yürekli bitli piyade,
Geberip gideceksin siperlerde.

Kapı açıldı, içeri gardiyan girdi; çeyrek tayınla biraz su getirmişti.

Asteğmen, yattığı yerden gardiyana laf dokundurdu:

"91. Alay'ın aziz meleği, ne kadar asil bir davranış mahpusları ziyaret etmeniz! Hoş geldiniz, safalar getirdiniz, belli ki şefkat ve merhamet dolu yüreğiniz! Derdimize derman olmak için, zahmet etmişsiniz, onca yiyecek içeceği ayağımıza getirmişsiniz. Nasıl unutulur bu yüce iyiliğiniz! Güneş doğmayan mahpusanemize bir ışık seli gibi girdiniz!"

"Bakalım, mahkemede de böyle dalga geçebilecek misin?" diye homurdandı gardiyan.

Asteğmen, saman döşeğinden, "Fazla konuşma ulan, hıyarto!" diye karşılık verdi. "On asteğmeni içeri tıkman gerekseydi, kim bilir ne halt ederdin! Öküz trene bakar gibi ne bakıyorsun, Marianske Kışlası'nın zindan zebanisi! Hey yavrum benim, savaş nasıl olurmuş gösterirdim ben sana, ama neylersin işte! Geliş açısının yansıma açı sına eşit olduğunu bilir misin

sen? Bana kâinatta sağlam bir nokta göster, seninle birlikte dünyayı yerinden oynatayım, ahmakların şahı!”

Gardiyan kötü kötü baktı, kafasını iki yana sallayarak kapıyı vurdu çıktı.

Asteğmen, ekmeği eşit iki parçaya bölerken, “Bu gardiyan milletinden adam çıkmaz,” dedi. “Hapishane yönetmeliğinin 16. maddesine göre, kışladaki tutuklulara, hüküm giyene kadar, asker tayını verilmesi gerekir. Ama ne gezer! Burada orman kanunları yürürlükte! Tutuklunun hakkını yemek için birbirleriyle yarış ediyorlar.”

Şvayk’la ikisi ranzaya oturmuş, ekmeği kemiriyorlardı.

Asteğmen, “Gardiyana bak, savaşın insanları nasıl vahşileştirdiğini anlarsın,” diye sürdürdü sözünü. “Eminim, askere çağrılmadan önce geleceğe umutla bakan melek gibi bir delikanlıydı bizim gardiyan da; köyde kız yüzünden maraza çıktığında zayıfın yanında yer alan, efendi, insancıl, herkesin saygı duyduğu biriydi mutlaka. Bir de şimdiki haline bak... Ah, bilemezsin, çenesine bir yumruk çakmak, kafasını ranzaya çarpmak yahut bacaklarından tutup bok çukuruna daldırmak için nasıl yanıp tutuşuyorum. Oysa, dostum, bu bile insanın askerde ne kadar vahşileştiğini göstermiyor mu?”

Sonra bir şarkı tutturdu:

Bu kız cinden, iblisten bile korkmaz,
Topçu neferinden başkasıyla yatmaz...

“Dostum,” diye devam etti, “bütün bu olup bitenlere sevgili monarşimiz açısından bakarsak, durumun Puşkin’in amcasının durumundan hiç farkı olmadığını görürüz. Ayyaş amcası ölüm döşeğindeyken ne yazmıştı Puşkin:”

İç çekip karalar bağlamaktan başka neylersin,
İblis kapına dayanıp seni almaya geldiğinde!

Tam o sırada kapıda yeniden bir anahtar tıkırtısı işitildi; gardiyan koridordaki gaz lambasını yaktı.

“Karanlıkta bir umut ışığı!” diye bağırdı asteğmen. “Ordu aydınlanıyor galiba! İyi geceler, gardiyan efendi, tüm omzu kalabalıklara selam olsun,

sana da güzel rüyalar! Belki rüyanda beş kronumu geri verdiğini görürsün. Hani bana sigara alman için verdiğim, senin de gidip sağlığıma kafayı çektiğin beş kronumu. Tatlı rüyalar, namussuz herif!”

Gardiyanın ertesi günkü mahkemeyle ilgili bir şeyler homurdandığını duydular.

Asteğmen, “Gene baş başa kaldık işte,” dedi. “Dilersen, yatmadan önce, subay ve astsubayların hayvanlarla ilgili bilgilerinin her geçen gün nasıl arttığını açıklayayım biraz. Topun ağzına sürülecek yeni malzemeler, yeni askerî lokmalar bulup çıkarmak için, doğa tarihini ya da Koçi’nin yayımladığı ‘İktisadi Refahın Kaynakları’ adlı kitabı derinliğine incelemek gerekir. Bu kitabın her sayfası inek, öküz, domuz gibi kelimelerle doludur. Ama son zamanlarda yenilikten yana askerî çevrelerimizde askerlere yeni yeni adlar yakıştırıldığını görüyoruz. Mesela, 11. Bölük’ten Onbaşı Althof ‘dağ keçileri’ demeyi seviyor; Kaşperske Hori’li[95] Almanca öğretmeni Kıdemli Onbaşı Müller, askerlere ‘pis Çek domuzları’ diyor; Başçavuş Sondernummer ise, ‘öküz kafalı kurbağalar' ya da ‘besili Yorkshire domuzları’ demekle kalmıyor, askerleri, ‘Derini yüzdürüp içini doldurturum!’ diye haşlıyor. Öylesine uzmanca bir dil kullanıyor ki, hayvan doldurma işiyle uğraşan bir aileden geldiğini sanırsın. Diyeceğim, üstlerimizin hepsi de bize vatan sevgisi aşılamak için ellerinden geleni artlarına komuyorlar; askerlere bağırıp çağırarak, sövüp sayarak, masum bir ceylanın derisini yüzmeye ya da bir misyonerin butunu kızartmaya hazırlanan Afrika yerlileri gibi hoplayıp zıplayıp savaş naraları atarak, özel eğitim tekniklerine başvuruyorlar. Ama bütün bu küfürler Almanlar için geçerli değil tabii ki. Mesela, Başçavuş Sondernummer, ‘domuz sürüsü’ deyimini kullanacak olursa, Almanlar üstlerine alıp alınmasınlar diye, hemen ‘Çek’ sıfatını eklemeyi ihmal etmiyor. Hele bir ‘Çek’ demesin, bak, 11. Bölük’ün tekmil onbaşı ve çavuşları, açgözlülükle yuttuğu yağa batırılmış süngeri gırtlağından çıkaramayan sefil bir köpek gibi nasıl gözlerini devirip duruyorlar. Bir keresinde, Kıdemli Onbaşı Müller’le Onbaşı Althof, askerlerin vatan savunması için nasıl eğitilmeleri gerektiğini konuşuyorlardı; ben de kulak misafiri oldum. İkide bir, ‘çeneye iki yumruk atmak’tan söz ediyorlardı. Önce birbirleriyle dalaşıyorlar sandım; ‘Almanların sarsılmaz askerî bütünlüğü parçalanıyor galiba,’ dedim kendi

kendime. Ama ne gezer. Meğer bizim askerlere yumruk atmaktan söz ediyorlarmış.

Onbaşı Althof kendinden geçmiş, anlatıyordu: 'Eğer o Çek domuzlarından biri otuz çömel-kalktan sonra da mum gibi durmayı öğrenmiyorsa, çenesine iki yumruk geçirmek de yetmez. Allah yarattı demeyeceksin, gömeceksin yumruğunu midesine; sonra, kepini kulaklarına kadar geçirip, 'Geriye dön,' diyeceksin. Arkasını döner dönmez, basacaksın tekmeyi kıçına. Ancak öyle öğrenir dimdik durmayı. Bak o zaman, Teğmen Dauerling nasıl kırılıyor kahkahadan.'

Sevgili dostum," diye devam etti asteğmen. "Sana Dauerling'i anlatmazsam, orta yerimden çatlarım herhalde. Meksika'nın sınır boylarındaki bir çiftlikte yalnız başına yaşayan bir kocakarı, namlı bir eşkıyanın efsanelerini nasıl ballandıra ballandıra anlatır, 11. Bölük'ün erleri de öyle anlatırlar Dauerling'i. Herifçioğlu, adam yemekle nam salmıştır. Sanırsın, ellerine düşen düşman kabilelerden yerlileri bir güzel midelerine indiren Avustralya kabilelerinden bir yamyam. Akıllara durgunluk veren bir hayat hikâyesi var. Doğumundan kısa bir süre sonra, dadısı kucağında bebekle yere düşüyor, minik Konrad Dauerling de kafasını vuruyor bir yerlere. Ama nasıl vurduysa, kafası hâlâ yamyassı; sanki Kuzey Kutbu'na kuyrukluyıldız çarpmış. Herkes, beyin sarsıntısını atlatsa bile bu çocuktan artık hayır gelmez, diye düşünüyor. Bir tek albay olan babası umudunu kesmiyor; hem zaten fark etmez, diyor, nasıl olsa büyüyünce orduya katılacak. Genç Dauerling, sonunda Harp Okulu'na girmeyi başarıyor başarmasına; ama daha önce teknik okulda okuduğu dört yıl boyunca ona özel ders veren hocalar kafayı üşütüyorlar. Biri, resmen deli çıkıyor ve genç yaşta saçları ağarıyor; biri, öylesine çaresizliğe kapılıyor ki, kendini Viyana'daki St. Stephan Katedralinin tepesinden aşağı atmaya kalkıyor. Harp Okulu'ndakiler, Dauerling'in daha önceki eğitiminin yetersizliğini dert etmiyorlar. Neden dersen, öğrencilerin esaslı bir eğitimden gelmelerini zaten pek istemezlermiş. Bir tek ülküleri varmış, o da sıkı bir Prusya askeri yetiştirmek. Eh, doğrusu yerden göğe kadar haklılar; eğitim, ruhu inceltir, soylu kılar, ama ruh inceliği orduda bir boka yaramaz. Subay dediğin, ne kadar hamhalat olursa o kadar iyidir.

Bizim Dauerling, bütün öğrencilerin hiç değilse yalapşap öğrendikleri konularda bile geri kalıyor. Çocukluğunda kafasına aldığı darbenin izleri orada bile görülebiliyor.

Sınavlarda verdiği yanıtlar, başına gelen talihsiz kazayı apaçık gözler önüne seriyor. Öyle sınırsız bir salaklık örneği koyuyor ki ortaya, Harp Okulu'ndaki bütün hocalar ondan 'Bizim minik budalamız' diye söz ediyorlar. Onun bu muhteşem ahmaklığını görenler, 'On-on beş yıla kalmaz, kesin ya Harp Akademisi'ne girer ya da Savaş Bakanlığı'na,' diyorlar.

Savaş patlak verip de tüm Harp Okulu öğrencileri ordu saflarına alınınca, Konrad Dauerling de kendini 91. Alay'da buluyor."

Asteğmen, biraz soluklanıp devam etti:

''Dauerling, Savaş Bakanlığı'nın çıkardığı 'Talim ve Terbiye' adlı kitapta, terörün askerler için gerekli olduğunu okuyor; ne kadar terör uygulanırsa, eğitimin o kadar başarılı olacağını öğreniyor. Ve bu konuda her zaman büyük beceri gösteriyor. İlk başlarda bütün askerler onun böğürtülerinden sıyırtmak için hastayız diye revire çıkıyorlar; tabii, başlarına neler geleceğini bilmeden. Hastayım diye revire mi çıktın, Dauerling dayıyor sana üç gün 'ağır ceza'yı. Ağır ceza' dedikleri, sabahtan akşama kadar eğitim alanında ananı ağlatıyorlar, akşam da hücreye kapatıyorlar. Dauerling'in bölüğünde artık hiç kimse revire çıkmıyor. Senin anlayacağın, hastalıktan söz eden hücreyi boyluyor. Eğitim alanında da tıpkı kışladaki gibi konuşur Dauerling; 'domuz'dan başlar, 'domuzun iti' gibi ne idüğü belirsiz bir hayvanla bitirir. Ama son derece hoşgörülüdür aynı zamanda. Seçimi askerlere bırakır: 'Söyle bakalım öküz herif, suratının ortasına birkaç yumruk mu istersin, üç gün ağır ceza mı yoksa?' Gel gör ki, ağır cezayı seçen birkaç yumruk yemekten de kurtulamaz. Dauerling şöyle açıklar bunu: 'Ulan ıslak sıçan, mostranın bozulmasından mı korkuyorsun? Sen top ateşi altında donuna edersin be!'

Dauerling'in, bir keresinde, askerin birinin gözünü patlattıktan sonra Almanca şöyle dediği söylenir: 'Amma mesele yaptınız haa! Nasıl olsa vurulup gidecek bir fırlama için değer mi?' Feldmareşal Konrad von Hötzendorf da aynı şeyi söylememiş miydi: 'Eninde sonunda bütün askerler vurulup gidecek.'

Dauerling'in en sevdiği ve en etkili yöntemlerinden biri de, Çek askerlerini karşısına dizip Avusturya ordusunun kuralları konusunda nutuk çekmektir; kelepçe vurmaktan tut da, ipe çekmeye ve kurşuna dizmeye kadar, başlarına neler gelebileceğini anlatır uzun uzun. Kış başlarında,

hastaneye yatmadan önce, 11. Bölük’ün orada talime çıkıyordum. İstirahat verilir verilmez, Dauerling başlıyordu konuşmaya:

‘Ulan, ayarı bozuk herifler, kafanızdaki o Çek rezilliğini boşaltmak lazım sizin. Sizde bu Çeklik varken darağacına bile gidemezsiniz. Başkomutanımız da Alman, biliyorsunuz. Duyuyor musunuz? Köpek soyları! Yatın yüzükoyun!’

Herkes yüzükoyun yere yatınca, Dauerling aralarında dolaşarak nutuk atıyordu:

‘Yüzükoyun dendi mi, bok çukuru da olsa yüzükoyun yatacaksınız demektir, haydut herifler. Askerler eski Roma’da bile yüzükoyun yatarlardı; o zamanlar herkes on yedisinden altmışına kadar askerlik yapardı. Otuz yıl talim yaptırırlardı adama, kışlalarda domuzlar gibi semirmelerine izin vermezlerdi. Orduda tek bir dil konuşulur, bir tek komuta bulunurdu. Askerler Etrüskçe konuşmayagörsünler, subaylar canlarına okurlardı. Bundan sonra, size bir şey söylendi mi Almanca cevap vereceksiniz, tamam mı, Çekçe denen o süprüntüyü duymayacağım. Bakın, camızlar gibi ne güzel yatıyorsunuz çamurun içinde. Sıkıysa bir ayağa kalkın da görün neler oluyor! Yerinden kımıldayanın ağzını burnunu kırarım. Neden? Çünkü yerinden kalkan, emirlere karşı gelmiş, disiplini ayaklar altına almış, isyan bayrağını açmış, kazan kaldırmış olur. O zaman da insan gibi değil, hayvan gibi davranılmayı hak eder. Bu yolun sonu darağacıdır.’”

Gönüllü, bir süre sustu; bu arada, belli ki, kışlada olup bitenlerle ilgili neler anlatacağını kafasında toparlamıştı:

“Yüzbaşı Adamiçka, uyuşuğun tekiydi. Bürosunda oturur, zararsız deliler gibi boş boş çevresine bakınırdı; birazdan, ‘Umurumda değil,’ diyecekmişçesine bir ifade olurdu suratında. Taburdan tekmil alırken aklından neler geçtiğini kimse bilemezdi. Bir gün, tekmil sırasında, 11. Bölük’ten bir asker öne çıkıp Teğmen Dauerling’i şikâyet etmiş; bir akşam önce sokakta kendisine ‘Çek domuzu’ dediğini söylemiş Yüzbaşı’ya. Bu asker sivil hayatında ciltçiydi, millî duyguları kuvvetli bir Çek işçisi.

Yüzbaşı Adamiçka, her zamanki sakinliğiyle, ‘Ya, demek öyle,’ demiş. ‘Demek dün sokakta sana böyle dedi. Peki, sen kışladan ayrılmak için izin almış miydin bakalım? Yıkıl karşımdan!’

Yüzbaşı Adamiçka, şikâyette bulunan askeri bir süre sonra odasına çağırtmış. Gene aynı sakinlikle, ‘Konuyu incelettim,’ demiş. ‘O akşam ona kadar izinliymişsin. Onun için sana ceza vermiyorum. Yıkıl!’

İşte bu olay üzerine, arkadaşım, Yüzbaşı Adamiçka’nın gereğinden fazla haksever olduğuna karar verip kendisini apar topar cepheye gönderdiler ve yerine Binbaşı Wenzl’ı getirdiler. Binbaşı Wenzl, milliyetler meselesini kışkırtmaya kalkanlara illet oluyor, Teğmen Dauerling’in canına okuyordu. Karısı Çek olduğu için, milliyetçilik kavgalarından çok korkuyor. Yıllar önce, Kutna Hora’da yüzbaşıyken, bir otelde kafayı çekip garsona ‘Pis Çek!’ deyivermiş. Hemen belirteyim, Binbaşı Wenzl evinde de, herkesin içinde de Çekçe konuşur, oğulları Çek okullarında okurlar. Ama neyleyelim ki, o laf ağzından çıkıvermiş bir kere. Üstelik, ağzından çıkmakla kalmamış, birkaç gün sonra gazetede de çıkmış. Bunun üzerine, milletvekilinin biri tutmuş, Viyana parlamentosunda Binbaşı Wenzl’ın bu davranışı hakkında gensoru açılmasını sağlamış. Parlamentodaki ordu tartışmaları tam o sıralara rastladığından, Kutna Hora’lı sarhoş Wenzl davası bomba gibi düşmüş meclisin ortasına, adamcağızın başı bin türlü belaya girmiş.

Ne var ki, Binbaşı Wenzl sonradan, bu işin bir yıllık gönüllü yedek subaylardan Zitko’nun başının altından çıktığını öğreniyor. Meğer, aralarındaki eski bir itişmeden dolayı, haberi gazeteye Zitko vermiş. Wenzl’ın da bulunduğu bir partide, Zitko, Doğa Ana’dan dem vurmaya başlamış; göğü kaplayan bulutların, ufukta yükselen dağların, ormanda gürül gürül akan çavlanların, ötüşen kuşların güzelliğini ve yüceliğini kavramak için doğaya şöyle bir bakmanın yeterli olduğunu söylemiş. Sonra da eklemeden edememiş: ‘Bir düşünün, yüce doğanın yanında bir yüzbaşı nedir ki? Bir yedek subay gibi solda sıfır.’

O sırada subayların hepsi de zurna gibiymiş. Binbaşı Wenzl, bahtsız filozofu oracıkta ayağının altına almaya kalkmış; elinden zor almışlar. Gel zaman git zaman, Zitko’nun söyledikleri küçük bir değişiklikle nerdeyse bir atasözüne dönüşüp tüm Kutna Hora’lıların diline düşünce, aralarında düşmanlık iyice büyümüş: ‘Yüce doğanın yanında Binbaşı Wenzl nedir ki?’ O günden sonra, Wenzl, her gördüğü yerde itip kakmış Zitko’yu. ‘Fırlamanın çocuğu! Anasından doğduğuna pişman edeceğim onu!’ deyip duruyormuş. Neyse, Zitko sivil hayata dönüp felsefe okumaya başlamış da, Wenzl’ın elinden kurtulmuş. Ama o günden sonra Binbaşı Wenzl küçük rütbeli subayların tümüne düşman kesilmiş. Üsteğmenler bile payını almıştır onun öfke ve nefretinden; teğmenlerle asteğmenlerin halini sen düşün artık.

Binbaşı Wenzl, ha bire, ‘Tahtakurusu gibi ezeceğim onları!’ der. Önemsiz bir suç işleyen bir askeri ona şikâyet etmeye kalkan subayın vay haline. Binbaşı Wenzl’ın gözünde, yalnızca büyük ve korkunç suçların önemi vardır. Mesela, bir askerin cephanelikte nöbet tutarken ya da daha da fecisi, gece, Marianske Kışlasının duvarını aşmaya çalışırken uyuyakalıp devriyeye yakalanması. Bütün bunlar, Binbaşı’ya göre, alayın şerefini iki paralık eden büyük suçlardır.

Bir keresinde, koridorda, ‘Ben onun canına okumaz mıyım!’ diye bağırdığını duymuştum. ‘Hıyarın, devriyeye üçüncü yakalanışı bu. Hemen içeri tıkın salağı! Bu herifi alaydan uzak tutmalı; gönderin bir yere, el arabasıyla gübre taşısın. Devriyelerle dövüşmemiş bile! Bu piçlere asker demek için bin şahit ister; bunlar çöpçü bile olamaz be! Ertesi güne kadar aç bırakın. Şiltesini, battaniyesini falan da alın, atın hücreye dürzüyü!’

Şimdi, düşünebiliyor musun arkadaşım, Binbaşı buraya daha yeni gelmişti ki, geri zekâlı Teğmen Dauerling bir eri şikâyet edip tabur soruşturması açılmasını istedi. Hem de neden? Bizimki pazar günü öğleden sonra genç bir hatunla meydanda fayton gezintisi yapıyormuş, oradan geçen erlerden biri de selam vermemiş! Astsubayların anlattığına bakılırsa, o gün ortalık mahşer yerine dönmüş. Tabur karargâhındaki başçavuş koltuğunun altında dosyalarla koridora fırladığında, Binbaşı Wenzl, Dauerling’e kükrüyormuş:

‘Himmeldonnerwetter![96] Böyle bir saçmalığa izin veremem! Kesinlikle yasaklıyorum! Tabur soruşturmasının ne demek olduğundan haberin var mı senin Teğmen? Çocuk oyuncağı mı sandın? Sen meydanın ortasından arabayla geçerken adamcağız seni nasıl görsün! Asker subayına ancak karşı karşıya geldikleri zaman selam ve- rir, bunu sana öğreten olmadı mı şimdiye kadar? Asker, topaç gibi dönüp durup arabasıyla meydandan geçen teğmen mi arayacak yani? İyisi mi, sen sesini kes, otur oturduğun yerde. Tabur soruşturması çok ciddi bir iştir. Üstelik adam seni görmediğini söylemiş. Neden görmediğini söyleyeyim mi: O sırada kaldırımda bana selam veriyordu da ondan. Bana bakıyordu, anladın mı, Binbaşı Wenzl’a. Arkasında gözü mü var, senin sürdüğün faytonu görsün! Bir daha da beni böyle siktiri boktan işlerle uğraştırma!’

O günden sonra Dauerling değişti.”

Asteğmen esnedi:

‘Alay mahkemesine çıkmadan sıkı bir uyku çeksek iyi olacak. Alayda neler olup bitiyor, bilesin istedim. Albay Schröder, Binbaşı Wenzl’dan hiç hazzetmez. Aslında tuhaf bir adamdır. Gönüllüler okulunun başındaki Yüzbaşı Sagner’e bakılırsa, Albay Schröder tam bir asker; ama ne gariptir ki, cepheye gitmekten korktuğu kadar hiçbir şeyden korkmaz hayatta. Sagner’e gelince, geçimsizin tekidir; yedek subaylardan en az Schröder kadar nefret eder. Yedek subaylar onun gözünde ‘sivil pislikler’dir. Sagner’e göre, bu başıbozukları omuzlarına birer yıldız dikip piyon gibi cepheye sürersin, gerçek subayların yerine onlar geberir giderler; soyumuzu da gerçek subaylar sürdürürler.”

Asteğmen, battaniyeyi üstüne çekerken, ‘‘Ordu baştan ayağa kokuşmuş,” dedi. “Şaşkın halkımız onca zamandır uyanamadı. Kendilerini kuşbaşı gibi doğratmak için gözlerini kırpmadan cepheye koşarlar, kurşunu yedikleri zaman da, ‘Yandım anam!’ der, başka bir şey demezler. Kahraman diye bir şey yok, dostum; sadece boğazlanacak sığırlar var, bir de genelkurmaydaki kasaplar, o kadar. Ama sonunda herkes ayaklanacak ve ortalık mezbahaya dönecek. Yaşasın ordu! Hadi, iyi geceler!”

Sustu. Battaniyenin altında bir-iki dönendikten sonra sordu:

“Uyudun mu, ahbap?”

Şvayk, yattığı yerden, “Hayır,” diye yanıtladı. “Düşünüyorum.”

“Ne düşünüyorsun kardeşlik?”

“Vinoradi’de, Vavrova Sokağı’nda oturan Mliçko adında bir marangoza savaşın daha en başında Gümüş Kahramanlık Madalyası vermişlerdi, onu düşünüyorum. Neden madalya verdiler diye soracak olursan, alayda bombayla bacağı ilk kopan oydu da ondan. Adama bir takma bacak verdiler; o da, taktı madalyasını göğsüne, her önüne gelene alaydaki ilk harp malulünün kendisi olduğunu anlatarak dolaştı durdu. Bir keresinde, Vinoradi’deki Apollo Meyhanesi’ne uğramıştı; bir de baktım, mezbahada çalışan kasaplarla kapışmış. Sonunda, herifler, takma bacağını kaptıkları gibi kafasına indirdiler. Gel gör ki, bacağı kapan herif takma olduğunu bilmiyormuş, oracıkta bayılıverdi. Neyse, karakolda bacağı yerine takmışlar ama, Mliçko’nun da Gümüş Madalya'dan sıtkı sıyrılmış bir kere. Doğru tefeciye gitmiş, rehine vermeye kalkmış. Bırakırlar mı, o saat tutuklayıvermişler; Mliçko’yu da, madalyayı da. Başına bir sürü iş gelmiş. Kendini askerî hâkimin karşısında bulmuş. Mahkeme Mliçko’yu suçlu bulmuş; Gümüş Madalyayı da, takma bacağı da geri almışlar...”

“Nasıl olur?”

“Basbayağı olmuş işte. Bir gün bir heyet gelmiş ve takma bacağa layık olmadığını bildirmiş. Söküp götürmüşler. Öyle tuhaf şeyler oluyor ki gülmekten kırılırsın. Mesela, savaşta ölen askerlerin ailelerine bir madalya gönderiyorlar; bir de yazı: ‘Bu madalyayı görünecek bir yere asın.’ Vişerad’da Bojetyehova Sokağı’nda oturan bir adamcağız tanırım. Oğlu savaşta ölmüştü. Madalyayla yazıyı alınca kendisiyle dalga geçiyorlar sanıp küplere bindi. Madalyayı götürmüş, kenefin görünür bir yerine asmış. Aynı kenefi kullanan bir polis de, vatan hainidir diye ihbar etmiş adamı. Zavallının hayatı cehenneme dönmüş,”

“Bundan anlıyoruz ki,” dedi asteğmen, “bu hayatta hiçbir şey üzülmeye değmez. Geçenlerde Viyana’da ‘Gönüllünün Günlüğü’ diye bir kitap çıktı. İçinde, Çekçeye çevrilmiş harika bir şiire rastladım:”

Aslan yürekli, gözü kara bir gönüllü vardı,
Vatan uğruna gözünü kırpmadan can verdi.
Gördü herkes nasıl savaşılır aslanlar gibi,
Nasıl dövüşür bir yiğit kutsal ülkesi için.
Yatırdılar cansız bedenini bir top arabasına,
Dualar yükseldi gökyüzüne dudaklardan, Hükümdarı için kendini feda eden yiğidin
Göğsüne şeref madalyasını takarlarken.

Kısa bir sessizlikten sonra, “Bana sorarsan,” dedi asteğmen, “moralimiz gitgide bozuluyor, savaş coşkumuzu yitiriyoruz. Gel dostum, gecenin karanlığında, hapishanenin suskunluğunda, topçu neferi Yaburek’in şarkısını söyleyelim de, moraller yükselsin biraz. Ama öylesine gür bir sesle söyleyelim ki, tüm Marianske Kışlası dinlesin. Kapının önünde durup söylersek daha iyi duyulur.” Çok geçmeden, hapishanede öylesine güçlü bir kükreyiş yankılandı ki, koridordaki tekmil camlar zangır zangır titredi:

Yaburek topun başında durmuş,
Sürüyordu mermileri ağzına.
Topun başında dimdik durmuş,
Sürüyordu mermileri birbiri ardına.

Ortalık mahşer yerine dönmüşken,
Götürdü bir gülle iki kolunu birden.
Ama dimdik durdu topun başında,
Sürdü mermileri birbiri ardına.
Ayrılmadı topun yanı başından,
Sürdü mermileri ağzına durmadan.

Avludan ayak sesleri ve bağırtılar geldi.

Asteğmen, “Gardiyan geliyor,” dedi. “Yanındaki de Teğmen Pelikan’dır, bugün nöbet onda. Yedek subaydır, Çek Kulübü’nden arkadaşız. Askere gelmeden, bir sigorta şirketinde hesap uzmanlığı yapıyordu. Gelsin de sigara otlanırız. Biz bağırmaya devam edelim.”

Ortalık bir kez daha çınladı: “Ayrılmadı topun yanı başından...”

Kapı açıldı; gardiyan, belli ki nöbetçi subaydan güç alarak, esip gürledi:

“Hayvanat bahçesi mi ulan burası!”

“Yok canım,” diye yanıtladı asteğmen. “Burası bir konser salonu; biz de tutuldular yararına konser veriyoruz. Programın ilk parçası Savaş Senfonisi’ydi; ama geç kaldınız, az önce bitirdik.”

“Zevzeklik etme,” dedi Teğmen Pelikan, sert görünmeye çalışarak. “Saat dokuzda yatmış olmanız gerekiyordu. Nedir bu şamata? Konseriniz ta meydandan duyuluyor.”

Asteğmen, “Özür dileriz Komutanım,” dedi, “doğru dürüst prova yapamadık, detone olduysak kusurumuza bakmayın...”

Gardiyan, subayı asteğmenin üstüne salmak için, “Her akşam böyle yapıyor Komutanım,” dedi. “Bozguncunun teki bu adam.”

Asteğmen hemen atıldı:

“Lütfen Komutanım. Mümkünse sizinle yalnız konuşmak istiyorum. Gardiyan biraz dışarıda bekleyebilir mi acaba?”

Gardiyan dışarı çıkar çıkmaz, asteğmen resmiyeti elden bıraktı:

“Uçlan bakalım şu sigaraları Franta... Ne! Asker sigarasına mı düştün? Teğmen dediğin daha iyi bir sigara içmeli. Neyse, buna da eyvallah, sağ olasın. Kibriti de elden gel.”

Teğmen çıkıp gittikten sonra, asteğmen, “Adama bak!” dedi aşağılayıcı bir sesle. “Teğmen olmuş, hâlâ asker sigarası içiyor. Neyse, biz kendimize

bakalım. İnsan en zor durumlarda bile neşesini kaybetmemeli. İç sigaranı arkadaşım, çek dumanı içine. Yarın Kıyamet Günü.”

Yatıp uyumadan, bir şarkı söylemeyi ihmal etmedi:

Yüce dağlar, derin vadiler,
Sarp kayalıklar dostumdur.
Ama kavuşturamaz hiçbiri beni,
O hiç unutamadığım sevgiliye.

Asteğmen, Albay Schröder için hayvanın teki derken doğrusu adamın hakkını yemişti. O kadar da hakseverlikten yoksun biri değildi Schröder; özellikle bir gece önce arkadaşlarıyla birlikte otelde kafayı çekmişse. Ama gecesi kötü geçmişse, vay askerlerin haline!

Asteğmen kışlada yaşananlara lanet okurken, Albay Schröder otelde öteki subaylarla birlikte oturmuş, Sırbistan'dan bir bacağı yaralı olarak (aslında, bir öküz boynuzlamıştı] dönen Teğmen Kretschmann’ı dinliyordu. Teğmen, Sırp mevzilerine yapılan saldırıları anlatmaktaydı:

“Evet, siperlerden fırladıkları gibi, iki kilometreyi bir solukta aştılar, dikenli telleri geçip düşman üstüne yürüdüler. Bellerinde el bombaları, yüzlerinde gaz maskeleri, omuzlarında tüfekleriyle hücuma hazırdılar. Kurşunlar ıslık çalıyordu. Siperden çıkan askerlerden biri yere yıkıldı, ardından bir başkası, birkaç adım sonra bir üçüncüsü. Ama yoldaşları, barut dumanları arasında ‘Hurra!’ diye haykırarak ilerliyorlardı. Düşman dört bir yandan ateş ediyordu, siperlerden, bombaların açtığı çukurlardan. Mitralyözler üstümüze mermi yağdırıyordu. Birkaç asker daha yere yığıldı. Birkaçı düşman mitralyözüne ulaşmak istediyse de delik deşik oldular. Ama arkadaşları yaklaşmıştı artık. Hurra! O sıra bir subay vuruldu. Tüfek sesleri kesildi. Korkunç bir sessizliğin ardından düşman mitralyözünün tarrakası duyuldu. Baktık, askerler sapır sapır... Kusura bakmayın, devam edemeyeceğim, kafayı buldum galiba.”

Bacağı yaralı subay susup bezgin bıkkın arkasına yaslandı. Albay Schröder, sevecenlikle gülümseyerek, Yüzbaşı Spira’ya kulak verdi. Yüzbaşı Spira, ortada fol yok yumurta yokken, kavga çıkarmak istercesine yumruğunu masaya indirmiş, abuk sabuk bir şeyler söylüyordu:

“Külahınızı önüne koyup düşünün bakalım. AvusturyalI ihtiyatları, Bosna avcı birliklerini, Avusturya avcı taburlarını, Avusturya piyade birliklerini, Macar piyade birliklerini, Tirollü keskin nişancıları, Bosna piyade birliklerini, Macar Honved piyadelerini, Macar hafif süvari birliklerini, ağır süvarileri, topçuları, trenleri, istihkâmcıları, sıhhiyeleri, silahendazları, topunu ve de alayını seferber etmedik mi? Ya Belçika? Çok büyük bir bölümü harekât ordusunu oluşturuyor, bir bölümü de cephe gerisinde hizmet veriyor...”

Yumruğunu bir kez daha indirdi masaya: “İhtiyatlar, barışta da hizmet vermişlerdir bu memlekete.”

Albay’ın yanındaki oturan genç bir subay, bağıra bağıra, kendisinin ne kadar müthiş bir asker olduğunu kanıtlamaya çalışıyordu:

“Veremliler cepheye gönderilmeli. İyi gelir onlara.

Hem, sağlamlar öleceğine çürükler ölsün efendim!”

Albay gülümsedi, sonra esneyerek Binbaşı Wenzfa döndü:

“Teğmen Lukaş bizden neden kaçıyor, anlamıyorum. Buraya geldiğinden beri aramıza bir kere olsun katılmadı.”

Yüzbaşı Sagner, “Dostumuz şiir yazıyor,” dedi küçümsemesine. “Daha ilk geldiği günlerde; mühendis Schreiter in karısına vurulmuş. Tiyatroda tanışmışlar.”

Albay esneyerek tavana baktı: “Duyduğuma göre, güzel şarkı söylüyormuş.”

“Evet,” diye yanıtladı Yüzbaşı Sagner, “Harp Okulu’nda ne şarkılar söylerdi. Çok iyi de fıkra anlatır. Kırar geçirir milleti. Neden bizden kaçıyor bilmem.”

Albay, canı sıkılmışçasına başını salladı:

“Nerede o eski arkadaşlıklar. Eskiden, hatırlarım, bütün subaylar bir araya gelir, mahfilde ne eğlenceler düzenlerdik. Hele Teğmen DankTı hiç unutamam. Çırılçıplak soyunup yere uzanmış, kuyruk olsun diye kıçına bir ringa balığı sokup denizkızı taklidi yapmıştı. Ama taklitte Teğmen Schleisner’in eline kimse su dökemezdi; kulaklarını oynatır, at gibi kişner, kedi gibi miyavlar, arı gibi vızıldardı. Yüzbaşı Skoday da unutulmazlardandır; tanıdığı üç kız kardeş vardı, ne zaman istesek getirirdi kızları. Onları köpek gibi eğitmişti; masanın üstüne çıkarlar, bizim için soyunmaya başlarlardı. Yüzbaşı da, elindeki değnekle, orkestra şefi gibi yönetirdi onları; kulakları çınlasın, âlem adamdı. Sonra, divanın üzerinde

kızlara neler yapmazdı! Bir seferinde, salonun ortasına bir küvet getirtip sıcak su doldurtmuştu; o kızlarla hepimiz sırayla yıkanmıştık küvette. Skoday da fotoğrafımızı çekmişti.”

Anılara dalıp giden Albay Schröder, mutlulukla gülümsedi.

Şehvetle ağzını şapırdatıp koltuğuna iyice yerleşerek, “O küvette ne bahislere tutuşmuştuk!’’ diye devam etti. “Bir de şu halimize bakın. Artık ne keyif kaldı, ne eğlence. Şu şarkıcı teğmen bile bizden kaçıyor. Zaten genç subaylar içkiyi nereleriyle içiyorlar, anlamıyorum. İki tek atınca dut gibi oluyorlar. Saat daha on iki olmadı, beş subay filmi kopardı. Eskiden böyle miydi, masanın başından iki gün kalkmadığımız olurdu; içtikçe ayılırdık. Biralar, şaraplar, likörler durmadan gidip gelirdi. Yok canım, neden bilmem askerlik ruhu diye bir şey kalmadı artık. Eskiden gırgırdan geçilmezdi, herkesi maytaba alırdık. Şimdi laf olsun torba dolsun. Şu masanın ucunda oturanlara bakın, bir Amerika tutturmuşlar, safi gevezelik.”

Masanın öbür ucunda, biri ciddi ciddi anlatıyordu: “Amerika savaşa giremez. Amerikalılarla İngilizler kanlı bıçaklı. Amerika bu savaşa hazır değil.”

Albay Schröder derin bir iç çekti:

“Yedek subay zırvaları işte. Bunlar adamı hasta ederler. Şu herif mesela, kalıbımı basarım, daha düne kadar ya bir bankada hesap tutuyor ya karton kutu yapıyor ya tarçın, zencefil ya da ayakkabı cilası satıyor, yahut okulda çocuklara kurt masalları anlatıyordu. Geleli iki gün olmadı, asker ocağının has evlatlarıyla aşık atmaya kalkıyor, her şeyi bildiğini ve her işe burnunu sokabileceğini sanıyor. Öte yadan, Teğmen Lukaş gibi içimizden biri tenezzül edip yanımıza uğramıyor.”

O gece eve keyfi kaçık dönen Albay Schröder, ertesi sabah daha yatağından kalkmadan gazetelerde bütün birliklerimizin eski mevzilerine geri çekildiğini okuyunca iyice zıvanadan çıktı. Avusturya ordusu için işler hiç de iyi gitmiyordu.

İşte, Albay Schröder sabah saat onda efkârlı bir halde kışlanın yolunu tuttuğunda, gönüllünün Kıyamet Günü kehanetinin doğru çıkacağı anlaşılıyordu.

Şvayk ile asteğmen avluda, Albay’ın gelmesini bekliyorlardı. Astsubaylar, nöbetçi subayı, emir subayı ve alay karargâhta görevli başçavuş da, adaletin kılıcının ineceği sanıklarla ilgili belgelerle birlikte hazır ve nazırdılar.

Sonunda, yedek subay okulundan Yüzbaşı Sagner eşliğinde, Albay göründü. Suratından düşen bin parçaydı. Kamçısıyla sinirli sinirli çizmelerine vuruyordu. Raporu okuduktan sonra, ölüm sessizliği içinde, Şvayk ile asteğmenin önünde volta atmaya koyuldu. Bizimkiler gözlerini Albay'dan ayırmıyorlar, bakışlarını olağanüstü bir özenle bir sağa bir sola çeviriyorlardı. Albay'ın voltalaması o kadar uzun sürdü ki, nerdeyse boyunları tutulacaktı.

Albay sonunda asteğmenin önünde durunca, fukara tekmil verecek oldu: 'Asteğmen..."

Albay, "Tamam, kes!" dedi sert bir sesle. "Asteğmenmiş! Sivilde ne iş yaparsın sen? Klasik felsefe mi okuyorsun? Desene, ayyaş entelin tekisin..."

Sagner'e, "Yüzbaşı, yedek subay okulunun tüm öğrencilerini buraya getirin," dedikten sonra yeniden asteğmene döndü:

"Eveet, pek kıymetli klasik felsefe öğrencimiz! Ulan, biz senden mikrop kaparız be! Dön arkanı bakayım! Tabii, tam tahmin ettiğim gibi. Kaputun sırtı bumburuşuk. Efendimiz, karının koynundan yeni çıkmış ya da kerhaneden geliyor sanki. Ulan zıpçıktı, görürsün sen gününü." Yedek subay okulu avluya girdi.

"Toplanın etrafımızda," diye emir verdi Albay. Öğrenciler, sanıklarla Albay'm çevresinde toplandılar.

Albay, kamçısıyla asteğmeni göstererek, "Şu gördüğünüz adam var ya," diye bağırdı, "bu adam, şerefinizi iki paralık etti! Siz ki, buradan saygın birer subay olarak çıkıp askerlerimizi savaş meydanlarında zaferden zafere koşturacaksınız. Peki, bu sarhoş herif askerlerini nereye koşturacak acaba? Meyhaneden meyhaneye. Askere ayrılan romun hepsini tek başına içer bu serseri. Kendini savunmak için ne söyleyeceksin? Tabii ki hiçbir şey. Bir bakın şuna. Kendini savunmak için söyleyeceği bir tek lafı yok, bir de sivilde klasik felsefe okuyormuş. Gerçekten de klasik bir vaka!"

Albay, son sözcükleri üstüne basa basa söyleyip yere tükürdü:

"Geceleri kafayı çekip subayların şapkalarını uçuran klasik bir filozof. Olacak iş mi? Sen şükret ki, şapkasını uçurduğun, topçu subayıymış!"

Bu son sözde de, 91. Piyade Alayı'nın Budyeyovitse'deki topçulara duyduğu nefret gizliydi. Bir topçu neferi geceleyin alay devriyesinin eline düşmeyegörsün, hayatı sönerdi. Kuşkusuz, bunun tam tersi de geçerliydi. Piyadelerle topçular arasında bitmek bilmeyen korkunç bir nefret, her geçen yıl büyüyen bir kan davası sürüp gidiyordu. Piyadelerin topçuları ya da

topçuların piyadeleri Vltava Irmağı’na nasıl döktüklerini, Port Arthur ve Gül meyhanelerinde ya da Güney Bohemya başkentinin çeşitli eğlence yerlerinde birbirleriyle nasıl dövüştüklerini duymayan kalmamıştı.

“Ama gene de,” diye sözünü sürdürdü Albay, “böylesi bir suç cezasız kalmamalı ki, herkese ders olsun. Bu fırlama, ahlaksızlığının cezasını çekecek, bugünden tezi yok yedek subay okulundan atılacak. Alay yazıcısı gelsin!” Alay karargâhta görevli başçavuş, elinde kâğıt kalem, büyük bir ciddiyetle öne çıktı.

Sanki mahkeme salonundalardı da, yargıç katille ilgili hükmü okumak üzereydi; çıt çıkmıyordu.

Albay, bir yargıç edasıyla kararı açıkladı:

“Asteğmen Marek yirmi bir gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Cezasını tamamladıktan sonra da, mutfakta patates soymaya gönderilecektir.”

Ardından, yedek subay okulu öğrencilerine dönüp dağılmalarını emretti. Öğrenciler dörderle kol halinde uzaklaşırlarken Albay Yüzbaşıya yürüyüşü hiç beğenmediğini, öğleden sonra öğrencilere yürüyüş talimi yaptırması gerektiğini söylüyordu.

“Yürüyüşe geçtikleri zaman yer gök inlemeli, Yüzbaşı. Ha, az kalsın unutuyordum, tekmil okula beş gün kışla hapsi verdiğimi bildirin. Eski arkadaşları Marek rezilini asla unutamasınlar.”

Ne var ki, Marek rezili, Şvayk’ın yanı başında öylece dikiliyor, sanki başına daha iyisi gelemezmiş gibi son derece mutlu görünüyordu. Besbelli, mutfakta patates soymayı, hamur açıp soğan doğramayı, düşmanın cehennem ateşi altında donuna doldururken, “Süngü tak!” diye bağırmaya bin kez yeğliyordu.

Albay Schröder, Yüzbaşı Sagner’e emirlerini verdikten sonra, Şvayk’ın karşısına dikilip bizimkini tepeden tırnağa süzdü. Şvayk, yusyuvarlak yüzündeki gülümseyiş ve kafasına sımsıkı geçirdiği kepinin iki yanından dışarı fırlamış koca kulaklarıyla, o denli masumdu ki karşısındakinde sonsuz bir güven uyandırıyordu. Gözleri soruyordu: “Özür dilerim, yanlış bir şey mi yaptım acaba?” Gözleri konuşuyordu: “Sarmısak yemedim ki ağzım koksun!”

Albay, Şvayk’la ilgili ilk gözlemini, alay karargâhta görevli başçavuşa yöneltti̇ği kısacık bir soruyla özetledi: “Bu hıyar geri zekâlı mı?”

Bu soru üzerine, o masum yüzdeki dudaklar kıpırdadı. Şvayk, başçavuşun yerine yanıtladı: “Evet Komutanım, geri zekâlı.”

Albay Schröder, emir subayını bir kenara çektikten sonra başçavuşu da yanlarına çağırdı. Hep birlikte Şvayk'ın kâğıtlarına göz attılar.

"Aha!" dedi Albay Schröder. "Demek, Teğmen Lukaş'ın emir eri buymuş. Teğmenin raporunda Tabor'da kaybolduğu yazıyordu. Bana kalırsa, subaylar emir erlerini kendileri eğitmeli. Teğmen Lukaş, emir eri olarak böyle bir gerzeği seçtiyse sonuçlarına katlanmalı. Bir yere gitmediğine göre bol bol da vakti var zaten. Bizim takımla içki içtiği falan da yok. Tamamdır. Emir erini eğitmek için istemediği kadar zamanı olacak."

Şvayk'ın karşısına dikilip gözlerini bizimkinin masum yüzüne dikti:

"Bana bak, beyinsiz hayvan, sana üç gün hapis veriyorum. Cezanı çektikten sonra Teğmen Lukaş'a gider, tekmilini verirsin."

Böylece Şvayk gönüllüyle birlikte yeniden alay hapishanesini boyladı. Albay Schröder, Teğmen Lukaş'ı odasına yanına çağırtıp, "Teğmen," dedi, "bir hafta kadar önce alaya geldiğinizde, emir erinizi Tabor'daki tren istasyonunda kaybettiğinizi bildirmiş, yeni bir emir eri için başvuruda bulunmuştunuz. Eh, eskisi geri döndüğüne göre..."

Teğmen Lukaş, yalvarırcasına, "Yapmayın Komutanım..." diyecek olduysa da, "Karar verilmiştir," diye kesip attı albay. "Üç gün hapis yatacak, sonra da yeniden sizin hizmetinize girecek."

Teğmen Lukaş, albayın odasından çıktığında sendeliyordu; bitmiş, mahvolmuştu.

Şvayk, Asteğmen Marek'le hapiste geçirdiği üç gün boyunca çok eğlendi. Her akşam ranzaları üstünde vatan-millet gösterileri gerçekleştirdiler.

Her akşam hapishaneden, "Tanrı İmparatorumuzu korusun!" ve "Ey yüce şövalye Prens Eugene!" bağırtıları yükseldi. Ayrıca, bildikleri ne kadar marş varsa söylediler, gardiyan kapıya dayandığı zaman da onu selamlamaktan geri kalmadılar:

Bizim zindanın koca zindancısı Teslim edip de ruhunu Azrail'e,
Düşünce tahtalı köyün yollarına,
Kavrulacak Cehennem ateşinde.
Zebaniler zil takıp oynayacak,

Odunun en âlâsını bulduk diye...

Asteğmen, ranzasının başucuna gardiyanın resmini çizdi, altına da eski bir türkünün sözlerini yazdı:

Prag'a giderken bir gün sucuk yemeye,
Rastladım yolda bir enayi dümbeleğine.
Baktım ki sepet kafalı bizim gardiyan,
Hadi oğlum dedim sen burdan yaylan.

İki ahbap çavuş, tıpkı Sevilla'da kırmızı pelerinle Endülüs boğasını kızdırır gibi, gardiyanı kızdıradursunlar, Teğmen Lukaş, Şvayk'ın geri dönüp tekmil vereceği ânı acılar içinde bekliyordu.

3
Şvayk’ın Kiralihida serüvenleri

91. Alay, Kiralihida’ya ya da Leitha Nehri kıyısındaki Bruck’a aktarıldı.

Şvayk, üç günlük hapis cezasının tamamlanmasına üç saat kala, asteğmenle birlikte karargâha alındı, oradan da muhafız eşliğinde tren istasyonuna gönderildi.

Asteğmen yolda anlatıyordu:

“Macaristan’a aktarılacağımız çoktandır biliniyordu. Orada hücum taburları oluşturulacak, askerlere atış talimi yaptırılacak, Macarlarla idman tutulacak, sonra da ver elini Karpatlar. Macarlar buraya, Budyeyovitse Garnizonuma gelecek, böylece ırklar birbirine karışacak. Diyorlar ki, ırkın yozlaşmasını önlemenin en iyi çaresi, başka bir milletten kızların ırzına geçmekmiş. İsveçlilerle İspanyollar Otuz Yıl Savaşı’nda, Fransızlar

Napoleon döneminde böyle yapmışlar. Şimdi de Macarlar aynı işi Budyeyovitse'de yapacaklar, ama zorbaca ırza geçerek değil. Zamanla her şey kıvamını bulacak. Hakça bir değiştokuşa kim soygun diyebilir ki! Bir gün bir Çek askeri bir Macar kızının koynuna girecek, sonra bahtsız bir Çek kızı bir Macar süvarisini yatağına alacak ve yüzyıllar sonra antropologlar şaşkınlık içinde, 'Malşe Nehri kıyılarında elmacıkkemikleri çıkık insanlar ne arıyordu?' diye soracaklar."

Şvayk, "Bu çapraz döl işi çok acayip," dedi. "Prag'da Kristian adında bir garson vardı, adam zenciydi. Babası Habeş kralıymış, Prag'da Ştvanitse'de çadır kuran bir sirkte çalışırmış. Bir gün, *Lada* dergisine çobanlar, ormanda akan dereler üstüne şiirler yazan bir öğretmen hanım, bir otel odasında zina etmiş bu adamla, Kutsal Kitap'ta dendiği gibi. Ama, aradan zaman geçip de süt-beyaz bir oğlan çocuğu dünyaya getirince çok şaşırmış. Gelgelelim, iki hafta kadar sonra bebeğin rengi hafiften kahverengiye dönmeye başlamış; her geçen gün biraz daha koyulaşıyormuş. Derken, bir ay sonra kararmaya başlamasın mı! Altı aylık olduğunda, babası Habeş kralı kadar karaymış artık. Öğretmen hanım, almış çocuğu, bir cilt hastalıkları kliniğine götürmüş, belki derisinin rengini açarlar diye. Ama hastaneden, oğlanın derisinin gerçek bir zenci derisi olduğunu, ellerinden bir şey gelmeyeceğini söylemişler. Sonunda kadıncağız kafayı yemiş, dergilere yazılar yazıp zenciliğe karşı ne gibi önlemler alınabilir gibisinden sorular sormaya başlamış. Bir süre sonra, Katerjinki'ye[97] kapatmışlar kadını. Zenci oğlanı da bir yetimhaneye vermişler; tabii orada milletin eğlencesi olmuş. Büyüyünce, gece kulüplerinde garsonluk yaparak, dans ederek geçinmiş. Şimdi ondan olma Çek melezleri var, üstelik onun kadar siyah değiller. Kupa Meyhanesinin müdavimlerinden bir hekim vardı, o anlatmıştı bir gün: Meğer iş bu kadarla bitmiyormuş. Böyle yarım kanlardan olan melezler, beyazlardan ayırt edilemezmiş. Ama sonraki kuşaklardan birinde birden bir zenci çıkıverirmiş ortaya. Felaketi düşünebiliyor musun! Bembeyaz bir hatunla evleniyorsun, ama simsiyah bir bebek doğuruyor sana. Diyelim, hamile kalmadan önce yalnız başına bir gösteriye gitmiş, güreş tutan bir zenciyi seyretmiş. Ayıkla pirincin taşını!"

Asteğmen, "Senin Kristian zencisine bir de askerî açıdan bakmalı," dedi. "Bu zenciyi askere alsalar, Praglı olduğuna göre olsa olsa 28. Alay'a verirler. Ama duymuşsundur, 28. Alay'ı Rusların üstüne sürdüler. Ruslar,

bizim zenci Kristian’ı tutsak alsalar, kim bilir ne kadar şaşırırlar. Rus gazeteleri, Avusturya’nın olmayan sömürgelerinden asker topladığını, zenci birliklerini cepheye sürdüğünü yazmazlar mı?”

“Avusturya’nın kuzeyde bir yerlerde sömürgeleri olduğunu duymuştum,” dedi Şvayk. “İmparator Franz Joseph Toprakları[98] mı diyorlarmış, öyle bir şey işte...”

Muhafızlardan biri, “Dalga geçmeyi bırakın beyler,” diye araya girdi. “Bugünlerde İmparator Franz Joseph Toprakları gibi laflar çok sakıncalı. Bana sorarsanız, kimsenin adını ağzınıza almayın, başınız belaya girer...”

Asteğmen, “İnanmıyorsan, aç haritayı bak,” diye atıldı. “İmparatorumuz Franz Joseph Hazretlerinin adını taşıyan toprakları gözünle gör. Yazılanlara bakılırsa, bu topraklarda buzdan başka bir şey yokmuş; ama Prag’daki buz şirketleri buz ihraç ediyorlarmış buradan. Bu buz sanayii yabancılar tarafından takdirle karşılanıyormuş, kârlı ama tehlikeli bir girişim olduğu için. En büyük tehlike de, buzların İmparator Franz Joseph Toprakları’ndan alınıp kutup yoluyla taşınmasındaymış. Akıl alır iş değil!” Muhafız anlaşılmaz bir şeyler homurdanınca, başlarındaki onbaşı yanlarına gelip, olanca ciddiyetiyle anlatmayı sürdüren asteğmene kulak verdi:

“Avusturya’nın bu biricik kolonisi, Avrupa’nın tüm buz ihtiyacını karşılayabilir, bu da ülkemize olağanüstü bir ekonomik yarar sağlar. Gerçi yerleşmeye gönüllü pek fazla insan çıkmadığı, gidenler de soğuktan donup öldükleri için kolonileşme çok ağır ilerliyormuş. Ama Ticaret ve Dışişleri bakanlıklarının iklim şartlarının ayarlanmasıyla yakından ilgilendiği söyleniyor; bunu başarırlarsa, buzdağlarıyla kaplı bu büyük bölgeden gereğince yararlanılabileceğine inanıyorum ben. Oteller yaparak çok sayıda turist çekebilirler. Tabii, buz kütlelerinin arasından geçen yollar da yapmaları gerekir; sonra, buzdağlarının üzerine turistler için işaretler koymalılar. Tek engel, Eskimolar; köpoğluları, yetkililere olmadık güçlükler çıkarıyor, Almanca öğrenmeye yanaşmıyorlarmış...” Onbaşı, asteğmeni can kulağıyla dinliyordu. Sivil hayatta ırgatlık yapan, her söylenene inanan, cahil, kaba saba bir adamdı. En yüce amacı, Avusturya ordusunda çavuş olmaktı.

Asteğmen, “Onbaşım,” dedi, “Eğitim Bakanlığı büyük masraflar ve fedakârlıklarla oraya bir okul yaptırdı. İnşaatta çalışanlardan beşi donarak öldü...”

Şvayk, “Yalnızca duvarcılar kurtuldu,” diye sözünü kesti. “Hem de pipoları sayesinde. Pipolarını tüttürerek ısınmışlar.’’

“Hepsi değil,” dedi asteğmen. “Ne yazık ki, ikisi nefes çekmeyi unutunca sönmüş pipoları. Zavallıcıkları buza gömmüşler. Neyse, sonunda okul tamamlanmış. İnşaatta buz tuğlasıyla beton kullanmışlar, ikisi birlikte çok dayanıklı olur. Ama Eskimoların inadı inat, buzların arasında sıkışıp kalan ticaret gemilerinin tahtalarını söküp almışlar, okulun çevresinde kocaman bir ateş yakmışlar. Okul buzdan ya, eriyip gitmiş, denize akmış; ertesi günkü açılış töreni için gelmiş olan hükümet temsilcisiyle başöğretmen de birlikte tabii. Hükümet temsilcisinin, sulara gömülürken şöyle bağırdığı duyulmuş: ‘*Gott strafe England!*’ Şimdi Eskimoları yola getirmek için oraya bir ordu gönderirler herhalde. Yabanileri adam etmek kolay mı? Ama askerimize en büyük zararı evcilleşmiş kutup ayıları verebilir.’’

Onbaşı, “Canım, iş ona kalsın,’’ dedi. “Şimdi savaş için yapılmış ne icatlar var. Mesela, gaz zehirlenmesine karşı gaz maskeleri. Astsubayların eğitimde anlattığına bakılırsa, geçiriyormuşsun kafana ve zehirleniyormuşsun.”

Şvayk, “Sizi korkutmak için böyle söylemişlerdir,” dedi. “Asker adam hiçbir şeyden korkmaz. Kıçından vurulsa bile kıçını yalar, gene yürür düşman üstüne. Hem, karavanadan her gün ya kuru fasulye ya nohut çıktığı için bizim asker zehirli gaza alışıktır. Yalnız, Rusların astsubaylara karşı yeni bir alet icat ettikleri söyleniyor...” Asteğmen hemen ekleyiverdi:

“Sanırım, özel bir cereyan verme aletiymiş. Astsubayların yakalarındaki yıldızlara bağlayıp cereyan veriyorlarmış, yıldızlar selüloitten yapıldıkları için patlayıveriyormuş. Fecaat bir şey. Tanrı düşmanıma vermesin.” Sivilde sığırtmaçtık yapan onbaşı andavallının teki olmasına karşın, sonunda kendisiyle dalga geçildiğini anlamış olacak ki, bizimkilerin yanından uzaklaştı.

İstasyona yaklaşırken, Budyeyovitselilerin alayı uğurlamak üzere toplanmakta olduklarını fark ettiler. Gerçi resmî bir tören düzenlenmiş değildi, ama millet daha şimdiden istasyonun önündeki meydanı doldurmuş, askerleri bekliyordu.

Şvayk, daha çok, sokakların iki yanı boyunca sıralanmış seyircilerle ilgileniyordu. Her zaman olduğu gibi, yiğit askerler arkada, tutuklu olanlar önde yürüyorlardı. Sonradan yiğit askerler hayvan vagonlarına doldurulacak, Şvayk ile asteğmen de subay vagonunun arkasına eklenen

özel tutuklu vagonuna bindirilecekti. Bu tür tutuklu vagonlarında bol bol yer olurdu.

Şvayk, yolun iki yanına dizilmiş insanlara, kepini sallayarak, “Nazdar!”[99] diye haykırmaktan alamadı kendini. Ama Şvayk’ın bu selamı o kadar büyük bir etki uyandırdı ki, kalabalık tarafından yüksek sesle tekrarlandı ve “Nazdar!” çığlıkları uzaklara kadar yayıldı, ta istasyonun önünde yankılandı. Çok uzaklardaki insanlar bile birbirlerine, “Geliyorlar,” demeye başladılar.

Muhafız mangasındaki onbaşı şaşkınlığa uğrayarak, “Kapa çeneni!” diye payladı Şvayk’ı. Ama çığlıklar çığ gibi büyüyordu. Jandarmalar kalabalığı geriye iterek yolu açmaya çalışırlarken, ahali kasket ve şapkalarını sallayarak, “Nazdar!” diye bağırıyordu.

Ortalık tam bir şenlik yerine dönmüştü. İstasyonun karşısındaki otelin pencerelerinden bellerine kadar sarkan kadınlar, mendil sallayarak, “*Heil!*”[100] çığlıkları atıyorlardı. Kalabalığın arasında Almanca, “Kahrolsun Sırplar!” diye bağırarak, askerlere ne yapmaları gerektiğini göstermek için birbirlerini bir çelmede yere yıkanlar bile vardı.

“Geliyorlar!” sözü, oradan oraya kıvılcım gibi sıçrıyordu.

Ve geldiler; Şvayk, silahlı muhafızlar arasında, kalabalığa olanca sevimliliğiyle el sallarken, gönüllü de büyük bir ciddiyetle selamlıyordu halkı.

Böylece istasyona ve kendilerine ayrılmış olan askerî trene vardılar. Beklenmedik tezahürat karşısında şaşkına dönen Keskin Nişancılar bandosunun şefi “Tanrı İmparatorumuzu Korusunu başlatacak olduysa da, bereket 7. Süvari Tümeni’nden Başrahip Peder Lacina, kara cüppesiyle tam vaktinde yetişti ve ortalığı yatıştırdı.

Peder Lacina’nın hikâyesi hiç de karmaşık sayılmazdı. Budyeyovitse’ye bir gece önce gelmiş ve ne tesadüftür ki, alaya bağlı subayların düzenlediği veda ziyafetinin ortasında bulmuştu kendini. Oburların şahı, tüm subay yemeklerinin belalısı olarak tanınan bu açgözlü rahip, on kişilik yiyip içtikten sonra, zurna bir vaziyette mutfağa dalarak aşçıbaşını kafaya almayı başarmış, artakalan hamur tatlılarını mideye indirip kemiklerdeki etleri aç bir kaplan gibi sıyırmış, sonunda bir köşede duran rom şişesine ulaşmıştı. Şişenin dibini bulup birkaç kez geğirdikten sonra sofraya geri dönmüş, cila çekmeye koyulmuştu. Bu işlerde o denli deneyimliydi ki, 7. Süvari

Tümeni'nin içki sofralarında eli cebine gitmez, paraları hep subaylara ödetirdi. Ertesi sabah kendine gelir gelmez istasyonunun yolunu tutmuş, kalabalığı yarıp geçerek alay vagonlarının bulunduğu yere vardığında, görevli subayların tekmili birden ondan kurtulmak için istasyon şefinin odasına sığınmışlardı.

Gerçekten de, istasyona tam zamanında gelmişti. Bando şefi tam "Tanrı İmparatorumuzu Korusun'u çaldırmak üzere değneğini kaldırmıştı ki, değneği adamın elinden kaptığı gibi, "Durun!" dedi. "Daha değil. Ben söyleyince. Şimdi rahat! Birazdan geliyorum." Hemen istasyondan içeri girdi ve muhafızları durdurdu.

Onbaşının şaşkın bakışları arasında, "Nereye gidiyorsunuz?" dedi sert bir sesle.

Rahip'i, onbaşı yerine yufka yürekli Şvayk yanıtladı: "Bizi Bruck'a götürüyorlar. Dilerseniz siz de bizimle gelebilirsiniz efendim."

"Tamam, geliyorum öyleyse," dedi Peder Lacina. Sonra muhafız takımına dönerek diklendi:

"İtirazı olan var mı? İleri marş!"

Rahip tutuklu vagonuna girer girmez sıraya uzanıp yattı, yufka yürekli Şvayk da kaputunu çıkarıp muhterem pederin başının altına yerleştirdi. Asteğmen ise, dehşet içindeki onbaşıya dönerek alaycı bir sesle, "Rahibimizin bir dadısı var artık," dedi.

Peder Lacina, yattığı yerden kelam sallıyordu: "Beyler, mantarlı yahni dediğin, mantarı ne kadar bol olursa o kadar leziz olur. Ama mantarları önce soğanla kavuracaksın, defne yaprağıyla soğanları ondan sonra ilave edeceksin..."

Asteğmen, rahibin sarhoşluğu karşısında deliye dönen, ama kendisinin üstü olduğu için çaresizlik içinde kıvranan onbaşının şaşkın bakışları arasında, "Ama soğanı zaten koymuştunuz efendim," diye lafı gediğine koydu.

"Yok," diye söze atıldı Şvayk, "bence muhterem Peder yerden göğe kadar haklı. Soğanı bol olmalı. Pakomerjitse'de bir biracı vardı, biraya soğan koyardı. Meğer soğan susatırmış insanı, o zaman daha çok bira içermişsin. Soğan her derde devadır derler. Kavrulmuş soğan çıbana bile iyi gelirmiş..."

Peder Lacina, sayıklar gibi mırıldanıp duruyordu: "Beyler, her şey baharata bağlıdır. Hangi baharatı ne miktar kullandığına bakar. Karabiberi

de, kırmızıbiberi de fazla kaçırmamalı...”

Lafı uzattıkça sesi düşüyordu: “Karanfili, limonu, yenibaharı, misket üzümünü fazla kaçırmayacaksın...”

Sonunda, bitkin düşerek horultular arasında uykuya daldı. Zaman zaman makara çekmeye ara veriyor, burnundan istim salıyordu.

Onbaşı boş boş rahibe bakıyor, öteki muhafızlar oturdukları yerde sessizce şakalaşıp gülüşüyorlardı.

Bir süre sonra Şvayk, “Artık top atılsa uyanmaz,” dedi. “Küfelik olmuş.” Ses çıkarmaması için telaşla el eden onbaşıya aldırmaksızın sürdürdü konuşmasını:

“Yapılacak bir şey yok. Nafile yere telaşlanma. Adam zilzurna sarhoş. Üstelik rütbesi yüzbaşı. Bunların papazı da, başpapazı da dut gibi oluncaya kadar kafayı çekerler. Ben Papaz Katz’ın emir eriydim bir zamanlar, bir türlü burnunun ucunu göremezdi. Bu adam Papaz Katz’ın eline su dökemez. Bir seferinde, içki alabilmek için kutsal kâseyi rehine vermiştik; handiyse Tanrı’yı bile satacaktık, ama alıcı çıkmadı.”

Peder Lacina’ya yaklaşan Şvayk, adamı duvara doğru çevirip kendinden emin bir uzman edasıyla, “Biz Bruck’a gidene kadar horlar durur bu artık,” dedikten sonra yerine döndü. Bahtsız onbaşı, Şvayk’ı umutsuz bakışlarla izlerken, “Ben gidip haber versem iyi olacak,” dedi.

Asteğmen, “Sakın ha!” diye durdurdu onbaşıyı. “Sen muhafız takımının komutanısın. Bizi kendi başımıza bırakamazsın. Muhafızlardan birini göndereceksen, yönetmelik icabı, onun yerine başka biri gelmeli. Görüyorsun ya, mesele karışık. Havaya ateş edip birilerini çağırmak da olmaz. Hem bir halt olduğu da yok zaten. Ha, az daha unutuyordum; bu vagona tutuldular ve muhafızlardan başka kimsenin binemeyeceğini bilmiyor musun sen? Yetkisi olmayanlar binemez. Sen şimdi, işlediğin suçun izlerini örtbas etmek için Rahip’i trenden aşağı atmaya bile kalkarsın; ayağını denk al, aklından geçireyim deme. Bu kadar tanık var burada; bu vagona binmesine sen izin verdin. Duyarlarsa gözünün yaşına bakmazlar, rütbeni sökerler onbaşı.”

Şaşkına dönen onbaşı, Rahip’in vagona binmesine kendisinin izin vermediğini söylemeye çalıştı. Adam kimseyi dinlememiş, rütbesine güvenerek binmişti vagona.

Asteğmen, “Burada rütbesine güvenecek biri varsa o da sensin,” diye kestirip attı. Şvayk da son darbeyi indirdi: “İmparator Hazretleri gelse

almayacaksın. Bu neye benzer biliyor musun? Diyelim, nöbettesin; nöbetçileri denetleyen bir subay geldi ve ‘Fırla, bir sigara kap getir bana!’ dedi. Sen de ne sigarası içtiğini sordun. İşte o an ayvayı yediğinin resmidir arkadaş. Sorgusuz sualsiz içeri atarlar.” Onbaşı, ürkek bir sesle, Rahip’e vagona binebileceğini ilk söyleyenin Şvayk olduğunu anlatmaya çalıştıysa da Şvayk’ta altta kalacak göz yoktu:

“Ben söylerim, onbaşı; çünkü ben geri zekâlıyım. Ama senden kimse böyle bir şey beklemez.”

O arada, asteğmen, “Çoktandır mı askerdesin?” diye sordu.

“Üç yıldır. Yakında takım çavuşu yaparlar herhalde.” Asteğmen, alaycı bir gülümseyişle, “Unut gitsin,” dedi. “Bence, sen yakında onbaşı pırpırından da olursun.” Şvayk, “Bana sorarsanız,” dedi, “ha er olmuşsun ha erbaş. Ama rütbesi sökülenleri o saat ateş hattının en ön saflarına sürdüklerini biliyorum.”

Rahip, yattığı yerde dönendi.

“Kıçında pireler uçuşuyor,” dedi Şvayk. “Kalıbımı basarım, rüyasında çilingir sofrasında oturuyordur şimdi. Benim Papaz Katz kafayı çekti mi, uykusunda ne bok yiyeceği belli olmazdı. Bir keresinde...”

Ve Şvayk, Papaz Otto Katz’ın yanında yaşadıklarını öylesine ballandıra ballandıra anlatmaya koyuldu ki trenin kalktığının farkına bile varmadılar.

Şvayk’ın hikâyesi, arkadaki vagonlarda kopan şamatayla kesildi. Yalnızca Krumlov ve Kaşperske’den gelen Almanlardan oluşan 12. Bölük böğürüyordu:

Bekle, ciğerparem, bekle beni,
Döner dönmez aguşuna al beni.

Başka bir vagondan, bir başka ciğeri yanık Budyeyovitse’ye doğru höykürüyordu:

Ayrı düşmüşüm yavuklumdan,
Düşmüşüm of aman aman...

Yeri göğü öylesine inletiyordu ki, arkadaşları dayanamadılar, adamı davar vagonunun açık kapısından yaka paça içeri aldılar.

Asteğmen, onbaşıya döndü, “Kimsenin gelip bizi yoklamaması çok tuhaf,” dedi. “Aslına bakarsan, istasyona vardığımızda, Allah’ın sarhoş papazıyla uğraşacağına tren komutanına tekmil vermeliydin.”

Yağmurdan kaçarken doluya tutulan onbaşının ağzını bıçak açmıyordu; hızla geçen telgraf direklerine dalıp gitmişti.

Asteğmen, domuzuna konuşuyordu:

“Kimsenin bizimle ilgili tekmil vermediğini ve sonraki istasyona vardığımızda tren komutanının mutlaka buraya geleceğini düşündükçe deli oluyorum. İnanın, kanıma dokunuyor. Bu muameleyi hak ettik mi? Şeyler gibi...” Şvayk, “Çingeneler ya da yersiz yurtsuz serseriler gibi,” diye lafı tamamladı. “Üstelik ödümüz bokumuza karıştığı için gidip tekmil veremedik.”

“Hadi onu bir yana bırak,” dedi asteğmen, “21 Kasım 1879 tarihli kararname gereğince, tutuklu askerler trenle bir yerden bir yere aktarılırken uymak zorunda oldukları kurallar var: Her şeyden önce, tutuklu vagonunda demir parmaklık olması gerekir. Aynen böyle yazar. Burada kurallara uyulmuş, aşılmaz parmaklıklar ardındayız. İkincisi, 21 Kasım 1879 tarihli imparatorluk ve kraliyet kararnamesinin ek maddesinde, her tutuklu vagonunda bir hela bulunması gerektiği yazar. Hela olmuyorsa, tutuklu ve muhafızların büyük ve küçük ihtiyaçlarını giderebilecekleri kapaklı bir lazımlık bulunmalıdır. Oysa bizim vagonumuzda ne hela var, ne de lazımlık. Tüm dünyadan tecrit edilmiş bir hücreye tıkılmışız.”

Onbaşı, süklüm püklüm, “Pencereden yapabilirsiniz,” deyince Şvayk, “Tutuldular pencereye yaklaşamaz,” diye atıldı. “Bilmiyor musun?”

“Üçüncüsü,” diye devam etti asteğmen, “insan su dolu bir kova bulundurur hiç değilse. Bunu bile akıl edememişsin. Tanrı bilir, kumanyalarımızı hangi istasyonda dağıtacaklarından da haberin yoktur. Sormak aklının ucundan bile geçmemiştir...”

“Görüyorsun ya, onbaşı,” diye bir kez daha lafa karıştı Şvayk, “tutukluları bir yerden bir yere götürmek çocuk oyuncağı değil. Bize mukayyet olmalısınız. Sıradan askerler değiliz ki, kendi işimizi kendimiz görelim. Bize bakmak zorundasınız; bu konuda herkesin uyması gereken emir ve talimatlar var, yoksa düzen müzen kalmaz ortalıkta. Berduşun teki, yersiz yurtsuz biri vardı, Tutuklu dediğin, kucak çocuğu bebek gibidir. Yavrucağa şefkat ve ihtimam gösterilmeli, kol kanat gerilmelidir,’ demişti bir keresinde.”

Şvayk, onbaşıya bir an dostça bakıp sözünü tamamladı: “Bu arada, senden rica etsem, saat on bir olunca bana haber verir misin?”

Onbaşının kuşkuyla baktığını görünce de, “Galiba neden on birde haber vereceğini merak ediyorsun, onbaşı,” dedi birden ciddileşerek. “Nedeni çok açık. On birden sonra sığır vagonunda olmam gerekiyor. Alay mahkemesi bana üç gün hapis vermişti. Cezamı çekmeye saat tam on birde başlamıştım, onun için bugün tam on birde serbest bırakılmam gerekiyor. On birden sonra burada işim kalmıyor. Hiçbir asker hapiste gereğinden fazla tutulmamalı. Asker ocağında kanun, nizam, intizam asla bozulmamak, öyle değil mi onbaşı?”

Zavallı onbaşı, bu ağır darbeyle bir süre kendine gelemediyse de çok geçmeden toparlanıp kendisine bu konuda hiçbir belge verilmediğini söyledi.

Asteğmen, “Sevgili onbaşım,” dedi, “belgelerin ayağına geleceğini sanıyorsan daha çok beklersin. O sana gelmiyorsa, sen ona gideceksin. Bak gördün mü, şimdi başına yeni bir bela aldın. Salıverilmesi gereken bir tutukluyu asla tutamazsın burada. Öte yandan, yönetmeliğe göre, tutuklu vagonundan hiç kimse ayrılamaz. Doğrusunu istersen, bu çıkmazdan nasıl sıyrılacaksın ben de bilemiyorum. Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal. Saat de on buçuk olmuş.”

Saatini yeniden cebine soktuktan sonra, “Açıkçası, işin içinden yarım saatte nasıl çıkacağını çok merak ediyorum,” diye ekledi.

Şvayk, “Yarım saat sonra sığır vagonunda olmalıyım,” dedi gözleri ışıldayarak.

Onbaşı, artık iyice afallamış ve çökmüştü:

“Senin için bir sakıncası yoksa, bence burası sığır vagonundan çok daha rahat. Bana kalırsa...”

Adamcağızın sözü, uykusunda haykıran Papaz’ın çığlığıyla kesildi: “Suyundan da koy!”

Şvayk, Papaz’ın başının altına koyduğu kaputunu düzelterek, “Hadi, sen uyumana bak,” dedi sevecenlikle. “Kim bilir şimdi rüyanda nasıl tıkınıyorsundur!”

O sırada asteğmen, gırtlağını temizleyip bir ninni tutturdu:

Dandini dandini dastana,

Danalar girmiş bostana...

Umarsız onbaşının artık hiçbir şeyi umursadığı yoktu. Tutuklu vagonundaki kargaşayı oluruna bırakmış, camdan dışarısını seyrediyordu.

Vagonun muhafızlara ayrılmış bölümünde bir şamatadır gidiyor, elim sende oynayan muhafızlar birbirlerinin kıçlarına şaplağı indiriveriyorlardı. Bir ara bakışlarını o yana çeviren onbaşı, piyadelerden birinin tombul poposuyla karşılaşınca, derin bir iç çekerek yeniden pencereden dışarısını seyretmeye koyuldu.

Asteğmen, bir an düşündükten sonra, bezgin onbaşıya seslendi: "'Hayvanlar Âlemi' diye bir dergi çıkıyor, hiç gördün mü?"

Konuşmanın başka bir konuya kaydığına sevinen onbaşı, "O dergiyi bizim köyün meyhanecisi alırdı," diye yanıtladı. "Ankara keçilerine bayılırdı. Dergiye mektup yazar, Ankara keçileriyle ilgili sorular sorardı."

"Arkadaşım," dedi asteğmen, "şimdi sana öyle bir hikâye anlatacağım ki, hatasız kul olmayacağını anlayacaksın! Ve siz, arkada oturan beyler, umarım gülüp oynamayı bırakır, anlatacağım hikâyeye kulak verirsiniz; en azından, hiçbir şey anlamayacağınız bilimsel terimlerin ilginizi çekeceğinden eminim. Savaşın dertlerini belki unutabiliriz diye, 'Hayvanlar Âlemi' dergisiyle ilgili bir hikâye anlatmak istiyorum.

Doğrusu, çok ilginç bir dergi olan 'Hayvanlar Âlemi'nin yayın yönetmenliğine nasıl geldiğimi uzun süre ben de anlayamamıştım. Sonunda, böyle bir işi ancak eski dostum Hayek'e duyduğum derin sevgiyle sürüklendiğim bir çılgınlık ânında kabul etmiş olabileceğimi kavradım. Hayek, uzun zamandır 'Hayvanlar Âlemi'ni gayet güzel çıkarıyordu; gel gör ki, tam o sıralar derginin sahibi Bay Fuks'un kızına deliler gibi âşık olmuş, Bay Fuks da kendisini kapının önüne koyarak en kısa sürede yerine aklı başında birini bulmasını söylemişti.

Gördüğünüz gibi, o zamanların iş ilişkileri bir tuhaftı.

Arkadaşım Hayek beni derginin sahibiyle tanıştırdığında, adam büyük bir nezaketle, hayvanlar hakkında bir fikrim olup olmadığını sordu. Dergi sahibi, verdiğim cevabı çok doyurucu buldu: Hayvanlara her zaman derin bir saygı duymuş, onları insanoğluna geçişin bir aşaması olarak görmüştüm. Hayvanların özenle korunmaları gerektiğine inanan biri olarak, onların isteklerini yerine getirmekte kusur etmemiştim. Kaldı ki, hayvanların

yenmeden önce elden geldiğince acısız bir biçimde öldürülmeyi istemelerinden daha doğal bir şey olamazdı.

Aşçıbaşı tarafından diri diri karnının deşilmesinden hangi sazan hoşlanırdı? Kümes hayvanlarının ehil olmayan kişilerce boğazlanmasına karşı çıkan Hayvanları Koruma Derneği'nin ilkelerine, horozların kafalarının yolu yordamınca kesilmesi uygun düşmez miydi?

Kızartılmış tatlı su kefallerinin kıvrık duruşu, canlı canlı kızgın tavaya atılmalarına karşı bir protesto değil miydi? Hindileri kovalamak...

Tam o sırada Bay Fuks birden sözümü keserek, kümes hayvancılığından, köpeklerden, tavşanlardan, arıcılıktan anlayıp anlamadığımı sordu. Hayvanlar âlemini tanıyor muydum? Yabancı dergilerden resim kesip kullanmayı becerebilir, yabancı uzmanların yazılarını dilimize çevirebilir, ansiklopedilerden yararlanabilir miydim? Aziz yortularıyla bağıntılı olarak hayvanların hayatı, mevsimlerin değişimi, at yarışları, avcılık ve atıcılık, polis köpeklerinin yetiştirilmesi, ulusal ve dinsel bayramlar gibi konularda kaleme alacağı başyazılara yardımcı olabilir miydim? Sözün kısası, her telden çalan, her şeyden yarım yamalak anlayan gerçek bir gazeteci olmam isteniyordu.

Ben de, 'Hayvanlar Âlemi' gibi bir derginin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda epey kafa yorduğumu, sözü edilen konuları su gibi bildiğim için bu işi benden iyi kimsenin beceremeyeceğini söyledim. Derginin düzeyini çok yukarılara çekmeyi, tüm içeriğini yeniden düzenlemeyi düşünüyordum.

Örneğin, 'Eşcinsel Hayvanlar' ya da 'Hayvanların Ağzından Hayvanlar' gibi yepyeni köşeler başlatacaktım; asla işin içine politika karıştırmadan elbette.

Sonra, okurların karşısına öyle sürprizlerle çıkacaktım ki, dergiyi baştan sona soluk soluğa okuyacaklardı. 'Hayvanların Hayatında Bir Gün', 'Çiftlik Hayvanlarıyla İlgili Faydalı Bilgiler', 'Sığırların Bağırsakları Nasıl Çalışır?' gibi köşeler birbirini izleyecekti.

Ben kaptırmış giderken, Bay Fuks bir kez daha sözümü kesti ve dedi ki: 'Bu söylediklerinin yarısını yap, son Berlin Kümes Hayvanları Fuarı'nda altın madalya almış bir çift ispenç horozu veririm sana!'

Dediklerimi yapmak için elimden geleni ardıma komadım ben de. Ama çok geçmeden, yazdığım yazıların bilgi ve yeteneklerimi fersah fersah aştığını fark ettim.

Okurlara bambaşka şeyler sunabilmek için yeni yeni hayvanlar icat ettim.

Çok temel bir varsayımdan yola çıkmıştım: ‘Hayvanlar Âlemi’ okurları fil, aslan, kaplan, maymun, köstebek, at, domuz gibi hayvanları o kadar iyi biliyorlardı ki artık bunlardan bıkıp usanmış olmalıydılar; demek, onları yepyeni buluşlarla heyecanlandırmalıydım. İşe, ‘Kükürt Püskürten Balina’ ile başladım. Benim keşfim olan bu balina, morina büyüklüğündeydi; karınca asidi dolu bir kesesi vardı; yutmak istediği küçük balıkları, özel dışkılığından fışkırttığı zehirli asitle bayıltıyordu. Üstelik, ne ad uydurduğumu unuttuğum bir İngiliz bilgininin, sonradan bu aside balina asidi adını verdiğini yazdım.

Balina yağını bilmeyen yoktu, ama bu yeni asit birçok okurun merakını uyandırmıştı; mektuplar yağdırıyor, balina asidi üreten firmanın adını soruyorlardı.

‘Hayvanlar Alemi’ okurları genellikle çok meraklı insanlardır.

Tahmin edeceğiniz gibi, ‘Kükürt Püskürten Balina’ dan sonra daha birçok hayvan icat ettim. Bunlar arasında, kanguru familyasından bir memeli olan ‘Kurnazguru’ yu, ineğin antik prototipi sayılabilecek ‘Yenilir Yutulur Sığır’ı, lağım faresinin bir türü olarak tanıttığım ‘Mürekkepli Fare’yi sayabilirim.

Yeni hayvanlarım her geçen gün çoğalıyordu. Elde ettiğim başarının şaşkınlığı içindeydim. ‘Hayvanlar Alemi’ne böylesine katkıda bulunabileceğim, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. İzlanda’da yaşayan ‘Yaramaz Yarasa’ ya da Kilimanjaro Dağı’nın doruklarında gezinen ‘Kırkayaklı Kızgın Kedi’ hangi ansiklopediye girmiş olabilirdi ki?

Zoologlar, şaşkaloz ‘Piramit Piresi’ni daha önce duymuşlar mıydı acaba? Bu kör pire, kökeni tarihöncesine uzanan kör bir yeraltı köstebeğinin üstünde yaşıyordu. Yeraltı köstebeğinin körlüğü ise, büyük büyük büyükannesinin o zamanlar Baltık Denizi’ne kadar uzanan Postumia mağaralarında yaşayan kör bir sürüngenle çiftleşmiş olmasından geliyordu.

Peki, bütün bu saçmalıkların, *Čas* ve *Čech* gazeteleri[101] arasında amansız bir tartışmaya yol açacağını kim bilebilirdi ki? *Čech* gazetesi, kör pireyle ilgili yazımdan bir alıntı yaparak, ‘Tanrı neylerse güzel eyler!’ dedi. *Čas* ise, her zamanki gerçekçiliğiyle, benim kör pireyi doğduğuna pişman etmekle kalmadı, *Čech* gazetesine de ağır hakaretler yağdırdı. Nedendir bilmem, o günden sonra yıldızımın sönmekte olduğunu, yeni hayvanlar

keşfetme yeteneğimi yitirmeye başladığımı fark ettim. ‘Hayvanlar Âlemi’nin aboneleri kaygılanmaya başlamışlardı.

Arıcılık ve kümes hayvancılığıyla ilgili kısa yazılarımda ortaya attığım yeni görüşler durumu daha da kötüleştirdi. Verdiğim öğütleri okuyan tanınmış arıcı Bay Pazurek’e inme inmesi ve Şumava ve Podkrkonoşi’deki arıcılığın tümden son bulması, tam anlamıyla bir panik yaratmıştı. Bu da yetmemiş, kümes hayvanlarına kıran girmiş, her şey mahvolmuştu. Okurlar tehdit mektupları göndermeye başlamışlardı, dergiyi bir daha almayacaklarını söylüyorlardı.

Bunun üzerine, düşündüm taşındım ve kapağı yabanıl kuşlar dünyasına attım. Başladım bu konuda yazılar yazmaya. ‘Çiftçinin Dünyası’ dergisinin yayın yönetmeni ve Muhafazakâr Parti milletvekili Yozef M. Kadlçak’la kapışmamızı bugün gibi hatırlarım.

‘Kır Hayatı’ adlı İngiliz dergisinden kestiğim, meşe ağacına konmuş küçük bir kuşun resmini kullanmış, altına da ‘Meşe kuşu’ yazmıştım. Bence son derece mantıklıydı. Ardıç ağacına konmuş bir kuş görsem, ona da ‘Ardıç kuşu’ derdim. Ne vardı ki bunda?

Oysa başıma gelmeyen kalmadı. Bay Kadlçak, hemen saldırıya geçti. Gönderdiği kartpostalda, resimdeki kuşun ‘meşe kuşu’ falan değil, düpedüz ‘alakarga’ olduğunu söylüyordu. Bay Kadlçak’a bakılırsa, ‘meşe kuşu’, Almanca’daki *eichelhaher*’in yanlış çevirişiydi.[102]

Ben de, tuttum, ‘meşe kuşu’ dememin gerekçelerini açıklayan bir mektup yazdım. Ansiklopedilerdeki tanımlamaları biraz değiştirip çarpıtarak tabii.

Milletvekili Kadlçak, yemedi içmedi, ‘Çiftçinin Dünyasındaki başmakalesinde bana ağır bir cevap verdi.

Kahveden içeri girdiğimde, patronum Bay Fuks her zamanki masasında oturmuş, taşrada yayımlanan gazete ve dergilere göz atıyordu. Son zamanlarda, benim ‘Hayvanlar Âlemi’nde çıkan tüyler ürpertici makalelerimle ilgili yazıları bulup okumaktan bitkin düşmüştü adamcağız. Bir süredir yüzünden hiç eksik olmayan o hüzünlü anlatımla bana bakarak, masanın üstünde duran ‘Çiftçinin Dünyası’nı işaret etti.

Bendeniz, çaresiz, yüksek sesle okudum yazıyı:

Saygıdeğer Beyefendi,

Derginizde son derece tuhaf ve yersiz birtakım terimlere yer verildiğini, Çek dilinin arılığına asla özen gösterilmediğini ve hiçbir zaman varolmamış bazı hayvan türlerinin uydurulduğunu dikkatinize sunmuştum. Bunun kanıtı olarak da, yayın yönetmeninizin, eskiden beri herkesçe bilinen ‘alakargaya ‘meşe kuşu' dediğini, bunun da Almanca aslında ‘alakarga anlamına gelen ‘*eichelhaher*’in yanlış çevirisinden kaynaklandığını belirtmiştim.

Bay Fuks, perişan bir halde, ‘Alakargaymış,’ diye söylendi.

Bense istifimi bozmadan okumaya devam ettim:

Bunun üzerine, ‘Hayvanlar Âleminin yayın yönetmeninden son derece terbiyesizce, hatta küstahça yazılmış bir mektup aldım. Beni iflah olmaz bir inatçı katır diye niteleyen bu mektup, hayatımda gördüğüm en ağır hakaretti. Saygın insanlar, nesnel ve bilimsel eleştirilere böyle karşılık vermezler. Hangimizin inatçı katır olduğu tartışılır. Doğru, belki de eleştirilerimi kartpostala yazarak göndermemek oturup düzgün bir mektup yazmalıydım; ama onca işimin arasında böylesine önemsiz konuya yeterince vakit ayıramadığımı itiraf etmeliyim. Gelgelelim, o barbarca saldırıdan sonra, okurların önünde yayın yönetmeninizin ipliğini pazara çıkarmaya karar vermiş bulunuyorum.

Yayın yönetmeniniz, benim kuşlar dünyasının terminolojisinden habersiz, mektep görmemiş bir katır olduğumu sanıyorsa, fena halde yanılıyor demektir. Ornitolojiye yıllarını vermiş bir insanım ben; hem de yalnızca kitap okuyarak değil, aynı zamanda doğada gözlemde bulunarak. Ben, Prag’ın bar ve meyhanelerinden çıkmayan yayın yönetmeninizin hayatı boyunca görüp göreceğinden çok daha fazla kuş yetiştirmiş biriyim.

Gerçi bütün bunlar önemsiz sorunlar, ama ‘Hayvanlar Âleminin yayın yönetmeni, bana sataşmaya kalkışmadan önce inatçı katır diye suçladığı kişinin kim olduğunu araştırma zahmetinde bulunsaydı çok iyi ederdi. Çünkü o zaman görürdü ki, attığı taşlar, Moravya bölgesinde Mistek yakınlarındaki Fridland’a gidiyor, okumakta olduğunuz bu makale yayımlanmadan önce derginizin okurlarının da bulunduğu Fridland’a.

Aslında benim amacım, derginizin kafadan sakat yayın yönetmeniyle kişisel polemiğe girmek değil, gerçekleri gözler önüne sermek. Bu yüzden, bizim kendi dilimizde herkesçe bilinen ‘alakarga’ adı varken, çeviri yoluyla

yeni yeni adlar uydurmanın çok saçma olduğunu bir kez daha belirtmek isterim.

Bay Fuks, biraz daha kederli bir sesle, ‘Evet, alakarga,’ diye mırıldandı.

Sözümün kesilmesine meydan vermeden, soğukkanlılığımı koruyarak okumayı sürdürdüm.

Barbar zırcahillerin yaptığı bu iş alçaklıktan başka bir şey değildir. Alakargaya ‘meşe kuşu' demek de nereden çıktı? ‘Kuşlarımız’ isimli kitabın 148. sayfasında, Latince *ganulus glandarius*[103] adı verilir ki, bu da düpedüz ‘alakarga’dır.

Ansiklopedilerden bol bol alıntı yapsa da nesnellikten alabildiğine uzak ve yüzeysel yazılar kaleme alan yayın yönetmeniniz, istediği kadar çamur atmaya çabalasın, alakarga gene de alakargadır. Soytarı, bir ansiklopedinin 452. sayfasına göndermede bulunarak, alakarganın timsah familyasından olduğunu yazabilecek kadar yüzsüz; oysa, sözünü ettiği ansiklopedinin o sayfasında, kasapkuşu da denen çekirgekuşu *(lanius minör L.*) anlatılıyor. Bu eçhelicühela, gene aynı ansiklopediye sığınarak, alakarganın on beşinci familyadan olduğunu ileri sürüyor; oysa kargalar, ansiklopedinin söz konusu sayfasında ekinkargalarıyla küçük kargaları da kapsayan on yedinci familyadan gösteriliyor...

Patron, başını ellerinin arasına alarak, ‘Ekinkargaları!’ diye homurdandı. ‘Ver şu dergiyi de, yazıyı sonuna kadar okuyayım.’

Okurken, sesi insanı ürkütecek kadar kısık çıkıyordu: ‘Çekçeye çevrildiğinde karatavuk gene karatavuktur...’

‘Ama efendim,’ diye araya girdim. ‘Mesela, ardıç kuşu. Ardıçla beslendiği için, ardıç kuşu deriz biz ona.’

Bay Fuks, gazeteyi masanın üstüne fırlattı, bilardo masasının altına girip, ‘Karatavuk gene tavuktur,’ diye yineledi soluk soluğa.

Masanın altından, Alakarga malakarga değil!’ diye uludu. ‘Bal gibi meşe kuşu! Yaklaşmayın beyler, ısırırım!’

Bilardo masasının altından güçbela çıkarıp evine götürdüler. İki gün sonra da beyin kanaması geçirerek karısının kollarında can verdi.

Giderayak kendine gelip şöyle demiş: ‘Önemli olan, benim kişisel çıkarlarım değil, toplumun refahı. Bu bakımdan, gelin, benim tarafsız fikrimi kabul edin...’ Ve son nefesini vermiş.”

Asteğmen, bir an sustuktan sonra alaycı bir bakışla onbaşıya döndü: “Demek istediğim, bazen herkes zor durumda kalabilir ve hata yapabilir!”

Asteğmenin uzun uzun anlattığı bu hikâyeden, yalnızca hata yapanın kendisi olduğunu anlayan onbaşı yeniden pencereye dönüp hızla geçen manzarayı seyre koyuldu.

Hikâye, Şvayk’ın daha çok ilgisini çekmişti. Öteki askerler aptal aptal birbirlerine bakıyorlardı.

Şvayk, dayanamadı, lafa girdi:

“Bu dünyada hiçbir şey gizli kalmaz. Eninde sonunda her şey ortaya çıkar; işittiğiniz gibi, sersem bir alakarganın meşe kuşu olmadığı bile anlaşılır sonunda. İnsanın böyle bir numarayla aldatılması hakikaten çok ilginç. Evet, yeni yeni hayvanlar icat etmek zor iş, ama zaten bilinen hayvanlar hakkında yazıp çizmek daha da zor. Birkaç yıl önce Prag’da Mestek adında bir adam bir denizkızı bulmuş, Havliçek Caddesi’nde kurduğu bir çadırda teşhir etmeye kalkmıştı. Çadırdaki delikten bakanlar, içerinin alacakaranlığında, divana uzanmış yatan Jijkov’lu bir kadını görüyorlardı. Kadının bacakları yeşil bir kumaşla sarılmış, denizkızının kuyruğu olmuştu sözde. Saçları yeşile boyanmış, ellerindeki eldivenlere yeşil kartondan yüzgeçler geçirilmişti. Sırtında ise, iple bağlanmış, dikene benzer bir şey vardı. Denizkızını dikizlemek, on altı yaşından küçüklere yasaktı; ama yaşları tutup da bilet alabilenler, denizkızının, ‘*Au revoir!*’[104] yazan koca poposunu seyrederken zevkten dört köşe oluyorlardı. Memelerini soracak olursanız, hiç iş yoktu. Geçkin bir hayat kadınının memeleri gibi karnına kadar sarkıyorlardı. Mestek, akşam yedi oldu mu çadırı kapatıp, ‘Denizkızı, artık evine gidebilirsin,’ diyordu. Kadın da üstünü değiştirip gidiyordu. Gece saat on sularında ise Taborska Caddesi’nde bir aşağı bir yukarı voltalıyor, önüne gelen her erkeğe, ‘Sevgilim, gel bana, vereyim sana!’ diyordu. Vesikası olmadığı için, bir baskında öteki fahişelerle birlikte kodese atıldı, böylece Mestek de işsiz kaldı.”

O sırada Papaz, yatmakta olduğu sıradan pat diye aşağı düştü, ama uyanmadı bile. Onbaşı, bir süre aptal aptal Papaz’a baktı, sonra ortalığa

çöken sessizlikte tek başına sırtlayıp yeniden sıraya yatırdı adamı. Belli ki, otoritesi fena halde sarsılmıştı; nitekim, kırgın, umarsız bir sesle, "İnsan bir yardım eder," dediğinde, muhafızlar boş boş bakmakla yetindiler.

Şvayk, "Bıraksaydın, düştüğü yerde mışıl mışıl uyusun," dedi. "Ben, benim papaza elimi bile sürmezdim. Bir seferinde kenefte sızdı kaldı, hiç dokunmadım. Nerelerde sızmadı ki zaten! Bir gün, arıyorum arıyorum, herif yok; sonunda dolabın içinde buldum. Bir başka gün de, gittiği evin banyo küvetinde uyuyakalmıştı."

Birden, onbaşıya bir şeyler oldu, sanki silkinip kendine gelmişti. Bu vagon benden sorulur dercesine efeleniverdi:

"Kes sesini, otur oturduğun yerde! Bu emir erleri de amma gerzek ha! Tahtakurusu gibi ezerim ben adamı!" Şvayk, tüm dünyaya barış getirmek isteyen ve ortaya yüce düşünceler atan bir feylesof edasıyla, "Evet onbaşı," dedi, "sen Tanrı'sın. Yedi Acıların Madonnası'sın."[105]

Asteğmen de, ellerini ovuşturarak, "Hey Yüce Tanrım, Kutsal Babamız!" diye haykırdı. "Yüreklerimizi tüm erbaşlara karşı sevgiyle doldur ki, onlara nefret yüklü gözlerle bakmayalım. Bu tekerlekli zindandaki buluşmamızı kutsa, Tanrım!"

Onbaşı, mosmor kesilerek yerinden fırladı: "Kapa çeneni, konuşmayı yasaklıyorum sana!"

Asteğmen, son derece sakin, "Hiçbir şey yapamazsın," diye sürdürdü konuşmasını. "Doğa, birçok hayvan türünden akıl ve zekâyı esirgemiştir. İnsanoğlunun aptallığı diye bir şey duymadın mı sen hayatında? Dünyaya başka bir memeli olarak gelseydin de, insanoğlu ve onbaşı gibi şu salakça sıfatları taşımasaydın, herkes için daha hayırlı olmaz mıydı? Senin, en yetkin ve en gelişmiş yaratık olduğunu düşünebilmen, ne kadar büyük bir yanılgı! Rütbeni sökseler beş para etmezsin, siperin birinde geberip gitsen kimsenin ruhu duymaz. Bir pırpır daha takıp çavuş yapsalar, gene iflah olmazsın. Tam tersine, beyninin çeperi daha da daralır; kültürden nasibini almamış bedenin cephede bir çukura yığılıp kaldığında, koca Avrupa'da ardından gözyaşı dökecek bir kişi bile çıkmaz."

Onbaşı, çılgına dönerek, "Hücreye attırırım seni!" diye bağırdı.

Asteğmen, gülümsedi:

"Eminim, sana hakaret ettim diye beni hücreye attırmak isterdin. Ama ettiğim hakaretlerin bir tekini bile kavrayamayacak kadar beyinsiz olduğun

için yalan söylemek zorunda kalırdın; nesine istersen bahse girerim, konuştuklarımızın bir kelimesini dahi hatırlamıyorsundur. Mesela, sana ‘embriyon’ desem, değil bir sonraki istasyona gelmeden, şu camın önünden bir sonraki telgraf direği geçmeden ne dediğimi unutursun. Beyin özürlünün tekisin çünkü. Dediklerimi rapor edebilmen mümkün değil. Ayrıca, istediğine sor, şu âna kadar sana bir tek küfür ettim mi bakalım?”

“Haydaa, küfür de nereden çıktı?” diye araya girdi Şvayk. “Ne küfür edildi, ne de aşağılayıcı bir söz söylendi. İnsanın bir kere tersi dönmeyegörsün, her şeyi kıçından anlar, her laf küfür gibi gelir. Bir akşam, Geçit Meyhanesinde oturmuş, orangutanlardan konuşuyorduk. Masamızı şereflendiren bir gemici, orangutanı sakallı bir insandan ayırmanın zorluğundan dem vuruyordu. Bir ara, ‘Orangutanın çenesindeki kıllar,’ dedi, ‘tıpkı yan masada oturan şu adamın sakalına benzer? Hepimiz aynı anda dönüp sakallı adama bakınca, herif de yerinden fırladığı gibi bizim gemiciye tokadı patlatıverdi. Gemici durur mu, o da masadaki bira şişelerinden birini kaptığı gibi sakallının kafasına indirdi; adamcağız oracığa yığıldı kaldı. Yerde kımıltısız yatan sakallıyı öldürdüğünü sanan gemici ortalıktan toz oluverdi. Az sonra adamı ayılttık, ama ayıltmaz olaydık; kendine gelir gelmez polis çağırıp hepimizden şikâyetçi oldu. Olayla en küçük bir ilgimiz olmadığı halde kendimizi karakolda bulduk. Sakallı, karakolda, kendisine orangutan dediğimizi, kendisini bütün gece dilimize doladığımızı iddia etti. Tabii, biz bütün bu iddiaları reddettik. Orangutan da nereden çıkmıştı? Ama adam diretiyor, Nuh diyor peygamber demiyordu. Bunun üzerine, komisere rica ettim, ‘Bizim bir suçumuz olmadığını kendisine anlatır mısınız lütfen?” dedim. Komiser, soğukkanlılığını korumaya çalışarak, elinden geldiğince anlatmaya çalıştıysa da, adam kulak asmadı: ‘Sen hiçbir şey anlamıyorsun, komiser efendi; yoksa bunlarla birlik misin!’ Neyse, sonunda komiser, ayılıp kendine gelsin diye herifi nezarete attırdı da rahat bir soluk aldık. Tam, artık meyhaneye döner, keyfimize bakarız diyorduk ki, komiser bizi de içeri tıktırmasın mı? Görüyorsun ya, onbaşı, ufacık, incir çekirdeğini doldurmayacak bir yanlış anlama nerelere varıyor. Okrohlitse’de bir adam vardı, kendisine sürüngen dendiğinde o biçim kızardı. Küfürle ilgisi olmayan böyle bir sürü kelime vardır. Mesela, biz şimdi sana tarlafaresi desek, kızman mı gerekir?”

Onbaşıdan bir ses çıktı ama, bunun gürleme ya da kükreme olduğunu söylemek çok zordu. Ciyakladı demek daha doğru olurdu. Öfke, hiddet ve çaresizlikten yükselen bir ciyaklama. Ardından homur homur homurdanmaya başladı ve onbaşının homurtularıyla Papaz'ın horultuları birbirine karışarak muhteşem bir müzik ziyafetine dönüştü.

Ama çok geçmeden vagonda derin bir sessizlik hüküm sürmeye başladı. Onbaşı öylece oturuyor, sulanmış, boş gözlerle uzaklardaki ormanlar ve dağlara bakıyordu.

"Onbaşı," dedi asteğmen, "uğultulu tepelere, ıtırlı ormanlara öyle bakarken, bana Dante'yi hatırlatıyorsun. O ince yürekli, duyarlı ozanın yüce yüzü geliyor gözümün önüne. Yalvarırım, oturuşunu bozma. Sana çok yakışıyor. Ne bir abartı ne bir gösteriş; derin bir düş gücüyle kırları seyrediyorsun. Hiç kuşkum yok, kıraç topraklar bahar çiçeklerinin rengârenk halısıyla örtüldüğünde buraların ne kadar güzel olacağını düşünüyorsun..."

"Ve o halının ortasından küçük bir dere akarken," diye ekledi Şvayk, "onbaşımız bir kütüğün üstüne oturup kaleminin ucunu diliyle ıslatacak ve 'Ozan Kardeş' dergisi için minik bir şiir yazacak."

Asteğmen, bir sergide onbaşının başı model alınarak yapılmış bir heykel gördüğüne yeminler ederken, onbaşı iyice şapşallaşmıştı artık.

"Kusura bakma ama, onbaşı, ünlü heykeltıraş Ştursa'ya poz verdiğin doğru mu?"

Onbaşı, asteğmene bakıp hüzünlü bir sesle, "Hayır, doğru değil," dedi.

Asteğmen bir şey demedi; sıranın üstüne uzandı.

Muhafızlar, Şvayk'la kâğıt oynuyorlardı. Onbaşı, sıkıntıdan, ikide bir arkalarına gidip oyuncuların ellerine bakıyordu. Sonunda dayanamadı, Şvayk'ın oyununa bile karıştı, yanlış kâğıdı oynadığını ileri sürdü.

Bunun üzerine Şvayk, "Bir zamanlar kahvehanelerin duvarlarında, başkalarının elini dikizleyenleri uyaran çok güzel tabelalar olurdu," dedi. "Hiç unutmam, birinde şöyle diyordu: 'Sen, dikizci! Tut çeneni, yoksa yere sererim seni!'"

Askerî tren, istasyona girdi. Vagonlar denetlenecekti. Tren durdu.

Asteğmen, onbaşıya anlamlı bir bakış fırlatarak, "Burada denetlenecek o kadar çok şey var ki..." dedi acımasızca.

Denetim subayları vagona girdiler.

Asteğmen Doktor Mraz, askerî trenin komutanlığına atanmıştı.

Böyle saçma sapan işleri hep yedek subaylara yıkarlardı. Dr. Mraz daha şimdiden serseme dönmüştü. Sivil hayatında bir lisede matematik öğretmenliği yapmasına karşın, her seferinde bir vagonu eksik sayıyordu. Ayrıca, vagonlardaki askerlerin geçen istasyonda bildirilen sayısı, Budyeyovitse'de trene binildikten sonra verilen sayıyı tutmuyordu. Elindeki belgeleri inceleyip iki sahra mutfağının ansızın ortadan kaybolduğunu; buna karşılık, atların sayısının tuhaf bir biçimde arttığını gördükçe, sırtından aşağı soğuk terler boşanıyordu. Subay listesine göre, iki harp okulu öğrencisi kayıp görünüyordu. Alay kısım amirliklerine ayrılmış olan birinci vagonda yazı makinesi bir türlü bulunamıyordu. Bütün bu karışıklıklar karşısında ne yapacağını bilemiyor, başına ağrılar giriyordu. Sabahtan beri üç aspirin yutmuş, bana mısın dememişti.

Şimdi de, acınası bir halde, treni denetlemek zorundaydı.

Bir başka subayla birlikte tutuklu vagonuna girdiğinde, kendisine verilen kâğıtlara bir göz attı. Perişan durumdaki onbaşı, hemen, muhafızlar eşliğinde iki tutukluyu götürmekte olduğunu bildirince, belgeleri yeniden inceledi ve sayım yaptı. Sonra, atışa hazır bir top gibi kıçını devirmiş yatan Papazh göstererek, “Bu da neyin nesi?” diye sordu.

Onbaşı, tir tir titreyerek, “Komutanım, o... şey... yani... efendim...” diye kekeledi.

“Ne yanisi oğlum?” diye gürledi Dr. Mraz. “Lafı ağzında geveleyip durma, ne söyleyeceksen söyle çabuk!” Onbaşının yerine Şvayk yanıtladı:

“Komutanım, yüzükoyun yatmış uyumakta olan bu zat, içkiyi biraz fazla kaçırmış muhterem bir Papaz, efendim. Peşimize takılıp bu vagona girdi, ama üstümüz olduğundan kendisini dışarı atamadık. Çok iyi bileceğiniz gibi, üste hakaretten içeri tıkarlardı bizi. Herhalde tutuklu vagonunu subay vagonu sandı, Komutanım.”

Dr. Mraz, derin bir iç çekerek elindeki listeye göz attı. Trenle Bruck'a gidecekler arasında herhangi bir Papaz göremeyince, sinirden gözü seyirmeye başladı. Geçen istasyonda birden atların sayısı artmıştı, şimdi de tutuklu vagonunda durup dururken bir papaz beliriyordu.

Çaresizlik içindeki Dr. Mraz, kimliğini belirleyebilmek için adamı sırtüstü çevirmesini emretti onbaşıya.

Onbaşı güçbela sırtüstü döndürmeye çalışırken kendine gelen Papaz, subayı görür görmez Almanca, “Hey, arkadaş, n’aber? Yemek hazır mı?” dedi ve yeniden gözlerini kapatıp duvara döndü.

Dr. Mraz, birden Papaz’ın, önceki akşam düzenlenen veda ziyafetinde domuz gibi tıkınan o pisboğazdan başkası olmadığını fark ederek göğüs geçirdi.

Sonra, onbaşıya dönüp, “Bunun için seni rapor edeceğim, bilmiş olasın,” dedi. Tam gidiyordu ki Şvayk durdurdu:

“Komutanım, benim burada olmamam lazım. Cezam bugün saat on birde sona eriyordu. Üç gündür buraya tıkılıyım. Ama artık bu vagondan çıkıp öteki erlerle birlikte sığır vagonunda seyahat etmem gerekiyor. Komutanım, saat on biri çoktan geçtiğine göre, sığır vagonuna gönderilmem ya da Teğmen Lukaş’a teslim edilmem mümkün mü acaba?”

Dr. Mraz, bir kez daha elindeki kâğıtlara bakarak, “Adın ne senin?” diye sordu.

“Şvayk, Yozef Şvayk, komutanım.”

“Yaa, şu meşhur Şvayk sensin demek?” dedi Dr. Mraz. “Haklısın, on birde salıverilmen gerekiyormuş. Ama Teğmen Lukaş, Bruck’a varana kadar serbest bırakılmamanı istedi benden. Bu vagonda kalmanın daha güvenli olacağını söyledi; böylece, başımıza yeni bir dert açman önlenmiş olurmuş.”

Denetim subayları çıkıp gittikten sonra onbaşı, Şvayk’a sataşmadan edemedi:

“Gördün mü Şvayk, üstlerine şikâyette bulunman bir boka yaramadı. İsteseydim, ikinizin de canına okurdum.” “Onbaşı,” dedi asteğmen, “durup dururken bok atman hiç de hoş değil. Aklı başında bir insan, ne kadar kızarsa kızsın böyle laflar etmemeli. Canınıza okurdum diye tehditler savurmana gelince, fırsat varken neden canımıza okumadın be adam! Ne kadar akıllı, ne kadar becerikli biri olduğunu anlamış olduk böylece.”

Onbaşı, yerinden fırlayarak, “Yeter be!” diye haykırdı. “İkinizi de içeri attırırım!”

Asteğmen, alaycı bir edayla, “Ne gerekçeyle içeri attıracaksın bizi, düdük?” diye sordu.

Onbaşı, cesaretini toplayarak, “Orası beni ilgilendirir!” diye karşılık verdi.

“Seni ilgilendirir,” dedi asteğmen gülümseyerek. “Sen sen, ben ben. Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede. Bana kalırsa, komutanın seni rapor edeceğini söylemesine kızdın, öfkeni bizden çıkarıyorsun. Ama unutma ki bize bağırman kurallara aykırı.”

Onbaşı, gözlerini korkutmak için daha da dikleşerek, “Pis domuzlar!” diye bağırdı.

Bu sefer Şvayk araya girdi ve “Sana bir şey söyleyeyim mi onbaşı,” dedi. “Ben görmüş geçirmiş bir askerim. Savaştan önce de askerlik yaptım; inan bana, sövüp sayarak bir yere varamazsın. Hiç unutmam, yıllar önce bizim bölükte Schreiter adında bir hıyar vardı. Boğaz tokluğuna orduya sığınmıştı. İstese çoktan onbaşı olarak evinin yolunu tutardı, ama biraz çatlaktı işte. Erlere kancayı takmıştı herifçioğlu; kene gibi yapışmıştı. Yaptığı, hem doğru değildi, hem de kurallara aykırıydı. Zorbalık edip duruyor, ‘Siz asker masker değil, aşağılık lağım farelerisiniz,’ diye hakaret ediyordu. Sonunda dayanamadım ve bölük komutanına çıktım. Yüzbaşı, ‘Ne istiyorsun?’ diye sorunca da, ‘Komutanım,’ dedim, ‘bizim Başçavuş Schreiter’den şikâyetçiyim. Biz aşağılık lağım fareleri değil, İmparator’un askerleriyiz. İmparator Hazretlerinin hizmetindeyiz.’

Yüzbaşı, ‘Ulan, iğrenç mahluk, yıkıl karşımdan!’ demesin mi! Ben de, hiç asabımı bozmadan, tabur komutanına çıkmak istediğimi bildirdim.

Tabur komutanı, bir yarbaydı. Beni dinledikten sonra iki gün hücre hapsi verdi bana. Ama yılmadım tabii; bu kez alay komutanına çıktım ve her şeyi bir bir anlattım. Albay, ‘Enayi dümbeleği! Defol!’ diye avazı çıktığı kadar bağırınca, kendisine dedim ki: ‘Komutanım, müsaade ederseniz tugay komutanına çıkmak istiyorum.’ Neyse ki, tugay komutanıyla görüşeceğimi duyunca etekleri tutuştu da, Başçavuş Schreiter’i hemen odasına çağırttı.

Schreiter, ‘aşağılık lağım fareleri’ dediği için bütün subayların önünde benden özür dilemek zorunda kaldı. Gelgelelim, avluda yolumu kesip artık bana küfür etmeyeceğini, ama er geç garnizon hapishanesine tıktıracağını söyledi. Tahmin edeceğin gibi, o günden sonra çok temkinli olmaya çalıştım, ama yeterince uyanık davranamamışım anlaşılan. Erzak deposunun orada nöbetteydim. Bilirsin, her nöbetçi duvara bir şeyler yazar. Açık saçık kadın resimleri çizerler, tosun edebiyatının en şaheser örneklerini döktürürler ya da kızdıkları bir komutana hürmetlerini sunarlar. Ben de dayanamadım, sırf sıkıntıdan, ‘Schreiter denen dümbük, etme bana kötülük’ diye yazdım duvara. Gel gör ki, av köpeği gibi izimi sürüyormuş

itoğluit; hemen gitti, şikâyet etti beni. Üstelik, ne büyük talihsizliktir ki, benim yazımın az yukarısında, 'Bunu yazan tosun, savaşana koşun' yazılıydı. Bir düşün, yıl 1912, Konsolos Prohaska yüzünden Sırbistan üstüne yürüdük yürüyeceğiz.[106] Kafadan Terezin'deki askerî mahkemeye gönderdiler elbet. Askerî mahkemeden gelen hazretler, erzak deposunun duvarındaki yazıların fotoğraflarını çektiler. Sonra da, elyazımı inceletmek için, on kere 'Bunu yazan tosun, savaşana koşun', on beş kere de 'Schreiter denen dümbük, etme bana kötülük' yazdırdılar. Arkasından, bir elyazısı uzmanı geldi ve, 'Dvur Kralove, Elbe Nehri kıyılarını basan sellerin korkunçluğuna ilk kez tanık olduğunda 29 Temmuz 1897'ydi' cümlesini yazdırdı bana. Ama askerî savcı, 'Bu yeterli değil,' diye diretti. 'Bizi ilgilendiren, koşun kelimesi. İçinde k, s ve n harfleri olan kelimeler yazdırın.' Bunun üzerine, kesin, kesen, kesinti, kesişen, keskin, kestane kelimelerini yazmamı istediler.

Elyazısı uzmanı deliye dönmüştü; dönüp dönüp arkasında dikilen süngülü askere bakıyordu. En sonunda, bana üç kere 'Kesilen baş yerine konmaz' yazdırdı ve bu örneklerin Viyana'ya gönderileceğini söyledi. Bir süre sonra Viyana'dan rapor geldi. Oradaki uzmanlar, 'Bunu yazan tosun, savaşana koşun' yazısının bana ait olmadığı, ama 'Schreiter denen dümbük, etme bana kötülük' yazısını benim yazdığım sonucuna varmışlardı. Oysa ben zaten kabul etmiştim bunu. Her neyse, altı hafta hapis verdiler; nöbet başında duvara yazı yazılmazmış, o zaman doğru dürüst nöbet tutamazmışsın."

Onbaşı, memnun, "Al işte!" dedi. "Açık açık itiraf etmişsin suçunu. Ben olsam, sana altı hafta değil, altı sene verirdim."

Asteğmen, araya girmeden edemedi:

"Onbaşı, öyle esip gürleyeceğine, sen kendi başına gelecekleri hesap et. Biraz önce denetim subayının dediklerini ne çabuk unuttun? Seni rapor edeceğini söylemedi mi? Kıçımı nasıl kurtarırım diye düşünmeye başlasan iyi edersin; onbaşılığın son demlerini sürüyorsun. Omzundaki pırpır söküldü mü, koca kâinatta bir nokta bile değilsin. Sen şimdiden tedavülden kalktın, oğlum. Senin gibi mikroskobik yaratıklar ölçüye gelmez."

Bu kez Şvayk lafa karıştı:

"O zaman sevinmelisin onbaşı. Baksana, değerin ölçülemiyormuş. Bu durumda, rapor edildin diye sinirini bozup heyecanlanmana gerek yok. Hem

heyecan sağlığa zararlıdır; savaş zamanı sağlığımıza dikkat etmeliyiz. Savaş, ayağımızı sağlam basmamızı gerektiriyor."

Şöyle bir durup gülümseyerek devam etti:

"Onbaşı, gözünün yaşına bakmayıp hapse atacak olurlarsa, sakın yılma. Onlar ne derlerse desinler, sen bildiğinden şaşma. Savaşın başlarında, Prag'da karakola düştüğümde, Frantişek Şkvor adında bir kömürcüyle tanışmıştım. Vatana ihanetten içeri atmışlardı zavallıyı. Sonradan kendisinden hiçbir haber alınamadı; kim bilir, belki de asmışlardır. Bu adam, ne zaman sorguya çekilip neler yaptığı sorulsa, 'Neler de neler, maydanozlu köfteler,' der, başka bir şey demezdi. İki gün kapkara bir hücreye attılar, ekmek ve su vermediler; yeniden sorgu odasına aldıklarında, güçlükle konuştu: 'Neler de neler, maydanozlu köfteler,' Belki, darağacında son sözü de bu olmuştur."

Muhafızlardan biri, "Söylenenlere bakılırsa," dedi, "bugünlerde astıkları astık, kestikleri kestikmiş. Geçenlerde, talim sahasında bir emir okudular bize; Motol'da Er Kudrna'yı kurşuna dizmişler. Neden derseniz, Beneşov'da karısıyla vedalaşırken, yüzbaşı kadının kucağındaki bebeye kılıcıyla vurmuş; Kudrna da çıldırıp yüzbaşıyı ayağının altına almış. Aslında, bu aralar 'siyasiler'i de içeri alıyorlarmış. Moravya'da bir yazıişleri müdürünü vurmuşlar. Bizim yüzbaşıya bakılırsa, sırada daha bir sürü gazeteci varmış."

Asteğmen, "Her şeyin bir haddi hududu var efendim," diye bir laf attı ortaya.

"Doğrusun," dedi onbaşı. "Bazı gazeteciler fena halde kaşınıyorlar. İşleri güçleri milleti kışkırtmak. Geçen yıl, yeni onbaşı olduğum sıralar, emrimde bir yazıişleri müdürü vardı; askerlerin başına bela kesildiğimi söyler dururdu. Sonunda bir gün dersini verdim herife; eğitime çıktığımızda, anasından emdiği sütü burnundan getirdim. Ne dese beğenirsiniz: 'Lütfen, insanlara saygı göster.' İnsanlara saygıyı gösterdim ona tabii. Kışlanın avlusundaki çamurların içinde sürüm sürüm süründürdüm. Tepeden tırnağa çamura battı. Öğleden sonra, baktım, homurdana homurdana üstünü başını temizliyor. Ertesi sabah gene çamurun içinde buldu kendini, domuzlar gibi sürünüyor. Dikildim başına, dedim ki: 'Şimdi anladın mı kim üstünmüş, Bay Yazıişleri Müdürü? El mi yaman, bey mi?' Herifçioğlu Allahsız entelin tekiydi!"

Onbaşı, asteğmene savaştan zaferle çıkmış bir komutan gibi bakarak devam etti:

“O entelliği yüzünden bir yıl uzadı askerliği; tutmuş gazeteye yazılar yazmış, askerlere kötü davranıldığını anlatmış. Kardeşim, adam o kadar okumuş, daha bir tüfeği söküp takamıyor; hem de kırk kere gösterdiğin halde. Canına okumazsın da ne halt edersin! ‘Sola bak!’ diyorsun, herif mahsus yapıyormuş gibi aptal aptal sağa bakıp öyle kalıyor. Tüfeği neresinden tutacağını bir türlü öğrenemedi; namlusundan mı, dipçikten mi? Ya sabır deyip nasıl tutulacağını gösterirsin, öküz trene bakar gibi yüzüne bakar. Tüfeğin hangi omuzda taşınacağından bile bihaberdi. Maymun gibi selam verir, yürüyüşe geçildiğinde adımlarını şaşırırdı. ‘Geriye dön!’ dersin, nereden döneceğini bilmez. Yahut altı adım gider, ondan sonra intikal eder. Öyle bir yürür kı, sanırsın adamın prostatı var ya da tövbe etmiş yaşlı orospu köy panayırında göbek atıyor.”

Bir tükürük atıp anlatmaya devam etti:

“Silip temizlemeyi öğrensin diye, depodan paslı bir tüfek çıkarıp verdik. Otuzbir çeker gibi ovalayıp duruyor tüfeği; doğru dürüst temizlemesi için iki kilo daha üstüpü versek yetmeyecek. Sildikçe tüfek daha da pas tutuyor sanki. Silah elden ele dolaştı, herkes şaştı kaldı nasıl böyle paslanır diye. Bizim yüzbaşı, ‘Sen asla asker olamazsın. Bu ordu boşuna besliyor seni, götürüp assalar daha iyi!' dedikçe, bizimki gözlüğünü düzeltir, gözlerini kırpıştırır dururdu. Oda hapsi almadığı ya da çarşı izni kaldırılmadığı zaman bayram ederdi. Boş vakitlerinde, oturur, askerlere kötü davranılmasını kınayan yazılar yazardı gazetelere. Günlerden bir gün, bavullarını aradılar. Bre aman, bavulları tepeleme kitap doluydu! Hepsinin de kapağında yok silahsızlanmaymış, insanların dostluğuymuş, uluslararası barışmış falan, böyle şeyler işte! Tabiatıyla, ver elini garnizon cezaevi! Biz de, tam uyuz heriften kurtulduk, biraz huzur buluruz diyorduk ki, bizimki çok geçmeden levazım kısmının yazıcı odasında belirdi. Askerlerle fazla temasa gelmesin diye levazıma yazıcı yapmışlardı. Tahsil görmüş biri için feci bir son tabii. Orduda parlak bir geleceği olabilirdi; teğmenliğe kadar yükselebilirdi. Kendi salaklığının kurbanı oldu.”

İç geçirdi:

“Kaputunu doğru dürüst katlamayı bile beceremezdi. Düğmelerini parlatmak için Prag’dan cilalar getirtir, ama pasını bir türlü çıkaramazdı düğmelerin. Oysa laf ebeliğinde üstüne yoktu; yazıcı odasında ha bire

felsefe yapardı. Dedim ya, ‘insana saygı’dan dem vururdu durmadan; ‘insan’ lafını ağzından düşürmezdi. Bir gün gene çamurun içine yatırmış, süründürüyordum; dedim ki: Çamurun içinde debelenirken bile ‘insan’ diyorsun başka bir şey demiyorsun. İnsanoğlu çamurdan yaratıldığına göre, burası senin için biçilmiş kaftan!”

Onbaşı, söyleyeceğini söylemişti ya, yüzü gülüyordu artık. Ama şimdi asteğmen ne diyecek bakalım diye beklerken, lafı kapan Şvayk oldu:

“Senin bu yaptığına zulüm denir. Tıpkı böyle bir zalimlik yüzünden, yıllar önce 35. Alay’da Koniçek adında bir er hem kendini, hem de onbaşısını bıçaklamıştı. ‘Posta’ gazetesinde okumuştum. Onbaşının vücudunda tam otuz delik açılmış, yarısı öldürücüymüş. Er Koniçek, oracıkta can veren onbaşının üstüne oturmuş ve kendini de bıçaklamış. Gene epey oluyor, Dalmaçya’da bir onbaşının boğazını kesmişlerdi; kimin yaptığını hâlâ bulamadılar. Cinayetin esrarını kimse çözemedi; bir tek, onbaşının adının Fiala, memleketinin de Drabovna olduğu öğrenilebildi. Bir de, 75. Alay’da Rejmanek adlı bir onbaşı vardı...”

Şvayk’ın bu keyifli hikâyesi, Papaz Lacina’nın yatmakta olduğu sıradan gelen inilti ve homurtularla kesildi.

Muhterem Peder, olanca zarafet ve vakarıyla uyandı. Tıpkı safa pezevengi Rabelais’nin devi Gargantua’nın[107] sabahları uyanırken yaptığı gibi, birkaç kez yellendi, üst üste geğirdi ve uzun uzun esnedi. Sonunda doğrulup oturdu ve şaşkınlık içinde, “Allah Allah, ben neredeyim?” diye sordu.

Papaz’ın uyandığını gören onbaşı, “Saygıdeğer efendimiz,” dedi yaltaklanarak, “tutuklu vagonunu şereflendirmiş bulunuyorsunuz.”

Muhterem Peder, bir an afallayarak çevresine bakındı. Bir süre öylece oturarak kafasını toparlamaya çalıştı. Sabahın erken saatlerinde başına gelenlerle pencereleri demir parmaklıklı tutuklu vagonunda uyanışı arasındaki kalın sis perdesi bir türlü aralanmıyordu.

En sonunda, hâlâ karşısında el pençe divan duran onbaşıya sormak zorunda kaldı: “Kimin emriyle buradayım ben?..”

“Kimsenin emriyle değil, Komutanım.”

Muhterem Peder ayağa kalktı, kendi kendine söylenerek sıralar arasında volta atmaya başladı.

Bir süre sonra yerine oturup, “Peki, biz nereye gidiyoruz?” diye sordu.

“Bruck’a gidiyoruz Komutanım.”

“Neden Bruck’a gidiyoruz peki?”

“Bizim 91. Alay tümüyle oraya naklediliyor Komutanım.”

Muhterem Peder bir kez daha belleğini zorladı: Başına neler gelmişti? Bu vagona nasıl binmişti? Neden Bruck’a gidiyordu? En önemlisi de, 91. Alay’da ne işi vardı ve bu muhafızlar yanında ne arıyordu?

Biraz kendine gelir gibi olup da asteğmeni fark edince ona sordu bu kez:

“Sen akıllı bir adama benziyorsun. Söyler misin, aranızda ne arıyorum ben? Ama lütfen, hiçbir şeyi saklamadan açık açık anlat.’’

Asteğmen, dostça, “Memnuniyetle,” dedi. “Sabahleyin tam trene biniyorduk ki, istasyonda aramıza karıştınız birden. Biraz çakırkeyiftiniz galiba.”

Onbaşı, asteğmene kötü kötü baktı.

“Bizim vagona bindiniz,” diye devam etti asteğmen, “ve film koptu. Sıraya uzanır uzanmaz uykuya daldınız; Şvayk da kaputunu başınızın altına yerleştirdi. Geçen istasyonda denetime geldiklerinde, sizi de trendeki subaylar listesine aldılar. Böylece, resmen meydana çıkarılmış oldunuz. Zaten bizim onbaşı bu yüzden hesap verecek.” “Ya, demek öyle,” diye iç geçirdi muhterem Peder. “Duracağımız ilk istasyonda subay vagonuna geçsem iyi olacak. Öğle yemeği yendi mi, biliyor musunuz acaba?” “Viyana’ya kadar yemek yok Komutanım,” dedi onbaşı.

Rahip, Şvayk’a dönerek, “Demek, kaputunu başımın altına seren şendin,” dedi. “Yürekten teşekkür ederim.” “Rica ederim efendim,” diye karşılık verdi Şvayk. “Üstünün kuru tahtada sızdığını gören her asker ne yaparsa ben de onu yaptım. Her asker, fitil gibi sarhoş da olsa üstüne saygı göstermek zorundadır. Kaldı ki, rahipler konusunda benim kadar tecrübelisi yoktur. Papaz Otto Katz’ın emir erliğini yaptığım için bilirim, rahipler keyfine düşkün, gönlü bol insanlardır.”

Akşamdan kalmanın verdiği sersemlikle, hiç alışık olmadığı bir demokrasi nöbetine tutulan Rahip, Şvayk’a bir sigara uzattı: “Al evladım.”

Sonra, onbaşıya dönerek, “Demek benim yüzümden başın belaya girdi,” dedi. “Üzülme, ben hallederim. Bir şey yapamazlar.’’

Şvayk’a da, “Sana gelince,” dedi, “seni yanıma alacağım. Krallar gibi yaşayacaksın.”

Sanki başına bir şey düşmüş, ansızın bir iyilik meleğine dönüşmüştü. Önüne gelene kıyak çekme sevdasına kapılmıştı. Asteğmene çikolata,

muhafızlara rom alacak; onbaşıyı, 7. Süvari Tümeni'nin fotoğrafhanesine aldıracaktı. Hepsini özgürlüğüne kavuşturacak ve onları hiçbir zaman unutmayacaktı.

Ardından, herkese sigara dağıtmaya başladı: Tüm tutukların sigara içmesi serbestti. Cezalarının indirilmesi ve onurlu askerliklerine geri dönmeleri için elinden geleni ardına komayacaktı.

"Hakkımda kötü düşünmenizi istemem. Çok tanıdığım var benim, güveninizi boşa çıkarmam. Hepiniz Tanrı'nın sevgili kullarısınız, dürüstlüğünüzden en küçük bir kuşkum yok. Günah işlediyseniz bedelini ödüyorsunuz. Görüyorum ki, Tanrı'nın size biçtiklerine gönül rızasıyla, seve seve katlanıyorsunuz."

Sonra, Şvayk'a dönüp sordu: "Senin suçun ne?"

"Alaya geç katılmak, muhterem Peder," dedi Şvayk saygılı bir sesle. "Gerçi benim kabahatim değildi, ama Tanrı gene de bir ceza biçti işte."

Rahip, ağırbaşlılıkla, "Tanrı sonsuz merhametli ve adildir," dedi. "Tanrı her şeye kadir ve dirayetlidir. Kimi cezalandıracağını bilir. Peki, sen ne suç işledin, gönüllü evladım?"

"Yüce Tanrı, bana da bir romatizma biçti," diye yanıt verdi asteğmen. "Cezamı tamamladıktan sonra mutfağa gönderileceğim."

Mutfak lafını duyunca kendinden geçen muhterem Peder, "Tanrı neylerse güzel eyler," dedi. "Riyasız biriysen, mutfakta mucizeler yaratırsın. Bana sorarsan, kafası çalışan insanlar mutfaktan çıkmamalıdır. Önemli olan, yemeği nasıl yaptığın değil, yemeğe kattığın sevgidir. Salçayı alalım. Aklı başında biri, soğan salçası yapacağı zaman, türlü çeşitli sebzeleri tereyağında kızartır, sonra baharat, karabiber, biraz hindistancevizi ve zencefil katar içine. Sıradan, ikinci sınıf bir aşçı ise soğanları içyağında kızartır. Aslında, sen subay lokantasında çalışacak adamsın. Sıradan bir iş ve hayatta insanın kafası çalışmasa da olur, ama mutfak işi zekâ ister. Dün akşam Budyeyovitse'deki subay lokantasında sunulan yemekler arasında Madeira usulü böbrek de vardı. Tanrı, o böbreği pişiren adamın bütün günahlarını affetsin. Ne kadar akıllı bir adammış diye düşünürken, subay lokantasının aşçısının Skuteç adında bir öğretmen olduğunu öğrendim. Madeira usulü böbreği, 64. Piyade Alayı'nın subay lokantasında da yemiştim. Böbreği karabiberli yapan kır lokantalarında olduğu gibi, kimyon koymuşlardı. Kimyonu koyan kimdi dersiniz? Sivil hayatta ne iş yapıyordu? Büyük bir çiftlikte sığırtmaçtık yapıyordu tabii ki."

Rahip, bir süre sustuktan sonra, Eski ve Yeni Ahit'teki yemek sorunlarından söz açtı; o dönemde ayinler ve kilisedeki çeşitli törenlerin ardından sunulan lezzetli yemeklerin ne kadar büyük bir özenle hazırlandığından dem vurdu. Biraz sonra da, hep birlikte bir şarkı söylemelerini istedi. Ama ne yazık ki, Şvayk her zamanki gibi kimseye fırsat tanımadı:

Kız fettan, kız fıkır fıkır,
Kaş göz eder, işmar eder.
Köyün papazı şarabı çeker,
Nazlı dilberin peşine düşer.

Ama muhterem Peder hiç kızmadı.

Dostça gülümseyerek, "Biraz rom olsaydı şaraba gerek kalmazdı," dedi. "O zaman fettan kızın da peşine düşmezdik. Adamı günaha sokar o kız."

Onbaşı, elini usulca kaputunun içine sokarak, yassı bir rom şişesi çıkardı.

Ne kadar büyük bir özveride bulunduğunun anlaşılmasını istercesine, "Komutanım," dedi alçak sesle, "sizce bir sakıncası yoksa..."

Gözlerinin içi parlayan muhterem Peder, "Ne sakıncası olacakmış evladım," diye karşılık verdi neşeli bir sesle. "Bu keyifli yolculuğumuzun şerefine içiyorum."

Rahip'in şişeyi bir dikişte yarıladığını gören onbaşı, "Aman Tanrım, üstüme iyilik sağlık!" demekten kendini alamadı.

Rahip, gönüllüye kurnazca gülümseyip göz kırparak, "Ne anasının gözüsün sen!" dedi onbaşıya. "İki yudum romun gitmesin diye Tanrı'ya sığınmaktan çekinmiyorsun. Tanrı bunun için seni cezalandırmalı."

Bir yudum daha aldıktan sonra yassı şişeyi Şvayk'a uzatarak emretti: "Hadi bakalım, bir dikişte bitireceksin!"

Şvayk, boş şişeyi onbaşıya geri verirken, "Savaş savaştır," dedi memnun mesut. Onbaşının gözlerinde, ancak delilerde görülen tuhaf bir pırıltı yanıp söndü.

Rahip, "Ben şöyle uzanıp Viyana'ya kadar iyi bir uyku çeksem fena olmayacak," dedi. "Gara varır varmaz uyandırırsanız müteşekkir kalırım."

Sonra, birden Şvayk'a dönerek, "Sen," dedi, "bir koşu mutfağa git, benim öğle yemeğimi kap getir, çatal bıçak almayı da unutma. Rahip Lacina'ya götürüyorum dersin. Çift porsiyon olsun. Hamur tatlısı varsa, dikkat et dibi tutmuş olmasın. Sonra da mutfaktan bir şişe şarap getir bana; sefertasını da yanına al, biraz rom koysunlar." Ceplerini karıştırır gibi yaptıktan sonra, "Bana bak," dedi onbaşıya. "Üzerimde hiç bozukluk yok. Bir gulden borç ver."

Onbaşıdan aldığı guldeni Şvayk'a uzattı:

"Bu senin! Neydi adın? Şvayk mı? Al bakalım, Şvayk, işte bahşişin! Onbaşı, bana bir gulden daha ver. Şvayk, işini adam gibi yaparsan ikinci guldeni de kaparsın. Birkaç puroyla sigara da versinler. Çikolatalı pasta yapmışlarsa iki tane al. Konserve dağıtıyorlarsa, tütsülenmiş dille kaz ciğeri kapmaya bak. Emmental peynirini kenarından vermesinler, Macar salamını ortalardan kessinler, tamam mı!"

Siparişlerini verdikten sonra sıraya uzandı ve ânında uykuya daldı.

Asteğmen, rahibin horultuları arasında, "Bebeğimizden çok memnun olmalısın," dedi onbaşıya. "Nur topu gibi maşallah."

"Memeden çabuk kesilmiş," dedi Şvayk. "Çoktan şişeye geçmiş."

Onbaşı, artık dayanamayıp patladı:

"Herif dayak düşmanı! Yüzü kasap süngeriyle silinmiş!"

"Ama şu bozuk para numarası harikaydı," dedi Şvayk. "Deyvitse'li duvarcı ustası Mliçko'yu hatırlattı bana. Onun da üzerinde hiç bozukluk bulunmazdı; sonunda gırtlağına kadar borca battı, dolandırıcılıktan hapsi boyladı. Bütün paraları yediği için bozuk parası kalmamıştı."

Muhafızlardan biri, "Savaştan önce 75. Alay'da, yüzbaşılardan biri alayın bütün parasını yemiş ve ordudan atılmıştı. Ama şimdi gene yüzbaşı. Bir başçavuş vardı, birliğin deposundaki kumaşları çalardı; en azından yirmi top kumaş yürütmüştü. Şimdi nerede mi? Nerede olacak, terfi etti, kıdemli başçavuş oldu. Öte yandan, geçenlerde Sırbistan'da bir piyade neferini konservesini bir oturuşta yiyip bitirdi diye kurşuna dizmişler; meğer üç gün idare etmesi gerekiyormuş," dedi.

"Ne alakası var şimdi bunun?" dedi onbaşı. "Ama bahşiş vereceğim diye meteliksiz bir onbaşının iki guldenini almak..."

Şvayk, "Al bakayım şu guldenini," dedi. "Senin sırtından zengin olmak istemem. Merak etme, ikinci guldeni de alayım, onu da geri vereceğim, sırf nağme yapmayasın diye. Üstlerin senden ödünç para alıyorsa, mutlu

olmalısın. Amma bencilmişsin ha! İki gulden için ortalığı velveleye veriyorsun. Üstünün hayatını kurtarmak için canını tehlikeye atmak zorunda kalsaydın ne yapardın acaba? Diyelim, adam düşman hatlarının orada vurulmuş yatıyor; sen de, şarapnel ve kurşun yağmuru alında sırtlayıp geri getirmek zorundasın adamı. Çok merak ediyorum, ne halt ederdin?”

“Beni boş ver şimdi, ama sen kesin donuna yapardın, tabansız herif.”

Deminki muhafız, gene lafa karıştı:

“Savaşta herkes donuna yapar. Budyeyovitse’de yaralanan bir asker anlatmıştı; hücuma geçtiklerinde tam üç kez altına sıçmış, hem de arka arkaya. Önce, siperden fırlayıp tel örgülerin bulunduğu tepeye tırmanırlarken; sonra, tel örgüleri kesmeye başladıklarında; daha sonra da, Ruslar süngü takıp ‘Hurraa!’ diye naralar atarak üstlerine saldırdığında. İşte o saat gerisin geri siperlere ricat etmişler; bir de bakmışlar, koca birlikte altına kaçırmayan bir tek asker yok. Bu arada, kafası bir şarapnelle nerdeyse ikiye ayrılmış ölü bir askerin bacakları siperin tepesinden aşağı sarkıyormuş; ama besbelli, son anda o da altına yapmış ki, pislikler kana karışarak paçalarından sipere akıyormuş. Beyniyle birlikte kafatasının yarısı da bir kenarda duruyormuş. Bu iş böyledir, dostum, neye uğradığını anlamadan dolduruverirsin donunu.”

“Bazen de,” dedi Şvayk, “çarpışırken fenalık gelir, miden bulanır. Hava değişimi alıp Prag’a gelmiş bir asker, Panorama Meyhanesi’nde anlatmıştı: Bir gün bir süngü hücumu sırasında ızbandut gibi bir Rus askeriyle burun buruna gelmiş. Bizimki bir de bakmış, ayının burnundan yemyeşil, kopkoyu bir sümük sallanıyor. O anda midesi bulanmış ve soluğu ilkyardım çadırında almış. Sıhhiyeler fakirin ha bire kusmasına bakıp kolera teşhisi koymuşlar ve Budapeşte’deki kolera hastanesine yollamışlar. Adamcağız koleraya asıl orada yakalanmış.”

Asteğmen, “Er miymiş, onbaşı mı?” diye sordu.

Şvayk, istifini bozmadan, “Onbaşıymış,” diye yanıtladı.

Onbaşı, sırıtarak, “Ne olacak ki! Aynı şey bir gönüllünün başına da gelebilirdi,” derken, zafer kazanmışçasına, “Mosmor oldun mu? Adamı böyle bozum ederler işte!” dercesine gönüllüye baktı.

Asteğmen, karşılık vermeden sıranın üzerine uzandı.

Viyana’ya yaklaşıyorlardı. Uyumayıp da camdan bakanlar, Viyana dolaylarındaki dikenli teller ve tahkimatı gördükçe kasvetleniyorlardı. Bu

manzara karşısında, Kaşperske Hori'den gelen Almanların attıkları naralar bile kesilmişti.

Şvayk, siperlere, dikenli tellerle çevrili araziye bakarak, "Her şey zapturapt altında," dedi. "Mükemmel hazırlanmışlar. Yalnız, bir mesele var; bu Viyanalılar pazar gezintisine çıktıklarında çok dikkatli olmalılar, pantolonları yırtılabilir. Viyana çok önemli bir şehirdir. Schönbrunn Hayvanat Bahçesindeki vahşi hayvanlar yeter! Yıllar önce Viyana'dayken, gider oradaki maymunları seyrederdim; ama İmparatorluk Sarayı'ndan biri çıktığında kimseyi yaklaştırmazlardı. Bir keresinde, onuncu mahalleden bir terzi vardı yanımda; ille de maymunları göreceğim diye diretince adamı içeri atmışlardı."

"Saraya da gittin mi, peki?" diye sordu onbaşı.

Şvayk, "Çok güzel bir yermiş," diye karşılık verdi. "Ne yalan söyleyeyim, ben gitmedim, ama giden biri anlattı. En muhteşemi saray muhafızlarıymış. Heriflerin en kısası iki metreymiş; emekliye ayrıldıktan sonra her birine bir tütüncü dükkânı verirlermiş. Ayrıca, sarayı gezerken şeyini sallasan prensese çarpıyormuş."

Bir istasyonu geride bırakırken, bir bandonun çaldığı Avusturya Millî Marşı çalındı kulaklarına. Anlaşılan, bando yanlışlıkla oraya gitmişti. Çünkü tren asıl perona çok sonra girdi. Durduklarında, tayınları dağıtıldı.

Bir de karşılama töreni düzenlenmişti; ama savaşın başlangıcında askerlerin her istasyonda tıka basa yemek yedikleri, beslemeler gibi giydirilmiş, ellerine birer demet çiçek tutuşturulmuş, ağzı açık ayran budalası gibi bakan kızlar tarafından karşılandıkları, vatansever kokonaların ateşli nutuklar attıkları törenlere hiç benzemiyordu.

Viyana'daki karşılama töreninde yalnızca Avusturya Kızıl Haçı'ndan üç hanım, Viyanalı Kadınlar Savaş Derneği'nin iki üyesi, Viyana adliye sarayından bir temsilci ve ordu adına gelen bir subay bulunuyordu.

Herkesin yüzünden yorgunluk akıyordu. Sabahtan akşama kadar saat başı asker trenleri geçiyor, sıhhiye vagonları durmadan yaralı taşıyor, esir ve tutuklu taşıyan trenler istasyonlarda sürekli hat değiştiriyordu. Farklı trenleri farklı dernek ve kuruluşların üyeleri karşılıyor, her yerde bir telaştır gidiyordu. Ancak bu kargaşa her gün yaşandığından, ilk başlardaki heyecan yerini bıkkınlığa bırakmıştı. îşte, Viyana'daki peronda Budyeyovitse Alayı'nı getiren treni karşılayanların yüzlerinde de aynı yılgınlık okunuyordu.

Hayvan vagonlarına doldurulmuş askerler ise, darağacına gidiyormuşçasına umutsuz ve umarsızdılar.

Kokonalar, vagonlara yaklaşıp askerlere zencefilli çörek dağıttılar. Çöreklerin üzerinde şekerlerle yazılmış Almanca yazılar okunuyordu: "Zafer ve İntikam", "*Gott strafe England!*", İngiltere'nin belasını versin!", "AvusturyalInın bir anavatanı var! Avusturyalı vatanı uğruna canını verir!"

Kaşperske Hori'den gelen askerler, zencefilli çörekleri, umarsız bakışlarını hiç bozmadan atıştırıyorlardı.

Bir süre sonra, askerlerin bölükler halinde peronun arkasındaki sahra mutfaklarına gidip tayınlarını almaları emredildi.

Bu arada Şvayk da, rahibin emirlerini yerine getirmek için subay mutfağına gitmişti. Gönüllü ise, tüm tutuklu vagonunun tayınlarını almaya giden muhafızların geri dönmelerini bekliyordu.

Şvayk, Rahip'in tüm siparişlerini toparlamış gelirken, demiryolunun orada Teğmen Lukaş'ı gördü. Teğmen, subay mutfağında kendisine de bir şeyler kalıp kalmadığının merakı içinde voltalayıp duruyordu.

Adamcağızın durumu hiç de iyi değildi; Teğmen Kirschner'in emir erini paylaşmak zorunda kalmıştı. Ama hain herif, yalnızca kendi subayıyla ilgileniyor, Teğmen Lukaş'ın emirleri bir kulağından giriyor, öbür kulağından çıkıyordu.

Şvayk'ın subay mutfağından yağmaladıklarını yere bıraktığını gören Teğmen, bıkkın bir sesle sordu: "Bunları kime götürüyorsun Şvayk?"

Şvayk, bir an afalladıysa da hemen toparlandı ve hiç bozuntuya vermeden, gülümseyerek yanıtladı:

"Tabii ki size getiriyordum, Komutanım. Hangi vagonda olduğunuzu bilmediğim için bakınıp duruyordum. Bir yandan da, sizinle gidersem tren komutanı ne der diye düşünüyordum doğrusu. Adam domuzun teki." Teğmen Lukaş hiçbir şey anlamadan bakadursun, Şvayk tüm sevimliliğiyle sır verircesine devam etti:

"İnanın Komutanım, herif domuz değil yabandomuzu. Bizim vagonu denetlemeye geldiğinde, saatin on biri geçtiğini, cezamı çoktan tamamladığımı, ya hayvan vagonuna ya da sizin yanınıza aktarılmam gerektiğini söyledimse de dinletemedim. Son derece kaba bir dille bir yere kıpırdamamamı emretti; sizi bir daha rezil etmemeliymişim, Komutanım."

Bir an durduktan sonra, haksızlığa uğramışçasına ekledi: "Sanki şimdiye kadar sizi rezil etmişim gibi..." Teğmen Lukaş iç geçirdi.

Şvayk, “Bugüne kadar bir kez olsun utandırmadım sizi,” diye sözünü sürdürdü. “Hep aksilikler birbirini kovaladı. Ya da takdiriilâhî diyelim. Pelhrjimov’da Vaniçek adında bir ihtiyar vardı, tam otuz altı kere hapse girmişti; ‘Bütün aksilikler neden seni buluyor?’ diye soranlara, ‘Takdiriilâhî, efendim, başka bir şey değil!’ diye karşılık verirdi. Hiçbir vakit kötü bir niyetim olmadı, Komutanım. Hep bir yararım dokunsun istedim, ama ne size bir yararım dokundu, ne de kendime. Her seferinde bir aksilik çıktı, başınıza dertler açıldı.”

Subay vagonuna yaklaşırlarken, Teğmen Lukaş yumuşak bir sesle, “Üzme canını Şvayk,” dedi. “Yeniden emir erim olman için elimden geleni yapacağım, üzülme.”

“Üzüldüğüm falan yok Komutanım. Birden düşündüm de, bu savaşın en talihsiz, hatta dünyanın en bahtsız insanları ikimiziz herhalde. Ama elden bir şey gelmiyor işte. Hayatım boyunca çabaladım durdum, kaderin ağlarını örmesine engel olamadım.”

“Sakinleş biraz Şvayk!”

“Bağışlayın ama, sakinleşemiyorum Komutanım. Gene de emriniz olur, Komutanım, şimdi toparlarım kendimi.”

“Hadi bakalım, bin şu trene.”

“Biniyorum Komutanım.”

Bruck’taki ordugâhta gecenin sessizliği hüküm sürüyordu. Askerler barakalarında soğuktan tir tir titrerken, subaylar fazla sıcaktan camları ardına kadar açmışlardı. Yalnızca, uyuyakalmamak için sürekli dolaşan nöbetçilerin ayak sesleri duyuluyordu.

Aşağılarda, Leitha Nehri kıyısındaki Bruck'ta imparatorluk et konserve fabrikası ışıl ışıldı. Burada gece gündüz, et artıklarından konserve yapılıyordu. O yönden esen rüzgâr, bağırsak ve işkembelerin, toynakların, paçaların, kemiklerin iğrenç kokularını ordugâha taşıyordu.

Barış günlerinde bir fotoğrafçının buradaki atış sahasında gençliklerini harcayan askerlerin fotoğraflarını çektiği boş bir kulübeden, Leitha Vadisindeki Mısır Koçanı Kerhanesinin kırmızı ışığı görünüyordu. 1908 yılında Sopron’da düzenlenen büyük tatbikat sırasında Arşidük Stephan’ın da şereflendirdiği, şimdilerde subayların sabahtan akşama kadar eşiğini aşındırdığı bu namlı kerhanenin kapısı erler ve bir yıllık gönüllülere kapalıydı. Onlar, terk edilmiş kulübeden yeşil ışığı görünen Gülistan adındaki kerhaneye gitmek zorundaydılar.

Sınıf ayrımı cephede de geçerliydi: İmparatorluk, askerler için, “Buluşma Evi” adı verilen seyyar genelevler kurmuş, ama bunları “İmparatorluk Subay Buluşma Evleri”, “İmparatorluk Astsubay Buluşma Evleri” ve “İmparatorluk Erat Buluşma Evleri” diye sınıflandırmıştı.

Leitha Nehri üzerindeki köprünün iki yanında ışıl ışıl yanan Bruck ve Kiralihida kasabalarında çingene havaları çalınıyor, kahvehane ve meyhaneler dolup taşıyor, kafalar çekilip şarkılar söyleniyordu. Yörenin sakinleri ve devlet memurları da, karıları ve yetişkin kızlarıyla birlikte bu kahvehane ve meyhanelerde eğleniyorlardı. Sözün özü, Bruck ve Kiralihida kentleri tek bir büyük kerhaneye dönüşmüştü.

Şvayk, ordugâhtaki subay barakalarından birinde Teğmen Lukaş’ı bekliyordu. Teğmen, kasaba tiyatrosuna gitmiş, henüz dönmemişti. Şvayk, teğmenin yatağını yapıp üzerine uzanmıştı; Binbaşı Wenzl’ın emir eri de karşısında, masanın üstünde oturuyordu.

Binbaşı, Sırbistan’da Drina Irmağındaki beceriksizliğinden sonra alaya geri dönmüştü. Söylenenler doğruysa, taburunun yarısı daha öbür taraftayken köprünün havaya uçurulması için emir vermişti. İşte bu yüzden geri çağrılarak Kiralihida’daki eğitim alanının komutanlığına atanmıştı, ama ordugâhın levazım işlerine de o bakıyordu. Subaylar arasında, Binbaşı Wenzl’ın işleri burada da arapsaçına çevirip çevirmeyeceği tartışılıyordu. Lukaş ve Wenzl’ın odaları yan yanaydı.

Binbaşı Wenzl’ın çopur suratlı, ufak tefek emir eri Mikulaşek, bacaklarını sallayarak yakınıp duruyordu: “Benim moruk neden hâlâ gelmedi, anlayamıyorum. Adi, kim bilir nerelerde sürtüyordur! İnsan odasının anahtarını bırakır hiç olmazsa; girip yatağa uzanır, biraz kafayı çekerdim. Herifçioğlunun odası, sanki şarap mahzeni!” Piposunu içmesi yasaklandığı için teğmenin sigaralarından birini tüttüren Şvayk, “Deveyi hamuduyla yuttuğunu söylüyorlar,” dedi. “Bu kadar şarabı nereden yürüttüğünü sen biliyorsundur.”

Mikulaşek, “Bir sürü yere yolluyor beni,” dedi çekinerek. “Bir kâğıt yazıp elime tutuşturuyor, hastane için diye aldığım erzağı ona getiriyorum.”

“Ulan, sana alay kasasını soy dese soyacak mısın?” diye sordu Şvayk. “Arkasından sövüp sayıyorsun ama, karşısında Şeytan çarpmış keçi yavrusu gibi titriyorsun.” Mikulaşek, minik gözlerini kırpıştırarak, “Bak, bunu düşünmem lazım işte,” dedi.

Şvayk, “Salak herif, sen kim düşünmek kim!” diye bağırırken kapı açıldı ve Teğmen Lukaş içeri girdi. Kasketini ters giydiğine bakılırsa kafası iyiydi.

Mikulaşek o kadar korkmuştu ki, masadan atlamayı akıl edemeyip oturduğu yerden selam verdi; kepinin başında olmadığını bile unutmuştu.

Şvayk, hemen esas duruşa geçerek, “Vukuatım yoktur Komutanım!” diye tekmil verdi. Ama sigara hâlâ dudaklarının arasındaydı.

Teğmen Lukaş neyse ki sigarayı fark etmedi ve dosdoğru Mikulaşek’e yöneldi. Bu arada, hâlâ oturduğu yerden selam duran Mikulaşek, gözlerini belertmiş, Teğmen’e bakıyordu.

Teğmen, Mikulaşek’e yaklaşarak, “Ben, Teğmen Lukaş’ım,” dedi. “Senin adın ne?”

Mikulaşek sesini çıkarmadı. Lukaş, bir iskemle çekip Mikulaşek’in karşısına oturdu ve gözlerini gözlerinden ayırmadan, “Şvayk!” dedi. “Çabuk çantamdan beylik tabancamı getir!”

Şvayk tabancayı arayadursun, Mikulaşek hiç sesini çıkarmadan dehşet içinde Teğmen’e bakıyordu. Hâlâ masanın üstünde oturduğunu ve ayaklarının karşısında oturan Teğmen’in dizlerine değdiğini fark etse ödü patlayabilirdi.

Teğmen, “Adını söylesene be adam!” diye bağırdı Mikulaşek’e.

Emir erinden gene yanıt gelmedi. Sonradan, Teğmen ansızın içeri girince dilinin tutulduğunu anlatacaktı. Masadan inmek istiyor, inemiyor; yanıt vermek istiyor, veremiyor; selam duruşunu bozmak istiyor, bozamıyordu.

“Komutanım,” diye araya girdi Şvayk. “Tabancanız dolu değil.”

“Doldur öyleyse.”

“Komutanım, hiç mermimiz kalmamış; ayrıca, onu masada otururken vurmak doğrusu pek hoş kaçmayabilir. İzninizle, bu adamın, Binbaşı Wenzl’ın emir eri Mikulaşek olduğunu söylemek isterim. Ne zaman bir subay görse dili tutulur. Çok utangaç ve ürkek bir çocuktur. Acemi çaylak işte, kusuruna bakmayın. Binbaşı Wenzl kasabaya giderken koridorda bırakır bunu. O da ne yapsın, oda oda dolaşır, emir erleriyle gevezelik eder. Bugüne kadar bir yanlışı görülmemiştir.”

Yere bir tükürük atan Şvayk, Mikulaşek’ten öylesine küçümseyici bir edayla söz ediyordu ki, Binbaşı Wenzl’ın emir erinin korkaklığını ve askerliğe yakışmayan davranışını asla onaylamadığını açıkça belli ediyordu.

“Komutanım,” dedi Şvayk, “izin verirseniz bir koklayayım şunu.”

Oturduğu yerden hâlâ salak salak Teğmen’e bakmakta olan Mikulaşek’e yaklaştı, masadan indirip pantolonunu kokladı.

“Daha bir şey yok, ama yakındır, birazdan altına eder. Dışarı atayım mı?”

“At dışarı Şvayk.”

Şvayk, zangır zangır titreyen Mikulaşek’i koridora çıkarıp kapıyı kapadıktan sonra, “Ulan beyinsiz herif!” dedi. “Bilmiş ol, hayatını kurtardım. Binbaşı Wenzl döndüğünde bana bir şişe şarap getireceksin ve çeneni tutacaksın, tamam mı! Şaka etmiyorum. Tepesi attığı zaman Teğmen’in neler yaptığını bir bilsen, bana bir can borçlu olduğunu anlarsın. Kafası kızdı mı babasını tanımaz, bir ben baş edebilirim onunla.”

“Ben...”

“Sen ciğeri beş para etmez bir herifsin,” diye payladı Şvayk. “Git kapının önünde otur, Binbaşı Wenzl’ı bekle.”

Şvayk odaya döndüğünde, Teğmen Lukaş, “Amma uzattın işi haa!” dedi. “Sana bir şey soracağım. Öyle esas duruşta dikilmek zorunda değilsin. Otur, Şvayk; ikide bir ‘Emredersiniz Komutanım,’ demeye de kalkışma. Kapa çeneni ve beni can kulağıyla dinle. Kiralihida’da Sopron Sokağı nerede biliyor musun? Allah aşkına, esas duruşa geçip, ‘Bilmiyorum Komutanım,’ deme. Bilmiyorsan, ‘Bilmiyorum,’ de, yeter. Yaz bakalım kâğıda: Sopron Sokağı, 16 Numara. Orada bir hırdavatçı dükkânı var. Hırdavatçı dükkânı nedir biliyor musun? Bana bak, komutanım momutanım istemiyorum; ‘Biliyorum,’ ya da ‘Bilmiyorum,’ de. Evet, demek biliyorsun. Çok güzel. O dükkânın sahibi, Kakonyi adında bir Macar. Macar nedir biliyor musun? Hey Allahım, biliyor musun, bilmiyor musun, evladım? Tamam. Adam, dükkânın üst katında oturuyor. Biliyor musun? Bilmiyorsun. Çıldırtma beni! Adam orada oturuyor, işte o kadar. Anladın, değil mi? Harika! Anlamasaydın, içeri attırmıştım seni! Herifin adının Kakonyi olduğunu da yazdın mı? İyi. Yarın sabah on sularında kasabaya ineceksin; o evi bulup birinci kata çıkacaksın ve bu mektubu Bayan Kakonyi’ye vereceksin.”

Cebinden, üzerinde adres bulunmayan beyaz bir zarf çıkarıp esneyerek Şvayk’a uzattı:

“Bu çok önemli bir mesele, Şvayk. Son derece dikkatli olmak gerekiyor. Gördüğün gibi, zarfın üzerine adres yazmadım. Tamamen sana güveniyorum, zarfı doğru kişiye vereceğinden şüphem yok. Ha, unutma, hanımın ismi Etelka. Yaz şu kâğıda: ‘Bayan Etelka Kakonyi.’ Mektubu

gizlice verip cevabını bekleyeceksin. Senin cevabı bekleyeceğin mektupta da yazılı zaten. Soracağın bir şey var mı?”

“Peki Komutanım, cevap vermezse ne yapacağım?”

Teğmen uzun uzun gerinip esnedi:

“Komutanım cevap almadan gelme dedi, dersin. Ben yatıyorum. Canıma okundu bu akşam. Feleği şaştık gene, kırbalar gibi içtik. Ayakta duracak halim yok, yorgunluktan geberiyorum.”

Teğmen Lukaş başlangıçta, kasabada fazla kalmayı düşünmemişti. Akşama doğru ordugâhtan ayrılıp Kiralihida’daki Macar tiyatrosuna gitmişti. Burada sahnelenen Macar operetinde oynayan etli butlu ve iri memeli Yahudi aktrisler dans ederken bacaklarını havaya kaldırıyorlar; külotlu çorap ya da don giymedikleri ve alt taraflarını Tatar kadınları gibi tıraş ettikleri için de subayların akıllarını başlarından alıyorlardı. Gerçi salondakiler hallerinden fazlasıyla memnundular, ama localarda oturan ve sahra dürbünlerini getirmeyi unutmayan topçu subayları bu olağanüstü manzaradan çok daha büyük bir pay alıyorlardı.

Teğmen Lukaş ise, ancak ayarı bozuk bir opera dürbünü kiralayabildiğinden, baldır bacak yerine yalnızca birtakım mor lekeler görebilmiş, bu belden aşağı gösterinin yeterince tadına varamamıştı.

Birinci perdeden sonra verilen arada, orta yaşlı bir adamı vestiyere doğru sürükleyen bir kadın, Teğmen’in daha çok ilgisini çekmişti. Kadın, böyle rezillikleri seyretmekten hoşlanmadığını ve hemen eve gitmek istediğini söylüyordu. Yüksek sesle ve Almanca konuşan kadına, adam Macarca karşılık veriyordu:

“Tabii sevgilim. Haklısın meleğim. Hemen gidelim. Gerçekten de iğrenç bir gösteri.”

Adam kadının mantosunu tutarken kadın, “Böyle kepazelik görmedim!” demişti öfkeli bir sesle. Güzel yüzünü kusursuz kılan iri siyah gözleri, sahnedeki rezalete duyduğu öfkeyle parlamıştı. Tam o sırada Teğmen Lukaş’la göz göze gelmiş ve kararlı bir edayla, “Kepazelik, tam bir kepazelik!” diye yinelemişti. Bu sözler, yeni bir aşk serüvenini tutuşturmaya yetmişti.

Teğmen, vestiyerdeki görevliden, adamla kadının Bay ve Bayan Kakonyi olduklarını ve adamın Sopron Sokağı 16 Numara’da bir hırdavatçı dükkânı bulunduğunu öğrenmişti.

Vestiyerdeki görevli, yıllardır genelev işletiyormuşçasına, “Adam, Bayan Etelka’yla birlikte dükkânın üst katında oturuyor,” diye ayrıntılı bilgi vermişti. “Kadın, Sopronlu bir Alman; adam ise Macar. Buralarda her şey karışıktır zaten.”

Teğmen Lukaş, kaputunu omzuna atıp 91. Alay subaylarının buluştukları Arşidük Albrecht Şaraphanesinde almıştı soluğu.

Şaraphanede az konuşup çok içmiş, kendisini sahnedeki şebek maymunlarından çok daha fazla etkilemiş olan bu şahsiyet sahibi, iffetli ve güzeller güzeli hatuna neler yazacağını düşünmüştü.

Dut gibi olduktan sonra şaraphaneden çıkıp Aziz Stefan Tacı adında sevimli bir bara gitmişti. Barın küçük localarından birine yerleşmiş, önünde çırılçıplak soyunup her istediğini yapabileceğini söyleyen bir Rumen kadınını kovduktan sonra mürekkep, kalem, kâğıt ve bir şişe konyak istemişti. Bir süre derinlere dalmış, sonunda o güne kadar yazdıklarının en güzeli olduğuna inandığı şu mektubu yazmaya koyulmuştu:

Kıymetli Hanımefendi,

Dün sizin gibi ben de Belediye Tiyatrosündaydım. Sizi çileden çıkaran o temsili ben de seyrettim. Birinci perde boyunca sizden gözümü alamadım, ama kocanızın hali de gözümden kaçmadı...

“Sözünü esirgeme,” demişti kendi kendine. “O pezevengin ne hakkı var ulan bu kadar şahane bir kadına sahip olmaya? Herifin suratına bak, saati ayar et!”

Hayretle gördüm ki, kocanız sahnedeki sapıklıkları büyük bir keyifle seyrediyor. Oysa siz, kıymetli hanımefendi, sanatla en küçük bir ilgisi olmayan o kepazelik karşısında isyan ediyordunuz, insanın en mahrem hislerinin o iğrenç istismarı karşısında olanca asaletinizle isyanları oynuyordunuz.

“Memeleri de müthişti haa!” diye geçirmişti içinden. “Çekinme oğlum, yaz, aklına geleni yaz!”

Kıymetli hanımefendi, beni hiç tanımadığınız halde size böylesine samimi bir mektup yazdığım için beni affedin. Hayatımda çok kadın gördüm, ama hiçbiri beni sizin kadar büyülemedi. Ahlak anlayışınız ve hayata bakışınız bana o kadar yakın ki! Oysa dün akşam kendi gözlerimle şahit oldum ki, egoistin teki olan kocanız böyle bayağı yerlere peşinden sürüklüyor sizi...

"Yok, olmaz," demişti kendi kendine. "Peşinden sürüklüyor'u karalamış, şöyle sürdürmüştü mektubunu:

... sırf kendini düşündüğü için, sadece kendi zevkine hitap eden temsillere götürüyor sizi. Ben açıksözlü bir insanım. Sizin özel hayatınıza karışmak istemem; tek arzum, sizinle baş başa gerçek sanattan konuşmak...

"Buradaki otellerde olmaz," diye düşünmüştü. "Onu Viyana'ya götürmeliyim. En iyisi, bir görev izni ayarlamak."

İşte bu yüzden, kıymetli hanımefendi, lütfen sizinle buluşup tanışma şerefinden mahrum etmeyin beni. Hassas ruhunuzun, pek yakında kendini ateş hattına atacak birini reddetmeye razı gelmeyeceğinden eminim. Teklifimi kabul buyurursanız, sizin gibi asil bir hanımefendinin tatlı hatıraları, cephede yiğitçe çarpışma gücünü verecektir bana. Kararınız benim için bir emir, cevabınız hayatımın en mesut ânı olacaktır.

Altına imzasını attıktan sonra bir şişe konyak daha getirtmiş; kadehleri arka arkaya yuvarlarken mektubu baştan sona yeniden okumuş; özellikle son satırlarda gözlerinden yaşlar boşanmasına engel olamamıştı.

Şvayk, Teğmen Lukaş'ı uyandırdığında sabahın dokuzuydu:

"Komutanım, fena halde geç kaldınız; benim de mektubu Kiralihida'ya götürmem gerekiyor. Sizi önce yedide, sonra yedi buçukta, daha sonra millet talime giderken sekizde uyandırmaya çalıştım, ama oralı olmadınız, kış uykusuna yatmış gibiydiniz. Komutanım... hey Allahım... Komutanım..."

Teğmen Lukaş, bir şeyler mırıldanıp öbür yana dönmeye çabaladıysa da Şvayk aman vermedi; Teğmen'i omuzlarından tuttuğu gibi sarsalayarak

böğürdü: “Komutanım, ben mektubu Kiralihida’ya götürüyorum!”

Teğmen, uzun uzun gerinip esnedi, “Mektup mu? Haa, benim mektup! Bana bak, bu çok gizli bir mesele. Aramızda sır kalacak. Hadi, fırla şimdi...” dedikten sonra, Şvayk’ın az önce üstünden çektiği battaniyeye yeniden sarınıp uykuya daldı. Şvayk ise, Kiralihida yollarına çoktan düşmüştü bile.

Şvayk, yolda ihtiyar istihkâm neferi Vodiçka’ya rast gelmeseydi, Sopron Sokağı 16 Numara’yı kolaycacık bulacaktı. Vodiçka, bir vakitler Prag’da Na Boyişti’de oturmuştu. Yıllardır ilk kez karşılaşan iki ahbap çavuş, Bruck' tâki Kara Kuzu Meyhanesi’ne gidip bu mutlu rastlaşmayı ıslatmaya karar verdiler. Kara Kuzu’da garsonluk yapan Rujenka, Vodiçka’nın arkadaşıydı ve ordugâhtaki Çek gönüllülerin hepsine borç para veriyordu.

Eski kurt Vodiçka son zamanlarda Rujenka'yla işi pişirmişti; bu yüzden de, ordugâhtan ayrılıp cepheye gidecek tüm taburların çetelesini tutuyordu. Çek gönüllüleri bir bir buluyor, savaşın kargaşası içinde borçlarını ödemeden ortadan kaybolmamalarını tembihliyordu.

Şarabından ilk yudumu aldıktan sonra, “Ee, nereye gidiyorsun?” diye sordu Vodiçka.

“Çok gizli,” diye yanıtladı Şvayk. “Ama sana söyleyebilirim, sen benim eski dostumsun.”

Şvayk her şeyi en ince ayrıntısına kadar anlatınca, Vodiçka, “Can dostun olarak seni yalnız bırakamam,” dedi. “Birlikte gider veririz mektubu.”

Eski günleri anarak uzun bir sohbete daldılar. Öğleyin Kara Kuzu’dan çıktıklarında her şey yolunda görünüyordu.

Üstelik, ikisine de bir yiğitlik gelmişti, herkese meydan okuyabileceklerine inanıyorlardı. Sopron Sokağı 16 Numara’ya doğru yola koyulduklarında, Vodiçka, Macarlardan ne kadar nefret ettiğini anlatmaya başladı. Macarlarla her yerde hır çıkarıp kavga etmiş, ama bazen de birileri araya girip herifleri eşek sudan gelene kadar pataklamasına engel olmuşlardı.

“Bir keresinde, Pausdorf’ta o Macar piçleriyle öyle bir kapıştık ki aklın durur. İstihkâm erleri hep birlikte kafa çekmeye gitmiştik. Kavga çıkar çıkmaz şişeyi indirdiğimiz gibi tavandan sarkan lambayı paramparça etmiştik. Karanlıkta elime geçirdiğim bir Macar’ın suratına kayışı geçirecektim ki, rezil bağırmaya başladı: ‘Höst, n’apıyorsun ulan! Ben Purkrabek’im, 16. Taburdan Purkrabek!’

Neyse, vahim bir kaza önlenmiş oldu böylece. Ama üç hafta önce, gezmeye gittiğimiz Neusiedler Gölü'nün orada Macar soytarılarına günlerini gösterdik. Yakınlardaki bir köyde Honved Alayı'ndan bir mitralyöz müfrezesi konuşlanmıştı. Bizim çocuklarla bir meyhaneye girdik ki, bunlar o meşhur çardaş dansına kalkmışlar, ter ter tepinip avazları çıktığı kadar haykırıyorlar: '*Uram, uram, birö, uram!*' Az sonra bir avaz daha yükseliyor: '*Lâňok, lâňok, lâňok a faluba!*'[108] Biz de gittik karşılarına oturduk; belimizden kayışları çıkarıp masanın üstüne koyduk; içimizden, 'Ulan fırlamalar, birazdan görürsünüz dünyanın kaç bucak olduğunu!' diyoruz. Meystrjik diye hergele mi hergele bir arkadaşımız var, elleri ayı pençesi gibi. İşte bu Meystrjik, daltabanlarla dans etmekte olan kızlardan birini kapacağım diye fırladı yerinden. Kızlar hakikaten bir içim su; sütun gibi bacaklar, taş gibi popolar, yuvarlak kalçalar, ela gözler. Memeler kütür kütür, adamın aklını başından alır. Macar dürzüleri kızları sıkıştırıp duruyorlar zaten. Bizim Meystrjik, dansın ortasına daldı; Honvedlerden biriyle dans eden dilberi kolundan kavrayıverdi. Gafil Macar bir şeyler söylemeye kalkınca da çenesine yumruğu çaktığı gibi herifi yere indirdi. O saat hepimiz kayışlarımızı kaptığımız gibi elimize sardık ki kasaturalar kayıp çıkmasın ve kalabalığa giriştik. 'Acımayın alçaklara! Okuyun canlarına!' diye bağırdığımı hatırlıyorum. Ondan sonra ortalık karıştı işte; yer misin yemez misin, ver Allah ver! Herifler pencerelerden dışarı atlamaya çalışıyor, biz paçalarından yakalayıp içeri çekiyoruz. Bizden olmayan kim varsa bastık sopayı. Belediye reisi ile jandarmalar araya girmeye kalkınca, onlar da nasiplerini aldılar. Dansı mahvettiğimizi söyleyerek Almanca küfürler savuran meyhanecinin sucuğunu çıkardık. Sonra köy yoluna çıktık, bizden kaçıp saklanmaya çalışanları bir bir bulup okşayı okşayıverdik. Macarların çavuşlarından birini bir çiftliğin samanlığında kıstırdık. Hıyartoyu ele veren de yavuklusu; meğer başka bir kızla dans etti diye tepesi atmış. Herifi ele vermekle de kalmamış, bizim Meystrjik'i ormanın kıyısındaki ot balyalarının oraya sürüklemiş. Bir balyanın dibinde altına yattıktan sonra beş kron isteyecek olmuş. Meystrjik de, 'Bir de para mı vereceğiz ulan!' deyip iki tokat aşketmiş. Biz ordugâhın bulunduğu tepeye tırmanırken arkamızdan yetişti, 'Macar karıları ateşli olur diye bilirdim,' dedi, 'ne gezer! Avrat soğuk nevalenin teki, kardeşim; soğuk neva ne kelime, buzdağından farksız! Bir de geveze ki sorma! Düzüşürken

car car konuşuyor ha bire!’ Senin anlayacağın, bu Macarların tekmilinin kanı bozuk, arkadaşım!"

Şvayk, durdu durdu, “Macar, Macar’dır işte,” diyecek oldu.

Vodiçka, öfkelenerek, “Laf mı ulan şimdi bu!” diye sesini yükseltti. “Zırvaladın ki, hem de nasıl! Buraya kursa geldiğim ilk gün başıma gelenler senin başına gelseydi, görürdüm nasıl gırtlağına sarılıyorsun heriflerin! Daha ilk günden davar sürüsü gibi okula doldurdular bizi. Hıyarın teki geçti tahtanın başına, başladı bir şeyler çiziktirip anlatmaya. Yok siperlerin zırh levhaları nasıl yapılırmış, yok siper nasıl kazılırmış, zartmış zurtmuş. Sonra da, ‘Yarın sabah bütün bunları defterlerinize çizilmiş olarak görmezsem, hepinizi içeri attırırım!’ demesin mi? ‘Bu ne kepazelik, lan!' dedim kendi kendime. ‘Ben bu kurslara cepheden sıyırtmak için mi gönüllü yazıldım, yoksa geri zekâlı mektep çocukları gibi her akşam deftere kaleme sarılıp bu salak şeyleri çiziktirmek için mi?’ Öylesine ifrit kesilmiştim ki, gözüm hiçbir şey görmüyordu. Tepemin tası atmıştı bir kere, her şeyi kırıp dökmek istiyordum. Kahve molasını bile beklemeden fırlayıp çıktım, Kiralihida’da aldım soluğu. Diyordum ki, kasabada küçük bir meyhane bulayım, içip içip kavga çıkartayım, birilerinin ağzını burnunu dağıtayım. Belli ki, başka türlü rahat edemeyecektim. Kısmetli adammışım; nehrin kıyısında bağ bahçe içinde sakin bir meyhane buldum. Görsen, tam dağıtılacak yer. Baktım, iki herif oturmuş içiyorlar, ama Macarca konuştuklarını işitince kan beynime sıçradı, feleğim şaştı, iki kadehte dut gibi oldum. Öyle sarhoşlamışım ki, sekiz Macar süvarisinin içeri girdiğini fark etmemişim bile. O iki herife giriştiğimi gören süvariler anında üstüme atladılar. Kendimi dışarı attımsa da itoğluitler yetişip yakaladılar; o bağ senin bu bahçe benim, yer misin yemez misin! Sıra dayağından geçirdiler, sonra da çekip gittiler. Bilmediğim yerler, bir türlü yolu bulamam, sabaha kadar dön baba dön. Şafak sökerken vardım ordugâha. Doğru sıhhiye barakasına; çaresiz, bir yalan kıvırdım, tuğla çukuruna düştüm dedim. Sırtım iltihap kapmasın diye bir hafta boyunca ıslak çarşaflara sardılar. Anam ağladı vallahi! Tanrı kimseyi o hayvanların eline düşürmesin!”

“Rüzgâr eken fırtına biçer,” dedi Şvayk. “Dua et, gene iyi atlatmışsın. Adamlar şaraplarını masada bırakıp bağ bahçe peşinde dolaşmışlar. Aslında seni meyhanenin ortasında haklayıp dışarı atmalıymışlar. İşini oracıkta bitirselermiş, hem onların hayrına olacakmış, hem de senin. Libeyn’de Parobek adında bir meyhaneci tanımıştım. Bir gün bir seyyar tenekeci

gelmiş meyhanesine; *yalovkova*'ları[109] içip içip kafayı bulduktan sonra başlıyor Parobek'e küfürler savurmaya. 'Ben,' diyor, 'hayatımda bu kadar boktan *yalovkova* içmedim; sen buna su katmışsın. Ulan, senin bu içkinden bir fıçı içsem bana mısın demem, ipte cambaz olurum, seni de kucağımda taşırım be! *Huncut*'un[110] tekisin sen, Saşçin canavarısın!'[111] Sonunda bizim Parobek'in tepesi atmış elbet; herifin yakasına yapıştığı gibi, fare kapanlarını, tellerini kafasına geçirmiş; bir tekmede dışarı atıp başlamış kovalamaya. Elinde de kepenk demiri, yetiştikçe indiriyor sırtına. Tenekeci kaçar, meyhaneci kovalar; handiyse demiri sırtında kıracak. Öfkesi biraz diner gibi olunca, birden meyhanenin müşteri dolu olduğunu hatırlayıvermiş; eyvah, demiş kendi kendine, bu namussuzlar tekmil içkilerin köküne kibrit suyu ekerler şimdi! Tabii hemen gerisingeri meyhaneye koşturmuş. Nefes nefese geri döndüğünde, aklına gelenin başına da geldiğini görmüş. Kepenkler yarı inik, kapının önünde ayakta zor duran iki aynasız; belli ki, içeride kıyamet kopmuş, bunlar bastırmaya gelmişler, o arada fırsatı kaçırmayıp zurna gibi olmuşlar. Meyhanedeki içkilerin yarısı yok, sokağın ortasında boş bir rom fıçısı, tezgâhın altında sızıp kalmış iki ayyaş. Besbelli, aynasızların gözüne ilişmemişler. Parobek ayaklarından çekerek tezgâhın altında çıkardığında, iki metelik vermeye kalkmışlar, ancak bu kadar içtik diye. Öfkeyle kalkan zararla oturur diye buna derler işte. Savaş da böyledir. Düşmanı bozguna uğratırsın, ama öfkeni alamayıp düşersin peşine; kovala kovala sonu yok, sonunda bitap düşer, şaşkın şaşkın kalırsın ortada."

"O Macar puştlarını unutmuş değilim," dedi Vodiçka. "Hangisi olsa tanırım, karşıma çıkmasın, ağzını burnunu kırarım. Bir istihkâmcının tepesi atmayagörsün. PrzemisP de cephedeyken Yüzbaşı Jetzbacher adında bir şerefsiz vardı; böyle adisini mumla araşan bulamazsın. Canımızdan bezdirmişti hepimizi. Sonunda, bizim bölükten Bitterlich, Alman'dı ama iyi çocuktu, herifin zulmüne dayanamadı, vurdu kendini. Biz de aramızda anlaştık; Rusların tarafından mermi yağmaya başlar başlamaz haklayalım şu hayvanı dedik, kim vurduya gitsin. Aynen öyle yaptık. Ruslar ateşe başlar başlamaz, çapraza alıp beş kurşun sıktık ite. Baktık herif ölmemiş, dokuz canlı namussuz; iki kurşun daha, bitirdik işini. Neme lazım, sonra başımıza bela olmasın. Boğuk bir ses çıkardı, hırıldar gibi, ama çok komikti."

Gülerek devam etti:

“Cephede böyle olaylar vakayı adiyedendir. Bizim bölükteki çocuklardan biri anlatmıştı: Belgrad’da düşmanla çarpışırken teğmenlerini gebertivermişler. Meğer o da pisliğin tekiymiş; yürüyüş sırasında yorgunluktan yere yıkılan iki askeri gözünü kırpmadan vurmuş. Ölmek üzereyken düdüğüne asılıp ricat emri vermesin mi, bütün bölük kahkahadan kırılmış.”

Şvayk ile Vodiçka, işte bu koyu ve nurlu sohbet sonunda, Bay Kakonyi’nin Sopron Sokağı 16 Numara’daki hırdavatçı dükkânına vardılar.

Binanın araba girişinde, “Sen burada beklesen daha iyi olur,” dedi Şvayk. “Ben ilk kata çıkıp mektubu vereyim. Cevabı alır almaz dönerim.”

Vodiçka şaşkın bir sesle, “Ne yani!” dedi. “Tek başına mı gideceksin oraya? Sen Macarları tanımıyorsun oğlum. O kadar anlatıyorum, anlamıyorsun. Bunların karşısında uyanıklığı elden bırakmayacaksın. Ben herife bir tane çakarım...”

Şvayk, ciddileşerek, “Bak, Vodiçka,” dedi. “Bizim işimiz Macar’la değil, karısıyla. Rujenka’nın elinden şarapları içerken sana her şeyi anlatmadım mı? Kadına Teğmen’den mektup getirdim ve bunu gizli tutmamız gerekiyor. Teğmen Lukaş, sakın kimseye anlatma diye sıkı sıkı tembihledi. Meyhanede konuştuğumuzda Rujenka da, Teğmen’in hakkı var; bu son derece nazik bir mesele,’ demedi mi? Teğmenimin evli bir kadınla yazıştığını kimse bilmemeli. Sen de bana hak verdin zaten. Şimdi tutmuş, benimle yukarı çıkmaya kalkıyorsun.”

İstihkâm neferi Vodiçka da ciddiyetini takınarak, “Sen beni hiç tanımamışsın arkadaşım,” dedi. “Seni yalnız bırakmam dediysem, kafama koyduğumu yaparım. Hem, büyüklerimiz ne demiş, bir elin nesi var iki elin sesi var.”

“Fena halde yanılıyorsun, Vodiçka. Vişerad’da Neklanova Sokağı’nı bilir misin? Çilingir Vobornik’in dükkânı oradaydı. Kendi halinde, iyi bir adamdı Vobornik.

Bir gece âlemden evine dönerken, oradaki heriflerden birini de yanında getirmiş. O günden sonra uzun zaman yataktan çıkamamış. Karısı her sabah kafasındaki sargıları değiştirirken, 'Görüyorsun ya, Toniçek,’ diyormuş, ‘o gece eve o adamı getirmeseydin, evine tek başına dönseydin, kantarı kafana fırlatmazdım, biraz bağırır çağırırdım, o kadar.’ Vobornik, konuşabilecek duruma gelince, 'Haklısın, karıcığım,’ demiş. ‘Bir daha cümbüşten dönerken yanımda kimseyi getirmeyeceğim.’”

Vodiçka, kendi kendini kışkırtarak, “Ben onu bunu bilmem,” dedi. “O adi Macar kafamıza bir şey atmaya kalkarsa kendini ölmüş bilsin. Ensesinden tuttuğum gibi merdivenlerden aşağı atarım, teker meker yuvarlanır aşağı. Bu Macar fırlamalarına yumuşak davranmaya gelmez.” “Nedir bu halin, Vodiçka? Çok fazla da içmedin aslında. Ben senden iki kadeh fazla içtim. Lütfen aklını başına topla, rezalet çıkarmayalım burada. Sonra kabak benim başıma patlar. Üstelik bizim işimiz bir hanımla.” “Kafamı kızdırma, Şvayk. Benim için hiç fark etmez, icabında o karının da kemiklerini kırarım. Sen arkadaşın Vodiçka’yı hakikaten tanımamışsın. Yıllar evvel, Zabelitse’deki Gül Bahçesi Gazinosu’nda şıllığın teki benimle dans etmek istememişti: Neymiş, suratım çarşamba pazarına dönmüşmüş! Aslında haksız da sayılmazdı, daha önce uğradığım bir meyhanede çıngar çıkmış, çarkıma okunmuştu. Gene de, sürtüğün birinden hakaret görmek doğrusu ağırıma gitti. Tokadı patlattım suratına.

Ben tokadı patlatınca, hatun, bahçede anası, babası ve iki erkek kardeşiyle oturduğu masanın örtüsünü üstündeki bardaklarla birlikte çekip indirmesin mi! Al başına belayı! Neyse, bozuntuya vermedim; zaten Vrsovitse’li dostlarım var gazinoda. En nihayetinde, azizim, çoluk çocuk demedik, beş aileye meydan dayağı çektik. Anlaşılan, hadise her yerde duyulmuş ki, gazetelere manşet olduk vallahi. Meğer o gün Gül Bahçesi’nde bir hayır cemiyetinin yemeği varmış; biz de oraya dalmışız bodoslamadan. Haa, yani, asıl diyeceğim, dostlarım bana nasıl arka çıktılarsa ben de her arkadaşıma yardım etmek isterim. Tanrı şahidim, seni asla ortada bırakmam. Sen bilmezsin, ne rezildir bu Macarlar... Bunca yıl sonra hasret gideriyoruz, beni başından atacak değilsin ya!”

“İyi, tamam, gel öyleyse,” dedi Şvayk. “Ama yalvarırım, kendine gel, bir rezillik çıkmasın.”

Merdivenlere yöneldiklerinde, “Merak etme, kardeşim,” dedi Vodiçka sakince. “Herife bir tane çakarım...” Ardından, daha da sakin bir sesle ekledi: “Görürsün, o aşağılık Macar kılımıza bile dokunamayacak.”

Binanın araba girişinde Çekçe anlayan biri olsaydı, Vodiçka’nın dilinden düşürmediği o lafı duyarak irkilebilirdi: “Sen bilmezsin, ne rezildir bu Macarlar!” Leitha Nehri kıyısındaki o asude meyhanede, Kiralihida’nın dağlarla çevrili bahçelerinde bile Vodiçka’nın aklından çıkmayan bu laf, şimdi binanın merdivenlerinde çınlıyordu. Ama askerler, dünya savaşı

öncesinde ve savaş boyunca insan boğazlama ve toplu kıyımın “eğitim’mi gördükleri Kiralihida dağlarını her zaman lanetle anımsayacaklar.

Yukarı çıktıklarında, Şvayk kapıyı çalmadan Vodiçka’ ya döndü:

“Bir söz vardır, Vodiçka, bilmem hiç duydun mu: Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama...”

“Başlatma şimdi ağacından mağacından!” diye yanıtladı Vodiçka. “Ağzını açmasına fırsat vermemeli ibnenin...”

“Benim burada kimseyle bir alıp veremediğim yok Vodiçka.”

Şvayk zili çalarken Vodiçka, “Bir iki demeden merdivenlerin dibinde bulacak kendini,” diye homurdanıyordu.

Kapıda beliren hizmetçi kız, Macarca ne istediklerini sordu:

Vodiçka, *“Nem tudom,”*[112] dedi sert bir sesle. “Çekçe konuş, vatandaş!”

Şvayk, bozuk bir Almancayla, “Almanca biliyor musunuz?” diye sordu.

Kız da, “Bir parçacık,” diye yanıt verdi gene kırık dökük bir Almancayla.

“Öyleyse, hanımınıza söyleyin, kendisiyle görüşmem gerekiyor. Bir mektup getirdim.”

Şvayk’ın ardından hole dalan Vodiçka, “Ne diye çeneni yoruyorsun, anlamıyorum,” dedi.

Holde beklerlerken çevreye göz atan Şvayk, “Bayağı güzel bir ev,” diye yorumda bulundu. “Görüyor musun, portmantoda iki şemsiye asılı. İsa Efendimizin şu resmi de hiç fena sayılmaz.”

Tabak çanak sesleri gelen bir odadan çıkan hizmetçi kız, “Hanımımın hiç vakti yokmuş,” dedi. “Bir şey verecekseniz bana bırakabilirsiniz.”

Şvayk, sesini alçaltarak, “Pekâlâ,” dedi, “hanımınıza bir mektup getirdim, yalnız bilmiş olun, çok gizli.”

Teğmen Lukaş’ın mektubunu çıkararak, “Ben,” diye parmağıyla kendini gösterdi, “hanımınızın cevabını burada bekliyorum.”

Duvarın dibindeki bir iskemleye çoktan oturmuş olan Vodiçka, “Otursana, arkadaş,” dedi. “Bak, bir iskemle daha var. Dilenci gibi dikilip durmak zorunda değilsin. Macar’ın karşısında kendini küçük düşürme. O herif mutlaka hır çıkaracak, görürsün. Ama dert değil, ben ağzının payını veririm.”

Bir an durdu, sonra, “Bana baksana,” dedi, “sen Almancayı nereden öğrendin?’’

“Kendi kendime öğrendim,’’ diye yanıtladı Şvayk. Gene bir sessizlik oldu. Biraz sonra, hizmetçi kızın mektubu götürdüğü odadan haykırmalar ve böğürtüler duyuldu, canhıraş feryatlar koptu; birinin yere ağır bir şey fırlattığı, havada uçuşan tabak ve bardakların duvarda patladığı işitilti. Bir erkek avazı çıktığı kadar bağırıyordu: “Baszom az anyát, baszom az istenet, baszom a Kristus Máriát, baszom az astyádot, baszom a világot!”[113]

Birden kapı ardına kadar açıldı ve boynunda peçetesi, yaşlıca bir adam hole fırladı. Az önce içeri gönderilen mektubu elinde sallıyordu.

Kapıya en yakın iskemlede İstihkâm Neferi Vodiçka oturduğundan, öfkeli adam önce ona bağırdı:

“Bu da ne demek oluyor? Hangi alçak gönderdi bu mektubu?”

Vodiçka, yerinden kalkarak, “Ağır ol, babalık,” dedi. “Carlamanın âlemi yok, kodum mu oturturum. Mektubu kimin yolladığını öğrenmek istiyorsan, arkadaşıma adam gibi sorabilirsin. Yoksa, ensenden tuttuğum gibi atarım dışarı.”

Bunun üzerine adam Şvayk’a döndü. Bağırıp çağırıyor, yemeğin ortasında rahatsız edilmekten hiç hoşlanmadığını söylüyordu.

Şvayk, kırık dökük bir Almancayla, “Yemek yediğinizi işittik efendim,” dedikten sonra Çekçe ekledi: “Yemeğinizi gereksiz yere böldüğümüz için özür dileriz.” Vodiçka, Şvayk’ın sözünü kesti: “Alttan almasana be!”

Öfkeyle elini kolunu sallarken peçetesi bir yandan sarkmış olan adam, ilk başta mektubun, karısına ait olan evde subaylara oda verilmesiyle ilgili olduğunu sandığını söyledi.

“Haklısınız,” dedi Şvayk, “eviniz o kadar büyük ki, bir sürü subay kalabilir burada. Ama iyice okursanız mektubun bu konuyla ilgili olmadığını hemen anlayacaksınız.” Adam, saçını başını yolarak öfke kustu:

“Aslında ben de ihtiyat zabitiyim. Keşke cepheye gidebilseydim, ama böbreklerimden rahatsızım. Bizim zamanımızda subaylar aile huzurunu bozacak kadar edepsiz değildiler. Mektubu alay kumandanına ve Savaş Bakanlığına yollayacağım, hatta gazetede yayımlatacağım.” Bunun üzerine Şvayk, tüm ciddiyetini takınarak, “Efendim,” dedi, “o mektubu yazan benim aslında. Evet, ben yazdım, Teğmen değil. İsim de, imza da sahte. Karınız çok hoşuma gidiyor. *Ich liebe Ihre Frau*. Vrklitski’nin[114] dediği

gibi, sırsıklam âşığım karınıza. Muhteşem bir kadın.” Cini tepesine çıkan Bay Kakonyi, karşısında olanca uysallığıyla gülümseyen Şvayk’ın üstüne atılacaktı ki, tüm hareketlerini dikkatle izlemekte olan İstihkâm Neferi Vodiçka adamı bir çelmede yere indirdi, elinde sallayıp durduğu mektubu kaptığı gibi cebine attı. Yerden kalkmaya çalışan Bay Kakonyi’yi yakasından yakaladı, kapıya kadar sürükleyip bir eliyle kapıyı açtı. Az sonra, merdivenlerden aşağı paldır küldür yuvarlanan adamın haşmetli gövdesinin gümbürtüsü duyuldu.

Her şey göz açıp kapayıncaya olup bitmişti.

Çılgına dönen adamdan geriye, bir tek peçetesi kalmıştı. Şvayk, peçeteyi yerden aldı, az önce Bay Kakonyi’nin çıktığı ve bir kadının hıçkırıklarının duyulduğu odanın kapısını saygıyla tıklatıp içeri girdi.

Koltuğa gömülmüş, hıçkıra hıçkıra ağlamakta olan kadına, “Peçeteyi getirdim,” dedi. “Biri üstüne basar falan. İyi günler hanımefendi.”

Topuklarını vurup selam verdi ve çıktı. Merdivenlerde az önceki kavganın en küçük bir izi bile yoktu; her şey Vodiçka’nın önceden söylediği gibi olup bitmişti. Yalnız, dışarı çıkarlarken Şvayk araba girişinin orada yırtık bir gömlek yakası buldu. Anlaşılan, facianın son perdesi burada oynanmış; Bay Kakonyi, Vodiçka tarafından sokağın ortasına atılırken kapının parmaklığına tutunarak direnmeye çalışmıştı.

Sokağa gelince; orada millet birbirine girmişti. Bay Kakonyi’yi yolun karşısındaki evin araba girişine taşıyıp kendine gelmesi için başından aşağı bir kova su boşaltmışlardı. İstihkâm Neferi Vodiçka da, vatandaşlarına arka çıkan Macar askerleri ve süvarilerine karşı sokağın ortasında aslanlar gibi çarpışmış; belindeki kasaturayı harman döveni gibi kullanarak kendini ustaca savunmuştu. Üstelik yalnız da kalmamış, oradan geçmekte olan çeşitli alaylardan Çek askerleri de Vodiçka’nın safında dövüşe katılmışlardı.

Şvayk ise, kavgaya nasıl karıştığını; belinde kasaturası olmadığından, ortalık yerde olup biteni şaşkınlıkla seyreden birinin bastonunu kaptığı gibi kavganın içine nasıl daldığını kesinlikle anımsamıyordu.

Kavga bitmek bilmemişti; ama her inişin bir çıkışı vardır. Sonunda inzibatlar hepsini derdest edip götürmüştü.

Şvayk, Vodiçka’nın yanı sıra yürürken, kavga sırasında eline geçirdiği bastonu, inzibat çavuşunun deyişiyle “cinayet aleti” gibi taşımıştı. Dahası, karakola götürülürlerken keyfi o kadar yerindeydi ki, bir ara bastonu tüfek gibi omzuna bile almıştı.

İstihkâm Neferi Vodiçka'ya gelince; yol boyunca ağzını bıçak açmamıştı. Ancak karakola vardıklarında, Şvayk'a dönüp tüm ciddiyetiyle şöyle demişti: “Ben sana dememiş miydim, oğlum; sen bilmezsin, ne rezildir bu Macarlar!”

4
Yeni ıstıraplar

Albay Schröder, gözlerinin altı morarmış Teğmen Lukaş'ın solgun yüzüne biraz da memnunlukla bakarken, teğmen utancından bakışlarını kaçırıyor, odanın duvarlarındaki tek süs sayılabilecek dağıtım planını inceliyormuş gibi yapıyordu.

Albay Schröder'in masasında duran gazetelerdeki bazı haberler mavi kalemle daire içine alınmıştı. Albay, haberlere bir kez daha göz attıktan sonra, "Sanırım," dedi Teğmen'e, "emir eriniz Şvayk'ın tutuklandığını ve muhtemelen tümen mahkemesine çıkarılacağını biliyorsunuz." "Evet, biliyorum Komutanım."

Albay gözlerini Teğmen'in solgun yüzüne dikerek, "Bu kadarla kalsa iyi," dedi soğuk bir sesle. "Yöre halkı, emir eriniz Şvayk'ın çıkardığı olay

karşısında büyük bir öfkeye kapılmış; üstelik haberlerde sizin de adınız geçiyor. Tümen karargâhtan bazı belgeler geldi. Bütün gazeteler bu olaydan söz ediyor. Yüksek sesle okur musunuz lütfen?"

Gazeteleri Teğmen Lukaş'a uzattı, o da çocuklara okuma kitabı okur gibi tekdüze bir sesle okumaya başladı:

GELECEĞİMİZ TEHLİKEDE!

Albay, "*Pester Lloyd* gazetesi mi bu?" diye sordu. Teğmen Lukaş, "Evet Komutanım," diye yanıtladı ve okumayı sürdürdü:

Savaşın gidişatı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan halkların tüm sınıflarının işbirliğini gerektirmektedir. Eğer devletin güvenliğini güvence altına almaya kararlıysak, imparatorluk milletleri birbirlerine destek olmalıdır. Geleceğimizin güvencesi, farklı milletlerin birbirlerine duyacağı gönülden saygıya bağlıdır. Eğer şanlı ordularımızın politik nabzının attığı cephe gerisinde birlik ve beraberliği sağlayamazsak; eğer haince propagandalarıyla devletin bütünlüğü ve otoritesini yok etmeye ve imparatorluğumuzun milletleri arasına nifak tohumları ekmeye çalışan bölücülere göz yumarsak, yiğit savaşçılarımızın kararlılıkla ilerledikleri cephelerde gösterdikleri fedakârlıklar boşa gider.

Bu tarihî anda, hiçbir haklı dava ya da nedene dayanmaksızın, tüm kültür ve uygarlık mirasımızı ortadan kaldırmak amacıyla imparatorluğumuza saldırmış olan kudurganların cezalandırılması için tüm milletlerimizin elbirliğiyle verdiği mücadeleyi, sırf şovenlikleri yüzünden baltalamaya kalkışan bir avuç bozguncu karşısında sessiz kalamayız. Halkımızın yüreğinde hüküm süren birlik ve dayanışmayı zayıf düşürmekten başka bir niyeti olmayan bu hastalıklı zihniyetin iğrenç tezahürlerini görmezden gelemeyiz. Gazetemiz, Çek alaylarının şanlı geleneklerini ayaklar altına alan ve anlamsız ve çılgınca davranışlarıyla çok büyük bir çoğunluğu suçsuz olan ve imparatorluğun çıkarlarını her zaman kararlılıkla savunmuş bulunan Çek milletine karşı Macar kasaba ve kentlerinde gittikçe büyüyen bir öfke uyandıran bu gibi kişileri en ağır biçimde bastırmaları ve cezalandırmaları konusunda askerî yetkilileri daha önce birçok kez uyarmış bulunmaktadır. Mareşal Radetzkinin kahramanlıklarını ve Avusturya-

Macaristan İmparatorluğu nu bugüne kadar yiğitçe savunmuş olan büyük Çek askerlerini unutmuş değiliz. Bu cesaret timsali askerlerin tam tersine, en ilkel içgüdülerinin tutsağı olan ve bozgunculuktan başka bir şey bilmeyen bazı sapkınlar, dünya savaşını fırsat bilerek gönüllü yazılmakta ve imparatorluk milletleri arasındaki sarsılmaz dayanışmayı baltalamaya kalkışmaktadırlar. Debretsen'deki.... Alayın çıkardığı rezaletlerin Budapeşte Millet Meclisi'nce tartışılıp lanetlendiğine ve sonradan sancağına cephede [sansür edilmiş] dikkati çekmiştik. Bunun günahını kim üstlenebilir? [Sansür edilmiş] Bu Çek askerlerinin arkasında kimler var? [Sansür edilmiş] Canımızdan değerli vatanımıza sızmış olan bu yabancı mahlukatın azgınlıklarının en açık örneği, Leitha Nehri üzerindeki Macar ileri karakol mevkii Kiralihida'da yaşanmış bulunmaktadır. Bruck'taki ordugâhtan gelerek, kasabamız esnafından Bay Gyula Kakonyi'ye saldıran ve işkence eden askerler hangi millettendi acaba? Herkesin gözü önünde işlenen bu suçu soruşturmak ve olayla ilgileniyor olmaları gereken karargâh subaylarından bilgi istemek, askerî yetkililerin görevi olsa gerektir. Öğrenmek istiyoruz: Teğmen Lukaş, Macar vatandaşlarına karşı girişilen bu eşi görülmemiş kışkırtmada tam olarak nasıl bir rol oynamıştır? Edindiğimiz bilgilere göre, bu Teğmen geçenlerde kasabamızda yaşanan olaylara fazlasıyla karışmış görünmektedir. Kapsamlı bir araştırma yapah muhabirimiz, olup bitenlerin günümüzün nazik ortamında ciddi bir skandal niteliği taşıdığını bildirmektedir. Soruşturmanın seyrini hiç kuşkusuz büyük bir ilgi ve merakla izleyecek olan *Pester Lloyd* okurları, bu son derece önemli olayla ilgili gelişmeleri tüm ayrıntılarıyla vereceğimizden emin olabilirler. Şimdilik, Kiralihida'daki Macarlara karşı işlenmiş olan bu suçla ilgili olarak yapılacak resmî açıklamayı bekliyoruz. Öte yandan, hiç kuşku yok ki, Budapeşte Millet Meclisi bu meseleyi ciddiyetle inceleyecek ve cepheye giderken Macaristan Krallığından geçen Çek askerlerinin topraklarımızda diledikleri gibi at oynatmalarının engellenmesi için gerekli tüm önlemleri alacaktır. Gene de, Kiralihida'da durumun vahametini kavramaktan uzak birtakım Çekler varsa, bunlar ayaklarını denk almalıdırlar; çünkü savaş zamanı haddini bilmezleri kurşun, darağacı, hapis ve süngüyle yola getirirler, ortak vatanımızın yüce çıkarlarına uymayı ve boyun eğmeyi zorla öğretirler.

“Teğmen, makaleyi kim yazmış?”

“Bela Barabás, komutanım, gazetenin yayın yönetmeni ve milletvekili.”

“Bilmem mi, alçak domuzun tekidir; ne var ki, makale *Pester Lloyd*’da çıkmadan önce *Pesti Hirlap*’ta yayımlanmış. Şimdi lütfen, Sopron’da yayınlanan *Sopronyi Napló* gazetesinde çıkan makalenin Macarcasından yapılan resmî tercümeyi okur musunuz?”

Teğmen Lukaş, bu yazıyı da yüksek sesle okudu. Gazetenin editörü, daha da etkili olması için bir sürü lafı tırnak içine almıştı:

“Dirayetli bir devletin yapması gerekenler”, “sokakların güvenliği”, “yozlaşan insanlık”, “insanoğlunun ayaklar altına alınan onuru”, “sefahat âlemleri”, “toplumun belinin bükülmesi”, “köle sürüsü”, “maskeler düşürüldüğünde yüzleri açığa çıkacaktır”. Makale, sanki Macarlar kendi topraklarında eziliyormuş, Çek askerleri gazeteye dalıp editörü sopadan geçirdikten sonra postallarıyla üstünde tepinmişler gibi devam ediyordu.

Sopronyi Napló gazetesi, “Çok önemli bazı konular sessizce geçiştiriliyor ve kimse bir şey yazmıyor,” diye yakınıyordu.

Oysa biz, Çek askerinin Macaristan’da ve cephede neler yaptığını çok iyi biliyoruz. Buralarda neler olup bittiğini, Çeklerin ne işler karıştırdıklarını ve bütün bunların arkasında kimlerin olduğunu gayet iyi biliyoruz. Yetkililerin birçok hayatî meseleyle uğraşmak zorunda olduklarından eminiz, ama geçenlerde Kiralihida’da meydana gelenlerin bir daha tekrar etmemesi için bu tür gündelik olaylarla da yakından ilgilenmeleri gerektiği kanısındayız. Dünkü başmakalemiz on beş yerinden makaslandı. Bu yüzden, Kiralihida’da meydana gelen olayları, elimizde olmayan nedenlerden ötürü, bugün de ayrıntılı bir biçimde veremeyeceğimizi belirtmek zorundayız. Muhabirimiz, yetkililerin olayı büyük bir titizlikle ele aldıklarını ve soruşturmanın bütün hızıyla ilerlediğini bildirmektedir. Ancak, öğrendiğimize göre, bu katliama katılanların bir kısmı elini kolunu sallayarak ortalıkta dolaşmaktadır. Özellikle de, adı önceki gün *Pester Lloyd* ve *Pesti Hirlap* gazetelerinde yayımlanmış olan zat, bildiğimiz kadarıyla, en küçük bir ceza görmeden ordugâhta serbestçe dolaşmakta ve yakasında hâlâ papağan-alayının[115] amblemini taşımaktadır. Mecliste Kiralihida bölgesini temsil eden Geza Savanyü’nun, ahlaka aykırı

hareketleri hakkında gensoru açtırmaya hazırlandığı bu zat, Çek şovenisti Lukaş'tan başkası değildir.

Albay Schröder, "Kiralihida'da çıkan haftalık dergi ve Pressburg[116] gazeteleri de hararetle sizden bahsediyorlar,' dedi. 'Ama okumanız gerekmez, çünkü hepsi birbirinin aynı. Kuşkusuz, politik nedenleri var bunun; biz Avusturyalılar, ister Alman olalım ister Çek, Macarlara her zaman duman attırmışızdır. Karşımızda her zaman küçüklük duygusuna kapılmışlardır. Bilmem, anlatabiliyor muyum? Ama 'Komarno Akşam Postasındaki yazının ilginizi çekeceğinden eminim: Bayan Kakonyi'ye yemek odasının ortasında tecavüz etmeye kalktığınız ileri sürülüyor, hem de kocasının gözleri önünde. Adamı kılıcınızla korkutup karısının ağzını havluyla tıkamaya zorlamışsınız. Sizden en son haberler bunlar, Teğmen." Hafifçe gülümseyerek devam etti:

"Yetkililer görevlerini yapmamışlar. Burada sansür Macarların elinde. Canlarının istediğini yapabiliyorlar bize. Aşağılık Macar gazetelerinin başındaki şerefsiz editörlerin hakaretleri karşısında subaylarımızın eli kolu bağlı. Bereket, biz duruma el koyduk da, daha doğrusu tümen mahkemesi hemen bir telgraf çekti de, Budapeşte'deki savcılık gerekli önlemleri aldı, söz konusu gazetelerin bazı yöneticileri tutuklandı. Özellikle şu 'Komarno Akşam Postası'nın editörünün canına okuyacaklar. Bize posta atmak ne demekmiş, görecek. Tümen mahkemesi sizin ifadenizi almakla beni görevlendirdi; soruşturma dosyasını da gönderdiler. Sizin şu kalın kafalı Şvayk olmasaydı, hiçbir sorun çıkmayacaktı. Yanında bir de Vodiçka adında bir istihkâm neferi varmış. Herifi karakola aldıklarında, Bayan Kakonyi'ye yolladığınız mektup onun üstünden çıkmış. Sizin Şvayk efendi de, sorgu sırasında, mektubu sizin değil kendisinin yazdığını söylemiş. Ama elyazısını karşılaştırmak için mektubu önüne koyup aynısını yazmasını istediklerinde, kâğıdı kaptığı gibi ağzına atıp yutuvermiş. Bunun üzerine, Şvayk'ın yazısıyla karşılaştırılması için, sizin kaleminizden çıkmış olan raporlar alay karargâhtan tümen mahkemesine gönderilmiş. Sonuç ortada."

Albay, dosyayı karıştırırken sayfalardan birindeki şu açıklamayı okudu:

Sanık Şvayk, yazı yazmayı dün gece ansızın unuttuğunu söyleyerek, kendisine dikte edilen cümleleri yazmayı reddetmiştir.

“Sizin Şvayk’ın da, o istihkâmcının da tümen mahkemesinde ne dedikleri beni zerre kadar ilgilendirmiyor, teğmen. Küçük bir şaka yapalım derken yanlış anlamaya kurban gittiklerini, sivil şahısların saldırısına uğrayınca da askerlik onurlarını korumak zorunda kaldıklarını söylemişler. Bu arada, anladığım kadarıyla, şu Şvayk’ın da ne şarlatan olduğu ortaya çıkmış soruşturma sırasında. Mesela, önümdeki rapora bakılırsa, suçunu neden itiraf etmediği sorulunca şöyle demiş: ‘Benim durumum, bir zamanlar akademi ressamı Bay Panuşka’nın uşağının düştüğü duruma benziyor. Derler ki, bazı Meryem Ana tablolarını yürütmekle suçlanan uşak, konuyla ilgili bütün soruları “Ne yani, ben aklımı peynir ekmekle yemedim!” diye cevaplamış.’ Her neyse, alay komutanlığı adına, yerel gazetelerde çıkan o saçma sapan makaleleri yalanlayan bir tekzip kaleme aldım ve tümen mahkemesince bütün gazetelere gönderilmesini sağladım. Bütün bunların o Macar gazeteci müsveddelerinin başının altından çıktığını biliyorum. Sıkıysa tekzibi yayımlamasınlar, elimde kapı gibi mahkeme emri var.

Dinleyin bakın, fena da yazmadım galiba:

.... tümen mahkemesi ve .... alay komutanlığı, yerel gazetelerde yayımlanan makalelerde .... alayına bağlı askerlerle ilgili olarak ortaya atılan suçlamaların gerçekle uzak yakın bir ilişkisi bulunmadığını ve baştan sona uydurma olduğunu bildirir. Söz konusu gazetelerin yöneticileri hakkında gerekli kovuşturma başlatılmış olup, suçlular en ağır biçimde cezalandırılacaktır.

“Tümen mahkemesi, alay komutanlığına bir rapor gönderdi,” diye devam etti Albay. “Raporda, bütün bu makale ve haberlerin, Macaristan üzerinden cepheye giden birliklere karşı yürütülen sistemli bir kışkırtmadan başka bir şey olmadığı belirtiliyor. Bir düşünsenize, cepheye bizim oralardan kaç asker gitti, onlardan kaç asker? Benim gözümde, bir Çek askeri yüz Macar piçine bedeldir. Hiç unutmam, Macarlar Belgrad’da ikinci hücum taburumuza ateş açmışlardı; bizimkiler de, ateş açanların Macarlar olduğunu anlayamadıkları için, sağ kanattaki Alman birliklerine mermi yağdırmaya başlamışlardı. Bunu gören Almanlar, kafaları hepten karıştığından, başlamışlardı yan taraflarındaki Bosna alayına kurşun

sıkmaya. İyi mi! O sırada tugay karargâhta öğle yemeğimi yiyordum. Bir gün önce domuz pastırması ve konserve çorbayla yetinmek zorunda kalmıştık, ama o gün helalinden bir tavuk çorbası, tavuklu pilav ve lokma vardı. Bizim aşçılar, bir akşam önce kasabada ipe çektiğimiz bir Sırp şarap tacirinin mahzeninde otuz yıllık şaraplar bulne demekmiş, görecek. Tümen mahkemesi sizin ifadenizi almakla beni görevlendirdi; soruşturma dosyasını da gönderdiler. Sizin şu kalın kafalı Şvayk olmasaydı, hiçbir sorun çıkmayacaktı. Yanında bir de Vodiçka adında bir istihkâm neferi varmış. Herifi karakola aldıklarında, Bayan Kakonyi'ye yolladığınız mektup onun üstünden çıkmış. Sizin Şvayk efendi de, sorgu sırasında, mektubu sizin değil kendisinin yazdığını söylemiş. Ama elyazısını karşılaştırmak için mektubu önüne koyup aynısını yazmasını istediklerinde, kâğıdı kaptığı gibi ağzına atıp yutuvermiş. Bunun üzerine, Şvayk'ın yazısıyla karşılaştırılması için, sizin kaleminizden çıkmış olan raporlar alay karargâhtan tümen mahkemesine gönderilmiş. Sonuç ortada."

Albay, dosyayı karıştırırken sayfalardan birindeki şu açıklamayı okudu:

Sanık Şvayk, yazı yazmayı dün gece ansızın unuttuğunu söyleyerek, kendisine dikte edilen cümleleri yazmayı reddetmiştir.

"Sizin Şvayk'ın da, o istihkâmcının da tümen mahkemesinde ne dedikleri beni zerre kadar ilgilendirmiyor, teğmen. Küçük bir şaka yapalım derken yanlış anlamaya kurban gittiklerini, sivil şahısların saldırısına uğrayınca da askerlik onurlarını korumak zorunda kaldıklarını söylemişler. Bu arada, anladığım kadarıyla, şu Şvayk'ın da ne şarlatan olduğu ortaya çıkmış soruşturma sırasında. Mesela, önümdeki rapora bakılırsa, suçunu neden itiraf etmediği sorulunca şöyle demiş: 'Benim durumum, bir zamanlar akademi ressamı Bay Panuşka'nın uşağının düştüğü duruma benziyor. Derler ki, bazı Meryem Ana tablolarını yürütmekle suçlanan uşak, konuyla ilgili bütün soruları "Ne yani, ben aklımı peynir ekmekle yemedim!" diye cevaplamış.' Her neyse, alay komutanlığı adına, yerel gazetelerde çıkan o saçma sapan makaleleri yalanlayan bir tekzip kaleme aldım ve tümen mahkemesince bütün gazetelere gönderilmesini sağladım. Bütün bunların o Macar gazeteci müsveddelerinin başının altından çıktığını biliyorum. Sıkıysa tekzibi yayımlamasınlar, elimde kapı gibi mahkeme emri var.

Dinleyin bakın, fena da yazmadım galiba:

.... tümen mahkemesi ve .... alay komutanlığı, yerel gazetelerde yayımlanan makalelerde .... alayına bağlı askerlerle ilgili olarak ortaya atılan suçlamaların gerçekle uzak yakın bir ilişkisi bulunmadığını ve baştan sona uydurma olduğunu bildirir. Söz konusu gazetelerin yöneticileri hakkında gerekli kovuşturma başlatılmış olup, suçlular en ağır biçimde cezalandırılacaktır.

“Tümen mahkemesi, alay komutanlığına bir rapor gönderdi,” diye devam etti Albay. “Raporda, bütün bu makale ve haberlerin, Macaristan üzerinden cepheye giden birliklere karşı yürütülen sistemli bir kışkırtmadan başka bir şey olmadığı belirtiliyor. Bir düşünsenize, cepheye bizim oralardan kaç asker gitti, onlardan kaç asker? Benim gözümde, bir Çek askeri yüz Macar piçine bedeldir. Hiç unutmam, Macarlar Belgrad’da ikinci hücum taburumuza ateş açmışlardı; bizimkiler de, ateş açanların Macarlar olduğunu anlayamadıkları için, sağ kanattaki Alman birliklerine mermi yağdırmaya başlamışlardı. Bunu gören Almanlar, kafaları hepten karıştığından, başlamışlardı yan taraflarındaki Bosna alayına kurşun sıkmaya. İyi mi! O sırada tugay karargâhta öğle yemeğimi yiyordum. Bir gün önce domuz pastırması ve konserve çorbayla yetinmek zorunda kalmıştık, ama o gün helalinden bir tavuk çorbası, tavuklu pilav ve lokma vardı. Bizim aşçılar, bir akşam önce kasabada ipe çektiğimiz bir Sırp şarap tacirinin mahzeninde otuz yıllık şaraplar bulmuşlardı. Sabahtan beri öğle yemeğini iple çekmiştik. Gelgelelim, tam çorbaları mideye indirmiş, tavuklu pilava kaşık sallıyorduk ki, bir tarraka koptu, ortalığı mermi ve top sesleri kapladı. Bizim topçular, olup bitenden habersiz, birbirlerini topa tutmuşlardı. Tam o sırada, şarapnellerden biri tugay karargâhın hemen yakınında patlamasın mı! Sırplar, bizim birliklerde isyan çıktığını düşünmüş olacaklar ki, dört bir yandan üstümüze kurşun yağdırarak nehri geçmeye başladılar. Tümen komutanı tugay komutanını telefona çağırıp, ‘Nedir ulan bu rezalet!’ diye acayip bir fırça çekti. O gece Sırp mevzilerine karşı tam 2.35’te sol kanattan saldırıya geçmek için emir aldığını söylüyordu. Biz ihtiyat kuvvetiydik ve ateşi derhal kesmemiz gerekiyordu. Ama böyle bir durumda sıkıysa kes ateşi! Tugay santralı hiçbir yerle

bağlantı kuramıyordu; 75. Alay’ın karargâhından ulaştırılan raporda ise öteki tümenden ‘Dayanın!’ emri geldiği, bizim tümenle bağlantı kuramadıkları, Sırpların bazı mevzileri ele geçirdikleri, bizim tümenle irtibat kuracak ve telefon bağlantısı sağlayacak bir tabura ihtiyaç duyulduğu belirtiliyordu. Bağlantı kurmayı bizim tabur üstlendi, ama çok geçmeden hatların kopuk olduğu fark edildi; Sırplar iki kanattan arkamıza dolanarak merkez kuvvetlerin tüm irtibatını kesmişlerdi. Alaylar, topçu birliği, yük treni, zırhlı araçlar, levazım bölüğü, sahra hastanesi, sizin anlayacağınız her şey Sırp kuşatması altında kalmıştı. Tam iki gün boyunca kıçım yer görmedi. Tugay komutanımızla tümen komutanı esir düştüler. Ve bütün bunlar Macarların başının altından çıkmıştı; düşünebiliyor musunuz, yanlışlıkla ikinci hücum taburumuza ateş açmasalar bunların hiçbiri olmayacaktı. Tabii, tahmin edeceğiniz gibi, bütün suçu bizim alayın üstüne yıktılar.”

Albay, yere bir tükürük attıktan sonra, “Görüyorsunuz işte, teğmen,” diye tamamladı sözünü, “Kiralihida’da küçük bir kaçamak yapayım dediniz, bozuk para gibi harcamaya kalktılar sizi.”

Teğmen Lukaş’ın utançtan kızardığını görünce de, “Doğru söyleyin, Teğmenim,” diye yılıştı. “Bayan Kakonyi’yle kaç kere yattınız?”

Albay Schröder’in neşesi yerine gelmişti.

“Sakın, daha yeni mektuplaşmaya başladığınızı söylemeyin, asla inanmam. Siz yaşlardayken, bir geometri kursu için üç haftalığına Erlau’ya gitmiştim; üç hafta boyunca her gece bir Macar karısını götürdüm. Genç, bekâr, geçkin, evli demedim, her gün birini hallettim. O kadar çok karı düzdüm ki, alaya döndüğümde hışırım çıkmış, elden ayaktan düşmüştüm. Ama en çok pestilimi çıkaran, avukatın karısı olmuştu. Macar kadınının nelere kadir olduğunu gösterdi bana. İş tutarken hep burnumu ısırırdı; sabaha kadar uyutmazdı, kaltak.”

Teğmen Lukaş’ın dostça sırtına vurarak, “Tamam, anladık,” dedi, “mektuplaşmaya yeni başladınız. Açıklamak zorunda değilsiniz. Ama ben de o kadar enayi sayılmam. Hatunla tam işi pişirmiştiniz ki kocası üstünüze geldi ve sizin o salak Şvayk...

Yalnız sizin Şvayk da az değilmiş yani, Teğmenim. Mektubu kimin yazdığı ortaya çıkmasın diye öyle numaralar çekmiş ki, hayran olmamak mümkün değil. Anlaşılan, iyi eğitim almış. Fırlamanın en çok bu yanı hoşuma gitti. Bunu göz önünde bulundurarak, soruşturmanın

durdurulmasından yanayım. Size gelince, Teğmen, gazetelerde yerden yere vuruldunuz. Burada bulunmanız son derece gereksiz. Rusya cephesine bir haftaya kadar bir hücum taburu gönderilecek. 11. Bölük'ün en kıdemli subayı olduğunuz için, bölük komutanı olarak siz gideceksiniz. Tugay karargâhta gerekli bütün işlemler tamamlandı. Başçavuşa söyleyin, Şvayk'ın yerine bir emir eri bulsun size." Teğmen Lukaş mutluluktan uçmak üzereydi ki, Albay, "Şvayk'ı bölük postası yaptım!'' deyince sapsarı kesildi.

Albay, Teğmen'e elini uzatarak, "Evet, mesele halledilmiştir. Size iyi şanslar dilerim, Doğu Cephesi'nde yararlıklar gösterirsiniz. Bir daha karşılaşırsak, toplantılarımıza şeref verin; Budyeyovitse'deki gibi dostluğunuzu esirgemeyin bizden..."

Teğmen Lukaş, yol boyunca mırıldandı durdu: "Bölük komutanı, bölük postası..."

Şvayk'ın hayali gözlerinin önünden gitmiyordu. Teğmen Lukaş, kendisine yeni bir emir eri bulması için emir verdiğinde Levazım Başçavuş Vanyek şöyle dedi: "Komutanım, ben Şvayk'tan memnunsunuz sanıyordum." Ama Albay'ın, Şvayk'ı 11. Bölük'ün postası yaptığını öğrenince dehşetle haykırdı: "Tanrı hepimizi korusun!"

Tümen tutukevi olarak kullanılan pencereleri parmaklıklı barakada, yönetmelik uyarınca sabah yedide kalkılır, yerde toz toprak içindeki saman şilteler toplanıp bir kenara dizilirdi. Ranza yoktu. Battaniyeler katlanıp düzgün bir biçimde saman şiltelerin üstüne yerleştirilirdi. Gene yönetmelik gereği, hepsi bir hizada olmalıydı.

İşlerini bitirmiş olan tutuklu askerler, duvar boyunca dizilmiş sıralarda oturuyorlardı. Bazıları (cepheden yeni gelmiş olanlar) bitlerini ayıklıyorlar, bazıları da başlarından geçenleri anlatarak oyalanıyorlardı.

Şvayk ile İstihkâm Neferi Vodiçka da, çeşitli alaylar ve birliklerden askerlerle birlikte kapının hemen yanındaki bir sırada oturuyorlardı.

Vodiçka, "Şu camın önündeki Macar hıyarına bakın, beyler," dedi. "Kendisini kurtarması için nasıl da yalvarıyor Tanrı'ya. Ulan, şeytan diyor ki, git, ağzının ortasına bir tane geçir herifin!"

"Sakın dokunayım deme," dedi Şvayk. "Yüreği temiz bir çocuk o. Orduya katılmak istemediği için burada. Savaşa karşı olan bir

mezheptenmiş; insanları öldürmek istemediği için içeri atmışlar. Tanrı'nın emrine uyduğunu söylüyor, ama gösterecekler ona Tanrı'nın emrini. Savaştan önce Moravya'da Nemrava adında bir adam vardı, tüfek taşımaktan bile hoşlanmazdı. Askere aldıklarında, tüfek taşımanın ilkelerine aykırı olduğunu söyledi. Eşek sudan gelene kadar dövdükten sonra hücreye attılar. Birkaç gün sonra akıllanmıştır diye çıkarıp askerlik yemini ettirmeye kalktılar. Ama bizim Nemrava'da keçi inadı vardı; ilkelerime aykırıdır deyip yemin etmeye yanaşmadı. Kaç kere hücreye kapadılarsa da sonuna kadar diretti, nal dedi mıh demedi ve en nihayetinde yırttı askerlikten."

"Bence hiç kafası çalışmıyormuş," dedi İstihkâm Neferi Vodiçka. "Et yeminini, sonra ne bok yersen ye!"

Yanlarında oturmakta olan piyadelerden biri, "Ben o yemini tam üç kere bozdum," dedi. "Firardan üçüncü defa içerdeyim. Bereket, on beş yıl önce bir çılgınlık nöbeti geçirip teyzemi döve döve öldürdüğümü gösteren bir raporum vardı da paçayı kurtardım. Yoksa şimdiye cephede üç kere kurşuna dizmişlerdi. Başımı ne vakit belaya şoksam, rahmetli teyzeciğim imdadıma yetişir. Onun sayesinde bu savaşı postu deldirmeden atlatacağız galiba."

Şvayk, "Peki, neden öldürdün teyzeni kardeşim?" diye sordu.

"İnsanlar neden öldürür ki birbirini?" diye yanıtladı piyade. "Bunda bilmeyecek ne var? Tabii ki para için. O cadalozun tam beş tane banka hesap defteri vardı; evine uğradığımda, faizleri yeni almıştı. Ben de on paraya on takla atacak durumdaydım. Dünyada teyzemden başka kimsem yok, gideyim bana el uzatmasını isteyeyim, diye düşünmüştüm. Çaçaron karı ne dese beğenirsiniz? Gençmişim, gücüm kuvvetim yerindeymiş, yanağımdan kan damlıyormuş; herkes gibi bir iş bulup çalışmalıymışım.

Başladı nutuk çekmeye, car car ötüyor. Ben de sobanın yanındaki küreği kaptığım gibi birkaç kere indirdim kafasına. Baktım, suratı çarşamba pazarına dönmüş; teyzem mi, değil mi, belli değil. Yanı başına oturdum, başladım mırıldanmaya, 'Bu karı benim teyzem mi, başkasının teyzesi mi?' diye. Ertesi gün komşular geldiğinde, hâlâ orada oturmuş sayıklıyordum. Üşüttüğüme karar verip Na Slupi'deki tımarhaneye tıktılar beni. Aradan zaman geçti, savaş patladı patlayacak, Bonitse'de heyete çıkardılar. Muayene sonunda sağlam raporu verdiler ve karga tulumba askere yolladılar."

Sıska, bitkin bir asker, elinde bir süpürgeyle önlerinden geçiyordu.

Şvayk'ın yanında oturan bir piyade, "Son hücum bölüğünden bir öğretmen," dedi. "Şimdi yerleri süpürüyor. Çok düzgün bir adamdır. Salak bir şiir yüzünden içeri atmışlar. Hey, hocam, biraz gelsene!"

Süpürgeli asker, son derece ağırbaşlı, sırada oturanlara yaklaştı.

"Şu bitli şiirini okusana bize!"

Asker, gırtlağını temizleyip okumaya başladı:

Bit sarmış askeri, kaşınır durur cephede,
Bitlerin en azmanı gezinir durur döşümüzde.
Albayı, generali, tekmili bit ayıklar şimdi,
Kaşınırlar hart hurt, uyku tutmaz hiçbirini.
Bitlerimiz iyidir beyler, askeri pek severler,
Rütbe mütbe, subay mubay takmaz bu bitler.
Avusturya'nın erkek biti,[117] varsa hâlâ cesareti,
Oracıkta şıpınişi düzer Prusya'nın dişi bitini.

Mahzun bakışlı asker öğretmen, sıraya çökerek kederli kederli içini çekti: "Hepsi bu işte. Sırf bu şiir yüzünden sorgu hâkimi tarafından dört kere sıygaya çekildim." Şvayk, ilgisizce, "Boş yere nefesini tüketme kardeşlik," dedi. "Bütün mesele, mahkemedekilerin, 'Avusturya'nın erkek biti'nin kim olduğunu düşüneceklerinde. İyi ki, 'şıpınişi düzer' falan demişsin. Bu laf heriflerin kafasını karıştıracaktır. Düşünüp dursunlar bakalım. Yalnız, bitlerin de üremeye hakkı olduğunu ve düzüşmeden çoğalamayacaklarını bir güzel açıklamaya bak. Yoksa, paçanı biraz zor kurtarırsın bu işten. Besbelli, bu şiiri kimseye hakaret etmek için yazmamışsın. Gün gibi açık. Sorgu hâkimine, gırgırına yazdığını söyle. Çekçede 'erkek bit'in çok matrak bir laf olduğunu anlat."

Öğretmen, bir kez daha içini çekerek, "Sorun da burada ya," dedi. "Sorgu hâkimi doğru dürüst Çekçe bilmiyor, ama çok iyi bildiğini sanıyor..."

Şvayk, "Uzun lafın kısası, durumun pek parlak sayılmaz," diye yanıtladı. "Ama çıkmayan candan umut kesilmez. 1879'da Pilsen kentinde soygun ve cinayetten idama mahkûm edilen çingene Yaneçek'in yağlı ilmeği boynuna geçirdiklerinde dediği gibi, gün doğmadan neler doğar. İnanır mısın, dediği de çıkmış. Herifçioğlunu son anda darağacından indirmek zorunda kalmışlar; meğer İmparator Hazretlerinin doğum günüymüş o gün. Tabii, ertesi gün asmışlar çingeneyi. Ama adamdaki talihe bak ki, iki gün sonra cinayeti aslında başka bir Yaneçek'in işlediği ortaya çıkmış ve bizimki affa

uğramış. Bunun üzerine, mahkûmlar mezarlığındaki mezarından çıkarıp Pilsen'deki Katolik mezarlığına nakletmişler. Bu kadarla kalsa iyi! Bir süre sonra çingene Yaneçek'in Protestan olduğu anlaşılmış. Bu sefer de Katolik mezarlığından alıp Protestan mezarlığına gömmüşler. Ondan sonra..."

İstihkâm Neferi Vodiçka, Şvayk'ın lafını ağzına tıkadı:

"Ondan sonra soğan doğra! Şimdi geçireceğim suratının ortasına! Çeşit misin ulan sen! Tümen mahkemesine çıkacağız diye bizim burada ödümüz bokumuza karışıyor, sen tutmuşsun dün sorguya götürülürken bana Şam Gülü'nün tarifini veriyorsun!"

Şvayk, kendini savunmaya çalışarak, "O tarifi uyduran ben değilim ki," dedi. "Yaşlı bir kadın, ressam Panuşka'nın uşağı Matey'e Şam Gülü nasıl bir şeydir diye sormuş. Matey de demiş ki: 'Biraz tezek al, bir tabağa koy, üstüne biraz su dök, yeşerip bir hoş olduğunu göreceksin; Şam Gülü odur işte.' Sen benim öyle abuk sabuk laflar ettiğimi gördün mü hiç? Sorguya giderken ağzını bıçak açmıyordu, seni biraz neşelendireyim dedim, Vodiçka..." "Biraz neşelendireyim demiş!" dedi Vodiçka yere bir balgam atarak. "Biz burada bu beladan nasıl sıyırtırız diye arpacı kumrusu gibi düşünüyoruz, şuradan nasıl çıkarız da o Macar puştlarının canına nasıl okuruz diye kafa patlatıyoruz, herif bizi inek bokuyla neşelendirmeye kalkıyor! Adamda neşe mi kalır be! Burada yaterken o şerefsiz Macarların hesabını nasıl göreceğim? Üstelik bir de rol kesiyoruz sorgu hâkiminin karşısında; 'Aman efendim, Macarlardan nefret edilir mi hiç? Ben çok severim Macarları!' diye palavra sıkıyoruz. Amma da boktan iş haa! Ama bir çıkayım buradan; o ırzı kırıklardan birini encik gibi boğazlayacağım! O zaman görecekler, 'isten, ala me a magyar'[118] nasıl oluyormuş bakalım! Ne demişler, sabrın sonu selamettir. Vodiçka adını duydular mı, firara kadem basacaklar!"

"Tasa etme," dedi Şvayk. "Her şey yoluna girer. Bütün iş, mahkemede yalan kıvırmayı becermekte. Doğruyu söyledin mi, ayvayı yersin, dostum. Hapı yuttuğunun resmidir. Moravska Ostrava'da çalıştığım sıralar, bir maden işçisi bir mühendisi dövmüş, ama kimse görmemişti. Avukatı her şeyi inkâr ederse ceza veremeyeceklerini anlatıyor, sorgu hâkimi ise itirafın hafifletici sebep sayılacağını söylüyordu. Madenci itirafta bulunmamakta diretti ve sonunda beraat etti. Aynı gün Brno'da..."

Vodiçka, çılgına dönerek, “Tanrım, sen bana sabır ver!” diye haykırdı. “Artık dayanamıyorum. Bu adam neden hep böyle saçmalar, aklım almıyor. Dün sorgu sırasında da aklına geleni söyledi. Sorgu hâkimi sivilde ne iş yaptığını sorduğunda, ‘Dörtyolda körük körüklerim,’ demesin mi! Adamcağız hiçbir şey anlamadı tabii. Meğer Dörtyol adlı bir demirci atölyesinde körükçülük yaparmış. Bunun üzerine, sorgu hâkimi, ‘Demek, vasıfsız işçisin,’ deyince de, ‘Hayır, hâkim bey, vakıflarla işim yok,’ karşılığını verdi.”

Koridordan ayak sesleri geldi, ardından gardiyan bağırdı: “Çaylaklar geliyor!” Şvayk çok sevinmiş gibi, “Harika!” dedi. “Gene adam almayacak burası. Bari yanlarında biraz izmarit kalmış olsa.”

Kapı açıldı ve Budyeyovitse’de Şvayk’la aynı koğuşta yatmış ve şimdi bir hücum bölüğünün mutfağına atanmış olan gönüllü içeri itildi.

Gönüllü içeri girerken, “Yüce Tanrım, sana şükürler olsun,” deyince, Şvayk da içerdeki herkes adına yanıtladı: “Amin.”

Gönüllü, Şvayk’a sırıttıktan sonra yanında getirdiği battaniyeyi yere bırakıp Çek tayfasının yanına oturdu. Dolaklarını[119] çözdü, bezlerin arasına ustalıkla gizlenmiş sigaraları çıkarıp dağıttı. Sonra çizmesinin içinden bir kibrit kutusunun eczalı kenarı ile birkaç kibrit çıkardı.

Sigarasını özenle yakıp kibriti öbürlerine uzattı ve düşkün bir sesle, “İsyan çıkarmakla suçlanıyorum,” dedi.

Şvayk, yatıştırıcı bir sesle, “Boş ver,” dedi. “Aldırma, olur böyle şeyler.”

“Onu ben de biliyorum,” diye karşılık verdi gönüllü. “Vız gelir tırıs gider. Ama savaşı bu askerî mahkemelerle mi kazanacaklar, onu merak ediyorum. Keyifleri bilir, isterlerse yargılasınlar beni, çiğ yemedim ki karnım ağrısın.” Gönüllüye sevecenlikle bakan Vodiçka, “Peki, nasıl isyan çıkardın kardeşim, ben de onu merak ettim?” dedi.

“İnzibat karakolunun kenefini temizlemedim diye beni albaya çıkardılar. Albay, felaket bir herif. Başladı bağırmaya: Alay komutanlığından gelen raporla içeri tıkılmış adi bir tutukluymuşum; yerküre, benim gibi bir gönüllü parçasının böyle çizmeyi aşıp subaylık tasladığını, üstlerine saygısızlık ettiğini görse utancından yörüngesinden çıkarmış. Bak sen! Altta kalır mıyım! Ben de dedim ki: ‘benim gibi bir gönüllü yüzünden yerküre yörüngesinden çıkmaz, doğa yasaları gönüllülerin omuzlarındaki pırpırlardan daha güçlüdür. Kimse bana hela temizletemez. Haa, alaydaki

berbat karavanaları, o çürük lahanalarla şaplı etleri yemekten sıçırgan olup ortalığı pislettiysem o başka tabii!’ Ben konuşurken dişlerini gıcırdatıp duruyordu. Lafım biter bitmez, kükredi:

‘Bana bak, helayı temizliyor musun, temizlemiyor musun?’

‘Hela mela temizlemiyorum, Komutanım.’

‘Köpek gibi temizleyeceksin!’

‘Temizlemeyeceğim, Komutanım.’

‘Aşşağılık gönüllü! Bir değil yüz hela temizleteceğim sana!’

‘Yarım hela bile temizlemem, Komutanım.’

Böylece sürüp gitti hırlaşmamız: ‘Temizler misin?’ ‘Temizlemem.’ Bir heladır gidiyordu. Helanın bini bir para. Odanın içinde hızlı hızlı volta atan albay sonunda koltuğuna oturup, ‘Aklını başına topla,’ dedi. ‘Yoksa isyandan tümen mahkemesini boylarsın. Bu savaşta kurşuna dizilen ne ilk gönüllü olursun, ne de son. Sırbistan’da 10. Bölük’ten iki gönüllü astık, 9. Bölük’ten bir gönüllüyü de gözümüzü kırpmadan vurduk. Neden biliyor musun? Dik başlılıkları yüzünden. İpe çektiğimiz ikisi, Şabats yakınlarında bir komitacının karısıyla oğlunu süngülemeyi reddetmişlerdi. 9. Bölük’teki gönüllüye gelince; o da bacaklarının şiştiğini, ayaklarının paramparça olduğunu bahane ederek daha fazla yürümeyeceğini söylemişti. Ya, işte böyle! Şimdi helayı temizleyecek misin, temizlemeyecek misin?’

‘Temizlemeyeceğim, Komutanım.’

Albay suratıma bakıp, ‘Yoksa sen Slavofil[120] misin?’ dedi.

‘Hayır Komutanım, değilim.’

Ondan sonra, beni alıp götürdüler ve isyan çıkarmaktan mahkemeye verdiler.”

Şvayk, “Bence sen şimdi aptalı oynamalısın,” dedi. “Garnizon tutukevinde çok akıllı, ilim irfan sahibi biriyle tanışmıştım; ticaret okulunda hocaymış. Adamın bütün suçu cepheden firar etmek. Davayı allayıp pulladılar, müthiş bir gösteri haline getirdiler. Niyetleri, hocayı herkese ibret olsun diye asmak. Ama bizimki paçasını kurtarmayı bildi, hem de en basit yoldan. Doğuştan bir hastalığı varmış numarasına yattı; ama o kadar iyi oynadı ki, kendisini muayene eden askerî hekim, ‘Cepheden kaçmak gibi bir derdi yoktur; çocukluğundan beri heyheyleri geldi miydi alıp başını gitmek gibi bir hastalığa yakalanmıştır,’ diye rapor verdi. Bir keresinde kendini Hamburg’da bulmuş, bir başka sefer gözlerini Londra’da açmıştı;

üstelik oralara kadar nasıl gittiğinden haberi bile olmamıştı. Alkolik babası, oğlu doğmadan canına kıymıştı. Fahişelik yapan anası da kendini içkiye vurmuş, sonunda çıldırarak ölmüştü. Kız kardeşi nehre atlayıp boğulmuş; ablası kendini trenin altına atmış; erkek kardeşi Vişerad'daki demiryolu köprüsünden aşağı atlamıştı. Bu kadarla kalsa iyi! Dedesi, karısını tahtalı köye yolladıktan sonra üzerine gazyağı dökerek kendini ateşe vermiş; anneannesi ise ömrü boyunca çingenelerle orada burada sürtüp durmuş, kendini hapiste bulunca da kibrit uçlarını yiyerek intihar etmişti. Amca oğlu, kundakçılıktan birkaç kere mahkûm olmuş, sonunda bir Chartreuse tarikatı[121] manastırındaki hücresinde bir cam parçasıyla şahdamarını kesmişti. Bitmedi! Halasının kızı, Viyana'da bir binanın altıncı katından aşağı atmıştı kendini. Bizimkine gelince; çocukluğunda ana baba şefkati bilmemişti; altı aylıkken altını değiştirirlerken masanın üzerinde unutmuşlar, masaya fırlayan bir kedi çekip düşürünce de kafasını yere çarpmış, on yaşına kadar konuşamamıştı. Zaman zaman başına korkunç ağrılar saplanıyor, işte o zaman ne yaptığını bilmiyordu. Cephede gene böyle başı tuttuğu bir gün ne edeceğini bilememiş, kendini Prag'da bulmuştu; ancak Papazkarası Meyhanesi'nde inzibatlara yakalanınca aklı başına gelmişti. İnanır mısınız, herif çürüğe ayrılınca herkes bayram etti. Bizimkiyle aynı hücrede kalan beş asker, hini hacette lazım olur diye, anlattıklarını bir kâğıda yazmışlardı:

Baba, alkolik. Ana, fahişe.
Kız kardeş (boğulmuş).
Abla (tren).
Erkek kardeş (köprüden).
Dede, karısını tahtalı köye, kendini ateşe.
Anneanne (çingeneler, kibritler, yallah).

Sonradan, içlerinden biri, aynı hikâyeyi askerî hekime yutturmaya kalkınca amca oğlundan öteye gidememiş; bu masalı daha önce iki kere dinlemiş olan doktor, 'Bana maval okuma, itoğluit,' demiş, 'halanın kızı kendini Viyana'da bir binanın altıncı katından aşağı attı. Bilmiyor muyum, sanıyorsun? Çocukluğunda hiç ana baba şefkati görmedin. Onun için, gereken şefkati göstereceğiz sana! Hiç merak etme!' Gerçekten de, arka

hücrelerin oraya çekip ‘gereken şefkati’ gereğinden fazla göstermişler. Sevgiden yoksun çocukluğunu da, babasının ayyaşlığını da, anasının orospuluğunu da, velhasıl tüm ezberlediklerini o saat unutuvermiş, koşa koşa cephenin yolunu tutmuş.”

“Bugünlerde orduda kimseyi kalıtsal bozukluklara inandırmak mümkün değil,” dedi gönüllü. “Yoksa tekmil kurmay subayları tımarhaneye kapamak gerekirdi.”

Demir kapının kilidinde anahtar döndü ve gardiyan içeri girdi:

“Piyade Eri Şvayk ve İstihkâm Neferi Vodiçka, sorgu hâkimine!”

Kalkıp çıkarlarken, Vodiçka, Şvayk’a dönüp, “Görüyor musun, fırlamaları!” dedi. “Her Allah’ın günü haybeden sorguya çekiliyoruz; sıfıra sıfır elde var sıfır. Ne ceza vereceklerse versinler de, böyle sürünüp durmasak bari.

Biz bütün gün kodeste yatalım, bir sürü Macar piçi elini kolunu sallaya sallaya ortalıkta dolaşsın; olacak iş mi be!” İstihkâm Neferi Vodiçka ve Şvayk, sorgu hâkiminin ordugâhın öbür ucundaki barakasına giderlerken, hâlâ mahkeme önüne ne zaman çıkarılacaklarını tartışıyorlardı.

Vodiçka, “Sorguya çekmekten başka bir halt yedikleri yok,” dedi iyiden iyiye öfkelenerek. “Sor, sor, nereye varır bu işin sonu? Tonla kâğıt harcıyorlar bizim için, mahkemenin yüzünü göremiyoruz bir türlü. Kodeste çürüyüp gideceğiz be! Verdikleri çorba, çapanoğlunun aptes suyu gibi! O lahanalarla donmuş patatesleri ite atsan yemez! Şu kahrolası savaşı kim çıkardıysa anasını eşek kovalasın! Neler umuyorduk, neler geldi başımıza!” “Ben halimden memnunum,” diye karşılık verdi Şvayk. “Yıllar evvel askerliğimi yaparken, Solpera adında bir çavuşumuz vardı. ‘Orduda herkes görevini bilmeli,’ deyip, adamın ağzının ortasına öyle bir yumruk indirirdi ki hayat boyu unutmazdın. Toprağı bol olsun, bir Teğmen Kvayser vardı; ne zaman tüfek denetimine gelse, nutuk çekmeden edemezdi. ‘Devletin beslediği sığırlarsınız siz,’ derdi. ‘Onun için ne denirse sorgusuz sualsiz yapmak zorundasınız. Sabahtan akşama kadar geviş getirip durursunuz, devletin kahvesini höpürdete höpürdete içmeyi, asker tütününü piponuza doldurmayı bilirsiniz. Üstünüzün öl dediği yerde ölecek, kal dediği yerde kalacaksınız!’” İstihkâm Neferi Vodiçka, bir süre düşündükten sonra, “Bana bak, Şvayk,” dedi. “Sorgu hâkiminin karşısına çıktığında aklını başına topla, geçen sorguda söylediklerinden şaşma; şaşarsan benim de başımı belaya sokarsın. Macar piçlerinin bana saldırdığını gözlerinle gördüğünü

söylemiştin, umarım unutmamışsındır. Hem, anca beraber kanca beraber, öyle değil mi kardeşim?”

Şvayk, yatıştırıcı bir sesle, “Merak etme, Vodiçka,” dedi. “Sakin ol. Delirme gene. Tümen mahkemesini gözünde büyütme o kadar. Askeri mahkemelerin eskiden ne kadar düzgün çalıştığını bir bilsen, dert etmezdin zaten. Ben askerliğimi yaparken, Heral adında bir öğretmenle ahbap olmuştum. Kışla hapsi aldığımız bir gün ranzalarımızda yatarken, Prag Müzesi’nde gördüğü bir kitaptan söz etmişti. Maria Theresia devrindeki askeri mahkemelerin tutanakları bulunuyormuş o kitapta. O zamanlar her alayın bir celladı varmış, uçurduğu kelle başına bir metelik alırmış. Tutanaklara bakılırsa, alay celladının bazı günler tam beş metelik kazandığı olurmuş.”

Sonra, düşünceli bir sesle ekledi: “Tabii, o zamanlar alaylarda it sürüsü kadar asker varmış, civar köylerden boyuna adam toplarlarmış.”

“Ben Sırbistan’dayken,” dedi Vodiçka, “bizim tugaydaki bazı askerler sigara karşılığı komitacı asarlardı. Komitacı başına on sigara, kadın ya da çocuk başına beş sigara alırlardı. Ama levazım karargâhı sonradan daha hesaplı davranma kararı alınca ödemeler toptan yapılmaya başladı. Bizim bölükte bir çingene vardı; meğer nicedir ne karanlık işler çeviriyormuş da haberimiz bile yokmuş. Sadece herifi geceleri karargâha çağırdıklarının farkındaydık, o kadar. O sıralar ordugâh Drina’daydı. Çingenenin gene çıkıp gittiği bir gece, bizimkilerden biri şerefsizin eşyalarını karıştırdı; sırt çantasından tam üç kutu sigara çıkmasın mı! Her kutuda yüz sigara! Sabaha karşı koğuşa döndüğünde konuşturduk puştu. Hemen tepesine çöktük; Beylon adında bir asker kemerini boynuna doladı. Asılır ha asılır. Ama rezil dokuz canlı çıktı.”

Vodiçka, yere tükürdü:

“Bir türlü gebermiyor. Altına sıçtı, gözleri yuvalarından fırladı, fakat kafası kesilmiş horoz gibi kıpraşıp duruyor. Sonunda iki kişi kafasından, iki kişi bacaklarından tuttu, boynunu kırdılar. Çantasını sırtına geçirip Drina Nehri’ne attık hergeleyi. Sigaralara kimse el sürmedi tabii. O sigaraları kim içer ki? Sabah içtimasında eksikliği ortaya çıkınca, dürzüyü aramaya başladılar.”

“Firar ettiğini söyleseydiniz,” dedi Şvayk gayet ciddi. “Ne zamandır firara hazırlanıyordu, zaten her gün tüyeceğim diyordu gibisinden bir şeyler uydursaydınız.”

Vodiçka, “Kimin umurunda ki?” diye yanıtladı. “Biz vazifemizi yapmışız, kimseden korkumuz yok. Bir askerin hesabı mı olurmuş? Zaten her gün biri kaybolurdu ortadan; Drina’dan çıkarma zahmetinde bile bulunmazlardı. Şişmiş bir komitacı cesediyle paramparça olmuş bir asker huzur içinde Drina’dan Tuna’ya sürüklenirdi yan yana. İlk defa görenler sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titrerlerdi.”

“Kinin verseydiniz bari,” dedi Şvayk.

Tümen mahkemesinin bulunduğu barakaya girdiklerinde, muhafız bizimkileri doğruca 8 numaralı odaya soktu. Dosyalardan geçilmeyen uzun bir masanın başında Sorgu Hâkimi Ruller oturuyordu.

Sorgu hâkiminin önündeki Askerî Ceza Kanunu’nun üstünde yarılanmış bir çay bardağı duruyordu. Sağdaki masanın üstünde ise, fildişi taklidi bir İsa heykelciği göze çarpıyordu: Toz içindeki İsa Efendimizin kederli bakışları, heykelciğin kaidesini dolduran küller ve sigara izmaritlere dikilmişti.

Sorgu Hâkimi Ruller, çarmıha gerilmiş İsa Efendimizin şaşkın bakışları arasında, sigarasının külünü heykelciğin kaidesine silkti. Bir eliyle de, Askerî Ceza Kanunu’na yapışmış olan çay bardağını söktü aldı. Subay mahfilinden ödünç aldığı bir kitabın sayfalarını karıştırmaya koyuldu. Franz. S. Krause tarafından kaleme alınmış olan kitabın adı çok iddialıydı: “Cinsel Ahlakın Gelişim Tarihi Üzerine Bir Araştırma.”

Sorgu Hâkimi, bilimadamı Franz S. Krause’nin Batı Berlin Garı’nın hela duvarlarında keşfettiği tosun edebiyatından çarpıcı örnekler eşliğinde acemice resmedilmiş kadın ve erkek cinsel organlarına dalmış olduğundan, odayla girenlerle hiç ilgilenmedi. Ancak Vodiçka dayanamayıp hafifçe öksürdükten sonra, başını kaldırmadan usulca geriye kaykıldı.

Abuk sabuk resimler ve çizimlerle dolu sayfaları karıştırmaya devam ederek, “Evet, ne var?” diye sordu.

“Özür dilerim, Komutanım,” diye yanıtladı Şvayk, “arkadaşım Vodiçka biraz üşütmüş de, öksürüyor.”

Sorgu Hâkimi Ruller, en sonunda başını kaldırıp Şvayk’la Vodiçka’ya baktı ve hemen ciddi bir havaya bürünmeye çalıştı. Masasındaki kâğıtları karıştırır gibi yaparak, “Demek, nihayet gelebildiniz adi herifler!” dedi. “Ben sizi sabah dokuzda çağırtmıştım, saat nerdeyse on bir.” Sonra, rahata geçmiş olan Vodiçka’ya dönüp, “Öküz gibi dikilip durma karşımda!” dedi. “Ben ‘Rahat!’ demeden rahata geçemezsin.”

Şvayk, “Bağışlayın Komutanım,” diye araya girdi. “Romatizması var da.”

“Kes sesini,” dedi Sorgu Hâkimi Ruller. “Ben soru sormadan lakırdı etmeyeceksin. Sorgu için tam üç kere karşıma geldiniz, ağzınızdan tek bir laf alamadım. Ama ben adamı bülbül gibi öttürmesini bilirim. Günlerdir anamı ağlattınız, geçmişi çıngıraklılar! Mahkemeyi boş yere uğraştırmanın hesabını sormaz mıyım sizden!”

Önündeki evrak yığınının arasından, üzerinde “Schwejk & Woditschka” yazan şişkin bir dosyayı çektikten sonra, “Bana bakın, sütübozuklar!” dedi. “Salakça bir kavga sayesinde tümen mahkemesini günlerce oyalayıp cepheden yırtacağınızı sanıyorsanız, aldanıyorsunuz. Sizin yüzünüzden ordu mahkemesine telefon etmek zorunda kaldım, köpek soyları!”

Hırsını alamamıştı. “Öyle somurtup durma Şvayk.

Cephede istemediğin kadar dövüşeceksin Macarlarla. Hakkınızdaki soruşturma kalkmıştır. İkiniz de birliklerinize gidiyorsunuz; orada ne ceza verirlerse verirler, sonra da bir hücum taburuna katılır, doğruca cepheye gidersiniz. Ama bir daha karşıma çıkayım demeyin, gözünüzün yaşına bakmam, kan kustururum! İşte tahliye kâğıtlarınız; bundan böyle ayağınızı denk alın.”

Sonra muhafıza dönüp, “Al bunları, 2 no’lu odaya götür,” dedi.

“Sağ olun Komutanım!” diye atıldı Şvayk. “Bu iyiliğinizi asla unutmayacağız. Ömrünüz uzun, kısmetiniz gür olsun. Tanrı sizin gibileri başımızından eksik etmesin. Sivilde olsaydık, Altın gibi bir yüreğiniz var,’ demekten alamazdım kendimi. Size bu kadar dert verdiğimiz için bizi bağışlayın. Bu iyiliği hak etmedik biz.”

Sorgu Hâkimi, “Yeter ulan, yeter! ” diye bağırdı Şvayk’a. “Siktirin, gözüm görmesin sizi. Albay Schröder’in ricası olmasaydı, ben size neler yapacağımı bilirdim.”

Koridora çıktılar; muhafız önde, 2 no’lu odaya doğru giderlerken, Vodiçka anasından yeni doğmuş gibiydi, havasını bulmuştu gene.

Yemeği kaçırmaktan korkan muhafız, “Pergelleri açın, beyler, sallanmayın,” deyince, Vodiçka, “Fazla konuşma,” diye tersledi. “Dua et ki Macar değil, Çek’sin. Yoksa elimden alamazlardı seni.”

Karargâh yazıcıları yemeğe gitmiş olduklarından, muhafızın Şvayk’la Vodiçka’yı tümen tutukevine götürüp bir süre orada bekletmesi gerekiyordu. Onun için yazıcılara verip veriştiriyordu. “Bu şerefsiz yazıcı

takımı yüzünden ayazda kalıyorum hep," diye yakındı. "Çorbanın en yağlı tarafını kaşıklıyorlardı şimdi. Lop etleri onlar lüpletsin, bana da kemiklerle sinirleri kalsın, hak mı bu şimdi yani! Dün de iki tutukluyu ordugâha teslim etmem gerekti; o arada benim tayının yarısını götürmüş birisi."

Artık neşesini iyice bulmuş olan Vodiçka, "Bu tümen mahkemesindekiler zıkkımlanmaktan başka bir şey düşünmüyorlar galiba!" dedi.

Tutukevine dönüp de olan biteni gönüllüye anlattıklarında, beriki, "Demek bahtınıza hücum taburu çıktı, dostlarım!" diye bağırdı. "Pes doğrusu, Sorgu Hâkimi iyi kıyak çekmiş size! Bu seyahatten kim bilir ne kadar memnun kalacaksınız! Şanlı ordumuzun ulu komutanları her şeyi hazır etmişlerdir. Anlaşılan, sizi Galiçya seferine götürüyorlar. Yüreğinizi ferah tutun, seyahatin tadını çıkarın. Galiçya siperlerinden sevginizi esirgemeyin. Oraların güzelliklerini hiçbir yerde bulamazsınız. O uzak diyarlarda yurdunuzda, hatta babanızın evinde hissedeceksiniz kendinizi. Tanrı bilir, belki siz de meşhur Humboldt[122] gibi kendinizden geçip, 'Dünyanın gezmediğim yeri kalmadı, ama şu allahlık Galiçya kadar muhteşem bir yer görmedim,' diyeceksiniz. Şanlı ordumuzun ilk Galiçya seferinde geri çekilirken edindiği paha biçilmez tecrübeler, eminim, çok yararlı olacaktır. Burnunuzun dikine giderseniz Rusya'ya varacaksınız ve sevinçten ne bok yiyeceğinizi bilemeyeceksiniz."

Şvayk ve Vodiçka, yemeklerini yemişler, tam tümen mahkemesindeki 2 no'lu odaya doğru yola çıkmak üzereydiler ki, bitli şiirin yazarı talihsiz öğretmen yanlarına yaklaştı. İkisini bir kenara çektikten sonra sesini alçaltarak, "Rus tarafına geçtiğiniz zaman," dedi, "sakın onlara şöyle demeyi unutmayın: *Zdravstvuite, Russki bratya, my bratya chekhi, my nyet Avstritsiy.*'"[123]

Barakadan çıkarlarken, Macarlara duyduğu nefreti bir kez daha göstermek ve içerde geçirdiği günlerin inançlarını zerre kadar sarsmadığını kanıtlamak isteyen Vodiçka, cepheye gitmeyi reddettiği için hapse düşen Macar delikanlısının ayağa basıp bağırdı: "Çizmelerini giysene, hıyar tohumu!"

Sonra, Şvayk'a dönüp, "Ah, ağzını açıp karşılık vereydi de göreydi gününü," diye homurdandı. "Zart zurt etmeliydi ki, Tanrı yarattı demeyeyim. Elimden zor alırlardı o Macar itini. Tam nasırının üstüne bastım, salak herif sesini bile çıkarmadı. Ulan, Şvayk, ceza yemediğimize

nasıl yanıyorum, bilemezsin. Sanki Macarlara attığımız kötek bir halta yaramamış, milletin maskarası olmuşuz gibi geliyor. Heriflerle aslanlar gibi dövüştüğümüzü görseler, akılları dururdu. Aslında, senin yüzünden ceza yemedik; sanki adam gibi dövüşemedik diye temize çıkardılar bizi. Hiç şüphem yok, arkadaş, bizi adamdan saymadılar; saysalar ceza verirlerdi. Halbuki ne müthiş kavgaydı.”

Şvayk, her zamanki sevecenliğiyle, “Cancağızım,” dedi, “tümen mahkemesi bize ceza vermedi, bizi akladı diye neden bu kadar üzülüyorsun, anlamak mümkün değil. Evet, sorgu sırasında bir sürü palavra sıktım, ama öyle yapmam gerekiyordu. Avukat Bass, bütün müvekkillerine yalan söylemelerini tembihler. Hatırlıyor musun, Sorgu Hâkimi Bay Kakonyi’nin evine neden girdiğimizi sorduğunda, ‘Kendisiyle tanışmanın en iyi yolu evine gitmekti,’ diye karşılık vermiştim. Adam o kadar şaşırdı ki, başka soru sormadı.”

Sonra, birden ciddileşerek, “Unutma ki,” dedi, “askerî mahkemede her şeyi inkârdan gelmelisin. Ben garnizon cezaevinde yatarken, yan hücrede bir asker vardı, bütün suçunu itiraf etmişti. Hapistekiler herife öyle bir sopa attılar ki, itirafını geri almak zorunda kaldı.”

“Kötü bir şey yapmış olsam, elbette itiraf etmem,” dedi Vodiçka. “Ama Sorgu Hâkimi olacak o rezil, ‘Dövüştün mü?’ diye sorunca, ben de çaresiz, ‘Evet, dövüştüm,’ dedim. ‘Kimseye vurdun mu?’ Tabii vurdum, Komutanım.’ ‘Kimseyi yaraladın mı?’ ‘Tabii yaraladım, Komutanım.’ Kiminle dans ettiğini bilmesi gerekiyordu. Asıl rezillik, bizi salıvermeleri oldu. Herifçioğlu, kasaturamın sapını o Macar piçlerinin kafasında kırdığıma, ağızlarını burunlarını dağıttığıma bir türlü inanmak istemedi. Sen de oradaydın; tepeme çıkan üç Macar’ı nasıl alaşağı edip ayağımın altına aldığımı gözlerinle gördün. Alçak sorgu hâkimi de hiçbir şey olmamış gibi davayı düşürüyor. Sanki, ‘Sen mi dövüştün?’ diyor bana. ‘Hadi oradan, sen kim dövüşmek kim!’ Hele şu harp bir bitsin, sivillerimi çekeyim, o domuzu bulup gösteririm nasıl dövüşülürmüş! Sonra da, buraya, Kiralihida’ya dönüp ortalığı birbirine katacağım. Kiralihida’nın piç kurularıyla hesaplaşmaya geldiğimi duyanlar arazi olacaklar, kilerlere saklanıp şarap mahzenlerine kapanacaklar.”

Yazıcı, işlemleri çarçabuk tamamladı. Yağlı ağzından, az önce yemekten kalktığı anlaşılan bir başçavuş, Şvayk ile Vodiçka'ya belgelerini verdi; ama, korku salan bir bakışla, vatanperverlik üzerine bir nutuk atma fırsatını da kaçırmadı. Ne var ki, Wasserpolak[124] olduğundan, Almancayla Lehçeyi birbirine karıştırarak, "*marekvium*", "*glupi rolmopsie*", "*krajcová sedna*", "*svina porypaná*", "*dum vám hane na mjesjnuckov vasi gzichty*" gibi bir sürü anlaşılmaz laf etti.

Birliklerine katılmak üzere ayrılırlarken Şvayk, "Savaş bitince gel beni bul," dedi Vodiçka'ya. "Her akşam altıdan sonra Na Boyişti'deki Kupa Meyhanesi'nde bulabilirsin."

"Gelirim tabii," diye yanıtladı Vodiçka. "Neşesi bol mudur?"

"Her akşam vur patlasın çal oynasın," dedi Şvayk. "Gene de fazla sakin dersen, icabına bakarız."

İstihkâm Neferi Vodiçka, beş-on adım uzaklaştıktan sonra Şvayk'ın arkasından seslendi:

"Tamam o zaman. Gelirsem, esaslı bir âlem isterim, söz mü?"

"Söz," diye bağırdı Şvayk da. "Savaş biter bitmez atla gel, gerisine karışma."

Biraz daha uzaklaştılar. Az sonra, ötedeki barakanın köşesinden Vodiçka'nın sesi duyuldu: "Şvayk! Kupa Meyhanesinde ne birası var?"

Şvayk, "Velkopopoki!" diye cevabı yapıştırdı uzaktan.

"Tüh be! Ben de Smikovski[125] vardır diyordum!" diye yeri göğü inletti Vodiçka.

Şvayk, altında kalmadı: "Kızlar da var, haa!"

"Tamam ulan!" diye bağırdı Vodiçka. "Savaş biter bitmez akşam altıda!"

"Belki biraz gecikebilirim," diye karşılık verdi Şvayk. "İyisi mi, altı buçuk yapalım şunu!"

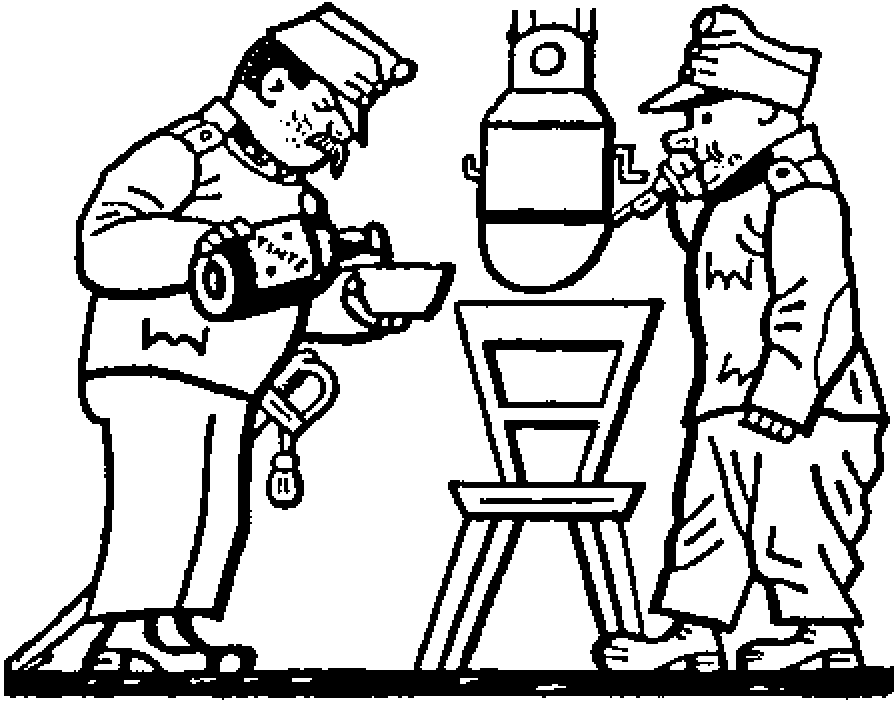
Vodiçka'nın sesi artık çok uzaktan geliyordu: "Bana bak, altıda gelemez misin?"

Şvayk'ın sesi güçlükle duyuluyordu: "Tamam, senin güzel hatırın için altı olsun öyleyse."

Aslan Asker Şvayk ile İstihkâm Neferi Vodiçka, işte birbirlerinden böyle ayrıldılar. Almanların dediği gibi:

"*Wenn die Leute auseinandergehen da sagen sie Auf Wiedersehen.*"[126]

5
Leitha kıyısındaki Bruck'tan Sokol'a doğru

Teğmen Lukaş, 11. Hücum Bölüğü'nün odasını öfkeli adımlarla voltalıyordu. Bölük barakasında koridordan tahta perdeyle ayrılmış karanlık odada bir masa, iki iskemle, bir gazyağı tenekesi, bir de ranza vardı.

Teğmen'in karşısında hazır olda bekleyen Levazım Başçavuşu Vanyek, askerlerin maaş bordrolarını hazırlar, mutfak giderlerini denetlerdi. Sözün kısası, bölüğün maliye bakanı sayılırdı. Sabahtan akşama kadar odadan çıkmadığı yetmezmiş gibi geceleri de orada yatardı.

Kapının ağzında, göbeğine inen sakalıyla Krakonoş'u[127] andıran, şişman bir piyade eri duruyordu. Sivilde Çeski Krumlov'da değirmencilik

yapan Balon adındaki bu nefer, teğmenin yeni emir eriydi.

Teğmen Lukaş, Levazım Başçavuşu'na, "Doğrusu, bana harika bir emir eri bulmuşsun," dedi. "Sana ne kadar teşekkür etsem azdır. Daha ilk günden ne mal olduğunu gösterdi. Yemeğimi alıp getirsin diye subay mahfiline yollamıştım, yarısını mideye indirmiş."

"Özür dilerim, Komutanım," dedi adam azmanı. "Yolda getirirken döküldü."

"Demek döküldü. Ulan, dökülse dökülse çorbayla sos dökülür, kızarmış sosisin döküldüğü görülmüş mü? Bana getirdiğin, varla yok arası; ağza tat, boğaza feryat. Peki, elmalı börek nereye gitti?"

"Komutanım..."

"Bana bak, yalan söyleme. Besbelli gövdeye indirmişsin işte."

Teğmen bu son cümleyi öyle sert söyledi ki, Balon elinde olmadan iki adım geri gitti.

"Mutfaktakilere sordum öğlen yemekte ne vardı diye. Ciğerli çorba varmış. Nerede ciğerler? Yolda zıkkımlandın değil mi? Sonra, hıyar turşusuyla biftek varmış. Onları ne yaptın? Tabii ki, onları da iyi ettin. Ya iki parça kızarmış sosis nereye gitti? Getire getire yarım sosis getirdin bana, yalan mı! İki tane de elmalı börek varmış! Böreklere ne oldu? Behey Allahsız tosbağa, börekleri de hakladın anlaşılan! Konuş ulan! Ne ettin elmalı börekleri, pis domuz? Yere düşüp çamurlandı, öyle mi? Masal anlatma bana, dubaracı! Nereye düşürdüysen göster bakalım! Demek, birden köpeğin teki koşup kaptı börekleri ha! Ne tesadüf, değil mi! Ulan, şeytan diyor ki, geçir yumruğu, yamyassı et suratını! Hâlâ inkârdan geliyor pezevenk! Ama yakalanmışsın işte. Başçavuş Vanyek görmüş seni. Ne dedi biliyor musun? 'Komutanım, sizin alçak Balon var ya, yemeğinizi silip süpürüyor. Pencereden bakarken gördüm; kıtlıktan çıkmış gibi tıkınıyordu.' Başçavuşum, bula bula bu hayvanı mı buldun bana?"

"Komutanım, inanın, bölükte bundan namuslusunu bulamadım. O kadar salak ki, daha tüfeğin nasıl tutulacağını bile öğrenemedi. Eline tüfek versek, mutlaka bir kaza çıkar. Son tatbikatta az kalsın talim fişeğiyle yanındaki erin gözünü çıkarıyordu. Baktım herif muhataralı, bari teğmenimin işini görsün dedim."

"Ne iş görmesi!" dedi Teğmen. "Her gün yemeğimi mideye indiriyor ayı, ne yese doymuyor. Hâlâ açsın, değil mi?"

“Haklısınız, Komutanım. Ben hep açımdır; manda gibi yerim. Birinin ekmeği artsa, sigara verir alırım, gene de doymam. Neyleyim, ben böyleyim. Tamam, artık doydum derim, sonra bir bakarım açlıktan zil çalıyor karnım. Sanki ağzıma bir lokma girmemiş gibi içim ezilir, aç kurtlar gibi yemeye başlarım. Bazen çatlayacak gibi olurum, en kıyak yemekleri getirseler yiyemem derim. Ama nafile! Birinin yemek yediğini görmeyeyim ya da yemek kokusu almasın burnum, o saat tertemiz olur midem, hakkını aramaya başlar, bok bulsa geri çevirmez. Komutanım, başınızı ağrıtıyorum, ama o kadar çaresiz kaldım ki geçen gün bana çift tayın çıkarsınlar diye başvuruda bulunmaya karar verdim. Kalktım, Budyeyovitse’deki alay doktoruna gittim. Ne yapsa beğenirsiniz! Üç gün revire yatırıp sade suya çorbaya talim ettirdi. Aç kalmak ne demekmiş gör bakalım, pis solucan!’ diye payladı beni. ‘Bir daha karşıma gelme, samyeli vurmuş mayıs çirozu gibi çıkarsın buradan!’ Öyle ballı börekler falan gerekmiyor, Teğmenim; en yavan yemekler bile ağzımı sulandırıyor. Komutanım, yalvarırım, çift tayın versinler bana. İlle de et olması gerekmez; patates ve lahana da yeter, artıklara bile razıyım. Onca yemek ziyan zebil oluyor zaten...”

“Kes ulan!” diye bağırdı Teğmen Lukaş. “Amma tantana ettin ha! Başçavuşum, duyuyor musun arsız köpeğin dediklerini? Herifte surat yok ki; yemeğimi gövdeye indirdiği yetmiyormuş gibi bir de çift tayın isterim diye tutturuyor. Gösteririm ben sana, açgözlü domuz!”

Sonra Vanyek’e dönüp, “Başçavuşum,” dedi, “bu ayıyı Onbaşı Weidenhofer’e götürün, mutfağın bahçesindeki ağaca sımsıkı bağlasın. Akşam gulaş dağıtılırken iki saat bağlı kalsın da görsün gününü. Ama dinle beni, öyle bir bağlasınlar ki parmaklarının ucunda dursun ve gulaşın kazanda nasıl kaynadığını görebilsin. Sakın gulaş dağıtılırken iplerini çözmesinler deyyusun; ciğercinin kapısında bekleyen aç sokak kedileri gibi ağzı sulansın. Aşçıya söyle, bu herifin tayınını da başkasına versin!” “Emredersiniz, Komutanım. Yürü, Balon!”

Tam çıkarlarken, teğmen kapının önüne dikildi, dehşet içindeki Balon’un yüzüne bakıp zafer kazanmışçasına haykırdı:

“Kendin ettin kendin buldun, Balon efendi. Afiyet şeker olsun! Bana bunu bir daha yaparsan, seni divanı-harbe veririm!”

Vanyek geri gelip Balon’un bağlandığını bildirdiğinde, Lukaş, “Beni tanırsın, Vanyek,” dedi. “Böyle şeyler yapmaktan hoşlanmadığımı bilirsin, ama ne halt edeyim. Önünden kemiğini alırsan köpek hırlamaya başlar.

Böyle aşağılık bir herifi yanımda istemiyorum. Üstelik Balon’un başına gelenler, öbür askerlere de ders olur. Hücum bölüklerindekiler yarın öbür gün cepheye gideceklerini bildikleri için serkeşlik edip duruyorlar, ortalığı birbirine katıyorlardı.”

Son derece kaygılı görünen Teğmen Lukaş, alçak sesle sürdürdü konuşmasını:

“Önceki gün gece tatbikatında senin de bildiğin gibi şeker fabrikasının arkasındaki gönüllü okuluna bir saldırı düzenlememiz gerekiyordu. İlk birlik, öncü kuvvet, başlarında ben olduğum için, sokakta hiç ses çıkarmadan ilerledi. Ama sola ilerlemesi ve şeker fabrikasının oraya devriye çıkarması gereken ikinci birlik sanırsın piknikteydi. Şarkılar söylüyorlar, ter ter tepiniyorlardı; herhalde ordugâhtan duyulmuştur sesleri. Ardından, sağ kanadı tutan üçüncü birlik ormana yakın alanı keşfe gitti. Bizim bulunduğumuz yerden en az on dakika uzaklıkta olmalarına rağmen, fırlamaların sigara içtiklerini görebiliyorduk; karanlıkta uçuşan ateşböcekleri gibiydiler. Dördüncü birliğe gelince; onlar artçı kuvveti oluşturacaklardı; ama nasıl oldu bilinmez, ansızın bizim öncü kuvvetin önüne çıktılar ve bizi düşman sandılar. Tabii ben de, üstüme üstüme gelen kendi artçı kuvvetim karşısında geri çekilmek zorunda kaldım. Olacak iş mi? İşte bana verdikleri 11. Hücum Bölüğü! N’aparsın böyle heriflerle? Gerçek savaşta ne bok yerler, düşünmek bile istemiyorum!”

Teğmen Lukaş ellerini kavuşturdu, yüzünde işkencelere katlanmış bir aziz ifadesi belirdi; burnu sivrilip uzamıştı sanki.

Başçavuş, onu yatıştırmaya çalışarak, “Hiç asabınızı bozmayın, komutanım,” dedi. “Böyle şeyleri dert etmeyin. Ben bugüne kadar tam üç hücum bölüğünde bulundum; üçü de tekmil taburla birlikte darmadağın oldu, her seferinde geri dönüp yeni bir bölük toplamak zorunda kaldık. Al birini vur ötekine. Ama 9. Bölük'ten kötüsü görülmemiştir; bölük komutanı ve tüm astsubaylarla birlikte tekmil bölük esir düşmüştü. Ben şans eseri paçayı kurtarmıştım; şans da değil ya, o sırada bölüğe rom ve şarap almak için alay trenine gitmiştim.”

Sonra, sır veriyormuşçasına, “Biliyor musunuz, Teğmenim,” dedi, “sizin o gece tatbikatında gönüllüler bizim bölüğü kuşatmaları gerekirken Neusiedler Gölü’ne gitmişler. Bütün gece yürümüşler, öncü kolları bataklığın kıyısından dönmüş. Başlarında da Yüzbaşı Sagner varmış. Gün

ışımasa Sopron’a kadar gideceklermiş anlaşılan.” Böyle olayları hiç kaçırmaz, önüne gelene anlatmaya bayılırdı.

“Herhalde duymuşsunuzdur, Komutanım,” dedi bir sır paylaşıyormuşcasına göz kırparak. “Yüzbaşı Sagner bizim hücum taburuna komutan oluyormuş. Başçavuş Hegner’in de dediği gibi, herkes tabur komutanlığına sizin getirileceğinizi sanıyordu. Ne de olsa en kıdemli subay sizsiniz. Ama ne dolap dönmüşse dönmüş, Yüzbaşı Sagner’in atandığına dair bir emir gelmiş tümenden tugaya.”

Teğmen Lukaş, dudağını ısırıp bir sigara yaktı. Olan biteni tabii ki biliyor ve haksızlığa uğradığını düşünüyordu. Yüzbaşı Sagner’den yediği ilk kazık değildi bu.

“Evet, elbette, Yüzbaşı Sagner...” diyecek olduysa da, Başçavuş Van yek lafa girdi:

“Komutanım, açık söyleyeyim, bu işten hiç hoşlanmadım. Başçavuş Hegner anlatmıştı; yüzbaşı savaşın başlarında Sırbistan’daymış, Karadağ’da bir yerlerde yiğitlik taslamaya kalkıp bölükleri Sırp mevzilerindeki mitralyözlerin üstüne sürmüş. Hem de hiç gerek yokken. Piyadelerin bir işe yaramayacağını, Sırpları yamaçlardan ancak topçuların söküp atabileceğini bile bile. Koca taburdan geriye topu topu seksen asker kalmış; Yüzbaşı Sagner de elinden yaralanmakla kalmamış, hastanede sıçırgan olmuş bir de. Çok geçmeden Budyeyovitse’deki alayda yeniden boy gösterdi. Dün gece subay mahfilinde gene yüksekten atıp durmuş. Demiş ki: ‘Bir an önce cepheye gitmek için can atıyorum. Kim olduğumu görecekler. Tüm taburu orada bırakmak zorunda kalsam da cesaret madalyasını boynuma takacağım. Zaten Sırplarla görülecek hesabım var. Ya taburla birlikte ben de geberirim ya da yarbaylığa yükselirim...’ Komutanım, bana öyle geliyor ki, bizim de başımız belada. Geçen gün Başçavuş Hegner, Yüzbaşı Sagner’le aranızın bozuk olduğunu söylüyordu; herif bizim 11. Bölük’ü en tehlikeli mevzilere yerleştirip topun ağzına bizi sürecekmiş,’’

Derin bir iç geçirdikten sonra, “Bence,” diye devam etti, “bu kadar çok ordunun bu kadar geniş bir cephede çarpıştığı bir savaşta gözü dönük saldırılar bir işe yaramaz, akıllıca manevralarla daha büyük yarar sağlarsın. Dukla’da 10. Hücum Bölüğü’ndeyken kafama dank etmişti. Her şey yolunda gidiyordu; o ara ‘Ateşkes’ emri geldi ve hepimiz Rusların iyice yaklaşmalarını beklemeye başladık. Adamları gafil avlayacak, tek bir kurşun sıkmadan esir alacaktık. Gel gör ki, tam o sırada sol kanadımızdaki

o aptal ihtiyatlar, üstümüze gelen Ruslardan korkup karlar arasında düşe kalka bayır aşağı kaçmaya başladılar. Ruslar sol kanadımızda gedik açınca, tugayla birleşme emri aldık. Böyle bir emir geldiğini çok iyi biliyorum, çünkü bölüğün iaşe hesaplarını gözden geçirmek için tugay karargâha gitmiştim. İşte tam o sırada 10. Hücum Bölüğü'nden birkaç asker tugaya vardı. Akşama kadar yüz yirmiyi buldu sayıları. Ötekiler geri çekilirken yolu şaşırmışlar, kızak kayar gibi dosdoğru Rus mevzilerinin ortasına inmişlerdi. Sizin anlayacağınız, tam bir kepazelikti, Komutanım. Ruslar, Karpatlar'ın hem tepelerinde, hem de eteklerinde mevzilenmişlerdi. Ondan sonra, Komutanım, Yüzbaşı Sagner..."

Teğmen Lukaş, "Kes artık!" diye bağırdı. "Yüzbaşı Sagner kadar taş yağsın başına. Hepsini biliyorum. Bir daha hücuma geçip çarpışmaya girdiğimizde rom ve şarap almak için kapağı karargâha atabileceğini aklının köşesinden bile geçirme. Korkak ayyaşın teki olduğunu bilmeyen yok. Kıpkırmızı kesilmiş burnun her şeyi anlatıyor zaten."

"Burnumun kırmızılığı Karpatlar'dan bir hatıradır. Teğmenim. İnanın, mecburiyetten içiyorduk. Sefertasları yukarı gelene kadar yemek buz gibi oluyordu. Siperler kar altındaydı. Ateş yakmak yasaktı. Ancak romla ısıtıyorduk içimizi. Ben olmasaydım halimiz haraptı, öbür bölüklerin başına gelen bizim de başımıza gelirdi; rom bulamadıkları için az adam donmadı. Hepimizin burnunun romdan kızarması bundan işte. Kızardı da ne oldu? Taburdan bir emir geldi, devriyeye sadece kırmızı burunlular çıkacak diye."

Teğmen, sırıtarak, "Artık kara kışta değiliz," dedi.

"İster kış, ister yaz, romsuz da olmaz, şarapsız da, Komutanım. Kafalar kıyak olur; biraz rom, biraz şarap çektin mi, karşına kim çıksa dövüşürsün... Ulan, hangi katır tepikliyor kapıyı? Okuman yok mu davar? Görmüyor musun, 'Vurma, gir' yazıyor!"

Teğmen Lukaş, iskemlesini kapıya çevirdi. Usul usul açılan kapıdan usul usul Aslan Asker Şvayk girdi içeri ve kapının ağzında selam çaktı. Kim bilir, belki de, daha kapıyı vururken "Vurma, gir" yazısını görür görmez selama durmuştu.

Selamında da, yüzünden hiç eksik olmayan o gamsız kedersizlik vardı. Antik Yunan'ın hırsızlık tanrısı, Avusturya piyade üniforması giymişti sanki.

Teğmen Lukaş, kendisini bakışlarıyla sarıp okşayan Aslan Asker Şvayk'ı görür görmez gözlerini kapadı.

Kutsal kitaplarda anlatılan öyküde, yitirilip yeniden bulunan hayırsız evlat da, gelişini kutlamak için şişte kuzu çeviren babasına herhalde aynı sevecenlikle bakmıştı.

Şvayk, öylesine içten bir kayıtsızlıkla, “İşte, gene karşınızdayım, Komutanım,” dedi ki, Teğmen Lukaş birden kendine geldi. Albay Schröder, Şvayk’ı geri göndereceğini söyleyeli beri, Teğmen bu buluşmayı geciktirmek için elinden geleni yapmıştı. Her sabah, “Tanrım, büyüklüğünü göster, n’olur bugün de gönderme onu bana,” diye geçirmişti içinden. “Umarım gene bir haltlar karıştırmıştır da, içeri tıkmışlardır.”

Ama Şvayk olanca sevimliliğiyle kapıdan içeri süzülerek Teğmen’in tüm umutlarını boşa çıkarmıştı işte.

Gülümseyerek levazım başçavuşa yaklaştı ve kaputunun cebinden çıkardığı belgeleri uzatarak, “Başçavuşum,” dedi, “Alay karargâhtan verdikleri bu kâğıtları size teslim etmem gerekiyormuş. Maaşım ve tayınımın çıkması için.”

Şvayk’ın rahatlığı Vanyek’i sinirlendirmişti. “Masanın üstüne bırak,” dedi.

Bunun üzerine, Teğmen Lukaş içini çekerek, “Vanyek, en iyisi sen bizi Şvayk’la biraz yalnız bırak,” dedi.

Vanyek, hemen dışarı çıktıysa da, ne konuşacaklarını çok merak ettiği için kapının önünde dikildi.

Başlangıçta hiçbir şey duymadı, çünkü Şvayk da, Teğmen de bir süre hiç konuşmadılar. Uzun uzun birbirlerini süzdüler. Lukaş, Şvayk’a hipnotize edecekmiş gibi bakıyordu; az sonra karşısındaki tavuğun üstüne atlayacak bir horoz gibiydi.

Şvayk’a gelince; her zamanki sevecen bakışlarıyla, “İşte gene kavuştuk birbirimize, can yoldaşım. Artık bizi hiçbir kuvvet ayıramaz, arkadaş,” demek ister gibiydi.

Teğmen susmakta diretince, Şvayk’ın bakışlarında hüzünlü bir sevgi belirdi: “Bir şeyler söyle kardeşlik, konuş artık.”

Sonunda, Teğmen Lukaş bu can sıkıcı sessizliği alaycılığa sığınarak bozdu:

“Hoş geldiniz safalar getirdiniz, Şvayk efendi. Yüzünüzü gören cennetlik. Hangi dağda kurt öldü, siz buralara gelir miydiniz!”

Ama geçmişin öfkesini daha fazla dizginleyemedi ve yumruğunu öyle bir indirdi ki masaya, mürekkep hokkası devrildi, maaş bordrosu mürekkebe

bulandı.

Teğmen Lukaş, yerinden fırladığı gibi Şvayk'ın karşısına dikilip, "Hayvan herif!" diye kükredikten sonra daracık odada hızlı hızlı volta atmaya başladı. Şvayk'ın yanından geçerken öfkeyle yere tükürüyor, masanın önünden her geçişinde bir kâğıt alıyor, buruşturup köşeye atıyordu.

"Komutanım," dedi Şvayk. "Emrettiğiniz gibi mektubu yerine ulaştırdım. Neyse ki, Bayan Kakonyi evdeydi. Gerçi ben gördüğümde hüngür hüngür ağlıyordu, ama gene de çok güzel bir kadın olduğunu söyleyebilirim..."

Teğmen Lukaş, başçavuşun yatağına oturdu ve boğuk bir sesle, "Bütün bunlar ne zaman son bulacak Şvayk?" diye sordu.

Şvayk, soruyu duymamış gibi devam etti:

"Sonracığıma, işler biraz karışır gibi olduysa da bütün suçu ben üstüme aldım. Ama, baktım, öyle bir hanımla mektuplaşabileceğime inanmıyorlar, mektubu çiğneyip yutuverdim; böylece delil melil kalmamış oldu. Bu arada, ne yazık ki, nasıl çıktığını anlayamadığım ufak çapta bir kavganın içinde buldum kendimi; ama o beladan da yüz akıyla sıyrıldım doğrusu. Hiçbir suçum olmadığını anlayınca beni alay karargâha postaladılar, tümen mahkemesindeki davayı da kaldırdılar. Alay karargâha varalı birkaç dakika olmuştu ki, Albay bir hışım içeri girip ana avrat dümdüz gitti ve posta eriniz olarak gelip size tekmil vermemi emretti. Haa, bir de dedi ki, Teğmen'e söyle, hemen hücum bölüğünün oraya bekliyorum onu.' Albay bunu söyleyeli yarım saatten fazla oldu aslında, ama beni bir odaya sokup orada on beş dakika bekleteceklerini nereden bilebilirdi ki. Demek istediğim şu ki, tutuklu kaldığım sürece maaşlarımı alamamıştım; meğer alayda tutuklu kaldığım için maaşlarımın bölükten değil, alaydan ödenmesi gerekiyormuş. Karışık işler işte, adam deli çıkar valla..."

Teğmen Lukaş, Albay'ın yarım saat önce kendisini görmek istediğini duyar duymaz çarçabuk toparlanıp giyindi. Çaresizlik içinde, "Sağ olasın, Şvayk," dedi, "gene ne kadar büyük bir iyilik ettin bana bilemezsin!" Şvayk ise, kapıdan telaşla fırlayan Teğmen'i yatıştırması gerektiğini düşünerek arkasından seslendi:

"Dert etmeyin, Teğmenim. Albay'ın bir yere gideceği yok. Herif boş gezenin boş kalfası..."

Teğmen gittikten bir süre sonra Başçavuş Vanyek içeri girdi.

Şvayk, iskemleye oturmuş, küçük demir sobaya kömür atıp duruyordu. Soba tütmeye başlamış, odayı berbat bir kömür kokusu kaplamıştı; ama

Şvayk'ın aldırdığı yoktu, bu küçük eğlenceye öylesine dalmıştı ki başçavuşun girdiğini fark etmedi bile. Vanyek, bir süre Şvayk'ı seyrettikten sonra bir tekmede sobanın kapağını kapatıp, "Hadi, yaylan bakalım!" dedi bizimkine.

Şvayk, "Başçavuşum, sizi kırmak istemem ama, yaylanmam mümkün değil," diye karşılık verdi. "Yer yerinden oynasa emrinizi yerine getiremem, çünkü daha büyük yerden emir almış bulunuyorum." Sonra gururla ekledi: "Bendeniz bugüne bugün bölüğün posta eriyim. Bizzat Albay Schröder tarafından 11. Hücum Bölüğü'ne atandım. Biliyorsunuz, daha önce Teğmen Lukaş'ın emir eriydim; ama üstün başarılarım sayesinde bölüğün posta erliğine terfi ettim. Hem Teğmende biz eski dostuz. Sahi, başçavuş, sivilde ne iş yapardınız siz?"

Aslan Asker Şvayk'ın umursamazlığı karşısında büyük bir şaşkınlığa kapılan başçavuş, erlerin canına okumakla nam salmış olmasına karşın, Şvayk'ın astıymış gibi yanıtladı:

"Ben Kralupi'li Vanyek. Eczacıydım.''

"Ben de bir zamanlar bir eczanede kalfalık yapmıştım," dedi Şvayk. "Prag'da, Na Perştinye'de Bay Kokoşka'nın yanında. Antika herifin tekiydi. Kilerdeki benzin tenekesi kazara alev aldı, dükkân yandı diye beni kapının önüne koymuştu. Sonra da hiçbir yerde iş vermediler tabii; boktan bir benzin tenekesi yüzünden kalfalıktan olduk. Siz de inekler için şifalı otlar hazırlar mıydınız?"

Vanyek başını salladı.

"Biz inekler için kutsal tasvirlerle birlikte şifalı otlar hazırlardık. Bay Kokoşka müthiş dindar bir adamdı. Nerede okuduysa, Aziz Pelegrinus'un mideleri şişkinlik yapan inekleri iyileştirdiğini okumuş, Smiçov'da bir yerde Aziz Pelegrinus'un tasvirlerini bastırtıp iki yüz guldene takdis ettirmişti. Tasvirleri, inekler için hazırladığımız şifalı otların kutularına koyuyorduk. İnekler otların konduğu sıcak suyu yalaktan içerken, biz de yardımcımız Bay Tauchen'in Aziz Pelegrinus için yazdığı bir duayı okuyorduk. Aziz Pelegrinus tasvirlerinin arkasına kısa bir duanın basılması gerekiyordu. Akşam oldu mu, patronumuz Kokoşka, Bay Tauchen'i yanına çağırır, ertesi sabaha bir dua hazırlamasını tembihlerdi. Bay Kokoşka sabah onda eczaneye geldiğinde duanın matbaaya gönderilmesi lazımdı; inekler duayı beklerlerdi. Bay Tauchen'in işi zordu; duayı güzelce hazırlarsa guldeni kapar, hazırlayamazsa zılgıtı yerdi Kokoşka'dan. Bütün gece kan

ter içinde kalır, sabaha kadar gözünü kırpmazdı. Bir sabah eczaneye eli boş gelmişti; bizim otçu azizin adını bile hatırlamıyordu. Bereket, Kapıcı Ferdinand imdadına yetişti. Ferdinand çok becerikli bir adamdı, elinden her iş gelirdi. Biz tavan arasında papatya çayı kuruturken yanımıza gelir, pabuçlarını çıkarır, ayaklarımızın şişmesini nasıl önleyeceğimizi gösterirdi. Tavan arasında güvercin yakalar, kasanın çekmecesinin nasıl açılacağını bilir, daha bir sürü numara öğretirdi bize. Bay Tauchen'i kurtardı desem yanlış olmaz. 'Durun bir de ben deneyeyim, Bay Tauchen,' dedi. Bay Tauchen beni Ferdinand'a bir bardak bira getirmem için eczanenin karşısındaki meyhaneye yolladı. Döndüğümde, Ferdinand duanın yarısını bitirmiş, okuyordu:

Gökyüzü krallığından geldim,
Bir sevgi bildirisi getirdim.
Danası, buzağısı, öküzü, ineği,
Kokoşka'nın otlarını yer hepsi.
Hünerli Kokoşka'nın şifalı karışımı,
Kapının önüne koyar baytarları.

Birayı içip bir de cıgara sardıktan sonra, çarçabuk tamamlayıverdi duayı:

Adaklar ada ki Aziz Pelegrinus'a,
Koşup gelsin, şifa versin sığırlarına.
Şu kutuyu iki guldenciğe kutsayan O aksakallı evliyayı hayırla an.
Tapın ki ona derinden ve gönülden,
Eksik etmesin hayırduasını süründen.

Biraz sonra Bay Kokoşka geldi ve Bay Tauchen'i odasına çağırdı. Bay Tauchen dışarı çıktığında, elinde bir değil, tam iki gulden vardı. 'Yarı yarıya paylaşalım,' dedi Ferdinand'a. Ne ki, iki guldeni görünce Ferdinand'ın gözünü hırs bürüdü. 'Olmaz,' dedi, 'ya hepsini alırım ya hiç almam.' Bay Tauchen de, 'Ne halin varsa gör,' deyip, iki guldeni cebe attı. Sonra beni bitişikteki depoya çekip kulağıma öyle bir tokat aşketti ki, Allahım şaştı. 'Bana bak,' dedi gözlerini devirerek, 'duayı benim yazmadığımı ağzından kaçıracak olursan, eşek sudan gelene kadar döverim seni. Ferdinand ihtiyara

gidip beni şikâyet ederse, yalan söylüyor diyeceksin.’ Oracıkta bir de yemin ettirdi bana. O günden sonra bizim Kapıcı Ferdinand şifalı otlardan intikam almaya karar verdi. Hem de ne intikam! Ortalığı süpürürken topladığı fare pisliklerini tavan arasına getiriyor, büyük kutulara doldurduğumuz şifalı otlara serpiştiriyordu. Sokaklardan topladığı at boklarını evde kuruttuktan sonra havanda bir güzel dövüp Aziz Pelegrinus’un tasviriyle birlikte otlara karıştırıyordu. Bu kadarla yetindiğini sanırsan aldanırsın. Kutuların içine hem işiyor, hem sıçıyor, sonra da uzun uzun karıştırıp bulamaç yapıyordu..."

Telefon çaldı. Başçavuş fırlayıp ahizeyi kaptı, kulağına götürmesiyle öfkeyle elinden fırlatması bir oldu:

“Alay karargâhtan çağırıyorlar. Sırası mı ulan şimdi! İki dakika rahat vermiyorlar insana.”

Şvayk odada gene yalnız kaldı.

Biraz sonra telefon yeniden çaldı.

Şvayk ahizeyi aldı:

“Vanyek mi? Az önce alay karargâha gitti. Sen kimsin? 11. Bölük’ün postası mı? Kimsin kardeşim? 12. Bölük’ün posta eri, öyle mi? Ben kim miyim? Benim adım Şvayk. Senin adın ne? Braun mu? Karlin’de, Pobrjejni Caddesindeki Şapkacı Braun’la bir akrabalığın var mı, kardeşlik? Demek yok. Tanımıyor musun? Aslında ben de tanımıyorum. Epey oluyor, tramvayla oradan geçiyordum, dükkânın adı dikkatimi çekti. Ne söyleyeceksen söyle, birader. Ben hiçbir şey bilmiyorum. Ne? Ne zaman gidiyoruz? Kimse gitmekten falan söz etmedi bana. Peki, nereye gidiliyor?”

“Hücum bölüğüyle cepheye gidiyorsun, salak herif.”

“Bana bir şey söyleyen olmadı.”

“Yesinler senin gibi emir erini. Senin asteğmen var ya...”

“Bir kere, asteğmen değil, teğmen o.”

“Ayvaz kasap hep bir hesap. Tamam, senin dediğin olsun. Teğmenin albayın yanında mı?”

“Evet, albay çağırttı.”

“Tamam işte, gördün mü! Bizimkini de çağırdılar; 13. Bölük’ün teğmeni de oradaymış. Biraz önce posta eriyle telefonda konuştum. Bana bak, keriz yerine koyma beni. Bando da hazırlanıyormuş, doğru mu?”

“Ben hiçbir şey bilmiyorum.”

“Hemşerim, gerzek numarası yapma bana. Sizin başçavuşa vagonlarla ilgili bir emir gelmiş, öyle mi? Kaç adamınız var?”

“Ne bileyim ben.”

“Vay hıyar vay. Ulan, oraya gelirsem alırım ayağımın altına.” (Telefondakinin yanındaki birine seslendiği duyuldu: “Franta, öteki ahizeyi al da dinle; 11. Bölük’ün posta eri tam bir çeşit.”) “Alooo! Uyudun mu yoksa? İyi, tamam, madem uyumuyorsun, cevap ver o zaman! Demek, daha hiçbir şeyden haberin yok. Hadi, çıkar baklayı ağzından. Başçavuşun, 'Git, konserve istihkakımızı getir,’ falan gibisinden bir şey demedi mi sana? Ulan, salakların şahı! Senin üstüne vazife değil mi?” (Kahkahalar duyuldu.) “Senin birkaç tahtan eksik galiba. Kulağına bir şeyler çalınırsa, bizim 12. Bölük’ü ara hemen. Oldu mu, yavrum! Nerelisin sen bakayım?”

“Praglıyım.”

“Ben Praglıları daha akıllı bilirdim... Haa, bir sorum daha var: Sizin başçavuşu alay karargâha ne zaman çağırdılar?”

“Bir-iki dakika önce.”

“Şimdi yandık işte; bunu daha önce söylesene, marsıvan eşeği! Bizimki de az önce gitti. Kesin bir şeyler dönüyor. Trendekilerle bir şey konuşmadın mı?”

“Hayır.”

“Hey Yüce Tanrım! Deli çıkmak işten değil! Ulan, taş arabası, hiçbir şey umurunda değil mi senin? Bunca zamandır neredeydin sen?”

“Tümen cezaevinden çıkalı bir saat oldu.”

“Oo, bak bunu beğendim işte! Bir ara gelip bir görmeliyim seni. Hadi, kapat telefonu bakalım.”

Şvayk tam piposunu yakmak üzereydi ki, telefon bir kere daha çaldı.

“Nedir ulan bu, zır zır!” dedi Şvayk kendi kendine. “Zaten işim başımdan aşkın, bir de sizinle mi uğraşacağım!”

Telefon aman vermeden çalıyordu. Sonunda sabrı taşan Şvayk ahizeyi kaptığı gibi haykırdı:

“Aloo, kim o? Ben 11. Bölük’ün Posta Neferi Şvayk.” Teğmen Lukaş’ın sesini hemen tanıdı:

“Ne haltlar karıştırıyorsun sen orada? Vanyek nerede? Çabuk telefona çağır!”

“Başüstüne, komutanım! Az önce telefon çaldı da...” “Bak, Şvayk, seninle uğraşacak vaktim yok. Savaş zamanı telefonda gevezelik edilmez.

Kısa ve öz konuşulur. ‘Başüstüne Komutanımda, ‘Emret Komutanımda vakit kaybedemeyiz. Sen şimdi soruma cevap ver. Vanyek yanında mı? Söyle, hemen telefona gelsin!”

“Emredersiniz Komutanım! Şey, Vanyek burada yok Komutanım. Biraz önce alay karargâha çağırdılar. On beş dakika oldu olmadı.”

“Ulan, Şvayk! Oraya gelince gösteririm ben sana! Lafı uzatmadan konuşamaz mısın sen? Söyleyeceklerimi çok dikkatli dinle. Sesimi duyabiliyor musun? Sonra parazit vardı, anlamadım falan gibi bahaneler uydurmaya kalkma. Şimdi bak, telefonu kapatır...”

Şvayk kapatır kapatmaz yeniden çaldı telefon. Teğmen’de küfrün bini bir paraydı:

“Ulan, adi köpek! Ulan, hıyarağası! Sen ne halt ettiğini sanıyorsun, Allahsız tosbağa! Ne bok yemeye kapattın telefonu?..”

“Bağışlayın Komutanım; ama kapatmamı siz söylediniz...”

“Bir saate kadar oradayım Şvayk, ölümlerden ölüm beğen... Şimdi hemen topukla. Doğruca barakaya git, takım çavuşlarından birini bul. Fuks olsa daha iyi. Yanına on adam alsın, derhal depoya gidip bölüğün konservelerini kapsın getirsin. Şimdi emri tekrar et bakalım. Ne yapacakmış?”

“Yanına on adam alacakmış, depoya gidip bölüğün konservelerini kapıp getirecekmiş.”

“Tanrıma çok şükür, kedi olalı bir fare tuttun. Ben de hemen Vanyek’i arıyorum, depoya gidip duruma vaziyet etmesini söylüyorum. Bu arada bizim oraya gelirse söyle, her işi bıraksın, doğru depoya koşsun.”

Şvayk, uzun süre boş yere aradığı Takım Çavuşu Fuks’u da, tekmil onbaşılar ve çavuşları da sonunda mutfakta buldu. Bir yandan afiyetle kemikleri sıyırıyorlar, bir yandan da sımsıkı bağladıkları Balon’un kıvranışlarını seyrediyorlardı. Aşçılardan biri, kalın bir pirzolayı Balon’un ağzına tıkıştırmıştı. Sakallı dev, eli kolu bağlı olduğundan, pirzolayı dişleriyle yakalamış, vahşiler gibi kemirmeye çalışıyordu.

Şvayk, “Takım Çavuşu Fuks hanginiz?” diye sordu.

Çavuş Fuchs, sorunun sıradan bir piyade erinden geldiğini görünce cevap vermeyi onuruna yediremedi.

“Hey Allahım,” dedi Şvayk. “Keyfinizin gelmesini mi bekleyeceğim burada? Nerede ulan bu Takım Çavuşu Fuks?”

Çavuş Fuks, yerinden fırladığı gibi, Şvayk’m yedi sülalesinden bando mızıkayla geçti:

“Bana ‘takım çavuşu’ demek senin ne haddine, dümbük! ‘Komutanım’ diyeceksin, anlaşıldı mı! ‘Nerede ulan bu Takım Çavuşu Fuks?’ diyenin ağzını yırtarım ben!”

Şvayk, kendinden son derece emin, “Ağır ol, babalık,” dedi. “Fazla konuşma da doğru barakaya vınla. Yanına on adam al, deponun yolunu tut. Bölüğün konservelerini alıp getireceksin.”

Takım Çavuşu Fuks öylesine afallamıştı ki, “Nasıl yani?” diyebildi, o kadar.

“Nasıl yani falan anlamam,” diye karşılık verdi Şvayk. “Ben 11. Bölük'ün posta eriyim; iki dakika önce telefonla Teğmen Lukaş aradı: ‘Derhal on adamla depoya gidilecek!’ Gitmem diyorsan, hemen arayacağım Teğmen’i, tamam mı Takım Çavuşu! Teğmen özellikle senin gitmeni istedi. Tartışmanın gereği yok. Teğmen Lukaş diyor ki: ‘Telefonda gevezelik edilmez. Kısa ve öz konuşulur. Takım Çavuşu Fuks gidecek dediysem o gidecek. Başüstüne komutanımla, emret komutanımla vakit kaybedemeyiz. Orduda, hele hele savaşta gecikmek suçtur. Takım Çavuşu Fuks gitmek istemiyorsa, hemen beni ara, ben onu göndermesini bilirim. Oraya gelirsem, alırım ayağımın altına.’ Teğmen delirdi mi, babasını bile tanımaz, bilmiş olasın!”

Onbaşılar ve çavuşlar, şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemez bir halde, Şvayk’a bakakalmışlardı.

Takım Çavuşu Fuks anlaşılmaz bir şeyler homurdanarak yola koyulduğunda, Şvayk arkasından seslendi: “Teğmen’i arayıp işler yolunda diyebilir miyim?”

Fuks, “Hemen on adamla depoya gidiyorum,” diye karşılık verdi. Şvayk da lafı uzatmadan mutfaktan ayrıldı.

“Ortalık ısınıyor,” dedi Onbaşı Blajek. “Bize yol göründü.”

Aslan Asker Şvayk, 11. Bölük Amirliğine yeni dönmüştü ki, daha piposunu yakmaya fırsat bulamadan telefon çaldı. Arayan, Teğmen Lukaş’tı:

“Nerelerde tozuyorsun Şvayk? Bu üçüncü arayışım. Telefonu açan yok.”

“Hallettim Komutanım.”

“Gittiler mi depoya?”

“Sıkıysa gitmesinler; ama depoya varmışlar mıdır, bilemem. Bir koşu gidip bakayım mı?”

“Takım Çavuşu Fuks’u buldun mu?”

“Bulmaz mıyım Teğmenim! Önce, ‘Nasıl yani?’ falan diyecek oldu, ama ona telefon konuşmalarının kısa ve öz olması lazım geldiğini...”

“Uzatma, Şvayk... Vanyek daha dönmedi mi?” “Dönmedi Komutanım!”

“Bağırıp durma, sağır değilim. Vanyek şerefsizi nereye gitmiş olabilir, bir fikrin var mı?”

“Hayır Komutanım. Vanyek şerefsizinin nereye gittiğini bilmiyorum Komutanım.”

“Alay karargâhtan başka bir yere gitmiş. Bence kantindedir o. Koş bul onu Şvayk; söyle, hemen depoya gitsin. Haa, unutmadan, Onbaşı Blajek’i de bul, Balon’u hemen çözüp bana yollasın. Şimdi telefonu kapatabilirsin.”

Şvayk arı gibi işe koyuldu. Onbaşı Blajek’i bulup Teğmen’in Balon’un çözülmesiyle ilgili emrini ilettiğinde, Onbaşı homurdandı: “İşler kızıştı mı, ne bok yiyeceklerini bilemiyorlar.”

Şvayk, ipleri çözülen Balonla bir süre birlikte yürüdü. Vanyek’i bulmayı umduğu kantin yollarının üzerindeydi.

Şvayk’ı kurtarıcısı olan gören Balon, evden gönderecekleri bütün yiyecekleri onunla paylaşacağını söyledi. “Evde biraz kesim yapacaklar da,” dedi. “Domuz sosisi sever misin? Bu akşam eve yazacağım. Benim domuz 150 kilo geliyordur. Buldog gibi kafası var; böyle domuzların eti güzel olur. Sekiz parmak yağ çıkar bunlardan. Evdeyken *yitrnitse*’yi[128] elcağızımla yapar, patlayıncaya kadar tıkınırdım. Geçen yılki domuz tam 160 kilo çekmişti.”

Ayrılırlarken, Şvayk’ın elini sımsıkı sıkarak, “Ne domuzdu ama,” dedi kendinden geçercesine. “Safi patatesle beslemiştim; öyle bir semirdi ki, ben de şaştım doğrusu. Etini tuza bastıktan sonra bir kızarttım, parmaklarını yersin. Yanına da lahanayla patates. Yeme de yanında yat. Eh, bir de bira olursa, değme gitsin. Ama savaş canımıza okudu işte.”

Sakallı Balon derin bir iç geçirdikten sonra alay karargâhın yolunu tuttu. Şvayk da, kantine gitmek üzere, iki yanı ıhlamur ağaçlarıyla kaplı yola saptı.

Vanyek, kantinde oturmuş, karşısındaki başçavuşa savaştan önce ne kadar tatlı paralar kazanıldığını anlatıyordu.

Başçavuş ise çoktan kafayı bulmuştu. Sabahleyin, Pardubitse'li zengin bir toprak ağası birlikteki oğlunu görmeye geldiğinde kendisine yüklüce bir rüşvet vermiş, sonra da kasabaya davet edip esaslı bir ziyafet çekmişti. Tıka

basa yediği, kırba gibi içtiği için lök gibi oturup kalmıştı; Vanyek’in anlattıklarından hiçbir şey anlamıyor, kös dinliyordu.

Şvayk içeri girdiğinde, Vanyek hâlâ uzun uzadıya anlatmayı sürdürüyor, başçavuş ise ayrı telden bir şeyler mırıldanıp duruyordu. Şvayk’ı görünce, hiç hoşlanmadığı birine benzetmiş olacak ki, ana avrat küfretmeye başladı.

Şvayk, çakırkeyif görünen Vanyek’e yaklaşıp, “Hemen depoya gideceksin, başçavuşum,” dedi. “Çavuş Fuks on adamla orada bekliyor seni. Konserveler bölüğe taşınacak. Ne duruyorsun, sallanma. Teğmen iki keredir telefon ediyor.”

Vanyek kahkahayı patlattı:

“Şuradan şuraya adımımı atarsam, ne olayım, arkadaş. Ardından atlı mı kovalıyor, cancağızım! Hemşerim, iki ayağımı bir pabuca sokma şimdi. Tabakhaneye bok mu yetiştireceksin! Teğmen Lukaş bu işleri benim kadar bilseydi, eli ayağı birbirine karışmazdı böyle. Ona mı kaldı ulan bize ferman vermek? Ben çoktan alay karargâhtan emir aldım bile; yarın toplanıp yola çıkıyormuşuz, depodan erzak alıp bölüğe götürecekmişim. Peki, ben ne yaptım? Buraya geldim, bir şişe şarabı iyi ettim; oturdum, keyfime bakıyorum. Depoyu teğmenden iyi bilirim ben; albayın subaylarla yaptığı gizli oturumlarda neler konuşulduğunu da bilirim. Albay sanıyor ki depoda konserve var. Bizim alay depolarında hiçbir zaman konserve olmadı ki; ya tugaydan ya da öteki alaylardan ödünç aldık hep. Yalnızca Beneşov alayına hâlâ üç yüz kutudan fazla borcumuz var. Hahha! Aralarında ne konuşurlarsa konuşsunlar, ama işi aceleye getirmesinler. Zaten hiç kuşkunuz olmasın, depo görevlisi, ‘Siz kafayı üşütmüşsünüz!’ diyecektir onlara. Bugüne kadar cepheye giden hiçbir bölüğün tek bir kutu konservesi olmadı ki.”

Sonra, karşısındaki başçavuşa dönerek, “Haksız mıyım, moruk!” dedi. Başçavuş ise uykusunun arasında sayıklıyordu: “Karı uçmuş abi, akıl terelelli, yörüngeye girmiş arkadaş...”

Vanyek, aldırmadan devam etti:

“En iyisi, işi oluruna bırakmak. Alay karargâhta yarın yola çıkılacağını söylemişler ya, şaka gibi geliyor insana. Yük vagonu olmadan cepheye gidilebilir mi? Ben oradayken istasyonu aradılar. Bir tek boş vagon yokmuş ellerinde. Geçen sefer de aynen böyle olmuştu, istasyonda iki gün tren beklemiştik. Sonunda birileri bize acımıştı da, tren göndermişti. Ayrıca, nereye gittiğimizi bilen de yoktu. Albayın bile haberi yoktu. Macaristan’ı

baştan başa geçtik, ama Sırbistan'a mı gidiyoruz, Rusya'ya mı, hâlâ kimse bilmiyordu. Her istasyonda tümen komutanlığıyla konuşuluyor, ama nereye gittiğimiz bir türlü öğrenilemiyordu. Galiba bizi çatlakları örtecek duvar kâğıdı gibi görüyorlardı. Sonunda kendimizi Dukla yakınlarında bir yerlerde bulduk. Orada bölünüp parçalandık, başka bölüklere geri gönderildik. Sen güven bana, böyle işler aceleye gelmez. Acele işe şeytan karışır; zamanla her şey yoluna girer. Bilmem, anlatabildim mi?"

Vanyek, masanın başında kendi kendine Almanca bir şeyler homurdanan başçavuşu umursamadan sürdürdü sözünü:

"Doğrusu şarap da nefis bugün. Tabur cepheye gidecek diye niye rahatımı bozayım ki? Cepheye ilk gittiğim bölük iki saatte hazır olmuştu. Öteki bölüklerse iki günde zor toparlanmışlardı. Ama bölük komutanımız Teğmen Prjenosil'di. Ne yalan söyleyim, çok sıkı herifti. Telaş etmeyin, çocuklar,' demişti. Onu dinledik ve her şey yolunda gitti. Hazırlanmaya başladığımızda trenin kalkışına topu topu iki saat kalmıştı, ama hiçbir aksaklık yaşanmadı. Biraz oturmaz mısın kardeşlik?"

"Yok, oturamam," dedi Aslan Asker Şvayk ürkerek. "Hemen bölüğe gitmem lazım. Ya birileri telefon ederse?" "Keyfin bilir koçum; ama bana sorarsan, yanlış yapıyorsun. Posta eri dediğin, arandığı zaman asla bulunmayacak. Sen biraz gayretkeşsin anlaşılan. Senin gibi eyyam efendilerine hep gıcık olurum zaten."

Vanyek konuşadursun, Şvayk çoktan kantinden fırlamış, yel yepelek bölüğün yolunu tutmuştu.

Vanyek bir başına kalmıştı. Başçavuş'un kimseye yarenlik edecek hali yoktu; bir yandan şarabını yudumluyor, bir yandan da Çekçeyle Almancanın birbirine karıştığı birbiriyle en küçük bir bağlantısı olmayan laflar ediyordu:

"O köyün içinden o kadar geçtim, ama bir köy olduğunu hiç fark etmedim. Altı ayda hem sınavlarımı verdim, hem de doktoramı tamamladım. Zavallının tekiyim şimdi. Sana ne kadar teşekkür etsem azdır, Lusi. Ne güzel elbiseler giymişler, Allahım. İçinizde hatırlayan biri çıkar belki..."

Van yek sıkıntıdan patlamak üzereydi ki, kapı açıldı ve subay mahfilinin aşçısı Yurayda girdi içeri. Bir iskemle çekip otururken, "Bugün bir emir geldi," dedi dili dolanarak. "Yolculuk için rom bulup getirin dediler. Baktık, tek bir rom damacanası bile boş değil, biz de birini boşaltalım bari dedik.

Mutfakta ayık adam kalmadı tabii! Yemek yaparken hesabı şaşmışım, birkaç porsiyon eksik geldi. Albay da biraz geç gelince omletle yetinmek zorunda kaldı. Ne matrak, değil mi?”

“Film adamsın vesselam,” dedi Vanyek. Kafayı çekerken böyle laflar etmeye bayılırdı.

Aşçı Yurayda, masaya oturur oturmaz, sivildeki mesleğini hatırlamış olacak ki, felsefe yapmaya başladı. Savaştan önce evren ve doğanın bilinmeyen güçleriyle ilgili bir dergi çıkarmış, “Hayatın ve Ölümün Sırları” adlı bir dizi kitap yayınlamıştı. Savaş patlak verince askere alınmış, orduda kapağı subay mahfilinin mutfağına atmıştı. Sık sık bir esrarlı sigara tüttürür, *Pracnaparamita* denen eski Hint sutralarının çevirilerini okumaya dalardı. [129]

Albay Schröder, alaydaki nadir yaratıklardan biri olarak gördüğü Yurayda’yı gerçekten severdi. Kaç subay mutfağının evrenin bilinmeyen güçleriyle ilgilenen filozof ruhlu bir aşçısı vardı ki? Yurayda, bir yandan hayatın ve ölümün sırlarını açıklarken, bir yandan da ağızlara layık dana rostoları ve sebzeli yahnileriyle subayları öylesine hayran bırakırdı ki kendine, Komarovo yakınlarında ağır yaralanan Teğmen Dufek ölüm döşeğinde hep onun adını sayıklamıştı.

“Eveet...” dedi Yurayda damdan düşer gibi. İskemlenin üzerinde doğru dürüst oturamıyor, leş gibi rom kokuyordu. “Albay mahfile gelip de haşlanmış patatesten başka yemek kalmadığını görünce *gaki* durumuna düştü. *Gaki* nedir bilir misin? Ruhun aç kalmış halidir. Ben de kendilerine dedim ki: ‘Komutanım, dana rosto kalmadı. Bilmem, böylesi bir yazgıyı hükümsüz kılabilecek kadar dayanıklı mısınız? *Karma*’da,[130] bugün harikulade bir ciğerli omletle yetineceğiniz yazıyor?”

Bir süre sustuktan sonra, “Bak, kardeşim,” diyecek oldu, ama tam o sırada elini Başçavuş Vanyek’e uzatayım derken masanın üstündeki bardakların hepsini deviriverdi. Bunun üzerine, umarsız bir sesle, “Tüm varlıklar yokluktur aslında,” dedi. “Görünen her şey, biçimi olan her şey, hiçliktir aynı zamanda. Biçim hiçliktir, hiçlik ise biçim...” Sonra da, başını ellerinin arasına alıp gözlerini ıslak masaya dikerek derin bir suskunluğa gömüldü.

Bu arada, öteki başçavuş hâlâ saçma sapan lafları birbiri ardına sıralayıp duruyordu:

“Tarladaki ekinler yok oldu, yok oldu gitti... Herifçioğlu bir davet aldı ve karıyı görmeye gitti... Paskalya tatili bahardadır...”

Başçavuş Vanyek, parmaklarını masada tımbırdatıp şarabını yudumlarken, bir çavuşla on erin depoda kendisini beklediğini düşündükçe kendi kendine gülümseyip bir el hareketiyle düşünceyi kafasından kovmaya çalışıyordu. Geç saatte 11. Bölük’e döndüğünde, Şvayk’ı telefonun başında oturur buldu.

“Biçim hiçliktir, hiçlik ise biçim,” diye mırıldanarak giysilerini çıkarmadan ranzasına tırmandı ve yatar yatmaz derin bir uykuya daldı.

Şvayk’a gelince; o telefonun başından ayrılmamakta kararlıydı; çünkü Teğmen Lukaş iki saat kadar önce arayarak hâlâ Albayla toplantı halinde olduğunu bildirmiş, ama artık telefonun başından ayrılabileceğini söylemeyi unutmuştu.

Teğmenden sonra Çavuş Fuks konuşmuştu telefonda Şvayk’la. Fuks ve on er, kapısı kilitli olan deponun önünde saatlerce Başçavuş Vanyek’i beklemişler, kimse gelmeyince de teker teker barakalarına dönmüşlerdi.

Şvayk, ahizeyi ikide bir kulağına dayayıp konuşulanları dinleyerek eğleniyordu. Bu telefonlar orduya yeni alınmıştı; hattaki bütün konuşmalar rahatlıkla dinlenebiliyordu. Telefonda herkes birbirine sövüp sayıyordu; topçular levazımcılara ana avrat dümdüz gidiyorlar, istihkâmcılar muhaberecilere küfürler savuruyorlar, talimgâhtakiler mitralyöz birliğindekilere kalayı basıyorlardı.

Ve Şvayk telefonun başından ayrılmıyordu...

Albay’ın odasındaki toplantı uzadıkça uzuyor; Albay Schröder, savaş alanında uygulanacak taktiklerle ilgili yeni geliştirdiği kuramları anlatıyor, özellikle de siperlere yerleştirilecek havan toplarının öneminden dem vuruyordu. Cephenin iki ay önce güneyde ve doğuda ne durumda olduğunu, birlikler arasında bağlantının, zehirli gaz kullanmanın, düşman uçaklarını vurmanın, askerin iaşesini sağlamanın ne kadar büyük önem taşıdığını açıklamaya çalışırken ne cevherler yumurtluyordu.

Bu arada, subaylarla erler, erlerle astsubaylar arasındaki ilişkilere, cephede düşman saflarına geçecekler çıkabileceğine, siyaset alanında neler döndüğüne, Çek askerlerinin yüzde ellisinin “siyasal açıdan güvenilmez” olduğuna değinmeyi unutmuyordu: “Evet beyler, Kramarj, Scheiner ve Klofaç’ı aklınızdan çıkarmayın.”[131] Subayların çoğu ihtiyar keçinin

çenesinin ne vakit yorulacağını merak ededursun, Albay Schröder'in dili açılmıştı bir kere. Yeni hücum taburlarının görevlerinden, alayın şehit düşmüş subaylarından, zeplinlerden, sancak yemininden söz edip duruyordu.

Laf sancak yeminine geldiğinde, Teğmen Lukaş, birden Aslan Asker Şvayk'ın o sırada tümen cezaevinde olduğu için yemin törenine katılamadığını hatırlayıp elinde olmadan o kadar kuduruk bir kahkaha patlattı ki, odadaki subaylar da gülmekten alamadılar kendilerini. O sırada Alman birliklerinin Ardennes'den geri çekilişinden edinilen deneyimleri sıralamakta olan Albay bu durumdan fena halde rahatsız olup, "Beyler, ben gülünecek bir şey görmüyorum," diye çıkışıverdi.

Az sonra Albay, tugay karargâhtan telefonla arandığı için, hep birlikte subay mahfiline geçtiler.

Hâlâ telefonun başında uyuklamakta olan Şvayk, zil sesiyle kendine geldi.

"Alo, burası alay karargâh," diye bir ses duydu karşıdan.

Hemen, "Alo, burası 11. Bölük," diye karşılık verdi.

"Bana bak, bırak tıraşı da, bir kâğıt kalem alıp yazmaya başla. Söylüyorum... 11. Bölük..."

Ondan sonra işler bütünüyle karıştı. Şvayk'ın karşıdakiyle konuşması, 12. ve 13. bölükler arasındaki konuşmayla birbirine girmişti. Şvayk, karşısındakinin söylediklerinden hiçbir şey anlamadı. Sonunda sesler biraz durulunca, karşı taraf bağırdı: "Alo, alo! Şimdi oyalanma da, oku bakalım ne yazdın!"

"Neyi okuyayım?"

"Neyi mi okuyacaksın? Ulan geri zekâlı, sana demin yazdırdıklarımı okuyacaksın!"

"Ne yazdırdın ki?"

"Hey Yüce Tanrım! Sağır mısın ulan, eşşoğlueşşek! Söylediklerimi yazmadın mı, ahmakların şahı!"

"Hiçbir şey duyamadım ki. Başka biri daha konuşuyordu."

"Çeşit misin ulan sen? Oraya gelirsem alırım ayağımın altına! Yazacak mısın, yazmayacak mısın? Kalemin kâğıdın var mı? Yok mu! Bütün gün seni mi bekleyeceğim, Allahsız! Ne biçim askersin sen be! Şimdi, yazıyor musun mesajı? Hazır mısın? Tamam. Sonunda uyandın vallahi. Herhalde süslenip püsleniyordun. Başla bakalım yazmaya: 11. Bölük... Tekrarla!"

“11. Bölük...”

“Bölük komutanı... Yazdın mı? Tekrar et!”

“Bölük komutanı...”

“Yarın sabah dokuzda... Tamam mısın? Tekrarla bakayım!”

“Yarın sabah dokuzda...”

“Toplantıya bekleniyor... *Unterschrift.* Sen *Unterschrift*’in ne olduğunu biliyor musun, Allahsız tosbağa? *Unterschrift,* imza demek, imza! Söylüyorum imzayı: Albay Schröder, orospu çocuğu. Anladın mı? Tekrarla!” “Albay Schröder, orospu çocuğu...”

“Ulan, inek arabası! Kimsin sen?”

“Benim.”

“Olacak iş değil! Sen kimsin ulan?”

“Ben Şvayk. Başka bir şey var mı?”

“Şükür Allah’a, yok! Senin adın Şvayk değil, Öküz olmalı. Neler oluyor sizin orada?”

“Bir şey olduğu yok. Aynı tas aynı hamam.”

“Demek halinden memnunsun. Bugün sizin bölükten birini ağaca bağlamışlar, doğru mu?”

“Haa, evet. Bizim Teğmenin emir eri. Komutanın yemeğini mideye indirmiş de. Ne zaman hareket ediliyor, biliyor musun?”

“îşte bu soruya bittim, moruk! Ne vakit yola çıkılacağını ihtiyar keçi bile bilmiyor. Hadi, iyi geceler. Bit mit var mı sizin orada?”

Şvayk, ahizeyi yerine astıktan sonra, Başçavuş Vanyek’in yanına gitti, uyandırmak için sarsmaya başladı. Olanca gücüyle direnen Vanyek sonunda Şvayk’ın burnuna yumruğu indirdiği gibi yüzükoyun dönüp battaniyenin altında sağa sola çifteler atmaya koyuldu. Ne ki, Şvayk da kolay kolay pes edenlerden değildi. Uzun uğraşlardan sonra biraz olsun kendine gelen Vanyek, sırtüstü dönüp doğruldu, gözlerini ovuşturarak neler olup bittiğini sordu şaşkınlıkla.

“Daha bir şey olmadı,” diye yanıtladı Şvayk. “Sana akıl danışacağım, o kadar. Az önce bildirdiler, Teğmen Lukaş yarın sabah dokuzda Albay’la toplantıya girecekmiş gene. Ne yapmam gerektiğine karar veremedim. Hemen şimdi gidip haberi vereyim mi, yoksa sabahı mı bekleyeyim? O kadar güzel horluyordun ki, uzun süre uyandırmaya kıyamadım. Ama sonunda, boş ver dedim kendi kendime, uyandır da bir fikrini al bakalım...”

Vanyek, uzun uzun esneyerek, “N’olur, bırak da uyuyayım,” diye homurdandı. “Sabah gider, söylersin Teğmen’e. Ama sakın beni uyandırayım deme.” Sonra sırtını dönüp hemen uykuya daldı.

Şvayk yeniden telefona döndü; masanın başında uyuklamaya başlamıştı ki, zil sesiyle toparlandı.

“Alo, 11. Bölük mü?”

“Evet, 11. Bölük. Kim arıyor?”

“Burası 13. Bölük. Alo. Saat kaç? Santralı bulamıyorum. Saatlerdir nöbeti benden almalarını bekliyorum.” “Bizim saat durmuş.”

“Bizimki gibi, desene. Ne zaman hareket edileceğinden haberin var mı? Alay karargâhla konuştun mu?” “Onlar da bir bok bilmiyorlar.”

“Ağzını bozma yavrum. Konservelerinizi aldınız mı? Bizim bölükten depoya gittiler, ama elleri boş döndüler. Depo kapalıymış.”

“Bizimkilerin de elleri böğürlerinde kaldı.”

“Bütün bu telaş boşuna. Sence nereye gidiyoruz?” “Rusya’ya.”

“Bence Sırbistan daha kuvvetli ihtimal. Budapeşte’ye varınca anlarız. Sola dönersek Sırbistan demektir, sağa saparsak Rusya. Ekmek torbalarınızı dağıttılar mı? Söylenenler doğruysa, maaşları yükselteceklermiş. Sen pişti oynar mısın? Biliyorsan, yarın bizim buraya gel. Her akşam pişti çeviriyoruz. Telefonda kaç kişisiniz? Bir tek sen mi varsın? Kaçık mısın sen kardeşlik; git yat. Sizin bölük de amma cinsmiş haa! Ne dedin? Metazori senin üstüne mi kaldı telefona bakmak? Hah, nihayet nöbeti almaya geldiler. Hadi sen de zıbar yat.”

Şvayk, gerçekten de, ahizeyi yerine asamadan derin bir uykuya daldı. O yüzden, tatlı uykusunu kimse bölemedi; ama alay karargâhın telefon görevlisi 11. Bölük’le bir türlü bağlantı kuramadığı için kalayı bastı durdu. Aktarması gereken yeni bir emir gelmişti: Tifüs aşısı olmamış erlerin sayısının ertesi gün saat on ikiye kadar karargâha bildirilmesi gerekiyordu.

Bu arada, Teğmen Lukaş, hâlâ Askerî Hekim Şankler’le birlikte subay mahfilinde oturmaktaydı. Şankler, iskemleyi ters çevirip ata biner gibi oturmuş, elindeki ıstakayı düzenli aralıklarla yere vurarak durmadan anlatıyordu:

“Sıhhiyelerin savaşta tarafsız sayılması gerektiğini ilk kez, Haçlılara karşı savaşan Arap Sultanı Salaheddin kabul etmişti... Her iki taraf da birbirlerinin yaralılarına aynı özeni göstermeli... İki taraf da birbirine doktor gönderebilmek... Yaralı esirler generallerin koruması ve güvencesi altında

iade edilmeli ya da değişilmek... Her iki tarafın yaralıları esir de alınmamalı, öldürülmemek de. Hastanelerde tedavi edildikten sonra geri gönderilmek. Bu ayrıcalıklar rahipler, doktorlar, cerrahlar, eczacılar, hastabakıcılar için de geçerli olmak. Yaraklarla ilgilenen hiç kimse esir alınmamalı...”

Doktor Şankler, savaşta yaralılara ve onlarla ilgilenenlere nasıl davranılması gerektiğini anlatırken iki ıstaka kırmış, ama söyleyeceklerini bitirememişti daha.

Teğmen Lukaş koyu kahvesini son yudumuna kadar içtikten sonra birliğe döndüğünde, sakallı dev Balon’u ispirto ocağında et kızartırken yakaladı.

“Özür dilerim, Komutanım,” diye kekeledi Balon, “izninizi almadım ama...”

Teğmen, Balon’a uzun uzun baktı. Balon bir an için kocaman, saf bir çocuk gibi göründü gözüne. Birden, çok yemek yiyor diye ağaca bağlattığına pişman oldu. “Sen yemeğini pişirmene bak,” dedi kılıcını belinden çıkarırken. “Yarın emir vereceğim, fazladan ekmek çıkarsınlar sana.”

Nedendir bilinmez çok duygulanmıştı. Masanın başına oturdu ve teyzesine bir mektup yazmaya başladı:

Sevgili teyzeciğim,

Biraz önce, bölüğümle birlikte cepheye hareket etmem emredildi. Bu size yazdığım son mektup da olabilir, çünkü bütün cephelerde kanlı çarpışmalar oluyor ve durmadan ağır kayıplar veriliyor. O yüzden, mektubumu “Görüşmek üzere” diye bitirmekte zorlanıyorum. Sanırım, son bir kez “Elveda!” demek daha doğru olacak...

“Yarın bitiririm,” diye düşündü ve gidip yattı.

Balon, Teğmen’in derin bir uykuya daldığından emin olunca, gece ortaya çıkan hamamböcekleri gibi odanın içinde dolaşmaya başladı. Teğmen’in çantasını karıştırırken bulduğu çikolatan bir ısırık aldı. Ama Teğmen uykusunda dönenince korkuya kapıldı ve ısırdığı çikolatayı çabucak çantaya attı. Sonra sessizce masanın başına gidip teğmenin yazdıklarına baktı. “Son bir kez elveda” sözünü okurken içi paralandı. Gidip kapının eşiğindeki saman şiltesine uzandığında, aldına evi geldi, kestiği hayvanları,

pişirdiği etleri geçirdi aklından. Kaynarken patlayıp dağılmasınlar diye domuz sosislerini nasıl deldiğini düşündü. Komşusunun delmeyi unutup sosisleri nasıl rezil ettiğini düşünürken baygın düştü.

Düşünde kendini bir kasapta gördü. Beceriksiz kasap, yitmitse'nin içini bir türlü dolduramıyor, bağırsaklar patlayıp ciğerler dışarı fışkırıyordu. Sonra, alelacele toplanmış divanıharpte buluyordu kendini; sahra mutfağından et çalarken yakalanmıştı. Ordugâhın ortasında bir ıhlamur ağacına asıyorlardı.

Şvayk, şafakleyin, bölük mutfaklarından gelen nefis bir kahve kokusuyla uyandı; telefon konuşmasını yeni bitirmiş gibi ahizeyi yerine astı ve bir şarkı tutturarak odanın içinde voltalamaya başladı.

Şarkıda, değirmencinin kızına âşık olan bir askerin öyküsü anlatılıyordu. Asker, sevgilisine kavuşmak için kadın kılığına girip değirmene gidiyor, değirmenci de bu Tanrı misafiri kadının karnını doyurmak için karısına sesleniyordu:

Hadi çorbayı ısıtıver karıcığım,
Doyuralım karnını kadıncağızın.

Kadın kılığındaki asker değirmencinin karısının getirdiği çorbayı içtikten sonra, iyi yürekli değirmenci onu kızının yanına yatırıyor ve olan oluyordu tabii:

Değirmenciyle karısı sabah uyanınca,
Baktılar bir pusula asılı kapılarında:
Kızınızın bigüzel ifadesi alındı dün gece,
Gitti kızöğlankızlığı elden fena halde.

Şvayk şarkının sonuna doğru sesini o kadar yükseltti ki, Başçavuş Vanyek uyandı ve uyanır uyanmaz da saati sordu.

"Kalk borusu az önce çaldı."

Her zaman her şeyi ağırdan alan Vanyek, "İyi öyleyse, kahvemi içip öyle kalkayım bari," dedi. "Nasıl olsa sabahtan akşama kadar oradan oraya koşturup pestilimizi çıkaracaklar. Dün boş yere konserve diye tutturup

başımızın etini yemediler mi?..” Uzun uzun gerinip esnedikten sonra, gece geldiğinde fazla zevzeklik edip etmediğini sordu.

“Biraz zırvaladın, o kadar,” dedi Şvayk. “Biçim hiçliktir, hiçlik ise biçim gibisinden bir şeyler saçmalayıp durdun. Neyse ki fazla uzatmadın, makara çeker gibi horlamaya başladın.”

Şvayk, bir süre sustu, kapıya kadar yürüdü, sonra geri dönüp başçavuşun yanına geldi:

“Yahu, hani dün gece biçimdi hiçimdi falan diye saçmaladın dedim ya; o laflar, bir vakitler havagazı idaresinde çalışan Zatka’yı hatırlattı bana. Prag’da Letna Mahallesi’nin sokak lambalarını o yakar, o söndürürdü. Senin* anlayacağın aydınlatıcı bir adamdı. Lambaları yaktıktan sonra, gün ağarana kadar hiçbir işi olmadığından, o meyhane senin bu meyhane benim dolaşırdı. Sabah havagazı idaresine döndüğünde, tıpkı senin dün gece söylediklerine benzer laflar ederdi. Mesela, şöyle: Tavla zarı küp biçimindedir. Küp, her yüzü dördül olan bir dikdörtgendir; daha doğrusu, birbirine eşit karelerden oluşan altı yüzlü bir dikdörtgendir...’ Kulaklarımla duydum, aynen böyle demişti bir gün. Sabah karga bokunu yemeden orada ne işin vardı diye soracak olursan söyleyeyim: Sarhoş bir polis beni sokağa işedim diye karakola götüreceğine yanlışlıkla havagazı idaresine götürmüştü. Neyse, o ayrı bir mevzu. Ama bizim Zatka’nın sonu hiç de iyi olmadı. Sen kalk, Bakire Meryem tarikatına gir. Bu sefer, o kızkurularıyla birlikte Karel Meydanındaki Aziz İgnatios Kilisesi’ne, Peder Yemelka’nın vaazlarına takılmaya başladı. Bir gün gene vaaz dinlemeye gittiğinde, mahallenin lambalarını söndürmeyi unutmamış mı, tam üç gün üç gece ışıl ışıl yanmış sokaklar. İnsan böyle birden kafayı yemeyegörsün, başı dertten kurtulmaz. Ama ben Zatka’nın başına gelenlerde bir *delirium tremens*[132] kokusu da almıyor değilim. Seneler önce, 75. Alay’dan bizim alaya Blüher adında bir binbaşı gelmişti. Bizi her ay kışlanın önüne toplar, ast-üst konusunda nutuk çekerdi. Erik rakısından başka bir şey koymazdı ağzına. ‘Bana bakın,’ derdi, ‘dünyada en kusursuz insan subaydır; bir subay sizin topunuzdan bin kere daha kafalıdır. Bir subayın ne kadar mükemmel olduğunu havsalanız almaz. Subaylar olmadan hiçbir işin üstesinden gelinemez; size gelince, olsanız da olur, olmasanız da. Siz nefer takımı, savaşta İmparator Hazretleri uğruna ölseniz ne olur, ölmeseniz ne olur! Ama sizden önce subayınız can verse, onsuz bir bok yiyemeyeceğinizi

anlarsınız. Başınızda bir subay yoksa, beş para etmezsiniz. Beğenseniz de, beğenmeseniz de, subayınızın her emrine kayıtsız şartsız boyun eğmek zorundasınız.’ Konuşmasını bitirdikten sonra çevremizde dolanır, her birimize tek tek sorardı: ‘İçki içince küfelik olur musun?’ Kimi ömründe içki içmediğini, kimi içkinin kendisine dokunduğunu, kimi de içkiyi fazla kaçırınca kışla hapsi almaktan korktuğunu söylerdi. Binbaşı Blüher, yalan söyledikleri için hepsini öğleden sonra eğitime çıkarırdı. Bir keresinde, sıra bana gelirken son kez bize neler anlattığını hatırlamaya çalıştım ve son derece sakin, ‘Komutanım,’ dedim, ‘ne zaman içkiyi fazla kaçırsam, içimi tuhaf bir endişe kemirmeye başlar, korkuya kapılır, vicdan azabı çekerim. Ama çarşı izninden kışlaya ayık döndüğümde tarifsiz bir mutluluk duyarım, tepeden tırnağa bir ferahlık gezinir vücudumda.’ Çevremdekiler makaraları koyverdi, tabii Binbaşı Blüher de bastı kalayı: ‘Ulan şerefsiz, senin o vücudunda gezinen tahtakurularıdır olsa olsa. Sen benimle dalga mı geçiyorsun, adi köpek!’ Sonunda hapsi boyladık elbet!”

Ranzasında tembel tembel gerinen Başçavuş, “Askerlik böyledir işte,” dedi. “Sen ne cevap verirsen, ne yaparsan yap, tepesine inerler adamın. Disiplin böyle sağlanır.”

“Haklısın galiba,” dedi Şvayk. “Acemi Er Pek’in nasıl canına okuduklarını hiç unutmam. Bölükte Mok adında bir teğmen vardı; bir gün acemileri toplayıp nereli olduklarını sormaya başladı. ‘Dinleyin beni, boş kafalı zırcahiller, siz adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister, acemi çaylaklar!’ diye bağırdı. ‘Soruldu mu şıp diye vereceksiniz cevabı. Sen nerelisin, Pek?’ Pek zeki bir delikanlıydı; esas duruşa geçip cevabı yapıştırdı: ‘Aşağı Busov, Unter Bautzen, 267 hane, 1936 nüfus, Yiçin bölgesi, Sobotka nahiyesi, eski Kost beyliği, XIV. yüzyılda yapılmış, sonradan Kont Vàclav Vratislav Netolitski tarafından restore ettirilmiş Azize Katerina Kilisesi’ne gideriz, kasabamızın okulu, postanesi, telgrafhanesi, tren istasyonu, şeker fabrikası, bıçkıhanesi vardır, her yıl altı panayır düzenlenir.’ Teğmen Mok, o anda Pek’in üstüne atladığı gibi başladı yumruklamaya: ‘Ulan, itoğluit! Beni maytaba mı alıyorsun? Görürsün sen şimdi altı panayırı! Bu bir... Bu iki... Bu üç...’ Ama Pek de dişli çıktı haa! Acemiliğine falan bakmadan tabur komutanını göreceğim diye tutturdu. O sıra bölük yazıcısı fırlamanın tekiydi; o da tuttu, tabur komutanlığına, acemi er Pek’in Aşağı Busov’-da düzenlenen panayırlarla ilgili olarak komutanı görmek istediğini bildirdi. Sonrası bir felaket. Tabur

Komutanı Binbaşı Rohell, bizimkisini görür görmez, ‘Ne var, ne istiyorsun?’ diye soruyor. Bizimkisi, ‘Komutanım, Aşağı Busov’da her yıl altı panayır olur,’ der demez, binbaşı ter ter tepinip küfrü bastıktan sonra o saat askerî hastanenin kafadan çatlaklar koğuşuna postalıyor Pek’i. O günden sonra iflah olmadı Pek; hepten dağıttı, yemediği halt kalmadı; ha bire de ceza aldı tabii.’’

Başçavuş Vanyek, esneyerek, “Asker milletini adam etmek zordur,” dedi. “Hiç ceza almadan asker mi olunur? Barışta olsak, askerliğini hiç ceza almadan bitirmek iyidir, memuriyete daha kolay alırlar adamı; ama şimdi öyle değil, barış zamanının mahpusane kuşları savaş zamanının en iyi askerleri olurlar. 8. Bölük’te Sylvanus adında bir piyade vardı; savaştan önce ikide bir kodesi boylardı. Asker yoldaşlarını bile soyup soğana çevirirdi herif. Ne ki, iş savaşmaya geldi mi, dikenli telleri ilk geçen Slyvanus olurdu. Gümüş madalya bile almıştı. İki pırpır dikmişlerdi koluna. Dulda yakınlarında asmamış olsalar şimdiye çoktan takım komutanı olmuştu. Ama olmadı işte; bir çarpışmadan sonra gönüllü olarak keşif koluna katıldı, ama başka bir alayın devriyesine ölüleri soyarken yakalandı. Sekiz tane saat, bir sürü de yüzük çıktı üstünden. Oracıkta sallandırdılar fakiri.”

“Ee, hep söylerim,” dedi Şvayk bilgece bir edayla. “Asker dediğin kudurmayacak, haddini bilecek.”

O sırada telefon çaldı. Başçavuş Vanyek hamle edip telefonu açtığında, Teğmen Lukaş’ın haykırışları duyuldu. Konservelerin ne olduğunu soruyor, verip veriştiriyordu.

Vanyek, “Ama Komutanım, inanın, bir tek kutu bile kalmamış!” diye bağırdı. “Emin olun yok, Teğmenim, yalan mı söyleyeceğim! Levazım subayının halt yemesi, adam hayal görüyor herhalde! O adamları depoya göndermeniz boşunaydı, komutanım. Ne, kantinde miymişim? Kim demiş? Subay mahfilinin aşçısı mı? Evet, komutanım, ne yalan söyleyeyim, oradaydım Komutanım. Peki, siz o aşçı müsveddesi bütün bu telaş için ne diyor, biliyor musunuz? Diyor ki, ‘Omzu kalabalıklar korkudan altlarına yapacaklar!’ Ne münasebet, Komutanım, sarhoş falan değilim ben. Şvayk ne mi yapıyor? Vereyim, siz konuşun Komutanım.”

Şvayk’a dönüp yüksek sesle, “Şvayk, telefona!” dedikten sonra fısıldayarak ekledi: “Dün gece nasıl döndüğümü sorarsa, ayıktı de tamam mı!”

Şvayk telefonu aldı: “Emret Komutanım, ben Şvayk.” “Bana bak, Şvayk, konserveler ne oldu? Bulabildiniz mi?”

“Ne gezer, Teğmenim, konservelerin yerinde yeller esiyor.”

“Şvayk, burada kaldığımız sürece her sabah bana tekmil vermeni istiyorum. Yola çıktığımız zaman da yanımdan bir an bile ayrılmayacaksın. Dün gece ne yaptın?” “Bütün gece telefonun başındaydım Komutanım.” “Yeni bir haber var mı?”

“Var Komutanım.”

“Gene salak numarası yapma Şvayk. Önemli bir haber geldi mi?”

“Geldi Komutanım; ama saat dokuz için...”

“Neden hemen haber vermedin?”

“Rahatınızı kaçırmak istemedim, komutanım.” “Uzatma be adam! Saat dokuzda ne olacakmış, söylesene!”

“Telefonda yazdırdılar Komutanım.”

“Bir şey anlamıyorum, Şvayk.”

“Aynen yazdım, komutanım: ‘Oraya gelirsem, alırım ayağımın altına! Şimdi, yazıyor musun mesajı? Yazdın mı? Tekrar et!’ Böyle şeyler işte...”

“Ulan, Allah’ın belası! Deli mi edeceksin sen beni! Şimdi gelir, dağıtırım beynini! Ne yazdırdılar, söylesene be adam!”

“Albay’la gene toplantı varmış Komutanım. Bu sabah dokuzda. Gece sizi uyandıracaktım, ama sonra sabah söylesem daha iyi olacak diye düşündüm.”

“Verilecek sadakan varmış. Gece vakti uyandırsaydın görürdün gününü. Demek gene toplantı var. Sülalelerini... Vanyek’i ver bana!”

“Buyurun Komutanım. Ben Başçavuş Vanyek.” “Vanyek, bana başka bir emir eri bulacaksın. Balon adisi dün gece bütün çikolatalarımı yemiş. Ağaca mı bağlayalım? Yok yahu, ne bağlaması! O hayvanı sıhhiye taburuna yollayalım. Yaralıları taşır, hiç olmazsa bir işe yarar. Hemen sana postalıyorum. Alay karargâhta işi hallet, sonra derhal bölüğe dön. Sen ne diyorsun, yakında yola çıkar mıyız?”

“Telaşa gerek yok, Teğmenim. Biz 9. Bölük’le yola çıkacağımız zaman tam dört gün debelenmiştik. 8. Bölük daha da beterdi. Bir tek 10. Bölük’ün elini çabuk tuttuğunu hatırlıyorum. Hareket emri geldiğinde çoktan hazırdık. Emir öğlen geldi, akşam yoldaydık. Ama o da bir işe yaramadı; koca Macaristan’ın orası senin, burasım benim, dolandık durduk. Köşe

kapmaca oynattıydılar bize. Hangi cepheye gidileceğinden kimsenin haberi yoktu."

Teğmen Lukaş, 11. Bölük'ün komutanı olalı beri, herkesin suyuna gider olmuştu. Hele işler arapsaçına döndüğünde yumuşak davranıp hoşgörü göstermek gerektiğini anlamıştı.

"Evet, bazen olur böyle şeyler," diye yanıt verdi. "Demek, bugün yola çıkacağımızı sanmıyorsun, öyle mi? Dokuzda Albay'la toplantı varmış. Haa, dinle, umarım bugün nöbetçi olduğunun farkındasındır. Sonra söylemedi deme. Bana şeyi bulur musun... Hay Allah, neydi o... Şeyi yahu, onbaşı ve çavuşların listesini... Bir de bölüğün depo mevcudunu. Onbaşı ve çavuşların milliyetleri mi? Ha tabii, o da lazım... Ama önce şu yeni emir erini gönder bana... Asteğmen Pleschner bugün eratla ne mi yapsın? Ne yapacak, yol hazırlıklarını tamamlasın. Hesaplar mı? Tamam, yemekten sonra gelir imzalarım. Kimse kasabaya gitmeyecek. Kantine mi? Yemekten sonra bir saatliğine gidebilirler... Şimdi Şvayk'ı ver bakalım!.. Şvayk, telefonun başından ayrılmayacaksın!"

"İnsaf edin Komutanım, daha kahvemi bile içmedim."

"O zaman git kahveni al, bölük odasında telefonumu bekle. Posta eri nedir biliyor musun sen?"

"At uşağı gibi bir şey Komutanım."

"Neyse, aradığımda orada olmaya bak. Vanyek'e söyle, bana bir emir eri bulmayı unutmasın. Aloo, Şvayk, orada mısın?"

"Buradayım Teğmenim. Kahveyi getirdiler de..." "Şvayk, aloo!"

"Duyuyorum Komutanım. Kahve de buz gibi." "Şvayk, sen emir erinden anlarsın. Başçavuş'un bulacağı herife alıcı gözüyle bir bak, işe yarar mı yaramaz mı sonra anlatırsın bana. Şimdi kapa telefonu."

Vanyek, üzerinde "mürekkep" yazan (tedbiri elden bırakmamak gerekir) bir şişeden biraz rom eklediği kahvesini yudumlarken Şvayk'a dönüp, "Bizim Teğmen de telefonda amma bağırıyor haa!" dedi. "Seninle konuşurken bile duyuyorum söylediklerini. Sen Teğmen'i iyi tanıyor olmalısın. Hani nerdeyse, enseye tokat göte parmak..." "Canciğer kuzu sarmasıyızdır. İçtiğimiz su ayrı gitmez. Başımızdan ne maceralar geçti. Bizi birbirimizden ayırmak için ellerinden geleni artlarına komadılar, ama beceremediler, her seferinde yeniden kavuştuk birbirimize. Bana o kadar güvenir ki, çoğu zaman ben bile şaşarım bu işe. Bana ne dediğini

duymuşsundur; ona yeni bir emir eri bulacakmışsın, ben de şöyle alıcı gözüyle bir bakacakmışım. Bizim Teğmen'e emir eri beğendirmek zordur."

Tüm subayları toplantıya çağıran Albay Schröder, nutuk atma fırsatı bulacağı için çok keyifliydi. Ayrıca, helaları temizlemeyi reddettiği için isyan suçlamasıyla tümen mahkemesine verilen gönüllü Marek'in durumunu bir karara bağlamak gerekiyordu.

Marek, bir gece önce tümen cezaevinden alınıp alay tutukevine kapatılmış, başına da bir nöbetçi dikilmişti. Tümen mahkemesinden alay komutanlığına gönderilen yazıda, gönüllülerin hela temizlemek gibi yükümlülükleri bulunmadığı, o yüzden de isyan diye bir şeyin söz konusu olamayacağı belirtiliyordu. Olsa olsa disiplinin ihlalinden söz edilebilirdi ki, o da savaşta gösterilen yararlıklar karşısında hoş görülebilirdi. Bu nedenle, sanık alayına geri gönderilmiş, disiplin ihlali soruşturması da savaşın bitimine ertelenmişti. Ancak gönüllü Marek bir suç daha işleyecek olursa, soruşturma yeniden açılacaktı.

Ayrıca, görüşülmesi gereken bir konu daha vardı. Tümen cezaevinden alay tutukevine gönüllü Marek'le birlikte sahte çavuş Teveles de getirilmişti. Teveles, Zagreb'deki bir hastaneden alaya kısa bir süre önce gelmişti. Gümüş madalyası, gönüllü pırpırları ve üç yıldızı vardı. 6. Bölük'ün Sırbistan'daki kahramanlıklarını anlata anlata bitiremiyor, tüm bölükten bir tek kendisinin sağ kaldığını söylüyordu. Açılan soruşturma sonucunda, savaşın başlarında Teveles adında bir askerin gerçekten de 6. Bölük'le cepheye gittiği, ama gönüllülerden olmadığı anlaşılmıştı. Bunun üzerine, 2 Aralık 1914 günü Belgrad'dan geri çekilinirken 6. Bölük'ün bağlı olduğu tugaydan bilgi istenmiş ve gümüş madalya verilmesi önerilenler listesinde de, gümüş madalya verilenler listesinde de Teveles adına rastlanmamıştı. Buna karşılık, 6. Bölük Belgrad'daki Aziz Sava Kilisesi yakınlarında subaylarıyla birlikte tümden yok edildiği için, Piyade Eri Teveles'in çavuşluğa terfi ettirilip ettirilmediği öğrenilememişti. Teveles, tümen mahkemesindeki savunmasında, 'Kitaba el basarım, bölük komutanı gümüş madalya alacağımı söylemişti,' demişti. 'Ama son çarpışmadan kimse sağ çıkmayınca, ben de hastanede bir Bosnalıdan bir gümüş madalya satın aldım.' Gönüllü pırpırlarına gelince; onları koluna sarhoşken dikmiş, hiç ayık dolaşmadığı için de bir daha çıkarmamıştı.

Toplantı başladığında, Albay Schröder, bu iki konuyu tartışmaya açmadan önce, cepheye hareket edilene kadar daha sık bir araya gelmeleri gerektiğini belirtti. Tugaydan gelen habere bakılırsa, yakında yola çıkılacaktı, tümenden emir beklenmekteydi. Tekmil erat hazır beklemeli, komutanlar birliklerini teyakkuza geçirmeliydi. Bir gün önce söylediklerini bir kez daha yineleyip savaşın gidişatı konusunda epey kafa ütüledikten sonra, askerin savaşçı ruhunu köreltecek hiçbir şeye izin verilmemesini istedi.

Albay'ın önündeki masanın üzerine, savaş meydanını gösteren büyük bir harita açılmıştı. Ama haritanın üzerindeki minik bayraklar devrilip altüst olmuş, cepheler birbirine karışmıştı. İğnelere takılı bayrakların birçoğu masanın altına düşmüştü. Alay karargâh yazıcılarının besledikleri bir erkek kedi, geceleyin Albay'ın odasına girerek Avusturya-Macaristan İmparatorluğumun savaş cephelerini birbirine katmış, bayrakları tırnaklarıyla yırtıp parçalamış, mürekkep hokkasını devirerek cephelere kapkara lekeler kondurmuş, köprübaşı mevzilerinin ve tüm birliklerin üstüne pislemişti.

Tabii, Albay Schröder'in aşırı miyop olduğunu da unutmadan belirtelim. Tabur subayları, albayın parmaklarının harita üzerindeki tümseklere uzanışını heyecan içinde izliyorlardı.

Albay, kendinden emin, “Evet, beyler, Sokol'dan Bug'a kadar...” diyerek parmağını Karpatlar'a bastırınca, parmak kedinin harita üzerinde oluşturduğu küçük tümseklerden birine dalıverdi. Parmağına bir şeyler bulaştığını fark edince de, “Bu da ne, beyler?” diye bağırdı şaşkınlıkla.

Teğmen Sagner, ciddiyeti elden bırakmadan, “Sanırım kedi pisliği, komutanım,” dedi.

Albay Schröder odadan fırladığı gibi bitişikteki yazıcı odasına daldı ve bir bağırtıdır koptu. Yazıcılara ana avrat sövüyor, “Yalatırım ulan o kedi pisliklerini size!” diye ter ter tepiniyordu.

Sorgulama kısa sürdü. Kediyi, on beş gün kadar önce yazıcıların en genci Zwiebelfisch'in içeri aldığı saptanınca, bahtsız delikanlı pilisini pırtısını topladı ve kıdemli yazıcı tarafından tutukevine götürüldü. Albay'ın ikinci bir emrine kadar orada kalmasına karar verilmişti.

Toplantı da öylece sona ermiş oldu. Albay alı al moru mor odaya döndüğünde, gönüllü Marek'le sahte çavuş Televes'i çoktan unutmuştu bile.

“Sizden rica ediyorum beyler. Her an yola çıkmaya hazır olun ve emir ve talimatlarımı bekleyin,’ diye kestirip attı.

Böylece, gönüllüyle Televes tutukevinden çıkamadılar. Zwiebelfisch de aralarına katılınca, başladılar sabahtan akşama kadar kâğıt oynamaya. İskambilden sıkıldıklarında, “Gelin de, şu bizim şiltelerdeki pireleri temizleyin!” diye gardiyanlarla dalga geçiyorlardı.

Çok geçmeden, 13. Bölük’ten Onbaşı Perutka da katıldı aralarına. Cepheye gidileceğini duyunca ortalıktan kaybolmuş, ertesi sabah devriyeler tarafından Bruck’ tâki Beyaz Gül Meyhanesinde bulunmuştu. Perutka’ya bakılırsa, bölükten kaçmış falan değildi; cepheye hareket edileceğini öğrenince Kont Harrak’ın Bruck’tâki ünlü seralarını görmeden gitmek istememiş, dönerken de yolunu kaybetmiş, sabaha karşı yorgunluktan bitkin düşünce Beyaz Gül’de şöyle bir soluklanayım demişti. (Geceyi Beyaz Güİde çalışan Rujenka'yla geçirdiğinden hiç söz etmiyordu tabii.)

Durum hâlâ açıklığa kavuşmamıştı. Cepheye gidiliyor muydu, gidilmiyor muydu? Kimse bilmiyordu. 11. Bölük’ün telefonu başında oturan Şvayk, iyimser ve kötümser görüşler arasında ne yapacağını şaşırmıştı. 12. Bölük’ün muhabere onbaşısı, hareketli hedeflere tüfek atış talimi ve cephe koşullarında topçu atışı talimi yapılmadan hareket edilmeyeceğini duyduğunu söylüyordu. 13. Bölük’ün muhabere çavuşu ise o kadar iyimser değildi: Kasabadan az önce dönen Onbaşı Havlik’in bir demiryolcudan vagonların istasyonda hazır beklediğini duyduğunu ileri sürüyordu.

Sonunda, Vanyek, “Demiryolcular ne anlar ulan bu işten!” diye bağırarak, ahizeyi Şvayk’ın elinden kaptığı gibi yerine astı. Ama Şvayk’ın inadı inattı; telefonun başından ayrılmamakta kararlıydı. Çaldı mı açıyor, bir haber var mı diye soranlara henüz hiçbir şeyin belli olmadığını söylüyordu.

Teğmen aradığında da değişen bir şey olmadı.

“Yeni bir haber var mı Şvayk?”

“Henüz kesin bir şey yok Komutanım.”

“Hadi ordan, deve! Kapa telefonu!”

Daha sonra birbiri ardı sıra bir sürü telefon emri geldi. Şvayk, her şeyi birbirine karıştırarak notlar alıyordu. İlki, bir gece önce uyku sersemliğiyle

bir türlü yazamadığı, aşı olacak erlerle ilgili emirdi. Onu, bir gece önce verilmiş olmasına karşın iletilmesi geciken, konservelerle ilgili emir izledi.

Sonunda, alayın tüm tabur ve bölüklerine gönderilen şu emir geldi:

172 no'lu tugay emri. Sahra mutfaklarıyla ilgili raporlarda, kullanılan malzemeler.şu sıralamaya göre sunulacaktır: 1. Et, 2. Konserveler, 3. Yaş sebze, 4. Bakliyat, 5. Pirinç, 6. Makarna, 7. Buğday ve irmik, 8. Patates...

Şvayk emri başçavuşa okuduğunda, Vanyek bıkkın bir sesle bu tür emirlerin genellikle çöp sepetini boyladığını söyledi:

"Kurmaydaki hıyarlardan birinin başının altından çıkmıştır mutlaka. Şimdi o tümen senin, bu alay benim, dolaştırır dururlar."

Biraz sonra Şvayk bir telefon emri daha aldı. Ama karşı taraf emri o kadar hızlı söyledi ki, Şvayk'ın yazabildikleri şifreden farksızdı:

"Daha ayrıntılı sonucunda serbest bırakılmıştır, öte yandan aynı gene de eklenebilir..."

Şvayk yazdıklarına şaşkınlık ve korkuyla bakarak tekrar tekrar okuyadursun, Vanyek, "Boş veer!" dedi. "Bunların hepsi saçma. Zevzeklikten başka bir şey değil. Allah bilir, şifre de olabilir ama, biz şifre çözemeyiz ki. At gitsin."

Şvayk, "Haklısın, bu deli saçmasını Teğmen'e okumaya kalksam adam anasına sövdüğümü sanır," dedikten sonra gene anılara daldı:

"Bazıları ne kadar evhamlı oluyor, bilemezsin. Bir gün tramvayla Visoçani'den Prag'a gidiyordum; Libeyn'e geldiğimizde, bir de baktım Bay Novotni atladı sahanlığa. Onu tanır tanımaz yanına gidip, 'Merhaba,' dedim. 'Nasılsınız? Drajov'dan tanışıyoruz.' Adam bağırıp çağırmaya başlamasın mı? Kendisini rahatsız ediyormuşum, beni kesinlikle tanımıyormuş. Ben de, 'Nasıl hatırlamazsınız, Bay Novotni!' dedim. 'Ben daha çocukken, annem babamla size gelirdik. Antonya Hanım ile Prokop Bey'in oğluyum ben. Babam mübaşirdi.' Adam beni tanımamakta diretince, ayrıntılara girdim: 'Drajov'da iki Novotni vardı; biri Tonda, biri Yozef. Siz Yozef'siniz. Drajov'daki bir dostum, içkinize fazla karışıyor diye karınızı vurduğunuzu yazmıştı.' Bunu duyunca küplere bindi; tam suratıma yumruğu yapıştıracakken atik davranıp kenara kaçtım, tramvayın ön camı tuzla buz oldu. Tabii ikimizi de tramvaydan indirip karakola götürdüler.

Sonunda adamın neden o kadar sinirlendiği anlaşıldı. Meğer gerçekten de Yozef Novotni değilmiş; adı Eduard Dubrava'ymış. Amerika'nın Montgomery şehrinden akrabalarını ziyarete gelmiş buraya..."

O sırada telefon çalınca Şvayk'ın hikâyesi yarıda kaldı. Mitralyöz bölüğünden kısık sesli biri cepheye hareket edilip edilmeyeceğini soruyordu gene. Ertesi sabah albayın bir toplantı daha yapacağı söyleniyordu.

Birden kapıda, bembeyaz bir suratla Harp Okulu öğrencisi Biegler belirdi. Okulda hep bilgiçlik taslardı ama, bölükte ondan geri zekâlısı yoktu. Dışarı çağırdığı Vanyek'le uzun uzun bir şeyler konuştu.

Vanyek odaya döndüğünde kıs kıs gülüyordu. "Çok gördüm, ama böyle gerzeğini görmedim," dedi Şvayk'a. "Bizim bölükte de çeşitten geçilmiyor haa! O da Albay'ın toplantısındaymış; toplantıdan çıkılırken, Teğmen bütün takım komutanlarına silah temizliği yaptırın diye emir vermiş. 'Ama,' demiş, 'ayna gibi parlayacak tüfekler!' Bizimki de gelmiş, tüfeğini gazyağıyla temizlediği için Jlabek'e ceza vereyim mi, vermeyeyim mi diye soruyor bana."

Sonra birden alevlendi:

"Hıyara bak be! Cepheye gitmek üzere olduğumuzu bilmiyor musun da, böyle salakça sorular soruyorsun! Daha dün teğmeni emir erinin hesabını görmekten vazgeçirene kadar göbeğim çatladı, şimdi bu acemi çaylak usta erlere hayvan muamelesi yapmaya kalkıyor."

Şvayk hemen atıldı:

"Emir eri dedin de aklıma geldi. Teğmen'e yeni birini buldun mu?"

"Ananın karnında dokuz ay nasıl durdun?" diye karşılık verdi Vanyek. "İki ayağımı bir pabuca sokma, vaktimiz bol. Kaldı ki, bana sorarsan, teğmen zamanla alışacaktır Balon'a. Arada bir tepesi atar, ama sonra öfkesi yatışır. Cepheye vardığımızda ne halt edecek ki? Orada ikisi de yiyecek bir şey bulamayacaklar zaten. Ben Balon kalacak diyorsam kalır. Bu benim işim, teğmeni ilgilendirmez. Sen kafanı yorma."

Sonra yeniden yatağa uzanıp, "Yahu, Şvayk," dedi, "matrak bir askerlik hikâyesi anlat da neşemiz yerine gelsin."

"Anlatayım anlatmasına da, ya telefon çalarsa?"

"Ulan Şvayk, amma cins adamsın haa! Bağlantıyı kes, ahizeyi açık tut, ne bileyim, yap bir şey işte."

Şvayk, ahizeyi kaldırırken, "Fena fikir değil," dedi. "Sana halimize uyan bir hikâye anlatacağım, ama savaşta değil tatbikatta olmuş bir hikâye.

Kışladan ne zaman hareket edileceğini kimse bilmediği için, gene böyle bir telaştır, kargaşadır gidiyordu işte. Bizim bölükte Şits diye bir er vardı; Porjiçi'li iyi bir çocuktu, ama hem biraz yobazdı, hem de ödleğin tekiydi. Fakir, tatbikatlarda korkunç şeyler olduğuna kafayı takmıştı bir kere; yolda susuzluktan sapır sapır döküleceğiz, sıhhiyeler bizi bir bir toplayacaklar diye ödü patlıyordu. O yüzden yola çıkılmadan önce kırba gibi su içti; ama Mnişek'e gelindiğinde, 'Çocuklar, ben artık dayanamıyorum,' dedi. 'Tanrım, sen beni koru...' Aslına bakarsan, bir hata yapmış, çok hızlı ilerlemiştik; o yüzden, Horjovitse'ye vardığımızda iki gün beklemek zorunda kaldık orada. O kadar hızlı ilerlemiştik ki, düşman karargâhındaki tekmil subayları rahatlıkla esir alabilirdik. Ama doğrusu ayıp kaçardı, çünkü karşı tarafın genel kurmayında yaşlı bir baron vardı, onun yaşına başına hürmeten bizim yenilmemiz, düşmanın yenmesi gerekiyordu. Neyse uzatmayalım, gelelim Şits'in yaptıklarına. Horjovitse'ye yakın bir köy vardı, köyün çarşısını görmeden olmaz dedi, gitti bizimki. Öğleye doğru birliğe dönüyormuş; hava sıcak, kafa da iyi. Yolun kenarında bir sırık görmüş, sırığın üstünde bir kutu, kutunun cam kapağının altında Nepomuklu Aziz Yan'ın küçük bir heykeli. Bizim oğlan önce duasını etmiş, sonra başlamış konuşmaya: 'Ey Aziz Yan, bu sıcakta perişan olmuşsundur orada. Biraz içki iyi gelir. Güneşin altında akşama kadar kan ter içinde kalıyorsundur.' Matarasını sallayıp bir yudum almış ve, 'Bir fırt da sana bıraktım, Aziz Yan,' demiş. Ama sırayı karıştırıp matarayı yeniden kafaya dikince, Aziz Yan'a bir şey kalmamış tabii. Bunun üzerine telaşa kapılıp, 'Ben ettim, sen eyleme, bağışla beni, ey yüce aziz,' demiş. 'Kalk gidelim, bizim bölükte içki bol; valla ayakta zor durursun, azizken evliya olursun.' Ve kutunun camını kırdığı gibi aziz heykelciğini kapmış, koynuna sokup getirmiş bölüğe. O günden sonra başladı azizle yatıp kalkmaya. Talimlerde bile yanından ayırmıyor. Kumarda da talihi bir açıldı, sorma. Nerede konaklayıp çadır kursak iskambil oynuyoruz ve Şits her seferinde ütüyor milleti. Ta ki Prakeyn dolaylarında Drahenitse'ye gelene kadar. Seninkinin talihi bir döndü, aklın durur. Bir kaybetti pir kaybetti, son meteliğine kadar. Tığ teber şahı merdan. Sabah kalktık, yola koyulacağız, bir de ne görelim? Seninki Aziz Yan'ın boynuna ilmik geçirip yol kenarındaki armut ağaçlarından birine asmamış mı? İşte benden bu kadar, neşeni buldun mu? Ahizeyi yerine koyuyorum artık."

Şvayk ahizeyi yerine koyar koymaz, telefonlar yağmaya başladı. Telefon susmak bilmedi. Bölük odası mahalle kahvesine döndü gene.

O sıra, Teğmen Lukaş, odasında oturmuş, alay karargâhtan gelen şifreleri çözmeye, Galiçya cephesine gidilirken taburun nerelerden geçeceğini çıkarmaya çalışıyordu:

7217 - 1238- 475 - 2121 - 35 = Moşon
8922 - 375 - 7282 = Raab
4432 - 1238 - 7217 - 35 - 8922 - 35 = Komarno
7282 - 9299 - 310 - 375 - 7881 - 298 - 475 - 7979 = Budapeşte

Şifrelerle boğuşmaktan bitkin düşen Teğmen Lukaş, “Dinine yandığım,” diye homurdandı. “Topunuzun anasını eşekler kovalasın!”

Üçüncü bölüm

ŞANLI BOZGUN

1
Macar topraklarında

Sonunda, vagonlara doluşturuldukları an geldi çattı. Her vagona 42 asker ve 8 beygir düşüyordu. Aslına bakılırsa, ayakta uyuyabildikleri için atlar askerlerden daha rahattılar. Ama ne fark ederdi ki? Bir askerî tren daha kurbanlıkları Galiçya mezbahasına taşıyordu işte.

Gene de, yola çıkmak, bu zavallıları biraz olsun rahatlatmıştı. Cepheye ne zaman hareket edileceğini bilmeden, bugün mü, yarın mı, öbür gün mü diye düşünerek geçen günler hepsini korkulu bir belirsizliğe sürüklemişti. Tren hareket ettiğinde, hiç değilse o belirsizlik de kalkmıştı artık. Bazıları, kendilerini, ölüme mahkûm edilmişler de, korkudan titreyerek celladın gelmesini bekliyorlarmış gibi hissediyorlardı. Çok geçmeden, gönüllerini bir ferahlık kapladı: Yakında her şey son bulacaktı.

Askerin birinin deliler gibi, “Gidiyoruz! Gidiyoruz!” diye bağırması bundandı.

Başçavuş Vanyek, Şvayk’a telaşa gerek olmadığını söylerken yerden göğe kadar haklıydı.

Gerçekten de, ancak günler sonra yola çıkılabildi, o arada gulaş konservesi dağıtılacağı yolunda bir söylenti yayıldı. Ama Vanyek kaçın kurasıydı, bu söylentinin aslı faslı olmadığını söyledi. Ortalıkta gulaş konservesi falan yoktu. Olsa olsa bir savaş ayini düzenlenebilirdi, daha önceki bölüğünde de böyle olmuştu. Gulaş konservesi varsa, savaş ayininden vazgeçilirdi. Gulaş konservesi yoksa, onun yerini ayin alırdı.

Sonunda Vanyek haklı çıktı; gulaş konservesi yerine Başrahip Ibl zuhur etti ve bir taşla üç kuş vurarak üç tabur için bir ayin düzenledi; ikisi Sırbistan’a, biri Rusya’ya gidecek üç taburu birden kutsadı.

Başrahip ayinde son derece esinli bir konuşma yaptı, ama belli ki ordu yıllıklarından fazlaca esinlenmişti. O kadar etkileyici bir konuşmaydı ki, Şvayk, Vanyek’le birlikte bölük yönetimine ayrılmış vagonda Moşon’a doğru yol alırlarken başrahibin nutkunu hâlâ unutamamıştı:

“Düşünebiliyor musun, arkadaş? Güneş altın ışıklarıyla dağların ardına çekiliyor, ortalık ağır ağır kararıyor, savaş meydanlarında can çekişen askerlerin son nefeslerinden, vurulmuş atların acı kişnemelerinden, yaralıların iniltilerinden, evleri yakılıp yıkılmış insanların feryatlarından başka bir şey duyulmuyor. Ne muhteşem bir manzara! Böyle desteksiz atıp mangalda kül bırakmayan köftehorlara bayılıyorum valla.”

Vanyek başıyla onayladı: “Hakikaten çok dokunaklıydı.”

“Hem sarsıcı hem de eğitici bir konuşmaydı,” dedi Şvayk. “Baştan sona ezberimde; savaştan döndüğümde Kupa Meyhanesi’nde bizim çocuklara anlatacağım. Nutuk çekerken bacaklarının üzerinde öyle bir yaylanıyordu ki, sahra sunağının üstüne düşüp kâseyi çatlatacak diye ödüm koptu. Ordumuzun şanlı tarihini nasıl da anlattı ama! Radetzki komutasındaki askerlerimizin savaş meydanlarındaki yiğitlikleri daha güzel tasvir edilemezdi. Gözüyle görmüş gibi.”

Şvayk’la Vanyek gevezelik ededursunlar, Başrahip çoktan Viyana’ya dönmüş, cepheye yollanacak bir başka taburun karşısında döktürüyordu:

“Evlatlarım, bir an için 1848 senesine geri dönelim ve zaferle sona eren Custozza Muharebesi’ni gözümüzün önüne getirelim. İtalya Kralı Carlo Alberto’nun, on saat süren amansız çarpışmalardan sonra kanlı savaş

meydanından arkasına bakmadan nasıl kaçtığını, cengâver babamız Mareşal Radetzki'nin seksen dördünde kazandığı o şanlı zaferi düşünelim.[133]

Yiğitlerim, aslan yürekli mareşal tepenin üzerinde durmuş, fethettiği Custozza'yı seyrediyor! Etrafında sadık generalleri. Herkes o ânın tarihe yazılacağının farkında. Az ileride, koç yiğitlerim, bir cengâver can çekişiyor. Zafer meydanında kolları bacakları paramparça olmuş kahraman bayraktar, mareşalin bakışlarının kendisine çevrildiğini fark ediyor. Altın madalyayı çoktan hak etmiş bu cesur asker, insanüstü bir çabayla soylu mareşale doğru sürünmeye başlıyor. Mareşal atından inip yaralıya elini uzatırken, 'Dinsin acıların, ey kahraman asker!' diyor. Son nefesini vermek üzere olan asker, 'Ben iflah olmam artık,' diye karşılık veriyor. 'İki kolum da koptu. Ama yalvarırım, gerçeği söyleyin bana: Kesin zafere ulaştık mı?' Mareşal, şefkatli ve merhametli bir sesle, 'Zaferimiz kesindir, sevgili evladım,' diyor. 'Ama ne yazık ki, yaraların sevincine engel oluyor.' Asker, güçlükle tebessüm etmeye çalışarak, 'Benim işim bitik, asil efendim,' diye cevap veriyor buruk bir sesle. Radetzki, 'Susadın mı, asker?' diye soruyor. 'Boğucu bir gündü, komutanım,' diyor yaralı asker. 'Otuz dereceden fazlaydı havanın sıcaklığı.' Mareşal hemen yaverinin matarasını alıp can çekişen askere uzatıyor. O da kana kana içiyor suyu. Mareşal'in elini öpmeye çalışırken, 'Tanrı sizden razı olsun Komutanım!' diyor. Bunun üzerine, Mareşal Radetzki, 'Ne kadardır askersin?' diye soruyor. 'Tam kırk yıldır vatanıma hizmet ediyorum, komutanım!' diye cevaplıyor asker. 'Aspern'de[134] altın madalya almıştım. Leipzig'de[135] Topçu Nişanı'yla taltif edildim, komutanım. Tam beş kere ağır yaralandım şimdiye kadar, ama bu sefer hayır yok. Ama Tanrı bana bugünleri gösterdi ya, artık zerre kadar üzülmem. Bu şanlı zaferi kazandık, İmparatorumuzun toprakları geri alındı ya, gözüm açık gitmem artık!'

İşte tam o anda, sevgili evlatlarım, ordugâhtan millî marşımızın muhteşem nağmeleri yükseliyor, savaş meydanında Tanrı İmparatorumuzu korusun!' haykırışları çınlıyor. Yerde yatan yaralı asker hayata veda etmek üzereyken son bir çırpınışla gücünü topluyor ve 'Yaşasın Avusturya!' diye bağırıyor coşkuyla. 'Yaşasın Avusturya! Mareşalim sen çok yaşa! Ordumuzun zaferleri daim olsun!'

Ölmek üzere olan kahraman asker bir kere daha uzanıp mareşalin sağ elini öpüyor ve boylu boyunca uzanıp son nefesini veriyor, asil ruhunu

teslim ediyor. Mareşal, bu yiğit cengâverin cansız bedeni başında gözyaşları dökerken, ‘İmrenilecek bir ölüm,’ diyor kendinden geçerek ve ellerini önünde kavuşturup başını öne eğiyor.

Evet, kıymetli evlatlarım, Tanrı hepinize böyle şerefli ölümler ihsan etsin...”

Görüldüğü gibi, Başrahip’in nutkunu anımsadığında, “Böyle desteksiz atıp mangalda kül bırakmayan köftehorlara bayılıyorum valla,” diyen Şvayk hiç de haksız sayılmazdı.

Çok geçmeden, Şvayk, askerler trene bindirilmeden önce büyük yerlerden gelen emirlerden söz açtı. Bunlardan biri, Franz Joseph imzalı ordu emriydi; öbürü de, Doğu Ordusu ve Grubu Başkomutanı Arşidük Joseph Ferdinand’dan geliyordu. Emirlerin ikisi de, 3 Nisan 1915 günü Dulda Geçidi’nde meydana gelen olayla ilgiliydi: 28. Alay’a bağlı iki tabur, alay bandosunun çaldığı marşlar eşliğinde tüm subaylarıyla birlikte Rus tarafına geçmişti.

İki emir de, Çekçeye çevrilerek titrek bir sesle okunmuştu askerlere:

17 NİSAN 1915 TARİHLİ ORDU EMRİ

Korkaklık ve vatana ihanet suçları işleyen İmparatorluk ve Kraliyet Ordusuna bağlı 28. Piyade Alayının, ordumun kayıtlarından silinmesini yüreğim kan ağlayarak emrediyorum. Bu şerefsiz alayın sancağı geri alınıp Askerî Müzeye teslim edilecektir. Daha cepheye hareket etmeden soysuzlaştığı bilinen ve savaş meydanında düşman saflarına geçerek vatana ihanet eden bu alay bugünden itibaren ilga edilmiş bulunmaktır.

I. Franz Joseph

ARŞİDÜK JOSEPH FERDINAND’IN EMRİ

Çek birlikleri bilhassa son günlerdeki muharebelerde faikıyet gösterememişler, uzun bir zamandır mevcut olan siperlerini müdafaada muvaffak olamamışlardır. Düşman, bu durumdan faydalanarak, Çek birlikleri arasındaki seviyesiz unsurlarla temas kurmuş, bu hainlerden aldığı destekle hücumlarını bu nevi unsurların bulunduğu mevzilere teksif etmiştir. Birliklerimizi gafil avlayan düşman, nerdeyse hiçbir mukavemetle karşılaşmadan mevzilerimize sızmış ve çok sayıda askerimizi esir almıştır.

İmparatorlarına ve vatanlarına ihanet eden ve sadece asil ve cesur ordumuzun şanlı sancağına değil, ait olduklarını söyledikleri milletin şerefine de leke süren bu haysiyetsiz, seciyesiz alçaklar herkes için bir utanç kaynağıdır. Er ya da geç bir duvarın dibinde kurşuna dizilecekler ya da darağacını boylayacaklardır. Azıcık şerefi olan her Çek askeri, bu sütübozuk, kışkırtıcı vatan hainlerini komutanına ihbar etmelidir. Etmeyenler, kendilerinin de vatan haini addedileceğini bilmelidirler.

Bu emir, Çek alaylarındaki bütün askerlere okunacaktır.

İmparatorluk ve Kraliyet Ordusuna bağlı 28. Alay, İmparatorumuzun emriyle kayıtlardan silinmiştir. Alaydan firar eden bütün askerler, ele geçirildiklerinde, işledikleri suçun bedelini canlarıyla ödeyeceklerdir.

Arşidük Joseph Ferdinand

Şvayk, “Bize biraz geç okumadılar mı bu emri?” dedi Vanyek’e. “İmparator Hazretleri 17 Nisan’da ferman çıkarmış, bize şimdi okuyorlar. Bunda bir tuhaflık yok mu? Demek birileri, nedendir bilinmez, bize hemen okunmasını engellemiş. İmparator Hazretlerinin yerinde olsam, beni iplemeyenlerin tepesine binerdim, arkadaş! 17 Nisan’da verilen emir, yer yerinden oynasa, 17 Nisan’da okunmalı tekmil birliklere.”

Vagonun öbür tarafında, subay mahfilinin feylesof aşçısı oturmuş, bir şeyler yazıyordu. Onun arkasındaki sırada, Teğmen Lukaş’ın emir eri, sakallı dev Balon ve 11. Bölük’ün yeni telefoncusu Kodunski oturuyorlardı. Balon, bir yandan tayın ekmeğinden kopardığı parçayla nefsini körletirken, bir yandan da tir tir titreyerek o telaş ve kargaşa içinde teğmenin bindiği subay vagonuna yetişemediğini, ama bunda zerre kadar kabahati olmadığını anlatmaya çalışıyordu Kodunski’ye.

Kodunski ise, bu işin şakaya gelir yanı olmadığını, subay vagonunu kaçırdığı için kurşuna dizilebileceğini söyleyerek Balon’un yüreğini oynatıyordu.

“Ah, şu perişanlığımız bir son bulsa,” diye sızlandı Balon. “Votitse’deki tatbikatta az kalsın ayvayı yiyordum. Aç susuz, bitkin bir halde yürüyorduk ki, bir de baktım tabur komutanının emir subayı geçiyor oradan. Hemen atılıp, ‘Bize ekmek ve su verin!’ diye bir nara patlattım. Herif atını üstüme sürmesin mi! Yanıma gelip, ‘Ulan, itoğluit! ’ dedi. ‘Dua et ki savaşta değiliz, yoksa şuracıkta kurşunu yemiştin beynine! Tatbikatta olduğumuz

için, kodesi boylamakla kalacaksın.’ Neyse ki talihim açıkmış; beni komutanlara ihbar etmeye giderken, atı ürküp sırtından fırlatınca boynu kırıldı herifin.”

Balon derin bir nefes alayım derken lokması az daha boğazında kalıyordu. Uzun uzun öksürüp tıksırdıktan sonra bu kez gözleri Teğmen Lukaş’ın göz kulak olması için kendisine verdiği iki torbaya takıldı. Gözlerini torbalardan ayırmadan, kederli bir sesle, “Subay efendilere ciğer ezmesiyle Macar salamı dağıttılar,” dedi. “Birazcık tatsam fena mı olur?”

Teğmen’in torbalarına içi giderek bakarken, lokanta kapısında et kokularıyla kendinden geçmiş aç bir köpekten farkı yoktu.

Kodunski, “İlk durduğumuz istasyonda şöyle bir güzel karnımızı doyursalar,” dedi. “Savaşın başlarında Sırbistan’a giderken, her istasyonda domuzlar gibi tıkınmıştık. Her yerde kaz butlarıyla, kuzu pirzolalarıyla, kutu kutu çikolatalarla karşılanıyorduk. Hırvatistan’da Osek’e vardığımızda, Muharip Gaziler Cemiyeti’nden iki herif ellerinde koca bir tepsi tavşan yahnisiyle bizim vagona girmişti de, tepsiyi başlarından aşağı boca etmiştik heriflerin. Patlamak üzereydik. Yol boyu kus babam kus. Pencereden sarkan boşaltıyor aşağıya. Bizim vagondaki Onbaşı Mateyka bir gün o kadar tıkındı ki, lahana salamurası gibi göbeğine bir tahta koyup üstünde tepinmek zorunda kaldık. Başka çaremiz yoktu. Alttan üstten ne varsa çıkardı sonunda. Macaristan’dan geçerken her istasyonda vagonun penceresinden içeri kızarmış tavuk atıyorlardı. Artık midemiz almadığı için sadece ciğerlerini yiyorduk. Kaposfalva’ya geldiğimizde, Macarlar kızarmış domuzları bütün bütün vagondan içeri atmaya başlamasınlar mı! İçeri fırlatılan bir domuz kellesi bizimkilerden birinin kafasına çarpınca bizimki o kadar bozuldu ki, belinden kemerini çıkardığı gibi üç hat boyunca kovaladı bağışta bulunanı. Bosna’ya gelince; orası bir başka âlemdi. Su bulmak mümkün değildi, ama içki kıyamet gibiydi; su gibi şarap içiyorduk. Hiç unutmam, istasyonlardan birinde birtakım karılar bize bira getirmişlerdi. O kadar zurnaydık ki, gittik bira bardaklarının içine işedik. Karılar şeytan görmüş gibi arkalarına bakmadan kaçtılar tabii!

Bütün yol zomduk, kardeşlik. Pişpirik oynuyoruz, elimde kâğıtlar, şeşi beş görüyorum. Bir gün, tam oturmuşuz, kaptıkaçtı çeviriyoruz, bir emir geldi herkes insin vagonlardan diye. İndik, nerdeyiz bilmiyoruz. Onbaşının biri, adı aklımda kalmamış, Almanca marş söyletmeye kalkmasın mı! ‘Zafer Avusturya’ya gülecek, Sırplar gününü görecek!’ İşte tam o sırada,

askerin teki onbaşının kıçına tekmeyi yapıştırdığı gibi iki seksen raylara uzattı soysuzu. Arkasından tüfek çat emri geldi ve tren bizi orada bırakıp gerisin geri gözden kayboldu. Tabii o telaş içinde bizim iki günlük erzağımız da trenle gitti. Sonra birden sağımızda solumuzda şarapneller patlamaya başladı. Meğer biz cepheye varmışız da haberimiz yok. Tabur komutanı atını sürüp geldi, tekmil subayları etrafına topladı. Sonra bizim Teğmen Matsek yanımıza koşturdu. Su katılmadık bir Çek'ti, ama Almanca'dan başka bir dil konuşmazdı. Beti benzi kireç kesilmişti. Daha fazla ilerleyemeyeceğimizi söylüyordu: Demiryolu havaya uçurulmuştu. Sırplar gece nehri geçmişler, sol kanadımıza mevzilenmişlerdi. Ama gene de pek yakınımızda sayılmazlardı. Takviye alabilirsek canlarına okuyabilirdik. 'Yalnız,' dedi, 'zorda kalırsanız, sakın teslim olmayın. Sırplar esirlerin kulaklarını, burunlarını kesiyor, gözlerini oyuyorlarmış. Yakınınızda patlayan şarapnellere aldırmayın, topçumuz menzil ayarı yapıyor.' Birden arkamızdaki tepeden bir cayırtı koptu. Teğmen'e bakılırsa, merak edilecek bir şey yoktu, bizim mitralyöz birliğiydi ateş açan. N'oluyor demeye kalmadı, solumuzda toplar patlamaya başladı. İlk defa top sesi duyuyorduk hayatımızda, kendimizi yüzükoyun yere attık. Başımızın üstünden geçen şarapneller istasyonu ateşe verdi. Biraz sonra sağımızdan mermi yağmaya başlamasın mı! Uzaktan topçu bombardımanı ve makinelilerin yaylım ateşi duyuluyordu. Teğmen Matsek çattığımız tüfekleri alıp doldurmamızı emrettiyse de, yanı başımızdaki subaylardan biri hiç cephanemiz kalmadığını söyledi. Bizden önce giden cephane treni herhalde Sırpların elindeydi artık. Teğmen Matsek olduğu yerde kalakaldı, bir an düşündükten sonra ne yaptığını bilmeden, sırf bir şey demiş olmak için 'Süngü tak!' emri verdi. Süngü takmış bekliyorduk ki, birden tepemizde bir uçak belirdi; subaylar hep bir ağızdan, 'Yere yatın, gizlenin, siper alın!' diye böğürmeye başlayınca biz de yere attık kendimizi. Çok geçmeden, uçağın bizim filodan olduğu ve bizim topçu tarafından yanlışlıkla vurulduğu anlaşıldı. Yattığımız yerden kalkıp rahatta beklemeye koyulmuştuk ki, baktık bir süvari eri, 'Tabur komutanı nerede?' diye bağıraraktan dörtnala bize doğru geliyor. Komutana bir kâğıt verip hemen uzaklaştı. Tabur komutanı atının sırtında kâğıdı okudu ve birden, aklı başından gitmişçesine kılıcını çekti, bize doğru mahmuzladı atını.

'Geri çekiliyoruz! Geri çekiliyoruz!' diye böğürdü subaylara. 'Çabuk olun! Birerle kol halinde!' İşte tam o anda ortalık karıştı. Teresler sanki

komutanın haykırmasını bekliyorlarmış, dört bir yandan ateş açıldı üstümüze. Solumuzdaki mısır tarlası cehenneme dönmüştü. Sırt çantalarımızı bile alamadan vadiye doğru köpek gibi sürünmeye başladık. Tam o sıra, Teğmen Matsek pattadak başından vurulmasın mı! Vadi ölülerden ve yaralılardan geçilmiyordu. Onları ardımızda bırakıp akşama kadar koşturduk; bölgede bizimkilerden kimse kalmamıştı. Anlaşılan, biz oraya varmadan çok önce hepsi tabanları yağlamıştı. Yağmalanmış bir yük vagonu kalmıştı geriye. En sonunda istasyona vardığımızda, trene binip karargâha geri dönmemiz emredildi, ama bu emri yerine getirmemiz mümkün olmadı; tekmil karargâh bir gün önce düşmanın eline geçmişti. Biz bunu ancak ertesi gün öğrenebildik tabii. Leyleğin yuvadan attığı yavrular gibi ortada kalmıştık. Bizi kimse istemiyordu; ne halt etsinler, sonunda 37. Alay'a kattılar bizi, onlarla birlikte geri çekilecektik. Sevinçten havalara uçtuğumuzu söylememe gerek yok; ama 73. Alay'a ulaşmamız için tam bir gün yürümemiz gerekti. Ondan sonra..."

Kodunski'yi dinleyen yoktu, Şvayk ile Vanyek pişpiriğe oturmuşlardı. Subay mahfilinin okültist aşçısı, yeni bir teosofi dergisi çıkarmaya başlamış olan karısına bitmek bilmeyen bir mektup yazmaktaydı. Balon'a gelince; o da oturduğu yerde uyuklamaktaydı. Yeni telefoncu Kodunski de ne yapsın, "Evet, o olayı asla unutamam..." dedikten sonra yerinden kalktı, kâğıt oynayanları seyre koyuldu.

Şvayk, dostça, "Arkamda dikilip elimi dikizleyip duracaksan, bir iyilik yap da şu pipomu yak bari," dedi Kodunski'ye. "Bana kalırsa, pişpirik şu rezil savaştan da, Sırp cephesinde yaşadığın kepazeliklerden de çok daha önemli... Hey Allahım, hiç kafa yok bende! Papazı neden oynadım ki! Böyle salaklık edersen, daha çook pişti yersin, kuş beyinli Şvayk!"

Bu arada, okültist aşçı, karısına yazdığı mektubu bitirmişti. Mektubunun askeri denetim kurulunca okunacağını bildiğinden, iyi bir iş çıkardığına inanıyordu.

Sevgili karıcığım,

Sen bu satırları okurken, ben hâlâ trende olacağım. Senin anlayacağın, cepheye gidiyoruz. Doğrusu, bu yolculuğun hoşuma gittiğini söyleyemem; trende hiçbir iş yapmadan öyle oturuyorum. Burada yemek pişirmem gerekmiyor, yemekler durduğumuz istasyonlardan sağlanıyor. Oysa

Macaristan'dan geçerken, subaylarımıza şöyle nefis bir Szeged gulaşı pişirmeyi ne kadar isterdim. Neyse, belki Galiçya’ya vardığımızda Galiçya usulü pilavlı bir ördek yahnisi yaparım. Sevgili Helenka’cığım, inan ki, subaylarımızı mutlu etmek, dertlerini unutturmak için elimden geleni yapıyorum. En büyük dileğim gerçek oldu ve alaydan hücum taburuna atandım; olanaklar biraz sınırlı da olsa, artık cephede subaylar için mükellef bir sahra mutfağı kurabileceğim. Bir tanem, hatırlıyor musun, askere çağrıldığımda, “Dilerim, iyi yürekli komutanlara düşersin,” demiştin. Dileğinin yerine geldiğinden emin olabilirsin. En küçük bir şikâyetim yok, subayların hepsi de dostça davranıyor bize; hele bana, baba şefkati gösteriyorlar. Mümkün olur olmaz, sahra posta numaramızı bildireceğim...

Bu mektubun yazılması gerekiyordu, çünkü okültist aşçı Albay Schröder’in gözünden düşmüş, gözünden düşmekle de kalmayıp nefretini kazanmıştı. Aslında albay aşçıyı uzun bir süre koruyup kollamış, ama büyük bir talihsizlik sonucu, hücum taburunun subaylarına verilen veda partisinde bir kez daha dana rostodan yoksun kalınca onu hücum taburuyla birlikte cepheye göndermiş, alay karargâh mutfağını ise Klarov’daki Körler Okulu’ndan gelen bahtsız bir öğretmene emanet etmişti.

Aşçı, denetleme kurulunca okunacağından emin olduğu mektubunu bir kez daha gözden geçirdi ve kusursuz buldu. Mektubun, kendisini ateş hattından uzak tutacağından kuşkusu kalmamıştı. Dilediğinizi düşünebilirsiniz, ama cephede bile paçayı kurtarmanın bir yolu her zaman bulunur.

Gerçi askere alınmadan önce çıkardığı okültist derginin her sayısında ölümden sonraki hayatla ilgili bilgiler vermiş, insanların ölümden korkmamaları gerektiğini savunmuş, ruh göçü üzerine uzun yazılar yazmıştı, ama cephede durum farklıydı, enayi gibi postu deldirmenin âlemi yoktu.

O sıra, Başçavuş Vanyek piştiden sıkılmış olacak ki, aşçıya dönüp, “Hadi,” dedi, “sen bize şu ruh göçünü anlat biraz.”

Ne ki, Şvayk, aşçıdan erken davranıp, “Ben de duymuştum,” diye araya girdi, “ruhlar oradan oraya sıçrar dururmuş. Yıllar önce kendimi eğitmeye karar vermiştim. Sözüm meclisten dışarı, karacahilin teki olarak kalmayayım diyordum. Bir gün kalktım, Prag’daki Sanayi Odası’nın okuma

salonuna gittim. Girip bir şeyler okuyacağım. Ama kılık kıyafet köpeklere ziyafet. Benim gibi bir âdembabayı içeri sokmadılar elbet. Kendimi kapının önünde buldum. Paltoları yürüteceğimi falan sandılar zahir. Bunun üzerine, düşündüm taşındım, bir gün bayramlıklarımı giyip müze kitaplığına gittim; bir arkadaşımla birlikte, ruh sıçraması üzerine bir kitap ödünç aldık. İşte orada okudum: Bir Hint hükümdarı öldükten sonra domuz olarak gelmiş dünyaya. Derken, domuzu kesmişler; bizim hükümdar bu kez de maymun olmuş. Sonra maymundan fino köpeğine, fino köpeğinden de herkesin önünde eğildiği bir vezire dönüşmüş. Sonradan, askere gittiğim zaman çaktım vaziyeti; işin ilmine vâkıf oldum: Tüm omzu kalabalıklar neferlere ya domuz diye bağırıyorlardı, ya öküz ya da eşek. Bu durumda, bu zavallı neferlerin bin yıl önce büyük birer komutan, şanlı generaller olmaları gerekiyordu. Ama savaş patlak verdi mi, ruhun bedenden bedene dolaşması iyice gülünç bir hal alır. Düşünsenize, muhabere onbaşısı, subay mahfili aşçısı ya da bitli piyade olana kadar kim bilir kaç ruh değiştirmek gerekir! Bakın anlatayım: Birden kahrolası bir bomba adamı paramparça eder, ruhu da hoop topçu taburunun beygirlerinden birine sıçrar. Derken, çok daha büyük bir bomba topçu taburunu havaya uçurur ve merhumun ruhunun sıçradığı beygir de mevta olur. Bu sefer ruh beygirden uçar, yük trenindeki bir ineğin içine girer. İneği kesip askere gulaş yaptılar mı, hapı yutarız. İneğin ruhu gulaştan bir muhabere onbaşısına, ondan da...”

Şvayk’ın bu sözlerinden fena halde alınan Kodunski, “Ne biçim konuşuyorsun kardeşim?” dedi. “Hep beni mi maytaba almak zorundasın yani?”

Şvayk, olanca saflığıyla, “Baksana,” dedi. “Sen sakın patlak gözlü özel hafiye Kodunski’nin akrabası olmayasın! Aslında özel hafiyeleri çok severim ben. Yıllar önce Stendler adında bir özel hafiyeyle askerlik yapmıştım. Herifin kafası o kadar lobuta benzerdi ki, başçavuşumuz bakıp bakıp askerde on iki yıldır sürüyle lobut kafalı gördüğünü, ama en korkunç kâbuslarında bile böylesini görmediğini söylerdi. ‘Bak, Stendler,’ derdi hep, ‘eğer bu yıl tatbikat olmasaydı, senin şu lobut kellen askerde bir boka yaramazdı. Ama tatbikattayız ya, bayağı işe yarayabilir kafan. Neden diye sorarsan, bizim topçu senin kellenden iyi nirengi noktası mı bulacak?’ Başçavuşun maytaba almaları bu kadarla kalsa, gene iyi. Bazen yürüyüş sırasında Stendler’i beş yüz adım öne çıkarır, sonra da, ‘İstikamet, lobut kafa!’ diye emir verirdi.

Gel gör ki, anladığım kadarıyla, Stendler özel hafiyelikte de pek bahtsız bir adamdı. Kantinde otururken, bize sık sık başına gelenleri anlatırdı. Öyle işler alırmış ki, gel de çık içinden. Mesela, herifin teki öfkeyle bürodan içeri dalar, 'Karımın biriyle ilişkisi var galiba!' dermiş. 'Önce ilişkisi olup olmadığını doğru dürüst anlayacaksın. Varsa, o zaman hangi namussuzla nerede ne halt karıştırıyor, onu ortaya çıkaracaksın!' Ama bazen de tam tersi olurmuş; kıskanç bir kadın karşısına dikilir, kocasının hangi şıllıkla kırıştırdığını bulmasını istermiş. Stendler okumuş bir adamdı; söz misali, boynuz durumlarından laf ederken bile kibarlığı elden bırakmaz, müşterilerin hepsinin karısını ya da kocasını iş üstünde yakalatmak istediğini anlatırken ağlamaklı olurdu. Onun yerinde başka biri olsa, belki de pek sevinir, hatta zevkten dört köşe olurdu. Ama bizim Stendler böyle durumlardan hiç hazzetmediğini, artık böyle rezilliklere katlanamadığını söylerdi. Peşine düştüğü çiftleri hangi pozisyonlarda yakaladığını anlatırken, hepimizin ağzı kızarmış domuz sosisinin kokusunu almış aç köpekler gibi sulanırdı. Dahası, kışlaya kapatıldığımız hafta sonlarında, kalemi kâğıdı alır, pozisyonları tüm ayrıntılarıyla çizerdi. 'İşte,' derdi, 'falanca hanımla filanca beyi tam bu durumda basmıştım.' Adreslerini bile verirdi. Bu işlerden çok çekmişti. 'İnanın, kadın tarafından da, erkek tarafından da az sopa yemedim!' diye anlatırdı. 'Ama bunların hiçbiri rüşvet almak zorunda kaldığım durumlar kadar üzmezdi beni. Hele bir rüşvet var ki, herhalde hayatımın sonuna kadar unutmayacağım. Herif de, karı da çırılçıplaktılar. Üstelik, salaklar kaldıkları otel odasının kapısını kilitlemeyi unutmuşlardı! Çok şişman oldukları için yatağa sığamamışlar, halının üstünde düzüşüyorlardı, encikler gibi. Halı pislik içinde, sigara izmaritinden geçilmiyor. Ben içeri girince ikisi de ayağa fırladı. Adam karşıma dikilip elini Adem babamızın incir yaprağı gibi takım taklavatının üstüne koydu. Kadına gelince; hemen arkasını döndü. Bir de ne göreyim: Halının bütün şekilleri olduğu gibi sırtına çıkmış, sigara izmaritlerinden biri de iki poposunun arasına sıkışmış. "Bağışlayın, Bay Zemek," dedim, "ben Kodunski'nin bürosundan özel hafiye Stendler. Karınız hanımefendi, sizleri suçüstü yakalamam için tuttu beni. Az önce yasadışı bir ilişki içinde bulunduğunuz hanım da, yanılmıyorsam, Bayan Grotova." Hayatımda bu kadar soğukkanlı bir adam görmedim. "Özür dilerim," dedi hiçbir şey olmamışçasına, "izin verirseniz giyineyim. Efendim, aslına bakılırsa şu olup bitenin bir tek sorumlusu var, o da karım. Beni bu uygunsuz ilişkiye iten,

onun yersiz kıskançlıkları. Ruhunu kuşku kaplamış kadıncağızın, bana zerre kadar güvenmediği gibi her gün sabahtan akşama kadar hakaretler yağdırıp durur. Neler çekiyorum, bilemezsiniz. Şimdi bu kepazeliği gelin de örtbas edin bakalım.” Sonra, olanca sakinliğiyle, “Yahu, pantolonum nereye gitti!” demesin mi! “Yatağın üstünde,” demek zorunda kaldım. Giyinirken hâlâ anlatıyordu:

“İş bu noktaya geldiyse boşanıver canım derler, ama istediğin kadar boşan, rezaleti örtbas edemezsin ki! Hem boşanmak da birçok şeyi göze almayı gerektirir. Bir kadının yapacağı en iyi şey sabretmek ve rezalete yol açacak hiçbir davranışta bulunmamak. Size gelince, ne yaparsanız yapın. Hanımefendiyle baş başa bırakıyorum sizi.” Bu arada, Bayan Grotova yatağa girmişti. Bay Zemek elimi sıktı, çıkıp gitti.'

Bay Stendler daha bir sürü şey anlattı; geçmiş zaman, hepsi hatırımda kalmamış, ama hatırladığım kadarıyla aktarayım dilerseniz. Söylediğine göre, yatakta öylece yatmakta olan kadınla sohbete dalmış. Evliliğin herkesi hemencecik mutluluğa eriştirecek bir kurum olmadığından, evlilikte şehveti bastırmak gerektiğinden falan dem vurmuş. Galiba şöyle anlatmıştı: ‘Laf yürüyedursun, bendeniz yavaştan soyunmaya başladım. Anadan üryan kaldığımda, artık azgın bir geyik gibi hissediyordum kendimi. Tam o sırada, eski dost Bay Stak içeri girmesin mi! Bizim rakibimiz Bay Stern’in bürosunda çalışan bir özel hafiyeydi o da. Meğer Bay Grot da karısı Bayan Grotova’nın bir âşığı olduğundan kuşkulanmış, bu boynuzlama sorununu araştırması için Bay Stak’ı tutmuş. Stak, içeri girer girmez, ‘Vay canına!’ dedi, ‘Bay Stendler Bayan Grotova ile uçuş halinde, helal olsun!' Hepsi o kadar, kapıyı kapatıp sessizce çıktı gitti. Bunun üzerine, Bayan Grotova, ‘Hemen giyinmek zorunda değilsiniz,’ dedi. ‘Nasıl olsa olan oldu. Hadi, gelin yanıma.’ Hiç kaçırır mıyım, ‘Emriniz olur hanımefendi,’ dedim ben de, ‘yeter ki siz isteyin.’ Sonra neler saçmaladım, bilmiyorum. ‘Karı-koca bozuşursa, cezasını çocuklar çeker,’ gibisinden bir şeyler söylediğimi hatırlıyorum, o kadar.’ Sonracığıma, bizim Stendler işi bitirip çarçabuk giyinmiş, otel odasından vınlamış. O saat, patronu Bay Kodunski’ye her şeyi anlatmaya karar vermiş, ama önce bir meyhaneye uğrayayım da bir tek atayım demiş. Büroya döndüğünde ise, çok geç kaldığını fark etmiş. Meğer Stak, patronu Bay Stern’in emriyle dosdoğru Bay Kodunski’ye gitmiş, olup biteni bir bir anlatmış. Öfkeden deliye dönen Bay Kodunski de, yememiş içmemiş, görev başındayken rakip dedektiflik bürosu tarafından iş üstünde

yakalanan kocasının canına okuması için Bayan Stendlere haber salmış hemen. Ne zaman bu konu açılsa, Bay Stendler, ‘O günden sonra kafam biraz daha lobuta benzedi,’ derdi. Yaa, işte böyle. Hadi bakalım, piştiye devam.”

Yeniden piştiye oturdular.

Tren Moşon İstasyonu’nda durdu. Akşam olduğundan, kimsenin vagonlardan inmesine izin verilmedi.

Tren yeniden yola koyulduğunda, trenin tekerleklerinin ray üstündeki tekdüze tıkırtılarını bastırmak istercesine, vagonlardan birinden yanık bir feryat yükseldi. Kaşperske Hori’den bir Alman askerinin türküsü, Macar ovalarına ağır ağır inen gecenin sessizliğinde ortalığı inletiyordu:

İyi geceler, kardeşler, iyi geceler!
Yüreği tükenmiş, bitkin bedenler.
Uzun, yorucu bir günün sonunda,
Dalar bizim ırgatlar derin uykulara.
Gecenin kollarında, gün ola harma ola.
İyi geceler, kardeşler, iyi geceler!

Ansızın, “Kes sesini ulan, hayvan oğlu hayvan!” diye bir ses duyuldu ve yanık türkü o anda kesiliverdi.

İçli askeri pencerenin önünden çekip aldılar.

Kaldı ki, millet derin uykulara falan değil, kâğıt oynamaya dalmıştı. Şvayk’ın bulunduğu vagonda da, duvara asılı idare lambasının ışığında pişti oynanıyor, her piştide zafer çığlıkları atılıyordu. Herkes mutlu görünüyordu; sanki kendilerini kanlı çarpışmalar ve kıyımların beklediği cepheye götüren bir hayvan vagonunda değil, Prag’da bir kahvedeydiler.

Onlar piştinin kralını oynayadursunlar, gerçek krallar çok uzaklardaki savaş meydanlarında yoksul kullarını kukla gibi oynatıyorlardı.

Subayların bulunduğu vagonda ise, yolculuğun başından beri tuhaf bir sessizlik hüküm sürmekteydi. Tüm subaylar bez ciltli küçük bir kitaba, Ludwig Ganghofer’in “Babaların Günahları” adlı romanına gömülmüşlerdi.

Hepsi de kitabın 161. sayfasını okuyordu. Pencerenin önünde oturan tabur komutanı Yüzbaşı Sagner'in elinde de aynı kitap vardı ve o da 161. sayfayı açmıştı. Pencereden dışarıya bakarken, bu kitabın ne işe yarayacağını en açık biçimde nasıl açıklayacağını düşünüyordu. Açıklayacakları çok gizliydi.

Vagondaki öteki subaylar ise, Albay Schröder'in keçileri kaçırdığı kanısındaydılar. Gerçi eskiden beri kaçığın teki olduğunu bilmiyor değildiler, ama onu hiç böylesine delirmiş görmemişlerdi. Tren kalkmadan, subayları son bir kez toplamış, hepsine Ludwig Ganghofer'in "Babaların Günahları" adlı kitabından birer tane dağıtılacağını bildirmişti.

Büyük bir sır açıklarcasına, "Beyler," demişti, "161. sayfayı dikkatle okuyun!" Şimdi hepsi bu sayfayı okuyup duruyorlar, ama hiçbir şey anlamıyorlardı. Kitabın 161. sayfasında, Martha adında bir kadın, önünde durduğu yazı masasının çekmecesinden bir oyun metni çıkarıyor, sonra da yüksek sesle, seyirci bu oyunun kahramanına çok acıyacak, diye düşünüyordu. Ardından, Albert diye bir adam beliriyor, durmadan espriler patlatıyordu. Her şey o kadar saçma, o kadar anlaşılmazdı ki, Teğmen Lukaş hırsından ağızlığını ısırdı.

Herkes, "İhtiyar iyice kafayı yemiş," diye düşünüyordu. "Artık iflah olmaz. Yakında Savunma Bakanlığına alırlar herhalde."

Yüzbaşı Sagner, söyleyeceklerini kafasında toparladıktan sonra oturduğu yerden kalktı. Bu konuda en küçük bir yeteneği olmadığı için, 161. sayfanın önemini nasıl açıklayacağını düşünmek epey zamanını almıştı.

Daha önce subaylara seslenirken hep "Sevgili dostlarım" derdi; oysa bu kez, tıpkı o albay bozuntusu gibi "Beyler" diye başladı konuşmasına.

"Evet, beyler..." Ve bir akşam önce albaydan Ludwig Ganghofer'in "Babaların Günahları" adlı kitabının 161. sayfasıyla ilgili ne talimat aldığını anlatmaya koyuldu.

Büyük bir ciddilikle, "Evet, beyler," dedi, "yeni şifre sistemiyle ilgili çok gizli bir açıklama yapıyorum." Harp Okulu öğrencisi Biegler, hemen cebinden kâğıt kalem çıkardı, büyük bir heyecanla, "Ben hazırım Komutanım," dedi.

Herkes dönüp okulda da salaklığıyla ün salmış olan bu çakala baktı. Cepheye gönüllü gelen bu geri zekâlı, okul komutanıyla ilk görüşmesinde, adamcağız daha ağzını bile açmadan asıl adının Bügler olduğunu, Bügler

von Leuthold ailesinden geldiğini, aile armalarında leylek kanadına takılı bir balık kuyruğu bulunduğunu söylemişti.

O günden sonra, Biegler'e "balık götlü leylek" adı uygun görülmüştü. Ama acemi çaylak kendisiyle acımasızca alay edenlere hiç aldırmıyor, askerliğin ilmini almak için çok ciddi bir çaba harcıyordu. Okulda verilen bilgileri sünger gibi emiyor, askerlik ve savaş tarihiyle ilgili ne bulursa okuyor, sonra da her karşısına çıkana omzu kalabalıklardan biriymişçesine bilgiçlik taslamaya kalkıyordu. Ne ki, kimsenin ciddiye aldığı yoktu, lafı ağzına tıkıp dalgalarını geçiyorlardı fukarayla.

Yüzbaşı Sagner, "Kendine gel Biegler," dedi. "Ben söz vermedikçe sakın ağzını açma. Sana fikrini soran oldu mu? Aklına turp sıkayım, e mi! Ben sana çok gizli bir bilgiden söz ediyorum, sen defterine yazmaya kalkıyorsun. Yazdıkların birinin eline geçecek olsa, kendini divanıharpte bulursun."

Gel gör ki, Biegler'in en berbat alışkanlıklarından biri de, herkesi kötü niyetli olmadığına inandırmaya çalışmaktan asla vazgeçmemesiydi.

"Emredersiniz Komutanım," dedi. "Ama gene de söylememe izin verin efendim. Defterim birilerinin eline geçse de kimse bir şey anlayamaz, çünkü stenoyla yazıyorum ve benden başka kimsenin çözemeyeceği simgeler kullanıyorum. Benimki İngiliz sistemi."

Subaylar Biegler'e kötü kötü baktılar. Yüzbaşı Sagner ise ellerini çaresizlikle iki yana açarak sözünü sürdürdü:

"Sahra telsizlerinde kullanılacak yeni şifre sisteminden söz ediyordum. Ludwig Ganghofer'in 'Babaların Günahları' adlı romanının 161. sayfasını neden hatmetmeniz gerektiğini anlamadıysanız, anlatayım. Bağlı olduğumuz kolordu kurmayının kullanmamıza karar verdiği yeni şifre sisteminin anahtarı o sayfada. Bildiğiniz gibi, cepheden gönderilecek önemli mesajları şifrelemenin birçok yöntemi vardır. Kullanacağımız en son yöntem, yerine koyma yöntemidir. Böylece geçen hafta alay karargâhtan size verilen şifreler ve şifreleme yönergelerinin geçerliliği kalmamıştır."

Meraklı öğrenci Biegler, "Arşidük Albrecht'in sistemi," diye mırıldandı kendi kendine. "8922 = R, Gronfeld yönteminden yararlanılmış."

Yüzbaşının sesi vagonda çınladı:

"Yeni sistem çok basit. Albay bana bizzat açıkladı. Beyler, diyelim, 'Nokta 228'de sola mitralyöz ateşi açılacak' emrini alacağız. O zaman, şöyle bir telsiz mesajı gelecek: 'Şey - ile - biz - ki - biz - bakarız - vaat -

Martha -siz - ki - endişeli - sonra - biz - Martha - biz - onu - biz -teşekkürler - iyi - son - biz - vaat - biz - geliştirilmiş - vaat - gerçekten - düşünüyoruz - düşünce - çok - kurallar - ses - son.’ Gördüğünüz gibi, son derece kolay; gereksiz bileştirmeler yok. Alay karargâhın tabura, taburun da bölüklere telefon etmesi yeterli. Bu şifreli mesajı alan komutan şöyle çözecek: ‘Babaların Günahları’ adlı kitabı alıp 161. sayfayı açacak ve karşı sayfanın, yani 160. sayfanın en yukarısındaki ‘şey’ kelimesini bulacak. Evet, beyler. 160. sayfadaki ilk ‘şey’ kelimesi, o sayfanın 52. kelimesi. O zaman, karşı sayfadaki, yani 161. sayfadaki yukarıdan 52. harfe bakacak ve bunun ‘N’ olduğunu görecek. Mesajdaki ikinci kelime ‘ile’ değil mi? Şimdi beni dikkatle izleyin, beyler. Bakıyoruz, ‘ile’ 160. sayfanın 88. kelimesi. Gözlerimizi hemen 161. sayfaya çeviriyoruz ve 88. harfin ‘o’ olduğunu görüyoruz. Evet, ‘Nokta’nın ‘No’sunu çözdük bile. Aynen devam ediyoruz ve emri bütünüyle çözüyoruz: ‘Nokta 228’de sola mitralyöz ateşi açılacak.’ Dâhiyane değil mi? Hem çok basit hem de anahtar olmadan çözülmesi imkânsız. Anahtar: Ludwig Ganghofer’in ‘Babaların Günahları' adlı kitabının 161. sayfası.’’

Subaylar, hiç ses çıkarmadan, Yüzbaşı’nın sözünü ettiği sayfalara bakıyorlar, örnek verilen kelimeler ve harfleri bulmaya çalışıyorlardı. Hiç de kısa sayılmayacak bir suskunluktan sonra Biegler’in kaygılı sesi duyuldu: “Komutanım, çok özür dilerim ama, bu şifre tutmuyor!’’

Gerçekten de, esrarengiz bir durumla karşı karşıyaydılar.

Tüm çabalarına karşın, Yüzbaşı Sagner dışında hiçbiri 160. sayfadaki kelimelerle 161. sayfadaki harflere denk düşüremiyorlardı.

Harp Okullu Biegler’in haklı olabileceğinden kuşkulanan Yüzbaşı Sagner, “Beyler,” diye kekeledi, “nasıl olur? Bendeki kitapta hepsi uyuyor birbirine, sizdekilerde nasıl uymaz ki?”

Biegler, “Komutanım, izin verirseniz açıklayayım,” diye lafa karıştı bir kez daha. “Ludwig Ganghofer’in romanının iki ciltten oluştuğuna dikkatinizi çekmek isterim. îlk sayfaya bakarsanız, hemen anlayabilirsiniz: ‘Roman, iki bölüm.’ Bizdeki romanın birinci cildi, sizdekiyse ikinci cilt. Dolayısıyla, bizim 160. sayfaların 161. sayfalara uymaması son derece doğal. Bizdeki kitap aynı kitap değil. Şifreli mesajın ilk kelimesinin ‘Nokta’ olduğunu söylüyorsunuz, oysa bizde ‘Sonra’ çıkıyor.”

Artık herkes Biegler’in sanıldığı kadar aptal olmadığını anlamıştı.

Yüzbaşı Sagner, “Tugay karargâhtan bana ikinci cildi verdiler,” dedi. “Belli ki bir yanlışlık yapılmış. Albay sizler için birinci cildi sipariş etmiş.” Sanki o çok basit şifre sistemini anlatmaya başlamadan önce her şeyi biliyormuş, çok önemsiz bir olaydan söz ediyormuş gibi konuşuyordu:

“Evet beyler, besbelli, tugay karargâhta bir karışıklık olmuş. Şifrenin ikinci ciltte olduğunu alaya bildirmemişler anlaşılan.”

Biegler zafer kazanmışçasına çevresine bakınadursun; Teğmen Dub, Teğmen Lukaş’ın kulağına eğilip, “Bizim ‘balık götlü leylek’, Sagner’i anasından doğduğuna pişman etti,” diye fısıldadı. “Helal olsun çocuğa!”

Ortalığa çöken suskunluktan utanmış olacak ki, Yüzbaşı Sagner, “Bak sen şu işe, ne gariplikler oluyor,” diye homurdandı. “Demek, tugay karargâhtakilerin de kafası çalışmıyor.”

Biegler’in inadı inattı; bir kez daha bilgiçlik taslayarak, “İzin verirseniz, bu konudaki düşüncemi belirtmek isterim,” dedi. “Bu tür gizli emirler, tabii eğer gerçekten çok gizliyse, bence tümenden tugay kalemine gönderilmemeli. Çok gizli konular kesinlikle gizli genelgeyle yalnızca tümen, tugay ve alay komutanlarına iletilmeli. Sardinya ve Savoy savaşlarında, Sivastopol’daki İngiliz-Fransız harekâtında, Çin’deki Bokser ayaklanmasında ve son Rus-Japon savaşında kullanılan şifre sistemlerini gayet iyi bilirim. Bu sistemler...”

Yüzbaşı Sagner, yüzünü buruşturarak, “Bütün bunlar bizi hiç ırgalamıyor, Biegler,” dedi. “Az önce açıkladığım sistemin sadece en iyi şifre sistemlerinden biri değil, aynı zamanda benzersiz bir sistem olduğundan kimsenin kuşkusu yok. Düşmanlarımızın karşı-casusluk birimleri ne bok yiyeceklerini bilemeyecekler. Kıçlarını yırtsalar şifremizi çözemeyecekler. Daha önce görülmemiş, yepyeni bir sistem bu.”

Ne ki, Biegler bildiğinden şaşmıyordu. Hafifçe öksürerek, “Komutanım,” dedi, “lütfen, Kerickhoff’un askerî şifrelemeyle ilgili kitabına dikkatinizi çekmeme izin verin. Sözünü ettiğim kitap, Askerlik Bilimi Ansiklopedisinin yayıncılarından kolaylıkla edinilebilir. Biraz önce bize açıklamaya çalıştığınız sistemi o kitapta tüm ayrıntılarıyla bulabilirsiniz Komutanım. Sistemi bulan, Napoleon döneminde Sakson ordusunda görev yapmış olan Albay Kircher’dir. O yüzden, Kircher’in kelime şifresi denmiştir. Mesajın her kelimesinin anahtarı karşı sayfadadır. Bu yöntem, sonradan, Teğmen Fleissner tarafından Askerî Şifreleme Rehberi’ adlı kitapta biraz daha geliştirilmiştir. Bu kitabı da Harp Akademisi’nin

yayınları arasında kolayca bulabilirsiniz Komutanım. Ama yanımda bir tane var, hemen arz edeyim.”

Biegler, kitabı çantasından çıkarıp sözünü sürdürdü:

“Fleissner de tıpatıp aynı örneği veriyor. İnanmıyorsanız, hepiniz bakabilirsiniz. Az önce sayın komutanımın verdiği örneğin tıpkı tıpkısına aynısı. Okuyorum:

Mesaj: Nokta 228’de sola mitralyöz ateşi açılacak.

Anahtar: Ludwig Ganghofer, 'Babaların Günahları', Cilt II.

Ve inanır mısınız, aynen şöyle devam ediyor: ‘Şey -ile - biz - ki - biz - bakarız - vaat - Martha...' falan filan. Biraz önce dinlediklerimizin kelimesi kelimesine aynısı.”

Söylenecek laf kalmamıştı. “Balık götlü leylek” yerden göğe kadar haklıydı.

Belli ki, ordu kurmayındaki generallerden biri işi kestirmeden halletmeye kalkmış; Fleissner’in askerî şifrelerle ilgili kitabını bulunca sorun kökünden çözülmüştü.

Bütün bu konuşmalar sırasında Teğmen Lukaş, yüreğinden taşan tuhaf bir öfkeyi bastırmaya çalışmış, her an bir şey söyleyecekmiş gibi dudağını ısırıp durmuştu. Gel gör ki, sonunda, aklından geçenlerden çok farklı bir şey söyledi.

Utanç duyuyormuşçasına, “O kadar kötümser olmanın âlemi yok beyler,” dedi. “Bilmeyen de sanır ki ilk kez böyle bir şey oluyor. Bruck’taki karargâhta şifre sistemi kaç kere değişti, bileniniz var mı? Hiç merak etmeyin, biz cepheye varana kadar şifre sistemi birkaç kez değişecektir. Gene de, bence asıl önemli olan bu değil. Cephede böyle şifreleri çözmeye vakit bulamazsınız. Siz şu verilen örnekteki gibi bir mesajın şifresini çözüp emri anlayana kadar, ne tabur kalır, ne tugay. Böylesi şifre sistemleri cephede bir işe yaramaz.”

Yüzbaşı Sagner, gönülsüzce onayladı:

“En azından kendi deneyimlerim de Teğmen Lukaş’ı doğruluyor. Sırbistan’da çarpışırken kimsenin şifre çözecek vakti olmamıştı. Gerçi siperlerde uzun süre beklendiği durumlarda şifrenin hiç öneminin kalmadığını söylemek istemiyorum. Ama şifrenin durmadan değiştirildiği de bir gerçek.”

Kafası biraz karışmış da olsa, durmadan geri çekildiği açıktı:

“Kaldı ki, kurmay subaylarımız artık karargâhla cephe arasında eskisi kadar şifre kullanmıyorlar. Bunun bir nedeni, sahra telefonlarımızın özellikle topçu ateşi altında yetersiz kalması. Söylenenler hiç anlaşılmıyor. Duyulmuyor ki anlaşılsın. Gereksiz bir karışıklık doğuyor üstelik.”

Bir an duraksadıktan sonra, kehanette bulunurcasına, “Karışıklık, savaş meydanında başınıza gelebilecek en kötü şeydir, beyler,” dedi.

Gene sustu, bir süre pencereden dışarı baktıktan sonra, “Az sonra Raab’da olacağız,” dedi. “Beyler, orada erlere yüz ellişer gram Macar salamı dağıtılacak. Yarım saat mola verilecek.”

Elindeki izlenceye baktı:

“4.12’de ayrılıyoruz. 3.58’de herkes vagonlarda olmalı. Trenden bölük sırasıyla inilecek. 11. Bölük falan. İstikamet: 6 numaralı kumanya deposu. Dağıtımın denetimi Biegler’de.”

Herkes, “Şimdi ayvayı yedin işte, muhallebi çocuğu,” dercesine Biegler’e bakadursun, gayretkeş Harp Okulu öğrencisi çantasından kâğıt kalemle bir cetvel çıkarıp kâğıda tüm bölükleri gösteren bir çizelge çizdikten sonra, komutanlara bölüklerinde kaçar kişi bulunduğunu sordu. Subaylar bölüklerinde tam olarak kaç er bulunduğunu bilmediklerinden, defterlerini açıp karmakarışık rakamlara baktılar ve o anda akıllarına gelen sayıyı söylediler.

O arada, Yüzbaşı Sagner, “Babaların Günahları” adlı kitabı çaresizce okumaya başlamıştı. Tren Raab İstasyonu’nda durduğunda, kitabı kapatıp, “Şu Ludwig Ganghofer de bayağı iyi yazarmış haa!” diye mırıldandı.

Teğmen Lukaş, tren durur durmaz aşağı atladı ve dosdoğru Şvayk’ın bulunduğu vagona koşturdu.

Şvayk ve öbürleri kâğıt oynamayı çoktan bırakmışlar, çene yarıştırıyorlardı. Teğmen Lukaş’ın emir eri Balon’a gelince; o kadar acıkmıştı ki, isyan bayrağını açmak üzereydi. “Subay vagonundaki hazretler kim bilir nasıl tıkınmışlardır!” diye homurdanıp duruyordu. “Halimiz toprak köleliğinden beter be kardeşim! Eskiden ordu böyle miymiş? Dedem hep anlatırdı: 1866 harbinde subaylar tavuk ve ekmeklerini erlerle paylaşırlarmış.”

Balon’un yakınmalarının sonu olmadığını bilen Şvayk, duruma el koymaya karar verdi. Tam Raab’a vardıkları sırada, “Senin deden de amma gençmiş haa!” dedi sevecenlikle. “Yalnızca 1866 harbini hatırladığına göre. Ronovski diye bir ahbabım vardı, dedesinin, toprak köleliği döneminde İtalya’da bulunduğunu anlatırdı. Adam İtalya’da tam on iki yıl askerlik yapmış, sonunda onbaşı rütbesiyle eve dönmüş. İş güç yok tabii. Ronovski’nin babası da ne yapsın, ihtiyarı yanına almış. Bir gün zorunlu çalışma için beyin topraklarına gitmişler. Koca koca kütüklerin arabaya yüklenip taşınması gerekiyormuş. Ama kütüklerden biri o kadar kocamanmış ki, yerinden oynatamamışlar. O zaman, Ronovski’nin dedesi demiş ki: ‘Bırakalım mübareği, kalsın yerinde. Uğraşmaya değmez.’ Tam o sırada oradan geçmekte olan avlak bekçisinin tepesi atmış, başlamış avaz avaz bağırmaya; sopasını kaptığı gibi dedenin üstüne yürümüş, ‘Yolu yok, o kütüğü arabaya yükleyeceksin!' demiş. Ronovski’nin dedesi de fena halde sinirlenmiş, ama, ‘Salak herif. Karşında eski bir asker duruyor,’ demekle yetinmiş. Ama bir hafta geçmemiş ki, eve bir celpname gelmiş, dede kendini gene İtalya’da askerde bulmuş. Bir on yıl daha orada kaldıktan sonra eve bir mektup yollamış; geri döndüğü zaman o avlak bekçisinin kafasını baltayla ikiye ayıracağını yazmış. Neyse ki, bekçi efendi Tanrı’nın sevgili kuluymuş, dede memlekete dönmeden eceliyle öbür dünyayı boylamış.”

Tam o sırada, vagonun kapısında Teğmen Lukaş belirdi.

“Şvayk, bırak tıraş kesmeyi de buraya gel,” dedi. “Sana bir şey soracağım.”

“Emredersiniz Komutanım. Buyurun Komutanım.”

Teğmen Lukaş, Şvayk’ı bir kenara çekip kuşkuyla gözlerinin içine baktı.

Yüzbaşı Sagner hüsranla biten şifre nutkunu çekerken, Teğmen Lukaş’ın aklına bir hafiyelik gelmişti. Aslına bakılacak olursa, böylesi bir hafiyelik yapmak için fazla bir zekâ gerekmiyordu; çünkü yola çıkılmadan bir gün önce Şvayk, Teğmen’in karşısında topuklarını çakıp şöyle bir tekmil vermişti:

“Komutanım, taburda teğmenler için bazı kitaplar var. Alay karargâhtan getirdim.”

Teğmenle Şvayk, trenden inip ikinci demiryolunu geride bıraktılar; bir haftadır cephane trenini bekleyen terk edilmiş bir lokomotifin arkasına

geçtiklerinde, Teğmen Lukaş dosdoğru sordu: “Şvayk, anlat bakalım, hani o sözünü ettiğin kitaplar vardı ya, ne oldu onlar?”

“Komutanım, doğrusunu isterseniz, bu çok uzun bir hikâye. Ama ben ne zaman uzun uzun anlatmaya kalksam, parlayıp öfkeleniveriyorsunuz. Hatırlıyor musunuz, bir gün savaş vergisiyle ilgili bir kâğıdı yırttığınızda, bir kitapta okuduklarımı anlatmaya kalkmıştım da çeneme yumruğu geçirivermiştiniz. Unutmuş olamazsınız, hani eskiden savaş çıktığında millete evlerindeki pencerelerin, bahçelerindeki kazların bile vergisini ödetirlermiş diye...”

Teğmen Lukaş, dayanamadı, “Bırak şimdi bunları,” diye sözünü kesti Şvayk’ın. Ama soracağını usturuplu sorması gerektiğinin farkındaydı, gizlilikten açık vermemeliydi, yoksa Şvayk rezili bu işten kârlı çıkardı gene. Onun için, “Ganghofer’i tanır mısın?” diye sordu.

Şvayk, birden meraklanarak, “Ganghofer de kim?” dedi.

Teğmen Lukaş, “Bir Alman yazar sersem herif!” diye yanıt verdi.

“Komutanım, şerefim üzerine yemin ederim, bugüne kadar hiçbir Alman yazarla tanışmadım. Ben sadece Ladislav Hayek adında bir Çek yazarla tanıştım hayatımda, Domajlitse’liydi. ‘Hayvanlar Âlemi’ dergisini çıkarıyordu; bir sefer, soysuz bir sokak köpeğini cins köpek diye satmıştım ona. Keyifli, tatlı bir adamdı. Yazdıklarını meyhanede yüksek sesle okumaya bayılırdı. Hikâyeleri o kadar acıklıydı ki, millet gülmekten yerlere yatarken bizimki hüngür şakır ağlar, herkese içki ısmarlardı. Biz de ona şu şarkıyı söylerdik: Domajlitse’nin kapısı, kırmızıdır boyası; onu boyayan ressam, kızların zamparası; ara ki bulasın şimdi, çoktan dürüldü defteri...”

Şvayk’ın şarkı söylemeye başladığını gören Teğmen Lukaş, dehşete kapılarak bağırdı:

“Ulan Şvayk, gene kendini sahnede sandın galiba! Opera şarkıcıları gibi uluyorsun, be adam! Ben sana ne soruyorum, sen bana ne anlatıyorsun! Bana sözünü ettiğin kitaplar var ya, onların yazarının Ganghofer olduğunu biliyor musun diye sordum, oğlum.” Sonra da, burnundan soluyarak öfkeyle patladı: “Ne oldu o kitaplar?” “Alay karargâhtan alıp tabura taşıdığım kitapları mı soruyorsunuz Komutanım?” dedi Şvayk. “Evet, efendim, tanıyıp tanımadığımı sorduğunuz adam tarafından yazılmışlardı. Alaydan bir telefon geldi; o kitapları tabura yollamak istiyorlarmış, ama getirecek kimse yokmuş.

Herkes kantine gitmiş, nöbetçi astsubay bile; cepheye hareket edilecek ya, subay kantininde son bir kez kafayı çekelim demişler. Evet, hepsi kantinde oturmuş içiyorlarmış Komutanım. Cepheye gidecek bölüklerden de kimseyi bulamamışlar. Ama Kodunski telefoncu olarak gönderilmeden önce, bana telefonun başından ayrılma demiştiniz ya, ben de oturmuş bekliyordum. İşte tam o sırada alaydan aradılar; herkesin arazi olduğunu söylüyor, ana avrat düz gidiyorlardı. Yukarıdan emir gelmiş, alaydan hücum taburuna gidecek bazı kitaplar varmış, tabur subaylarına dağıtılacakmış. Ben de, Sayın Komutanım, savaşta hiçbir işin ağırdan alınmaması gerektiğini çok iyi bildiğimden, tekrar telefona sarıldım, 'Ben kendim geliyorum, merak etmeyin, hepsini tabura taşırım,' dedim. Oraya vardığımda, ne göreyim, ağzına kadar kitap dolu koskoca bir çuval, gâvur ölüsü gibi. Sürüye sürüye tabura götürene kadar anam ağladı. Taburda, önce oturup şöyle bir soluklandım, sonra merakımı yenemeyip şu belimi büken kitaplarda ne varmış bir bakayım dedim. İşte o vakit, kafam karıştı. Neden karıştı diye soracak olursanız, alaydaki başçavuş, kendilerine gelen mesaja göre, taburdakilerin bu kitapların hangilerinin, hangi cildinin alınacağını gayet iyi bildiklerini söylemişti. Diyeceğim, iki cilt vardı. Bir birinci cilt, bir de ikinci cilt, düşünebiliyor musunuz! Hayatımda bu kadar güldüğümü hatırlamıyorum, şimdiye kadar onca kitap okudum, ama hiçbirine ikinci ciltten başlamadım. Olacak iş mi! Üstelik, başçavuş demişti ki: 'Bak, bunlar birinci cilt, bunlar da ikinci cilt. Subaylar hangisini okuyacaklarını biliyorlar.' Ben de, bu herifler kafayı yemişler herhalde, diye düşündüm. 'Babaların Günahları' gibi bir romanı okumaya tabii ki başından başlamak gerekir. Söylemesi ayıp, ben de çat pat Almanca bilirim de. Yahudi değiliz ki, sondan başa doğru okuyalım. Hatta, hatırlarsanız, subay mahfilinden döndüğünüzde, belki bir bildiğiniz vardır diye telefonda sordum size. Ne bileyim, belki savaş zamanı kitaplar tersinden okunuyordur; önce ikinci cilt, sonra birinci cilt. Hiç kuşkum yok, bana ne dediğinizi unutmamışsınızdır: 'Ulan, sersem tavuk! Duanın başında Yüce Tanrım, sonunda da amin demiyor musun!'"

Yüzü bembeyaz kesilen Teğmen Lukaş'ın hafifçe sendelerken lokomotifin basamağına tutunduğunu gören Şvayk telaşla atıldı: "Neyiniz var Komutanım? Başınız mı döndü?"

Teğmen'in solgun yüzünde en küçük bir öfke belirtisi yoktu. Yalnızca umutsuzluk ve çaresizlik okunuyordu bakışlarında.

“Devam et, Şvayk, devam et. Bir şeyim yok. İyiyim ben...”

Şvayk, yumuşacık bir sesle, “Emredersiniz Komutanım,” diye devam etti. “Tamamen aynı fikirdeyim sizinle. Az önce söylemiştim zaten, roman dediğin baştan sona doğru okunur. Kaç yıl oldu, hatırlamıyorum, Bakony Ormanında yaşayan Roja Şavanyi ile ilgili kanlı bir roman geçmişti elime. Ama ilk bölümünün yerinde yeller esiyordu; ne bileyim, belki de sayfaları koparılmıştı. Kitabın başını tahmin etmek zorunda kalmıştım. Demek istediğim, insan vurdukırdılı bir romanda bile ilk bölümü arıyor. Sonunda düşündüm taşındım, subayların birinci ciltten önce ikinci cildi okumalarının hiçbir işe yaramayacağı sonucuna vardım. Hem, tabura döndüğümde, alaydaki başçavuşun, ‘Subaylar hangi cildi okuyacaklarını biliyorlar,’ dediğini söylesem, beni maytaba almazlar mıydı? Neresinden baksam, tuhaf ve esrarengiz bir durum söz konusuydu. Kaldı ki, saygıdeğer subaylarımızın pek az okuduklarını biliyordum, üstelik savaşın ortasında...”

Teğmen Lukaş, “Acı bana, kes tıraşı, Şvayk,” diye yalvardıysa da para etmedi.

“Hatırlayacaksınız Komutanım, telefon açıp iki cildi de hemen isteyip istemediğinizi sormuştum. Ve siz de, az önce yaptığınız gibi tıraşı kesmemi, sizi böyle kitap taşıma falan gibi işlerle rahatsız etmememi söylemiştiniz. E ben de tabii ne yapayım, Teğmen Lukaş böyle düşünüyorsa öteki subaylar da böyle düşünüyorlardır, diye düşündüm doğrusu. Sonra bir de bizim Vanyek’e sorayım dedim, ne de olsa cephe tecrübesi var. Vanyek, ilk başta tüm subayların savaşın bir kır eğlencesi olacağını sandıklarını, cepheye değil de yaz tatiline gidiyorlarmış gibi yanlarına bir yığın kitap aldıklarını anlattı. Arşidüşesler, subaylara, cepheye götürmeleri için tonlarca şiir kitabı hediye etmişler; öyle ki, kitapların ağırlığı altında beli bükülen zavallı emir erleri, arşidüşeslerin de subayların da yedi sülalesinden bando mızıkayla geçmişler. Vanyek’e sorarsanız, bu kitaplar sigara sarmaya bile yaramamış, çünkü kâğıtları çok kalınmış; kabalığımı bağışlayın komutanım, ama o şiir kitapları helada kıç silmeye yaramış sadece. Zaten kitap okumaya fırsat olmamış ki! Ha bire geri çekilmek, oradan oraya tüymek zorunda kaldıklarından, kimsede kitap düşünecek hal kalmamış! Emir erleri de, bakmışlar ki bir halta yaramıyor, ilk top seslerini duyar duymaz kitaplardan kurtulmaya bakar olmuşlar. Varyek’in anlattıklarından sonra bir kez daha sizin fikrinizi alayım dedim, komutanım. Ve biliyorsunuz, tekrar telefona sarıldım, kitapları ne yapmam gerektiğini sordum size. Ve siz de

komutanım, hiç de yumuşak sayılmayacak bir sesle, inatçı ahmağın teki olduğumu, yanıma gelirseniz günümü göreceğimi söylediniz hatırladığım kadarıyla. Ben de, çaresiz, tabura romanın sadece birinci cildini getirdim, ikinci cildi şimdilik bizim bölükte bıraktım. İyi niyetimden kuşku duyacağınızı aklımdan bile geçirmem; kendi kendime dedim ki, subaylarımız herhalde ilkin birinci cildi okuyacak, ondan sonra tıpkı kütüphanelerde olduğu gibi ikinci cilt verilecek kendilerine. Ama tam o sırada cepheye hareket ediliyor dendi ve tekmil tabura tüm fazlalıkların alay deposuna bırakılması gerektiğini bildiren bir mesaj geldi. Tabii hemen Bay Vanyek'in tecrübesine sığındım gene; romanın ikinci cildinin fazlalık sayılıp sayılmayacağını sordum. Bay Vanyek de, uzun uzun, Sırbistan, Galiçya ve Macaristan'da yaşanan bahtsızlıklardan sonra cepheye hiçbir edebiyat kitabının götürülmediğini, yanımıza sadece gazete alabileceğimizi anlattı. Askerler cephede tütün ya da ot sarıp içiyorlarmış. Romanın birinci ciltleri çoktan tabura gönderildiğinden yapacak bir şey yoktu, ama ikinci ciltleri hemen depoya taşıdık."

Şvayk, bir an sustuktan sonra ekledi:

"Görmeliydiniz, Teğmenim, depo tam bir çıfıt çarşısıydı. Ne ararsanız vardı. Budyeyovitse'deki koro şefinin silindir şapkası bile oradaydı; hani alaya çağrıldığında kafasında..."

Teğmen Lukaş, derin bir iç çektikten sonra, "Sana bir şey söyleyeyim mi, Şvayk," dedi. "Yaptığın işin sonuçları hakkında en küçük bir fikrin yok. Sana geri zekâlı demenin de bir anlamı kalmadı artık, salaklığını tarif edecek söz bulamıyorum, be adam! Geri zekâlı demek, iltifat olur sana! Öyle bir halt karıştırdın ki, şimdiye kadarla dangalaklıklarının esamisi okunmaz bunun yanında. İşleri nasıl bok ettiğini bir bilsen, Şvayk... Ama nereden bileceksin ki... Yalnız, bana bak, o kitaplardan söz açılacak olursa, sakın ha ikinci cilt gönderilsin falan gibi bir şey söylediğimi ağzından kaçırayım deme... Birinci ciltlerle ikinci ciltler nasıl karıştı falan diye sorarlarsa, bilmezden geleceksin. Bu konuda en küçük bir fikrin yok, hiçbir şey bilmiyorsun, hiçbir şey hatırlamıyorsun. Sakın beni bu işe karıştırayım deme, anladın mı!.."

Teğmen Lukaş'a nöbet gelmişti sanki, öfkeden tir tir titriyordu. Şvayk, teğmenin bir an soluklanmasını fırsat bilip olanca saflığıyla sordu:

"Affınıza sığınırım, Komutanım, yalvarırım bağışlayın beni, ama ne halt karıştırdığımı öğrenemez miyim acaba? Bunu sorma küstahlığında

bulunuyorsam, bir daha sefere yapmayayım diye. İnsan hatalarından ders çıkarmalı. Demirci Adamek vardı, yanlışlıkla tuzruhu içmişti bir gün...”

Teğmen Lukaş, Şvayk’ın lafını ağzına tıkadı:

“Ulan, geçmişi kandilli! Sana hiçbir şey anlatacak değilim! Şimdi doğru vagonuna bakalım! Balon’a söyle, Budapeşte’ye vardığımızda bana bir ekmekle çantamdaki ciğer ezmesini getirsin. Vanyek’e de bok herifin teki olduğunu söyle. Herifçioğlundan tam üç kere bölükteki er sayısını istedim, oralı olmadı eşşoğlueşşek! Bugün o kadar lazım bana, ama elimde geçen haftanın listesi bile yok.’’ Şvayk, Almanca, “Emredersiniz Komutanım!’’ diye bağırdıktan sonra kendi vagonuna doğru ağır ağır uzaklaştı oradan.

Teğmen Lukaş, demiryolu boyunca yürürken kendi kendine söyleniyordu: “Suratının ortasına tokadı patlatmam gerekirken, arkadaşımmış gibi dertleşiyorum dürzüyle.’’

Şvayk, vagona büyük bir ciddiyetle girdi. Kendini çok önemli biri olarak görüyordu. Öyle müthiş bir iş yapmıştı ki, asla bilmemesi gerekiyordu.

Yerine otururken, “Başçavuşum,’’ dedi, “Teğmen Lukaş’ın keyfi yerinde bugün. Size, bok herifin teki olduğunuzu söylememi istedi. Sizden tam üç kere bölüğün tam listesini istemiş.”

“Canına yandığımın!” dedi Vanyek öfkeyle. “O takım çavuşlarına dünyayı dar edeceğim. Tembel köpekler kıçlarını kımıldatmaz, kendi takım listelerini getirmezlerse, ben ne halt edeyim! Götümden liste mi çıkarayım? Bizim bölük gibisini mumla araşan bulamazsın. Başka hiçbir bölükte böyle bir şey olmaz. Korktuğum başıma geldi işte. Biliyordum, düzen müzen hak getire. Mutfakta, bir bakıyorsun, karavana dört porsiyon eksik; ertesi gün, üç porsiyon fazla çıkıyor. Şu hastanede yatanların listesini bile doğru dürüst vermediler hayvan oğlu hayvanlar. Daha geçen haftaya kadar hasta listesinde Nikodem diye biri vardı; maaşların ödenme günü geldiğinde anlaşıldı ki, adam çoktan Budyeyovitse’deki hastanede incehastalıktan ölmüş. Tabii o arada zavallıcığın tayınlarını da mideye indirmiş reziller. Ay başında levazımdan birtakım tektip de almıştık adamcağız için; herhalde bizim şerefsizlerden biri yürütmüştür. Bir de teğmen tutmuş, bana bok herifin teki diyor. Bölüğünü kendisi düzene sokamıyor, benim elimden ne gelir!”

Vanyek, vagonun içinde volta atıp duruyordu:

“Ah, bölük komutanı ben olacaktım da göreceklerdi! İşler saat gibi tıkır tıkır yürürdü; bir teki bile elimden kurtulamazdı. Erbaşlardan günde iki kere sayım alırdım. Hepsi de dalgacı, bir halta yaramazlar. Bizim bölüktekilerin en kötüsü de takım çavuşu Zyka. Tek bildiği, şaklabanlık; adi herife, Kolarjik’in onun takımından alınıp yük trenine verildiğini söylersin, ertesi gün aynı sayımı verir sana öküz. Her gün bunlarla cebelleştiğim yetmiyormuş gibi, bir de bok herifin teki oluyorum. Teğmen elbette kendini sevdiremez. Bölük başçavuşuna aşağılık onbaşı muamelesi yapamazsın, kardeşim...”

Vanyek’i ağzı bir karış açık dinlemekte olan Balon sonunda dayanamadı, bu tatlı sohbete katılmaya kalktıysa da, daha iki çift laf edemeden başçavuş tarafından, “Kapa çeneni!” diye susturuldu.

Şvayk da, “Haa, az kalsın unutuyordum, Balon,” diye ekledi. “Teğmen’in emri var; tren Budapeşte’ye varır varmaz, kendisine bir ekmekle çantasındaki ciğer ezmesini götürecekmişsin.”

İnsan azmanı Balon, uzun kollarını şempanzeler gibi öne sarkıttı, kamburunu çıkarıp bir süre öyle kaldı. Gözlerini yerdeki pisliklerden kaldırmadan, umarsızlık içinde, “Ama ciğer ezmesi yok ki,” dedi. “Ciğer ezmesi yok. Baktım kokusu geliyor, çıkardım çantadan, yoksa bozulacaktı...” Sonra, derin bir iç çekip, “Tadına baktım!” diye öyle umutsuzca bağırdı ki, herkes durumu o saat anladı.

Balon’un karşısına dikilen Vanyek, “Ciğer ezmesini mideye indirdin, değil mi?” dedi. Bölükteki tek bok herif olmaktan kurtulmanın sevinci gözlerinden okunuyordu. Ayrıca, konuşmanın konusu değiştiği, doymak bilmez Balon’a ve yeni bir felakete odaklandığı için de keyfine diyecek yoktu. Tam Balon’a sıkı bir diskur çekmeye hazırlanıyordu ki, okültist Aşçı Yurayda elindeki *Pracnaparamita* adlı eski Hint sutraları kitabını bırakıp kara kara düşünerek süklüm püklüm oturan Balon’a döndü:

“Balon, kendini koyvermemelisin, kardeşim. Özüne ve yazgına olan güvenini yitirmemeksin. Başkalarının gözüyle değerlendirme kendini. Örneğin, başkasının yemeğini yedin ve başın belaya mı girdi, kendi kendine şu soruyu soracaksın: Ciğer ezmesiyle aramda nasıl bir ilişki var benim şimdi?”

Şvayk ise, hayattan bir örnek vermeyi daha uygun gördü:

“Daha geçen gün sen kendin söylememiş miydin, Balon, evde domuz kesecekler diye? Cepheye varır varmaz yerini bildirecektin de, koca bir

jambon yollayacaklardı hani. Şimdi, o jambon bölüğe geldi diyelim; biz de, başta başçavuş olmak üzere, birer parça kesip yedik. Sonracığıma, diyelim, çok hoşumuza gitti, birer parça daha kesip lüplettik. Çok geçmeden, koca jambon, Postacı Kozel'le aynı kaderi paylaştı. Şimdi ne ilgisi var, Postacı Kozel de nereden çıktı diyeceksin ama, dinle bak. Bu Kozel'de kemik erimesi vardı. Önce ayağını bileğinden kestiler, sonra dizine, ardından kalçasına kadar biçtiler zavallıcığı. Eğer tam zamanında öbür dünyayı boylamasaydı, Tanrı bilir, kalem gibi yontup duracaklardı garibi. Şimdi, sen nasıl teğmenin ciğer ezmesini yediysen, say ki biz de senin jambonu yedik bitirdik."

Balon, şaşkınlık içinde, aptal aptal bakıyordu.

Başçavuş, "Teğmen'in emir eri olarak kaldıysan," dedi, "bunu benim çabalarıma ve becerikliliğime borçlusun. Yoksa seni sıhhiyeye vereceklerdi, cephede sedyeyle yaralı taşıyacaktın. Dukla'da bizim sıhhiye başçavuşu, dikenli tellerin orada karnından vurulan bir askerin getirilmesi için peş peşe tam üç sedyeci timi yolladı. Üç seferinde de kafalarına kurşunu yiyip orada kalakaldı hepsi. Adamı ancak dördüncü tim alıp getirebildi, ama geldiklerinde zavallıcık çoktan ölmüştü."

Balon, kendi daha fazla tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Şvayk, aşağılayıcı bir sesle, "Utan, utan," dedi. "Asker adam ağlar mı..."

"Ben kim, askerlik kim," diye inledi Balon. "Haklısınız, açgözlünün tekiyim, hiç doymuyorum. Evdeki hayatım gözümde tütüyor. Biz ailecek böyleyizdir. Bir keresinde, babacığım, toprağı bol olsun, Protivin'de bir lokantada bir oturuşta elli sosisle iki somun ekmek yiyeceğine bahse tutuşmuş ve kazanmıştı, hiç unutmam. Ben de bir seferinde, bahis üzerine dört kazla iki tencere kapuska yemiştim. Bir gün de, evde öğle yemeği yendikten sonra, baktım, hâlâ midem kazınıyor. Ne yapayım? Bakkaldan bira aldırdım, indim kilere. Koca bir bardak birayla iki kilo domuz etini dakkasında gövdeye indirdim. Evde Vomel adında yaşlı bir hizmetkârımız vardı. Bana hep, 'Önüne ne konsa yalayıp yutuyorsun evladım,' derdi. 'Manda gibi yenmez ki! Göt göbek saldın şimdiden!' Bir gün, çok eskiden dedesinden dinlediği bir hikâye anlatmıştı: Onların orada obur bir köylü varmış. Obur ne kelime, kör boğaz. Sonra bir gün bir savaş patlamış, toprağın beti bereketi kalmamış, tam sekiz yıl hasat alamamışlar, keten tohumundan ekmek yapmaya başlamışlar. Azıcık süt buldukları gün bayram ediyorlarmış. Obur köylüye gelince, kıtlığın haftasına cavlağı çekmiş..."

Balon, keder içinde, “Tanrı, insanları cezalandırır, ama asla terk etmez onları,” dedi.

Şvayk, “Bu dünyaya oburları yollayan Tanrı Baba, onları doyurmasını da bilir,” diye araya girdi. “Ağaca bağladılar, adam olmadın; şimdi seni ne etsinler, cepheye gönderseler yeridir. Ben teğmenin emir eriyken gözü kapalı güvenirdi bana, lokmasını çalacağım aklının ucundan bile geçmezdi. İyi bir yemek çıktı mı, ‘Sen ye, Şvayk,’ derdi, ‘karnım o kadar aç değil, bana biraz bir şey ayır, gerisini sen ye.’ Prag’da olduğumuz günlerde ara sıra yemek almaya lokantaya yollardı beni. Gene de, belki ona getirdiğim yemeği az bulur da, yolda yemiş olmamdan kuşkulanır diye ödüm kopardı. Lokantadan verdikleri yemek gözüme az görünürse, cebimdeki son metelikle bir porsiyon daha alırdım ki, karnı iyice doysun, hakkımda kötü düşünmesin. Ama sonunda durumu çaktı bir gün. Her zaman lokantadan yemek listesini getirirdim, o da listeyi inceleyip yemek seçerdi. O gün canı güvercin dolması istedi. Ne ki, lokantadan bir porsiyon diye yarım güvercin verdiklerini görünce, teğmen yarısını benim yediğimi düşünmesin diye, kendi paramla bir porsiyon daha aldım. Tesadüfe bakın ki, o gün öğleye doğru Teğmen Şeba bize uğradı. Belli ki, beleş yemek peşindeydi. Tanrı’nın talihli kuluymuş; bir güzel tıkındıktan sonra bizim teğmene döhüp dedi ki: ‘Bunun bir porsiyon olduğuna dünyada inanmam. Hiçbir lokantada porsiyon olarak bütün güvercin vermezler. Bugün elime para geçerse, senin şu lokantandan ben de yemek ısmarlayacağım. Doğru söyle, çift porsiyondu, değil mi?’ Teğmenim de, öğle yemeğine kimseyi beklemediği için bana tek porsiyonluk para verdiğini söyledikten sonra bana dönüp, ‘Yalanım varsa söyle Şvayk,’ dedi. Hemen doğruladım teğmeni tabii. Bunun üzerine, Teğmen Şeba’ya, ‘Gördün mü?’ dedi. ‘Çift porsiyon falan değil. Dahası var; Şvayk’ın geçen hafta getirdiği yemekleri saysam aklın durur: koca bir kâse şehriye çorbası, iki kaz butu, bol soslu bir biftek, sonracığıma kocaman bir tütsülenmiş domuz butu, yanında da tepeleme kabak ve patates!’"

Ağzının suyu akan Balon, “Yeter, Şvayk, bana ne kastın var!” dedi yutkunarak.

Şvayk devam etti:

“İşte o zaman iş çığrından çıktı. Teğmen Şeba, ertesi gün emir erini bizim lokantaya yemek almaya göndermiş; gel gör ki, emir eri ufacık bir tabak tavuklu pilavla dönmüş. Altı haftalık bir bebeğin kakası kadar; bilemedin,

iki kaşık. Teğmen Şeba da, tutturmuş yolda yemeğimin yarısını mideye indirdin diye. Bizim tertip bir suçu olmadığını anlatmaya çalıştıysa da para etmemiş. Teğmen, benim Teğmen Lukaş'a götürdüğüm yemekleri saydıktan sonra tokadı patlatıvermiş suratının ortasına. Zavallıcık tokadı sineye çekmiş ama, ertesi gün soluğu doğruca lokantada almış, sorup soruşturduktan sonra gerçeği öğrenmiş elbet. Hemen gidip Teğmen Şeba'ya anlatmış. Teğmen Şeba da, ağzı torba değil ki büzesin, yememiş içmemiş, bir koşu gidip benim teğmene anlatmış. Bir akşam, gazetemi açmış, düşman komutanlarının savaşla ilgili demeçlerini okuyordum. Birden kapı açıldı, benim teğmen içeri daldı. Surat bembeyaz. Tepeme dikilip bas bas bağırmaya başladı: Yok, kaç çift porsiyonun parasını ben ödemişim öğrenmek istiyormuş; yok, inkârdan gelmem boşunaymış, her şeyi biliyormuş; enayilerin kralı olduğumu ne zamandır biliyormuş da, böyle bir delilik yapacağım aklının ucundan geçmezmiş. Öylesine rezil etmişim ki kendisini, önce beni vuracak, sonra da kendi kafasına bir kurşun sıkacakmış. 'Komutanım,' dedim, 'hatırlıyor musunuz, beni emir erliğinize kabul ettiğiniz gün, bütün emir erlerinin hırsız ve alçak olduğunu söylemiştiniz. Lokantanın porsiyonlarının çok küçük olduğunu görünce, yemekleri benim yediğimi sanıp benim de o alçaklardan biri olduğumu düşünmenizden korktum...'"

Balon, "Yüce Tanrım..." diye mırıldandıktan sonra Teğmen Lukaş'ın çantasını aldı, vagonun arka tarafına gitti.

Şvayk, "Benim bu lafım üstüne," diye devam etti, "Teğmen Lukaş ceplerini karıştırmaya başladı. Tek bir kapik bulamayınca da, elini yelek cebine attı, gümüş saatini çıkarıp bana verdi. Çok hislenmişti. 'Şvayk,' dedi, 'maaşımı aldığım zaman, hesabı çıkar da borcumu ödeyeyim. Saat de hediyem olsun. Bir daha da sakın böyle bir salaklık yapma.' Tabii, birkaç gün sonra ikimiz de meteliksiz kalınca, saati mecburen rehine verdiğimi söylememe gerek yok..."

Tam o sırada, Vanyek, "Hey, Balon, orada ne halt karıştırıyorsun?" diye sordu.

Bahtsız Balon, öksürük tuttuğu için yanıt veremedi. Çantayı açmış, Teğmen Lukaş'ın çantasında kalan son ekmeği tıkınıyordu...

İstasyondan, başka bir askerî tren daha geçmekteydi. Vagonlar, tıklım tıklım, Sırp cephesine gönderilen Alman alayının askerleriyle doluydu. Viyana'dan ayrılmanın heyecanını hâlâ yaşıyor olmalıydılardı ki, avazları çıktığı kadar bağırarak şarkılar söylüyorlardı:

Soylular soylusu Prens Eugene
Kararlıydı Belgrad Kalesi'ni almaya,
İmparatorun gücüne güç katmaya.
Sağlam bir köprü yapılsın buyurdu,
Geçsin süvariler köprüden dörtnala,
Katalım Belgrad'ı kutsal topraklara.

Posbıyıklı bir onbaşı, ayaklarını vagondan sarkıtmış arkadaşlarının omuzlarına dirseklerini dayayarak dışarı uzanmış, kalın perdeden haykırıyordu:

Ve kuruldu köprü Tuna Nehri'nin tepesine,
Geçti süvariler, top arabaları köprüden.
Ordular saf tuttu Belgrad önlerinde,
İntikam almak için Sırp rezillerinden.

İşte tam o sırada, onbaşı dengesini yitirdi, trenden uçtuğu gibi yol kıyısına dikilmiş bir kazığa geçti karınüstü ve öylece kaldı orada. Tren yoluna devam ederken, arka vagonlardaki askerler çoktan başka bir şarkı tutturmuşlardı:

Yiğitler yiğidi Kont Radetzki,
Ant içti düşmanın vahşi sürülerini
Hain Lombardiya'dan sürmeye.
Verona'da biraz oyalandı ama,
Taze kuvvet gelir gelmez yanına,
Duman etti karşısına dikileni.

Kazığa geçen savaş âşığı onbaşı oracıkta can vermiş, istasyonda görevli genç bir Macar askeri süngü takıp başında nöbet tutmaya başlamıştı. İşini o

kadar ciddiye alıyordu ki, kazığın başında hazır ola geçmiş, zafer kazanmışçasına dimdik duruyordu. Onu gören, onbaşıyı kazığa o geçirdi sanırdı. 91. Alay'ın hücum taburundan askerler trenden inip oraya yöneldiklerinde, bizimki anadiliyle karışık bağırmaya başladı: "*Nem szabat!* Yasak hemşerim! Askerî heyet gelecek, yasak!"

Aslan Asker Şvayk da meraklılar arasındaydı. Onbaşıyı görür görmez, "Bu asker savaşı bitirmiş," dedi. "Ama talihli adammış doğrusu; göbeğinden kazığa geçmiş, yeri yurdu belli. Kimse onu savaş meydanında aramak zorunda kalmayacak." Onbaşının çevresinde dolanıp dikkatle inceledikten sonra, "Kazık da kazıkmış haa!" diye söylendi. "Bağırsakları dışarı uğramış!"

Genç Macar hâlâ, "*Nem szabat! Nem szabat!* İstasyon komutanlığından askeri heyet gelecek. Yasak!" diye bağırıp duruyordu.

Birden, Şvayk'ın arkasından sert bir ses duyuldu: "Ne işin var burada?"

Harp Okulu öğrencisi Biegler'di. Şvayk, asteğmenin karşısında hemen selam durdu: "Emret Komutanım! Az önce cavlağı çekmiş şu zavallıya bakıyoruz Komutanım!" "Gene ortalığı mı karıştırıyorsun? Ne arıyorsun burada?"

Şvayk, ağırbaşlı ve sakin, "Ben hayatımda hiçbir zaman ortalığı karıştırmadım Komutanım," diye karşılık verdi.

Biegler'in arkasında duran askerler kıkır kıkır gülerken, Vanyek bir adım öne çıkıp, "Komutanım," dedi, "Posta Eri Şvayk'ı buraya olup biteni öğrensin diye teğmen gönderdi. Biraz önce subay vagonundaydım, taburun Posta Eri Matuşiç sizi arıyordu. Tabur komutanından emir gelmiş, derhal Yüzbaşı Sagner'i görecekmişsiniz."

Az sonra kalkış düdüğü çaldı, herkes vagonlara yöneldi.

Vanyek, Şvayk'la birlikte yürürken, "Etrafında biraz kalabalık gördün mü, ayarını kaçırıyorsun, Şvayk," dedi. "Bir gün başın fena halde belaya girecek. Farkında değil misin, o onbaşı Alman birliğinden; öyle laflar ediyorsun ki, herifin kazığa geçtiğine sevindiğini sanacaklar. Biegler'in iflah olmaz bir Çek düşmanı olduğunu bilmiyorsun sanki..."

Şvayk, en küçük bir kuşkuya yer bırakmayan bir sesle, "Ama ben hiçbir şey demedim ki," diye yanıtladı. "Kazık da kazıkmış, dedim; adamın bağırsakları dışarı uğramış, dedim, o kadar. Ne var bunda?"

Vanyek, yere tükürerek, "Yeter! Bu konuyu kapatalım artık!" dedi.

“Aslına bakarsan,” diye diretti Şvayk, “bağırsakları dökülmüş dökülmemiş, İmparator Hazretlerinin umurunda mı! Görevini yapıp yapmadığına bakar imparatorumuz! Oysa o...”

Vanyek, sözünü kesti:

“Hey, Şvayk! Bak, bak! Posta Eri Matuşiç ne biçim koşuyor subay vagonuna. Ulan, öyle koşulur mu, raylara takılıp düşecek herifçioğlu!”

Hiç kuşku yok ki, ikisi de, az önce Yüzbaşı Sagner ile gayretkeş Biegler arasında çok sert bir konuşma geçtiğinden habersizdi.

Yüzbaşı Sagner, “Yüz ellişer gram Macar salamının dağıtılmadığını bana nasıl bildirmezsin, Biegler!” demişti. “Kendim gidip bakmasaydım, askerlerin neden depodan eli boş döndüklerini anlayamayacaktım. Sanki emir verilmemiş gibi, subaylar da boş boş dolanıp duruyorlardı ortalıkta. Emrimi bal gibi duymuştun. Ben sana, bölükler düzeni bozmadan depoya gidecek, gene düzeni bozmadan vagonlara dönülecek, dememiş miydim? Gözünü üstlerinden ayırma, Biegler, disiplini elden bırakma, dememiş miydim sana? Salamların doğru dürüst dağıtılıp dağıtılmadığına bakmaz mı insan? Pencereden seni izledim. Dağıtımı falan iplemediğin yetmezmiş gibi, kazığa geçen Alman onbaşıyı seyre gittin. Şimdi de tutmuş, ukalâlık ediyorsun. Birileri ortalığı karıştırmasın diye bakmaya gittin, öyle mi? Yer miyim ulan ben!”

“Komutanım, 11. Bölük’ün Posta Eri Şvayk...”

“Bırak şimdi Şvayk’ı,” diye bağırmıştı Yüzbaşı Sagner. “Senin derdin, Teğmen Lukaş’a bok atmak, ama yemezler! Şvayk’ı oraya biz yolladık... Sana haksızlık ediyormuşum gibi bakma bana! Üstüne saygısızlık edeni, beni enayi yerine koymaya kalkanı, hiç acımam, inim inim inletirim! Sen bilgiçlik taslamaya devam et bakalım!.. Suyun ısındı senin... Cepheye varınca görürsün gününü... Dikenli tellerin oraya devriyeye yollayacağım seni, o zaman eşekten düşmüş karpuza döneceksin... Bir saattir karşımda dikilip duruyorsun, tekmil bile vermedin daha!”

“Bağışlayın Komutanım,[136] askerlere yüz ellişer gram Macar salamı yerine ikişer tane resimli kartpostal verildi, Komutanım...”

Biegler, tekmil verdikten sonra, General Wojnowich komutasındaki Savaş Bakanlığı Arşiv Dairesi’nce Viyana’da bastırılmış kartpostallardan ikisini tabur komutanına uzatmıştı. Kartpostalın bir yüzünde, bir Rus askeri

karikatürü görülüyordu. Sakalı göğsüne kadar inen bu Rus köylüsüne bir iskelet sarılmıştı. Karikatürün altında Almanca şöyle yazıyordu:

Zalim Rusya'nın yerle bir olduğu gün, tüm imparatorluğumuzun kurtuluş günü olacaktır.

Öbür kartpostal ise Almanya'dandı. Almanların, Avusturya-Macaristan savaşçılarına bir armağanıydı. Tepesinde "*Viribus unitis*" yazıyordu; altında da, Sir Edward Grey'i[137] darağacında sallanırken gösteren bir resim vardı. Hemen yanında, AvusturyalI bir askerle bir Alman askeri muzaffer bir edayla selama durmuşlardı.

Resmin altındaki şiir, Greinz'ın, düşmanlarımızı alaya alan "Demir Yumruk" adlı kitabından alınmıştı. Alman gazeteleri, kitaptaki şiirlerin düşmanın tepesine gülle gibi indiğini yazıyor, Greinz'ın "eşi benzeri görülmemiş bir mizah ve yergi ustası" olduğundan dem vuruyorlardı.

Darağacının altındaki şiirin çevirisi şöyleydi:

Bana kalsa, bir an duraksamazdım,
Sir Edward Grey'i hemen asardım,
Şu darağacında şimdi sallandırırdım,
Dünyayı onun şerrinden kurtarırdım.
Ama neyleyeyim, tek bir ağaç bile Razı gelmez gövdesini ödünç vermeye,
Bu kanı bozuk çekilsin diye yağlı ipe.
N'etsem yanaşmaz dallarını kirletmeye...

Yüzbaşı Sagner, "eşi benzeri görülmemiş mizah ve yergi ustası"nın şiirini henüz bitirmemişti ki, taburun Posta Eri Matuşiç subay vagonundan içeri daldı. Yeni bir emir gelip gelmediğini öğrenmek için Yüzbaşı Sagner tarafından istasyon komutanlığına gönderilmiş, tugaydan yollanan bir mesajla geri dönmüştü. Mesaj gayet açıktı, anlamak için şifre çözmek falan gerekmiyordu: "Yemek işini hemen bitirin ve Sokol'a ilerleyin." Yüzbaşı Sagner, düşünceli düşünceli başını salladı.

"Yüzbaşım," dedi Matuşiç, "istasyon komutanı sizinle görüşmek ister. Bir mesaj daha varmış."

İşte bunun üzerine, istasyon komutanı ile Yüzbaşı Sagner arasında çok gizli bir konuşma geçti.

Çok şaşırtıcı olmakla birlikte, ilk mesajın, tabura Raab İstasyonu’ndayken iletilmesi gerekiyordu: “Yemek işini hemen bitirin ve Sokol’a ilerleyin.” Şifresiz olarak, 91. Alay Hücum Taburu’na gönderilmişti; bir kopyası da hâlâ geride bulunan 75. Alay Hücum Taburu’na iletilecekti. İmza doğruydu: “Ritter von Herbert, Tugay Komutanı.” İstasyon komutanı, sesine esrarengiz bir ton vererek, “Son derece gizli, Yüzbaşım,” dedi. “Sizin tümenden gizli bir telgraf geldi. Tugay komutanınız çıldırmış. Tugaydan sağa sola buna benzer bir düzine mesaj yolladığı anlaşılınca, adamcağızı karga tulumba Viyana’ya götürmüşler. Budapeşte’ye vardığınızda herhalde bir mesaj daha bulacaksınız. Tugay komutanının tüm mesajlarının iptal edilmesi gerekiyor, ama henüz bu konuda herhangi bir talimat almış değiliz. Yalnızca tümenden gelen bir emir var elimde: Şifresiz telgrafların dikkate alınmaması isteniyor. Ama üstlerimden bir emir almadığım için bu telgrafları aktarmak zorunda kalıyorum. Üstlerim aracılığıyla kolordu komutanlığına sordurmaya kalktım, öğrendiğime göre hakkımda dava açılacakmış...”

Ardından, “Ben istihkâm subayıydım,” diye ekledi. “Galiçya’daki stratejik demiryolu hattının yapımında bulundum...”

Bir an durdu, sonra, “Komutanım,” dedi, “aslında biz kıdemliler cephede olmalıyız! Bugünlerde, bir yıllık gönüllü sivil demiryolu mühendisleri Savaş Bakanlığında cirit atıyor. Unutmadan, on beş dakikaya kadar hareket etmeniz gerekiyor... Hatırlıyorum, Prag’daki subay okulunda sizden bir üst sınıftaydım, paralel barda size yardım etmiştim de ikimize de izin yasağı vermişlerdi. Sonra sınıfta Alman öğrencilerle kavga etmiştiniz. Lukaş da sizinle birlikte dövüşmüştü. İçtiğiniz su ayrı gitmezdi o zamanlar. Telgrafta, istasyondan geçecek hücum taburunun subay listesini görünce, hatıralar canlanıverdi birden... Kaç yıl geçmiş... Lukaş’ı çok severdim...”

İstasyon komutanının sözleri, Yüzbaşı Sagner’in yüreğini burktu. Adamı çok iyi hatırlıyordu; subay okulunda Avusturya milliyetçiliğine karşı onun önderliğinde ıtıücadele etmişlerdi. Sonra herkes askerlik uğraşında ilerleme sevdasına kapılmış, her şey unutulup gitmişti. En kötüsü de, istasyon komutanının Teğmen Lukaş’tan söz açmasıydı; Yüzbaşı Sagner, Lukaş’ın hep küçümsenmesine çok üzülürdü.

Üstüne basa basa, “Teğmen Lukaş mükemmel bir subaydır,” dedi. “Tren ne zaman kalkıyor?”
İstasyon komutanı saatine baktı: “Altı dakikaya kadar.”
Sagner, “Gitsem iyi olacak,” dedi.
“Bana bir şey söylersin sanmıştım, Sagner.”
Sagner, “Tamam, peki, *nazdar!*” dedi ve oradan ayrıldı.

Yüzbaşı Sagner, tren kalkmadan vagona döndüğünde, tüm subaylar gelmişlerdi. Biegler dışında herkes kâğıt oynuyordu.

Biegler savaşlar, çarpışmalar, tatbikatlarla ilgili bir sürü belgeyi okumaya dalmıştı; yalnızca savaş meydanlarında nam salmış bir asker değil, aynı zamanda savaş edebiyatı alanında ünlü bir yazar olmak istiyordu. Evet, “balık götlü leyleksin hayattaki en büyük amacı, büyük bir savaş yazarı olmaktı. Yazmayı tasarladığı kitapların, dönemin militarizmini yansıtan başlıkları bayağı ilginçti. Gerçi henüz ortalıkta bir tek kitap bile yoktu, ama geleceğin yapıtlarının adları son derece umut vericiydi:

Büyük Savaş’ın Savaşçılarının Kişilikleri - Savaşı Kim Başlattı? - Avusturya-Macaristan’ın Siyaseti ve Dünya Savaşı’nın Kökenleri - Savaş Notları - Avusturya-Macaristan ve Dünya Savaşı - Savaştan Çıkarılması Gereken Dersler - Savaşın Patlak Vermesi Üzerine Söylev - Savaş Siyaseti Üzerine Düşünceler - Avusturya-Macaristan’ın Şanlı Günü - Slav Emperyalizmi ve Dünya Savaşı - Savaş Belgeleri - Dünya Savaşı Tarihi İçin Belgeler - Dünya Savaşı Günlüğü - Dünya Savaşı Üzerine Güncel Bir İnceleme - Birinci Dünya Savaşı - Dünya Savaşı’nda Hükümdarlığımız - Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Halkları Silah Altında - Dünyada Güç Mücadelesi - Dünya Savaşı Tecrübelerim - Savaş Günlüğüm - Avusturya-Macaristan’ın Düşmanları Nasıl Savaşıyor? - Zafer Kimin Olacak? - Subaylarımız ve Erlerimiz - Askerlerimizin Kahramanlık Anıları - Büyük Savaş’tan Anılar - Savaş Rüzgârları - Avusturya-Macaristan İmparatorluğumun Savaş Kahramanları - Demir Tugay - Cepheden Yazdıklarımdan Bir Seçki - Hücum Taburumuzun Kahramanları - Cephedeki Askerler İçin Elkitabı - Savaş Günleri ve Zafer Günleri - Cephede Gördüklerim ve Yaşadıklarım - Siperlerde - Bir Subay Anlatıyor - Avusturya-Macaristan’ın Yiğit Evlatları, İleri! - Düşman Uçakları ve Piyade Birliklerimiz - Muharebeden Sonra - Topçu Birliklerimiz - Sadık Vatan

Evlatları - Dünyanın Bütün İblisleri Bize Karşı - Savunma ve Saldırı Savaşı - Kan ve Barut - Ya Zafer Ya Ölüm - Esaretteki Kahramanlarımız.

Yüzbaşı Sagner, Biegler’in başına dikilip yazdıklarına bir göz attıktan sonra, bütün bunların ne anlama geldiğini sordu.

Biegler, içten bir coşkuyla, her başlığın yazacağı bir kitabın adı olduğunu, o başlıkların hepsini kitap olarak yayımlayacağını anlattı.

“Savaşta ölürsem hatırlanmak istiyorum, komutanım. Alman profesör Udo Kraft’ı örnek alıyorum kendime. 1870 yılında doğan Kraft, dünya savaşı çıkar çıkmaz gönüllü yazılmış, 22 Ağustos 1914 günü Anloy’da şehit düşmüştü. Ölmeden önce de, ‘İmparatorumuza Canım Feda’ adlı bir kitap yazmıştı.”

Yüzbaşı Sagner, Biegleri pencerenin önüne götürüp, “Kim bilir sende daha ne cevherler vardır,” dedi alaycı bir sesle. “Çok ilginç birisin. Ceketinin cebine koyduğun o defter ne?”

Biegler, çocuk gibi kızararak, “Bir şey değil, Komutanım,” dedi. “Buyurun, bakın.”

Defterin ilk sayfasında şunlar yazılıydı:

Avusturya-Macaristan Ordusuna bağlı birliklerin girdiği en büyük ve en şanlı muharebelerin plan ve şemaları. İmparatorluk ve kraliyet ordusu subaylarından Adolf Biegler tarafından yapılan tarih araştırmalarına dayanılarak hazırlanmıştır. Yorumlar ve açıklamalar da imparatorluk ve kraliyet ordusu subaylarından Adolf Biegler tarafından yapılmıştır.

Plan ve şemalar akıllara durgunluk verecek kadar basitti.

6 Eylül 1634’teki Nördlingen Muharebesinden başlanıyor, 11 Eylül 1697 tarihindeki Senta Muharebesinden 31 Ekim 1805’teki Caldiero Muharebesine geçiliyor, ardından 22 Mayıs 1809'daki Aspern Muharebesi, 1813'teki Leipzig Katliamı,[138] 1848 Mayısındaki Santa Lucia Muharebesi, 27 Haziran 1866’daki Trutnov Muharebesi veriliyor, 19 Ağustos 1878’de Sarayova’nın alınmasına kadar geliniyordu.

Ama bütün bu muharebelerin plan ve şemaları birbirinin aynıydı. Biegler, birtakım dikdörtgenler çizmişti. Dikdörtgenlerin bir yanı boş bırakılmış, bir yanı da orduyu göstermek için karalanmıştı. Her iki yanda da, bir sağ kanat, bir merkez, bir de sol kanat vardı. Sonra oklarla sağda solda yedek

kuvvetler gösterilmişti. Nördlingen Muharebesinde de, Sarayova Muharebesinde de birlikler, futbolcuların maçın başındaki dizilişi gibi yerleştirilmişti. Oklar, sanki tarafların topu ne tarafa atacaklarını gösteriyordu.

Yüzbaşı Sagner'in hemen dikkatini çekmiş olmalı ki, "Futbol oynar mısın Biegler?" diye sordu.

Yüzü biraz daha kızaran Biegler, gözlerini sinirli sinirli kırpıştırdı; gözlerinden yaşlar boşanmasına ramak kalmıştı.

Yüzbaşı Sagner, defterin sayfalarını gülümseyerek çevirirken, Avusturya-Prusya S avaşı'ndaki Trutnov Muharebesinin planı yanındaki nota takıldı gözü.

Biegler, şöyle yazmıştı:

Aslında, Trutnov Muharebesine hiç girilmemesi gerekirdi: çünkü dağlık arazi, General Mazzucheli'nin tümeninin yayılmasını olanaksız kılıyordu. Tümen, sol kanadımızı kuşatan yüksekliklere mevzilenmiş olan güçlü Prusya kuvvetlerinin tehdidi altındaydı.

Defteri sırıtarak Harp Okulu öğrencisi Biegler'e geri veren Yüzbaşı Sagner, "Demek, o muharebeye ancak Trutnov düzlük bir arazi olsaydı girmemiz gerekirdi, sayın General Benedek,"[139] dedi. "Seni tebrik ederim, kısa zamanda strateji sanatının bütün sırlarına vâkıf olmuşsun. Ama ne yazık ki, askercilik oynayan çocuklardan farkın yok, hani hepsi kendini general zanneder. Helal olsun, kendini amma da çabuk terfi ettirmişsin. Harika! İmparatorluk ve Kraliyet Ordusu subaylarından Adolf Biegler! Budapeşte'ye varmadan feldmareşalliğe yükselirsin herhalde. Ana kuzuları ne çabuk aslan kesiliyor! İmparatorluk ve Kraliyet Ordusu Teğmeni Adolf Biegler!.. Vay be! Adama bak, kendini subaydan sayıyor! Harp Okulu öğrencisi dediğin, bir hilkat garibesidir; ne subaydır, ne astsubay. Senin kendine subay demen, onbaşının meyhanede kafayı çekip başçavuş ayağına yatmasına benziyor..."

Sonra, Teğmen Lukaş'a dönüp, "Bana bak, Lukaş," dedi. "Biegler senin bölüğünde. Doğduğuna pişman edeceksin çaylağı. Yumurtadan dün çıkmış, 'subay' diye imza atıyor. Savaşın ortasına sal da, görsün gününü. Top ateşi başlayıp saldırıya kalktığımızda, bu cesur çocuğu takımıyla birlikte dikenli

telleri kesmeye göndereceksin. Haa, unutmadan, Zikan'ın selamı var. Meğer Raab'da istasyon komutanıymış."

Konuşmanın sona erdiğini anlayan Biegler, mosmor olmuştu; selam çakıp bir uyurgezer gibi vagonun öbür ucuna kadar yürüdü. Koridordaki helanın kapısını açıp içeri girdiğinde, gözüne, Almanca ve Macarca yazılmış bir talimat ilişti: "Hela ancak tren hareket halindeyken kullanılır." Hıçkıra hıçkıra ağlayarak pantolonunu indirdi... Gözyaşlarını silerken, iyice bir ıkınıp kakasını yaptı. Sonra, üstünde "Avusturya-Macaristan ordusuna bağlı birliklerin girdiği en büyük ve en şanlı muharebelerin plan ve şemaları" yazılı defterinin sayfalarına kıçını sildi. Askeri tren hızla uzaklaşırken, kubur deliğinden utançla boşluğa uçuşan sayfalar demiryoluna saçıldı.

Biegler, elini yıkayıp kan oturmuş gözlerini suyla ovaladıktan sonra koridora çıktı. Kendi kendine, "Dayanmalıyım, çok güçlü olmalıyım," diye mırıldandı. Sabahtan beri hem başı, hem karnı ağrıyordu.

En sondaki kompartımanın önünden geçerken, tabur Posta Eri Matuşek'in tabur komutanının emir eri Batzer'le altmışaltı oynadığını gördü. Açık kapının önünde hafifçe öksürünce, içerdekiler şöyle bir yüzüne bakıp oyunlarına devam ettiler.

Biegler, "Ne yapmanız gerektiğini bilmiyor musunuz?" diye sordu.

Yüzbaşı Sagner'in emir eri Batzer, feci bir Almancayla, "Ne yapmam gerektiğini çok iyi biliyorum da," diye karşılık verdi, "bugün hiç şansım yok, kâğıt gelmiyor..."

Biegler, hiçbir şey söylemeden gitti, bir köşeye büzüldü. Bir süre sonra, oyunda kazandığı konyaktan bir fırt ikram etmek için yanına gelen Asteğmen Pleschner, onu Profesör Udo Kraft'ın "İmparatorumuza Canım Feda" adlı kitabına dalmış buldu.

Daha Budapeşte'ye varmadan, Biegler öyle sarhoş olmuştu ki, vagonun penceresinden yarı beline kadar sarkıp ıssız kırlara buyruklar yağdırmaya başladı: "Haydin, yiğitlerim! Tanrı adına, hücuum!"

Yüzbaşı Sagner'in emri üzerine Matuşiç, Biegler'i tuttuğu gibi içeri çekti, Batzer'in de yardımıyla koltuğa yatırdı. Biegler, çok geçmeden rüyalara daldı.

HARP OKULU ÖĞRENCİSİ BIEGLER'İN

BUDAPEŞTE YOLUNDAKİ RÜYASI

Signum Laudis ve Demir Haç nişanlarıyla ödüllendirilmiş, binbaşılığa yükselmişti. Emrine verilen bir tugayı denetlemeye gidiyordu. Ama anlayamadığı bir şey vardı: Koca bir tugaya komuta etmesine karşın neden hâlâ binbaşılıktan yukarı çıkamamıştı? Yoksa çoktan tuğgeneral olmuştu da, terfi emri sahra postanesinde kayıplara mı karışmıştı?

Trende, cepheye giderlerken, Yüzbaşı Sagner'in, kendisini dikenli telleri kesmeye yollamakla tehdit ettiğini düşündükçe kahkahayı basıyordu. Onun önerisiyle, Yüzbaşı Sagner de, Teğmen Lukaş da kendilerini çoktan bir başka alayda, bir başka tümende ve bir başka kolorduda bulmuşlardı.

Hatta, binlerinden duyduğuna göre, ikisi de cepheden kaçarken kendilerini bir bataklığın ortasında bulmuşlar, geberip gitmişlerdi.

Emrine verilen arabayla cepheye denetime giderken, kafasında her şey açık seçikti. Genelkurmay tarafından gönderilmişti.

Arabanın iki yanından geçen erler, bir yerlerde okuduğunu hatırladığı "Görevimiz" bir Avusturya asker şarkısını söylüyorlardı:

Kardaş, sakın ola aman verme düşmana!
Sarıl boğazına, daldır süngüyü karnına!
Kaldır imparatorun şanlı sancağını havaya...

Yolun iki yanındaki görünüm, "Resimli Viyana Dergisindeki fotoğraflardan farksızdı. Sağda, bir çiftlik ambarının yanına mevzilenmiş bataryalar, düşman siperlerini topa tutmaktaydı. Soldaki bir evin pencerelerinden mermi yağıyor, düşman askerleri içeri dalmak için evin kapısını dipçikliyorlardı. Yol kenarında bir düşman uçağından alevler yükseliyordu.

Uzaklarda süvariler ve ateşe verilmiş bir köy görünüyordu; bir hücum taburu küçük bir tepeye kazılmış siperlere mevzilenmişti; mitralyözler düşman mevzilerine ölüm kusuyordu. Daha da uzakta, yol boyunca düşman siperleri uzanıyordu. Şoför, arabayı düşmana doğru sürüyor; Biegler, "Kör müsün, be adam! Düşmanın eline düşeceğiz!" diye haykırıyor; şoför ise, hiç istifini bozmadan, "Generalim, tek sağlam yol burası. Bu arabanın lastikleri yan yollara hayatta dayanmaz," diye karşılık veriyordu.

Düşman mevzilerine yaklaştıkça ateş daha da şiddetleniyor; bombalar, yolun iki yanındaki siperlerin üstündeki erik ağaçlarının tepesinde patlıyordu.

Şoför, biraz sonra aynı soğukkanlılıkla, “Bu yoldan iyisini bulamayız, Generalim,” diye yineledi. “Kaymak gibi yol. Kırlara dalsak, kesin patlar lastikler. Siz bana güvenin, komutanım. Bu yol o kadar sağlam yapılmış ki, havan topuna tutulsa bana mısın demez. Ama o taşlı yollardan gitsek, lastiklerimiz duman olur. Zaten artık geri dönemeyiz, generalim!”

Biegler müthiş bir patlama sesi duydu ve araba şiddetle sarsıldı.

“Ben dememiş miydim Generalim!” diye bağırdı şoför. “Böyle sağlam yol hiçbir yerde yok. Az önce önümüzde patlayan bir otuz sekizlikti; ama bakın, bir tek delik bile açılmadı. Kırlardan gitsek, lastikler asla dayanmazdı. Artık dört kilometreden ateş ediyorlar bize.” “Tamam da, biz nereye gidiyoruz?”

Şoför, “Bakalım, göreceğiz!” diye yanıtladı. “Siz bana güvenin. Yeter ki yol hep böyle gitsin.”

Demeye kalmadı, araba ilkin hafifçe sarsıldı, sonra yerinde hoplayıp stop ediverdi.

“General!” diye bağırdı şoför, “Bir haritanız yok mu?”

General Biegler fenerini yaktı. Haritanın dizlerinin üstündeydi. Ama bir kara haritası değil, 1864’te Avusturya ve Prusya’nın Schleswig ve Holstein’ın statüsü konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine Danimarka’ya karşı açtıkları savaştan kalma, Holigoland sahilini gösteren bir haritaydı.

Şoför, “Şurada bir kavşak var,” dedi. “Yolların ikisi de düşman mevzilerine gidiyor. Ben doğru düzgün bir yol arıyorum, generalim, lastikleri patlatmayacak bir yol. Bu arabayı üstüme zimmetlediler...”

Sonra bir patlama oldu, kulakları sağır eden bir patlama ve kendilerini arabanın tekerlekleri kadar büyük yıldızlar arasında buldular. Samanyolu kopkoyuydu.

Biegler, şoförün yanındaki koltuktaydı; evrende süzülerek yol alıyorlardı. Araba, arka koltuğun önünden bir makasla kesilmişçesine ikiye ayrılmıştı. Geriye yalnızca savaşkan, saldırgan ön tarafı kalmıştı.

Şoför, “Çok şanslısınız Komutanım,” dedi. “Bereket, o sırada haritayı göstermek için öne uzanmıştınız. Arka taraf paramparça olurken siz bana doğru uçtunuz. Bu seferki havan mermisi kırk ikilikti. Kavşağa

geldiğimizde yolun bozuk olduğunu anlamıştım. Otuz sekizliğin ardından kırk ikiliğin geleceği belliydi. Daha büyüğü yapılmış değil, generalim."

"Nereye gidiyoruz?"

"Cennet'e uçuyoruz Komutanım. Gözümüzü açalım da, göktaşlarına çarpmayalım. Kırk ikiliklerden beterdir bunlar."

Uzun bir sessizlik oldu. "Merih aşağımızda kaldı," dedi şoför.

Biegler biraz rahatlamıştı.

"Leipzig Çarpışması'm bilir misin?" diye sordu. "Feldmareşal Prens Schwarzenberg 14 Ekim 1813'te Liebertkovitse üstüne yürümüştü hani, 16 Ekim'de de Lindenau Çarpışması olmuştu. General Merweldt'in çarpışmalarını okumamışsındır; Avusturya ordusu Wachau'ya girmişti, 19 Ekim'de de Leipzig düşmüştü."

Tam o sırada, şoför çok ciddi bir sesle, "General, Cennet Kapısı'na geldik," dedi. "Arabadan inmeniz gerekiyor, komutanım. Kapıdan geçmemiz mümkün değil. Büyük bir kalabalık birikmiş. Hepsi de asker."

Biegler, "Sür üstlerine," diye bağırdı. "Birkaçını ez, hemen çekilirler yoldan."

Sonra, arabanın camından sarkarak Almanca bağırdı: "Açılın ulan, sümsük herifler! Gerzek ulan bunlar! General görüyorlar da, selama durmuyorlar!"

Şoför, Biegler'i yatıştırmaya çalıştı:

"Nasıl selam versinler Generalim? Çoğunun kafası yok."

General Biegler, Cennet Kapısı'ndan geçmek için itişip kakışanların savaşta gövdelerinin çeşitli bölümlerini yitirmiş askerler olduklarını ancak o zaman fark edebildi. Kopan başlarını, kollarını, bacaklarını sırt çantalarında getirmişlerdi. Sırtında paramparça bir kaput, kapıdan geçmeye çabalayan halim selim bir topçu eri, karnını ve belden aşağısını bir torbaya doldurmuştu. Bir süvari erinin Lvov'da kaybettiği kıçının yarısı ise, torbanın içinden General Biegler'e bakıyordu.

Şoför, kalabalığın arasından geçerlerken, "Kuş uçurmuyorlar," dedi. "Cennet'e alınmak kolay mı?"

Gerçekten de, Cennet Kapısı'nda herkese parola soruluyordu. Parola General Biegler'e hemen iletildi: "Tanrı ve İmparator için!" Araba Cennet'e girdi.

Acemi meleklerin bulunduğu kışlanın önünden geçerlerken, kanatlı bir subay-melek, "Generalim," dedi, "başkomutanlığa tekmil vermeniz

gerekiyor.”

Arabayı sürdüler; hep birlikte *“Hallelujah!”* diye bağırmasını öğrenen acemi-meleklerle dolu bir talim sahasının önünden geçiyorlardı.

Kızıl saçlı bir onbaşı-meleğin zavallı bir acemi-meleği patakladığını gördüler. “Biraz bağırsana ulan, Tanrı’nın cezası!” diye kükrüyordu onbaşı-melek. “Yeri göğü çınlatacaksın! *Hallelujah* diye böyle mi bağırılır? Ulan, ağzının kaytanını mı çektiler? Böyle sığırları Cennet’e hangi öküzler alıyor, anlamıyorum! Bağır ulan bir kere daha... Ulan keriz, bu nasıl bir *Hallelujahl* Cennet’e merkep gibi anırmaya mı geldin? Hadi bakayım, bir kere daha, marsıvan eşeği!”

Talim sahasını arkalarında bıraktıklarında, hâlâ acemi-meleğin çaresiz haykırışlarını ve onbaşı-meleğin küfürlerini duyuyorlardı.

Derken, Çeske Budyeyovitse’deki Marianske Kışlası kadar büyük bir binanın üstünde ürkünç bir ışıltı görüldü ve binanın iki yanında iki uçak belirdi. İki uçağın arasına gerilmiş kocaman bir bayrağın üzerinde görkemli bir yazı okunuyordu:

YÜCE TANRI’nIN İMPARATORLUK VE
KRALİYET KARARGÂHI

İnzibat üniforması giymiş iki melek, General Biegler’i arabadan çekip aldılar, yaka paça binanın birinci katına çıkardılar. Bir kapıdan içeri iterlerken, “Tanrı Hazretlerinin huzurunda sakın bir saygısızlık yapma!” dediler.

Duvarlarında Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph, Alman İmparatoru Wilhelm, Avusturya tahtının vârisi Kari Franz Joseph, General Viktor Dankel, Arşidük Friedrich ve Genelkurmay Başkanı Konrad von Hötzendorf’un portreleri asılı olan odanın tam ortasında Tanrı duruyordu.

Tanrı, buyurgan bir sesle, “Behey Biegler,” dedi, “beni tanımadın mı? Ben Yüzbaşı Sagner’im, 11. Hücum Bölüğümden Yüzbaşı Sagner!”

Biegler’in nutku tutulmuştu.

“Şimdi söyle bakalım bana,” diye devam etti Tanrı. “Sen kim oluyorsun da kendi kendini tuğgeneralliğe terfi ettiriyorsun? Genelkurmayın arabasını ne hakla düşman mevzilerine sürüyorsun?”

“Komutanım...”

“Kapa çeneni, Biegler. Tanrı’nın huzurunda olduğunu sakın unutma.”

Biegler, bir kez daha, “Ama komutanım...” diye kekeledi.

Tanrı, gazaba gelerek bangır bangır bağırdı: “Hâlâ konuşuyor! Saygısız herif!” Sonra kapıyı açıp kükredi: “Melekler, buraya gelin!”

Tüfekleri sol kanatlarına asılı iki melek içeri koştu. Biegler bir de ne görsün, melekler Matuşiç ile Batzer değil mi?

Ve Tanrı’nın dudaklarından şu sözler döküldü:

“Atın şunu bok çukuruna!”

Harp Okullu Biegler dibe yuvarlanırken burnuna leş gibi bir koku geldi.

Uyumakta olan Biegler’in tam karşısında, Matuşiç ile Yüzbaşı Sagner’in emir eri Batzer oturuyordu. Hâlâ altmışaltı oynuyorlardı.

Batzer, yattığı yerde ha bire sağa sola dönen Biegler’e tiksintiyle bakarak, “Pezevengin kokusundan içim kalktı,” dedi. “Altına yaptı galiba...”

Matuşiç, hoşgörülü olmayı yeğleyerek, “Herkesin başına gelebilir, kardeşim,” dedi. “Bırak uyusun. Kıçını sen mi temizleyeceksin? Hadi bakalım, sen kâğıtları dağıt.” Budapeşte’nin ışıkları görünmeye başlamıştı. Bir projektör, Tuna Nehri’ni aydınlatıp duruyordu.

Biegler, yeni bir rüya görüyor olmalıydı ki, uykusunda Almanca, “Söyleyin yiğit askerlerime, gösterdikleri kahramanlıklar asla unutulmayacak,” diye mırıldanıyordu.

Ama bunları söylerken gene kıpırdanmaya başlayınca öylesine berbat bir koku saldı ki, Batzer yere bir tükürük atarak, “Yeter be!” diye homurdandı. “Bu kokuya dayanamıyorum artık!”

Ne var ki, Biegler yerinde duramaz olmuştu; sıkıntı içinde bir sağa bir sola dönüyordu. Bu seferki rüyası daha da müthişti. Avusturya, Veraset Savaşlarında[140] Linz kentini savunuyordu.

Tüm kent tabyalar, siperler, surlarla çevriliydi. Başkomutanlık karargâhı koskocaman bir hastaneye dönüşmüştü. Yerlerde yatan yaralılar karınlarını tutuyorlardı. Linz kentinin surları altında, Napoleon’un Fransız süvarileri at sürüyorlardı.

Kentin komutanı Biegler de, yaralı askerlerinin ortasında karnını tutmuş, görüşmeye gelen Fransızlara, “İmparatorunuza söyleyin, teslim olmayacağım!” diye haykırıyordu.

Derken, karnının ağrısı birden geçiyor, atına atladığı gibi taburunun başında siperlerden dışarı fırlayarak çarpışmaya başlıyordu. Sonra birden, Teğmen Lukaş'ın, aslında kendisine, kuşatma altındaki Linz kentinin kahraman savunucusu Biegler'e saldıran bir Fransız süvarisinin kılıcına göğsünü siper ederek yaralandığını görüyordu.

Teğmen Lukaş, ayaklarının dibinde son nefesini verirken Almanca bağırıyordu: "Sizin gibi yiğit bir albaya canım feda!"

Cuşa gelen Linz kahramanı, can çekişen teğmeni arkasında bırakıp ileri atılayım derken poposuna bir şarapnel parçası saplanıyordu. Elini pantolonunun arkasına götürüyor, eline ıslak, yapışkan bir şey bulaştığını fark edince, "Kan! Kan!" diye bağırarak atından aşağı yuvarlanıyordu.

Batzer ve Matuşiç, sıradan aşağı yuvarlanan Biegler'i kaldırıp yerine yatırdılar.

Matuşiç, hemen, Yüzbaşı Sagner'e koşup Biegler'e tuhaf bir şeyler olduğunu bildirdi.

"Konyaktan olduğunu sanmıyorum," dedi. "Bence koleraya benziyor. Biegler durduğumuz her istasyonda su içti. Hatta Moşon'da durduğumuzda..."

"Kolera ortaya o kadar çabuk çıkmaz, Matuşiç. Yan kompartımandaki doktora söyle de, gitsin bir baksın bakalım."

Cepheye giden tabura bir doktor verilmişti. "Savaş doktoru" Welfer, içip içip hır çıkaran bir adamdı ama, hekimlikte üstüne yoktu. Avusturya-Macaristan'ın çeşitli üniversitelerinde tıp okumuş, birçok hastanede görev yapmış, ama hiçbir tıp fakültesini bitirmemişti. Nedeni de çok basitti: Amcasının bıraktığı vasiyetnamede, tıp öğrencisi Friedrich Welfer'e doktor çıkıncaya kadar her yıl belirli bir para ödeneceği yazıyordu. Bu para yeni bir hekimin hastanedeki yıllık kazancının dört katı olduğundan, Welfer diplomasını almak için en küçük bir çaba harcamıyordu.

Bu durum öteki mirasçıları zıvanadan çıkarıyor, Welfer'in salağın teki olduğunu söylüyorlar, onu evlendirip başlarından atmak için paralı dullar buluyorlardı. Gel gör ki, Welfer'in umurunda değildi. Onları daha da kızdırmak istercesine, bir sürü Alman edebiyatı kulübüne üye olmuş, Viyana, Leipzig ve Berlin'de hiç de fena olmayan şiir kitapları bastırmıştı. Edebiyat dergilerine yazılar yazıyor, hiç umursamadan o fakülte senin bu fakülte benim dolaşıyordu.

Ama birden patlak veren savaş, tüm düzenini bozmuştu. “Şen Şakrak Şarkılar”, “Şişenin Dibinde Bilim”, “Masallar ve Meseller” gibi kitapların şairi ve yazarı, tıp öğrencisi Friedrich Welfer, birden savaşın göbeğinde bulmuştu kendini. İş bu kadarla da kalmamış, Savaş Bakanlığında çalışan mirasçılardan biri, Welfer’e “savaş doktoru” diploması verilmesi için elinden geleni ardına komamış, sonunda da amacına ulaşmıştı. Welfer’in, kendisi için açılan sınavda tüm soruları, “Kıçımı yalayın!” diye yanıtlaması bile para etmemiş; üç gün sonra albaydan, kendisine tıp doktoru diploması verildiğini öğrenmişti. Diplomayı çoktan hak etmiş olduğunu düşündükleri Welfer’i ihtiyatların hastanesine atamışlar, “Mesleğine canla başla sarılırsan, doktorlukta hızla yükselirsin,” demeyi de unutmamışlardı. Albay şöyle demişti:

“Üniversitede okurken bir sürü subayı düelloya davet ettiğini bilmiyor değiliz. Ama şimdi savaş var, hepsi unutuldu.”

“Şişenin Dibinde Bilim”in şairi, amcasından gelen paranın üstüne bir bardak soğuk içip orduya katılmıştı.

Ne var ki, koğuşların duvarlarında “Hastanede ense yapacağına siperlerde can ver!”, “Hastanede miskinlik edeceğine cephede şerefinle öl!” gibi yazıların bulunduğu bir zamanda, yaralı askerlere son derece hoşgörülü davranan, hastanede mümkün olduğunca uzun kalmalarını sağlayan doktor, üstlerini büyük bir düş kırıklığına uğratmış ve böylece kendini cepheye giden 11. Hücum Taburu’nda bulmuştu.

Taburdaki muvazzaf subaylar onu aşağılık bir yaratık olarak görüyorlardı. Yedek subaylar da, muvazzaflarla aralarına soğukluk girer korkusuyla, Welfer’i aralarına almıyorlar, onunla ahbaplık etmiyorlardı.

Yüzbaşı Sagner, bir zamanlar düelloya davet ettiği pek çok subayı kılıcıyla doğramış olan bu eski tıp öğrencisinden zerre kadar hoşlanmıyordu. Onun için, Teğmen Lukaş’la Budapeşte’de yetişen sakız kabaklarını anlatırken, yanlarından geçen “savaş doktoru’na dönüp bakmadı bile. Teğmen Lukaş da Harp Okulu üçüncü sınıftayken birkaç arkadaşıyla birlikte Slovakya’da konuk oldukları bir Protestan papazını hatırladı. Papaz sofraya sakız kabağıyla domuz kızartması getirmiş, kadehlerine şarap koyduktan sonra da, “Sakız kabağı domuzla iyi gider / Asker bedava şarabı çok sever,” deyi vermişti. Teğmen Lukaş çok sinirlendiyse de sesini çıkarmamıştı.

Yüzbaşı Sagner, “Budapeşte’yi doğru dürüst göremeyeceğiz,” dedi. “Dışından geçip gidiyoruz. Oysa burada iki gün kalacağımızı söylemişlerdi.”

Teğmen Lukaş, “Yanılmıyorsam, hat değiştirecekler,” diye karşılık verdi. “Ana hattan ayrılacağımız noktaya geliyoruz. Askerî bir istasyon olmalı orada.”

İşte tam o anda, “savaş doktoru” yanlarından geçmekteydi.

“Önemli bir şey yok,” dedi sırıtarak. “Hem ordunun en şanlı generallerinden biri olayım diye yanıp tutuşup Bruck’taki subay mahfilinde mangalda kül bırakmayacaksın hem de annenin cepheye gönderdiği bir kutu pastayı bir oturuşta mideye indireceksin. Olacak iş değil. Anasının kuzusu Biegler az önce itiraf etti; Bruck’tan beri tam otuz kremalı pasta yemiş, yüzbaşım, durduğumuz istasyonlarda da sadece kaynamış su içmiş. Aklımdan Schiller’in bir sözü geliyor: Her kim ki...”

Yüzbaşı Sagner, “Başlarım Schiller’ine!” diye sözünü kesti. “Biegler’e ne olmuş, onu söyle sen.”

“Savaş doktoru” sırıttı:

“Sizin Biegler altına kaçırmış... Ne kolera ne dizanteri, sıçırgan olmuş sizinki. Konyağı biraz fazla kaçırmış, sonra da üstüne başına etmiş... Ama konyak içmese de altına yapacakmış, çünkü evden gönderilen kremalı pastaların hepsini lüpletmiş hıyar. Hanım evladı, n'olacak... Mahfilde de bir kadehten fazla içmezdi.”

Doktor Welfer yere tükürdü. “Muhallebi çocuğu.” Yüzbaşı Sagner, “Anlaşılan, korkulacak bir durum yok,” dedi. “Ama böyle boktan bir olay duyulursa rezil oluruz.”

Teğmen Lukaş, yerinden fırlayıp, “Size teşekkür borçluyum,” dedi Yüzbaşı Sagner’e. “Ne takım komutanı vermişsiniz ama!”

Welfer, hâlâ sırıtarak, “Biraz toparlandı şimdi,” dedi. “Bundan sonrası tabur komutanı olarak size kalmış, efendim... Diyeceğim, Biegler’i burada bir hastaneye göndereceğim... Dizanteriye yakanlandığını belirten bir rapor yazacağım. Ağır bir dizanteriye... Tecrit koğuşuna yatırılmasını isteyeceğim... Bana sorarsanız, böylesi çok daha iyi. Dizanteriye yakalanmış bir Harp Okulu öğrencisi, donuna doldurmuş bir Harp Okulu öğrencisinden iyidir herhalde...”

Yüzbaşı Sagner, Teğmen Lukaş’a dönüp, son derece resmî bir sesle, “Teğmen,” dedi, “sizin bölüğünüzden Harp Okulu öğrencisi Biegler

dizanteriye yakalanmış olduğundan Budapeşte'de hastaneye yatırılacaktır."

Yüzbaşı Sagner, Welfer'in hâlâ pis pis sırıttığını sanarak birden dönüp ona baktıysa da, "savaş doktoru"nun yüzünde tamamen kayıtsız bir ifade olduğunu gördü.

Welfer, sakin bir sesle, "Öyleyse, hiçbir sorun yok Komutanım," dedi. "Dizanteriye yakalanan birinin altına kaçırmasından daha doğal ne olabilir ki..."

Böylece, kahraman Harp Okulu öğrencisi Biegler kendini Budapeşte'deki askerî hastanede buldu.

Boklu pantolonu, savaşın girdabında kayboldu gitti.

Zafer düşleri, kasvetli bir hastane koğuşunda kayıplara karıştı.

Biegler, dizanteri olduğunu öğrenince enikonu sevindi. İmparator Hazretleri için görev yaparken ha yaralanmış, ha hastalanmış, ne fark ederdi ki. Ama çok geçmeden, başına bir talihsizlik daha geldi. Dizanteri koğuşundaki tüm yataklar dolu olduğundan, Harp Okullu'yu kolera koğuşuna yatırdılar.

Yakıyıp temizledikten sonra koltuğunun altına bir derece koydular. Biraz sonra koğuşa gelen bir Macar doktor, "Otuz yedi!" başını sallayarak. "Koleranın en berbat belirtisi, hastanın ateşinin düşmesidir. Hasta hissizleşir."

Gerçekten de Biegler'de heyecandan eser kalmamıştı. Çok sakin görünüyor, hiç değilse İmparator Hazretleri uğruna acı çektiğini düşünerek kendini avutmaya çalışıyordu.

Dereceyi Biegler'in makadına sokmalarını emreden kurmay doktor, "Koleranın son aşaması," diye düşünüyordu. "Son çöküntünün bütün belirtileri açıkça görülüyor. Aşırı bir güçsüzlük, çevredekilerin giderek algılanamaması ve zihnin bulanması. Yüzünde bir gülümseme beliren hasta, son birkaç çırpınıştan sonra ölür."

Dereceyi makadına soktuklarında, Biegler gerçekten de kahramanca gülümsedi, ama hiç çırpınmadı.

Biegler'i dikkatle izleyen kurmay doktor, "Koleranın yavaş yavaş ölüme götüren son belirtisi," diye mırıldandı. "Pasif aşama..."

Macar sıhhiyeye, Biegler'in kusup kusmadığını, ishal olup olmadığını sordu. Kusma da, ishal de olmadığını öğrenince, uzun uzun Biegler'e baktı. Kolerada, kusma ve ishalin kesilmesi, hastanın son saatlerini yaşadığını gösterirdi.

Sıcak banyodan çıkarılıp çırılçıplak yatağa yatırılan Biegler o kadar üşümüştü ki, dişleri takırdıyor, tir tir titriyor, vücudu tepeden tırnağa ürperiyordu.

Kurmay doktor, Macarca, “Bakın,” dedi, “şiddetli titremeler başladı. Elleri, ayakları buz kesti. Son geldi.”

Biegler’e eğilerek, Almanca, “Ee, nasılsın bakalım?” diye sordu.

Biegler, dişleri takırdayarak, “Ço-ço-çok-i-i-yi-yim,” dedi. “Ba-ba-bana-bi-bi-ba-ba-bat-ta-niye...”

Macar kurmay doktor, “Şuuru kısmen açık, kısmen kapalı,” dedi. “Elden ayaktan düştü. Aslında dudaklar ve tırnakların morarması gerekirdi... Bu benim, dudakları ve tırnakları morarmadan ölen üçüncü koleralı hastam olacak...”

Biegler’in nabzına baktıktan sonra, Macarca devam etti: “Nabız yok gibi bir şey...”

Biegler, dişleri birbirine vurarak, “Bi-bi-ba-ba-bat-ta-niye,” diyebildi.

Kurmay doktor, sıhhiye erine dönüp, Macarca, “Bunlar son sözleri,” dedi. “Yarın Binbaşı Koch’la birlikte gömeriz bunu. Birazdan komaya girer. Belgeleri geldi mi?”

Sıhhiye, alçak sesle, “Gönderiyorlar,” dedi.

Doktorla sıhhiye koğuştan çıkarlarken, Biegler çaresizlik içinde, “Bi-bi-ba-ba-bat-ta-niye...” diye yalvarmaktaydı.

On altı yataklı koğuşta, Biegler dışında yalnızca beş kişi vardı. Biri, bir cesetti. İki saat önce ölmüş, üstüne bir çarşaf örtülmüştü. Kurmay doktorun, ertesi gün Biegler’ le birlikte gömülmesini istediği Binbaşı Koch, kolera basilini bulan hekimle[141] aynı adı taşıyordu.

Harp Okulu öğrencisi Biegler yatağında doğruldu ve insanların İmparator Hazretleri uğruna koleradan nasıl öldüklerini gördü. Geri kalan dört hastadan ikisi can çekişiyordu. Son güçleriyle nefes almaya çabalarken mosmor kesiliyorlar; bir şeyler söylemeye çalışıyorlar, ama ne dedikleri ve hangi dilde konuştukları kesinlikle anlaşılmıyordu. Yalnızca bir hırıltı duyuluyordu.

Öteki ikisi, ağır bir tifodan sonra iyileşmeye yüz tutan hastaların tepkilerini gösteriyor, anlaşılmaz bir biçimde bağırıp çağırıyor, incecik bacaklarıyla üstlerindeki battaniyeleri tekmeliyorlardı. Başlarında duran sakallı sıhhiye, onları yatıştırmaya çalışıyordu:

“Ben de kolera geçirdim, beyler, ama battaniyemi tekmelemedim. Artık iyileşiyorsunuz. Yakında bir şeyiniz...’’

Tam o sırada, hastalardan birinin tekmelediği battaniye sıhhiye erinin kafasına geçti. Çok sinirlenen sıhhiye, “Rahat dur be adam!’’ diye bağırdı. “Bokunu çıkarma işin! Dua et ki ateşin var. Yoksa cenaze marşıyla çıkardın buradan. İkiniz de tehlikeyi atlattınız.’’

Çevresine bakındı.

Sesini yumuşatarak, “Bak, şuradaki ikisi cavlağı çekmiş. Belliydi zaten,” dedi. “Siz şanslısınız; talihiniz yaver gitti, atlattınız hastalığı. Ben gidip iki çarşaf getireyim.”

Kısa bir süre sonra geri döndü; boğulurken çektikleri acıyla, dimdik kamışlarını yakaladıkları tırnakları mosmor kesilmiş ellerini çözdü, dışarı uğramış dillerini içeri soktu, çarşafları morarmış yüzlerine örttü. Sonra, diz çöküp dua etmeye başladı: “Ey Kutsal Meryem, Ey Yüce Tanrımızın Anası...”

Bir yandan da iyileşmeye yüz tutan hastalarına bakarak, “Ey Ulu Tanrım, sana şükürler olsun...” diye dua ediyordu ki, birden anadan üryan bir adam omzuna dokununca, “Vış anam! Yandım aman!” diye yerinden sıçradı.

Biegler, yatağından kalkmış, oraya kadar gelmişti.

“Bakar mısınız,” dedi. “Banyo yaptım... yani beni yıkadılar... Bana bir battaniye verin, n’olur... donuyorum.” Yarım saat sonra koğuşa gelen Kurmay Doktor, battaniyenin altında yatan Biegler’e, “Çok gördüm ama böylesini görmedim,” dedi. “Milyonda bir rastlanan bir durum. Mucize dense yeridir. İyileşiyorsun. Yarın seni Tarnov’daki hastaneye yollayacağız. Kolera mikrobu taşıyorsun... Tıp o kadar ilerledi ki, hastalığın tüm seyri izlenebiliyor. Yanılmıyorsam, 91. Alay’dansın...”

Sıhhiye eri, Biegler’in yerine, “13. Hücum Taburu,” diye yanıtladı. “11. Bölük.”

Kurmay Doktor, sıhhiyeye, “Yaz, bakalım,” dedi. “91. Alay, 11. Bölük, 13. Hücum Taburu’ndan Harp Okulu öğrencisi Biegler, kolera mikrobu taşıdığından, Tarnov’ daki hastaneye nakledilecek, kolera koğuşunda müşahade altında tutulacaktır...”

Ve böylece, gayretkeş cengâver Biegler, bir kolera mikrobu taşıyıcı oldu çıktı.

2
Budapeşte'de

Matuşiç, Budapeşte'deki askerî istasyonda Yüzbaşı Sagner'e, karargâhtan gönderilmiş bir mesaj iletti. Mesaj, çoktan bir akıl hastanesine yatırılmış olan talihsiz tugay komutanından geliyordu ve öncekilerin aynısıydı: "Yemek işini hemen bitirin ve Sokol'a ilerleyin." Ama devamı vardı: "İstihbarat servisi lağvedilmiştir. 13. Hücum Taburu, Bug Nehri üzerinde bir köprü inşa edecektir. Ayrıntılı bilgi gazetelerde."

Yüzbaşı Sagner doğruca istasyon komutanına gitti. Ufak tefek, tombul bir subay, Sagner'i güler yüzle karşıladı.

Bir kahkaha patlatarak, "Şu sizin tugay komutanı işleri arapsaçına çevirdi," dedi. "Ama o deli saçmasını size göndermekten başka çaremiz yoktu, henüz tümenden onun mesajlarının iletilmemesi yolunda bir emir

gelmiş değil. Dün buradan geçen 14. Hücum Taburu’nun komutanına gelen telgrafta da, Przemisl’deki yararlıklarından ötürü bütün askerlere altışar kron verileceği yazıyordu. Ama her askerin, aldığı ödülün iki kronunu Savaş Bakanlığına hibe etmesi gerekiyormuş... Güvenilir kaynaklardan öğrendiğime göre, tugay komutanınıza inme inmiş.” Yüzbaşı Sagner, “Komutanım,” dedi, “alaydan gelen emre ve elimizdeki programa göre Gödöllö’ye gidiyoruz. Askerlerin burada 150’şer gram Emmental peyniri almaları gerekiyor. Bundan önceki istasyonda da 150’şer gram Macar salamı verilmesi gerekiyordu, ama hiçbir şey verilmedi.”

Binbaşı, gülümsemesini eksiltmeden, “Korkarım, burada da hiçbir şey verilmeyecek,” dedi. “Bohemya’dan gelen alaylarla ilgili hiçbir emir almış değilim. Hem beni ilgilendirmez zaten. Levazım komutanına sorun.”

“Bizim tren ne zaman kalkacak, komutanım?”

“Sizin önünüzde, ağır topçu batarvaları yüklü bir tren var. Galiçya’ya gidecek. Onu bir saate kadar yola çıkaracağız, yüzbaşı. Üçüncü hatta bir yaralı treni bekliyor. O da Galiçya treninden yirmi beş dakika sonra hareket edecek. On ikinci hatta da mühimmat treni var; yaralı treninden on dakika sonra kalkacak. Mühimmat treninden yirmi dakika sonra da siz hareket edeceksiniz. Tabii, bir aksilik, rötar falan olmazsa.”

Sagner, “Bağışlayın beni, komutanım,” dedi, “ama nasıl oluyor da, Bohemya'dan gelen askerlere 150’şer gram Emmental peyniri dağıtılacağından haberiniz olmuyor?”

İstasyon komutanı, “Orasını açıklayamam, gizli,” dedi hâlâ sırıtarak.

Yüzbaşı Sagner, istasyon komutanlığından ayrılırken, “Bende de kafa yok ki,” diye düşünüyordu. “Teğmen Lukaş’a, tekmil takım komutanlarıyla erleri yanına alıp 150'şer gram Emmental peyniri almak üzere erzak deposuna gitmesini ne bok yemeye söyledim ki sanki!”

Ama Teğmen Lukaş, daha Yüzbaşı Sagner’in emrini iletemeden, talihsiz Balon’la Şvayk dikildi karşısına.

Balon tir tir titriyordu.

Şvayk, her zamanki rahatlığıyla, “Komutanım,” dedi, “size çok önemli bir şey söylemem gerekiyor. Bu meseleyi aramızda halledebilirsek size müteşekkir kalırım, komutanım. Şpatina adında bir arkadaşım vardı, damada şahitlik yaparken kilisenin ortasında demişti ki...”

Teğmen Lukaş dayanamadı: “Yeter, kes artık! Mesele nedir, onu söyle? Şöyle biraz yürüyelim istersen.” Belli ki, Şvayk’ın onu özlediği kadar o da

Şvayk’ı özlemişti.

Balon, hâlâ titreyerek, arkalarından geliyordu. Koca adam korkudan ne yapacağını bilemiyor, umutsuzca kollarını sallayıp duruyordu.

Teğmen Lukaş, kuytu bir yere geldiklerinde, “Evet, konuş bakalım, Şvayk!” dedi.

“Teğmenim,” dedi Şvayk, “başkalarından duyacağınıza benden duyun. Hani, bir emir vermiştiniz, Budapeşte’ye vardığımızda Balon ciğer ezmenizle ekmeklerinizi getirsin diye.”

Sonra, Balon’a dönüp sordu: “Böyle bir emir aldın mı, almadın mı?”

Balon, karşısında bir düşmanı askeri varmış da ondan korunmak istiyormuşçasına kollarını daha da hızlı sallamaya başladı.

“O emir,” dedi Şvayk, “ne yazık ki yerine getirilemedi, Teğmenim. Çünkü ciğer ezmesini ben yedim...”

Korkudan sapsarı kesilen Balon’a bir dirsek attı, “Evet, yedim; ama açgözlülüğümden değil, bozulmuş olmasından korkuyordum, onun için yiyip bir bakayım dedim. Gazetelerde kaç ailenin ciğer ezmesinden zehirlendiğini okudum, biliyor musunuz? Zderaz’da, Beroun’ da, Tabor’da, Miada Boleslav’da, Prjibram’da zehirlenen zehirlenene. Yiyen zehirleniyor. Çok tehlikeli bir şey bu ciğer ezmesi...”

Bir kenarda zangır zangır titreyen Balon, parmağını boğazına sokmuş, kusup duruyordu.

“N’oldu Balon, neyin var?”

Bahtsız Balon, “Kusuyorum Komutanım! İçim dışıma çıktı Komutanım!” diye karşılık verdi. “Ciğer ezmesini Şvayk değil, ben yedim...”

Zavallı Balon kusarken, ciğer ezmeleriyle birlikte yaldızlı kâğıt da çıkıyordu dışarı.

Şvayk, hiç istifini bozmadan, “Görüyorsunuz ya, Teğmenim,” dedi. “Midesine indirdiği ezmeler bir bir burnundan geliyor. Suçu ben üstüme alayım dedim, ama bu salak bir çuval inciri berbat etti. Aslında, inanın, çok iyi yürekli bir insan, ama ne bulursa gövdeye indiriyor. Bir banka mutemedi tanırım, öyle güvenilir bir adamdı ki kendisine binlerce kronu gözü kapalı emanet ederlerdi. Bir seferinde, başka bir bankadan para çekiyormuş, veznedar yanlışlıkla bin kron fazla vermiş. Bizimki ânında iade etmiş parayı. Ama yemeğe asla dayanamazdı. Çeyrek kronluk füme jambon almaya gönderseler, yolda yarısını yerdi...”

Teğmen Lukaş, ne halin varsa gör dercesine göğüs geçirip oradan uzaklaştı.

Bahtsız Balon hâlâ parmağını gırtlağına daldıradursun, Şvayk, teğmenin arkasından, “Bana bir emriniz var mı Komutanım?” diye seslendi.

Teğmen Lukaş, çaresizlikten kollarını iki yana açarak erzak deposuna yöneldi. Yolda garip bir düşünceye kapıldı: Askerler subaylarının ciğer ezmelerini yedikleri sürece, Avusturya bu savaşı hayatta kazanamazdı.

Bu arada, Şvayk Balon’u kolundan tutup askerî demiryolunun öbür yanına sürükleyerek avutmaya çalıştı ve birlikte şehre inip teğmene biraz Debretsen sosisi almayı önerdi.

Oburluğu kadar pintiliğiyle de tanınan Balon, “Ama treni kaçırabiliriz,” diye sızlandı.

“Oğlum,” dedi Şvayk. “Hiç merak etme, cepheye giderken bir tekimizi bile geride bırakmazlar. Ben senin derdini biliyorum, mıhsıçtının tekisin sen.”

Tam o sırada, trenin kalkış düdüğü çalıverdi. Erzak depolarına gitmiş olan askerler vagonlara doğru koşuşturmaya başladılar. 150’şer gram Emmental peyniri yerine, ellerine tutuşturulan bir kutu kibrit ve bir kartpostalla yetinmek zorunda kalmışlardı. Kartpostaldaki fotoğrafta, Sedlisk'teki askeri mezarlık görülüyordu.

Subay vagonunun önünde de olağandışı bir durum vardı. Hücum taburunun subayları, heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatan Yüzbaşı Sagner’in çevresinde toplanmışlardı. İstasyon komutanının yanından az önce dönmüş olan yüzbaşının elinde, tugay karargâhtan gönderilmiş gizli bir telgraf vardı. Uzayıp giden mesaj, Avusturya’nın 23 Mayıs 1915 günü kendini içinde bulduğu durumda nasıl hareket edileceğine ilişkin emir ve talimatları içeriyordu.

Tugaydan bildirildiğine göre, İtalya, Avusturya-Macaristan’a savaş ilan etmişti.

Gerçi daha Bruck'taki subay mahfilinde yenen yemeklerde İtalyanların garip davranışları konusunda tartışmalar patlak vermemiş değildi, ama gene de bir akşam önündeki makarna tabağını iterek, “Ben bu makarnayı ancak Verona kapılarına dayandığımızda yerim,” diyen Biegler salağının yumurtladığı kehanetin doğru çıkacağı kimsenin aklının ucundan bile geçmemişti.

Tugaydan gelen talimatları okuyup inceledikten sonra taburun içtimaya çağrılmasını emreden Yüzbaşı Sagner, tüm subay ve erler bir araya geldiğinde, sesine büyük bir ciddilik vererek telgraftaki emri okudu:

İtalya Kralı, benzeri görülmemiş bir ihanet ve gözü dönüklük örneği göstererek, Krallığımızla olan müttefiklik ve kardeşlik bağlarının gerektirdiği yükümlülükleri hiçe saymıştır. Bu şerefsiz kral, savaşın başından beri, cesur ordularımızın yanında yer alması gerekirken düşmanlarımızla gizli ilişkiler kurarak bizi arkadan vurmaya kalkışmış ve 22 Mayıs'ı 23 Mayısa bağlayan gece krallığımıza karşı savaş ilan ederek ihanetini açığa vurmuştur. Başkomutanımızın, kahraman ve şanlı ordularımızın bu kalleş düşmanı doğduğuna pişman edeceğine olan inanç ve güveni tamdır. Bir zamanlar Santa Lucia, Vicenza, Novarra ve Custozza'da zafer kazanmış olan ordularımızın Tanrının da yardımıyla İtalya'yı bir kez daha yerle bir edecekleri gün yakındır. Zafer bizimdir, bizim olmalıdır ve mutlaka bizim olacaktır!

Emrin okunmasından sonra, alışıldığı üzere üç kez "imparatorumuz sen çok yaşa!" diye bağrıldıysa da, askerler yeniden trene binerken kara kara düşünüyorlardı. Öyle ya, 150'şer gram Emmental peyniri beklerken İtalya'yla savaşa girildiğini öğrenmişlerdi.

Şvayk; Vanyek, Kodunski, Balon ve Jurazda'yla aynı vagondaydı. İtalya'nın savaşa girmesiyle ilgili renkli bir sohbete dalmışlardı.

Şvayk, "Prag'da Taborska Sokağı'nda benzer bir durum olmuştu," diye anlatıyordu. "Taborska Sokağı'nda Bay Horeşi'nin dükkânı vardı. Karşı tarafta biraz aşağıda da Bay Poşmurni'nin dükkânı. İkisinin arasında bir yerde ise Bay Havlasa'nın manav dükkânı bulunuyordu. Günlerden bir gün Horeşi, Poşmurni'ye karşı Havlasa'yla ortak olmayı düşünüyor. Havlasa'ya gidip diyor ki: 'Gel, dükkânları birleştirelim; tabelaya Horeşi ve Havlasa yazalım.' Havlasa da yemiyor içmiyor, doğruca Poşmurni'ye gidip diyor ki: 'Dinle bak, Horeşi benim manav dükkânına 1.200 kron veriyor, üstelik benimle ortak olmak istiyor. Ama sen kıyak adamsın; bana 1.800 kron ver, seninle ortak olayım.' Sonunda anlaşıyorlar ve Havlasa bir süre Horeşi'yi oyalıyor, ona çok yakın dostuymuş gibi davranıyor. Sizin anlayacağınız,

arkasından kuyusunu kazıyor adamın. Horeşi ne zaman, ‘Hadi hemşerim, kuralım artık şu ortaklığı,’ diyecek olsa, ‘Tamam, kardeşim, acele etme, ananın karnızda dokuz ay nasıl durdun?’ diye karşılık veriyor. ‘Hele şu müşteri milleti yazlıktan bir dönsün.’ Sonunda millet yazlıktan dönüyor dönmesine de, Horeşi bir sabah dükkânını açarken bir de ne görsün! Poşmurni’nin tabelasının üstünde koskocaman ‘Poşmurni ve Havlasa’ yazmıyor mu!”

Salak Balon, “Böyle bir olay benim başıma da geldi,” dedi. “Komşu köyden bir dana alıyordum. Uzun uzun pazarlık ettikten sonra tam el sıkışmıştık ki, lappadak Votice’li bir kasap geldi, göz göre göre kaptı götürdü danayı.”

Şvayk devam etti:

“Bir savaş daha çıktı başımıza, artık bir düşmanımız daha var, bir cephe daha açıldı, onun için cephanemizi daha tutumlu kullanmamız gerekecek. Motol’lu ihtiyar Kovanets, ailelerinden aldığı para karşılığında mahallenin çocuklarını sıra dayağına çeker, ‘Bir evde ne kadar çocuk varsa, o kadar kızılcık sopası lazım gelir,’ derdi.”

Balon, “Benim tek korkum,” diye atıldı, “İtalya yüzünden tayınların küçülmesi. O zaman yandım işte.”

Vanyek, biraz düşündükten sonra ciddileşerek, “Savaşı kazanmamız daha da uzayacağına göre,” dedi, “aynen öyle olabilir.”

“Bana sorarsanız,” dedi Şvayk, “yeni bir Radetzki'ye ihtiyaç var. Mareşal, İtalya’yı avucunun içi gibi bilirdi. İtalyan savunmasının neresi zayıftır, nereden saldırmak gerekir, ondan sorulurdu. Ama biliyor musunuz, bir yere girmek kolaydır da, çıkmak zordur, maharet ister. Bir yere gireceksen, orayı çok iyi tanıman gerekir, yoksa hiç ummadığın anda ayvayı yersin. Daha önce oturduğum evin tavan arasında bir gün bir hırsız yakalamışlardı. Namussuz, içeri girer girmez, aydınlığı onaran tamircilerle yüz yüze gelmiş. Ellerinden kurtulayım derken, karşısına çıkan hizmetçiyle çarpışmış, aydınlığa koydukları merdiveni devirince oradan da çıkamamış, yakayı ele vermiş. Oysa Radetzki babamızın bilmediği tek bir yol yoktu. Kimse yakalayamazdı onu. Bir kitap okumuştum, General Radetzki’yi anlatan. Zorda kalınca Santa Lucia'dan kaçmış, ama aynı anda Italyanlar da kaçmış oradan. Bizim general ertesi gün dürbünüyle bakmış bakmış, İtalyanları görememiş, ancak o zaman çakmış savaşı kazandığını. Hemen

geri dönüp İtalyanların boşalttığı Santa Lucia’yı ele geçirmiş ve mareşalliğe terfi etmiş.”

Yurayda, “İtalyanlar çok acayip bir millet, arkadaşlar!” dedi. “Bir kere Venedik’e gitmiştim, herifler herkese domuz diyorlar. Tepeleri attı mı, herkese *porco* diyorlar. Düşünebiliyor musunuz, gazaba gelmesinler, Papa’ya, hatta Meryem Anamıza bile *porco* demekten çekinmiyor adiler...”

Vanyek ise İtalyanlara toz kondurmuyordu. Kralupi'deki eczanesinde yıllarca çürük limonlardan limon suyu yapıp satmıştı. Limonun en ucuzunu ve en çürüğünü hep İtalya'dan almıştı. Bu durumda İtalya’dan Kralupi’ye limon gelmeyecekti artık. Hiç kuşku yok ki, İtalya'yla savaş bir sürü şeyi değiştirecekti; Avusturya intikamını alacaktı.

Şvayk, gülümseyerek, “İntikam almak sandığın kadar kolay bir iş değil,” dedi. “Bazen ava giderken avlanırsın; intikam alayım derken, öfkenin kurbanı olursun. Ben seneler seneler evvel Vinoradi’deyken, bodrum katında oturan bir kapıcı vardı, bir banka memuruna yemek götürürdü. İşte bu memurcuk bir gün Kramerius Caddesi’nde bir meyhanede adamın biriyle kavga etmiş. Kavgaya tutuştuğu adamı tanırdım, Vinoradi’de bir tahlil laboratuvarı vardı, idrar tahlili yapardı. Labora tu varından başka şey konuşmaz, yanında her zaman idrar tüpleri bulundururdu. Önüne gelene bu tüpleri uzatır, tahlil yapmak için işemelerini isterdi. Geçimini idrardan sağlıyordu; üstelik tahlil çok ucuzdu, altı kroncuktu. Meyhaneye gelen bütün müşteriler, hatta meyhaneciyle karısı bile idrar tahlili yaptırmışlardı. Yalnızca o banka memuru direniyordu hâlâ. Bizim tahlilci ise asla yılmıyor, memurun arkasından tuvalete girip çişinin rengine bakıyor, sonra da kaygılı bir sesle, ‘Bilemiyorum, Bay Skorkovski,’ diyordu memurcuğa. Ama idrarınızın rengini hiç beğenmiyorum. İş işten geçmeden, işeyin şu tübe de tahlil ettirelim!’ Sonunda banka memuru idrarını vermeye razı olmuş, altı kronu bastırmış. Gel gör ki, meyhanedeki herkes gibi onun da canını okumuş bizimki. Meyhaneciyi bile işinden etmişti. Tahlil sonuçlarını bildiren rapora durumun çok vahim olduğunu, bu durumdaki birinin sudan başka bir şey içmemesi, sigarayı hemen bırakması, asla evlenmemesi ve sebzeden başka bir şey yememesi gerektiğini yazardı. Herkes gibi banka memuru da bu işe o kadar öfkelenmiş ki, adamdan intikamını almak için meyhanenin en iflah olmaz müdavimlerinden olduğunu bildiği kapıcıyı kullanmaya karar vermiş. Bir gün adama, kapıcının bir süredir kendini iyi hissetmediğini söylemiş. ‘Yarın sabah yedide bir uğraşanız da,’ demiş, ‘bir

idrarını alsanız.’ Adam ertesi sabah erkenden gitmiş, bakmış ki kapıcı horul horul uyuyor, dürtüp itekleyerek, ‘Saygılar, Bay Malek,’ demiş. ‘İyi günler dilerim. Bakın, bu tüpü size getirdim. Lütfedip bir işeyin şuna, ücreti sadece altı kron.’ İşte bu laf üstüne ortalık dağılmış. Kapıcı, yataktan don paça fırlayıp bizim manyağın gırtlağına sarılmış, tuttuğu gibi dolabın içine sokmuş adamcağızı! Adam dolaptan çıkmayı başarıp kendini evden dışarı attıysa da, Kapıcı Malek kamçısını kaptığı gibi peşine düşmüş; kuyruğuna basılmış köpek gibi bağıran herifi Çelakovska Caddesinde kovalamaya başlamış. Bereket, çorbacı Havliçek Caddesinin köşesine geldiğinde oradan bir tramvay geçiyormuş, atlamış tramvaya, paçayı kurtarmış. Kapıcı Malek, öfke içinde ortalıkta dolanırken, aynasızın birinin dikkatini çekmiş. Nasıl çekmesin, uzun donuyla sokağın ortasında bir garip âdem! Takım taklavat meydanda! Aynasız, sarhoşları doldurdukları arabaya yaka paça tıkmış bizimkini; doğruca karakola. Malek, arabanın içinde öküz gibi böğürüyormuş: ‘Ulan, itin dölleri! Gösteririm ben size idrar tahlilini !’ Sonunda, kamuyu alenen rahatsız etmekten ve görevli memura hakaretten altı ay hapis yemiş. Ama hüküm okunurken mahkemeye de hakaret ettiğini söylemişlerdi. Hâlâ kodesteyse hiç şaşmam. İşte onun için diyorum ki, bu intikam işleri bir tuhaftır; göt altına giden, masumlar olur hep.”

O sırada, kara kara düşünmekte olan Balon birden telaşa kapılarak, “Özür dilerim Başçavuşum,” dedi. “Lütfen söyler misiniz, İtalya’yla savaş yüzünden tayınlar gerçekten ufalacak mı?”

Vanyek, “Elbette,” diye yanıtladı. “Tabii ufalacak.”

Balon, “Aman Tanrım! Şimdi ayvayı yedik işte!” diye bağırdıktan sonra başını ellerinin arasına aldı, köşesinde sessizliğe gömüldü.

Asker vagonundaki İtalya sohbeti böylece son buldu.

Subay vagonuna gelince; İtalya’nın savaşa girmesiyle ortaya çıkan yeni durumla ilgili tartışmalar, ünlü savaş kuramcısı Biegler’in yokluğunda çok sıkıcı geçebilirdi. Ne ki, 3. Bölükten Teğmen Dub onu hiç aratmayacağa benziyordu.

Sivilde Çekçe öğretmeni olan Dub, imparatorluğa bağlılığını kanıtlamak için hiçbir fırsatı kaçırmayan tiplerdendi.

Öğrencilerine kompozisyon ödevi verirken, konuları mutlaka Habsburglardan seçerdi. İmparator Maximilian,[142] İmparator II. Joseph,

[143] Müşfik Ferdinand,[144] küçük sınıflardaki öğrencilerin yüreğine korku salardı. Dub'un, daha büyük sınıflara verdiği kompozisyon konuları hiç kuşkusuz daha zor ve karmaşıktı. Örneğin, yedinci sınıf öğrencilerinden, "Sanat ve bilim âşığı İmparator I. Franz Joseph" konulu bir kompozisyon yazmalarını istemiş, bu da öğrencilerden birinin, hükümdarın en görkemli başarısının Prag'daki İmparator I. Franz Joseph Köprüsü'nü yaptırmak olduğunu yazması üzerine okuldan kovulmasıyla sonuçlanmış, çocukcağız Avusturya-Macaristan sınırları içindeki hiçbir liseye alınmamıştı bir daha.

Dub, tüm hanedan üyelerinin doğum günleri ve imparatorluğun yıldönümlerinde tüm öğrencilerinin Avusturya Millî Marşı'nı coşkuyla söylemelerine büyük önem verirdi. Azılı bir muhbir olduğu, öğretmen arkadaşlarını sık sık ihbar ettiği herkesçe bilindiğinden, hiç sevilmezdi. Kentte herkesin "üç ahmak çavuş" dediği bölge valisi, lise müdürü ve Dub aynı kaba ederlerdi. Bu iki büzükdaşından başka kimseyle doğru dürüst görüşmeyen Dub, siyasetten söz açtığında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun resmî görüşlerine sıkı sıkıya bağlı kalırdı. İşte şimdi de, örümcek kafalı lise müdürünün ağzından konuşuyordu:

"Doğrusunu isterseniz, İtalya'nın savaşa girmesi beni hiç şaşırtmadı. Uç aydır bekliyordum açıkçası. Trablusgarp'ta Türklere karşı kazandıkları zaferden sonra burunları büyümüştü. Hem, donanmalarına fazlasıyla bel bağladıkları gibi, imparatorluğumuzun denize yakın bölgeleri ve Güney Tirol' deki soydaşlarına çok güveniyorlar. Ben hepsinin farkındayım; bu konuyu bölge valimizle savaştan çok önce konuşmuş, hükümetin güneydeki ayrılıkçı hareketi hiç küçümsememesi gerektiğini söylemiştim. 'Yerden göğe haklısınız,' demişti bölge valimiz. 'Ayrılıkçı unsurlara karşı ne kadar yumuşak davrandığımızı görmemek için, insanın ya imparatorluğumuzun birlik ve beraberliğini umursamaması ya da aklını kaçırmış olması lazım.' Bugün gibi hatırlıyorum, iki yıl kadar önce, tam Balkan Savaşı sırasında bölge valimizle sohbet ediyorduk; İtalyanların bizi ilk fırsatta sırtımızdan bıçaklayacaklarını söylemiştim..."

Bir an çevresine bakındıktan sonra, sanki herkes ona karşıymış gibi, "Alın işte!" diye bağırdı. "Dediğim aynen çıktı!"

Onu dinlemekten boğulur gibi olan subayların hepsi de, bu gerzek herif bir an önce geberip gitse de rahat etsek, diye düşünüyorlardı.

Ne ki, Teğmen Dub'un susacağı yoktu. Sesini yumuşatarak, "înanır mısınız," diye devam etti. "Bir zamanlar İtalya'nın başımıza ne çoraplar ördüğünü tek bir öğrenci bile hatırlamadığı gibi, şanlı ordumuzun 1848 ve 1866'da kazandığı muhteşem zaferler kimsenin aklına gelmezdi. Ama ben üstüme düşeni yapmaktan asla vazgeçmedim. Yıl sonuna doğru, savaş yeni başlamıştı ki, öğrencilerime iki kompozisyon ödevi verdim. Biri, 'İtalya'daki savaş kahramanlarımız'; biri de..."

Kaz kafalı Dub, derin bir nefes alıp Almanca tamamladı:

"Avusturya, Habsburglarla gurur duyuyor! Yaşasın birleşik ve büyük Avusturya!.."

Vagondaki öteki subayların da yeni durumla ilgili görüşlerini açıklamalarını bekledi; bir konuşsalar, derslerini verecekti. Ama beklediği çıkmadı. Yüzbaşı Sagner, Matuşiç'in istasyondan getirdiği *Pester Lloyd'un* akşam baskısına şöyle bir göz attıktan sonra, "Vay canına!" dedi. "Bruck'ta seyrettiğimiz o Viyanalı kız dün de buradaki Küçük Tiyatro'daymış."

Subay vagonundaki İtalya sohbeti de böyle son buldu.

Öteki askerlerle birlikte vagonun arka tarafında oturan Matuşiç ile Batzer, İtalya'yla savaşa son derece pratik bir açıdan bakıyorlardı. İkisi de yıllar önce Güney Tirol' deki tatbikata katılmıştı.

Batzer, "O dağlara tırmanırken anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan gelecek," dedi. "Yüzbaşı Sagner'in çantaları gülle gibi. Evet, ben dağlıyım ama, o koca çantaları sırtlayıp dağa tırmanmak tüfeği sırtına vurup tavşan peşine düşmeye benzemez."

Matuşiç, içini çekerek, "Bizi İtalya'ya postalarlarsa hapı yuttuk," dedi. "Dağlarda oradan oraya emir götürmekten boktan bir iş olabilir mi? Yemeklerse ayrı bir rezalet. Mısır lapasıyla zeytinyağından başka bir şey bulamazsın."

Batzer, sinirlenerek, "Hepimizi o dağlara sürmenin ne âlemi var, anlamıyorum," diye karşılık verdi. "Bizim alay Sırbistan ve Karpatlar'da bulundu. Ben yüzbaşının çantalarıyla dağlarda çok taban teptim. İki kere de kaybettim çantaları. Bir Sırbistan'da, bir de Karpatlar'da bir çatışmada. İtalya sınırında da başıma gelirse üç olacak. Oraların yemeklerine gelince..." Yere tükürdükten sonra Matuşiç'e yanaşarak, "Sen bilirsin," dedi, "biz Kaşperske Hori'de patatesleri küçük küçük kestikten sonra

kaynatır, yumurtaya bulayıp ekmek kırıntılarıyla kaplarız. Sonra da tavaya atar, bir güzel kızartırız, domuz pastırmasıyla!” “Domuz pastırması” derken nerdeyse kendinden geçmişti. Ardından özlemle ekledi:

“Haşlanmış lahanayla harika olur. İtalyanlar makarnalarını kıçlarına soksunlar.”

Buradaki İtalya muhabbeti de böyle son buldu.

Tren istasyonda iki saatten fazla bir zamandır beklemekte olduğundan, herkes trenin geri döndürülüp İtalya’ya gönderileceğini düşünmeye başlamıştı.

Çok geçmeden ortaya çıkan bazı tuhaflıklar da bu tahminleri doğrular nitelikteydi. Tüm askerler bir kez daha vagonlardan indirildi; sıhhiyeler vagonları lizolle baştan aşağı dezenfekte ettiler. Bu hiç de hoş karşılanmadı; hele tayınların bulunduğu vagonların da dezenfekte edilmesi büyük bir tepki uyandırdı.

Ama emir emirdi; sağlık kurulu, 728 numaralı trenin tekmil vagonlarının dezenfekte edilmesini buyurmuştu. Böylece, onca ekmeğin ve pirinç çuvallarının üstüne görülmemiş bir umursamazlıkla lizol sıkıldı. Bu da, olağandışı bir şeyler olduğunu gösteriyordu.

Bir süre sonra yeniden vagonlara bindirilen askerler yarım saat sonra yeniden aşağı indirildiler. Yaşlı bir general birliği denetlemeye gelmişti. Adam o kadar yaşlıydı ki, arka sırada duran Şvayk yanındaki Vanyek’e dönüp, “Canlı cenaze!” dedi.

General, Yüzbaşı Sagner eşliğinde sıranın önünden geçerken genç bir askerin önünde durdu. Sanki askerlerin moralini yükseltmek istiyormuş gibi bir havaya bürünerek, ere memleketini, yaşını, cep saati olup olmadığını sordu. Genç askerin bir cep saati vardı gerçi, ama ihtiyar general bir tane daha verse fena mı olur diye düşünerek, “Yok Komutanım,” dedi. Bunun üzerine, “canlı cenaze”, tıpkı İmparator Franz Joseph’in belediye başkanlarıyla konuşurken yaptığı gibi salak salak sırıtarak, “Yaa, öyle mi, çok iyi, çok iyi,” dedi ve hemen yanındaki onbaşıya dönerek, “Efendi oğlum, refikanız sıhhatte mi?” diye sordu. Onbaşı, avazı çıktığı kadar bağırarak tekmil verdikten sonra, “Ben evli değilim Komutanım,” diye yanıt verince de, aynı alık sırıtışla yineledi: “Yaa, öyle mi, çok iyi, çok iyi.”

Bunak general, biraz sonra, Yüzbaşı Sagnerden askerlere durdukları yerde saydırmasını istedi ve yüzbaşının komutuyla toplu bir ses yükseldi: “Bir-ki, bir-ki, bir-ki...”

“Canlı cenaze” bu gösteriden çok memnun kaldı. Zaten evinde de iki emir erini karşısına diker, “Bir-ki, bir-ki...” diye saydırırdı.

Avusturya’da böyle generaller sürüsüne bereketti.

Denetlemenin başarıyla sonuçlanması üzerine, general, Yüzbaşı Sagner’den övgüyü esirgemedi. Yüzbaşı da, askerlere rahat emrini verdikten sonra istasyon çevresinde istedikleri gibi dolaşabileceklerini söyledi. Yeni gelen bir habere göre, trenin üç saatten önce kalkacağı yoktu. Askerler oralarda gezinmeye, istasyondaki kalabalığı seyrederek vakit öldürmeye koyuldular. Bazıları sivillerden sigara otlanmayı bile becerdi.

Başlangıçta istasyonlarda görülen o coşkulu karşılamalardan eser kalmamıştı, askerler zaman zaman dilenmek zorunda kalıyorlardı.

Bir ara, Kahramanları Karşılama Komitesi’nden iki kokona, Yüzbaşı Sagner’e gelerek yirmi kutu naneşekeri hediye etti. Budapeşte’deki bir şekerleme fabrikasının eşantiyonu olan teneke kutuların kapağında, bir Macar süvarisiyle bir Avusturya askeri el sıkışıyor, başlarının üstünde Aziz Stefan Tacı ışıldıyordu. Kapağın kenarında Almanca ve Macarca bir yazı okunuyordu: “İmparator, Tanrı ve Vatan için!”

Şekerleme fabrikası imparatora o kadar sadıktı ki, ona Yüce Tanrı’dan önce yer vermişti.

Her kutuda sekiz naneşekeri bulunduğundan, üç askere aşağı yukarı beş şeker düşüyordu. İki kız kurusu, pastil kutularından başka, Budapeşte başpiskoposunun kendi eliyle yazdığı duaların basılı kopyalarını getirmişlerdi. Almanca ve Macarca yazılmış dualar, tüm düşmanlara lanetler yağdırıyordu. Başpiskopos bayramlık ağzını öyle bir açmıştı ki, hani nerdeyse bir Macarların o pek sevdikleri laf eksikti: “*Baszom a Kristus Máriát!*”[145]

Muhterem başpiskoposa bakılırsa, merhametli Tanrı, Rusları, İngilizleri, Sırpları, Fransızları ve Japonları kıtır kıtır kesip ince ince doğramalı, etlerinden acılı bir gulaş yapmalıydı. Yüce Tanrı, tıpkı Herodes’in Kutsal Masumlar’a yaptığı gibi, düşmanları boğazlamak, onların kanıyla yıkanmalıydı.

Saygıdeğer Budapeşte Başpiskoposumun askerlere gönderdiği dualarda şöyle lâtif cümleler geçiyordu:

“Ulu Tanrı’nın kutsadığı süngüleriniz düşmanınızın karnını deşsin. Yüce Tanrı’nın inayetiyle, topçumuzun gülleleri düşman komutanlarının beynini dağıtsın. Merhametli Tanrının lütfuyla, tekmil düşmanlarınız kendi kanlarında boğulsun!”

Gördüğünüz gibi, bir kez daha yinelemek gerekir ki, başpiskoposun dualarındaki biricik eksik, “Baszom a Kristus Máriát!” idi.

Yaşlı kızlar, getirdiklerini yüzbaşıya teslim ettikten sonra, hediyelerin dağıtımında bulunmak istediklerini söylediler. Hatta bir tanesi, böyle bir fırsatı kaçırmak istemediğini, “savaş meydanlarındaki yiğitlerimiz” dediği askerlere bir konuşma yapmak istediğini söyleme küstahlığında bile bulundu.

Yüzbaşı Sagner isteklerini geri çevirince, ikisi de fena halde düş kırıklığına uğrayıp pek gücendiler. Sonunda, verdikleri sadaka depo olarak kullanılan vagonlardan birini boyladı.

Saygıdeğer hanımefendiler askerlerin önünden geçip gidiyorlardı ki, bir tanesi dayanamayıp Budyeyovitseli Şimek’in sakalını okşayıverdi. Hanımların ne kadar kutsal bir görev için orada bulunduklarından haberi olmayan Şimek, sonradan arkadaşlarına şöyle diyecekti:

“Buranın kahpeleri de amma kaknem ha! Bir mezar kaçkını geldi yanıma, suratına bak saati ayar et! Karı umacı gibi! Cadı bir de yanak aldı benden, iyi mi!”

İstasyon ana baba günüydü. İtalya’nın savaşa girmesi, çok fazla olmasa da paniğe yol açmıştı; topçu bataryalarının bulunduğu iki tren geri çevrilerek Styria’ya[146] gönderilmişti. İstasyonda ayrıca Bosna birlikleri de vardı. Nedendir bilinmez iki gündür orada bekliyorlardı; tümden unutulmuş ve kaybolmuşlardı. İki gündür boğazlarından tek bir lokma geçmediğinden, Peşte’nin yeni kesimine gidip ekmek dileniyorlardı. İstasyonda, kendilerini unutanların yedi ceddine lanet yağdıran Boşnakların bağırtılarından başka bir şey duyulmuyordu.

Derken, 91. Hücum Taburu yeniden toparlandı ve vagonlara bindirildi. Ama çok geçmeden, istasyon komutanlığından dönen Matuşiç yeni bir haber getirdi. Tren ancak üç saat sonra kalkacaktı. Bunun üzerine, askerler bir kez daha indirildi vagonlardan.

Tren kalkmak üzereyken, Dub, büyük bir heyecanla subay vagonuna daldı ve Yüzbaşı Sagner'den Şvayk'ın hemen tutuklanıp hapse atılmasını istedi. Okulda adı eski kafalıya çıkmış olan Dub, askerlerle gevezelik etmeye bayılırdı. Askerlerle çene çalarken ne düşündüklerini öğrenir, onlara bilgiçlik taslar, neden ve ne uğruna savaştıklarını anlatırdı.

Dışarıda dolanırken, istasyon binasının arkasında Şvayk'ı görmüştü. Şvayk, bir lambanın altında durmuş, büyük bir ilgiyle bir yardım derneğinin afişine bakıyordu. Afişteki resimde, bir Avusturya askeri gözleri dışarı uğramış sakallı bir Rus'u süngüsüyle duvara mıhlamıştı.

Teğmen Dub, Şvayk'ın omzuna dokunup afişi nasıl bulduğunu sormuştu.

Şvayk, "Çok saçma bir afiş, komutanım," diye yanıtlamıştı. "Daha salakçasını hayatımda görmedim."

Teğmen Dub, "Nesini beğenmedin bakalım?" diye sorunca da, "Her şeyden önce, askerin kendisine emanet edilmiş silahı tutuşunu beğenmedim, Komutanım," diye karşılık vermişti. "Böyle tutarsanız, süngü duvara çarpıp kırılabilir. Bu kadarla kalsa iyi. Hani, deveye sormuşlar: Boynun neden eğri? Deve de, nerem doğru ki, demiş. Bence bu asker soluğu divanıharpte alabilir. Baksanıza, Rus askeri ellerini kaldırmış teslim oluyor; bizimki adamcağızı süngülemeye kalkıyor. Esir aldığın düşman askerlerine iyi davranmak zorundasın; ne de olsa onlar da insan."

Bunun üzerine, Teğmen Dub sorgusunu derinleştirerek, "Yani bu Rus'a acıyorsun, öyle mi?" diye sormuştu.

Şvayk, "Ben aslında ikisine de acıyorum, Teğmenim," diye yanıtlamıştı. "Rus'a, süngülendiği için acıyorum; bizim askere de hapse atılacağı için. Komutanım, inanın bana, bu asker bu süngüyü kesin kırar. Hareket yanlış. Bakın, süngüyü salladığı duvar göründüğü kadarıyla taş. Çelik hassastır, güven olmaz. Savaştan önceki askerliğimde, bizim bölükte bir teğmen vardı. En ağzı bozuk başçavuş bile onun kadar küfürbaz değildi. Eğitim alanında ne derdi biliyor musunuz: 'Ulan, bana bakın, pantollu hayvanlar! Ayağınızı denk alın, daltabanlar! Hazrol dendi mi, çalı dibine sıçan kedi gibi devireceksiniz gözlerinizi!' Ama hakkını yemeyeyim, ağzının bozukluğu dışında hiç de kötü bir insan değildi. Süngülerin ne kadar kırılgan olduğunu, bizim teğmenin fıttırıp bölüğe bir araba dolusu hindistancevizi aldığı bir Noel ge[1] # cesi anladım. Bölüğün yarısı

hindistancevizini kırayım derken süngüyü kırınca, yarbay tüm bölüğü içeri tıktırdı. Üç ay çarşı izni alamadığımız gibi, teğmen de oda hapsi yedi...”

Aslan Asker Şvayk’ın umursamazlığı karşısında öfkeden kuduran Teğmen Dub, “Sen benim kim olduğumu biliyor musun?” diye sormuştu.

“Evet, sizin kim olduğunuzu biliyorum, Komutanım.”

Dub, gözlerini belerterek ter ter tepinmişti: “Besbelli, sen beni tanımamışsın daha.”

Şvayk, daha da sakin bir sesle cevaplamıştı:

“Nasıl tanımam Komutanım? Bizim hücum bölüğündensiniz.”

Teğmen Dub, “Yok, yok, sen beni daha tanımıyorsun,” diye bağırmıştı bir kez daha. “Belki iyi tarafıma rast gelmişsin şimdiye kadar; ne zalim olduğumu görmemişsin herhalde. Benim kıyıcılığımı bilmeyen yoktur; ben adama kan kusturururum. Şimdi söyle bakalım, beni tanıyor musun, tanımıyor musun?”

“Tanıyorum Komutanım.”

“Ulan, inatçı katır, tanımıyorsun diyorsam tanımıyorsun demektir. Kardeşin var mı senin?”

“Evet Komutanım, bir kardeşim var.”

Teğmen Dub, artık iyice zıvanadan çıkıp, “O da senin gibi inatçı katırın teki olmalı,” diye böğürmüştü. “Ne iş yapıyor?”

“Öğretmen Komutanım. O da ordudaydı, yedek subay sınavlarını verdi.”

Teğmen Dub, Şvayk’a kılıcıyla ikiye biçmek istercesine bakmış; Şvayk ise soğukkanlılığını yitirmeden öylece dikilmişti karşısında. Bu tatlı sohbet, “Rahat!” sözcüğüyle sona ermişti.

İkisi de kendi yollarına giderken düşünüyorlardı.

Teğmen Dub, yüzbaşıdan Şvayk’ı içeri tıkmasını istemeyi geçiriyordu aklından. Şvayk, hayatında çok salak subay gördüğünü, ama böylesini hiç görmediğini düşünüyordu.

Askerlerin sıkı bir eğitimden geçirilmesi gerektiğini konusundaki kanısı iyice pekişen Dub, istasyon binasının arka tarafında kendine yeni kurbanlar buldu. Karanlık bir köşede, başka bir bölükten iki asker, istasyon çevresinde kum gibi kaynayan fahişelerden ikisine takılmıştı.

Şvayk, oradan uzaklaşırken, Dub’un çın çın öten sesini duyuyordu:

“Siz benim kim olduğumu biliyor musunuz?.. Besbelli tanımıyorsunuz beni!.. Yakında aklınız başınıza gelir!.. Benim iyi tarafıma rast gelmişsiniz şimdiye kadar!.. Ne zalim olduğumu görmemişsiniz herhalde!.. Benim

kıyıcılığımı bilmeyen yoktur!.. Ben adama kan kustururum!.. Kardeşiniz var mı sizin?.. Onlar da sizin gibi inatçı katırın teki olmalı!.. Ne iş yapıyorlar?.. Askerdeler mi?.. îyi, güzel... Asker olduğunuzu bir an bile aklınızdan çıkarmayın... Çek misiniz siz?.. Palatski'nin, Avusturya olmasaydı onu yaratmamız gerekecekti,' dediğini biliyor musunuz siz?.. Rahat!.."

Teğmen Dub'un denetim turları bir türlü olumlu sonuç vermiyordu. Üç asker grubunu daha durdurduysa da, "kan kusturma" çabaları tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Askerlerin bakışlarından, Dub'dan zerre kadar hoşlanmadıkları apaçık belli oluyordu. Kendini aşağılanmış hissediyordu. İncinen onurunu biraz olsun kurtarabilmek amacıyla, subay vagonuna girer girmez Yüzbaşı Sagner'den Şvayk'ı hapse atmasını istedi. Bu isteğini haklı gösterebilmek için de, Şvayk'ın kendisine karşı son derece asice davrandığını, sorduğu her soruya küstahça yanıtlar verdiğini ileri sürdü. Bu tür davranışlar hoş görülecek olursa, subaylar askerlerin gözündeki tüm saygınlıklarını yitirebilirlerdi. Bu konuda tüm subayların kendisi gibi düşündüğünden emindi. Savaştan çok önce, bölge valisiyle bir sohbetlerinde de, subayların astları üstünde sarsılmaz bir otorite kurmaları gerektiğini kaç kez belirtmişti zaten.

Sivil hayatın çeşitli kesimlerinden orduya gelip bir de subaylığa yükselenlerden nefret eden Yüzbaşı Sagner, Dub'u, bu tür şikâyetlerin pazarda patates satar gibi değil de ciddi bir raporla sunulması gerektiği konusunda uyardı. Şvayk'a gelince; doğrudan Teğmen Lukaş'ın emir ve komutası altındaydı. Şikâyet yazılı olarak bildirilirse belki bir şeyler yapılabilirdi. Üstelik teğmenin, raporun bölükten tabura gönderilmek zorunda olduğunu çok iyi bilmesi gerekirdi. Şvayk bir yanlış yaptıysa ilkin bölükte sorgulanmalı, eğer buna itiraz edecek olursa sorgulamayı tabur komutanlığı üstlenmeliydi. Ama Teğmen Lukaş hiçbir itirazda bulunmaz ve Dub'un başvurusunu resmî bir ihbar olarak kabul ederse, Yüzbaşı Sagner de Şvayk'ın sorguya çekilmesine karşı çıkacak değildi.

Bütün bu gelişmeler karşısında ne yapacağını şaşıran Teğmen Dub, yalnızca böyle davranışların cezasız kalmaması gerektiğini belirtmek istediğini, Şvayk'ın kendini doğru dürüst ifade etmekten âciz bir zavallı olduğunu söyledi. Gerçi Şvayk'ın pabuç kadar dili olduğu ve üstlerine hiç saygı duymadığı açıktı, ama herifin her hali kafadan kontak olduğunu gösteriyordu.

Teğmen Lukaş, bütün bunlara bir itirazı olmadığını belirttiyse de, Şvayk'ın kardeşinin gerçekten de öğretmen ve yedek subay olduğunu çok iyi bildiğini söylemeden edemedi.

Böylece, Şvayk bir kez daha dörtayak üstüne düştü, bir beladan daha sıyırttı.

Taburun hem yazıcı odası, hem de levazım deposu olarak kullanılan vagonda, hücum taburunun Levazım Başçavuşu Bautanzel askerlere dağıtılması gereken kutulardan birine elini daldırıp bir avuç naneşekeri aldı, iki yazıcıya pay etti. Levazımcıların birliklere dağıtılması gereken her şeyden az biraz yürütmeleri, nerdeyse usulden sayılan, hele savaş zamanı son derece olağan, pek sık rastlanan bir durumdu.

Şimdi de, yürütecek doğru dürüst bir şey bulamadıkları için naneşekerlerini tıkınmakla yetinirlerken, Levazım Başçavuş Bautanzel yolculuğun ne kadar bereketsiz geçtiğinden yakınmaktaydı:

"Daha önce iki hücum taburuyla daha cepheye gittim; bu kadar nasipsiz bir yolculuk görmedim. Nerede o eski yolculuklar, kardeşim! Daha Preşov'a varmadan, küfeyi doldururduk bigüzel! Bir seferinde, unutmak ne mümkün, on bin sigara, iki tekerlek Emmental peyniri, üç yüz kutu konserve ayırmıştım bir kenara! Bardyeyov'daki siperlere ilerlerken, Muşina'da Ruslar Preşov'la irtibatımızı kestiler. İşte o zaman görmeliydiniz bizi. Ne yaman işler çevirdik! Elimdeki malın onda birini tabura verdim; bakın, ne kadar tutumlu davrandım gibisinden. Geri kalanını da yük trenine attım. O sıra başımızda Soyka diye itin önde geleni bir binbaşı vardı. Ödleğin tekiydi itoğluit; kurşunlar vızıldamaya, bombalar patlamaya başladı mı, kapağı yük trenine atardı. Yemek işlerinin yolunda gidip gitmediğini öğrenmek bahanesiyle ikide bir bizim oraya düşerdi. Ama bu ziyaretleri, ne tesadüf ki, hep Rusların saldırıya geçeceklerini haber aldığımız zamanlara denk gelirdi. Ispazmoza tutulmuş gibi zangırdayarak mutfakta bir bardak romu başına dikmeden sahra mutfaklarını denetlemeye çıkamazdı. Karavanalar siperlere taşınamadığı, siperlere geceleri kumanya gönderildiği için, sahra mutfakları yük treninin çevresindeydi. O günlerde öyle şartlarda savaşıyorduk ki, subay mutfağı diye bir şey zaten yoktu. Üsten bizim bulunduğumuz yere gelinen tek açık yol Almanların kontrolündeydi. Bize gönderilen en güzel yiyeceklere el koyup gövdeye indiriyordu deyyuslar. Dediğim gibi, subay yemeğinden de nasiplenemediğimiz için, neticeten bize de avucumuzu yalamak kalıyordu.

Gene de, o yoklukta bir domuz butunu kendimize ayırmayı becerdim ama arkadaşlar. Butu bigüzel tütsüledik, Binbaşı Soyka bulmasın diye de bir saat ötedeki topçu birliğinin orada bir yere sakladık. Topçu başçavuşu bir dostum vardı, sağ olsun o yardım etti.

Binbaşı ne zaman mutfağa gelse, mutlaka çorbanın tadına bir bakardı. Doğru dürüst bir et gelmiyordu; çevre köylerden bulabildiğimiz birkaç domuz, sıska mı sıska birkaç sığır, o kadar. Üstelik bir de Prusyalılarla cebelleşmemiz gerekiyordu, herifler sığırlara biz ne verirsek iki mislini veriyorlardı. Sizin anlayacağınız, dostlar, koskoca Bardyeyov kuşatması boyunca sığır alımından topu topu bin iki yüz kron girdi cebime. Zaten, yeminle söylüyorum, o sıralar para yerine çoğu kez tabur mührünü taşıyan makbuzlarla mal alıyorduk; hele Rusların yakınımızda olduğunu bildiğimiz son zamanlarda. Köylülerse ayrı bir belaydı; okuma yazma bilmezler, imza yerine üç çarpı atarlar. Tabii, Levazım Komutanlığı da bunun farkındaydı; o yüzden, para ödediğimi ispatlamak için sahte makbuz düzenleyemiyordum. Bunun için okumuş yazmış, imzasını atabilen adamlarla iş yapman gerekir. Ama dedim ya, en kötüsü Prusyalılardı; bizim verdiğimizin iki katını veriyorlardı, hem de peşin peşin. Eh, hal böyle olunca, bize de her gittiğimiz köyde yağmacı gözüyle bakıyorlardı.

Derken, Levazım Komutanlığı, çarpı işaretli makbuzlar Sahra Muhasebesine teslim edilecek diye bir emir çıkarınca, anasının gözü muhasebecilerden geçilmez oldu. İkide bir o rezillerden birini yollarlardı yanımıza. Herifçioğlu gelir, domuz gibi tıkınıp istimini aldıktan sonra çekip gider, ertesi gün de bizi ihbar ederdi. Ama o Binbaşı Soyka şerefsizi yok mu, Tanrı inandırsın, sahra mutfaklarının etrafında sansar gibi dolanırdı alçak. Bir gün, yalanım varsa ne olayım, tüm dördüncü bölüğün etini yürütmesin mi karavanadan? Önce domuzun kellesinin tadına baktı, iyi pişmemiş deyip biraz daha kaynattırdı. Milletin tabağına hap kadar et gelmezken, koca bölüğün payına düşen eti kaşla göz arasında yalayıp yuttu Allahsız. Sonra çorbadan bir kaşık aldı, böyle boktan çorba mı olur, askere etsiz çorba mı verilir diye herkesi azarlayıp ortalığı birbirine kattı. Aylardır sakladığım son makarnaları içine attırıp çorbayı koyultturdu biraz. Ama subay yemeği kaldırılalı beri gözüm gibi koruduğum iki kilo halis tereyağını çorbaya attırmasa gene de çileden çıkmayacaktım belki de. Ranzamın üstündeki rafta duran tereyağını görünce, 'Kimin ulan bu!’ diye bağırıp ana avrat sövmeye başladı. Ben de, ‘Komutanım,’ dedim,

‘tümenden gelen son emre göre her askere fazladan on beş gram tereyağı ya da yirmi bir gram domuz yağı vermemiz gerekiyor. Ama tümüne dağıtacak kadar yağ bulamadığımız için biriktiriyorum ben de.’ Binbaşı Soyka küplere bindi, ‘Rusların gelip son tereyağımızı da almalarını mı bekliyorsun ulan!’ diye üstüme yürüdü. ‘Derhal çorbaya atacaksın o tereyağını! Aptes suyu gibi çorba mı içireceğiz askere!’ Böylece elimdeki son tereyağı da uçtu gitti. Belki inanmayacaksınız ama, o kahrolası binbaşıdan sonra kısmetim bağlandı. Soyu kurusun, su vereni olmasın! Sakladığım her şeyin kokusunu alırdı namussuz.

Bir gün asker tayınından biraz öküz ciğeri yürütmüştüm. Pişirip yemeye hazırlanıyorduk. Herifçioğlu pat diye içeri dalıp ranzamın altından çıkarmasın mı ciğerleri! Gene zart zurta başlayınca, ben de dedim ki: ‘Komutanım, siz durumu bilmiyorsunuz. Ciğerler, sabahleyin, eskiden baytar kursu görmüş topçu taburundaki bir nalbant tarafından kontrol edildi ve imhasına karar verildi. Ben de gömüp yok ederim diye saklamıştım.’ Gerzek bana inanmadı tabii, paçayı kurtarmak için yalan atıyorum sandı. Yük treninden bir erle birlikte ciğerleri aldı, yamacın dibine götürdü; kazana atıp kaynatacak, tadına bakacak. Tabii son yemeği oldu hıyarın.

Ruslar, bizimkinin yaktırdığı ateşi görür görmez orayı topa tuttular o saat. Askerciği de, binbaşıyı da, kazanı da havaya uçurdular. Top ateşi kesilir kesilmez koştuk gittik, ama yapacak bir şey yoktu; etrafa dağılan parçalardan hangisinin öküzün ciğeri, hangisinin binbaşının ciğeri olduğunu anlamak mümkün olmadı..”

Derken, yeni bir haber geldi: Dört saate kadar yola çıkılacaktı. Dediklerine göre, yaralı taşıyan bir tren Hatvan hattını kapamıştı. Ayrıca, hasta ve yaralıları taşıyan bir trenin Eğer yakınlarında topçu birliğini taşıyan bir trenle çarpıştığı söyleniyordu. Yolu açmak için Budapeşte’den yardım treni gönderilmişti.

Bunun üzerine, tüm taburun hayal gücü çalışmaya başladı. İki yüzden fazla ölü ve yaralı olduğunu söyleyenler vardı. Çarpışmanın, yaralılara ayrılan erzağın çalınmasını örtbas etmek için bile bile düzenlendiği ileri sürülüyordu.

Bütün bunlar, taburun tayınlarındaki yetersizliğin ve erzak depolarındaki hırsızlıkların şimşekleri üstüne çekmesine, açık açık eleştirilmeye

başlamasına yol açtı.

Birçokları, Levazım Başçavuş Bautanzel’in yürüttüğü malları subaylarla yarı yarıya paylaştığı kanısındaydı.

Subay vagonunda, Yüzbaşı Sagner, programa göre çoktan Galiçya cephesine varmış olmaları gerektiğini söylemeye çalışıyordu. Eger’e vardıklarında üç günlük tayın ve konserve alacaklardı, ama Eğer hâlâ on saatlik yoldaydı. Gerçekte, Lvov’daki saldırıdan sonra oraları yaralı trenleriyle doluydu; birbiri ardı sıra gelen mesajlara bakılırsa, tek bir somun ekmek, tek bir kutu konserve bile kalmamıştı. Yüzbaşı Sagner, askerlere ekmek ve konserve yerine altı kron yolluk verilmesi için emir almıştı. Yollukların maaşlarla birlikte dokuz güne kadar dağıtılması gerekiyordu; o zamana kadar tugaydan para gelirse tabii. Kasada on iki bin krondan biraz fazla bir para kalmıştı, o kadar.

Teğmen Lukaş, “Şu alayın yaptığı rezilliğe bakın,” dedi. “Böyle boktan bir durumda bizi yollara saldılar. Olacak iş mi yani!”

Asteğmen Wolf’la Teğmen Kolarj hemen aralarında fısıldaşmaya başladılar: Söylenenler doğruysa, Albay Schröder son üç hafta içinde Viyana Bankası’ndaki hesabına on altı bin kron yatırmıştı.

Teğmen Kolarj, bu işlerin yolunu yöntemini anlatıyordu:

“Alay kasasından altı bin kron yürütür, atarsın cebine. Ondan sonra tüm mutfakları arar, karvanadan adam başı üç gram bezelye eksiltin diye bir emir verirsin. Tamam mı! Bir ayda adam başı doksan gram eder. Böylece her bölüğün mutfağında en azından on altı bin kilo tasarruf yapılmış olur...”

Teğmen Kolarj’ın Wolf’a anlattıkları yalnızca kendi gözüyle gördükleriydi. Aslında ordu yönetimi tepeden tırnağa çürümüştü. Bölük başçavuşlarından en tepedeki omzu kalabalıklara kadar herkes, savaştan sonra darda kalmamak için cebine bir şeyler indirmekten çekinmiyordu.

Evet, savaş hırsızlıkta bile cesaret istiyordu.

Erzak depolarının denetiminden sorumlu levazımcılar, birbirlerini yüreklendirmek istercesine şöyle diyorlardı:

“Hepimiz aynı yolun yolcusuyuz, arkadaş. Çalıp çırpıyoruz işte, ne halt edelim, akıntıya kürek çekecek halimiz yok ya! Sen çalmasan başkası çalacak. Senin için de, ‘Bakma öyle namuslu göründüğüne, küpünü öyle bir doldurdu ki artık ihtiyacı kalmadı,’ diyecekler.”

Biraz sonra, vagona, pantolonu kırmızı şeritli bir subay giriverdi. Trenleri denetlemek için dolaşıp duran generallerden biriydi.

Baskın yaparak herkesi şaşırtmış olmanın mutluluğuyla, “Oturun beyler, lütfen rahatsız olmayın,” dedi yumuşak bir sesle.

Yüzbaşı Sagner tekmil vermeye davrandıysa da, eliyle engel oldu. “Treninizde disiplin sıfır,” dedi. “Erat çoktan yatmış olmalıydı. Asker dediğin uykusunu almalı. Tren istasyonda bekliyor da olsa, asker kışladaki gibi tam dokuzda yatmalı.”

Son derece sinirliydi:

“Dokuz olmadan istasyon binasının arkasındaki helalara gönderilecekler. Sonra da doğru yatağa. Uyumazlarsa gece mutlaka bir halt karıştırırlar. Anlaşıldı mı, yüzbaşı? Emri tekrarlayın. Yahut boş verin tekrarlamayı da yapın dediğimi. Hemen helaya yollayın askerleri. İşleri bitince ışıkları söndürtün, herkes yatsın. Uyumayanı cezalandırın. Tamam mı! Yemek altıda!”

“Yemek altıda!” derken çok eskiye ait, artık var olmayan bir şeyden söz ettiğinin farkında değildi. Vagondaki subaylar, içlerinden, “Bu adam nerede yaşıyor?” diye geçirdiler.

“Akşam yemeği tam altıda yenecek,” diye yinelerken saatine baktı. On biri on geçiyordu. “Sekiz buçukta hacet görülecek, sonra yatak. Altıdaki yemeğe gelince; yüz ellişer gram Emmental peyniri yerine patatesli gulaş verilecek.”

Sonra, Yüzbaşı Sagner’e “içtima” emri verdi. Bir yandan sıraya girmekte olan askerleri seyrediyor, bir yandan da aptal muamelesi yaptığı subaylara saatini göstererek ders veriyordu:

“Bilmem anlaşıldı mı? Bakın, tekrar ediyorum: Tam sekiz buçukta helada olunacak, yarım saat sonra da yatakta. İşte o kadar. Böyle gergin durumlarda asker kabız olur zaten. Onun için bence her şeyin başı uyku. Uyku güçlendirir onları. Trende oldukları sürece dinlenmeliler. Vagonlarda yeterince yatacak yer yoksa, nöbetleşe uyusunlar. Eratın üçte biri rahat rahat yatar, dokuzdan gece yarısına kadar uyur; öbürleri ayakta durur, onlara bakar. Sonra birinci posta yerini ikinci postaya verir, onlar da gece yarısından sabahın üçüne kadar uyurlar. Üçüncü posta da üçten altıya kadar sıkı bir uyku çeker. Kalk borusuyla birlikte sabah temizliği. Tren durmadan vagonlardan atlamak kesinlikle yasak! Hat boyunda devriyeler dolaşacak, atlayanı enseleyecek! Bir askerin bacağı düşman tarafından kırılırsa...” hafifçe bacağına vurdu, “yapacak bir şey yok. Ama tren hareket halindeyken vagondan atlayıp da bacağınızı kırarsanız cezası ağır olur.”

Uykularının en tatlı yerinde uyandırılıp kendilerini gecenin soğuğunda bulan askerciklere baktı. Hepsi de uyku sersemiydi, esneyip duruyorlardı. General, Yüzbaşı Sagner'e dönüp, "Bu sizin taburunuz mu?" diye sordu. "Bunlar komada be! Asker dediğin dokuzda yatmış olmalı."

General biraz ilerleyip 11. Bölük'ün önünde durdu. Bölüğün sol tarafında dikilen Şvayk da uzun uzun esniyor, çeneleri geriliyordu. Ama eliyle ağzını kapamasına karşın ağzından öyle bir ses çıktı ki, Teğmen Lukaş generalin duymasından korkarak tepeden tırnağa ürperdi. Şvayk'ın mahsus esnediğini tahmin ediyordu.

General, Teğmen Lukaş'ın aklından geçeni sezmiş gibi, birden dönüp Şvayk'ın karşısına dikildi: "Çek misin, Alman mısın?"

Şvayk, Almanca, "Çek'im Komutanım," diye yanıtladı.

General Polonyalıydı ve pek az Çekçe biliyordu. Almancasını zorlayarak, "Güzel," dedi. "Öküz gibi böğürüp durma karşımda. Esnemekten çenen kopacak. Helaya gittin mi?"

"Hayır Komutanım. Gitmedim Komutanım.''

"Neden peki? Neden öteki askerlerle gidip sıçmadın?"

"Komutanım, Pişek'teki tatbikatlarda askerler mısır tarlalarına daldıklarında, Albay Wachtl, Asker sıçmayı değil savaşmayı düşünmeli,' derdi. Hem, komutanım, diyelim sıçmaya kalktık, neyi sıçacağız ki? İçimizde bir şey olmalı ki dışarı çıkaralım. Bazı istasyonlarda yemek yememiz gerekiyordu, ama bize hiçbir şey verilmedi. Boş mideyle helaya gidilir mi?"

Şvayk, olayı tüm basitliğiyle dile getirirken generale öylesine güvenle baktı ki, generalde askerlerin kendisinin yardımına muhtaç oldukları düşüncesi uyandı. Gerçekten de, eğer helaya gitmeleri emredildiyse bu emrin bir anlamı olmalıydı.

General, Yüzbaşı Sagner'e, "Hepsini vagonlara geri yollayın," dedi. "Demek akşam yemeği yemediler, ha! Bu istasyonda duran tüm askerlere yemek verilmesi gerekir. Burası bir ikmal istasyonu bir kere. Başka türlüsü düşünülemez. Plan program meselesi bu; plan neyse onu uygulamak gerekir."

Plan, akşam yemeğinin altıda verilmesini gerektiriyordu; oysa saat on bire geliyordu. Bu durumda, eratın patatesli gulaş yiyebilmesi için treni bir gün daha bekletmekten, ertesi akşam altıyı beklemekten başka çıkar yol yoktu.

General, büyük bir ciddiyetle, “Bir birliği savaşta bir yerden bir yere aktarırken,” dedi, “ihtiyaçlarını sağlamayı unutmaktan daha kötü bir şey olamaz. Benim görevim, gerçeği ortaya çıkarmak ve istasyon komutanlığında işlerin nasıl yürüdüğünü denetlemek. Ama beyler, biliyorsunuz, ihmal bazen de araç komutanlarından kaynaklanır. Bosna güney demiryolundaki Subotiştye İstasyonu’nu denetlerken, altı birliğe akşam yemeği verilmediğini fark etmiştim. Sebebi, araç komutanlarının yemek istemeyi unutmuş olmalarıydı. İstasyonda tam altı kere patatesli gulaş pişirilmiş, ama kimse gidip istememişti. O yüzden, tonla yemek çöpe atılmıştı. Düşünebiliyor musunuz beyler, koca bir çukur tepeleme gulaşla dolmuştu. Sonuç? Subotiştye’de patatesli gulaşları yemeyen birlikler üç istasyon sonra ekmek dileniyordu. Beyler, bu durumda hiç kimse istasyon komutanlığını suçlayamaz. Mesele çok basit: Araç komutanları görevlerini yapmamışlar. Buyurun, ikmal bürosuna gidelim.”

Subaylar, generalin ardından yürürken, “Bunlar neden böyle kaçık oluyor hep,” diye düşünüyorlardı.

Gerçekten de, istasyon komutanlığına vardıklarında, gulaştan kimsenin haberi olmadığı anlaşıldı. O gün istasyona uğrayacak tüm birlikler için yemek pişirilmesi gerektiği doğruydu, ama sonradan gelen bir emirle yemek işi durdurulmuş, er başına yetmiş iki metelik verileceği bildirilmişti. Bu para erata bir sonraki maaş günü ödenecekti. Ekmeğe gelince; Watian İstasyonu’nda yarımşar somun dağıtılacaktı.

İkmal istasyonu komutanının korkusu yoktu. Generale, hiç çekinmeden, emirlerin ikide bir değiştiğini söyledi. Cepheye aktarılan birlikler için yemek pişirtiyor, ama o arada istasyona giren bir yaralı treninin komutanı daha yukarıdan bir emir gösterince, çaresiz, tüm yemeği onlara dağıtıyordu. Sonradan gelen trendeki askerlerin eli böğründe kalıyordu.

General başıyla onayladıktan sonra her şeye karşın durumun iyiye gitmekte olduğunu, savaşın başlarında çok daha kötü günler yaşandığını belirtti. Her şeyin dört dörtlük olması beklenemezdi. Hiç kuşku yok ki, zamanla deneyim kazanılacaktı. Teori bazen pratiği köstekleyebilirdi. Savaş uzadıkça, işler daha bir yoluna girecekti.

Aklına çok parlak bir fikir gelmişçesine, “Bakın, bir örnek vereyim, arkadaşlar,” dedi. “İki gün önce Hatvan İstasyonu’ndan geçen birlikler ekmek alamadı. Ama siz yarın oraya vardığınızda ekmeğinizi alabileceksiniz. Hadi, artık istasyon lokantasına geçelim.”

Lokantada masalara oturulduğunda, lafı gene helalara getirdi, helaya giden yoldaki kaktüslerin hiç de hoş olmadığından dem vurmaya başladı. Bu arada, general önüne konan bifteği tıkınırken, kendisini izleyen subaylar, “Gözüne dizine dursun, boğazında kalsın!” diyorlardı içlerinden.

General, hela sorununu o denli abartıyordu ki, insan imparatorluğun zaferinin helalara bağlı olduğunu sanabilirdi. İtalya’nın savaşa girmesiyle ortaya çıkan yeni durumdan söz ederken bile, ordularımızın İtalya seferindeki yadsınmaz üstünlüğünün handiyse cephede kazılacak kuburlara bağlı olduğunu ileri sürmekten çekinmiyordu.

Avusturya’nın zaferi keneften doğacaktı.

Generale bakılırsa, her şey çok basitti. Zaferin formülü son derece açıktı: Akşam saat altıda patatesli gulaş yenecek, sekiz buçukta helaya gidilecek, dokuzda yatılacak. Düşman, böyle bir ordu karşısında korkudan altına eder, tabanları yağlayıverirdi.

Bir süre sonra düşüncelere dalan general bir puro yakıp gözlerini lokantanın tavanına dikti. Başka neler söylemesi gerektiğini, trendeki subaylara daha neler öğretebileceğin! düşünüyordu.

Herkes hiçbir şey demeden öylece tavana bakmayı sürdüreceğini sanırken, birden, “Taburunuz özünde çok sağlam,” diye kelam buyurdu. “Az önce konuştuğum askerin samimiyeti ve metaneti bunun en iyi örneği. Ona bakarak, tüm taburun kanının son damlasına kadar çarpışacağına kalıbımı basarım.”

Bir an susup arkasına yaslanarak gözlerini yeniden tavana dikti. O arada, bir tek Dub, ruhuna sinmiş olan köle içgüdüsüyle gözlerini tavana çevirdi. “Ama,” dedi general, “taburunuzun üstün vasıfları tarihe gömülmemek. Bu tugayın tekmil taburları şanlı bir tarih yarattı şimdiye kadar, sizin tabur da bunu sürdürmeli. Bence, taburun tarihini yazacak birine ihtiyacınız var sizin. Bütün bölüklerin başarılarını kayda geçirecek birine. Şüphesiz, hıyarın teki değil, akıllı biri olmalı bu adam. Yüzbaşı, taburunuza mutlaka bir tarihçi atamaksınız.”

Duvardaki saate baktı; vakit çok geç olmuştu. Subaylardan, kendisine yataklı vagonuna kadar eşlik etmelerini istedi.

Herkes gittikten sonra istasyon komutanı derin derin içini çekti. General biftekle şarabın parasını ödemeyi unutmuştu. Yemeğin parasını ödemek gene kendisine kalmıştı. İstasyon lokantasına her gün böyle bir sürü subay geliyor, hepsi de hesabı takıp gidiyordu. Bu yüzden, iki vagon dolusu

samanı, ordunun samanını sağlayan Löwenstein firmasına satmak zorunda kalmıştı. Ordu sonradan bu iki vagon samanı Löwenstein'dan yeniden satın almış, istasyon komutanı da gene gerekir diye vagonları yan hatta çektirmişti. Belli mi olurdu, samanları Löwenstein firmasına bir kez daha satması gerekebilirdi.

Ama belirtmek gerekir ki, Budapeşte kentinin bu ana istasyonundan geçen ordu müfettişlerinin hepsi de istasyon komutanının hakkını teslim eder, sunduğu yemek ve içkileri anlata anlata bitiremezdi.

Ertesi sabah tren hâlâ istasyondaydı. Kalk borusu çalmış, askerler sefertaslarını tulumbanın başında yıkamışlardı. Generalin treni de henüz oradaydı. General helaları kendisi denetlemiş, Yüzbaşı Sagner'in emriyle askerlerin takım komutanlarının komutasında helaya gittiklerini görünce büyük bir memnunluk duymuştu.

Yüzbaşı Sagner, Teğmen Dub'u da memnun etmek için, o günkü denetimin sorumluluğunu ona vermişti.

Yan yana iki sıra halinde uzanan helalarda iki mangaya yetecek kadar kubur vardı. Kuburlara bitişik nizam çömelmiş askerler, sonbaharda Afrika'ya göç etmek üzere telefon tellerine tünemiş kırlangıçlara benziyorlardı.

Aşağı sıyırdıkları pantolonlarından dizleri görünüyordu. Palaskalarını boyunlarına geçirmişlerdi. Dışarıdan bakan biri, gelecek ilk emirde kendilerini asmaya hazır olduklarını sanabilirdi.

Sol sıradaki kuburlardan birine tünemiş olan Şvayk, Rujena Yesenska'nın bir romanından koparılmış bir sayfayı okumaya dalmıştı:

... lisedeki genç kızbr ne yazık ki...
... kendilerinden çok emin, ama belki biraz...
... sır saklamasını bilen, ağzı sıkı...
... öğle yemeklerini odalarında yiyip...
... o garip eğlencelere dalıp gider...
... yakışıklı bir erkekten hüzün ve acı...
... iyileşiyordu, ama canı hiç...
... kim isterdi ki böyle olmasını...
... genç Krjiçka için bundan iyisi...

Şvayk, gözlerini okuduğu yırtık sayfadan kaldırıp helanın kapısına baktığında hayretten donakaldı. Kapının eşiğinde, olanca haşmeti ve yaveriyle bir gece önceki tuğgeneral duruyordu. Teğmen Dub, onlara heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu.

Şvayk çevresine bakındı. Erlerin hepsi de kuburların üstünde sakin sakin oturuyor, yalnızca onbaşılar ve çavuşlar biraz tedirgin görünüyorlardı.

Birden durumun ciddiyetini kavrayan Şvayk, pantolonu inik, palaskası boynunda ayağa fırladı, son anda elindeki kâğıtla kıçını silerek, “Dikkaat! Hazrol! İlerii bak!” diye haykırdı ve selam durdu. Bunu duyan tüm askerler de, pantolonları aşağıda, palaskaları boyunlarında, ayağa dikildiler.

Tuğgeneral sevecenlikle gülümseyerek, “Rahat! İşinize bakın!” dedi. İşine ilk dönen, Süvari Onbaşı Malek oldu ve tüm manga onu izledi. Bir tek Şvayk hâlâ ayakta selam duruyordu; çünkü tuğgeneral bir yandan gözlerinden ateş saçarak, öbür yandan dostça gülümseyerek yaklaşmaktaydı.

Tuğgeneral, Şvayk’ın tuhaf duruşuna bakarak, “Seni dün akşam görmüştüm,” deyince, öfkeden deliye dönen Dub, generale dönüp Almanca, “Komutanım,” dedi, “bu adam geri zekâlının tekidir, salaklığıyla nam salmıştır. Bundan aptalını mumla arasanız bulamazsınız.”

Tuğgeneral, “Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu, teğmen?” diye öfkeyle bağırdı. “Bence çok akıllı bir adam bu. Üstünü görür görmez ne yapması lazım geldiğini gayet iyi biliyor. Cephede de böyledir. Sıradan bir asker tehlikeyi sezdi mi komutayı ele alır. Baktı sen ‘Dikkat!’ çekmiyorsun, senin işini o üstlendi.”

Sonra Şvayk’a dönerek, “Kıçını sildin mi oğlum?” diye sordu.

“Sildim Komutanım. Tamamdır Komutanım.”

“Kakan bitti mi?”

“Sağ olun Komutanım. Bitti Komutanım.”

“Çok güzel. Şimdi pantolonunu çek ve yeniden esas duruşa geç!”

“Esas duruş”u biraz yüksek sesle söyleyen general, en yakındaki askerlerden birkaçının doğrulmaya çabaladığını görünce, babacan bir sesle, “Hayır, hayır! Rahatınıza bakın! Devam!” dedi.

Sonra, tam karşısında dikilmekte olan Şvayk’a Almanca kısa bir nasihat çekti: “Üstlere saygı, yönetmeliklere bağlılık ve çabuk karar verme yeteneği

savaşta her şey demektir. Bunlara bir de cesaret eklendi mi, karşımızda hiçbir düşman duramaz.” Ardından, Teğmen Dub’a döndü, parmağını Şvayk’ın göbeğine dayayarak, “Not al,” dedi. “Bu adam cepheye varır varmaz terfi ettirilecek ve ilk fırsatta bronz madalyayla taltif edilecek. Üstün görev bilinci, mükemmel... şey... neydi o... Her neyse, anladın işte... Rahat!”

Tuğgeneral, helaların oradan uzaklaşırken, Dub’un sert emirleri yeri göğü inletiyordu: “Birinci takım, kalkılacak, kalk! İkinci takım, kalkılacak, kalk!..”

Bu arada, Dub’un önünden geçen Şvayk has bir selam çaktıysa da,Teğmen, “Tekrar et!” diye üsteledi. Şvayk esas duruşta beklerken, Dub bildik lafları yineleyip duruyordu: “Sen beni tanımadın daha! Ben adama kan kusturururum!”

Sonunda Şvayk kendi vagonuna doğru yürürken kendi kendine söyleniyordu:

“Al birini vur ötekine. Karlin Kışlasındaki Asteğmen Kudavi de pisliğin önde geleniydi. Tepesi attı mı, ‘Ulan, reziller!’ derdi. ‘Ben sizin celladınızım, tamam mı! Bu bölükte kaldığınız sürece inim inim inleteceğim hepinizi!’ Hepsi aynı bokun soyu bunların...”

Tam subay vagonunun önünden geçerken Teğmen Lukaş seslendi:

“Balon’a söyle, şu kahveyi getirsin artık. Sütün ağzını da adam gibi kapatsın, bozulur!”

Balon, Vanyek’in vagonundaki küçük bir ispirto ocağında Teğmen Lukaş’a kahve pişiriyordu. Şvayk oradan geçerken teğmenin isteğini hatırlatınca, vagonda olmadığı sırada herkesin kahveden nasiplendiğini, teğmenin kahve ve süt kutularının yarıya indiğini fark ediverdi. Gene de, kendi kahvesinden bir yudum alıp tadına baktıktan sonra biraz süt ekledi.

Yurayda ile Vanyek, yeni bir kahve ve süt teslimatı yapıldığında Teğmen Lukaş’tan ödünç aldıklarını yerine koyacaklarına söz verdiler.

Şvayk’a da kahve vermeye kalktılarsa da, bizimki ikramı geri çevirerek, “Az önce genelkurmaydan bir emir gelmiş,” dedi Balon’a. “Subaylarının kahve ve sütünden otlanan bütün emir erleri yirmi dört saat içinde ipe çekilecekmiş. Teğmen, seni hemen görmek istiyor, kahveyi de tabii.”

Korkudan ödü bokuna karışan Balon, az önce Kodunski’ye verdiği kahveyi kaptığı gibi ısınsın diye ocağa koydu, biraz süt ekledi ve yelyepelek subay vagonuna koşturdu.

Perişan bir halde kahveyi verirken, gözlerini Teğmen Lukaş'tan kaçırmaya çalışıyordu.

"Bağışlayın Komutanım," diye kekeledi, "biraz geciktim. Kutuları açamadım da."

Teğmen Lukaş, kahveden bir yudum alıp, "Umarım sütü dökmemişsindir," dedi. "Yoksa içip bitirdin mi? Bitirdiysen, ölümlerden ölüm beğen!"

Balon inledi:

"Affınıza sığınırım Komutanım. Üç çocuğum var Teğmenim."

"Ayağını denk al Balon. Bu oburluğun bir gün başını yiyecek senin. Şvayk sana bir şey söylemedi mi?"

Balon, zangır zangır titreyerek, "Yirmi dört saat içinde aşılabileceğimi söyledi," diye yanıtladı.

Teğmen Lukaş, elinde olmadan gülümseyerek, "Çırpınıp durma karşımda öyle, aptal herif," dedi. "Biraz adam olmaya çalış. Yemek manyağı olmuşsun sen. Şu on guldeni Şvayk'a ver, istasyonun oralardan yiyecek iyi bir şeyler alsın. Seni göndermem. Seni ancak tıka basa yedirdikten sonra gönderirim yemek almaya. Ulan bana bak, benim sardalye konservesini de mi iyi ettin yoksa?

Yemedinse, getir göster bakalım."

Balon, Şvayk'a, Teğmenin kendisine istasyondan yiyecek doğru dürüst bir şeyler alması için yirmi kron yolladığını söyledikten sonra derin bir iç çekerek çantadan sardalye konservesini çıkardı, istemeye istemeye Teğmen'e götürdü.

Fukara, kaç gündür, Teğmen Lukaş'ın sardalyeleri unutmuş olabileceği umuduyla yaşamıştı. Ama tüm hayalleri yıkılmıştı işte. Teğmen herhalde sardalyeleri kendi vagonunda saklayacak, ona bırakmayacaktı. Kendini soyulmuş gibi hissediyordu.

Kutuyu Teğmen'e uzatarak, "İşte Komutanım, sardalyelerinizi getirdim," dedi buruk bir sesle. "Açmamı ister misiniz?"

"Tamamdır, Balon; açmana gerek yok, geri götürebilirsin. Ben sadece sardalyeleri lüpletip lüpletmediğini öğrenmek istedim. Kahveyi getirdiğinde ağzın yağlıydı da. Şvayk gitti mi?"

Balon, keyiflenerek, "Çoktan gitti Teğmenim," dedi. "Üstelik geri döndüğünde sizin çok mutlu olacağınızı, bütün subayların sizi kıskanacağını söyledi. İstasyondan uzakta bir yere gidecekmiş, ama ta

Rakospalota'ya kadar buraları avucunun içi gibi biliyormuş. Treni kaçırsa bile, motorize birliğe takılıp bir sonraki istasyonda bizi yakalarmış. Kendisini merak etmeyeymişiz, görevinin önemini biliyormuş, icabında kendi parasıyla bir araba tutup Galiçya'ya kadar arkamızdan gelirmiş. Araba parasını daha sonra maaşından kesebilirmişsiniz. Onu merak etmeniz için hakikaten hiçbir sebep yok, Komutanım."

Teğmen Lukaş, çaresizlik içinde, "Yıkıl karşımdan," dedi.

İstasyon komutanlığından gelen en son habere göre, gece saat ikide Gödöllö-Aszod'a doğru yola çıkacaklar, uğrayacakları istasyonlarda subaylara iki litre şarapla bir şişe konyak verilecekti. Kızıl Haç'ın bir ikramı olduğu söyleniyordu. Bu beklenmedik ödül, subay vagonunu bayram yerine çevirdi. Konyak üç yıldızlıydı, şarap ise Gumpoldskirchen.

Subay vagonunda bir tek Teğmen Lukaş tedirgindi. Şvayk gideli bir saat olmuş, hâlâ dönmemişti. Yarım saat sonra istasyon komutanlığının oradan tuhaf bir topluluğun subay vagonuna yaklaşmakta olduğu görüldü.

En önde, arenada aslanlara atılan ilk Hıristiyanlar gibi, ağırbaşlı ve vakur, Şvayk yürüyordu. İki yanında, süngü takmış birer Macar askeri; sollarında istasyon komutanlığından bir çavuş; en arkada uzun eteklikli bir kadın ve yuvarlak şapkalı, botlu, bir gözü morarmış bir adam; adamın kucağında durmadan gıdaklayan bir tavuk.

Topluluk tam subay vagonundan içeri girerken, çavuş, kadınla adama oldukları yerde kalmalarını söyledi.

Şvayk, Teğmen Lukaş'ı görür görmez, sakın bozma dercesine göz kırpmaya başladı.

Çavuş, 11. Hücum Bölüğü'nün komutanıyla görüşmek istiyordu. Teğmen Lukaş, istasyon komutanının gönderdiği kâğıdı aldı ve okurken sapsarı kesildi:

91. Piyade Alayı, 11. Hücum Bölüğü Komutanlığına,

Piyade eri Yozef Şvayk, kendi ifadesiyle 91. Piyade Alayına bağlı 11. Hücum Bölüğünün posta eri, istasyon komutanlığı bölgesindeki Isatarcsa'da mukim Istvan ailesinin evine girerek hırsızlık yaptığı gerekçesiyle tutuklanmıştır.

Piyade eri Yozef Şvayk, evli Istvan çiftine ait evin arka bahçesinde yakaladığı bir tavuğa el koymuş, kendisini engellemeye çalışan tavuk

sahibinin sağ gözüne bir yumruk indirmiş, olay yerinden geçmekte olan devriyeler tarafından bölüğüne teslim edilmek üzere gözaltına alınmış, tavuk da sahibine iade edilmiştir.

Nöbetçi subayın imzası

Şvayk'ın teslim kâğıdını imzalarken Teğmen Lukaş'ın dizleri titriyordu. Teğmen'e iyice sokulmuş bulunan Şvayk, Lukaş'ın tarih atmayı unuttuğunu gördü ve dayanamayıp, “Komutanım, bugün ayın 24'ü,” dedi. “Nereden biliyorsun diye soracak olursanız, dün 23 Mayıs'tı, İtalya bize karşı savaşa girdi. Etrafta dolaşırken fark ettim, milletin konuştuğu tek konu bu.”

Çavuşla Macar askerleri çekip gitmişler, kadınla adam ise orada kalmıştı. Hâlâ subay vagonuna girmeye çabalıyorlardı.

Şvayk, damdan düşercesine, “Bir beş guldeniniz daha varsa tavuğu satın alabiliriz,” dedi Teğmen'e. “Uyanık, aslında tavuğa on beş gulden istiyor, ama moraran gözü için de bir on gulden kapmaya çalışıyor. Ama komutanım, bana sorarsanız o mosmor göz on gulden etmez. Hiç unutmam, Kocakarı Meyhanesi'nde çıkan bir kavgada tuğlayı indirdikleri gibi tornacı Matey'in çenesini kırmışlar, altı dişini dökmüşlerdi de sadece yirmi gulden tazminat ödemişlerdi, para da paraydı o zamanlar, bir değeri vardı. Hem, Teğmenim, cellat Wohlschlâger bile adam asmak için sadece dört gulden alıyor.”

Sonra, gözü morarmış adama, “Gel buraya,” diye işaret etti. “Sana gelince cadı karı, olduğun yerde kal.”

Adam subay vagonuna girdi. Şvayk, teğmene sokulup, “Biraz Almanca biliyor. Bütün küfürleri anladığı gibi, kendisi de Almanca ana avrat dümdüz gidiyor,” dedikten sonra adama döndü, yarı Almanca yarı Macarca, “Beş gulden tavuğa, beş de göze,” dedi. “Beş florin, tamam mı ahbap, beş florin, çakozladın mı? Burası subay vagonu, düzenbaz herif. Ver bakalım tavuğu!”

Şaşkınlıktan donakalan adamın eline bir onluk tutuşturduktan sonra tavuğu kaptığı gibi boynunu kırdı. Adamı ite kaka dışarı çıkarırken hararetle elini sıktı: “Uğurlar ola, soysuz herif! Hadi bakalım, evli evine köylü köyüne, sen de kocakarının koynuna! Bir daha karşıma çıkayım deme, kırarım bir tarafını!”

Adamcağız gözden kaybolduktan sonra, Şvayk, “Gördünüz mü, Teğmenim,” dedi, “kavgasız gürültüsüz hallettik meseleyi işte. Barış görüş

olduk, bitirdik işi. Böylesi en iyisi. Şimdi komutanım, Balonla beraber öyle bir tavuk çorbası yapacağız ki size, yeme de yanında yat.”

Teğmen Lukaş daha fazla dayanamadı, Şvayk’ın koltuğunun altındaki zavallı tavuğu kaptığı gibi yere çaldı, bangır bangır bağırmaya başladı:

“Ulan, şerefsiz herif! Savaşta masum insanları soyanlar ne olur biliyor musun sen?”

Şvayk, büyük bir ciddiyetle, “Onurlu bir biçimde kurşuna dizilirler, Komutanım,” diye yanıtladı.

“İpe çekerler, ipe! Ulan, daltaban! Ulan, cibilliyetsiz! İçtiğin andı bile unutmuşsun, köpek soyu! Başıma ağrılar giriyor, kanımı tepeme sıçrattın gene!”

Şvayk, bu öfkenin nedenini hiç anlamanmışçasına Teğmen Lukaş’a baktı ve zembereğinden boşanırcasına yanıtladı:

“İçtiğim andı asla unutmuş değilim, komutanım! Yüce hükümdarımız I. Franz Joseph’e, İmparator Hazretlerinin generalleri ve tüm subaylarına sonuna kadar sadık kalacağıma ve onlar için her türlü fedakârlığa katlanacağıma ant içerim. Havada, karada ve denizde, gece gündüz demeden, vatanımı kanımın son damlasına kadar savunacağıma, düşmanlarımızı dünyaya geldiklerine pişman edeceğime, İmparator Hazretlerinin her türlü emir ve talimatını gözümü kırpmadan yerine getireceğime ant içerim.”

Tavuğu yerden alan Şvayk, esas duruşa geçip Teğmen Lukaş’ın gözlerinin içine bakarak devam etti:

“Şartlar ne olursa olsun gözümü budaktan esirgemeden yiğitler gibi savaşacağıma, birliğimi, bayrağımı, sancağımı ve silahımı asla terk etmeyeceğime, düşmanla hiçbir ilişkiye girmeyeceğime, askerlik yasalarını hiçbir zaman çiğnemeyeceğime, şerefimle yaşayıp şerefimle öleceğime ant içerim. Tanrım, benden yardımını esirgeme, amin! Yalnız, Komutanım, tavuğu çalmadığımı, soygunculuk yapmadığımı bilmenizi isterim. İnanın, içtiğim andı ayaklar altına almadım.”

Teğmen Lukaş, Şvayk’ın bahtsız tavuğu tuttuğu eline vurarak, “Bırak şu tavuğu, düzenbaz herif!” diye kükredi. “Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor. Şu kâğıtta ne yazıyor, gördün mü? ‘Piyade eri Yozef Şvayk... hırsızlık yaptığı gerekçesiyle tutuklanmıştır...’ Buna ne diyorsun, köpoğlu! Sen adamı katil edersin be! Yemin ederim, sonunda çekip vuracağım ulan seni! Bu kadar aşağılık bir işe nasıl kalkışırsın ulan hırt!”

Şvayk, “Bakın, Komutanım,” dedi yumuşak bir sesle, “kesinlikle bir yanlış anlama söz konusu burada. Yiyecek doğru dürüst bir şeyler almamı emrettiğinizi duyar duymaz, Teğmenimin ağzına layık ne bulabilirim diye düşünmeye başladım. İstasyon binasının arka tarafında beygir sucuğundan ve kurutulmuş eşek etinden başka bir şey yoktu. Hesabettim kitabettim, düşündüm taşındım, bu zorlu savaşa dayanabilmesi için insanın besleyici bir yemek yemesi gerekir dedim kendi kendime. Bunun üzerine, Komutanım, size şöyle esaslı bir tavuk çorbası yapmaya karar verdim.”

Teğmen, yüreği daralarak, “Tavuk çorbası ha!” diye homurdandı.

“Evet, Komutanım, mis gibi bir tavuk çorbası. Biraz soğanla arpa şehriye aldım. İşte burada, Komutanım; soğanlar bu cebimde, şehriye de öbür cebimde. Bizim vagonda tuz da vardı, karabiber de. Geriye bir tek tavuğu bulmak kalıyordu. Isatarcsa’ya o yüzden gittim. Girişinde ‘Isatarcsa şehri’ diye yazıyor, ama inanmayın; aslında kocaman bir köy. Bahçeli evlerin bulunduğu bir sokaktan geçtim, bir başka sokağa girdim, baktım, o sokağın iki yanında da bahçeli evler. Hangi sokağa dalsam, bahçeli evlerden geçilmiyor. Sonunda, bir sokağın sonuna geldiğimde, bir evin arka tarafındaki çayırda birkaç tavuğun karınlarını doyurmakta olduklarını gördüm. Hemen koştum, en semiz, en iri olanını yakaladım. Lütfen bakın, Komutanım, böyle besilisi kolay bulunmaz. Elle yoklamaya gerek yok; belli ki, yemin en iyisiyle beslemişler bunu, düpedüz besiye çekmişler. Evet, herkesin gözünün önünde yakaladım bunu; Macarca bir şeyler bağırdılar. Bacaklarından tutup havaya kaldırdım, komşulardan birkaçına hem Çekçe, hem de Almanca tavuğun sahibini sordum. Kiminse parasını verip satın alacaktım; ama tam o sırada bir kadınla bir adam evden dışarı fırladılar. Adam önce Macarca, ardından Almanca küfürler savurmaya başladı; güpegündüz tavuğunu çalmaya yeltendiğimi söylüyordu. Elimden geldiği kadar açıklamaya çalıştım; sizin emrinizle tavuğu satın alacağımı anlattım. İşte tam o anda tavuk gıdaklaya gıdaklaya kanatlarını çırpmaya, elimden kurtulmaya çalışmasın mı! Eh, ben de doğrusu gevşek tutuyormuşum hayvanı; bundan yararlanıp efendisinin burnuna konmaya kalktıysa benim ne suçum var! Ama herif birden bağırıp çağırarak, tavuğu suratına çarptığımı söylemesin mi! Aynı anda kadın da çığlıklar atarak ortalığı velveleye verince, ne olduğunu anlamadan telaşa kapılan bazı salaklar hemen devriyeye haber saldılar. Macar askerleri o saat koşup geldiler tabii. Ben de, ne yapayım, benimle istasyon komutanlığına kadar gelirlerse

suçsuzluğumun en kısa zamanda ortaya çıkacağını söyledim. Ama istasyondaki nöbetçi teğmene dert anlatmak deveye hendek atlatmaktan daha zordu; anlattıklarımın doğru olup olmadığını size sorabileceğini söyledimse de oralı olmadı. ‘Kapa çeneni!’ diye bağırdı bana. Yağlı ilmiğin boynuma geçeceği gün yakınmış! Adama bak! Ama Komutanım, inanın, teğmen çıldırmış gibiydi. ‘Sen ne biçim askersin ulan!’ dedi. ‘Göbeğin yağ bağlamış; demek ha bire sağdan soldan bir şeyler aşırıp mideye indiriyorsun!’ İstasyona son günlerde çok şikâyet geliyormuş. Önceki gün de birisinin hindisi kaybolmuş. ‘Ama teğmenim, önceki gün biz hâlâ Raab’daydık,’ diyecek oldum. ‘Bana yutturamazsın,’ diyerek lafı ağzıma tıkadı. Sonra da beni size gönderdiler işte. Yolda onbaşının tekinden işittiğim azar da cabası. Kiminle konuştuğumun farkında mıymışım? Laf ola torba dola.”

Teğmen Lukaş, bir an durakladıktan sonra, “Şvayk,” dedi, “bugüne kadar yaptıkların yetti artık. Öyle kaçıklıklar yaptın, sen ‘minnacık’ da desen öyle suçlar, öyle günahlar işledin ki, seni ancak darağacı paklar. Ya da ne bileyim, bir manga asker tarafından kurşuna dizilsen daha iyi olabilir. Tamam mı?”

“Tamam, Komutanım. Bir manga on bir askerden meydana gelir, Komutanım. Tavuk çorbanıza şehriye emreder misiniz, Teğmenim; daha koyu olur.”

“Bana bak Şvayk! Al o tavuğunu, gözüme görünme! Patlatmayayım beynini, salak herif...”

Şvayk, selam bile veremeden, tavukla birlikte subay vagonundan dışarı attı kendini. Teğmen Lukaş, şarap kadehine konyak doldurup bir dikişte içti.

Şvayk, vagon penceresinin önünde selam çaktı ve ortadan kayboldu.

Balon vicdanıyla uzun uzun hesaplaştıktan sonra teğmenin sardalye konservesini açmak üzereydi ki, Şvayk elinde tavukla içeri girdi. Vagondakiler, “Nereden yürüttün?” diye sorarcasına gözlerini tavuğa diktiler.

Şvayk, ceplerindeki soğanları ve şehriyeleri boşaltırken, “Teğmen için satın aldım,” dedi. “Adamcağıza bir çorba yapayım dedim, ama lanet herif istemedi, al senin olsun dedi.”

Başçavuş, Şvayk’a kuşkuyla bakarak, “Bu tavuk eceliyle mi geberdi?” diye sordu.

Şvayk, cebinden bıçağını çıkarırken, “Hayır,” diye yanıtladı. “Ben kendim boynunu burdum.”

Şvayk’a saygı ve şükranla bakan Balon, sessizce teğmenin ispirto ocağını hazırlamaya koyuldu. Birkaç kap alıp su getirmeye gitti.

Kodunski, Şvayk’a yanaşıp tavuğun yolunmasına yardım edebileceğini söyledi, sonra da kulağına eğilip alçak sesle, “Uzak bir yerden mi arakladın?” dedi. “Duvara falan tırmanmak gerekiyor mu, yoksa öyle açıkta mı dolaşıyorlar?”

“Satın aldım, kardeşim.”

“Hadi oradan, bari bize numara yapma. Mevcutlu getirilirken gözümüzle gördük, oğlum.”

Kodunski gene de tavuğun yolunmasına seve seve yardım etti. Bu görkemli şölen hazırlığına, ruhlar âlemi uzmanı Yurayda da patatesleri ve soğanları ayıklayarak katıldı.

Ne var ki, dışarı attıkları tavuk tüyleri, vagonları denetlemeye çıkmış olan Teğmen Dub’un dikkatini çekti. Vagonun kapısına gidip tavuğun tüylerini yolanın hemen dışarı çıkmasını emredince, kapıda Şvayk’ın mutlu mesut suratı belirdi.

Yerden tavuğun kafasını alan Teğmen Dub, “Nedir ulan bu?” diye bağırdı.

Şvayk, hemen, “Siyah Leghorn cinsi bir tavuğun kafası, komutanım,” diye yanıtladı. “Çok iyi yumurta verirler, teğmenim. Düşünebiliyor musunuz, yılda tam 260 yumurta. Şu yumurtalıklarına bir bakar mısınız, efendim!” Tavuğun bağırsaklarını ve tüm iç organlarını Teğmen Dub’un burnuna dayadı.

Teğmen öfkeyle yere tükürüp yürüdü gitti, ama çok geçmeden geri döndü.

“Kime bu tavuk?”

“Kimseye değil, bize Komutanım. Bakın, ne kadar besili mübarek.”

Teğmen Dub, “Sen bir gün elime düşersin benim,” diye homurdanarak oradan uzaklaştı.

Yurayda, Şvayk’a, “Sana ne dedi?” diye sordu.

“Bana fena halde kanı ısınmış hamam oğlanının. Bu muhallebi çocuklarının çoğu ibne oluyor galiba.”

Aşçı Yurayda, yalnızca estetiğe düşkün olanların eşcinsel olduğunu ileri sürdü. Estetiğin doğasından geliyordu bu durum.

Bunun üzerine, Vanyek, İspanyol manastırlarında çocuk terbiyesiyle ilgilenen bazı rahiplerin oğlanları nasıl becerdiklerini anlattı.

Tencere sobanın üstünde kaynayadursun, Şvayk da, Viyana'daki bir yetimler yurdunda görevli bir öğretmenin tüm çocukları nasıl becerdiğini anlatmaya koyuldu:

"Kardeşim, önüne geçmek ne mümkün, can çıkar huy çıkmaz. Ama en kötüsü, kadınların yapması. Kaç yıl önce, Prag'ın yeni mahallelerinden birinde, kocalarının terk ettiği iki kadın vardı. Orospuluk yapmışlar, kocaları da boşamış karıları. Birinin adı Murkova, öbürünün adı da Şuşkova'ydı. Kiraz ağaçlarının çiçeğe durduğu bir akşam ihtiyar bir laternacıyı yakalamışlar, Roztoki'nin oralarda bir koruya götürüp moruğa tecavüz etmişler. Adamcağıza yapmadıklarını bırakmamışlar! Jijkov'da Profesör Aksamit derler, bir âlim vardı; tarihöncesinden kalma kurganları bulur, kazar, ölülerin kemiklerini çıkarırdı. O iki karı, bizim laternacıyı o kurganlardan birine götürmüşler zorla, orada becermişler, iflahını kesmişler zavallının! Profesör Aksamit, ertesi gün oraya gidip de kurganın içinde yatan birini görünce sevinçten havalara uçmuş. Ne ki, orada yatan, bizim laternacıdan başka değilmiş. Zavallıcık, kan revan içinde, öylece yatıyormuş orada. Birkaç gün sonra da ruhunu teslim etmiş zaten. Ama o iki şıllıktaki cesarete bakın ki, adamın cenazesinde gözyaşı dökmüşler. İyi mi! Sapıklık değil de nedir bu, arkadaşlar!"

Balon, herkesin can kulağıyla Şvayk'ı dinlemesini fırsat bilip bir şeyler araklamış, sırt çantasına sokuşturmaya çalışıyordu. Şvayk, Balon'a dönüp, "Tuz attın mı?" diye sorduktan sonra birden durumu fark edip, "Gene ne yürüttün sen bakayım!" diye bağırdı. "Sen manyak mısın, be adam! Arkadaşlar, şu adi herifin yediği haltı görüyor musunuz? Tavuğun butunu çantasına atmış, daha sonradan gizlice mideye indirecek. Ulan Balon, sen ne yaptığının farkında mısın? Savaşta yoldaşlarını soymanın cezası nedir biliyor musun? Adamı topun ağzına koyarlar, havaya uçururlar! Artık öyle iç geçirip pişman ayaklarına yatmanın faydası yok, daha önce düşünecektin. Hele bir cepheye varalım, ilk gördüğümüz topçu subayına gidip tekmil vereceksin. Ama şimdilik ceza olarak biraz talim sana iyi gelir. Çık vagondan dışarı!"

Bahtsız Balon dışarı çıktı, Şvayk da vagonun kapısından bacaklarını sarkıtıp emirler yağdırmaya başladı: “Dikkaat! Hazrol! Rahaat! Hazrol! Sağa bak! Dikkaat! ileri bak! Rahaat! Şimdi de silahsız talim yapalım biraz. Sağaa dön! Ulan, öküz herif! Sağaa dön! Solaa dön! Öyle değil, bre gafil! Ha şöyle! Bak gördün mü, istedin mi bal gibi yapabiliyorsun! Sağaa dön! Solaa dön! Sola diyorum, ulan ahmakların şahı! Sağını solunu öğrenemedin mi hâlâ? Sağına sarmısak, soluna soğan asacağım! İlerii marş! Gerii dön! Diz çök! Otur! Kalk! Otur! Kalk! Otur! Kalk! Rahaat! Görüyorsun ya, Balon, talim hem adamı zinde tutar, hem de hazmı kolaylaştırır.”

Askerler etraflarına toplanmış, gülmekten kırılıyorlardı.

Şvayk, “Arkadaşlar, lütfen kenara çekilelim; değmesin, yağlıboya!” diye bağırdı. “Kardeşimiz yürüyüşe geçecek şimdi. Hadi bakalım, Balon, gözünü dört aç, anana avradına sövdürme beni! Askere küfretmekten hiç hoşlanmam. Şimdi: İstikamet tren istasyonu! Bak, evladım, bak ki gör nereyi işaret ettiğimi. İlerii marş! Kıt’a dur! Dur dedim, ulan eşşoğlueşek; dur, yoksa yersin tokadı! Ha şöyle, ahmak herif! Yerinde saay! Hemşerim, ‘Yerinde say!’ dedik. Şimdi tokadı yiyeceksin suratının ortasına! Uygun adım! Yerinde saay! Ulan, domuzun dölü! ‘Yerinde say!’ dedim mi, olduğun yerde durup bacaklarını indirip kaldıracaksın, anladın mı!”

Artık çevrelerine en azından iki bölük toplanmıştı. Başına gelenlerden hiçbir şey anlamayan Balon kan ter içinde kalmış, ama Şvayk komut yağdırmaktan yorulmamıştı:

“Uygun adım, marş! Kıt’a, geriyee dön, marş! Kıt’a dur! Kıt’a, ilerii marş! Kıt’a dur! İstikamet, tren istasyonu! Kıt’a dur! Geriyee dön! İstikamet, erat vagonu! Yerinde saay! Kıt’a dur! Rahat! Hadi, biraz soluklan bakalım. Biraz sonra yeniden başlayacağız. Demek, isteyince oluyormuş.” Tam o sırada, koşar adım Teğmen Dub geldi, Şvayk’ın karşısına dikildi:

“Nedir ulan bu şamata?”

“Komutanım,” dedi Şvayk, “talimde öğretilenleri unutmamak için biraz çalışıyoruz. Subaylarımızın bize ayırdıkları değerli vakit heba olsun istemedik.”

Teğmen Dub, top gibi gürledi:

“Kes! Sen artık fazla oldun. Doğduğuna pişman edeceğim seni! Derdini tabur komutanına anlatırsın.”

Şvayk subay vagonunun kapısında belirdiğinde, Teğmen Lukaş öbür kapıdan sıvışıp kendini perona attı.

Teğmen Dub, Aslan Asker Şvayk’ın akıllara durgunluk veren ahmaklıklarını anlatırken, Yüzbaşı Sagner’in keyfine diyecek yoktu; Gumpoldskirschen şarabı gerçekten enfes çıkmıştı.

Sırıtarak, “Demek, değerli vaktimiz heba olsun istemiyorsun,” dedi Şvayk’a. “Matuşiç, buraya gel!”

Taburun posta neferi Matuşiç’e, acımasızlığıyla nam salmış olan 12. Bölük’ün başçavuşu Nasaklo’yu çağırmasını, Şvayk’a da bir tüfek bulmasını emretti.

Başçavuş Nasaklo karşısında hazır ola geçtiğinde, “Bu herif değerli vaktimiz heba olsun istemiyor,” dedi Yüzbaşı Sagner. “Vagonun arkasına götür, bir saat tüfek talimi yaptır. Ama acımak yok, acırsan ben sana acımam; eti senin kemiği benim! Peş peşe çakacaksın komutları: Tüfek as! Tüfek çıkar! Çapraz tutuş! Tüfek omza!”

Şvayk vagondan çıkarken arkasından seslendi: “İnan bana, Şvayk, sıkılmaya hiç vaktin olmayacak; zevkten dört köşe olacaksın.” Az sonra, vagonun arkasında, demiryolunun orada kıyamet koptu. Vagonunda oturmuş güzel güzel yirmibir oynarken yüzbaşı tarafından çağrılan Başçavuş Nasaklo, rahatının kaçırılmasının verdiği öfkeyle, yeri göğü çınlatıyordu: “Tüfek as! Tüfek çıkar! Çapraz tutuş! Tüfek omza!”

Kısa bir sessizlikten sonra, Şvayk’ın sakin, yatıştırıcı sesi duyuldu:

“Ben bunların hepsini yıllar önce askerliğimi yaparken öğrenmiştim. ‘Tüfek çıkar!’ dendi mi, tüfek sağ kalçaya yapışacak. Dipçiğin ucu ayak başparmağının ucuyla aynı hizada olacak. Sağ el, tüfeği kavrarken, başparmak namluya dayanacak. ‘Tüfek omza!’ komutuyla, el gevşeyip askı boşaltılacak, tüfek omza asılacak, ama namlusu yukarı gelecek...”

“Kapa çeneni! İşin bokunu çıkarma!” diye bağıran Başçavuş Nasaklo, komut üstüne komut yağdırdı:

“Dikkaat! Sağaa bak! Tanrım, sen bana sabır ver; n’apıyorsun ulan, hıyar!”

“Başçavuşum, şimdi tüfek omuzda. ‘Sağaa bak!' denince, sağ elim kabzayı kavrıyor, başımı sağa çeviriyorum. ‘Dikkaat!’ dendiğinde, sağ elimle tüfeğin kayışına yapışıyorum ve dosdoğru size bakıyorum.”

Başçavuş, Şvayk’ı susturmak istercesine komut yağmuruna tuttu bizimkini:

“Tüfek çıkar! Tüfek omza! Süngü tak! Süngü çıkar! Doldur! Hedef, subay vagonu! Mesafe, 200 adım! Nişan al! Ateş! Rahat! Nişan al! Ateş!

Nişan al! Ateş! Rahat!”

Nasaklo, bir sigara sardı.

Şvayk ise, tüfeğin numarasına bakarak, “4268!” dedi. “Peçki İstasyonu’nda 16. hatta duran lokomotifin numarasıyla aynı. O lokomotif Lisa’daki atölyeye tamire götürülecekti, ama bu iş hiç de sanıldığı kadar kolay olmadı. Neden derseniz, başçavuşum, lokomotifi oraya götürecek makinist rakamları asla aklında tutamayan bir adamdı. İstasyon şefi, bunu fark edince, herifi odasına çağırıp, ‘16. hatta duran lokomotifin numarası 4268,’ dedi. ‘Rakamları aklında tutamadığını biliyorum; bir kâğıda yazsam, kâğıdı kaybedersin. Şimdi aç kulağını, beni dinle; rakamları nasıl hatırlayacağını öğreteceğim. Aslında o kadar kolay ki, en zor rakamı bile kolaylıkla hatırlayabilirsin. Bak şimdi: Lisa’daki tamir atölyesine götüreceğin lokomotifin numarası 4268. Şimdi çok dikkat et. İlk rakam 4, İkincisi 2; demek, 42’yi unutmamak gerekiyor. İki kere iki kaç eder, 4. Yani ilk rakam 4. Dördü ikiye bölersek, 2 kalır; demek, 4’ün yanına 2 gelecek. Şimdi, sakın korkma! İki kere dört? 8, öyle değil mi? Demek, birinci rakam 4, ikinci rakam 2, dördüncü rakam 8; bundan sonra tek yapacağın, 8’den önceki rakamın 6 olduğunu akılda tutmak. O da nasıl olacak? Ondan kolay ne var! İlk rakam 4, ikinci rakam 2 dedik ya, dörde iki eklersek ne eder, 6. Tamam mı! Neymiş, sondan ikinci rakam 6’ymış. Geriye bir tek iş kalıyor, rakamların sırasını unutmamak. Artık 4268 beynine kazındı demektir. Tabii, bunun çok daha basit bir yolu da var...”’ Başçavuşun sigarası sönmüştü; gözlerini devirerek, “Yeter artık! Kes!” diyebildi ancak.

Şvayk, aldırmadan devam etti:

“Yaa, istasyon şefi, makiniste bu sefer de 4268 numaralı lokomotifi hatırlamanın daha basit bir yolunu anlatmaya koyuldu. ‘8’den 2 çıkarsa, 6 kalır. Tamam mı! Şimdi 68’i biliyorsun. 6’dan 2 çıkarsa, 4 kalır. Şimdi de 4’ü ve 68’i biliyorsun. Araya bir de 2 koyacaksın, o kadar. Al sana 4 - 2 - 6 - 8. Ama bir yol daha var ki, hepsinden kolay. Gene toplayıp çıkararak yapıyorsun ve aynı sonuca varıyorsun. Bak şimdi: İki kere 42, 84 eder. Bir yılda kaç ay var? 12. 84’ten 12 çıkar, kalır 72. Bundan da 12 ayı çıkar, kaldı mı 60. 60’ın 6’sı kalsın, 0’ını atalım. Şimdi ne var elimizde? 42 - 6 - 84. Tamam mı! Az önce 0’ı attığımız gibi şimdi de sondaki 4’ü atalım. İşte, Lisa’daki tamir atölyesine götürülecek lokomotifin numarası: 4268.’ Başçavuşum, siz iyi misiniz? İsterseniz, atış talimine devam edelim:

‘Doldur! Nişan al! Ateş!’ Hay Allah! Bütün kabahat yüzbaşıda! Bu sıcakta talime çıkarılır mı insan? Hemen gidip sedye getireyim!”

Az sonra gelen doktor, “Bana sorarsanız,” dedi, “ya güneş çarpması ya da beyin zarı iltihabı.”

Başçavuş kendine geldiğinde, tepesinde dikilmekte olan Şvayk kaldığı yerden anlatmaya başladı:

“İzin verirseniz, bitireyim hikâyemi. Aklınız alıyor mu, başçavuşum, adamcağız bütün o işlemleri nasıl hatırlar! Hepsini birbirine karıştırmış tabii! Dini bütün kardeşimiz, sonunda, Kutsal Üçleme’den[147] başka bir şey bilmediği için hepsine üç eklemiş. Lokomotifi de asla bulamamış tabii. Hâlâ 16 numaralı hatta duruyor lokomotif.”

Başçavuş gözlerini yeniden yumdu.

Şvayk vagonuna döndüğünde herkes o kadar zamandır nerede olduğunu sordu. “Avcı ne kadar al bilse, ayı o kadar yol bilir,” demekle yetindi Şvayk. Balon, vagonun arka tarafında tir tir titriyordu. O arada tavuk pişmiş, Balon da kaşla göz arasında Şvayk’ın payının yarısını yemişti.

Tren kalkmadan, istasyona, değişik birliklerden askerleri taşıyan bir başka tren daha girdi. Yeni gelen trende birliklerine geç teslim olanlar, hastaneden taburcu olduktan ya da hapiste cezalarını tamamladıktan sonra birliklerine yetişmeye çalışanlar bulunuyordu.

Trenden inenler arasında Asteğmen Marek de vardı. Hela temizlemeyi reddettiği için isyan suçundan mahkemeye verilmiş, ama tümen mahkemesince suçsuz bulunmuştu. Hakkındaki tüm soruşturma ve işlemler durdurulduğundan, tabur komutanına tekmil vermek üzere subay vagonuna gidiyordu. Durmadan tutuklandığı, o tutukevi senin bu tutukevi benim dolaştığı için, o güne değin hiçbir birliğe katılmamıştı.

Yüzbaşı Sagner, Marek’in uzattığı belgeleri incelerken “Siyasi sakıncalı! Gözetim altında tutulmalı!” diye bir kayıt düşüldüğünü görünce hiç de memnun olmadı. Ama kenef düşkünü generalin, bir “tabur tarihçisinin taburun gücüne güç katabileceği yolundaki ilginç öğüdünü anımsayınca içi rahat etti.

“Fena dağıtmışsınız,” dedi Marek’e. “Anlaşılan, yedek subay okulunda herkesin başına bela olmuşsunuz. Gördüğüm kadarıyla, hapishane hapishane dolaşmışsınız; aklınızı ve yeteneğinizi hep kötüye

kullanmışsınız. Alay utanç duymalı sizden. Ama görevinizi doğru dürüst yaparsanız, hatalarınızı düzeltebilir, yeniden yiğit savaşçılarımız arasındaki yerinizi alabilirsiniz. Kendinizi aşkla taburunuza adamanızı öneririm. Bir düşünelim bakalım, size nasıl bir görev bulabiliriz. Mürekkep yalamış bir gençsiniz, mutlaka iyi yazıyorsunuzdur. Bakın, aklıma ne geliyor. Cephedeki her taburun savaşta olup bitenleri yazacak birine ihtiyacı var bence. Taburun gösterdiği tüm kahramanlıklar, askerlerimizin yaşadığı tüm önemli olaylar kayda geçirilmeli. Böylece şanlı ordumuzun tarihinin yazılmasına da katkıda bulunmuş oluruz. Bilmem, anladınız mı?”

“Evet, komutanım. Çok iyi anladım, komutanım. Tüm birliklerin yaşadıkları yazılırsa, bir destan çıkabilir ortaya. Her taburun bir tarihi olmalı. Taburların tarihleri bir araya gelmeli, alay tarihi çıkmalı meydana. Alayların tarihinden tugay tarihi, tugayların tarihinden tümen tarihi doğmalı. Elimden geleni yapacağımdan kuşkunuz olmasın, komutanım.”

Elini yüreğine bastırdı.

“Bu kutsal günlerde taburumuzun en yüce anlarını coşkuyla yazacağım. Düşman mevzilerine taarruza geçtiğimizde, taburumuz savaş meydanını kahraman evlatlarının kanlarıyla suladığında, benim kalemimden de kan damlayacak. Olup bitenleri ve olacak olanları öyle tutkulu bir üslupla dile getireceğim ki, tabur tarihimizin sayfaları şan ve şerefle ışıldayacak.’’

“Bundan böyle tabur kurmayına bağlısınız, asteğmen. Madalyaya layık bulduğumuz askerlerin adlarını itinayla not edecek, taburumuzun cengâver ruhunu ve çelik disiplinini ortaya koyan taarruz ve çarpışmaları parlak bir biçimde kaleme alacaksınız. Tabii bizim talimatımız doğrultusunda. Şimdiden söyleyeyim, hiç de kolay bir iş değil bu, asteğmen; umarım, gözlem yeteneğiniz vardır da, benim emirlerim doğrultusunda taburumuzu öbür birliklerden üstün bir yere yerleştirmeyi becerirsiniz. Şimdi, sizi tabur tarihçiliğine atadığımı alaya bir mesajla bildireceğim. Hemen 11. Bölük’ten Başçavuş Vanyek’e gidin, vagonda bir yer bulsun size. Yerimiz bol. Başçavuşa söyleyin, sonra gelsin bana tekmil versin. Haa, unutmadan, tabii ki tabur kurmayındasınız siz de. Bir emirle herkese bildirilecek.”

Ruhlar âlemi uzmanı aşçıbaşı uyuyordu. Balon, teğmenin sardalye konservelerini açtığı için, gene korkuya kapılmış, kaçacak delik arıyordu.

Vanyek, Yüzbaşı Sagneri görmeye gitmişti. Kodunski, istasyonda bulduğu bir şişe *boroviçka* nın dibini bulmuş, yanık bir türkü tutturmuştu:

Tatlı rüyalarımda günaha girsem bile,
Umurumda değildi dünya geçliğimde,
Alıp verdiğim her nefeste inanç vardı,
Gözlerim aşkın aleviyle yanıp parlardı.

Artık kocadım, bir ayağım çukurda ya,
Anladım, güven olmaz kahpe dünyaya,
Ne inanç kaldı, ne aşk yüreciğimde,
Artık her gün iki gözüm iki çeşme.

Yerinden kalktı, Vanyek'in masasına oturup koca koca harflerle yazdı:

Tabur borazancılığına tayin ve terfimi arz ederim.
Kodunski, Telgrafçı

Yüzbaşı Sagner'in Vanyek'le konuşması uzun sürmedi. Vanyek'e, tabur tarihçisi Asteğmen Marek'in Şvayk'la aynı vagonda kalmasını istediğini bildirdi.

"Sana ancak şu kadarını söyleyebilirim ki, Marek denen bu adam sakıncalı. Sakıncalı derken, siyasi bakımdan sakıncalı yani. Ama hiç dert değil! Bugünlerde olağandışı bir şey değil sakıncalı olmak. Sakıncasız adam kalmadı ki! Gene de, ne demek istediğimi anlıyorsundur. Kazara olmadık laflar etmeye kalkarsa hemen tepesine bin, susturmaya bak. Başımız belaya girsin istemiyorum. Çenesini tutmasını söyle, mesele kalmaz. Hemen koşup bana gelme sakın. Dostça halletmeye çalış. Dostça konuşup anlatmak, her zaman aptalca gammazlamaktan iyidir. Diyeceğim, bundan böyle bu konuda hiçbir şey duymak istemiyorum. Sen anlarsın bu işlerden. Bu tür olaylar sonunda hep taburun başına patlar."

Doğruca vagona dönen Vanyek, Marek'i bir kenara çekip, "Bak kardeşim," dedi, "sen sakıncalıymışsın, ama benim umurumda değil. Yalnız, şu telgrafçı Kodunski var ya, o varken söylediklerine dikkat et."

Vanyek sözünü yeni bitirmişti ki, Kodunski yalpalayarak içeri girdi ve başçavuşun kollarına yığıldı. Kafayı bulmuştu. Bir yandan hıçkırıklara boğuluyor, bir yandan şarkıyı andıran bir şeyler mırıldanıyordu:

Dünya âlem terk edip gittiğinde beni,
Senin kadife göğsüne yasladım başımı,
Umarsız yaşlar döküldü yanaklarımdan
O tertemiz, sıcacık, elmas yüreciğine.
Gökte parıldayan küçük yıldızlar gibi
Ufacık bir yalım yanıp söndü gözlerinde.
Mercan dudakların fısıldadığını duydum:
Asla terk etmeyeceğim seni. Sen benimsin.

Kodunski, “Birbirimizi asla terk etmeyeceğiz,” diye hüngürdedi. “Telefonda ne duyarsam ânında söyleyeceğim sana. Ettiğim yeminin içine edeyim...”

Büzüldüğü köşede dehşet içinde istavroz çıkaran Balon yüksek sesle yakarmaya başlamıştı:

“Ey, Yüce Tanrımızın Anası Kutsal Meryem, çaresiz kulunun dualarına kulak ver, merhametini esirgeme benden, sana sığınıyorum. Sana bütün kalbiyle inanan, seni bütün kalbiyle seven, sana umutla sarılan bu günahkâr kulunun dualarını geri çevirme. Ey, Göklerin Ecesi, elimden tut, bağrına bas ki beni, ömrümün sonuna kadar Tanrı’nın inayeti eksik olmasın üstümden...”

Meryem Anamız Kodunski’nin dualarını duymuş olacak ki, az sonra asteğmen sırt çantasından sardalye konserveleri çıkardı ve birer kutu dağıttı herkese.

Balon da, Yüce TamVnın bağışladığı sardalye kutusunu usulca Teğmen Lukaş’ın çantasına bıraktı. Ama çok geçmeden, baktı ki millet konserve kutularını açmış, sardalyeleri büyük bir iştahla atıştırıyor, bu işkenceye daha fazla dayanamadı, teğmenin çantasına elini daldırdığı gibi kutuyu kaptı, sardalyeleri kıtlıktan çıkmışçasına mideye indirdi.

Gene de, bahtsızlık Balon’un yakasını bir türlü bırakmıyordu. Kutsal Meryem Anamız bizimkine birden sırt çevirmeye karar vermiş olacak ki, Balon konserve kutusunun dibindeki son yağları yalarken, dışarıdan

Matuşiç’in sesi duyuldu: “Balon, teğmen seni bekliyor, sardalye konservesini götürecekmişsin.”
Vanyek atıldı: “Şimdi ayvayı yedin işte!”
Şvayk durur mu! “Eli boş gitmek ayıp olur,” dedi. “Hiç olmazsa birkaç boş kutu al yanına!”
Asteğmen, “Kim bilir ne günah işledin ki,” dedi, “Tanrı seni böyle cezalandırıyor. Çok büyük bir günaha girmiş olmalısın. Ulan bana bak, yoksa sizin kilisenin papazının jambonunu da mı yürüttün? Belki de, papazın mahzenindeki kutsal şarabı içmişsindir. Yahut, çocukken kilisenin bahçesindeki armutları araklamışsındır.”
Balon, umarsızlık içinde yalpaladı; artık tüm umudunu yitirmiş görünüyordu. Yürekler acısı bir sesle yakardı: “Tanrım, merhamet eyle, bu acılarım ne zaman son bulacak?”
Talihsiz Balon’un yakarılarını duyan asteğmen, “Arkadaşım,” dedi, “Tanrı’yla bağını koparmışsın sen. Başına gelenler bu yüzden. Doğru dürüst dua etmeyi becersen, Tanrı seni bu dünyada bırakmaz, derhal aguşuna alır.”
Şvayk da, “Bana kalırsa,” diye ekledi, “Balon kendini hâlâ bütünüyle Tanrı’ya emanet edemiyor.”
Balon, homurdanarak, kendisine güç vermesi ve midesini ufaltması için Tanrı’ya o kadar yakarmasına karşın Yüce Yaradan’ın oralı olmadığını, o yüzden Tanrı’ya olan inancını çoktan yitirdiğini söyledi:
“Bendeki bu korkunç iştah bu savaşla başlamadı. Çok eski bir hastalık. Karımla çocuklarım, Klokoti’ye gider, bu dertten kurtulayım diye adak adarlardı.”
“Klokoti’yi bilmez miyim,” dedi Şvayk. “Tabor yakınlarındadır; sahte elmaslarla bezeli muhteşem bir Meryem Ana heykeli vardı orada, Slovakya'dan bir yerlerden gelen bir zangoç soymaya kalkışmıştı. Aslında bu zangoç çok dindar bir adammış. Oraya vardığında, önce şu eski günahlarımdan bir arınsam iyi olacak, demiş. Ama papaz efendiye günah çıkartırken, ertesi gün Meryem Ana heykelini soyacağını da kaçırmış ağzından. Papaz efendi de uyanık ya, kaçmasın diye bizimkine üç yüz kere Rabbin Duası’nı okumasını söylemiş. Bizimki daha duayı tamamlayamadan kilisenin zangoçları gelip yakalamışlar, derdest edip götürmüşler, jandarma karakoluna teslim etmişler.”
O arada, ruhlar âlemi uzmanı aşçıbaşı, Kodunski’yle tartışmaya başladı. Papazın yaptığının, Tanrı’yla kul arasında geçmesi gereken günah

çıkarmanın gizliliğini çiğnemek olup olmadığını tartışıyorlardı. Ama bir yandan da, heykeldeki elmasların sahte olması her şeyi anlamsız kılıyordu. Sonunda, aşçıbaşı, her şeyin alınyazısı olduğunu kanıtladı Kodunski’ye. Aşçıbaşıya bakılırsa, çok çok önceden, bilinemeyecek kadar uzak bir geçmişte, Slovakya'dan gelen talihsiz zangoç henüz başka bir gezegende bir yumuşakçayken, her şey kader tarafından belirlenmişti. Kaldı ki, Klokoti’deki papazın günah çıkartma ilkelerini çiğneyeceği de, çok çok önceden, papaz henüz bir deniz kirpisi ya da artık soyu tükenmiş olan bir keseliyken belirlenmişti.

Şvayk, aşçıbaşının bu görüşüne katkıda bulunmadan edemedi:

“Elbette, dostum, papaz efendinin birkaç milyon yıl sonra Tanrı’ya meydan okuyacağı da şimdiden bellidir belki de. Biz Karlin’de, takviye birliğinde askerlik yaparken Kvasniçka adında bir teğmenimiz vardı. Talime çıktığımızda bize hep şöyle derdi: ‘Ulan, miskin köpekler, askerlik biter mi sanıyorsunuz! Bu dünyada bitse, öbür dünyada yeniden başlar! Orada da dikilirim karşınıza, sürüm sürüm süründürürüm, uyuz herifler!'”

Bu arada, kapıldığı umutsuzluk içinde yalnızca kendisinden konuşulduğunu, konuşulan her şeyin kendisiyle ilgili olduğunu sanan Balon, günah çıkarmayı sürdürüyordu:

“Gel gör ki, adak madak da para etmedi, kardeşler; oburluktan bir türlü kurtulamıyordum. Karımla çocuklarım Klokoti’den döner dönmez kümesteki hayvanları saydılar ve birkaçının kayıplara karışmış olduğunu hemen fark ettiler. Ama elimde değil, ne yapayım. Onları yumurtaları için beslediğimizi bilmez miyim; ama karşıma çıkmayagörsünler, dayanılmaz bir kazıntı hissediyorum midemde. O vakit de öyle oldu işte. Tavuğu görünce kendimi kaybettim; bir saat sonra kendime geldim, ama tavuk yoktu artık, geriye yalnızca kemikleri kalmıştı. Bizimkilerin gene Klokoti’ye gittikleri bir gün, bu sefer de gözüme bir hindi takıldı. Gelgelelim, az daha canıma mal oluyordu. Uylukkemiği boğazıma takılmasın mı! Benim yamak elini daldırıp kemiği çıkarmasaydı, yemin ederim ne şimdi burada olurdum, ne de dünya savaşını görürdüm. Evet, cımbızla alır gibi kemiği çekti aldı oğlan...”

Şvayk, Balon’un yanına gitti: “Aç ağzını bakayım!”

Balon ağzını açınca, Şvayk şöyle bir bakıp vagondakilere döndü:

“Anlamıştım zaten. Adam kendi yamağını bile yutmuş. Ne zaman yedin ulan çocuğu? Karınla çocukların gene Klokoti’ye gitmişti herhalde.”

Balon, başını ellerinin arasına alarak bağırdı:

“Yapmayın, arkadaşlar! Ben canımdan bezmişim, siz işin dalgasındasınız!”

Asteğmen, “Dalga geçtiğimiz falan yok,” dedi. “Biz senin ne kadar yiğit bir asker olduğunu biliyoruz. Fransızlar Napoleon savaşları sırasında Madrid’i kuşattıklarında, İspanyol kale komutanı açlıktan teslim olmamak için yaverini tuzsuz yemişti. Büyük bir fedakârlıktı bu, çünkü tuzlayıp da yeseydi sindirimi çok daha kolay olurdu. Başçavuşum, bizim tugaydaki emir subayının adı neydi? Ziegler mi? Yahu herif o kadar sıska ki, bir bölüğü bile doyurmaz.”

Vanyek, “Bakın, bakın,” dedi. “Balon’un elinde bir tespih var.”

Balon, gerçekten de, çektiği cehennem azabından kurtulabilmek için Viyana’daki Moritz Löwenstein firmasınca yapılmış bir tespihin küçücük tanelerine sığınmıştı.

Balon, göğüs geçirerek, “Bunu da Klokoti’den getirmişlerdi,” dedi. “Tespih gelene kadar iki kaz yavrusunu çoktan mideye indirmiştim. Ama kaz etinin ne tadı var, ne tuzu; ot gibi valla.”

Az sonra, trenin on beş dakikaya kadar kalkacağı duyulduysa da, bu tür haberlere artık kimse inanmadığından bazı askerler uyarılara aldırmadan hâlâ dışarıda dolanıp duruyorlardı. Tren hareket ettiğinde, aralarında 12. Bölük’ten Başçavuş Nasaklo’nun da bulunduğu on sekiz asker istasyonda kalmıştı. Tren Isatarcsa yönünde gözden kaybolduğunda, Başçavuş Nasaklo istasyonun arka tarafındaki bir akasya korusunda fahişenin tekiyle sıkı bir pazarlığa girişmiş bulunuyordu. Kadıncağız beş krondan aşağı olmaz diye diretirken, işini çoktan bitirmiş olan Nasaklo bir krondan fazla vermeye yanaşmıyor, “Ya bir kronu alır gidersin ya da sopayı yersin!” diye tehditler savuruyordu. Sonunda ikinci seçeneği yeğlemiş olacak ki, kadının çığlıkları istasyondan duyuldu.

3
Hatvan üzerinden Galiçya cephesine doğru

Labortse’den gelip Doğu Galiçya üzerinden cepheye ulaştığında zaferden zafere koşacak olan taburun tren yolculuğu boyunca, asteğmenle Şvayk’ın bulunduğu vagonda tuhaf, tuhaftan da öte, handiyse vatana ihanet boyutlarına varan konuşmalar geçti. Gerçi öteki vagonlarda da benzer sohbetlere giriliyordu, ama bizimkilerin vagonunda konuşulanların yanında esamisi okunmazdı bunların. Subay vagonunda bile büyük bir hoşnutsuzluk hüküm sürmekteydi: Füzesaboni’ye vardıklarında, alay karargâhtan, subaylara verilen bir litrelik şarabın seksen santilitreye indirildiğini bildiren bir emir gelmişti. Emirde, kuşkusuz, erler de unutulmamış; eratın sagu[148]

istihkakında adam başı on gramlık bir indirime gidilmişti. Ama bu emrin nasıl uygulanacağı konusunda kimsenin en küçük bir fikri yoktu, çünkü o güne değin ordu mutfağında sagu gören olmamıştı.

Bu emri duyduğunda en çok sinirlenenlerden biri de Levazım Başçavuş Bautanzel oldu. “Bunlar bizimle dalga mı geçiyorlar?” dedi Bautanzel. “Sagu, bugün Avrupa’da pek az bulunur bir nesnedir; bir kilosu on krona satılır.”

Gene Füzesabony’ye vardıklarında, bölüklerden birinin sahra mutfağının kaybolduğu ortaya çıktı. Oysa kenef düşkünü generalin o kadar sözünü ettiği patatesli gulaşın Füzesabony istasyonunda pişirilmesi gerekiyordu. Uzun soruşturmalar sonunda, sefil sahra mutfağının Bruck’ta unutulduğu anlaşıldı. Herhalde hâlâ orada, 186 no’lu barakanın ardında bir yerde duruyordu.

Sahra mutfağında çalışanlar, kentte çıkardıkları rezalet yüzünden tutuklanıp hapse atılmışlar ve bağlı oldukları hücum birliği cepheye doğru yola koyulduğunda içerde kalmayı başarmışlardı.

Mutfaksız bölük, ister istemez, başka bir bölüğün sahra mutfağına aktarıldı ve bu da hiç kuşkusuz iki bölük arasında birtakım dalaşmalara yol açtı. Her iki bölükten patates soymak için ayrılan erler arasında şiddetli bir anlaşmazlık patlak verdi: İki taraftan erler de başka bölüğün uşağı olmayacaklarını, başkalarına hamallık edecek kadar salak olmadıklarını söylüyorlardı. Ne var ki, sonunda, gulaş pişirmenin aslında bir oyundan başka bir şey olmadığı ortaya çıktı; komutanlar, erleri, cephede düşmanla karşı karşıyayken gulaş pişirildiğinde ansızın “Ricat!” emri gelebileceği ve yemeğin kimse ağzını süremeden olduğu gibi dökülebileceği olasılığına yavaş yavaş alıştırmak istemişlerdi.

Sonuçları bakımından dayanılmaz olmamakla birlikte, ders niteliğinde bir provaydı bu. Tam gulaş dağıtılacakken, birden “Herkes vagonlara!” emri geldi ve tren Miskolts’a doğru yola çıktı. Ama orada da, içinde Rus esirlerin bulunduğu bir tren durduğu için askerlerin vagonlardan inmelerine izin verilmedi ve gulaş dağıtılamadı. Askerler trenden ancak Galiçya’da inebileceklerini, ama oraya vardıklarında artık bozulmuş olan gulaşın çöpe atılacağını düşünmeye başlamışlardı.

Böylece askerlerle birlikte gulaş da oradan oraya yolculuk etmekteydi. Tiszalök ve Sambor geride kaldığında, artık gulaş yeme umutları tümden

sönmüşten, tren Satoraljaujhely’de durdu, ateşler yakıldı, kazanlardaki gulaş ısıtıldı ve en sonunda erata dağıtıldı.

İstasyon tıklım tıklımdı. Önce iki cephane treni hareket edecek, ardından iki topçu treniyle istihkâm birliklerini taşıyan bir tren yola çıkacaktı. Ordunun nerdeyse tüm sınıflarından birlikleri taşıyan trenler bu istasyonda toplanmıştı.

İstasyon binasının arkasında, Macar süvarileri içkilerine el koydukları iki Polonya Yahudisini dünyaya geldiklerine pişman ediyorlardı. Sarhoş Macarlar, içkilerin parasını ödemek şöyle dursun, adamcağızları sıra dayağından geçiriyorlar; süvari yüzbaşısı ise olup biteni kılını kıpırdatmadan sırıtarak seyrediyordu. Deponun orada da, birkaç Macar süvarisi, sopa yemekte olan Yahudilerin siyah gözlü kızlarına sarkıntılık ediyor, bacaklarını elliyordu.

İstasyonda bir hava müfrezesiyle yeni uçak parçaları taşıyan bir tren de vardı. Yan hatlarda ise, içlerinde düşürülmüş uçakların harabeye dönmüş parçaları ve namluları paramparça olmuş havan toplarının bulunduğu yük vagonları göze çarpıyordu. Belli ki, yepyeni, gıcır gıcır parçalar cepheye gönderilirken, savaş artıkları bakım ve onarım için geri dönüyordu.

Gelgelelim, Teğmen Dub, paramparça toplar ve uçakların çevresinde toplanan askerlere bunların savaş ganimeti olduğunu açıkladı tabii ki. Ama, o arada, Şvayk’ın çevresine topladığı askerlere bir şeyler anlatmakta olduğu da gözünden kaçmadı. Hemen yanaşıp Şvayk’ın alçak sesle anlattıklarına kulak verdi:

“Arkadaşlar, neresinden bakarsak bakalım, bunlar savaş ganimeti. Gerçi üstlerinde 'İmparatorluk ve Kraliyet Topçu Tümeni’ yazıyor olması ilk bakışta biraz garip gelebilir, ama muhtemelen bu toplar önce Rusların eline geçmiş, sonra da bizimkiler tarafından geri alınmıştır. Ganimetin böylesi çok daha değerlidir, çünkü...”

Teğmen Dub’u görür görmez ciddiyetini takınıp, “Çünkü,” dedi, “hiçbir şey düşman eline bırakılmamalıdır. Bunun en güzel örneği, Napoleon savaşları sırasında matarasını bile düşmana bırakmayan o kahraman askerdir. Sabahki çarpışmada matarasını kaptıran asker, gece düşman hatlarını geçerek matarayı bulup geri getirmişti. Doğrusu tehlikeye atıldığına da değmişti; o gece düşman askerlerine içki dağıtıldığından, matara ağzına kadar enfes Fransız konyağı doluydu.”

Teğmen Dub, veciz konuştu:

“Yıkıl karşımdan, Şvayk! Bir daha da gözüm görmesin seni!”

Şvayk, “Başüstüne, komutanım,” deyip ilerideki vagonlara doğru yürüdü. Ama Teğmen Dub, Şvayk’ın oradan uzaklaşırken mırıldandıklarını işitseydi, herhalde heyheyleri tutar, gözlerinde şimşekler çakardı. Oysa Şvayk’ın mırıldandığı, Kutsal Kitap’tan masum bir sözdü: “Kısa süre sonra beni artık görmeyeceksiniz; yine kısa süre sonra beni göreceksiniz...”[149]

Şvayk gözden kaybolduktan sonra Teğmen Dub aptallığı o kadar ileri götürdü ki, askerlere üstündeki “Wiener Neustadt” yazısı açık seçik okunan düşürülmüş Avusturya uçağını göstererek, “Bu, Lvov’da düşürdüğümüz Rus uçağı,” dedi. Bu sözleri işiten Teğmen Lukaş yanlarına gelip, “Üstelik uçaktaki iki Rus subayı da yanarak öldüler,” dedikten sonra, Teğmen Dub’un salakların şahı olduğunu düşünerek oradan uzaklaştı.

Az sonra Şvayk’la karşılaşan Teğmen Lukaş, bizimkini görmezden gelmeye çalıştı; yüzündeki anlatımdan, gene saçma sapan bir sürü şey anlatmaya kalkışacağını anlamıştı.

Ama Şvayk’tan kurtulmak ne mümkün! Aslan Asker Şvayk, doğruca Teğmen’e koşup, “Bölük Posta Eri Şvayk emir ve görüşlerinize hazırdır, Komutanım,” dedi. “Komutanım, ben de sizi subay vagonunda aradım demin.”

Teğmen Lukaş, buz gibi bir sesle, “Bak, Şvayk,” dedi. “Sana ne dediğimi unuttun galiba.”

“Yok, Komutanım. Nasıl unuturum? Ben Asteğmen Jelezni miyim? Savaştan çok önce, Karlin Kışlası’ndayken, Fliedler von Bumerang adında bir albay vardı. Belki de Bumerang değildi; her ne haltsa işte...”

Teğmen Lukaş, “Her ne haltsa işte” lafına elinde olmadan gülünce, Şvayk devam etti:

“Komutanım, işte o albay sizin yarınız kadardı. Prens Lobkovits gibi uzun bir sakalı vardı. Sizin anlayacağınız, maymun suratlının tekiydi. Sinirlendiği zaman ter ter tepinip hop hop hopladığı için ‘Zıp Zıp’ derdik kendisine. 1 Mayıs yaklaşırken, her zaman olduğu gibi teyakkuza geçirilmiştik. Albay bir önceki akşam bizi kışlanın avlusunda toplayıp müthiş bir nutuk çekti: Ertesi gün kışladan dışarı adımımızı atmamamız gerekiyordu, yukarıdan emir gelir gelmez harekete geçecek, sosyalist iblisleri kevgire çevirecektik. Kışlayı terk edip kafa çekmeye gidenler vatan haini sayılacaktı; çünkü sarhoş bir asker kimseyi vuramaz, karavana atardı.

îşte o sözünü ettiğim Asteğmen Jelezni de koğuşa döndüğünde, bizim ‘Zıp Zıp’ın fikrini çok beğendiğini, aynen öyle yapacağını söyledi. Bu durumda yapılacak en iyi şey, o gece tüyüp ertesi gün kışlaya hiç dönmemekti. Jelezni dediğini yaptı da. Ama Albay Fliedler de anasının gözüydü haa! Ertesi gün Prag’ı hallaç pamuğu gibi attı, geceyi kışla dışında geçirenlerin peşine düştü. Talihi yaver gitmiş olacak ki, Barut Kulesi’nin oralarda Jelezni’yle burun buruna gelmiş, öfkeyle üstüne yürümüş fakirin: ‘Gösteririm ben sana! Anandan doğduğuna pişman edeceğim ulan seni! Dünyanı karartacağım!’ Ana avrat dümdüz gitmiş, sonra da kolundan tuttuğu gibi kışlaya götürmeye kalkmış. Yolda korkunç tehditler savuruyor ve ikide bir adını soruyormuş. ‘Demek adın Jelezni. Eveet, Jelezni efendi, canına okuyacağım senin! Seni yakaladım ya, gözüm arkada kalmaz artık! Gösteririm ben sana 1 Mayıs’ı! Neydi adın? Jelezni mi? Jelezni, Jelezni, enseledim seni Jelezni! Gir hapse de gör gününü!’ Jelezni ise albayı şu kadarcık umursamamış. Caddede giderlerken bir konağın araba girişine daldığı gibi ortalıktan kaybolmuş, bizim ‘Zıp Zıp’ı kendisini içeri tıkma zevkinden mahrum etmiş. İşte, komutanım, asteğmeni hapse atma hevesi kursağında kalan albay bu beklenmedik firar karşısında o kadar öfkelenip çileden çıkıyor ki, kaçağın adını unutuveriyor, unutmakla da kalmıyor, hepten şaşırıp bir sürü adı birbirine karıştırıyor, iyi mi! Kışlaya döndüğünde sinirinden zıp zıp zıplıyor, nöbetçi subayı çağırıp bas bas bağırmaya başlıyor: ‘Myedyeni'yi hemen içeri atacaksınız! Yok, yok, Myedyeni’yi değil! Olovyeni’yi! Hayır, Olovyeni’yi değil yahu, Tsinovi’yi!’[150] O günden sonra subayların yakasını bırakmıyor bizim ‘Zıp Zıp’: Yok Myedyeni yakalandı mı, yok Olovyeni’yi yakaladınız mı, yok Tsinovi’yi ne zaman yakalayacaksınız? Subayları canlarından bezdiriyor, tekmil alayı içtimaya çıkarıyor. Ama ne fayda! Sivilde dişçilik yapan Jelezni’nin kapağı çoktan revire attığını bilmeyen yok! Sonracığıma, günlerden bir gün, bizim alaydan bir asker meyhanenin birinde çürüğüne sarkıntılık etti diye süvari erlerinden birini şişlemesin mi! Hepimizi meydana topladılar, revirdeki hastaları bile, ağır hastalar arkadaşlarının kollarında güçbela ayakta duruyor. Eh, artık kurtuluş yok, Jelezni de çaresiz içtimaya çıktı. Asteğmenlerden biri alay emrini Çekçeye çevirerek okumaya başladı: Süvariler de bu ordunun askerleridir, silah arkadaşlarınızı şişlemek büyük suçtur, falan filan. Bizim albay, üstümüze atılmaya hazır bir kaplan gibi

aramızda dolanırken, birden Jelezni’yi fark etti. Nasıl fark etmesin, herif çam yarması gibi. Manzaranın komikliğini görecektiniz, komutanım. Albay, Jelezni’yi yakasından tuttuğu gibi meydanın ortasına sürüdü. Asteğmen emri okumayı bıraktı. Albay, Jelezni’nin karşısında köpek gibi zıp zıp zıplıyor, bir yandan da top gibi gürlüyor: ‘Şimdi yaktım çıranı işte! Yakayı ele verdin, ayvayı yedin! Artık elimden kurtulamazsın! Senin adın Jelezni. Şimdi hatırladım, domuz herif!' Ve dört hafta katıksız hapis verdi Jelezni’ye. Ama on beş gün sonra dişi ağrımaya başlayınca, Jelezni’nin dişçi olduğu geldi aklına. Dişini çektirmek için bizim asteğmeni hemen revire getirtti. Eh, bu sefer de albay bizimkinin eline düşmüştü tabii! Herifin dişini kanırta kanırta tam yarım saatte çekti, anasını ağlattı. Tam üç kere altını temizlediler albayın. Fakat ne tuhaftır ki albay yumuşayıp çiçek gibi oldu; Jelezni’nin kılına dokunmadığı gibi, salıverdi fırlamayı. İşte böyle, komutanım, bir subay astının adını unutmayagörsün, neler oluyor neler. Oysa zavallı albay bize hep derdi ki: ‘Ast üstünün adını iyice bellemeli, asla unutmamalı!’ Hatta bir keresinde, çok iyi hatırlıyorum, tam şöyle demişti: ‘Albay Fliedler adında bir komutanınız olduğunu hayatınız boyunca unutmayacaksınız.’ Komutanım, benim de amma çenem düştü haa...”

Teğmen Lukaş, “Biliyor musun, Şvayk,” dedi, “şu konuşmana bakıyorum da, üstlerine zerre kadar saygın yok. Bir asker yıllar sonra bile üstlerinden saygıyla söz etmeli.” Teğmen Lukaş, bu konuşmadan hoşlanmaya başladığı belliydi.

Şvayk, özür dilercesine, “Başüstüfıe, komutanım,” dedi. “Albay Fliedler öleli yıllar oluyor, ama siz öyle emrediyorsanız ben de onu iyilikle anarım. Siz benim anlattıklarıma bakmayın, teğmenim. Albay Fliedler, melek gibi bir adamdı; fukara babasıydı; hayır sahibi insandı. Hüsnüniyetli, insaniyetli, feragatli bir beyefendiydi. Yemeğini askerlerle paylaşan, asker aç kaldığında lokması boğazından geçmeyen yüce bir azizdi. Ama albayın cömertliği en çok tatbikatlarda belli olurdu. Hiç unutmam, Dolni Kralovitse’ye vardığımızda hepimize bira ısmarlamış, doğum gününde tüm alaya tavşan kızartması ikram etmişti. Ne diyeyim, adam gibi adamdı işte...”

Teğmen Lukaş, hafifçe Şvayk’ın kulağını çektikten sonra dostça bir sesle, “Tamam, tamam, bu kadar yeter, mikrop herif,” dedi. “Hadi, yıkıl karşımdan.”

“Başüstüne Komutanım!” Şvayk dönüp vagonuna doğru yürüdü.

Bu arada, telefon gereçleri ve tellerinin yüklü olduğu tabur vagonunun önünde bir nöbetçi duruyordu. Yüzbaşı Sagner trenin iki tarafına nöbetçiler dikilmesini emretmiş, parola herkese dağıtılmıştı.

O günkü parola "kahpe", cevabı ise "Hatvan"dı. Telefonların bulunduğu vagonun önündeki nöbetçi, 91. Alay'a kazara düşmüş Kolomiye'li bir Polonyalıydı. O yüzden de "kahpe'nin ne anlama geldiğinden haberi yoktu. Ama o akşam nöbetçi subay olan Teğmen Dub yanına yaklaşıp da parolayı sorunca, sözcüğü hayal meyal hatırlayarak gururla "kahve" dedi. Bundan doğal bir şey de olamazdı, çünkü Bruck'taki ordugâhta içtikleri sabah ve akşam kahvelerini hâlâ unutabilmiş değildi.

Bir kere daha "kahve" diye bağırdıktan sonra, Teğmen Dub'un hâlâ üstüne gelmekte olduğunu görünce ettiği yemini hatırladı ve "Dur!" diye haykırdı. Sonra, baktı ki, Teğmen Dub durmuyor ve parolayı sormakta diretiyor, bu kez tüfeğini teğmene doğrulttu ve doğru dürüst Almanca bilmediğinden, Lehçeyle Almancanın birbirine karıştığı bir laf çıktı ağzından: "Dur, atış yaparım! Dur, atış yaparım!"

İşin şakaya gelir yanı olmadığını anlayan Teğmen Dub, kıçın kıçın geri çekilirken feryadı bastı: "Nöbetçi amiri! Nöbetçi amiri!"

Tam o sırada, Polonyalıyı nöbet yerine bırakmış olan Çavuş Yelinek, sesleri duymuş olacak ki, orada bitti ve parolayı sordu. Çavuştan cesaret alan Teğmen Dub da soruyu yineleyince, sabrı taşan Polonyalı bağrını yırttı, tüm istasyonda yer gök çınladı: "Kahvee! Kahvee!"

"Kahve!" diye bağırıldığını duyan tüm askerler, ellerinde maşrapaları, vagonlardan dışarı uğradılar ve ortalık birbirine girdi. Sonunda, zavallı nöbetçi kendini tutuklu vagonunda buldu.

Ne var ki, Teğmen Dub gene Şvayk'tan kuşkulandı. Vagonlardan ilk fırlayanın Şvayk olduğunu görünce, "Ulan, bu rezillikte de Şvayk'ın parmağı var," diye düşündü. Şvayk'ın, "Maşrapasını alan dışarı! Maşrapasını alan dışarı!" diye bağırdığını duyduğundan emindi.

Tren gece yarısından sonra Ladovtse ve Trebişov'a doğru yola çıktı ve sabaha karşı istasyonda Macar savaş gazileri tarafından karşılandı. Gaziler, bizimkileri, geceleyin istasyondan geçip gitmiş olan 14. Macar Süvari Alayı'yla karıştırmışlardı. Kendi askerlerini karşılamanın heyecanıyla cezbeye gelerek, "Isten áldmeg a király!"[151] haykırışlarıyla tüm treni ayağa kaldırdılar. Trendeki bazı fırlamalar da camlardan dışarı sarkıp,

“Gelin de götümüzü yiyin, hurra!” diye dalgalarını geçince, hiçbir şey anlamayan gaziler daha bir coşup, “Eljén! Eljén a tizenégyedek regiment!”[152] diye yeri göğü birbirine kattılar.

Beş dakika sonra tren Humenne’ye doğru yola çıktı. Rusların Tissa Vadisi’ne girdikleri sırada meydana gelen çarpışmaların izleri açık seçik görülebiliyordu. Yamaçlarda alelacele kazılmış siperler, orada burada yakılıp yıkılmış çiftlikler göze çarpıyor, çabucak yapılmış derme çatma bir kulübe sahiplerinin geri döndüğünü gösteriyordu.

Öğle vakti Humenne’ye vardıklarında, çarpışmaların izleriyle istasyonda da karşılaştılar. Yemek için hazırlıklar yapılırken, trendeki askerler, Ruslar çekip gittikten sonra yetkililerin dil ve din bakımından Ruslara çok yakın olan yöre halkına nasıl eziyet ettiklerini gözleriyle gördüler.

Peronda, Macar jandarmaların arasında Macaristan’da yaşayan bazı Rutenler[153] duruyordu. Aralarında rahipler, öğretmenler ve köylülerin de bulunduğu bu Rutenler, bölgenin en uzak köşelerinden getirilip tutuklanmışlardı. Elleri iple arkadan bağlandıkları yetmiyormuş gibi ikişer ikişer de birbirlerine bağlanmışlardı. Tutuklanır tutuklanmaz jandarmalar tarafından sıra dayağından geçirildikleri için çoğunun ağzı burnu çarşamba pazarına dönmüş, ifadesi tamam olmuştu.

Biraz ötede, bir Macar jandarma eri, bir rahibin maskarasını çıkarmakla meşguldü. Sol ayağına bir ip bağladığı zavallı adamı tüfeğinin dipçiğiyle dürtükleyerek çardaş dansı ettiriyordu. Sonra birden ipi çekince rahip yüzüstü yere düşüyor, kolları arkadan bağlı olduğu için bir türlü yerden kalkamıyor, sırtüstü dönebilmek için boş yere debelenip duruyordu. Jandarma gülmekten kırılırken gözlerinden yaşlar boşanıyor, rahip ayağa kalkmaya çabaladıkça ayağındaki ipi çekip adamcağızı yeniden yere deviriyordu.

Sonunda, bir jandarma subayı eğlenceye son verdi ve tren oradan gidinceye kadar tutukluların istasyonun arkasındaki boş bir ambara kapatılmalarını emretti. Sıra dayağının gözlerden uzakta sürmesini uygun görmüştü.

Olay subay vagonunda hararetle tartışılıyor, subayların çoğu Macarların bu davranışını kınıyordu.

Asteğmen Kraus, “Bunlar vatan hainiyse,” diyordu, “bu kadar hırpalamaya gerek yok, hemen şuracıkta sallandıracaksın.” Gözlerinin

önünde yapılanları haklı bulduğunu belirten ise, sözü Saraybosna'daki suikasta getirdi ve istasyondaki Macar jandarmalarının Arşidük Franz Ferdinand ve karısının intikamını aldıklarını ileri sürdü. Bu görüşünü güçlendirmek için de, abonesi olduğu bir derginin (Şimaçek'in "Dört Yapraklı Yonca"sı) savaştan hemen önceki temmuz sayısında, Saraybosna'daki korkunç cinayetin halkın yüreğinde uzun yıllar kapanmayacak bir yara açtığını söyleyen bir makale okuduğunu anlattı. Suikast sonucunda, yalnızca devletin saygın bir temsilcisinin değil, aynı zamanda onun sadık ve sevgili eşinin de canına kıyılmıştı. Bu iki insanın öldürülmesiyle, mutluluk timsali bir aile ortadan kaldırılmış ve milletçe sevilen çocukları öksüz bırakılmıştı.

Teğmen Lukaş, kendi kendine, "Bu dokunaklı makalenin yayınlandığı dergiye herhalde Humenne İstasyonumdaki jandarmalar da aboneydiler," diye mırıldandı. Bütün bu konuşulanlar birden midesini bulandırmıştı. En iyisi, kafayı çekip zilzurna sarhoş olmak ve her şeyi unutmaktı. Vagondan inip Şvayk'ı buldu.

"Şvayk, evladım," dedi, "bir şişe konyak alıp gelsene. Hiç iyi değilim."

"Komutanım, kendinizi kötü hissediyorsanız kesin hava değişikliğindendir. Savaş meydanına vardığımızda daha da kötüleyebilirsiniz. însan kendi karargâhından ne kadar uzaklaşırsa, kendini o kadar kötü hisseder. Straşnitse'de oturan Yozef Kalenda adında bir bahçıvan vardı. Bir gün evinden çıkmış, Straşnitse'den Vinoradi'ye[154] gitmiş, orada Uğrak Meyhanesine uğrayayım demiş. Henüz iyiymiş ama, kendini çakı gibi hissediyormuş. Ne ki, Korunni Bulvarı'ndaki su kulesinin oraya geldiğinde, başlamış bulvardaki her meyhaneye uğramaya. O meyhane senin bu meyhane benim derken bir halsizlik hissetmişse de pek aldırmamış. Kendi kendine, 'Boş versene,' demiş, 'geçen akşam Son Durak Barinda o vatmanla dünyayı üç haftada yayan dolaşırım diye iddiaya giren ben değil miyim?' Tabii, evinden gittikçe uzaklaştığının farkında değilmiş. Yürümüş, yürümüş, Karel Meydanı'ndaki Siyah Bira'da bir tek atıp çıkmış, Mala Strana'daki Aziz Tomas Birahanesi'nde mola verdikten sonra Pazartesi Lokantası'na eğleşmiş, oradan az ilerdeki Kral Meyhanesine uzanmış, o da yetmemiş, Belvü'de soluklandıktan sonra Strahov Manastırı'nın oradaki birahaneye dalmış. İşte tam orada, hava değişikliği artık pek iyi gelmez olmuş bizimkine. Loretta Meydanı'na geldiğinde öyle

bir sıla hasretine kapılmış ki, kendini yerlere atıp kaldırımda yuvarlanmaya başlamış. Bir yandan sızlanıyormuş: ‘Yok, hayır, daha fazla gidemem artık. Dünyayı dolaşmak mı,’ (komutanım, affınıza sığınıyorum) ‘anasını eşekler kovalasın bu dünyanın.’ Gene de komutanım, eğer canınız çok çektiyse bir konyak kapıp geleyim. Yalnız ben dönmeden tren kalkar diye korkuyorum.”

Teğmen Lukaş, trenin iki saatten önce kalkmayacağını, istasyonun arka tarafında el altından konyak satıldığını söyledi:

“Yüzbaşı Sagner, Matuşiç’i yollamış, seninki on beş krona bayağı iyi bir konyak bulmuş. Al şu on beş kronu, fırla. Haa, bana bak, sakın bana aldığını söyleme kimseye. Biliyorsun, içki yasak.”

Şvayk, “Hiç merak etmeyin Teğmenim,” dedi. “Bana sonuna kadar güvenebilirsiniz. Yasak işlere bayılırım. Farkında olmadan hep yasak işlerin içinde bulmuşumdur kendimi. Bir seferinde Karlin Kışlası’nda şeyi yasaklamışlardı...”

Teğmen Lukaş daha fazla dayanamadı:

“Uzatma, yürü de sırtını görelim! Marş marş!”

Şvayk, istasyonun arkasına giderken tembihlenenleri tekrarlayıp duruyordu:

“Konyak iyisinden olacak, onun için önce bir tadına bakmalıyım; içki yasak, onun için gözümü dört açmalıyım.”

Gelgelelim, tam peronun köşesini dönerken bir kez daha Dub’la karşılaştı. Dub, “Ne işin var ulan senin burada?” diye sordu. “Sen benim kim olduğumu biliyor musun?”

Şvayk, selam çakarak, “Nasıl bilmem Komutanım,” dedi. “Ama doğrusunu isterseniz, zalim yanınızı bilmek bile istemiyorum.”

Dub, böylesi bir yanıt karşısında beyninden vurulmuşa döndü, apışıp kaldı. Şvayk ise, oralı değildi, selamda durarak devam etti:

“Komutanım, ben sizin sadece iyi tarafınızı tanımak isterim. Geçen sefer ocağıma darı ekmiştiniz.”

Dub’un eli ayağı buz kesildi, gözleri karardı ve ancak, “Defol! Bunun hesabını vereceksin!” diye bağırabildi.

Şvayk yoluna devam etti. Dub da, kendini toparladıktan sonra Şvayk’ın peşine takıldı. İstasyon binasının arkasında, yol kenarında ters çevrilmiş hasır sepetler dizilmişti. Sepetlerin üstündeki tepsilerde, çocukların hemen koşup alacakları cinsten şekerlemeler vardı: karamelalar, naneşekerleri, çiftekavrulmuşlar, leblebi şekerleri, akideler, elmaşekerleri. Tepsilerden

birkaçında da, dilimlenmiş siyah ekmeklerin üstüne büyük olasılıkla at etinden yapılmış salam parçaları yerleştirilmişti. Sepetlerin altına ise türlü çeşitli içki şişeleri gizlenmişti; konyak, rom, votka, likör, ne ararsan vardı.

Aslında bütün iş, yol kenarındaki hendeğin öbür yanındaki kulübede dönüyordu. Askerler önce sepetlerin başında pazarlık ediyorlar, sonra uzun bukleli bir Yahudi sepetin altından çıkardığı masum görünüşlü bir şişeyi cüppesinin altına sokup ahşap kulübeye götürüyor, hemen oraya seyirten asker de şişeyi tektipinin içine saklayıp gözden kayboluyordu.

Şvayk oraya vardığında, hafiyesi Dub da bir köşede sotaya yattı.

Daha ilk sepetin başında duran Şvayk biraz naneşekeriyle biraz karamela alıp cebine atmıştı ki, uzun bukleli Yahudi fısıldadı: “Mazot da bulunur, beyim.”

Pazarlık çabucak tamamlandı. Şvayk kulübeye kadar gitti, ama parayı vermeden şişeyi açıp tadına baktı. Konyağın gerçekten kıyak olduğuna karar verdikten sonra parayı ödedi, şişeyi ceketinin içine gizleyip istasyon binasının oraya döndü.

Tam perondan geçiyordu ki, birden Dub’la burun buruna geldi: “Sen nereden geliyorsun, bakayım, aşağılık herif?”

Şvayk, “Biraz şeker aldım komutanım,” dedikten sonra elini ceketinin cebine atıp bir avuç tozlu karamela çıkardı:

“İğrenmezseniz buyurun, komutanım. Az önce tattım, hiç fena değil. Biraz tuhaf, ama hoş bir tadı var.” Ceketinin altından şişenin kabarıklığı iyice belli oluyordu.

Teğmen Dub, Şvayk’ın ceketine dokundu:

“Ulan fırlama, ne var ceketinin altında? Çabuk çıkar!”

Şvayk, içinde sarımtırak bir sıvı olan ve etiketinde açık seçik “Konyak” yazan şişeyi çıkardı. “Komutanım,” dedi hiç çekinmeden, “boş bir konyak şişesi buldum, içine tulumbadan su doldurdum. Dün yediğimiz gulaştan sonra dilim damağıma yapıştı, hâlâ bağrım yanıyor. Ama gördüğünüz gibi, komutanım, tulumbanın suyu biraz sarıya çalıyor işte. Bu suda mutlaka demir vardır. Demir içeren su sağlığa son derece yararlıdır, size de iyi gelebilir.”

Şvayk’ın sonunda okkanın altına gideceğinden emin olduğu için bu sahnenin tadını çıkarmak isteyen Dub, şeytanca gülümseyerek, “O kadar susadıysan neden içmiyorsun Şvayk?” dedi. “Bence hemen içmelisin. Ama bir dikişte bitireceksin, yoksa karışmam!”

Teğmen Dub, Şvayk’ın konyaktan birkaç yudum aldıktan sonra pes edeceğini hesaplamıştı. İşte o zafer ânında Şvayk’a şöyle diyecekti: “Ver şu şişeyi, ben de içeyim, ben de çok susadım.” Şvayk’ın suratının korkudan sapsarı kesileceğini düşündükçe keyfe geliyordu. Sonra da fırlamanın yaptığını üstlerine bildirecek, dünyayı dar edecekti rezile.

Şişenin mantarını bir çekişte çıkaran Şvayk, şişeyi dudaklarına götürüp kafaya dikti; sarımtırak sıvı, yavaş yavaş Aslan Asker Şvayk’ın gırtlağından aşağı indi. Teğmen Dub bakakaldı. Şvayk, asteğmenin gözlerinin önünde gözünü kırpmadan koca şişenin dibini bulduktan sonra boş şişeyi yol kenarındaki hendeğe fırlattı. Sonra yere bir tükürük atıp sanki bir şişe maden suyu içmiş gibi, “Komutanım, bu suda gerçekten de demir tadı var,” dedi. “Vltava kıyısında Kamýk diye bir kasaba vardır, bilmem bilir misiniz? İşte o kasabada bir hancı tanımıştım; kuyuya paslı at nalları atar, yazları tedaviye gelen müşterilerine demirli su hazırlardı.”

“Başlatma at nalından şimdi! Düş önüme de, suyu aldığın kuyuyu göster bakalım!”

“Az ilerde, komutanım, şu ahşap kulübenin arkasında.”

Dub, “Adi herif, önden yürü ki yalpalamadan gidebiliyor musun görelim!” dedi ama, bir yandan da, “Üstüme iyilik sağlık,” diye geçiriyordu içinden, “herifçioğlu bana mısın demedi.”

Şvayk, “Tanrı alnımıza hayırlar yazsın,” diye mırıldanarak öne düştü. Ama kulübenin arkasındaki kuyunun kokusunu almış olacak ki, tulumba göründüğünde en küçük bir şaşkınlık göstermedi. Hemen tulumbanın başına geçip kolu indirip kaldırmaya başladı. Az sonra musluktan sarımtırak bir su geldiğini görünce, olanca ciddiyetiyle açıkladı: “İşte, alın size demirli su, Teğmenim!”

Şvayk, o sırada korku içinde yanlarına yaklaşan lüle saçlı bir adama, Teğmen’e bir bardak getirmesini söyledi.

Pusulayı iyice şaşıran Teğmen Dub suyu bir dikişte içtikten sonra ağzında at sidiği ve gübre tadı hissetti. Artık tümden aklı karıştığından, lüle saçlı Yahudi'ye su için beş kron verdi, sonra da Şvayk’a dönüp, “Salak salak ne dikilip duruyorsun burada hâlâ? Kaybol, gözüm görmesin!” dedi.

Beş dakika geçmiş geçmemişti ki, Şvayk subay vagonunda Teğmen Lukaş’ın karşısındaydı. Teğmen’i kaş göz ederek dışarı çağırıp, “Komutanım,” dedi, “sakın kızmayın, bana güvenin. Beş dakikaya, hadi bilemediniz on dakikaya kadar ayakta duramaz hale geleceğim.

Komutanım, yalvarırım, beni üç saatliğine serbest bırakın; ne çağırın, ne de emir verin. Şöyle rahatça uyuyup kendime geleyim. Teğmen Dub'a yakalandım, ama hiç merak etmeyin, her şey yolunda. Şişedekinin su olduğunu söyleyip paçayı sıyırdım ama, gerçekten su olduğunu ispat etmek için de bir şişe konyağı bir dikişte içmek zorunda kaldım. Sakın telaş etmeyin, kötü bir durum yok, teğmene hiçbir şey söylemiş değilim. Kahramanca direndim. Yalnız, affınıza sığınıyorum, Komutanım, artık ayakta duramıyorum, başım dönüyor, bacaklarım uyuşuyor. Tüh be, çok çok özür diliyorum, Komutanım, oysa ben Papaz Katz'la kafa çekmiş adamım..."

Teğmen Lukaş, o kadar da öfkeli olmayan bir sesle, "Yıkıl karşımdan, soytarı herif!" dedi. Şimdi Dub'dan bir kat daha nefret ediyordu.

Şvayk, güçlükle yürüyerek vagonuna geldi, sırt çantasını yastık yapıp kaputunun üstüne uzanırken, başçavuşla ötekilere dönüp, "Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir adamcağız varmış," dedi, "günlerden bir gün körkütük sarhoş olmuş, evini yolunu zor bulmuş, yatağına uzanmış, aman beni kimse uyandırmasın demiş..."

Yan döndü, horlamaya başladı.

Horlarken hem geğirdiği, hem de yellendiği için çok geçmeden tüm kompartmanı dayanılmaz bir koku kapladı. Ama işinin erbabı olan ruhlar âleminin aşçıbaşısı Yurayda, havayı şöyle bir kokladıktan sonra, "Hey Yüce Tanrım!" dedi. "Burası mis gibi konyak kokuyor."

Uzun uğraşlardan sonra tabur tarihçisi mertebesine erişmiş olan Asteğmen Marek, portatif bir masanın başına geçmiş, taburun kahramanlıklarını daha şimdiden yazmaya başlamıştı. Yazdıklarının bir bir gerçekleşeceğinden çok emin bir hali vardı.

Vanyek, bir süre, büyük bir mutluluk içinde harıl harıl yazmakta olan Asteğmeni seyretti, sonra gidip başına dikildi. Bunun üzerine Marek açıklamaya koyuldu:

"Biliyor musun, taburun tarihini önceden yazmak çok eğlenceli. Önemli olan, sistemli bir biçimde yazmak. Her işin başı sistemdir."

Vanyek, biraz da alaycı bir gülümseyişle, "Sistematik bir sistem," dedi.

Asteğmen, soğukkanlılığını bozmadan, "Tabur tarihi yazmanın sistemleştirilmiş sistematik sistemi," dedi. "Muhteşem zaferler öyle rastgele kazanılmaz. Her şey belirli bir plana göre yürümeli. Taburumuz bu dünya savaşını şıppadak kazanacak değil ya. *Nihil nişi bene.* Benim gibi titiz, kılı

kırk yaran bir tarihçinin ilk işi, zaferlerimizin bir planını çıkarmak olmalı. Bak bir örnek vereyim: Şimdi oturdum, taburumuzun Rusya sınırından nasıl gireceğini anlatıyorum. Bu anlattığım, belki iki ay sonra olacak. Düşmanın Don alaylarının sınır boylarını ne kadar iyi savunduğunu, düşman tümenlerinin mevzilerimizi kuşattığını da bilmez değilim, ama şimdiden anlatıyorum olacakları. İlk bakışta, bizim tabur hapı yutacak, düşman canımıza okuyacak gibi görünüyor. Ama işte tam o anda Yüzbaşı Sagner tabura şu emri veriyor: Tanrı burada heba olup gitmemizi istemiyor. Geri çekilelim.’ Böylece taburumuz geri çekilmeye başlıyor, ama bizi kuşatmış olan düşman tümeni aslında peşlerinden koştuğumuzu görünce paniğe kapılarak çil yavrusu gibi dağılınca ihtiyat kuvvetlerimizin eline düşüyor, hem de tek kurşun atmadan. Taburumuzun gerçek tarihi de burada başlıyor işte. Bilgece söylemek gerekirse, Bay Vanyek, olmaz olmaz deme, olmaz olmaz. Taburumuz zaferden zafere koşacak. Düşmanı uykusunda nasıl bastırdığını ballandıra ballandıra anlatacağım. Düşünsenize: Rus ordugâhını uykusunda basıyoruz; her bir askerimiz bir düşman askeri seçiyor kendine ve daldırıyor süngüyü göğsüne. Bileyli, sipsivri süngü, tereyağı gibi yarıyor eti, kaburga kemiklerini çatır çatır kırıyor. Düşman askerleri uykularında sıçrayıp sarsılıyor, bedenleri gerilip kasılıyor. Yuvalarından fırlayan gözleri artık hiçbir şey görmüyor. Bir süre hırıltılar çıkararak debeleniyorlar, sonra kaskatı kesiliyorlar. Dudaklarının kenarında kanlı salyalar beliriyor ve her şey bitiyor. Zafer bizim taburun. Ya da belki de şöyle demeliyim: Üç aya kalmıyor, taburumuz Rus çarını tutsak alıyor. Neyse bu daha sonraki bir konu, Bay Vanyek. Bu arada, taburun akıl almaz kahramanlıklarını dile getirecek küçük öyküleri şimdiden kaleme almalıyım. Yepyeni bir savaş sözlüğü yaratmam gerekecek. Daha şimdiden yeni bir söz buldum bile. Şarapnel parçalarıyla delik deşik olan askerlerimizin özverili korkusuzluğunu yazmayı düşünüyorum. Örneğin, düşmanın döşediği mayınlardan biri patlıyor ve diyelim 12. ya da 13. Bölük’ten bir çavuşumuzun kafası havaya uçuyor.”

Birden elini alnına götürerek, “Aklıma turp sıkayım,” dedi. “Az kalsın unutuyordum, Başçavuşum. Sizden tüm subay ve assubayların bir listesini isteyecektim. 12. Bölük’ten bir başçavuş adı söylesenize bana. - Huska mı? Tamam. Mayın patlıyor ve Huska’nın kellesi havaya uçuyor. Kafası kopuyor, ama vücudu yürümeye devam ediyor. Huska, nişan alıyor ve ateş edip bir düşman uçağını düşürüyor. Nasıl ama, müthiş değil mi?

Sonracığıma, taburumuzun bu yiğitlikleri ve zaferleri Schönbrunn'da coşkuyla anılıyor. Avusturya ordusunun onca taburu var, ama bizim tabur gibisi yok. İmparator Hazretleri, taburumuzun onuruna, sarayda tüm aileyi bir araya topluyor. Gözümün önüne getirebiliyorum, notlarını aldım bile: Arşidüşes Marie Valerie'nin ailesi bu kutlama için Wallsee'den Schönbrunn'a geliyor. Ama çok özel bir davet bu; onun için de imparatorun yatak odasının yanındaki, bembeyaz mumlarla aydınlatılmış salonda veriliyor. Mutlaka kulağınıza çalınmıştır, sarayda lamba kullanmıyorlar; yaşlı imparator, kısa devre yapar diye istemiyormuş. Taburumuzun onuruna düzenlenen tören akşam saat altıda başlıyor. Tam o anda, İmparator Hazretlerinin torunları, bir zamanlar rahmetli imparatoriçenin süiti olan salona getiriliyorlar. Ama ondan önce, törende imparatorluk ailesinin yanı sıra kimler bulunacak, onları belirlemeliyiz. İmparatorumuzun Baş Danışmanı Kont Paar davete katılması gerekenlerin başında gelir herhalde; sonra, unutmamalı, aile arasındaki böyle toplantılarda rahatsızlananlar olabilir (sakın yanlış anlaşılmasın, Kont Paar kusabilir falan demek istemiyorum), Hekimbaşı Dr. Kerzl de orada bulunmalı. Saray Teşrifatçısı Baron Lederer, Mabeyinci Kont Bellegarde ve Baş Nedime Kontes Bombelles de bulunmalı orada; neme lazım, saray görevlileri, davete katılan nedimelere saygısızlık edebilirler. Herkes bilir, Prag'ın namlı kerhanesi U Şuhu'daki mamanın işi neyse, Baş Nedime Kontes Bombelles'in işi de odur. Her neyse, biz kendi işimize bakalım. Saray önde gelenlerinin eksiksiz toplandığı bildirildiğinde, İmparator Hazretleri torunlarıyla birlikte salona giriyor. Masanın başına geçip taburumuzun şerefine kadeh kaldırıyor. İmparatorumuzun ardından Arşidüşes Marie Valerie bir konuşma yapıyor ve sayın başçavuşum, sizden övgüyle söz ediyor. Notlarımda, taburumuzun çok ağır kayıplar vereceğini belirtmeyi de unutmadım tabii. Şehit vermeyen tabura tabur denmez. Er meydanında canlarını verenler üstüne esaslı bir yazı da yazmalıyım. Tabur tarihi, yalnızca zaferlerin kuru bir anlatımından oluşmamalı. Örneğin, siz Bay Van yek, küçük bir dere kenarında vurulacaksınız; şuradan tuhaf tuhaf bize bakmakta olan Balon'a gelince; bir kurşunla, şarapnelle ya da bombayla değil, akla hayale gelmedik bir biçimde ölecek. Teğmeninin yemeğini mideye indirirken, bir düşman uçağından atılan bir kementle boğulacak."

Balon bir adım gerileyip umarsızca, "Ne yapayım, ben böyleyim işte!" dedi. "İlk askerliğimi yaparken de tam üç sefer mutfakta atıştırırken

yakalanmış, sonunda kodesi boylamıştım. Bir keresinde de sığır pirzolalarını gövdeye indirdim diye bir ay hapis yatmıştım. Tanrı günahlarımı affetsin.”

Asteğmen, “Korkma, Balon,” diye onu yatıştırdı. “Tabur tarihine, ‘Subay mutfağından siperlere giderken bir yandan da elindeki butu kemiriyordu, işte tam o sırada ruhunu teslim etti,’ diye geçmeyeceksin. İmparatorumuz uğruna can veren tüm askerlerimizle birlikte anılacaksın, tıpkı Levazım Başçavuşu Vanyek gibi.”

“Benim için nasıl bir ölüm düşünüyorsun, Marek?”

Asteğmen, “Lütfen iki ayağımı bir pabuca sokmayın, başçavuşum. Böyle işler aceleye gelmez,” diye yanıt verdikten sonra biraz düşünüp, “Siz Kralupi’lisiniz, değil mi?” dedi. “Memlekettekilere, hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolacağınızı yazın isterseniz. Yoksa, dikenli telleri aşmaya çalışırken vurulup kalmayı mı tercih edersiniz? Mesela, bacağınızdan vurulmuşsunuz, akşama kadar yatıyorsunuz orada, hiç kımıldamadan. Harika olur. Düşman, geceleyin ışıldaklarla mevzilerimizi tararken sizi görüyor, keşif kolu çıkardık sanıyor ve ne kadar mermisi, güllesi varsa tepenize yağdırıyor. Muazzam. Ve böylece ordumuza çok büyük yararınız dokunuyor, düşman koskoca bir tabura harcayacağı top ve mermiyi size yağdırıyor ve cephanesini tüketiyor. Nasıl ama? Paramparça oluyorsunuz, parçalarınız havada uçuşuyor ve bir zafer şarkısı olup göğe yükseliyor. Sözün kısası, tarihimizde herkese bir altın sayfa açacağım, kahramanlarımızın her biri taburumuzun şanlı öyküsünün parlak sayfalarında yer bulacak. Tarih sayfaları şehitlerle dolup taşacak. Ama tüm olup biten belleklere kazınacak biçimde yazılmalı, çünkü eylül ayı gelip çattığında taburumuzdan geriye şu şanlı sayfalardan başka bir şey kalmayacak. Ve kaleme aldığım şu tarihi okuyan tüm Avusturyalılar, taburumuzun her neferinin son nefesine kadar kahramanca çarpıştığını anlayacaklar. Size şu kadarını söyleyeyim ki, Bay Vanyek, daha şimdiden taburumuzun tarihinin son sayfalarını bile yazdım. Vatanları uğruna can veren yiğitlerin anısını ölümsüz kıldım! Ne dedim biliyor musunuz? Askerlerimizin imparatorluğa duydukları sevgi, sevgilerin en kutsalıdır, çünkü bu sevgi ölümle doruğuna varmıştır, dedim. Tümünün adlarını, Vanyek adını gururla analım. Babalarını, kocalarını yitirmenin acısını yüreklerinde duyanlar, gururla silsinler gözyaşlarını. Savaş meydanlarında al kanlara boyananlar, taburumuzun aslan yürekli koç yiğitleriydiler.’’

Kodunski ve Yurayda can kulağıyla dinliyorlardı.

Asteğmen, sayfaları hızla çevirerek, “Yaklaşın, beyler,” dedi. “15. sayfayı okuyorum: Telsizci Kodunski, 3 Eylül günü tabur aşçısı Yurayda’yla birlikte ecel şerbetini içti.’ Şimdi de aldığım notlara bir göz atalım: ‘Kahramanlık örneği. Biri, bulunduğu yerde telsizin başında üç gün yardım bekliyor ve sonunda canından oluyor. Öbürü, bizi kuşatan düşmanın kanat taarruzuna geçtiğini fark edip kaynar çorba dolu karavana kazanını kaptığı gibi ileri atılıyor, kazanı başlarından aşağı geçirip taburumuza vakit kazandırıyor ve şehit mertebesine yükseliyor.’ îkisi için de harikulade bir ölüm, ne dersiniz? Biri, mayına basıp paramparça oluyor; öbürü, zehirli gazla boğuluyor. İkisi de ölürken, ‘Yaşasın tabur komutanımız!’ diye haykırıyorlar. Başkomutanlık, taburumuzun kahramanlıklarının, ordunun tüm birliklerine örnek olması gerektiğini bildiren bir emir yayınlıyor. 1805’te ordusuyla Padova önlerine gelen ve ertesi gün feci bir kötek yiyen Arşidük Karl’ın emrine çok benzeyen bu emirden bir bölüm okuyabilirim: ‘... Tüm ordunun, yukarıda adı geçen taburun güçlükler ve tehlikeler karşısındaki sarsılmaz kararlılığını, düşman karşısında gösterdiği benzersiz kahramanlıkları, subaylarına duyduğu saygı ve güveni örnek almasını dilerim. İmparatorluğumuzu zaferden zafere koşturacak olan, işte böyle taburlardır. Tüm askerlerimiz bu taburun izinden yürüyecektir!”’

Şvayk’ın yattığı yerden bir esneme geldi ve uykusunda konuştuğu duyuldu:

“Evet, haklısınız Bayan Müller, insanlar birbirine benziyor. Kralupi’li tulumbacı Bay Yaroş ile Pardubitse’li saatçi Leyhanz’ı görseniz, ikiz kardeş derdiniz. Leyhanz ise Yiçin’li Piskora’nın modeliydi, hık demiş burnundan düşmüş. Sonra kendini ağaca asmış bir adam bulmuşlardı; Jaros da, Leyhanz da, Piskora da o kadar benziyorlardı ki o adama, yan yana koyun, dördüz dersiniz.’’

Şvayk, bir kez daha uzun uzun esnedikten sonra, “Sonracığıma, hepsini ağır bir para cezasına çarptırdılar. Sevgili Bayan Müller, rica etsem, yarın bana bir şehriye çorbası yapar mısınız?” diye mırıldandı ve arkasını dönüp horlamaya başladı.

Bu arada, Yurayda ile Asteğmen gelecekte olacaklar üstüne bir tartışmaya girmişlerdi.

Yurayda, “Bir insanın gelecekte olacakları yazmaya kalkışması ilk bakışta şaka gibi görünebilir,” diyordu. “Ama şakadan da olsa gelecekle

ilgili gerçekleri içerebilir. Kimi zaman kâhince şeyler söyleyebilir insan; gizemli güçlerin etkisiyle, bilinmeyenin peçesini kaldırabilir.”

Geleceğin peçesini kaldırmak üstüne uzun uzadıya gevezelik ettikten sonra, lafı döndürdü dolaştırdı, insan bedeninin yeniden doğması ya da yenilenmesi konusuna getirdi. Oradan, sürüngenlerin gövdelerini kendi kendilerine yenileme yeteneğine geldi: Biri kertenkelenin kuyruğunu koparacak olsa, kuyruk yeniden büyüyordu.

Bunun üzerine, Kodunski, “Ulan,” dedi, “biz de kertenkeleler gibi yapabilsek ne müthiş olurdu! Savaşta, mesela, insanların kelleleri, yalnız kelleleri mi, kolları, bacakları kopuyor. Oysa hiç sakat asker kalmasa, komutanlarımız bayram ederlerdi. Bir AvusturyalI asker düşünün mesela, kolları, bacakları, kafası kopuyor kopuyor, ama her seferinde yeniden çıkıyor. Bizim genelkurmaydakiler böyle bir askeri baş tacı ederler, koca bir tugaya değişmezlerdi.”

Bu sohbet, Asteğmen’in de hoşuna gitmişti. “Düşünebiliyor musunuz,” dedi, “Avusturya ordusu her çarpışmadan sonra üç katına, on katına çıkıyor, her kopan bacaktan yepyeni bir piyade eri doğuyor. Vay be! Önümüzde hiçbir ordu duramazdı arkadaşlar!”

Vanyek, “Bu dediklerinizi Şvayk duysaydı, mutlaka bir hikâye bulur, anlatırdı,” dedi.

Adı anıldı ya, Şvayk, uykusunun arasında, “Emret Komutanım!” diye mırıldandı ve horlamaya devam etti.

Az sonra, kompartımanın aralık duran kapısından Teğmen Dub’un kafası uzandı:

“Şvayk burada mı?”

Asteğmen, “Uyuyor Komutanım,” diye karşılık verdi.

“Ben istedim mi, hemen fırlayıp çağıracaksın! Anlaşıldı mı, Asteğmen!”

“Ama nasıl çağırayım, Teğmenim, uyuyor dedim ya.” “Uyandır o zaman! Verilen emri hemen anlamamanız çok şaşırtıcı, Asteğmen. Üstleriniz karşısında daha saygılı olmalısınız. Daha beni tanımıyorsunuz. Ama yakında tanırsınız.”

Asteğmen, fırlayıp Şvayk’ın başına dikildi:

“Şvayk, yangın çıktı! Yangın! Çabuk kalk!”

Şvayk, “Odkolek’teki odun deposunda yangın çıktığında, itfaiyeciler ta Visoçani’den gelmişlerdi...” diye mırıldanarak öbür tarafa döndü.

Asteğmen, Teğmen Dub’a dönerek, “Görüyorsunuz işte Komutanım,” dedi. “Uyandırmaya çalışıyorum, ama para etmiyor.”

Teğmen Dub sinirlenmişti. “Sizin adınız ne Asteğmen? Marek mi? Yaa, iki de bir hapsi boylayan Asteğmen Marek sizsiniz demek!”

“Evet, Komutanım. Handiyse bir yıl hapislerde süründükten sonra tümen mahkemesince suçsuz bulundum ve tabur tarihçiliğine atandım.”

Öfkeden kıpkırmızı kesilen Teğmen Dub, “Bu gidişle yakında yeniden hapsi boylarsınız,” dedi. “Bu konuda elimden geleni yapacağımdan emin olabilirsiniz!”

Asteğmen Marek, tüm ciddiyetini takınarak, “Tabur komutanına rapor edilmemi arz ederim, Teğmenim,” dedi.

Teğmen Dub, “Ben bu numaraları yutmam!” diye bağırdı. “Yakında görürsünüz raporu! Gene görüşeceğiz, o zaman anlayacaksınız dünyanın kaç bucak olduğunu! Siz daha beni tanımadınız, ama hiç merak etmeyin, yakında çok iyi tanıyacaksınız!”

Teğmen Dub vagondan uzaklaşırken o kadar öfkeliydi ki, Şvayk’ı unutmuştu bile; oysa biraz önce erat vagonuna gelirken tek bir amacı vardı, o da Şvayk’a, “Hoh de bakayım!” deyip bizimkinin gizli bir alkolik olduğunu ortaya çıkarmaktı. Ama iş işten geçmişti artık. Yarım saat kadar sonra vagona geri döndüğünde, askerlere çoktan kahve ve rom dağıtılmıştı. Şvayk da uyanıp kendine gelmişti; Teğmen Dub’un kendisini çağırdığını duyar duymaz dağ keçisi gibi vagondan aşağı atladı.

Teğmen Dub, “Hoh de bakayım!” diye kükredi. Şvayk, ciğerlerindeki olanca havayı Teğmen’in suratına doğru öyle bir boşalttı ki, koca bir içki imalâthanesinin tekmil kokusu sıcak bir rüzgârla oraya taşındı sanki. “Ulan nesepsiz, ne kokuyorsun sen bakayım?”

“Rom kokuyorum, komutanım.”

Teğmen Dub, zafer kazanmışçasına, “Gördün mü, köpek soyu,” diye bağırdı. “Sonunda yakaladım seni işte!” Şvayk, korkusuzca, “Yerden göğe haklısınız, teğmenim,” dedi. “Az önce kahveyle rom dağıttılar da, ben romu önce içtim. Ama önce kahve, sonra rom içilecek diye yeni bir emir çıktıysa affınızı dilerim. Bir daha yapmam.” “Peki, yarım saat önce vagona uğradığımda neden horluyordun? Kimse uyandıramadı seni!”

“Komutanım, dün gece hiç uyuyamadım; sabaha kadar Veszprem’deki tatbikatı düşündüm. Birinci ve ikinci kolordularımız, Styria ve Batı Macaristan’dan geçip Viyana ve dolaylarında konuşlanmış bulunan

dördüncü kolorduyu kuşatmışlardı. Arkamıza dolandılar ve istihkâmcıların Tuna üstünde kurmakta oldukları köprünün oraya kadar ulaştılar. Bizim taarruza geçmemiz gerekiyordu, daha sonra kuzeydeki ve güneyde Osiyek'teki ordular yardımımıza gelecekti. Tatbikat planına göre, ikinci kolordunun üstüne yürüdüğümüzde perişan olmayalım diye üçüncü kolordudan destek alacaktık. Ama hepsi boşa çıktı; tam kazanmak üzereydik ki, tatbikatın sona erdiğini ve beyazların galip geldiğini bildirdiler." Teğmen Dub hiçbir şey diyemedi, başını çaresizce iki yana sallayarak oradan uzaklaştı. Ama çok geçmeden subay vagonundan çıkıp geri döndü ve "Herkese söyle," dedi Şvayk'a, "böyle giderse hepinizi sürüm sürüm süründüreceğim!" Başka söz bulamadığından dönüp gitti, yeniden subay vagonuna girdi. Yüzbaşı Sagner, Başçavuş Strnad'ın yakalayıp getirdiği 12. Bölük'ten talihsiz bir eri sorguya çekmekteydi. Siperlerde başına geleceklerden daha şimdiden korkuya kapılan askercik, kendini güvene almak için istasyonda bulduğu çinko kaplama bir domuz ağılı kapısını kaptığı gibi trene taşımıştı. Yüzbaşıya korkulu gözlerle derdini anlatmaya çalışıyor, siperlere girdiklerinde bu kapıyla şarapnel parçalarından korunmayı düşündüğünü söylüyordu.

Teğmen Dub fırsatı kaçırmadı. Bir askerin nasıl davranması gerektiği, vatanına ve ordunun başkomutanı olan imparatora karşı görevlerinin ne olduğu konusunda uzun bir nutuk çekti: Tabur bu asker gibilerinden hemen temizlenmeli, böyle davranışlar asla bağışlanmamak, böyleleri hiç vakit geçirmeden hapse atılmalıydı. Teğmenin bu iğrenç palavralarından tiksinen Yüzbaşı Sagner, askerin sırtını sıvazlayarak, "Tamam, tamam," dedi. "Kötü bir niyetin olmadığı belli, ama sakın bir daha böyle bir şey yapma. Bir cahilliktir etmişsin. Kapıyı götür, aldığın yere bırak ve bir daha da gözüme görünme!"

Sinirinden dudağını ısıran Teğmen Dub, taburun çökmekte olan disiplinini artık kendisinden başka kimsenin koruyamayacağını düşündü ve istasyona kadar gidip ortalığa bir göz atmaya karar verdi. Kapısında Macarca ve Almanca "Sigara içmek yasaktır" yazan bir deponun yanında, oturmuş gazete okuyan bir asker gördü. Gazeteyi iki yana açmış olduğundan, omzundaki pırpırlar görünmüyordu. Teğmen Dub, "Dikkaat!" diye bağırdıysa da, yakınlardaki Macar alayından olan asker oralı olmadı. Teğmen yaklaşıp dürtükleyince de, yerinden kalktı, selam vermeye bile gerek görmeden gazeteyi cebine tıkıştırdı, yola doğru yürüdü. Biraz

uzaklaştıktan sonra döndü, hiçbir Çek subayını ciddiye almayacağını göstermek istercesine ellerini başının üstünde oynatarak Teğmen Dub'la dalgasını geçti. Sonra da, yolun öte yanındaki kulübelerin arasında gözden kayboldu.

Teğmen Dub, bu aşağılanmadan hiç etkilenmediğini göstermek istercesine kasıla kasıla yol kenarındaki küçük bir dükkâna girdi; öylesine, tezgâhtaki iri siyah iplik makarasını istedi, parasını verip makarayı cebine attı. Subay vagonuna döndüğünde, tabur postasından emir eri Kunert'i göndermesini istedi. Kunert gelince, iplik makarasını uzatıp, "Her şeyle ben ilgilenmek zorundayım," dedi. "İplik almayı unutmuşsundur sen."

"Komutanım, tam on iki makara ipliğimiz var."

"Hemen göster öyleyse, çabuk git getir. Sen beni makaraya mı alıyorsun?"

Çok geçmeden, Kunert, siyahlı beyazlı iplik makaralarıyla dolu bir kutuyla geri döndü. Teğmen Dub, hiç bozuntuya vermeden, "Ulan, fırlamanın evladı," dedi. "Bir şu getirdiğin ipliklere bak, bir de benim aldığım şu koca makaraya. Senin ipliklerinin ne kadar ince olduğunu görüyor musun, şöyle bir çekince kopuyorlar. Bir de benimkine bak, ne kadar asılırsan asıl kopmuyor. Askerimiz yırtık pırtık giysilerle dolaşmamalı, yırtığını söküğünü sağlamca dikebilmeli. Al götür şimdi şu ipliklerini, emirlerimi bekle. Bir daha da kendi başına iş yapma, bir şey alacağın zaman önce gel bana sor. Sen beni tanımadın daha. Adamı fena yaparım, ona göre!"

Kunert gidince, Teğmen Dub Teğmen Lukaş'a dönüp, "Emir erim çok akıllı bir herif," dedi. "Ara sıra hata yapsa da, ondan çok memnunum. En iyi yanı da son derece dürüst olması. Bruck'tayken, memleketteki kayınbiraderimden bir paket kaz kızartması gelmişti, herif elini sürmedi, getirdi olduğu gibi önüme koydu. Tabii hepsini yiyemedim, ama benimki çürüyüp kokmasına razı oldu, lokmasına dokunmadı. Disiplin meselesi efendim. Her subay askerlerini böyle eğitse, ordu içinde hiçbir sorun kalmaz."

Bu saçmalıkları dinlemek istemediğini göstermek için pencereden dışarı bakmakta olan Teğmen Lukaş, "Evet, bugün çarşamba," dedi.

Bir şey söylemeden duramayan Teğmen Dub, Yüzbaşı Sagner'e dönüp dostça, "Bakın, yüzbaşı," diyecek oldu. "Ne düşünüyorsunuz bilmiyorum ama..."

Yüzbaşı Sagner, “Kusura bakmayın, işim var,” deyip kendini vagondan dışarı attı.

Bu arada, Şvayk’la Kunert çene yarıştırıyorlardı. Laf dönüp dolaşmış, Teğmen Dub’a gelmişti.

Şvayk, “Bunca zamandır nerelerdeydin?” diye sordu. “Bir kayboluyorsun, kodunsa bul.”

Kunert, “Sanki bilmezmişsin gibi konuşuyorsun,” diye yanıtladı. “Benim manyak göz açtırmıyor ki. Herifçioğlu beni ha bire sorguya çekiyor. En çok seni soruyor haa! Yok senin arkadaşın mıymışım, yok bilmem ne. Ben de, seni pek az görebildiğimi söyledim.”

Şvayk, ciddiliğini bozmadan, “Ne kadar hatırşinas bir adam,” dedi. “Senin teğmen tam benlik. Çok efendi, çok iyi bir insan, askerlere baba gibi davranıyor.”

Kunert, “Sen öyle san arkadaşım,” diye karşı çıktı. “Benim Teğmen hem domuzun teki, hem de salakların şahıdır. Bıktım artık, burama geldi. Canıma okuyor, kaçık.” Şvayk, şaşkınlık içinde, “Başkası söylese hayatta inanmazdım,” dedi. “Ben de görünüşüne bakıp aklı başında biri sanıyordum. Sen de lafını esirgemiyorsun haa! Bütün emir erleri birbirine benziyor galiba. Binbaşı Wenzf in emir eri var ya, subayından söz açılmayagörsün, başlar sayıp dökmeye; ne mankafası kalır, ne dallaması. Albay Schröder’in emir eri de öyle, verir veriştirir arkasından: Dümbük, götten fırlama! Bana sorarsan, emir erleri bu küfürleri subaylarından öğreniyorlar. Subaylar küfretmese, emirleri de küfretmez. Budyeyovitse’de askerliğimi yaparken, Prohaska adında bir teğmen vardı. Öyle ağır küfürler salladığını bir kere olsun duymamışımdır. Emir erine sadece, ‘A benim marsıvan eşeğim!’ derdi, o kadar. Emir eri, adı Hibman’dı, başka hiçbir küfür işitmemiştir ondan. Tabii Hibman bu lafa o kadar alışmış ki, memleketine dönünce anasına, babasına, kardeşlerine, A benim marsıvan eşeğim!’ demeye başlamış. Hadi onlar neyse, ama aynı lafı nişanlısına da edince ayvayı yemiş bizimki. Kız, ‘Herkesin içinde aile şerefimizi iki paralık ettin,’ deyip nişan yüzüğünü fırlatmış atmış. Hızını alamamış, bir de hakaretten mahkemeye vermiş Hibman’ı. Hâkimin karşısına çıktıklarında ne dese beğenirsin? ‘Hâkim bey,’ demiş, ‘nişanlım ikimiz baş başayken bana eşek deseydi, yemin ederim sesimi çıkarmazdım. Ama köyün orta

yerinde rezil oldum el âleme.’ Ya işte böyle, Kunert kardeş. Ama, inan bana, senin teğmenin keleğin teki olduğu aklımın ucundan geçmezdi laf aramızda. İlk karşılaşmamızda bende çok iyi bir izlenim bırakmıştı. İkinci karşılaşmamızda da mürekkep yalamış, anlayışlı biri olduğunu düşünmüştüm. Haa, bu arada, sen nerelisin? Demek Budyeyovitse’lisin. İçinden mi? İnsan bir yerliyim diyorsa, içinden olmalı oranın. Çarşı mahallesinden mi? Güzel. Yazın serin olur oralar. Ev bark? Evlisin demek. Çoluk çocuk? Üç çocuk haa? Şanslısın dostum. Papaz Katz’ın vaazlarında hep söylediği gibi, hiç değilse arkandan üzülecek, yasını tutacak birileri var. Bruck’tan Sırbistan’a gidecek takviye kuvvetlerine nutuk çeken bir albayın söylediklerini hatırlıyorum da. ‘Evli bir asker,’ demişti, ‘savaş meydanında öldü mü, arkasında yaslı bir aile bırakır; karısının kızının eli böğründe kalır. Ama komutanlarının gözünde, daha büyük bir aile uğruna, vatanı uğruna can verdiği için kahramandır o!’ Her neyse, sen dördüncü katta mı oturuyorsun? Zemin katında mı? Doğru, unutmuşum, Budyeyovitse Meydanının oralarda dört katlı ev yoktur ki. Ne o, gidiyor musun? Evet, gördüm, senin teğmen subay vagonunun önünde dikilmiş, bu tarafa bakıyor. Onun hakkında konuşup konuşmadığımı soracak olursa, ondan övgüyle söz ettiğimi söylemeyi unutma, tamam mı. Teğmen Dub kadar dost canlısı, babacan bir subay görmedim,’ dedi de. Kendisini çok bilgili, çok zeki bulduğumu söyle, e mi. Subayının emirlerini harfiyen yerine getirmeni tembihlediğimi söylemeyi de sakın unutma.”

Şvayk vagonuna girdi, Kunert de subayının emirlerini beklemek üzere yerine döndü.

On beş dakika sonra Nova Çabina’ya doğru yola çıkıldı. Yolda yakılıp yıkılmış köyler gördüler. Belli ki, buralarda şiddetli çarpışmalar meydana gelmişti. Karpatlar’ın yamaçlarına, iki yanında güllelerin açtığı derin çukurlar görülen demiryolu boyunca vadiden vadiye uzanan siperler kazılmıştı. Demiryolu, yukarılara doğru uzanan Laborets Irmağı’nı izliyor; ırmağa katılan kimi derelerin üstünde havaya uçurulmuş köprülerin kalıntılarıyla yeni yapılmış köprüler göze çarpıyordu.

Sanki dev bir köstebek ordusu, Medzilabortse’ye kadar tekmil vadiyi hallaç pamuğu gibi atmış, toprakta derin karıklar açılmıştı. Irmağın ardındaki yol nerdeyse tümden havaya uçurulmuş, yolun iki yanı boyunca uzanan geniş tarlalar orduların ayakları altında yamyassı olmuştu.

Fırtına ve yağmur, paramparça Avusturya üniformalarını bombaların açtığı çukurların çevrelerine yığmıştı.

Nova Çabina'nın ilerisinde, yanmış bir yaşlı çamın dalında, Avusturyalı bir piyade erinin postalıyla ayak kemiği sallanıyordu.

Topçu ateşine tutulan ormanlar yanıp kül olmuş, tek bir dal, tek bir yaprak, tek bir kozalak bile kalmamış, çiftlikler yerle bir edilmişti.

Tren ağır ağır ilerlerken, taburun erleri, savaş şöleninin önlerine serdiği tüm eğlentilerden paylarını alıyorlar; ovalar ve yamaçlardaki mezarlıkların pırıl pırıl parlayan beyaz haçlarını gördükçe, savaş meydanında elde edilecek şanlı zaferden geriye beyaz bir haçın tepesinde sallanıp duran çamurlu kasketten başka bir şey kalmayacağını kavramaya başlıyorlar, savaşın korkunçluğunu yüreklerinde duyuyorlardı.

Kısa bir süre önce, Milovitse İstasyonu'na girerlerken, "Bekle, ciğerparem, bekle beni; döner dönmez aguşuna al beni" diye türküler çağıran Alman askerleri şimdi derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi.

Hepsinin kafasından benzer düşünceler geçiyordu: Şu mezar taşlarında kasketleri sallanan askerler de kim bilir ne hayaller kurmuşlar, evlerine dönecekleri, sevdiklerine kavuşacakları günün özlemiyle kim bilir ne türküler söylemişlerdi.

Tren, Medzilabortse'de, yerle bir edilmiş istasyon binasının arkasında durdu. Binanın yanık duvarları arasından eğri büğrü kirişler fırlamıştı. Yıkılan istasyon binasının yerine çarçabuk yapıldığı anlaşılan uzun ahşap kulübenin duvarları, çeşitli dillerde "Avusturya'nın savaş giderlerine katkıda bulun!" yazılı afişlerle kaplıydı.

Bir başka uzun kulübe de Kızıl Haç'a ayrılmıştı. Kapıdan iki hemşireyle şişman bir askerî hekim çıktı. Askerî hekim onları eğlendirmek için acemice hayvan sesleri çıkarıyor, hemşireler de kıkır kıkır gülüyorlardı.

Vadinin dibinde darmadağın olmuş bir sahra mutfağı göze çarpıyordu. Şvayk fırsatı kaçırmadı, Balon'a dönerek, "Bak kardeşlik," dedi, "yakında başımıza neler geleceğini kendi gözlerinle gör. Karavana hazır, erat ellerinde tabakları sıraya girmiş, ansızın bir bomba geliyor, ortalık mahşer yerine dönüyor."

"Korkunç," diye göğüs geçirdi Balon. "Böyle durumlarla karşılaşacağım kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Hep şu lanet olası kibirim yüzünden, hıyarın tekiyim işte. Geçen yıl Budyeyovitse'de bir çift çocuk eldiveni aldım kendime. Bir zamanlar rahmetli babamın kullandığı eski eldivenleri

pençelerime geçirmeyi kendime yedirememiştim. Hep şehirde satılan çocuk eldivenlerindeydi gözüm. Babacığım haşlanmış bezelyeye bile sesini çıkarmaz, oturur afiyetle yerdi; bense ağzıma koymazdım bezelyeyi, ille tavuk, kaz falan gelecek önüme. Domuz kızartmasına bile burun kıvırdığım olurdu; oysa canım anacığım domuzu bir güzel kızartır, koca bir bardak soğuk birayla önüme koyardı. Tanrı günahlarımı bağışlasın!” Kendinden geçen Balon, yemeği memeği de unutup günah çıkartmaya koyuldu:

“Azizlere ve din şehitlerine etmediğim küfür kalmadı. Malşe’deki bir meyhanede ve Dolni Zahayi’de papazı dövdüm. Tanrı’ya inancım tamdır, kendime haksızlık etmeyeyim, ama Aziz İosif’ten[155] hep kuşku duymuşumdur. Memleketteyken hiçbir azize ses çıkarmam, bir tek Aziz İosif’in ikonasını kaldırtırdım. Al işte, bütün bu günahlarımdan, ahlaksızlığımdan ötürü Tanrı sonunda cezamı verdi. Babamın değirmeninde ne rezillikler yapardım. Babama ana avrat küfreder, adamcağızın dünyasını karartırdım. Karımı kim bilir kaç kere pataklamışımdır.”

Şvayk, bir an düşündükten sonra, “Sen değirmenciydin, değil mi?” dedi. “Bilmez misin ki, Tanrı’nın değirmenleri kutsaldır! Ey gafil! Değirmende ağzını bozmuşsun ya, bu dünya savaşı senin yüzünden çıkmıştır mutlaka!”

Asteğmen de Şvayk’a destek verdi, yüklendi Balon’a:

“Anana babana sövüp sayarsan, azizleri ve din ulularını inkârdan gelirsen, sonun budur. Avusturya ordusunun su katılmadık bir Katolik ordusu olduğundan haberin yok mu senin? Savaş Bakanlığımız cepheye giden subaylar için Cizvit vaazları verdirirken, yüreğinde azizlere karşı nefret zehriyle nasıl savaşa gidersin, behey cahil! Durumun vahametini bilmem anlayabiliyor musun, Balon? Tıpkı evine ikonasını astırmadığın Aziz İosif’e karşı işlediğin günah gibi, şanlı ordumuzun yüce ruhuna karşı suç işlediğinin farkında mısın acaba? Sen bitmişsin, arkadaş, duman olmuşsun! Bilmem, durumunun ne kadar umutsuz olduğunu kavrayabiliyor musun?”

Balon, içini çekerek, “Hayır, kavrayamıyorum,” dedi. “Kafam biraz kalındır. Her şeyi on kere söylemeniz gerekir.”

Şvayk, “Öyleyse bir kere daha açıklayayım,” dedi. “Burada, ordu ruhuna uygun hareket etmen, Aziz İosif’e inanman ve düşman tarafından sarıldığında, İmparator Hazretlerine daha çok hizmet edebilmek ve daha sonraki savaşlarda da savaşabilmek için paçayı kurtarmanın bir yolunu

bulman gerektiği söyleniyor sana. Umarım artık anlamışsındır. İlle de günah çıkartmak istiyorsan, değirmende ne haltlar karıştırdığını daha ayrıntılı anlat bakalım. Ama rahibe günah çıkartmaya giden o kız gibi de yapmaya kalkışma sakın. Kız her gece işlediği günahları anlatırken, ‘Bakın rahip efendi, kulaklarıma kadar kızarıyorum,’ diyormuş ikide bir. O böyle dedikçe, umarım, rahibin ağzının suyunun aktığını tahmin edebiliyorsundur. ‘Bunda utanacak ne var, benim güzel kızım,’ demiş. ‘Ben burada Tanrı’yı temsil ediyorum, işlediğin bütün günahları bana en ince ayrıntısına kadar anlatabilirsin.’ Bunun üzerine kızcağız gözyaşlarına boğulmuş ve ‘Öyle büyük bir ahlaksızlık ettim ki, utancımdan yerin dibine geçiyorum,’ diyecek olmuş. Rahip efendi de, ‘Kızım, benin manevi baban sayılırım, bana gönül rahatlığıyla her şeyi anlatabilirsin,’ diye diretmiş. O zaman kız gönülsüzce de olsa anlatmaya başlamış, ama, ‘Önce üstümdekileri bir bir çıkardım, sonra da usulca yatağa girdim,’ deyip susmuş ve başlamış hüngür hüngür ağlamaya. Rahip de sabır taşıymış doğrusu. ‘Bunda utanacak hiçbir şey yok evladım,’ demiş. ‘Erkek dediğin yaradılışı gereği günaha yatkındır, Tanrı’nın bağışlayıcılığı ise sonsuzdur.’ İşte o anda kız her şeyi anlatmaya karar vermiş ve gözyaşları arasında, ‘Soyunup yatağa girdikten sonra,’ demiş, ‘ayak parmaklarımın arasındaki kirleri alıp kokladım.’ Meğer ahlaksızlık dediği bundan ibaretmiş. Şimdi bak, Baloncuğum, umarım senin değirmende yaptığın rezillik de böyle bir şey değildir. Umarım, daha dişe dokunur bir ahlaksızlık hikâyesi anlatırsın bize.”

Sonunda, Balon’un anlattıklarından, değirmende köylü kadınlara ahlaksızca davranışlarda bulunmasının, onların unlarına başka maddeler katmaktan başka bir şey olmadığı anlaşıldı. Balon bunu öyle bir anlatmıştı ki herkes başka şeyler yaptığını sanmıştı. Kodunski o kadar büyük bir düş kırıklığına uğramıştı ki, kendini tutamayarak, “Peki, kardeşim,” dedi, “un çuvallarının üstünde hiç mi iş tutmadın köylü kadınlarla?” Balon, kollarını iki yana açarak yanıt verdi: “Hiç aklıma gelmedi ki!”

Askerlere, Lupkovski Geçidi’nde, Palota’yı geçince öğle yemeği verileceği bildirildi. Taburun levazım başçavuşu trenden inip tüm bölüklerin aşçıları ve taburun iaşe işlerinden sorumlu Teğmen Kaytaml ile birlikte, Medzilabortse köyünün yolunu tuttu. Yanlarına dört de muhafız almışlardı.

Yarım saat olmamıştı ki, arka ayakları bağlanmış üç domuzla geri döndüler. Peşlerinde de domuzları ellerinden alındığı için ağlayıp yakınan Rutenler. Kızıl Haç kulübesinde görevli şişman askeri hekim, Teğmen

Kaytaml’a heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyor, teğmen ise omuz silkip duruyordu.

Subay vagonunun önüne geldiklerinde ortalık iyice karıştı. Askeri hekim, Yüzbaşı Sagner’e domuzların aslında Kızıl Haç hastanesine ayrılmış olduğunu bağıra çağıra anlatmaya çalışıyor; köylü ise bunu kesinlikle kabul etmediği gibi domuzların kendisine hemen geri verilmesini istiyordu. Bunların elinde kalan son domuzlar olduğunu, onları bu paraya kafasını kesseler vermeyeceğini söylüyordu.

Köylü, lafını tamamladıktan sonra, domuzlar için kendisine verilen parayı Yüzbaşı Sagner’in eline tutuşturmaya kalkıştı. Karısı ise, o yörede hep rastlanan bir yaltaklıkla Yüzbaşı Sagner’in öbür elini yakalayıp öptü.

Olup bitenlerden ürküp şaşıran Yüzbaşı Sagner yaşlı kadını itip kendini kurtarmaya çalışırken ailenin gençleri ileri atılıp elini yalamaya başladılar.

Teğmen Kaytaml, olanca soğukkanlılığıyla konuya açıklık getirdi:

“Bu rezilin on iki domuzu daha var. Kaldı ki, tümen komutanlığının 12420 no’lu son emri uyarınca parası hakkıyla ödendi. Söz konusu emrin 16. paragrafı, savaş bölgesi dışında kalan yörelerde domuzların en fazla kilosu 2 kron 16 hellerden satın alınmasını öngörür. Savaş bölgesine giren yörelerde ise kilo başına 36 heller eklenir ki, bu da 2 kron 52 heller eder. Bir de ek madde var: Savaştan etkilenen bölgelerdeki çiftliklerde yenmek için yetiştirilmiş domuzlar, koyunlar ve sığırlar varsa, bunlar oradan geçmekte olan birliklerin yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere satın alınabilir, ancak savaş bölgesi dışında kalan yörelerde ödenen fiyata kilo başına fazladan 12 heller eklenir. Yeterince açıklığa kavuşmayan durumlarda, hemen orada askeri birliğin komutanı, bir subay ya da levazım başçavuştan oluşan bir komisyon kurulur.”

Teğmen Kaytaml, bütün bunları, hep yanında taşıdığı tümen emrinin çoğaltılmış bir nüshasından okumuştu. Bu işte o kadar uzmanlaşmıştı ki, cephe bölgesinde bir kilo havucun fiyatının 15,30 heller, subay yemeği için alınan karnabaharın fiyatının da 1 kron 75 heller artırıldığını bile ezbere biliyordu.

Anlaşılan, bu emirleri Viyana’da kaleme alanlar, cephe bölgesinde havuç ve karnabahardan geçilmiyor sanıyorlardı.

Teğmen Kaytaml, satın almayla ilgili emri öfkeli köylüye Almanca okuduktan sonra anlayıp anlamadığını sordu. Köylü başını hayır anlamında sallayınca da, “Demek bir komisyon kurulmasını istiyorsun,” diye bağırdı.

Köylü komisyon sözcüğünü duyunca bu kez başını evet anlamında salladı. Domuzları az önce sürüklene sürüklene sahra mutfağına götürülmüş olmasına karşın, süngü takmış askerler adamın çevresini aldı. Hemen oracıkta oluşturulan komisyon, 2 kron 52 heller mi, yoksa yalnızca 2 kron 28 heller mi verileceğini kararlaştırmak üzere köylünün çiftliğinin yolunu tuttu.

Daha köy yoluna varmamışlardı ki, sahra mutfaklarının oradan boğazlanmakta olan domuzların bağırtıları geldi.

Hiçbir şansı kalmadığını anlayan köylü, umarsızca bağırdı: “Domuz başına iki Ren guldeni verin, bitsin bu ıstırap!”

Dört asker köylünün çevresindeki halkayı daha da daraltınca, tüm aile diz çöküp Yüzbaşı Sagnerle Teğmen Kaytaml’ın yolunu kesti. Anneyle iki kızı Yüzbaşı’yla Teğmen’in dizlerine sarılıp yalvarmaya başlayınca, köylü hepten zıvanadan çıktı, Ruten dilinde,[156] “Kalkın ayağa!” diye bağırdı. “Bırakın domuzları mideye indirsinler, Tanrı’nın huzurunda hesabını verecekleri gün yakındır!”

Böylece komisyonun görevi de bir anda son bulmuş oldu. Ama tepesi atan köylü askerlere ben size gösteririm dercesine yumruğunu sallayınca, askerlerden biri dipçiğini indiriverdi, adamcağızın sırtındaki koyun postu cepkenden ses geldi. Köylüler hep birlikte istavroz çıkardılar, adamı kolundan sürükleyerek arkalarına bakmadan uzaklaştılar oradan.

Aradan on dakika geçmemişti ki, taburun levazım başçavuşuyla posta eriyle vagonda oturmuş domuz beyni yiyorlardı. Başçavuş bir yandan tıkınıyor, bir yandan da yazıcılarla dalgasını geçiyordu:

“Ne o, kedinin ciğere baktığı gibi bakıyorsunuz öyle? Malın iyisi suyun başındakilere düşer yavrucuklarım. Böbreklerle ciğer aşçılara, beyin, kelle ve gerdan levazım başçavuşlara verilir, yazıcılar ise asker tayınının iki mislini alırlar, o kadar.”

Bu arada, Yüzbaşı Sagner subay yemeği için emir çıkarmıştı:

“Domuz eti kekik ve kimyonla pişirilecek. Etin en yağsız yerleri seçilecek.”

İşte böylesine adil bir paylaşımdan sonra Lupkovski Geçidi’nde karavana dağıtıldığında, kısmeti açık askerler önlerine konan çorbanın dibinde iki parça domuz eti bulabildiler. Yıldızı düşük olanlarsa onu da bulamadılar, ufacık bir deri parçasıyla yetinmek zorunda kaldılar.

Mutfakta ise askerde her zaman rastlanan kayırmacılık hüküm sürüyor, aslan payını egemen çetenin adamları topluyordu. Ağzı burnu yağ içinde emir erleri bıngıl bıngıl dolanıyor, yağ tulumuna dönmüş posta erleri geğirdikçe yeri göğü inletiyor, bir rezilliktir gidiyordu.

Ama mutfakta asıl rezaleti Marek çıkardı. “İşte bu da bizim tarihçinin payı,” deyip tabağına kocaman bir parça et koyan aşçıya karşı çıkarak, orduda tüm askerlere eşit davranılması gerektiğini söyledi. Asteğmen’in bu sözleri kısa zamanda erat arasında yayıldı ve aşçıların kulakları uzun süre çınladı.

Asteğmen Marek, iltimas istemediğini söyleyerek çorbasındaki okkalı et parçasını karavananın içine attığında, mutfaktakiler ilk ağızda ne olduğunu anlayamadılar ve Marek’in kendisine verilen parçadan memnun kalmadığını sandılar. Aşçı, Marek’i kenara çekip karavana dağıtıldıktan sonra gelirse kendisine esaslı bir but verebileceğini fısıldadı.

Yazıcıların da ağzı burnu yağdan parlıyor, sedyeciler ve sıhhiyelerin geğirtilerinden geçilmiyordu. Bu bolluk şöleninin ortasında, kısa bir süre meydana gelmiş çarpışmalardan artakalanları, hartuç sandıklarını, boş mermi kovanlarını, Rus, AvusturyalI ve Alman askerlerden geriye kalan lime lime üniformaları, yerlerde sürünen kanlı sargı bezleri ve pamukları kimsenin gözü görmüyordu.

Daha önce istasyon binasının bulunduğu yerde bir moloz yığını göze çarpmaktaydı. Yaşlı bir çam ağacının gövdesine patlamamış bir bomba yerleşmişti. Her yer şarapnel parçalarıyla kaplıydı. Çevreden yükselen çürümüş ceset kokusundan, ölen askerlerin yeterince derine gömülememiş oldukları anlaşılıyordu.

Oradan geçen ya da çevrede konaklayan birliklerden geriye, küçük küçük dışkı öbekleri kalmıştı. AvusturyalI, Alman ve Rus askerler arkalarında uluslararası bir bok tarlası bırakmışlardı. Çeşitli uluslar ve inançlardan askerlerin yan yana, üst üste duran dışkıları barış içinde birbirine karışıyor, kuruyup gübre oluyordu.

Yarı yıkık bir su deposu, demiryolu bekçisinin ahşap kulübesi, duvarı olan her şey kurşunlarla kalbura dönmüştü.

Bu doyumsuz savaş görünümünü tamamlamak istercesine, yakınlardaki bir tepenin ardından kara dumanlar yükseliyordu. İlk bakışta, dumanların çarpışmaların ortasında kalmış bir köyden yükseldiği sanılabilirdi. Oysa yanmakta olan, Arşidüşes Marie’nin himayesinde yapılmış olan hastanenin

görevlilerce talan edilmiş kolera ve dizanteri barakalarıydı. Tepenin ardından yükselen dumanlar, imparatorluğu koruyup kolladıklarını söyleyen haydutların suç kanıtlarını da göğe savuruyordu.

Reich'a[157] bağlı Almanlar, hiç vakit kaybetmemişler, istasyonun arkasındaki bir kayanın üstüne çarpışmalarda can veren askerlerinin anısına bir anıt dikmişler, anıtın altına "Lupkovski Geçidi Kahramanları" yazmışlar, tepesine de bronz döküm bir kartal heykeli dikmişlerdi. Heykelin kaidesinde, bronz kartalın, Alman alaylarının Karpatlar'ı kurtarırken Ruslardan ele geçirdikleri toplardan yapıldığı yazıyordu.

Bu tuhaf ortama henüz alışamamış olan askerler öğle yemeğinin ardından vagonlarında dinlenirken, Yüzbaşı Sagner'le tabur irtibat subayı tugay karargâhtan gelen şifreli mesajları çözmeye çalışıyorlar, ama işin içinden çıkamıyorlar, taburun ne yöne gitmesi gerektiğini bir türlü anlayamıyorlardı. On dakika kadar sonra, tugay karargâhtaki manyetonun başında oturan subayın tam bir geri zekâlı olduğu ve 91. Alay'a bağlı 7. Hücum Taburu'nu 75. Alay'a bağlı 8. Hücum Taburu'yla karıştırdığı ortaya çıktı.

Yüzbaşı Sagner subay vagonuna döndükten sonra, bazılarının iyice kafayı yemiş olduklarından söz açıldı. Dahası, Almanlar olmasa Doğu Orduları Grubu tümden sapıtmış olurdu demeye getirildi.

Teğmen Dub ise, Avusturya kurmayının kafasızlığını savunmaya çalışarak, "Buraları son çarpışmalar yüzünden tanınmaz hale gelmiş, demiryolu hattını ha deyince düzene sokmak sanıldığı kadar kolay değil," gibisinden bir şeyler zırvaladı.

Bütün subaylar, "Adamın elinde değil, gerzeklik etmeden duramıyor," dercesine ona bakıyorlardı. Çevresindeki bakışlardan hiçbir şey anlamayan Teğmen Dub, kimsenin karşı çıkmamasına güvenerek saçmalamayı sürdürdü: Ortalığın harabeye dönmüş olması, Avusturya ordusunun vurucu gücünü gösteriyordu. Gene karşılık gelmeyince, "Evet, Ruslar besbelli arkalarına bakmadan kaçmışlar buradan," deyiverdi.

Yüzbaşı Sagner, ilk fırsatta Teğmen Dub'un canına okumaya karar verdi: Zorlu siper çarpışmaları başlar başlamaz herifi keşif kolunun başında düşman mevzilerine sürecekti. Kompartımanın camından dışarıyı seyrederlerken, Teğmen Lukaş'a fısıldadı:

“Nedir bu kahrolası başıbozuklardan çektiğimiz. Hele okumuşları hiç çekilmiyor.”

Teğmen Dub’un susacağı yoktu. Subaylara dönmüş, gazetelerde Karpatlar'daki çarpışmalarla ilgili yazılanları, Avusturya-Alman taarruzu sırasında Karpatlar'daki geçitleri ele geçirmek için verilen savaşları anlatıp duruyordu. Anlatışına bakılırsa, bu çarpışmalara katılmakla kalmamış, tüm harekâtı baştan sona kendisi yönetmişti.

Zaman zaman, herkesin kanını başına sıçratan laflar ediyordu:

“Sonra Bukovsko-Dinov hattını savunmak için Bukovsko’ya doğru ilerledik. Bir yandan da, düşmanın Samara Tümeni’ni perişan ettiğimiz Velka Polanka’daki Bardyeyov birlikleriyle irtibattaydık.”

Teğmen Lukaş artık dayanamadı, alaycı bir sesle, “Sen bütün bunları savaştan önce bölge valisine de anlatmışındır,” dedi.

Teğmen Dub, Teğmen Lukaş’a kötü kötü bakıp dışarı çıktı.

Askerî trenin yanı başındaki yamacın dibindeki hendekte, Rus askerlerinin geri çekilirken attıkları bir sürü nesne duruyordu. Paslanmış çaydanlıklar, tencereler, tavalar, maşrapalar, fişekliklikler ve bütün bunların arasında bobinlere sarılı dikenli teller, kanlı sargı bezleri ve pansumanda kullanılan pamuklar. Bir grup asker, hendeğin başında dikilmiş, Ruslardan artakalanlara bakıyorlardı. Teğmen Dub, askerlerin yanına yaklaştığında, birden Şvayk’ın da orada olduğunu ve çevresindekilere bir şeyler anlattığını gördü. Hemen Şvayk’ın karşısına dikilip, sert bir sesle, “Ne oluyor burada?” dedi.

Şvayk, herkes adına, “Bakıyoruz, komutanım,” diye yanıtladı.

“Neye bakıyorsunuz?” diye bağırdı Teğmen Dub.

“Hendeğe bakıyoruz, komutanım.”

“Kimden izin aldınız?”

“Bruck'tayken, Albay Schröder böyle yapmamızı istemişti. Cepheye hareket edeceğimiz zaman bizi karşısına alıp bir konuşma yapmış, terk edilmiş savaş meydanlarında dolaşırken çevreyi büyük bir dikkatle incelememizi, işimize yarayacak bir şeyler olup olmadığına bakmamızı söylemişti. Şu çukura baktığımızda, bir askerin kaçarken atması gereken her şeyi görebiliyoruz mesela. Böylece, Teğmenim, askerlerin bunca yararsız şeyi taşımak zorunda bırakılmalarının ne kadar büyük bir aptallık olduğunu görüyoruz. Bir yığın gereksiz yük. Boş yere yoruluyor askerler; hem onca ağırlığın altında rahat savaşamazlar ki.”

O anda Teğmen Dub'un yüreğine bir umut ışığı düştü: Bu sözlerinden ötürü Şvayk'ı vatana ihanet ve savaş aleyhtarlığından tutuklayıp divanıharbe çıkarabilirdi. Hiç vakit kaybetmeden sordu: "Yani bir asker fişekliklerini ya da süngüsünü böyle çıkarıp atabilir mi sence?"

Şvayk, dostça gülümseyerek, "Yok, Komutanım," dedi, "nereden çıkarıyorsunuz? Ama şuraya atılmış oturağa bir bakın lütfen."

Trenin az ilerisindeki bir çukurun içinde, kırık dökük bir sürü kap arasında, emayesi yer yer dökülmüş, paslı bir oturak hemen göze çarpıyordu. İstasyon şefi, artık hiçbir işe yaramayan onca kapkacağı, sanki yüzyıllar sonra buraya gelecek arkeologları birbirine düşürmek için doldurmuştu çukura; arkeologlar bu umulmadık buluntuları inceleyecekler, okullarda çocuklara emaye oturak çağı üstüne dersler verilecekti.

Oturağa bakakalan Teğmen Dub, "Amma iş ha! Adam evindeki oturağı almış, cepheye getirmiş!" diye düşünmeden edemedi.

Teğmenden ses çıkmadığını gören Şvayk lafı kaptı:

"Komutanım, vakti zamanında Podyebradi Kaplıcalarında bunun gibi bir oturak yüzünden ortalık birbirine girmiş. Vinoradi'deki bir meyhanede anlatmışlardı. Efendim, o sıralar Podyebradi'de 'Bağımsızlık' diye bir gazete çıkıyormuş. Podyebradi'li bir eczacının arka çıktığı bu gazetenin yazıişleri müdürü de Domajlitse'li Ladislav Hayek adında biriymiş. Eczacı, doğrusu, biraz tuhaf bir adammış, eski kapları falan toplarmış, bir müzeyi dolduracak kadar büyük bir koleksiyonu varmış. Yazıişleri Müdürü Hayek, bir gün gazeteci arkadaşlarından birini Podyebradi Kaplıcalarına davet etmiş. Tam bir haftadır birbirlerini görmediklerinden, oturup bir güzel kafayı çekmişler, çiçek gibi olmuşlar. Gazeteci, kaplıcadan ayrılırken, bu içki âleminin altında kalmak istemediğini, kendini bağımlı hissettiği 'Bağımsızlık' gazetesine bir makale yazacağını söylemiş. Ve tutmuş, Elbe Nehri kıyısındaki kumlar arasında bulduğu eski bir oturağı Aziz Venseslas'ın miğferi sanan bir koleksiyoncudan söz eden bir makale yazmış. Yazdığına göre, o salak koleksiyoncunun ortalığı birbirine katması üzerine, Hradets piskoposu tüm maiyeti ve sancaklarını arkasına katıp oturağı görmeye gelmiş. Makaleyi okuyan eczacı da kendisiyle dalga geçildiğini sanıp Bay Hayek'i fırçalamış."

Teğmen Dub, Şvayk'ın suratına tokadı patlattı patlatacaktı, ama kendini tuttu ve tüm askerleri hedef aldı: "Ulan, miskin herifler, aval aval ne

bakınıyorsunuz! Dağılın bakalım! Siz daha beni tanımadınız, ama merak etmeyin, yakında dünyanın kaç bucak olduğunu anlarsınız...”

Askerlerin vagonlarına yöneldiklerini görünce de höykürdü: “Şvayk, sen kal!”

İkisi karşı karşıya kaldılar. Teğmen Dub, şimdi ben ne diyeyim de bu herifin canına okuyayım, diye düşünürken Şvayk erken davrandı:

“Havalar bozmasa ne kadar iyi olacak, değil mi Komutanım? Gündüzleri cehennem sıcağında yanmıyorsun, geceleri de acı soğuk yapmıyor. Tam savaş havası, bundan iyisi can sağlığı.”

Teğmen Dub tabancasını çıkarıp sordu: “Bunun ne olduğunu biliyor musun?”

“Biliyorum Komutanım. Teğmen Lukaş'ta da var ondan bir tane.”

Teğmen Dub, tabancasını kılıfına sokarken kendinden emin bir sesle, “Öyleyse aklını başına devşir; beni ketenpereye getirmeye kalkma, beynini dağıtırım!” dedikten sonra, “Lafı gediğine amma da oturttum haa; ben mantara basacak adam mıyım, ulan,” diye mırıldanarak uzaklaştı.

Şvavk, vagonuna dönmeden bir süre ortalıkta dolandı. Voltalayıp dururken, “Şimdi bu herife hangi sıfat yakışır ki?” diye homurdanıyordu. Sonunda, Teğmen Dub’a en çok yakışacak sıfatın “götümün kenarı” olduğuna karar verdi.

Ordu lügatında “göt” sözcüğü eskiden beri pek revaçtaydı. Daha çok albaylar, kıdemli yüzbaşılar ve binbaşıların layık görüldüğü bu şerefli unvan, daha yaygın olarak kullanılan “gaddar moruk”tan bir üst rütbeyi ifade ederdi. Sertlik yapmakla birlikte kendi askerini koruyup kollayan, özellikle de meyhaneleri ve birahaneleri basan inzibatlardan kurtaran yaşlı albay ya da binbaşılara ise sadece “moruk” unvanı uygun görülürdü. “Moruk” dedikleri, askerlerinin çıkarlarını korur, karavananın düzgün çıkmasını sağlardı; ne ki, osuruğu cinli, limoni tabiatlı tiplerdi bunlar, leblebiden nem kaparlardı.

Ama “moruk”, subaylar ve erlere dünyayı zindan etmeye, gece tatbikatları yaptırmaya kalkmasın, adı hemen “gaddar moruk”a çıkardı.

“Gaddar moruk” gaddarlık, zorbalık ve dangalaklıkta iyice ileri gidecek olursa, “göt”lüğe terfi ettirilirdi. Bu sıfat son derece anlamlıydı ve sivil hayattaki “göt” ile ordudaki “göt” arasında dağlar kadar fark vardı.

Sivilde, devlet dairelerindeki odacılar ve küçük memurlar, müdürlere ve yüksek memurlara “göt” derlerdi. Böyleleri su katılmadık birer bürokrat ve

hamhalattılar; önlerine getirilen müsveddelerin kurutma kâğıdıyla yeterince kurutulmadığından yakınarak ukalalık etmeye bayılırlardı. Ahmaklık ve cinslikte üstlerine yoktu, cahilliklerine bakmadan bilgiçlik taslarlar, hangi taşı kaldırsan altından çıkarlardı.

Askerlik yapmış herkes, sivildeki “götlerle üniformalı “götler” arasındaki farkı çok iyi bilirdi. Ordudaki “götler”, taş yürekli, düşkünezen heriflerdi, ama zorla karşılaşmayagörsünler yelkenleri suya indirirlerdi. Erlerden zerre kadar hoşlanmazlar, hiçbir sonuç alamasalar da uğraşır dururlardı onlarla. Böylelerinde, “moruklardın ve “gaddar moruklardın otoritesinden eser yoktu.

Bazı garnizonlarda ise, örneğin Trento’da, askerler “göt” yerine “gebeş” sözcüğünü yeğlerlerdi. Aslında, “göt” de, “gebeş” de yaşlıca subaylar için kullanılırdı. Şvayk, Teğmen Dub’u “götümün kenarı” diye nitelerken gerek yaş, gerek rütbe açısından son derece mantıklı bir tanı koymuş, derin bir sezgiyle teğmenin “göt” bile olamayacağını saptamıştı.

Şvayk, bunları düşünerek vagonuna dönmekteydi ki, Teğmen Dub’un emir eri Kunert’e rastladı. Suratı şişmiş, yusyumru olmuştu fukaranın. Güçbela anlattıklarından anlaşıldığı kadarıyla, az önce komutanı Teğmen Dub’la karşılaşmış, teğmen Şvayk’la arkadaşlık ettiğini ileri sürerek sille tokat girişmişti zavallıya.

Şvayk, olanca soğukkanlılığıyla, “Bu durumda,” dedi, “hakkında şikâyette bulunmalıyız. Avusturya askeri sopa yemeye ancak bazı durumlarda razı olabilir. Oysa senin komutanın haddini bilememiş, haddini bilmeyene bildirirler. Savoie Prensi Eugene ne demişti: ‘Madem öyle, işte böyle!’ Şimdi hemen git şikâyette bulun, yoksa iki tokat da benden yersin. Karlin’deki kışlada Hausner adında bir teğmen vardı, emir erini yumruklar, tekmelerdi. Emir eri bir keresinde o kadar çok yumruk yemiş ki iyice sersemlemiş; şikâyette bulunurken kafası karışmış, yumruk değil, tekme yediğini söylemiş. Tabii komutanı da, o gün hiç tekme atmadığı, sadece yumruk vurduğu için, emir erinin doğru söylemediğini ispatlayıvermiş. Senin anlayacağın, zavallı emir erini yalan ifadeden üç hafta içeri tıkmışlar.

Ama bir şey fark etmez. Doktor Hubiçka’nın dediği gibi, ister kendini asmış olsun, ister zehir içmiş olsun, hiç fark etmez, morga geleni kesip biçerler. Ben de seninle geliyorum. Askerde kimse öyle önüne geleni dövemez.” İyice aptallaşmış olan Kunert, kuzu kuzu Şvayk’ı izledi.

Onları görür görmez subay vagonunun penceresinden kafasını uzatan Teğmen Dub gürledi: “Ulan piç kuruları, ne işiniz var burada?”

Şvayk, “Bana bak, sakın boyun eğme,” diyerek Kunert’i vagondan içeri iteledi.

Koridorda ilerlerlerken, karşılarına Teğmen Lukaş çıktı, arkasında da Yüzbaşı Sagner vardı.

Eski emir erini çok iyi tanıyan Teğmen Lukaş, bizimkinin yüzünde o her zamanki saflığı göremeyince fena halde şaşırdı; belli ki, beklenmedik bir şeyler olmak üzereydi.

“Komutanım,” dedi Şvayk, “bir şikâyette bulunacağız.” “Şvayk, Allah aşkına sapıtma gene. Yetti artık.” Şvayk, “Komutanım, lütfen izin verir misiniz,” dedi. “Ben bölüğünüzün posta eriyim. Siz de, affınıza sığınıyorum, 11. Bölük’ün komutanısınız. Bu söylediklerimi tuhaf bulacağınızın farkındayım ama, bildiğim kadarıyla Teğmen Dub sizin komutanız altında.”

Teğmen Lukaş, “Sen aklını kaçırmışsın,” diye Şvayk’ın sözünü kesti. “Ateşin başına vurmuş. Benim de cinlerim tepeme çıkmadan çek git bakayım buradan! Anladın mı sersem herif, yaylan bakalım!”

Şvayk, Kunert’i öne iteleyerek, “Bu durum neye benziyor, biliyor musunuz; Prag’da insanların tramvay altında kalmalarını önlemek için koruyucu bir parmaklık yapmaya kalkmışlardı. Sonunda, bu işin mucidi parmaklığın altında kalıp öbür dünyayı boyladı, belediye meclisi de adamın dul karısına yüklüce bir tazminat ödemek zorunda kaldı.”

Ne diyeceğini bilemeyen Yüzbaşı Sagner, Şvayk’ı doğrularcasına başını sallayadursun, Teğmen Lukaş umarsızlık içinde kalakalmıştı.

Şvayk, oralı değildi. “Komutanım, her şey rapor edilmeli,” diye sürdürdü sözünü. “Hatırlayacaksınız, komutanım; daha Bruck’tayken, hani ben bölük postasıydım, yalnızca emirleri uygulamakla yetinmememi, başka görevlerim de olduğunu söylemiştiniz bana. Bölükte olup biten her şeyden sizi haberdar etmemi istemiştiniz. İşte bu yüzden, Komutanım, Teğmen Dub'un emir erini durup dururken yumrukladığını size bildirmek zorundayım. Teğmen Dub’un sizin emriniz altında olduğunu bilmeseydim, buraya gelip bunları hiç anlatmayabilirdim. Ama bildiğim için şikâyette bulunmam gerektiğini düşündüm.”

Yüzbaşı Sagner, “Bu işte bir tuhaflık var,” dedi. “Neden Kunert’i öne itip duruyorsun Şvayk?”

“Komutanım, her şey rapor edilmeli. Bu adam o kadar fena dayak yemiş ki, aptal olmuş. Teğmen Dub’dan defalarca yumruk yediği için, kendi başına gelip şikâyette bulunacak halde değil. Komutanım, bağışlayın ama, adamcağıza şöyle bir bakarsanız bacaklarının nasıl titrediğini görürsünüz. Sizin karşınıza çıkacak diye akı bokuna karıştı. Ben olmasaydım asla şikâyette bulunmaya cesaret edemezdi. Kudela diye bir adam tanımıştım, Bitukov’luydu; askerliğini yaparken ikide bir üstlerinin karşısına çıkar, subayları şikâyet eder, bahriyeli olmak istediğini söyler dururdu. Sonunda istediği oldu, başlarından atmak için bahriyeye naklettiler herifi. Sonradan, bahriyede bandoya alındığını duydum, tromboncu olmuş bizim Kudela. Gel gör ki, bir gün Büyük Okyanus’ta gemiyle giderlerken güverteden denize atlamış, yüzmüş yüzmüş, bir adaya çıkmış. O adada evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış; bir zaman sonra o adaya giden kâşif Havlasa bile yerli sanmış bizimkini... Biliyorum, insanın birkaç salak yumruk yüzünden şikâyette bulunması hiç de hoş bir şey değil. Zaten bu Kunert kardeşimiz de buraya gelmemek için ne kadar direndi, bilemezsiniz, sayın komutanım. Hayatta gitmem diye tutturdu. Bana sorarsanız, yediği dayaktan feleği şaşmış salozun, öyle sersemlemiş ki çenesine inen yumrukları bile unutmuş. İnanın, buraya gelip şikâyette bulunmak istemedi. Ona kalsa, buraya gelmeyip ömrünün sonuna kadar yumruk yemeyi tercih ederdi. Komutanım, görmüyor musunuz, nerdeyse donuna dolduracak. Aslında o yumrukları yer yemez carlaması gerekirken, çekinmiş çocukcağız, şairin dediği gibi ‘mahcup bir menekşe' olmayı seçmiş. Kendisi Teğmen Dub'un emir eri olur.”

Sonra, Kunert’i öne itip, “Ispazmoza tutulmuş gibi titremesene ulan!” dedi.

Yüzbaşı Sagner, Kunert’ten olup biteni anlatmasını istedi.

Ama korkudan zangır zangır titremekte olan Kunert, Teğmen Dub’un kendisine bir fiske bile vurmadığını, bunu teğmene de sorabileceklerini söyleyiverdi. Dizlerinin bağı çözülen hain, işi daha da ileri götürüp, “Bütün bunlar Şvayk’ın uydurması,” deyiverdi.

Neyse ki, tam o sırada yanlarında biten Teğmen Dub, Kunert’in üstüne yürüyüp, “Yediğin dayak yetmedi, hâlâ kaşınıyorsun galiba!” diye gürledi de, her şey açıklığa kavuştu. Bunun üzerine, Yüzbaşı Sagner, Teğmen Dub’a dönerek buz gibi bir bakışla, “Kunert bundan böyle tabur mutfağında

görev yapacak," dedi. "Kendinize yeni bir emir eri istiyorsanız, Başçavuş Vanyek'e başvurmanız gerekiyor."

Teğmen Dub, selam çakıp dışarı çıkarken Şvayk'a yanaştı, "Kalıbımı basarım, bir gün darağacında sallanacaksın," dedi.

Teğmen Dub çıkıp gidince, Şvayk, Teğmen Lukaş'a dönüp usulca, "Mnihovo Hradişte'de de böyle bir bey vardı," dedi. "Birine aynen böyle söylemişti de, 'İdam sehpasında görüşürüz!' cevabını almıştı."

Teğmen Lukaş, "Ulan Şvayk!" dedi. "Sen gerçekten kuş beyinlinin tekisin, ama sakın her zamanki gibi, 'Haklısınız Komutanım, kuş beyinlinin tekiyim ben,' demeye kalkma sakın."

Pencereden dışarı bakan Yüzbaşı Sagner, "Yandık aman!" deyip geri çekilmeye çalıştıysa da geç kaldı: Bela, Teğmen Dub'un kılığına girmiş, pencerenin dibinde belirmişti.

Teğmen Dub, Doğu Cephesi'ndeki taarruzun nedenlerini anlattığı sırada Yüzbaşı Sagner'in gitmiş olmasına ne kadar üzüldüğünü anlatmakla başladı işe.

"Bu muazzam taarruzu anlayabilmemiz için, taarruzun nisan sonlarında nasıl geliştiğini kavramamız gerekiyor," diye dile geldi pencerenin altından Rus cephesini yarıp geçmemiz gerekiyordu, bu yarma harekâtı için en uygun yer de Karpatlar'la Vistül Nehri arasındaki hattı."

Yüzbaşı Sagner, soğuk bir sesle, "Sizinle tartışacak değilim," dedi ve pencereden çekildi.

Tren yarım saat sonra Sanok'a doğru yola çıktığında, Yüzbaşı Sagner vagondaki sıraya uzandı, Teğmen Dub'un taarruzla ilgili saçma sapan laflarından kurtulmak için uyur taklidi yapmaya başladı.

Şvayk'ın vagonunda ise Balon ortalıkta görünmüyordu. Uzun uzun yalvarıp yakardıktan sonra bir parça ekmekle gulaş kazanının dibini temizleme iznini koparmış olan Balon, şimdi sahra mutfaklarının bulunduğu vagonda hiç de hoş olmayan bir durumdaydı. Tren hareket edince tepe üstü kazanın içine düşmüş, ayakları dışarıda kalmıştı. Ama Balon bu kazadan son derece hoşnuttu; o durumda kazanın dibinde kalanları şapur şupur yalıyordu. Çok geçmeden yalvarmaya başladı: "Arkadaşlar, n'olursunuz, bir parça ekmek atın içeri, yalamakla bitecek gibi değil!" Bu mutluluk bir sonraki istasyona kadar sürdü; istasyona vardıklarında, 11. Bölük kazanının dibi ayna gibi parlıyordu.

Balon, “Tuttuğunuz altın olsun kardeşler,” diye yürekten teşekkür ediyordu. “Askere geldiğimden beri talih yüzüme ilk kez gülüyor.”

Yerden göğe kadar hakkı vardı. Lupkovski Geçidinde Balon’a çift porsiyon gulaş verdiler. Teğmen Lukaş, subay mutfağından getirdiği yemeğini ellemeden teslim ettiği için tabağının yarısından fazlasını Balon’a bıraktı. Balon mutluluktan uçuyordu, savaş gözüne güzel görünmeye başlamıştı artık.

Bölük aşçısı, Balon’la dalgasını geçiyordu: Yol boyunca aç kaldıkları günlerin erzağı da sağlandığından, Sanok’a varıldığında aradaki açığı kapamak için fazladan birer öğle ve akşam yemeği verilecekti. Balon, başıyla onaylarken, “Göreceksiniz, arkadaşlar,” diye fısıldadı, “Tanrı bize sırt çevirmeyecek.”

Balon’un sözlerine herkes yürekten gülerken, sahra mutfağının üstüne tünemiş olan aşçı bir türkü tutturdu:

Tanrı asla sırt çevirmez kullarına!
Belimizi büküp canımıza da okusa,
Cennet’in kapısını açar sonunda.
Kan kusturup kasıp kavursa da,
Elini uzatır, kucak açar sonunda.
Tanrı asla sırt çevirmez kullarına!

Sçavne İstasyonu’nu geçtikten sonra, vadilerde yeni asker mezarları görülmeye başladı. İstasyonun hemen aşağısında taştan bir çarmıh göze çarpıyordu, ne ki çarmıhtaki İsa’nın başı yoktu. Demiryolu havaya uçurulduğunda İsa’nın başı da alıp başını gitmişti anlaşılan.

Tren, vadiden Sanok’a inerken hızlandı. Ortalık açılıp genişledikçe, yolun iki yanındaki yakılıp yıkılmış köyleri de daha sık görür oldular.

Kulasne yakınlarında, dereye yuvarlanmış bir Kızıl Haç treni gördüler. Demiryolundan aşağı uçmuş, paramparça olmuştu.

Balon, şaşkınlık içinde, lokomotifin çevreye saçılmış parçalarına bakıyordu.

Karşılaştıkları görünüm, Şvayk’ın bulunduğu vagonu da ayağa kaldırmıştı. Yurayda heyecan içindeydi: “Bu da nesi, Kızıl Haç vagonlarına ateş açmaya hakları var mı?”

“Hakları yok, ama oluyor işte,” dedi Şvayk. “Kusursuz bir atış, on ikiden vurmuşlar. Hiç kuşkusuz, bir süre sonra özür dileyeceklerdir. Geceydi, Kızıl Haç olduğunu görmedik falan gibi bir şeyler derler herhalde. Bu dünyada yapılmaması gerektiği halde yapılan o kadar çok şey var ki. Asıl mesele nerede, biliyor musunuz? Herkesin yapılmaması gereken bir şeyin yapılabiîip yapılamayacağını denemeye kalkışmasında. Pisek’teki imparatorluk manevraları sırasında, yürüyüş halindeki askerlerin ellerinin ayaklarının bağlanmaması gerektiğini bildiren bir emir gelmişti. Bizim yüzbaşı ise bunun bal gibi mümkün olduğu kanısındaydı, çünkü böyle bir emir korkunç saçmaydı. Elleri ayakları bağlı bir askerin yürüyemeyeceğini herkes bilirdi. Yüzbaşımız ne yaptı dersiniz, çok basit, elleri ayakları bağlı askerleri yük treninin vagonlarına attırdı, böylece onlarla birlikte yürümek mümkün oldu. Ya da beş-altı yıl önce bizim sokakta meydana gelen bir olayı anlatabilirim size. Benim apartmanın birinci katında Bay Karlik oturuyordu. Onun üstünde de, konservatuvarda okuyan, Mikeş adında efendiden bir delikanlı. Gel gör ki, bu Mikeş kadınlara pek düşkündü, gece gündüz kan kız peşinde koşardı. Bu arada, Bay Karlik’in kızına da asılmaya başlamıştı. Bay Karlik hem nakliyecilik yapıyordu, hem de bir şekerci dükkânı vardı; Moravya’da bir yerde de başka bir adla bir mücellithane açmıştı. Kızına asıldığını duyar duymaz konservatuvar öğrencisinin kapısına dayandı ve ona aynen şöyle dedi: ‘Kızımla asla evlenemezsin, pis serseri. Kızımı asla vermem sana!’ Bay Mikeş de, ‘Pekâlâ,’ dedi, ‘evlenemezsem evlenemeyeyim, ne olmuş yani? Ne yapmamı bekliyorsunuz, kahrımdan öleyim mi?’ İki ay geçmiş geçmemişti ki, Bay Karlik, Mikeş’in kapısına dayandı gene, bu sefer karısı da yanındaydı. Karıkoca bir ağızdan, ‘Alçak herif!’ diye çıkıştılar. ‘Gül gibi kızımızın şerefini iki paralık ettin.’ Mikeş ne dese beğenirsiniz: ‘Hiç kuşkunuz olmasın, hanımefendi, bir güzel ifadesini alıp düdükledim kızınızı, canıma değsin.’ İşte o zaman Bay Karlik küplere bindi, ‘Ben sana kızımla asla evlenemezsin, kızımı sana vermem, dememiş miydim?’ diye bağırıp çağırmaya başladı. Mikeş, ‘Durun bir dakika,’ diye susturdu Bay Karlik’i. ‘Ben de evleneceğim dememiştim ki zaten. Ama ne yapamayacağımda anlaşmıştık, ne yapabileceğimi hiç konuşmamıştık bile. Bu konuda hiçbir pazarlık geçmemişti aramızda. Neyse, sözümde duracağımdan kuşkunuz olmasın, merak etmeyin, kızınızla evlenmek gibi bir niyetim yok. Ben sözünün eriyimdir, hile hurda bilmem. Kellemi kesseler sözümden

dönmem. Rahmetli anacığım ölüm döşeğinde yatarken, elimi eline almış, ömrüm boyunca yalan söylemeyeceğime yemin ettirmişti bana. Böyle kutsal bir yemini bozabileceğimi nasıl düşünebilirsiniz? Bizim aileden yalan söyleyen tek bir kişi çıkmamıştır zaten. Okulda bile hal ve gidişten hep pekiyi almışımdır.' Evet arkadaşlar, bu olaydan da anlaşılıyor ki, yapılmaması gereken bazı şeyler gene de yapılabiliyor işte. Ne demişler, her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır." Hızlı hızlı not tutmakta olan Asteğmen, "Sevgili arkadaşlar," dedi, "her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır ama, her işte de bir hayır vardır. Havaya uçurulup paramparça olan bu Kızıl Haç treni, taburumuzun şanlı tarihine şerefli bir sayfa daha ekleyecektir. Bakıyorum da, not almışım, 16 Eylül günü taburumuzun her bölüğünden birkaç asker bir onbaşı komutasında bir araya gelecek, düşmanın üstümüze ateş açarak nehri geçmemizi önleyen zırhlı trenini havaya uçurma görevini üstlenecek. Bu yiğit gönüllüler, köylü kılığına girerek görevlerini korkusuzca yerine getirecekler."

Bir süre notlarına baktıktan sonra, "O da ne?" diye bağırdı birden. "Bay Vanyek de bu işin içinde!"

Ardından, Vanyek'e dönüp, "Haberiniz ola Başçavuşum," dedi. "Taburumuzun tarihinde sizin için de altın bir sayfa açılıyor. Adınızın daha önce de geçtiğinden eminim, ama şu kısacık makale mutlaka daha etkili olacaktır."

Son derece ciddi bir sesle okudu:

BAŞÇAVUŞ VANYEK'İN KAHRAMANCA ÖLÜMÜ

Düşmanın zırhlı trenini havaya uçurma planının uygulanması büyük cesaret istiyordu. Köylü kılığına girmiş gönüllüler arasında Başçavuş Vanyek de bulunuyordu. Patlamayla birlikte sersemleyip yere yığılan Başçavuş Vanyek, gözlerini açtığında kendini düşman askerleriyle çevrili buldu. Hemen tümen karargâha götürüp sorguya çektiyseler de, Başçavuş ölümü göze aldı ve birliklerimizin konumu ve sayısı hakkında en küçük bir bilgi vermedi. Köylü kılığına girmiş olduğu için casus sayılarak asılmasına karar verildiyse de, rütbesi göz önüne alınarak karar değiştirildi, kurşuna dizilmesi kararlaştırıldı. Hüküm kısa bir süre sonra mezarlık duvarının önünde yerine getirilirken, yiğit Başçavuş Vanyek gözlerinin bağlanmasını reddetti. Son bir arzusu olup olmadığı sorulduğunda ise şunları söyledi:

“Sözcülerinizden biri, taburuma veda mesajımı iletsin. Gözlerim açık gitmediğimi, taburumun zafer yolunda ilerleyeceğine olan inancımı hiçbir zaman yitirmediğimi söylesin. Yüzbaşı Sagner’e de, tugaydan gelen son emre göre askerin konserve istihkakının günde iki buçuk kutuya çıkartılmış olduğunu hatırlatsın.” İşte Başçavuş Vanyek böyle öldü. Ama onun son sözleri, bizim nehri geçmemizi önleyerek cephe gerisiyle bağlantımızı kesmeyi, bizi açlığa mahkûm ederek maneviyatımızı kırmayı planlayan düşmanın yüreğine korku saldı. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, Başçavuş Vanyek’in idam mangasının karşısına geçmeden hemen önce düşman subaylarıyla papazkaçtı oynamış olması, onun ölümü ne kadar büyük bir metanetle karşıladığını gösterir. Kendisine doğrultulmuş tüfeklere korkusuzca bakarak, “Kazandığım parayı Rus Kızıl Haçına bağışlıyorum,” demek soyluluğunu göstermesi ise orada bulunan düşman subaylarının bile gözlerini yaşartmıştır.

Asteğmen, “Papazkaçtıda kazandığınız parayı size sormadan Rus Kızıl Haçı’na bağışladığım için özür dilerim, Bay Vanyek,” diye sürdürdü sözünü. “Gerçi, neden Avusturya Kızıl Haçı’na verilmesin diye de düşünmedim değil, ama sonunda insaniyet açısından hepsinin aynı kapıya çıktığına karar verdim; önemli olan, paranın insanlığa hizmet eden bir kuruluşa bağışlanmasıydı.”

Şvayk durur mu, hemen lafa karıştı:

“Rahmetli Başçavuşumuz kumarda üttüğü parayı Prag Belediyesinin Yoksullar Evi’ne de hibe edebilirdi. Ama boş verin, böylesi daha hayırlı olmuş, belediye başkanı o parayla sosis alıp öğleye doğru mideye indirebilirdi, neme lazım.”

Kodunski, “Doğru, çok haklısın,” dedi. “Hepsi hırsız bunların.”

Aşçı Yurayda, öfkeyle, “En büyük soygunculuk da Kızıl Haç’ta dönüyor,” dedi. “Bruck’taki Kızıl Haç hemşirelerine yemek pişiren bir aşçı anlatmıştı. Müdiranım da, başhemşireler de Kızıl Haç’a bağışlanan Malağa şaraplarıyla çikolataları hamuduyla götürüyorlarmış. insanoğlu çiğ süt emmiştir, eline fırsat geçmeyegörsün. Her insan sonsuz hayat yolculuğunda sayısız değişimden geçer ve bu yolculuğun bir döneminde mutlaka bir hırsızlık yapar. Kardeşler, sözün kısası, ben de böyle bir dönemden geçiyorum.”

Yurayda, sırt çantasından bir şişe konyak çıkardı. Şişeyi açarken, “İşte söylediklerimin tartışılmaz kanıtı,” dedi. “Bu şişeyi tren hareket etmeden önce subay mutfağından aldım. Bu fevkalade konyak aslında pasta kremasında kullanılacaktı, ama neylersin, kaderde hırsız olmak varmış, subayların konyağını yürütmek alnıma yazılmış.”

Şvayk, “Bizim alnımızda da senin suç ortakların olacağımız yazıyorsa yaşadık arkadaş,” diye atıldı. “Ben mukadderata inanırım; açıkçası, öyle bir his var içimde.”

Ve alınlarda ne yazıyorsa o oldu. Başçavuş Vanyek’in itirazlarına karşın, şişe elden ele dolaşmaya başladı. Vanyek, konyağın maşrapalardan içilmesi ve hakça paylaşılması gerektiği kanısındaydı; bir şişeyi beş kişi içeceklerdi ve beş tek sayı olduğundan içlerinden birinin ötekilerden bir yudum daha fazla içmesi işten bile değildi. Şvayk, lafı gediğine oturtmakta gecikmedi: “Çok doğru, ama madem Bay Vanyek çift sayı olmasını istiyor, aramızdan çekilebilir, o zaman haksızlık da olmaz, tatsızlık da çıkmaz.”

Bunun üzerine Vanyek önerisini geri aldı, ama hemen ardından başka bir öneride bulundu. Bu kez cömertliği tutmuştu, herkes bir yudum alırken şişeyi getiren Yurayda’nın iki yudum almasını öneriyordu. Ne ki, o saat lafı ağzına tıkadılar, çünkü şişe açıldığında Vanyek tadına bakmak bahanesiyle bir yudum almıştı.

Sonunda asteğmenin önerisi kabul edildi: Konyak alfabetik sıraya göre içilecekti; insanların adları da alınlarına yazılmış, önceden belirlenmiş değil miydi?

Alfabetik olarak ilk sırada bulunan Kodunski şişedeki son yudumu yuvarlarken, Vanyek’e alaycı bir bakış fırlattı. Son sıranın kendisinde olduğunu düşünen Vanyek, herkesten bir yudum fazla içeceğini hesaplamıştı. Oysa büyük bir hesap hatası yapmıştı, çünkü şişede yirmi bir yudum vardı.

Konyağı hallettikten sonra piştiye oturdular. O gün Marek’in kısmeti açıktı, pişti üstüne pişti yapıyor, paraları topluyordu. Kodunski’ye gelince; altın tutsa bakır kesilecekti, bahtı bağlanmıştı sanki. Baktılar ki Kodunski altı aylık maaşını kaybetmiş, oyunu bırakmaya karar verdiler. Ama asteğmen hiç acımadı, Kodunski'den bir borç senedi istedi.

Şvayk, “Dert etme, Kodunski,” diye teselli etmeye kalkıştı zavallı telefoncuyu. “Talihin yaver giderse ilk çarpışmada vurulup ölürsün, Marek de şapa oturur. Hadi, imzala senedi.”

İlk çarpışmada vurulabileceğini düşününce perişan olan Kodunski, kararlı bir sesle, “Benim vurulmam mümkün değil,” dedi, “çünkü ben bir telefoncuyum, bizler hep korunaklı yerlerdeyizdir.”

Asteğmen ise, telefoncuların tam tersine büyük tehlikeler altında görev yaptıklarını, düşmanın topçu ateşini özellikle onlara yöneltdiğini ileri sürdü. Telefoncular, korunaklı mevzilerinde bile güvenlikte değildiler. Yerin on metre altında bile olsalar düşman topçusu onları bulabilirdi.

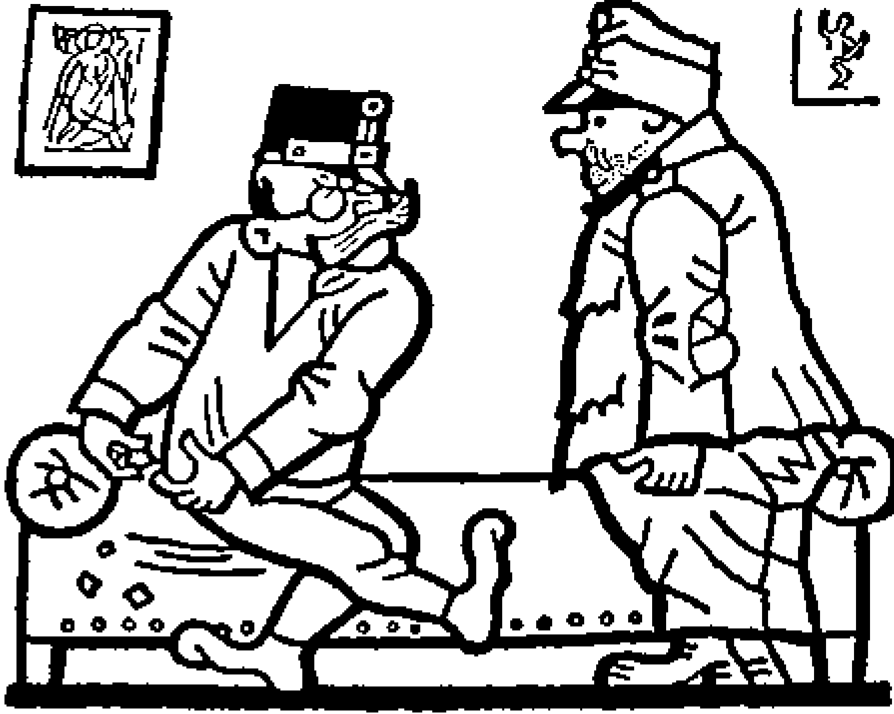
Kodunski’nin şaşkın ve korkulu bakışları karşısında içi burkulan Şvayk, olanca sevecenliğiyle, “Aldırma kardeşim,” dedi. “Takma kafanı. Savaş pis iş, elimizden bir şey gelmez.” Kodunski, tatlılıkla karşılık verdi: “Fazla konuşma, teyzem kılıklı.”

Marek, hâlâ işin dalgasındaydı:

“Tabur tarihi için aldığım notlarda ‘k’ harfini bulmalıyım... Kodunski, Kodunski, hah, tamam işte: Telefoncu Kodunski korkunç bir patlama sonucunda toprak altında kalır. Mezarından karargâha telefon açar: Benden hayır yok, ölüyorum Komutanım. Ama umurumda değil, yeter ki zafer taburumuzun olsun.’”

Şvayk, “Bence bu kadar yeter,” dedi. “Ama *Titanic* teki telefoncuyu kim unutabilir ki? Düşünebiliyor musunuz, gemi batıyor, her yeri su basmış, herifçioğlu mutfağa telefon açıp öğle yemeği ne zaman çıkar diye soruyor.”
“Benim için hiç fark etmez,” dedi Asteğmen. “İsterseniz, Kodunski karargâha son bir telefon açsın, şöyle desin: ‘Benden selam olsun Demir Tugayıma!’”

4
İleri marş!

11. Bölük sahra mutfağını taşıyan vagonda tıka basa yiyen Balon’un geğirti ve osurukları arasında Sanok’a vardıklarında, istasyonda askere akşam yemeği verileceği ve taburun aç kaldığı günlerin karşılığı olarak fazladan birer tayın dağıtılacağı yolundaki söylentilerin gerçek olduğu anlaşıldı. Vagonlardan indiklerinde, 91. Alay’ın taburunun da bağlı olduğu “Demir Tugaydın karargâhının da Sanok’ta konuşlanmış olduğunu gördüler. Lvov’a hatta kuzeye doğru Mosciska’ya kadar tren hatlarında en küçük kopukluk olmamasına karşın, cephenin Brody' den Bug’a kadar ve ırmak boyunca kuzey yönünde Sokol’a kadar uzandığı bir durumda, Doğu bölgesi kurmay başkanlığının emriyle “Demir Tugay”ın kurmaylarının hücum

taburlarını cephenin 150 kilometre gerisinde toplamış olması herkesin kafasını karıştırdı.

Bu ilginç stratejik sorun, Yüzbaşı Sagner hücum taburunun geldiğini bildirmek için Sanok'taki tugay karargâha gittiğinde çok basit bir biçimde açıklığa kavuştu.

O günkü nöbetçi subay, tugay irtibat subayı Yüzbaşı Tayrle idi.

Yüzbaşı Tayrle, "Size kesin bir bilgi vermemelerine çok şaşırdım Yüzbaşı Sagner," dedi. "İlerlenecek istikamet belli. Tabii, ne yönde ilerlediğinizi şimdiye kadar bize bildirmeniz gerekirdi. Genelkurmayın düzenlemeleri göz önüne alındığında, iki gün erken gelmiş bulunuyorsunuz."

Yüzbaşı Sagner hafifçe kızardıysa da, yol boyunca aldığı şifreli telgraflardan söz etmemenin daha uygun olacağını düşündü.

İrtibat subayı Tayrle, "Gerçekten çok şaşırdım Yüzbaşım," dedi, "siz nasıl olur da..."

Yüzbaşı Sagner, "Bence," diye yanıtladı, "aynı rütbedeki subaylar birbirleriyle bu kadar resmî konuşmamalılar, daha senlibenli olmalılar."

Yüzbaşı Tayrle, "Nasıl istersen dostum," dedi. "Söyle bakalım, muvazzaf mısın, yoksa yedek subay mı? Demek muvazzafsın. O zaman işler değişir... Sen de bilirsin ya, insan emin olamıyor. Öyle gerzek yedek subaylara rastladık ki şaşıp kalırsın. Limanova ve Krasnik'ten geri çekilirken ne zaman bir Kazak devriyesiyle karşılaşsak, bu sütkuzusu asteklerin ödü bokuna karışıyordu. Karargâhta o muhallebi çocuklarından hiç hoşlanmayız. Hıyartolar sivilden gelip sınavları verdiler mi subay olduklarını sanıyorlar, fiyakalarından yanlarına varılmıyor. Ama düşmanla karşılaştılar mı donlarına dolduruyorlar, ıslak sıçana dönüyorlar!"

Yüzbaşı Tayrle, yere bir tükürük attıktan sonra dostça Yüzbaşı Sagner'in sırtına vurdu:

"Burada aşağı yukarı iki gün kalacaksınız. Sana görülecek yerleri gezdiririm. Dansa falan gideriz. Fıstık gibi kızlar var burada, hepsi de çıtır, bir içim su. Bir de generalin kızı var ki, aklın durur, karı seviciymiş. O yüzden hepimiz kadın kılığına giriyoruz, bizi öyle görünce azıyor karı; bir görsen, aklın durur götün tavana vurur! Bir de sıska ki kaltak, gözünle görmesen yaptıklarına inanmazsın arkadaş. Allah için, işinin erbabı orospu, sanırsın yangın söndürme makinesi. Neyse, yakında göreceksin zaten."

Bir an sustu, sonra, “Kusura bakma, dostum,” diyerek ayağa fırladı. “Ben bir kusup geliyorum. Bugün bu üçüncü.”

Biraz sonra geri döndüğünde, Yüzbaşı Sagner’e çok neşeli bir yere düştüklerini anlatmaya koyuldu. Kusup durması da, önceki gece istihkâmcıların da katıldığı eğlencede içkiyi de, yemeği de fazla kaçırmış olmasının kaçınılmaz bir sonucuydu.

Yüzbaşı Sagner, çok geçmeden, kendisiyle aynı rütbedeki birlik komutanıyla bayağı dost olmuştu. Tam o sırada, birden çok uzun boylu bir subay girdi içeri. Dalgın bir hali vardı, Yüzbaşı Sagner’in farkına bile varmadan Tayrle’ye yanaştı, “N’aber moruk?” diye sırnaştı. “Dün bizim kontesin canına okudun haa!” Koltuğa çöktü; elindeki kısa kamçıyla çizmesini döverken bir kahkaha patlattı: “Karının elbisesine nasıl kustuğun aklıma geliyor da...”

Tayrle, “Evet, dün akşam iyi dağıttık doğrusu,” dedikten sonra, Yüzbaşı Sagner’i kamçılı subayla tanıştırdı ve eski bir şarap mahzeninden bozma kahveye gitmek üzere hep birlikte kalktılar.

Yazıcı odasından geçerlerken, Yüzbaşı Tayrle istihkâm birliğinin komutanının elindeki kamçıyı kaptığı gibi uzun çalışma masasına öyle bir vurdu ki, on iki yazıcı da yerlerinden fırlayıp esas duruşa geçtiler. Bunlar, cephe gerisinde tehlikeden uzak yaşamak amacıyla kapağı tugay karargâha atmış karnı tok, sırtı pek tiplerdi.

Sagner ile öteki yüzbaşıya gösteriş yapmak isteyen Yüzbaşı Tayrle, masanın önüne dizilen yağ tulumlarına, “Ulan bok çuvalları!” dedi. “Ben sizi göbek bağlayasınız diye almadım buraya! Az yiyip için de bir işe yarayın.”

Sonra, yanındakilere dönüp, “Şimdi de bir başka numara göstereyim size,” dedi. Kamçıyı bir kez daha masaya vurup yazıcılara sordu: “Ne zaman patlayacaksınız, ulan tombul teyzeler?”

On ikisi bir ağızdan yanıtladı: “Siz ne zaman emrederseniz o zaman Komutanım!”

Yüzbaşı Tayrle, kendi salaklığına kendisi gülerek odadan çıktı.

Kahvede masaya oturduklarında, Tayrle bir şişe *yerjabinka* söyleyip boştaki kızlardan birkaçının masaya gelmesini istedi. Düpedüz bir kerhane olduğu anlaşılan kahvede kızların hiçbirinin serbest olmadığı söylenince küplere bindi, mamaya avazı çıktığı kadar bağırıp ana avrat sövdükten

sonra, “Matmazel Ella kiminle?” diye sordu. Matmazel Ella’nın bir teğmenle birlikte olduğunu öğrenince de iyice ifrit kesildi.

Matmazel Ella’nın müşterisi, Teğmen Dub’dan başkası değildi. Hücum taburu lise binasına yerleştikten sonra Teğmen Dub kendi birliğini toplayıp uzun bir nutuk çekmiş, Rusların geri çekildikleri yerlerdeki kerhanelere frengi ve belsoğukluğu gibi bulaşıcı hastalıklar taşıyan fahişeler yerleştirdiklerini, böylece Avusturya ordusuna ağır kayıplar verdirmeyi amaçladıklarını anlatmış, askerlerini bu tür yerlere gitmemeleri konusunda uyarmıştı. Cephe bölgesinde oldukları için, kerhaneleri tek tek dolaşarak emrinin yerine getirilip getirilmediğini denetleyecekti. Emre uymayanlar divanıharbe çıkarılacaktı.

İşte bu nedenle, Teğmen Dub o akşam sıkı bir denetim gezisine çıkmış, ama daha ilk durakta, Şehir Kahvesi adı altında çalışan kerhanenin birinci katında, Ella’nın odasındaki divanda bulmuştu kendini. Ella’nın koynunda keyfe dalmış, gününü gün ediyordu.

Bu arada Yüzbaşı Sagner taburuna dönmüş, Tayrle’nin masası dağılmıştı. Tugay karargâhtan Yüzbaşı Tayrle’ ye haber gelmişti, tugay komutanı bir saatten fazla bir zamandır irtibat subayını arıyordu.

Tümenden yeni emirler gelmişti, Sanok’a yeni varmış olan 91. Alay’a artık bir yön gösterilmesi gerekiyordu. Son anda yapılan değişiklikler sonucunda, 102. Alay’a bağlı hücum taburunun ilk başta 91. Alay’a ayrılmış olan yönde hareket etmesi kararlaştırılmıştı.

Her şey arapsaçına dönmüştü. Ruslar Galiçya’nın kuzeydoğusunda o kadar büyük bir hızla geri çekiliyorlardı ki, bazı Avusturya müfrezeleri birbirine karışmış, bazı yerlerde de Alman birlikleri onların arasına girmişti. Yeni hücum taburları ve öbür müfrezelerin gelmesiyle işler büsbütün karışmıştı. Cephenin iyice gerilerinde kalan kesimlerinde, örneğin Sanok'ta da aynı durum söz konusuydu. Alman Hanover tümeninin işkembe suratlı bir albay komutasındaki ihtiyatları Sanok’a öyle umulmadık bir zamanda varmışlardı ki, tugay komutanı ne yapacağını şaşırmıştı. Hanover tümeninin ihtiyatlarına komuta eden albay, birliğinin, o sıra 91. Alay’a bağlı taburun yeni üslendiği liseye yerleştirilmesinde diretiyor, subayları için de tugay karargâha ayrılmış olan Krakov Bankası binasını istiyordu.

Tugay komutanı tümenle hemen doğrudan bağlantı kurdu ve durumu olduğu gibi anlattı. Ama bet suratlı Alman albay da tümen karargâhla konuşmakta gecikmedi ve çok geçmeden tugaya şöyle bir emir geldi:

“Tugay, kenti akşam saat altıda boşaltacak, Tirava Voloska - Liskovitse - Stara Sol - Sambor istikametinde ilerleyecektir. Sambor’a varıldığında yeni emirler beklenecektir. 91. Alay’a bağlı hücum taburu, tugaya eşlik edecek ve koruma desteği verecektir. Öncü birlik saat beş buçukta Tirava istikametinde hareket edecek, kuzey ve güney kanatlarındaki destek kuvvetleriyle arasında üç buçuk kilometre mesafe bırakacaktır. Artçı kuvvet ise şehirden altıyı çeyrek geçe ayrılacaktır.”

Emrin gelmesiyle birlikte lise binasında bir kargaşadır başladı. Subaylar taburda toplandıklarında, Teğmen Dub’un ortalıkta olmadığı fark edildi. Teğmen’i bulma görevi Şvayk’a verildi.

Teğmen Lukaş, Şvayk’a, “Umarım onu başını belaya sokmadan bulursun,” dedi. “Çünkü ne zaman bir araya gelseniz mutlaka hırlaşıyorsunuz.”

“Emredersiniz Komutanım. Ama bölükten yazılı bir emir çıkarmanızı istesem ayıp mı olur acaba? Çünkü sizin de dediğiniz gibi, Teğmen Dub’la aramızda mutlaka bir hır çıkıyor.”

Teğmen Lukaş not defterinden kopardığı sayfaya Teğmen Dub’un derhal okul binasındaki subay toplantısına gelmesi gerektiğini bildiren emri yazadursun, Şvayk’ın çenesi durmuyordu:

“Hiç merak etmeyin Komutanım. Bana her zamanki gibi güvenebilirsiniz. Kendisini, askerlerin gitmesi yasak olan kerhanelerden birinde elimle koymuş gibi bulacağımdan emin olabilirsiniz, Komutanım. Oralara gideni divanıharbe veririm diye tehdit etmişti hepimizi; şimdi, kellemi keserim, kerhaneleri denetlemeye çıkmıştır.

Neyse, fazla tıraşa da gerek yok, ben onun nerede olduğunu biliyorum aslında. Şu anda şu karşıki kahvede, bizim çocuklar ilk nereye uğrayacağını merak ettikleri için arkasından gittiler.”

Şvayk’ın sözünü ettiği “Eğlence Salonu ve Şehir Kahvesi” adlı yer, adından da anlaşılacağı gibi, iki bölümden oluşmaktaydı. Kahveden geçmek istemeyenler arkadan dolanıyorlar ve kapının ağzında güneşlenmekte olan yaşlı bir hatunla karşılaşıyorlardı. Yaşlı hatun Almanca, Lehçe ve Macarca bir şeyler söylüyor, ama ne söylerse söylesin hepsi aynı kapıya çıkıyordu: “Gel bakayım asker evladım, dünya güzeli kızlarımız var.”

“Asker evladım” içeri girince, kadın onu elinden tutup bir koridordan geçirerek bekleme salonuna götürüyor, az sonra kombinezonlu bir genç kız

arzıendam ediyordu. Asker, parayı peşin verdiği gibi süngüsünü de çıkarıp mamaya bırakıyordu.

Subaylar ise içeriye kahveden geçiyorlardı. Hazretlerin izlediği yol daha karışıktı; labirenti andıran koridorlardan geçildikten sonra kahvenin arka tarafındaki özel odalara varılıyordu. Bu odalarda subaylara şarap ya da likör ikram ediliyordu, az sonra içeri giren kızların kombinezonları ise dantelliydi. Mamanın burada kızlara el sürülmesine izni yoktu. Hadise üst kattaki küçücük odalarda cereyan etmek zorundaydı.

İşte, Teğmen Dub,‘tahtakurularının cirit attığı bu mercimek kadar cennetlerden birinde don fanila bir sedire uzanmış, Matmazel Ella’nın acıklı hayat hikâyesini dinlemekteydi. Matmazel Ella’nın anlattığı hikâye, bu tür durumlarda hep olduğu gibi, tamamen hayal ürünüydü tabii. Babasının fabrikaları vardı, kendisi de Budapeşte’deki bir kız lisesinde öğretmenlik yapmıştı, başından bahtsız bir aşk macerası geçmiş, sonunda buralara düşmüştü kızcağız.

Asteğmen Dub'un yanı başındaki bir sehpanın üstünde bir şişe *yerjabinka* ile iki kadeh duruyordu. Şişe daha yarıya inmemişken dilinin dolanmaya başlaması, Dub’un içkiye hiç de dayanıklı olmadığını gösteriyordu. Ettiği laflara bakılırsa, her şeyi birbirine karıştırıyor, karşısında duran kızı emir eri Kunert sanıyordu: “Kunert, Kunert, hayvan herif, sen benim kim olduğumu biliyor musun lan...”

Şvayk, binaya arkadan giren öteki askerlerin geçtiği muamelelerden geçmemek için, kendisine sarılmaya çalışan kombinezonlu kızın ellerinden ustaca bir manevrayla kurtulmuştu ki, kızın çığlıklarına yetişen Polonyalı mama evde bir tek teğmenin bile bulunmadığını söyledi.

Şvayk, tatlı bir gülümseyişle, “Lütfen bana öyle bağırmayın, hanımefendi,” dedi. “Yoksa ağzınızı burnunuzu dağıtırım. Bizim Prag’da Platnerjska Caddesi’nde bir madam vardı, bir gün öyle bir dayak yedi ki feleği şaştı. Meğer, araba lastiği satan Vondraçek’in oğlu babasını aramaya gelmiş, çocuğa engel olmaya kalkmışlar. Madamın adı Krjovanova’ydı. Kadını apar topar acile getirdiklerinde adını sormuşlar da, ‘Hatırlayamıyorum, ama ‘K’ ile başlıyordu galiba,’ diyebilmiş ancak. Ya sizin adınız nedir saygıdeğer hanımefendi?”

Saygıdeğer mama korkudan çığlığı bastı ama, Şvayk oralı olmadı, kadını ittiği gibi merdivenlerden yukarı fırladı.

Tam o sırada aşağıda kerhanenin yoksul düşmüş bir Polonya soylusu olan sahibi belirdi. Şvayk'ın ardından merdivenlere seyirten adam, bizimkini ceketinden yakalamaya çalışırken Almanca bağırıp çağırıyor, erlerin üst kata çıkamayacağını, orasının subaylara ayrıldığını söylüyordu.

Şvayk, adama, tüm orduyu ilgilendiren bir iş için geldiğini, ordunun onsuz cepheye hareket edemeyeceği bir teğmeni aradığını anlatmaya çalıştı. Ne ki, Polonyalının kendisini dinlemediğini, giderek sertleştiğini görünce adamı bir yumrukta merdivenlerden aşağı yuvarladı, üst kata çıkıp odaları koridorun sonuna kadar tek tek yokladı; son odanın kapısını vurup hafifçe araladığında Ella ciyakladı: "Meşgul!" Hemen ardından da, belki de kendini hâlâ karargâhtaki odasında sanan Teğmen Dub'un boğuk sesi duyuldu: "Girin!"

Şvayk içeri girdi, sedire doğru ilerleyip Teğmen Lukaş'ın not defterinden kopardığı sayfayı Teğmen Dub'a verdi. Yatağın bir köşesine fırlatılmış üniformaya göz ucuyla baktıktan sonra, "Komutanım," dedi, "elinize vermiş olduğumuz emre göre hemen giyinip lise binasındaki karargâha dönmeniz gerekiyor. Çok önemli bir askerî toplantı yapılıyor, hepimiz için hayat memat meselesi!" Teğmen Dub şaşkınlık içinde Şvayk'a baktı, gözlerine inanamıyordu, ama Şvayk'tı işte, onu tanıyamayacak kadar sarhoşlamış olamazdı. Derken, herhalde bir halt karıştırdı, ifadesini almam için bana gönderdiler diye düşünerek, "Senin canına okuyacağım, Şvayk," dedi. "Dünyaya geldiğine pişman edeceğim seni..." Sonra, Ella'ya dönüp, "Kunert!" diye bağırdı. "Doldur şu kadehimi!" İçkisinden bir yudum aldı, yazılı emri yırtıp parça parça' ettikten sonra gülerek, "Yani mazeret mi beyan ediyorsun?" dedi. "Bizde mazeret falan geçmez oğlum. Burası ordu, anaokulu değil. Yoksa seni kerhanede mi yakaladılar? Gel buraya, yaklaş, yanıma gel de çakayım birkaç tane. Söyle ulan, MakedonyalI Philippos Romalıları ne zaman yendi bakalım? Bilmiyorsun değil mi, ayı!" Şvayk, hiç umursamaksızın, "Teğmenim, az önce yırttığınız tugay komutanlığından getirdiğim bir emirdi," diye sürdürdü sözünü. "Tüm subaylar üniformalarını kuşanıp taburda çok önemli bir toplantıya katılacaklar. Komutanım, sizin de bildiğiniz gibi buradan ayrılıyoruz; hangi bölüklerin öncü, hangi bölüklerin artçı olacağına, hangi bölüklerin kanatları koruyacağına bu toplantıda karar verilecek. Sanırım sizin de söyleyecek bir sözünüz vardır." Şvayk'ın bu resmî konuşması Teğmen Dub'u biraz kendine getirir gibi oldu; karargâhta olmadığını anlar gibi olduysa da sormadan edemedi: "Ben neredeyim?" "Şu

anda bir kerhaneyi şereflendirmiş bulunuyorsunuz, Komutanım. Yüce Tanrı nelere kadir.”

Derin bir iç çeken Teğmen Dub, sedirden kalkıp üniformasına bakındı. Şvayk’ın yardımıyla giyindikten sonra birlikte dışarı çıktılar, ama Şvayk birden aklına bir şey gelmiş gibi geri dönüp odaya daldı. Geri dönüşünü yanlış anlayıp hemen yatağa uzanan Ella’ya aldırmaksızın, yarım kalan şişeyi kafasına dikti, fırlayıp yetişti Teğmen’e.

Sokakta yürürlerken Teğmen Dub’un kafası yeniden karıştı, sıcaktan iyice sersemlemişti. Abuk sabuk konuşuyor, ipe sapa gelmez laflar ediyordu:

“Bilmem anlattırabiliyor muyum, bir gün evime gelirsen görürsün, Heligoland’a ait bir posta pulu var bende... Liseyi bitirdiğimiz gün doğruca bilardo oynamaya gitmiştik... Yolda bizim öğretmene rastlamıştık da kasketlerimizi çıkarmamıştık... Bilmem anlattırabiliyor muyum...”

Şvayk, “Gayet güzel anlattırabiliyorsunuz,” diye yanıtladı. “Budyeyovitse’de Pokorni adında bir tenekeci vardı, tıpkı onun gibi konuşuyorsunuz. ‘Bu yıl Malşe’ye yüzmeye gittiniz mi?’ diye sorulacak olsa, herif, ‘Yok, gitmedim. Ama bu yıl erik bol olacakmış,’ derdi. ‘Bu yıl hiç mantar yediniz mi?’ diye sorsalar, bizim tenekeci, ‘Yemedim, ama yeni Fas sultanı çok iyi bir adammış,’ diye karşılık verirdi.”

Teğmen Dub birden durdu, kafasını toparlamaya çalışarak, “Fas sultanı mı?” dedi. “Kim takar Fas sultanını!” Alnında biriken terleri sildi, buğulu gözlerle Şvayk’a bakarak, “Su gibi terledim be,” diye mırıldandı. “Kışın bile böyle terlememişimdir. Ne dersin? Bilmem anlattırabiliyor muyum...”

“Anlattırabiliyorsunuz Komutanım. Kupa Meyhanesine gelen yaşlı bir adam vardı, bir vakitler ilçe yönetim kurulu üyesiymiş. O da aynı şeyi söylerdi; kışla yaz arasındaki sıcaklık farkına çok şaşırır, insanların bunu fark etmememiş olmalarını çok tuhaf bulurdu.”

Okulun kapısına geldiklerinde Şvayk ayrıldı. Teğmen Dub da merdivenleri güçbela tırmanıp toplantı odasına girdi. Doğruca Yüzbaşı Sagner’e gidip tekmil verdi ve fena halde sarhoş olduğunu bildirdi. Toplantı boyunca, başı ellerinin arasında, öylece oturdu; ama tartışmalar sırasında ikide bir ayağa fırlayıp, “Doğru söylüyorsunuz beyler, fakat ben çok sarhoşum!” deyiveriyordu.

Tüm birliklerin yerleri belirlenmiş, Teğmen Lukaş’ın birliğinin öncü kolu görevini üstlenmesi kararlaştırılmıştı ki Teğmen Dub birden yerinden

sıçrayıp, “Hatırlıyorum, beyler, hatırlıyorum, lise birdeki hocamızı hatırlıyorum. Bravo hocam, sen çok yaşa hocam! Sağ ol, sağ ol, sağ ol!” diye bağırmasın mı!

Teğmen Lukaş, şimdilik yapılacak en iyi işin, emir eri Kunert’e Teğmen Dub’u yandaki fizik laboratuvarına götürüp oradaki kerevete yatırmasını emretmek olduğunu düşündü. O güne kadar sürekli yağmalanmış olan mineral koleksiyonunun daha fazla eksilmemesi için laboratuvarın kapısına bir nöbetçi dikilmişti. Tugay karargâh, oradan geçen tüm birlikleri koleksiyon konusunda uyarmak zorunda kalırdı.

Okula yerleştirilen bir Macar taburu laboratuvarı soyup soğana çevirince böyle bir önlem alınmıştı. Macar askerleri mineral koleksiyonunu görünce kendilerinden geçmişler, rengârenk kristallerle piritleri sırt çantalarına doldurmuşlardı.

Şehitlikteki beyaz mezar taşlarından birinde adı yazılı olan Laszlo Gargany ise, okul koleksiyonunu talan etmekle yetinmeyip çeşitli sürüngenlerin saklandığı koca bir kavanozdaki tekmil metil alkolü gövdeye indirince öbür dünyayı boylamıştı.

Dünya savaşı, insan soyunu temizlerken, sürüngenlerin çürüyüp bozulmasını önlemeye yarayan metil alkolü kullanmaktan bile çekinmiyordu.

Teğmen Lukaş, subaylar odadan ayrıldıktan sonra Teğmen Dub’un emir eri Kunert’i çağırttı. Kunert, Teğmen’i götürüp kerevete yatırdı.

Teğmen Dub birden küçük bir çocuk olmuştu sanki; Kunert’in elini eline alıp incelemeye koyuldu, evleneceği kadının adını avucundan okuyabileceğini söyledi.

“Adın ne senin? Ceketimin iç cebinden not defterimle kalemimi getir. Demek adın Kunert? Tamam, on beş dakika sonra burada ol, sana bırakacağım kâğıtta evleneceğin hanımın adını göreceksin.”

Teğmen Dub, lafını bitirir bitirmez horlamaya başladı, ama az sonra gözlerini açıp not defterine bir şeyler karaladı. Yazdığı kâğıdı buruşturup yere attı, parmağını dudağına götürüp esrarengiz bir sesle, “Şimdi değil,” dedi, “on beş dakika sonra. Döndüğünde kâğıdı gözlerini bağlayıp araşan çok daha iyi olur.”

Yarım akıllı Kunert gerçekten de on beş dakika sonra geri döndü, kâğıdı açıp Teğmen Dub’un eciş bücüş yazısını okudu: “Evleneceğin kadının adı Bayan Kunert olacak.”

Sonradan kâğıdı gören Şvayk, Kunert'e o kâğıdı özenle saklamasını öğütleyecekti. Subaylara ait böylesi belgelere herkes saygı göstermeliydi. O güne kadar askerde bir subayın emir eriyle yazıştığı, hele karısından "Bayan" diye söz ettiği görülmemişti.

Kararlaştırılan düzenlemelere göre tüm yola çıkış hazırlıkları tamamlandığında, Hanover tümeninin ihtiyat birliklerinin başındaki albayın yerinden ettiği tugay komutanı tekmil taburu çevresine toplayıp bir söylev çekti. Aşkla konuştu, ama lafı uzatarak her şeyi birbirine karıştırdı, söyleyecek söz kalmayınca aklına sahra postası geldi:

"Askerlerim!" diye gürledi. "Artık düşman cephesine yaklaşıyoruz, düşman birkaç günlük yürüyüş mesafesinde. Askerlerim! Yolculuk boyunca geride bıraktığınız sevdiklerinize nerede bulunduğunuzu bildirme, bir adres gönderme olanağından yoksun kaldınız. Canınızdan çok sevdiğiniz yakınlarınızdan sizi mutlu edecek bir mektup alamadınız..."

Ne ki, sözü bağlamayı bir türlü beceremediği için, "Geride bıraktığınız sevdikleriniz... canınızdan çok sevdiğiniz yakınlarınız..." diye yineleyip durdu, sonra birden kısırdöngüyü kırıp yeri göğü inletti: "İşte bunun için cephede bir sahra postamız var artık!"

Bundan sonra söylediklerinden kabaca şöyle bir anlam çıkıyordu: Artık cephede bir sahra postası olduğuna göre hepsi gönül rahatlığıyla ölebilirdi; bombayla iki bacağı kopan bir asker, sahra postası numarasının 72 olduğunu, uzak düştüğü sevdiklerinden belki de bir mektup geldiğini, gönderilen pakette tütsülenmiş domuz eti, domuz pastırması ve evde yapılmış bisküviler bulunduğunu düşünerek son nefesini mutluluk içinde verebilecekti.

Tugay komutanının söylevinin ardından tugay bandosu ulusal marşı çaldı, art arda üç kez "İmparatorum sen çok yaşa!" diye bağırıldı ve insan sürüleri, belirlenmiş olan düzenlemeye göre sıralandılar, Bug'dan ötede bir yerlerde kendilerini bekleyen mezbahaya doğru birbiri ardı sıra yola koyuldular.

11. Bölük, beş buçukta Tirava Voloska'ya hareket etti. Şvayk en arkada, bölük yazıcıları ve sıhhiyelerle birlikte yürüyor, Teğmen Lukaş ise atını bir oraya bir buraya sürerek yürüyüş kolunu denetliyor, en gerilere uzanıp Teğmen Dub'u bilinmeyen bir geleceğin yepyeni kahramanlıklarına taşıdıkları üstü çadır beziyle örtülü at arabasını yokluyor, ara sıra da vakit geçsin diye Şvayk'la lafa dalıyordu. Çantası sırtında, tüfeği omzunda,

kararlılıkla yürüyen Şvayk bir ara yanındaki Vanyek'e birkaç yıl önce Velke Mezirjitsi'de düzenlenen manevraları ballandıra ballandıra anlatmaya başladı.

"Oraların da buradan farkı yoktu, yalnız tam teçhizat yürümüyorduk. O zamanlar 'yedek konserve'nin ne olduğunu bile bilmiyorduk. Elimize konserve geçti mi, geceleyin konakladığımız ilk yerde mideye indirirdik. Onun yerine bir tuğla koyardık sırt çantamıza. Bir gün köylerden birinde denetleme yaptılar, çantalarımızdaki tuğlalaları çıkarıp bir kenara yığdılar. O kadar çok tuğla vardı ki, köylünün biri oracıkta bir ev yaptı kendine."

Bir süre sonra, Şvayk, Teğmen Lukaş'ın atının yanında hızlı hızlı yürürken sahra postası konusunu açtı:

"Bizim komutan da kıyak konuştu doğrusu; insanın cephede sevdiklerinden mektup almasından güzel ne olabilir! Ama ben yıllar önce Budyeyovitse'de askerliğimi yaparken, memleketten tek bir mektup gelmişti, hâlâ saklarım."

Lekeli cüzdanından yağlı bir mektup çıkardı, adımlarını Teğmen Lukaş'ın hafifçe tırısa kalkan atına uydurmaya çalışarak yüksek sesle okudu:

Seni alçak herif, seni şerefsiz, kızıl iblis! Geçen gün Onbaşı Krjij Prag'a izinli gelmişti. Dansa gittik ve her şeyi anlattı bana. Budyeyovitse'deki Yeşil Kurbağa'da orospunun tekiyle oynaşırken görmüşler seni, beni hepten gönlünden çıkarmışsın. Artık aramızda her şey bitti.

Sabık yârin Bojena

Ha, aklıma gelmişken, onbaşıdan rica ettim, izinden dönünce dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecek sana. Ne diyecektim? Tamam, sen izne geldiğinde ben hayata gözlerimi kapamış olacağım.

Şvayk, tırıs giderken, 'Tabii,' diye devam etti, "izne gittiğimde, gözlerini hayata kapamış falan değildi, tam tersine, fıldır fıldırdı gözleri! Barın tekinde yabancı bir alaydan iki askerin arasında buldum benim Bojena'yı. Hele bir tanesi herkesin içinde elini benimkinin eteğinin altına sokmuştu, sanırsınız birazdan, Ventseslava Lujitska'nın[158] dediği gibi saflığının çiçeğini koparacak. Hani, on altı yaşında bir kız, dans dersinde kolunu

çimdikleyen bir oğlana, ‘Efendim,’ der hüngür şakır, ‘bekâretimin çiçeğini ezdiniz.' Orada bekleyen annesi de herkesin kahkahaları arasında kızı koridora çıkarır, bir temiz sopa çeker salağa. Komutanım, düşündüm de, şu taşralı yosmalar dans derslerine giden şehirli karılardan çok daha taşaklı oluyorlar galiba. Yıllar önce Mnişek’te tatbikattaydık, Stari Knin’e dansa gidiyordum, orada Karla Veklova adında bir kıza takılıyordum, ama korkarım benden pek hoşlandığı yoktu. Bir pazar akşamı kızı bentlere götürdüm, güneş batmak üzere, oturmuş konuşuyoruz, birden beni sevip sevmediğini sordum. Ama Komutanım, hava harika, kuşlar cıvıl cıvıl, şeytan dürttü sordum işte. Kız ne dese beğenirsiniz? Korkunç bir kahkaha patlattı, ‘Senin gibi bir kerizin nesini seveyim ki!’ deyiverdi. Ama ben de kerizin Allahıydım doğrusu; kızı alıp kırlara götürüyorum, ortalıkta kimsecikler yok, dolaş babam dolaş, yatırsana ulan çimenlere. Ne kadar büyük bir salağım ki, köylü karısına arpadan buğdaydan söz ediyorum.”

Tam o sırada, Şvayk’ın hikâyesine eşlik etmek istercesine, bölüğün önlerinden bir yerden bir şarkı yükseldi. Çek alaylarının Solferino’da Avusturya uğruna kanlarını dökmeye giderken söylediği şarkıyı söylüyorlardı:

Akşam olup karanlık bastırdı mı,
Arpa buğday patlatır çuvalları.
Oy aman, yandım anam!
Çeker kızlar teslim bayrağını.

Ardından, Almanlar da aynı şarkıyı Almanca söylemeye başladılar. Belki de Napoleon Savaşları sırasında bile bütün dillerde söylenen çok eski bir yürüyüş şarkisiydi bu. Şimdi Galiçya Ovası’nda Tirava Voloska’ya giden tozlu yolda yeri göğü inletiyordu. Güneydeki yeşil tepelere doğru uzanan yolun iki yanındaki başaklar, atların toynakları ve binlerce, on binlerce askerin postalları altında yamyassı olmuştu.

Şvayk, çevresine bakınarak, “Pişek’teki manevralar sırasında da ortalığı mahvetmiştik,” dedi. “Başımızda bir de arşidük vardı; haksever, beyefendi bir adam. Ne zaman atlarıyla ekinlere dalmak zorunda kalsalar, yanı başındaki yaveri hemen verdikleri zararı hesap ederdi. Bu ziyaretlerden hiç hoşlanmayan Pika adında bir köylü, hektar başına on sekiz kron tazminatı

kabul etmemişti. Komutanım, inanmayacaksınız ama, adamcağız hakkını aramak için mahkemeye başvurmaya kalkınca hem on sekiz krondan olmuş hem de on sekiz ay hapis yemişti.

İnsanoğlu çiğ süt emmiş, Komutanım; koskoca imparatorluk ailesinden bir arşidük hazretleri senin sıçanlı tarlanı şereflendirecek, sen zil takıp oynayacağına adamcağızı mahkemeye vereceksin, olacak şey mi yani! Aklı olan köylü, bütün kızlarını gelinler gibi bembeyaz giydirir, ellerine çiçekler tutuşturur, yüce efendiyi öyle karşılar. Bir yerde okumuştum, Hindistan'da racaların uyrukları filin ayakları altına atıyorlarmış kendilerini."

Teğmen Lukaş, atının sırtından aşağı eğilip, "Sen ne filinden söz ediyorsun Şvayk?" dedi.

"Özür dilerim Komutanım, sırtında racayı taşıyan filden söz ediyorum tabii ki."

Teğmen Lukaş, "Senin gibi bir laf ebesini hayatımda görmedim," deyip atını topukladı. Yürüyüş kolunda dağılmalar göze çarpıyordu. Uzun süre trende seyahat eden askerler, tam teçhizat yürümeye alışkın olmadıklarından yorgun düşmüşlerdi; tüfeklerini ha bire bir omuzlarından öbür omuzlarına aktarıyorlardı. Çoğu, omzu ağrımasın diye tüfekleri kayışlarından takmaktan vazgeçmişti; kürek ya da tırmık gibi omuzlarına vurmuşlardı tüfeklerini. Bazıları, tozlu yolda yürümekten bıkmışlar, daha rahat yürünen hendeğe ya da çayırlara vurmuşlardı.

Çoğunun başı öne düşmüştü, hepsi susuzluktan ölüyordu, güneş çoktan batmış olmasına karşın hava öğlenki kadar sıcak ve bunaltıcıydı ve mataralarda bir damla su kalmamıştı. Yürüyüşün ilk gününde ortaya çıkan bu beklenmedik durum gittikçe artacağa benzeyen zorlukların habercisi gibiydi ve askerleri her geçen saat biraz daha bitkin düşürüyordu. Şarkı söylemeyi bırakmışlar, geceyi geçireceklerini sandıkları Tirava Voloska'ya ne kadar kaldığını hesaplamaya çalışıyorlardı aralarında. Bazıları bir süre hendekte çöküp kalıyor, ama dikkati çekmemek için postallarının bağlarını çözüyor, tozluklarını yanlış takmışlar da düzeltiyorlarmış gibi yapıyorlardı. Kimileri tüfeklerinin kayışlarını uzatıyor ya da kısaltıyor, sanki sırt çantalarının bir yana ağır basmasını önlemek istiyorlarmışçasına içlerindekileri daha dengeli yerleştirmeye çabalıyorlardı. Bütün bunlar, kuşkusuz, birkaç dakika dinlenebilmek için kendilerini de inandırdıkları sudan bahanelerden başka bir şey değildi. Teğmen Lukaş yaklaştığında birer birer ayağa kalkıp bir mazeret uyduruyorlardı.

Teğmen Lukaş, atıyla yanlarından geçerken, dostça bir sesle öyle oturup kalmamalarını söylüyor, Tirava Voloska'ya yalnızca üç kilometre kaldığını, oraya vardıklarında dinlenebileceklerini anlatıyordu.

Bu arada, Teğmen Dub, iki tekerlekli sıhhiye arabasının bitmek bilmeyen sarsıntısıyla ayılır gibi olmuştu. Gerçi tam anlamıyla kendine gelmiş sayılmazdı, ama yattığı yerden doğrulup arabadan aşağı sarkarak bölüğündekilere seslenebiliyordu. Bölüğün karargâh ve servis takımındakiler, sıhhiye arabasının çevresinde ellerini kollarını sallaya sallaya yürüyorlardı, çünkü Balon'dan Kodunski'ye kadar hepsi çantalarını arabaya atmışlardı. Bir tek Şvayk, çantasını sırtlamış, tüfeğini göğsüne çapraz asmış, piposunu tüttürüp şarkısını söyleyerek aslanlar gibi yürüyordu:

Vurduk Yaromyerj yollarına,
Yürüdük sert adımlarla,
Eriştik şehre tam vaktinde,
Yetiştik akşam yemeğine.

Teğmen Dub'un beş yüz adım kadar ilerisinde, yoldan kalkan toz bulutunun arasında belli belirsiz asker karaltıları görülüyordu. Artık iyice ayılmış olan Teğmen, başını arabadan çıkarıp bağırmaya başladı:

"Yiğitlerim, üstlendiğiniz görev ağır ama soylu bir görev. Önünüzde çok daha zorlu yürüyüşler var. Daha ne sınavlardan geçeceksiniz; nice bela, nice sıkıntı sizi bekler. Ama sizde bu yürek, bu inanç varken, inanıyorum, hepsinin üstesinden geleceksiniz."

Şvayk, şairane bir yorumda bulundu: "Hadi oradan, köpek soyu!"

Teğmen Dub devam ediyordu:

"Askerlerim, sizin önünüzde hiçbir engel duramaz. Yiğitlerim, bir kere daha söyleyeyim ki, size kolay bir zafer vaat etmiyorum. Ama zafer eninde sonunda sizin olacak! Bundan en küçük bir kuşkum yok. Bu savaşın kahramanlık destanlarını siz yazacaksınız. Tarihin altın sayfalarındaki yerinizi alacaksınız."

Şairane yorumlarını sürdüren Şvayk, "Bu herif midemi bulandırıyor, şimdi kusacağım!" diye homurdandı.

O anda, Teğmen Dub, sanki Şvayk’ı duymuş gibi, başını arabadan çıkarıp yola kusmaya başladı. Midesinde ne varsa boşalttıktan sonra, “Askerler, ileri! Hurra!” diye haykırdı ve Kodunski’nin sırt çantasının üstüne yığılıp sızdı, Tirava Voloska’ya kadar da uyanmadı. Tirava Voloska’ya varıldığında, Teğmen Lukaş tarafından güçbela arabadan inip ayağa kalkmaya razı oldu. Artık biraz kendine gelmiş olacak ki, “Çok büyük bir salaklık ettiğimin farkındayım,” dedi. “Bedelini düşmanla yüz yüze gelince ödeyeceğim.”

Ama müfrezesine dönerken, Teğmen Lukaş’a, “Sen beni tanımıyorsun daha, yakında anlarsın benim kim olduğumu!..” deyince, kafasının henüz tam anlamıyla yerine gelmediği anlaşıldı.

“Ne haltlar yediğini öğrenmek istiyorsan, git Şvayk’ la konuş,” diye yanıtladı Lukaş.

Bunun üstüne müfrezesine dönmeden Şvayk’ı görmeye karar veren Teğmen Dub onu Balon ve Vanyek’in yanında buldu.

Balon, memleketteki değirmeninde her zaman kuyuda bir şişe bira bulundurduğunu anlatıyordu. Bira o kadar soğurmuş ki kuyuda, adamın dişlerini sızlatırmış. Öteki değirmenlerde birayı akşamları süzme peynirle içerlermiş, ama bizimki Tanrı’nın cezası oburluğu yüzünden birayla birlikte koca bir et parçasını gövdeye indirirmiş. Şimdi Tanrı’nın gazabına uğradığı için, Tirava Voloska’nın pis kuyu sularını içmek zorunda kalıyormuş. Üstelik, kuyu suyu dağıtılmadan hemen önce koleraya karşı önlem olarak asit sitrik atıyorlarmış içine. Balon, asit sitriğin tüm askerlerin aç kalmasına yol açacağı kanısındaydı. Evet, Sanok’ta bir şeyler atıştırmıştı, ayrıca Teğmen Lukaş da tugaydan gelen dana etinin yarısını ona bırakmıştı, ama gene de durum hiç de iç açıcı değildi. Tirava Voloska’da konakladıklarında yeniden yemek pişirileceğini sanmıştı. Aşçıların kazanlara su taşıttıklarını görünce, hemen mutfağa gidip yemek pişip pişmeyeceğini sormuş, ne ki şimdilik yalnızca su taşınması için emir geldiği yanıtı almıştı, birazdan suların dökülmesi için bir emir gelebilirdi.

İşte tam o anda yanı başlarında beliren Teğmen Dub ürkek bir sesle, “Sohbet mi ediyorsunuz?” diye sordu.

Şvayk, herkes adına, “Evet, sohbet ediyoruz, Komutanım,” diye yanıtladı. “Sohbetin tam ortasına düştünüz. Muhabbet etmek her zaman iyi gelir insana. Asit sitrikten söz ediyorduk. Hiçbir asker çene çalmadan edemez. Laklak ederken dertlerini unutuyorsun.”

Teğmen Dub, Şvayk'ı bir kenara çekti, kuşku dolu bir sesle, "Benden söz etmiyordunuz, değil mi?" diye sordu.

"Yok, Komutanım, nereden çıkarıyorsunuz, yalnızca asit sitrikten ve yemeklerden konuşuyorduk."

"Teğmen Lukaş bir haltlar karıştırdığımı, olup biteni en iyi senin bildiğini söyledi."

Şvayk, birden ciddileşip anlatmaya başladı:

"Siz bir şey yapmış değilsiniz, Komutanım. Adı kötüye çıkmış bir evi ziyaret ettiniz, o kadar. Yanlışlıkla oldu herhalde. Prag'ın eski kesimindeki Kozi Meydanı'nda oturan Pimpr adında bir tenekeci vardı, ne zaman şehre teneke almaya gitse soluğu kerhanede alırdı. Pimpr'i arayanlar müdavimi olduğu randevuevinde bulurlardı onu, tıpkı benim sizi bulduğum gibi. Zemin katı kahveydi, üst katta da kızlar fink atardı, tıpkı sizin gittiğiniz yerde olduğu gibi. Ama siz oraya mutlaka yanlışlıkla gitmiş olmalısınız Komutanım; o sıcakta, bir de içkiye de alışık değilseniz, bırakın *yerjabinka*'yı, orta karar bir romla bile kafayı bulursunuz Komutanım. Sonracığıma, hemen toplantıya gelmenizi bildiren emri elime tutuşturdular, size iletmemi istediler. Ben de sizi üst katta o yosmayla buldum. Sıcaktan ve *yerjabinka*'dan olsa gerek, sedire uzanmış, anadan üryan yatıyordunuz; bana baktınız, baktınız, ama kim olduğumu çıkaramadınız. Kalkıp kıçıma tekmeyi basmadığınız gibi, 'Sen benim kim olduğumu biliyor musun?' falan da demediniz. Sıkılacak bir şey yok bunda, o sıcakta herkesin başına gelebilir böyle şeyler. Bazıları sıcakta kırba gibi içer de hiçbir şeycikler olmaz, bazıları içkiyi şişede görse zurna olur. Komutanım, Vrsovitse'de bir inşaat ustası vardı, ihtiyar Veyvoda derdik, tanısaydınız çok severdiniz. Bir gün karar vermiş, 'Bundan böyle beni sarhoş edecek hiçbir içki içmeyeceğim,' demiş kendi kendine. O sabah son bir kadehi başına dikip çıkmış evden, alkolsüz içki satan bir yer bulmak üzere yola koyulmuş. İlkin, Uğrak adlı bir meyhaneye girip bir küçük şişe vermut söylemiş, sonra da meyhaneciyi sorguya çekmeye başlamış. İçkiyi bırakanların ne içtiğini merak ediyormuş. Saf suyun içki düşmanları için bile çekilmez olduğunu düşünüyormuş pek haklı olarak. Meyhaneci de oturmuş, bir bir saymış içkiyi bırakanların neler içtiklerini: soda, maden suyu, süt, alkolsüz şarap falan. Bunlardan en çok alkolsüz şarap aklına takılmış Veyvoda'nın. Daha başka alkolsüz içkiler olup olmadığını sormuş, ardından da bir küçük şişe vermut daha söylemiş; bu arada, ikide bir körkütük sarhoş olmanın ne kadar

büyük bir günah olduğundan dem vuruyormuş. Meyhaneci de demiş ki: ‘Kardeşim, bak, ben binbir çeşit insan tanıdım, her insana katlanırım, bir tek kime katlanamam biliyor musun? Herif gider başka bir meyhanede kafayı çeker, sonra buraya gelir, ayılmak için bir şişe soda ister, üstüne bir de kavga çıkarır. İşte öylelerine ifrit olurum. Kafayı benim meyhanemde tütsüleyeceksen başımın üstünde yerin var, yoksa hiç işim olmaz seninle.’ Bizim ihtiyar bakmış dikiş tutturamıyor, vermutunu bitirip kendini dışarı atmış, yeniden yola koyulmuş. Komutanım, inanmayacaksınız ama, Karel Meydanı’nda eskiden beri gittiği bir şarapçıya dalmış bu kez. Oturur oturmaz, Alkolsüz şarabınız var mı?’ diye sormuş. Adamlar, 'Kusura bakmayın, Bay Veyvoda,’ demişler, ‘ne yazık ki alkolsüz şarabımız yok, ama isterseniz vermut ya da şeri verebiliriz.’ Nedense pek utanan Veyvoda kendine bir küçük şişe vermutla bir küçük şişe şeri söylemiş. Oturmuş içerken, kendisi gibi içkiyi bırakmış bir beyle tanışmış orada. Sohbeti koyultunca bir küçük şişe şeri daha içmişler, sonra o beyin alkolsüz şarap satılan bir yer bildiği ortaya çıkmış. 'Bolzanova Caddesi’nde,’ demiş. 'Merdivenlerden iniliyor, gramofonları da var.’ Bu güzel haber üzerine ihtiyar Veyvoda bu kez bir büyük şişe vermut söylemiş; onu da iyi ettikten sonra vurmuşlar Bolzanova Caddesi’ne. Adamın dediği yere varmışlar, merdivenlerden inmişler, o gramofonlu yere girmişler. O şaraphanede gerçekten de meyve şarabından başka bir şey satmıyorlarmış. Önce ikisi de birer küçük şişe bektaşiüzümü şarabı söylemişler, ardından da birer küçük şişe frenküzümü şarabı. Gelgelelim, birer küçük şişe bektaşiüzümü şarabı daha devirince, başları dönmeye, bacakları uyuşmaya başlamış. Tabii, daha önce gövdeye indirdikleri onca vermut ve şeri yüzünden. Başlamışlar bağırıp çağırmaya, içtiğimizin alkolsüz şarap olduğuna dair resmî belge isteriz diye tutturmuşlar. ‘Biz,’ demişler, ‘içki düşmanıyız, belgeyi göstermezseniz dükkânı başınıza geçiririz, gramofon dahil her şeyi paramparça ederiz!’ Çok geçmeden polisler gelmiş tabii, ikisini de sürükleye sürükleye şaraphaneden çıkarmışlar, sarhoş arabasına attıkları gibi doğru karakola. Karakolda da hücreye kapatmışlar. Bu kadarla kalsa gene iyi. Tanrı’nın işine bakın ki, sonunda ikisini de tam içkiyi bırakmaya, içkiyi bırakmak ne kelime içki düşmanı olmaya karar verdikleri sırada sarhoşluktan ve genel ahlaka aykırı davranıştan hapse mahkûm etmişler, inanabiliyor musunuz Komutanım?”

Bu konuşmayla artık tümden ayılan Teğmen Dub, “Bunu bana neden anlatıyorsun?” diye bağırdı.

“Haklısınız Komutanım. Gerçekten de anlattıklarımın konuyla hiç ilgisi yok. Maksat muhabbet olsun...” Teğmen Dub, Şvayk’ın gene dalgasını geçtiği sanısına kapılarak, “Sen daha beni tanımadın, aşağılık herif!” diye bağırdı. “O ne biçim esas duruş öyle?”

Şvayk, “Özür dilerim Komutanım. Şaşkınlık işte, topuklarımı bitiştirmeyi unutmuşum. Emredersiniz Komutanım,” dedi ve topuk vurup selam durdu, çakı gibi dikildi Teğmen’in karşısında.

Teğmen Dub ne diyeceğini şaşırdı, önce anasından doğduğuna pişman edeyim şu herifi diye geçirdi aklından, ama, “Bana bak, ayağını denk al, bir daha açığını yakalamayayım,” demekle yetindi. Sonra da ekledi: “Sen beni daha tanımadın, ama ben senin ciğerini okudum.” Şvayk’tan ayrıldıktan sonra biraz düşündü ve “Keşke o kadar yumuşak davranmasaydım,” diye geçirdi içinden. “Keşke, ‘Ulan, hayvan herif, ben senin ne mal olduğunu bilmez miyim, yıkıl karşımdan!’ deseydim.” Sonra da, emir eri Kunert’i çağırttı, bir testi su getirmesini emretti.

Kunert’in hakkını yemeyelim: Zavallıcık hem testiyi, hem de suyu bulmak için Tirava Voloska’nın altını üstüne getirdi. Sonunda, kiliseden bir testi çaldı; testiye de bir kuyudan su doldurdu. Gel gör ki, kuyunun ağzı birbirine çivili tahtalarla kapatılmıştı. Su alabilmek için tahtalardan birkaçını sökmesi gerekti. Kuyunun kapatılmış olmasının nedeni ise, suda tifüs mikrobu bulunduğundan kuşkulanılmasıydı.

Teğmen Dub, testideki suyu bir dikişte bitirdi.

Geceyi herhalde Tirava Voloska’da geçiririz, diye düşünenler yanılmışlardı.

Teğmen Lukaş, Kodunski, Vanyek, Şvayk ve Balon’u çağırdı. Emir son derece basitti. Tüm teçhizatlarını sıhhiye arabasına bırakıp kır yolundan Mali Polanets’e doğru yola çıkacaklar, oradan ırmak boyunca güneydoğu yönünde Liskovitse’ye doğru ilerleyeceklerdi.

Şvayk, Vanyek ve Kodunski, bir buçuk saat sonra arkalarından yola çıkacak olan bölüğün gece konaklaması için yer bulacaklardı. Balon’un görevi ise, ilk konaklanacak yerde Teğmen Lukaş için kaz kızartmaktı. Öbür üçünün de, kazın yarısını yememesi için Balon’un başında beklemeleri gerekiyordu. Bütün bunların dışında, Vanyek’le Şvayk, tüm bölüğe yetecek büyüklükte bir domuz satın alacaklar ve geceleyin gulaş

pişireceklerdi. Askerlerin geceyi geçirecekleri yer standartlara uygun olmalıydı; öyle harap kulübelerin bulunduğu mezbeleliklerden sakınılması gerekiyordu. Askerler gerçekten iyi bir uyku çekip dinlenmeliydiler, çünkü bölük sabah saat altıda Liskovitse'den hareket edecek, Krosienko üzerinden Stara Sol'a doğru ilerleyecekti.

Tabur artık yoksulluktan kurtulmuştu. Sanok'taki tugay karargâh, yaklaşmakta olan kıyımı göz önüne alarak tabura hatırı sayılır bir ödemede bulunmuştu. Bölük kasasında bin krondan fazla bir para vardı ve Vanyek gerekli emri almıştı: Hedefe, yani siperlere vardıklarında, askerlere o güne kadar verilmemiş olan tayınların, karavanaların bedeli olan paraları ödeyecek, hesabı kapatacaktı.

Dört ahbap çavuş yola koyulurken, bölük karargâhta beliriveren papaz efendi askerlere "Lourdes Şarkısı"nı içeren, çeşitli dillerde risaleler dağıttı. Risaleler, içinde yosmaların da bulunduğu bir arabayla yerle bir edilmiş Galiçya'dan geçen yüksek bir askerî din görevlisi tarafından bırakılmıştı. Papaz efendi risaleleri oradan geçen birliklere dağıtmakla görevlendirilmişti. Tirava Voloska'nın umumi helaları "Lourdes Şarkısı" risalelerinden geçilmiyordu.

Bu arada, 11. Bölük için geceleyin konaklayacak bir yer arayan bizimkiler karanlıkta zorlu bir yolculuk yapıyorlardı. Kendini ilk kez böyle bir durumda bulan Balon, gecenin belirsizliği içinde korkuya kapılmış, kuşkuya düşmüştü. Derenin yukarısındaki patikada sendeleyerek ilerlerken, "Arkadaşlar," dedi alçak sesle, "bizi harcadılar galiba."

Şvayk, öfkeli, ama duyulur duyulmaz bir sesle, "Ne demek istiyorsun?" diye sordu.

Balon, yalvarırcasına, "Aman arkadaşlar," diye fısıldadı, "sakın birbirimize girmeyelim. Düşman bizi duyup da ateş açacakmış gibi bir his var içimde. Ben işi çaktım. Bizi buraya düşmanın buralarda olup olmadığını anlamak için yolladılar, silah seslerini işitir işitmez daha fazla ilerleyemeyeceklerini anlayacaklar. Arkadaşlar, Onbaşı Terna'dan öğrenmiştim, bizi öncü çıkardılar."

"İyi işte, sen önden git o zaman," dedi Şvayk. "Biz de güzel güzel arkadan geliriz, o koca gövdenle korursun bizi. Vurulursan haber ver ki tam siper yere yatalım. Sen de asker misin be! Vurulacağım diye akın bokuna karışıyor! Asker dediğin, vurulmak için elinden gelene ardına komaz. Bilir ki, düşman ne kadar çok ateş ederse o kadar fazla cephane harcar.

Cephanesi azalan düşmanın savaş gücü de azalır. Kaldı ki, ateş ettikçe düşman da mutlu olur; neden dersen, fişekliklerinin yükünden kurtulur, böylece koşması da, kaçması da kolaylaşır.”

Balon, derin bir iç çekti: “îyi ama, memlekette tarlam beni bekler.”

“Başlatma şimdi tarlandan!” diye tersledi Şvayk. “İmparator Hazretleri uğruna ölmek dururken herif tarlasını düşünüyor. Hiç mi öğretmediler eğitimde?”

Balon, alık alık bakarak, “Bilemiyorum, öyle bir şeyler demişlerdi galiba,” diye mırıldandı. “Bir-iki kere talime çıkardılar, sonra da hadi bakalım emir eri oldun dediler, hepsi o kadar... İmparator Hazretleri karnımızı daha iyi doyuraydı...”

“Ulan Balon, sen ne obur domuzmuşsun be! Asker çatışmaya girmeden önce ağzına bir çöp koymamalı. Yıllar önce bir yüzbaşımız vardı, Yüzbaşı Untergriez. Hep derdi ki: Aşağılık herifler, beni iyi dinleyin; bir savaş çıkar da çarpışmaya girecek olursanız, sakın işkembelerinizi doldurmayın! Tıka basa doldurduğunuz midenize kurşunu yerseniz hapı yutarsınız. Mideye indirdiğiniz çorbalar da, ekmekler de dışarı fırlar; karın iltihabından geberir gidersiniz. Ama boş mideye yediğiniz kurşunun bir zararı yoktur. Yabanarısı sokmuş gibi olur, o kadar.’”

Balon, “Ben yediklerimi kolay hazmederim,” dedi. “Hiçbir şey midemde uzun süre kalmaz. İnanın, arkadaşlar, koca bir domuz butu yiyeyim, isterseniz patatesle lahana da olsun yanında, yarım saat sonra sıçtığımda şöyle ufacık iki-üç parça bok düşer helaya. Gerisi midemde erir gider. Mesela, mantarın girdiği gibi çıktığını söylerler ya. Hani çıkanı al yıka, yeniden pişir, biraz sos ekle, afiyetle ye. Bende asla öyle olmaz. Bazen o kadar çok mantar yerim ki başkası olsa çatlar, ama iş sıçmaya gelince bebek kakası gibi ufacık sarımtırak bir şey çıkar. Gerisi midemde eriyip gitmiştir. Biliyorum, inanması zor, ama balık kemikleriyle erik çekirdeklerini bile eritiyorum. Bir keresinde merak edip saydım. Tam yetmiş tane erik tatlısı yemiştim; vakti gelince tarlada kulübenin arkasına gidip büyüğümü yaptım, sonra da erik çekirdeklerini sopayla ayırıp tek tek saydım. İnanır mısın, yetmiş çekirdeğin sadece yarısını çıkarmıştım, gerisi midemde erimişti.”

Derin bir iç çektikten sonra ekledi:

“Benim karı çok iyi erik tatlısı yapardı haa... Kaymağını da ihmal etmezdi, yeme de yanında yat. Tek sorun, tatlının üstüne haşhaş tohumu serpmesiydi; bense nefret ederim haşhaş tohumundan. Bu yüzden benden

tokat bile yemiştir benimki... Şimdi düşünüyorum da içim cız ediyor, elim kınlaydı da vurmayaydım diyorum; karımın değerini bilememişim kardeşim.”

Balon sustu, yalanıp ağzını şapırdattı, “Biliyor musun dostum,” dedi kederli ve yumuşak bir sesle, “şimdi erik tatlısına hasretim ya, karıma hak veriyorum, haşhaş tohumuyla daha iyi oluyordu galiba. O zamanlar haşhaş tohumlarının dişlerimin arasında kalmasına illet olurdum, şimdi keşke karımın tatlısı olsa da tohumlar dişlerimin arasına sıkışsa diyorum... Evet, karım benden çok çekti. Ciğer ezmesine karabiber koymadı diye kim bilir kaç kere canına okumuşumdur zavallının. Bir seferinde garibanı öyle dövmüştüm ki, iki gün yataktan çıkamamıştı; hem de akşam yemeğine hindi kesmeye yanaşmadığı, horoz keseceğim diye tutturduğu için.”

Birden ağlamaya başladı:

“Ya işte böyle kardeşim; şimdi karabibersiz ciğer ezmesi ya da horoz yahnisi için neler vermezdim! Sever misin, bilmiyorum, ama dereotu sosu yüzünden karımla kim bilir kaç kere dalaşmışımdır. Şimdi olsa kahve niyetine içerim.”

Gecenin karanlığında Liskovitse'ye doğru ilerleye-dursunlar, Balon az önceki korkularını çoktan unutmuştu; eskiden ağzına koymadığı yemekleri şimdi nasıl silip süpüreceğini Şvayk’a gözleri dolarak, coşkuyla anlatıyordu.

Kodunski’yle Vanyek arkadan geliyorlardı.

Kodunski, Vanyek’e, dünya savaşını büyük bir saçmalık olarak gördüğünü söylüyordu. İşin en berbat tarafı, telefon telleri kesildiğinde gece yarısı kalkıp tamir etmek zorunda kalmasıydı. Hadi, eskiden, ışıldak icat edilmemişken o kadar kötü olmasa gerekti; ama şimdilerde o cenabet telleri tamir edeyim derken düşmanın ışıldaklarına yakalanıveriyordun. Herifler, bir kişiymiş demiyor, topa tutuyorlardı adamı.

Bölüğün konaklayabileceği bir köye vardıklarında, karanlığın ortasında tüm köpekler havlamaya başladılar. Bizimkiler oracıkta mıhlanıp kaldılar; köpeklerden kurtulmanın telaşına kapılmışlardı.

Balon, “Geri mi dönsek?” diye fısıldadı.

Şvayk dayanamadı:

“Canına yandığımın Balon’u! Geri döndüğümüzde bu dediğini duysalar, korkaklıktan kurşuna dizerlerdi seni.”

Bizimkiler yaklaştıkça köpekler daha da fazla havlamaya başladılar. Havlamalar giderek Ropa Nehri'nin ötesine yayıldı, tekmil köyleri sardı.

Şvayk, köpek işinde olduğu günleri anımsamış olacak ki, "Hoşt! Hoşt! Hoşt!" diye bağırdı. Ama bu, köpeklerin işi daha da azıtmasından başka bir şeye yaramayınca, Vanyek, "Kes bağırmayı, Şvayk," dedi. "Yoksa Galiçya'nın tüm itleri havlamaya başlayacak birazdan."

Şvayk, "Tabor bölgesindeki manevralar sırasında da başımıza benzer bir şey gelmişti," diye karşılık verdi. "Gece vakti bir köye vardığımızda, köpekler ortalığı velveleye verdiler. Oralarda köyler birbirine yakın olduğu için havlamalar köyden köye sirayet etti, en uzak köylere kadar yayıldı. O kadar ki, geldiğimiz köyün köpekleri tam susmuşken, ta uzaklardan gelen ulumaları duyup yeniden havlamaya başladılar. Bir süre sonra Tabor, Pelhrjimov, Budyeyovitse, Humpolets, Trjeboyn ve Yihlava'yı içine alan tüm bölgede köpek ulumaları ve havlamalarından geçilmez olmuştu. Yüzbaşımız köpek havlamasına asla dayanamayan sinirli bir ihtiyardı; sabaha kadar uyuyamadı tabii, bütün gece volta atıp durdu. Nöbetçilere ikide bir, 'Nedir ulan bu havalamalar? Neden havlıyor ulan bu itoğluitler?' diye höykürüyordu. Askerler de ne yapsınlar, 'Köpektir, Komutanım, havlar,' demekten başka çare bulamıyorlardı. Yüzbaşı o kadar öfkelenmişti ki, tatbikattan döndüğümüzde tüm nöbetçilere oda hapsi verdi. Çok geçmeden bir 'köpek mangası' oluşturdu; önden bu mangayı salıyordu. 'Köpek mangası'nın görevi, gece konaklayacağımız köye bizden önce varıp köylülere havlayan tüm köpeklerin vurulacağını bildirmekti. Bir seferinde ben de bu 'köpek mangaları'ndan birindeydim. Milevsko bölgesinde bir köye geldiğimizde aklım karıştı, muhtara, gece vakti köpeği havlayan her köylünün vurulacağını söyledim. Adamın gözleri yuvalarından uğradı, atına atladığı gibi soluğu bizim karargâhta aldı; köylüsü için yalvar yakar olacaktı komutanlara. Ama içeri sokmamışlar, nöbetçiler nerdeyse vuruyormuş .fakiri, çaresizlik içinde geri dönmüş. Neyse, diyeceğim, sonradan köye gittiğimizde bir de ne görelim, muhtarın tembihlemesiyle bütün köpeklerin ağızlarını paçavralarla bağlamamışlar mı! Birkaçı tozuttu köpeklerin zaten."

Sonunda, köye girerlerken, Şvayk köpeklerin geceleyin yanık sigaradan ürktüklerini ileri sürerek herkesin birer sigara yakmasını önerdi. Ne ki, hiçbiri sigara içmediğinden Şvayk'ın öğüdü bir işe yaramadı. Derken, köpeklerin sevinçten havladıkları anlaşıldı; daha önce oradan geçerken kendilerini okşayıp seven, arkalarında yiyecek bir şeyler bırakan askerleri

unutmamışlardı. Arkalarında her zaman kemik yığınları ve at ölüleri bırakan yaratıkların kokusunu çok uzaktan almışlardı. Tam o sırada, birden ortaya fırlayan dört koca köpek Şvayk'ın çevresini aldı; dostça kuyruk sallayarak üstüne sıçrıyorlardı.

Şvayk da başlarını okşuyor, çocuklarla konuşuyormuş gibi konuşuyordu onlarla:

"Merhaba çocuklar! Baş baş yapın bakalım! Verin elinizi, tokalaşalım! Mamalarımızı ham yapıcaaz, sonra size nefis kemikler, peksimetler vericeez, yarın sabah da düşmanın üstüne gidiceez!"

Köydeki kulübelerin ışıkları bir bir yanmaya başlamıştı. Muhtarı nerede bulacaklarını sormak için ilk kulübenin kapısını vurduklarında, içeriden tiz ve şirret bir kadın sesi geldi. Yarı Lehçe, yarı Ukraynaca, kocasının askerde olduğunu, çocuklarının çiçek çıkardığını, Rusların her şeylerini alıp gittiklerini, kocasının cepheye giderken geceleri kapıyı kimseye açmamasını tembihlediğini söylüyordu. Bizimkiler kapıya hafifçe yüklenip bölüğün konaklaması için yer aradıklarını söyleyince, kapı usulca aralandı. İçeri girdiklerinde, muhtarın orada oturduğunu anladılar. Adamcağız, Şvayk'a, mahsustan kadın sesi çıkarmadığını anlatmaya çalıştı. Özür dileyerek, kendisinin samanlıkta uyuduğunu, karısının da birden uykudan uyandırılınca saçma sapan laflar ettiğini açıkladı. Bölüğün geceyi geçirmesine gelince, köy çok küçüktü, o kadar askeri almazdı. Zaten yatacak yer de yoktu. Köyde satın alınacak hiçbir şey kalmamıştı. Ruslar her şeyi alıp götürmüşlerdi.

Yüce gönüllü beyefendiler uygun görürlerse, onları Krosienko'ya götürebilirdi. Krosienko'da büyük çiftlikler vardı, oraya varmaları en fazla kırk beş dakika tutardı. İstedikleri gibi konaklayabilirlerdi orada. Askerler üstlerine koyun postu alarak yatabilirler, inekten bol bir şey olmadığı için de birkaç tas süt bile içebilirlerdi. Sonra oranın suyu da iyiydi. Saygıdeğer subaylar şatoda yatabilirlerdi. Oysa Liskovitse'de yoksulluktan, uyuzdan ve bitlerden başka bir şey yoktu. Kendisinin beş ineğine Ruslar el koyduklarından, hasta çocuklarına süt istemeye Krosienko'ya gidiyordu.

O sırada, muhtarı yalanlamak istercesine bitişik damdan inek böğürtüleri geldi; ardından, tiz sesli bir kadının susturmaya çalıştığı bahtsız ineklere lanetler yağdırdığı duyuldu.

Muhtar oralı olmadı, çizmelerini giyerken, "Buradaki tek inek, komşum Voytsiek'in ineği," dedi. "Az önce böğürtüsünü duyduğunuz o, soylu

efendilerim. Hasta zaten, bir deri bir kemik kaldı. Ruslar buzağısını götüreli beri süt de vermiyor, ama sahibi kesmeye kıyamıyor. Çestokova Meryemi'nin[159] onu iyileştireceğine inanıyor."

Koyun postundan paltosunu sırtına geçirip, "Eh, artık yola çıkabiliriz, iyi yürekli efendiler," dedi. "Krosienko buradan en fazla kırk beş dakika çeker. Ben ne dediğimi biliyor muyum, ne kırk beş dakikası, yarım saat ya sürer ya sürmez. Derenin yukarısındaki meşelikten geçen kestirme bir yol biliyorum, oradan gideriz... Krosienko büyük bir köydür, meyhanelerinde öküzü bile devirecek kadar sert votkalar satılır. Hadi gidelim, iyi yürekli efendiler! Gecikmeyelim ki, şanlı alayınızın soylu askerleri huzur içinde derin bir uyku çeksinler. Ruslarla savaşan kahraman askerlerimiz temiz bir yatağı hak ediyorlar bence... Oysa burada bitten, tahtakurusundan, çiçek hastalığı ve koleradan başka ne var ki! Dün bu uğursuz köyde, üç köylü koleradan kapkara kesilip öbür dünyayı boyladı... Neylersin, Yüce Tanrı bizim Liskovitse'yi lanetlemiş bir kere..."

O anda Şvayk, muhtarın sesine öykünerek, "Bakın, iyi yürekli efendiler," dedi. "İsveç savaşlarını anlatan bir kitap okumuştum. Konaklayacak bir yer arayan askerler bir köye gelmişler, tabii hemen köyün muhtarını bulmuşlar. Bakmışlar, muhtar yardım etmemek için bahaneler uyduruyor, kırk dereden su getiriyor, en yakın ağaca asıvermişler herifi. Daha bu sabah Sanok'ta Polonyalı bir onbaşıdan dinledim; bu konaklama yeri bulma işi şöyle oluyormuş beyler: Çekiyorsun karşına muhtarı, durumu anlatıyorsun, muhtar hemen ihtiyar meclisini topluyor, hep birlikte kapı kapı dolaşıyorlar, 'Burada üç asker kalabilir, burada dört askere yer var, subaylar papazın evinde kalacak, yarım saate kadar her şey hazır olsun!' diyorlar, bitiriyorlar işi."

Sonra, muhtara döndü, büyük bir ciddiyetle, "İyi yürekli efendimiz," dedi, "söyler misiniz, en yakın ağaç nerede acaba?"

Muhtar "ağaç" sözcüğünü anlamayınca, Şvayk, "Bak kardeşim," dedi, "huş ağacı, meşe ağacı, armut ağacı, elma ağacı, bunların hepsi ağaçtır işte. Yeter ki dalları sağlam olsun!" Muhtar baştan gene bir şey anlamadı, ama meyve ağaçlarının adını duyunca kirazların olduğunu anımsayarak telaşa kapıldı, "Ben ağaçtan mağaçtan anlamam," dedi. "Benim evin önünde bir meşe var, bir onu bilirim."

Şvayk, elini boynuna götürerek, “Tamam,” dedi, “öyleyse seni evinin önündeki ağaçta sallandıracağız. Ulan hıyar, savaşta olduğumuzun farkında değil misin sen? Biz burada kalacağız, Krosienko’da falan değil. Koskoca ordunun planlarını değiştirmek sana mı kaldı, öküz herif! Demin anlattım ya, İsveç savaşlarında o muhtarı nasıl astıklarını, işte öyle sallandıracağız seni de birazdan... Beyler, Velke Mezirjitsi’deki tatbikat sırasında da benzer bir şey olmuştu...”

Vanyek hemen atıldı: “Bunu daha sonra anlatırsın, Şvayk.” Sonra muhtara dönüp, “Hadi bakalım, ayağımın altına almadan kolları sıva, işe koyul!” dedi.

Muhtar tir tir titremeye, kekelemeye başladı: İyi yürekli efendilerin rahat etmelerinden başka bir şey düşünmemişti. Ama madem başka bir çıkar yol yoktu, bütün köy emirlerine amadeydi. Şimdi izin verirlerse, hemen fenerini alıp gelecekti.

Muhtar, onları bir idare lambasının az buçuk aydınlattığı odada bırakıp çıktı gitti. Duvardaki ikonadan, çarpık çurpuk bir aziz şaşkın şaşkın bakıyordu.

Kodunski birden bağırdı: “Balon yok, Balon kayboldu!”

Herkes birbirine bakarken, sobanın hemen arkasındaki kapı usulca aralandı ve Balon içeri süzüldü. Etrafa bakınıp muhtarın odada olmadığını anlayınca, nezle olmuş gibi burnunu çekerek, “Kilerdeydim,” dedi. “El yordamıyla bir şeyler bulup ağzıma attım, ağzım yapış yapış oldu. Tuz desem değil, şeker desem o da değil. Meğer ekmek hamuruymuş.”

Vanyek cep fenerini Balon’a tuttu ve şaşkınlıktan bakakaldılar: Kir pas içinde çok Avusturya askeri görmüşlerdi, ama böylesini asla görmediklerine hepsi de yemin edebilirdi. Derken, Balon’un ceketinin altındaki kabarıklığı görünce gözleri yuvalarından fırladı; bizimkinin karnı burnunda bir kadından farkı yoktu.

Şvayk, Balon’un karnını okşadı, içi burkularak, “Ne oldu sana böyle, Balon?” diye sordu.

Balon, bir türlü yutamadığı ekmek hamuru yüzünden güçlükle konuşarak, “Hıyar,” dedi, “hıyar turşusu, üç tanesini alelacele ağzıma tıktım, gerisini de size getirdim.”

Ceketinin altından çıkardığı hıyarları herkese dağıtmaya başladı.

Elinde feneri, kapının ağzında beliren muhtar gördüğü sahne karşısında istavroz çıkarıp çığlığı bastı:

“Köyümüzü önce Ruslar yağmaladılar, şimdi kendi insanlarımız talan ediyorlar mallarımızı.”

Hep birlikte dışarı çıktıklarında köpekler Balon’un çevresini sardı; rahat vermiyorlar, durmadan pantolon cebine doğru sıçrıyorlardı. Balon, muhtarın kilerinden aşırdığı koca bir parça domuz pastırmasını cebine atmakla kalmamış, tümünü kendisi yemek için arkadaşlarından saklamıştı.

Şvayk, Balon’a, “Köpekler neden peşinden ayrılmıyor?” diye sorunca, Balon kısa bir duraksamadan sonra, “Benim iyi bir adam olduğumu anladılar da ondan,” diye yanıtladı.

Bunu söylerken, köpeklerden biri bacağına atıldığı için, elini cebine sokmuş, domuz pastırmasını sımsıkı yakalamıştı.

Kalınacak yerleri belirlemek için Liskovitse’yi dolaşmaya başladıklarında, bu koca köyün gerçekten de yağmalanmış olduğunu fark ettiler. Gerçi köyün evleri, ahırları yakılıp yıkılmış değildi, ama yerle bir edilen çevre köylerden, Kirov, Grabov ve Holubla’dan kaçanlar buraya sığınmışlardı.

Gözünü kan bürüyen savaşın yol açtığı yıkımlardan dolayı sekiz ailenin bir arada yaşadığı evler vardı; açgözlü savaşın taşkın suları bu insanların nesi var, nesi yoksa silip süpürmüştü.

Sonunda, bölüğün köyün bitimindeki harap içki imalâthanesine yerleştirilmesine karar verildi; ama bu küçük binaya bölüğün ancak yarısı sığabildi. Geri kalanlar, her şeylerini yitirip komşu köylerden buraya göçen bahtsızları evlerine almayan zengin köylülerin çiftlik evlerine yerleştirildiler.

Bölüğün subay takımının yanı sıra Vanyek, emir erleri, telefoncu, sıhhiyeler, aşçılar ve Şvayk, köy papazının evinde kalacaklardı. Tıpkı zengin köylüler gibi papaz efendi de, evinde onca yer olmasına karşın, çevre köylerden kaçıp gelen ailelerden bir tekini bile evine almamıştı.

Papaz, pintiliğinden ötürü nerdeyse yemek bile yemeyen, soluk, yağlı cüppesi içinde korkuluğu andıran ince uzun bir çelebiydi. Babası tarafından su katılmadık bir Rus düşmanı olarak yetiştirilmiş, ama Rusların geri çekilmesinden sonra oraya gelen Avusturya ordusunun tüm kazlarını ve tavuklarını yalayıp yutması üzerine Rus düşmanlığından eser kalmamıştı. Oysa Baykal Gölü’nün ötelerinden gelip evine yerleşen yontulmamış Kazaklar bile malına mülküne el sürmemişlerdi.

Köye gelen Macar askerlerinin kovanlardaki balları silip süpürmelerinden sonra, papazın Avusturya-Macaristan Ordusu'na duyduğu nefret bir kat daha artmıştı. O yüzden, evine doluşan beklenmedik konuklara tiksinerek bakıyor, yanlarından geçerken, "Elimde avucumda bir şey kalmadı, sıfırı tükettim. Bu evde ağzınıza atacak bir lokma ekmek bile bulamazsınız, beyler," diye söyleniyordu.

Bu duruma en çok üzülen, kuşkusuz, Balon'du; papaz efendi, "Ev tamtakır kuru bakır," dedikçe, bizimki ağlamaklı oluyordu. Papazın mutfağında kestirirken, nar gibi kızarmış, çıtır çıtır bir süt domuzunun hayalini kurmuştu. Papazın hem uşaklığını, hem de aşçılığını yapan o sırık gibi gencin, ikide bir kapıdan kafasını uzatıp içeriyi kolaçan edişleri bile hayallerini bozamamıştı. Papaz efendi hiçbir şeyin çalınmaması için eve sürekli göz kulak olmasını tembihlemişti delikanlıya.

Balon, mutfakta bulduğu bir kâğıt parçasının üstüne dökülmüş bir tutam kimyonu ağzına atmış, kimyonun hoş kokusuyla kızarmış bir süt domuzunun lezzetli hayallerine dalmıştı.

Papazın evinin arkasındaki küçük içki imalathanesinin avlusunda sahra mutfağının kazanları kaynıyordu, ama boşuna, içlerinde pişecek hiçbir şey yoktu.

Başçavuşla aşçıbaşı bir domuz bulabilmek için köyde çalmadık kapı bırakmamışlar, gel gör ki herkesten aynı yanıtı almışlardı: Ruslar her şeyi silip süpürmüşler, her şeyi alıp götürmüşlerdi.

Sonunda bir meyhanede uyuklamakta olan bir Yahudi'yi uyandırdılar. Adam önce kırk dereden su getirerek elinde avucunda bir şey kalmadığını, onlara verecek hiçbir şeyi olmadığını söyledi. Sonra birden aklına gelmiş gibi, bizimkileri alıp evinin bahçesine götürdü, bir ayağı çukurda, kadidi çıkmış bir inek gösterdi. Değil Galiçya'da, değil Avusturya ve Almanya'da, değil Avrupa'da, dünyada böyle bir inek bulamayacaklarını söyleyerek yanına varılmaz bir para istedi. Uluyup gözyaşları döküyor, ineğin böyle etli butlusunun dünyaya gelmediğine yeminler ediyordu. İnsanların sırf bu ineği görmek için atlarına atlayıp ta Volaçiska'dan oraya geldiklerini, ineğin tüm bölgede dillere destan olduğunu anlatıyordu. Sonunda önlerinde diz çöktü, dizlerine yapışıp bağırdı:

"Şu Yahudi kulunuzu öldürün isterseniz, ama ineğini almadan gitmeyin.''

Ortalığı öyle bir curcunaya verdi ki, aptala dönen başçavuşla aşçıbaşı en beyinsizin bile almaya yanaşmayacağı hayvancağızı alıp sahra mutfağının

oraya götürdüler. Ama iş bununla bitmedi; Yahudi parayı cebine attıktan sonra dolandırıldığını söyleyerek ağlamaya başladı. Böylesine müthiş bir ineği bu kadar ucuza satmak büyük enayilikti. Atalarının kulağına gitse kemikleri sızlardı.

Uzun bir süre söylendikten sonra birden toparlanıp evinin yolunu tuttu, karısıyla odada başbaşa kalınca da, “Elsa'm, bir tanem,” dedi, “bu askerler var ya, avanak bunlar, senin akıllı Nathan’cığınla başa çıkamazlar.”

Akıllı Nathan bir yana, inekle başa çıkmakta da büyük zorluklarla karşılaşıldı. Zaman zaman, hayvanın derisini yüzmek olanaksız gibi göründü. Birçok kez parçalamak zorunda kaldıkları derinin altından çelik teller gibi bükülmüş kaslar belirdi.

Bu arada bir yerden bir çuval patates buldular, hayvancağızın o kaslarıyla kemiklerini patateslerle birlikte pişirmek gibi umutsuz bir çabaya giriştiler. Sahra mutfağının hemen yakınındaki küçük bir mutfakta da aşçıbaşı iskeletten sıyırabildikleri et parçacıklarıyla subay yemeği pişirmeye çalışıyordu.

Bu akla zarar inek -bu tabiat harikasına inek denebilirse tabii- oradaki herkesin belleğine silinmez bir biçimde kazındı. Sonradan, Sokol çarpışmasından önce komutanlar askerlere ne zaman Liskovitse'deki ineği anımsatacak olsalar, 11. Bölük’ün erleri o saat süngü takıp düşmanın üstüne ürkünç böğürtüler çıkararak saldırırdı desek abartmış olmayız.

O kadar sefil bir inekti ki, etini kaynatıp bir çorba yapmak bile nerdeyse olanaksızdı. Et kaynadıkça kemiklere daha çok yapışıyor, bir türlü ayrılmıyordu kemiklerden; kırk yıl formaliteler âleminde otlamış, kursağına resmî belgelerden başka bir şey inmemiş bir bürokrat kadar katılaşmıştı.

Yemeğin ne zaman hazır olacağını ânında haber verebilmek için karargâhla mutfak arasında mekik dokuyan Şvayk, en sonunda Teğmen Lukaş’a açıklamadan edemedi:

“Komutanım, bu ineğin eti kayış gibi, birinin tepesine düşse kafasını yarar. Aşçı Pavliçek tadına bakayım derken ön dişini kırdı, Balon’un da azıdişi gitti.”

Balon, somurtuk bir suratla Teğmen Lukaş’a yaklaştı, “Lourdes Şarkısı” risalesinden koparılmış bir sayfaya sarılı kırık dişini uzattı:

“Affınıza sığınıyorum Komutanım, elimden geleni yaptım. O iblisin etini subaylarımız yiyebilir mi, şöyle birkaç biftek çıkar mı, bir bakayım dedim, dişimden oldum.”

O sırada Teğmen Dub’un pencerenin önündeki koltuktan güçlükle doğrulduğu görüldü; sıhhiye arabasıyla bitkin bir durumda oraya getirilmişti.

Umarsız bir sesle, “Lütfen gürültü etmeyin,” dedi. “Hastayım!”

Sonra yeniden, tahtakurusu yumurtalarından geçilmeyen eski koltuğa gömüldü.

Perişan bir sesle, “Yorgunum,” dedi. “Hastayım, geberiyorum. Lütfen yanımda kırık dişten falan söz etmeyin. Adresim: Smiçov, Kralovska 18. Yarına çıkmazsam, aman aileme verin, söyleyin üzülmesinler, oğullarıyla gurur duysunlar. Mezar taşıma, savaştan önce İmparatorluk ve Kraliyet lisesinde öğretmen olduğumu yazmayı sakın unutmayın.”

Sözlerini bitirir bitirmez hafifçe horlayarak uykuya daldığı için, Şvayk’ın okuduğu ağıtı duyamadı:

Sen ki Yüce Tanrım, kurtardın Kutsal Meryem’in ruhunu,
Bağışla tüm günahlarımı, göster bana Cennet’in yolunu.

Sonunda, Vanyek, muhteşem ineğin subay mutfağında en azından iki saat daha pişirilmesi gerektiğini belirtti. O lanet etten biftek çıkması söz konusu bile değildi, gulaşla yetinmek zorundaydılar.

Yemek borusu çalınana kadar askerin kısa bir uyku çekmesi kararlaştırıldı; akşam yemeği ancak sabaha hazır olacaktı.

Vanyek bir yerlerden bulup papazın yemek odasına serdiği samanların üstüne uzandı, sinirli sinirli bıyığını burdu ve eski bir sedirde yatmakta olan Teğmen Lukaş’a sessizce, “İnanın Komutanım,” dedi, “savaş başlayalı beri böyle inek görmedim...”

Kodunski ise mutfakta oturmuş, bir kilise mumunun ölgün ışığında eve mektup üstüne mektup yazıyordu:

Sevgili karıcığım, benim güzel Bojenka'm,

Geceleyin oturmuş seni düşünüyorum, bir tanem. Aklımdan çıkmıyorsun. Umarım, sen de yanındaki boş yatağa bakıp beni düşünüyorsundur. Aklıma türlü türlü şeyler geldiği için bağışla beni. Sen de çok iyi biliyorsun ki,

savaşın en başından beri asker ocağındayım ve yaralanarak evlerine dönen ya da izne giden can yoldaşlarımdan olmadık haberler alıyorum. Memleketine döndüğünde karısını adi bir zamparanın koynunda yakalayan askerlerin sayısı hiç de az değil. Canım Bojenka'm, inan, sana bu mektubu yazarken yüreğim yanıyor. Kim bilir, belki de böyle şeyler yazmamalıyım; ama bir gün, hatırlıyor musun, tanıdığın ilk erkeğin ben olmadığımı, benden önce Mikulaşska Caddesinde oturan Bay Kraus'la yattığını anlatmıştın bana. Şimdi, gece vakti, o rezil herifin kapına dayanıp sana askıntı olabileceğini düşündükçe deliye dönüyorum, iki gözüm. Kulağıma böyle bir şey gelirse, hiç durmam firar ederim, oraya gelir boğazlarım şerefsizi. Sana böyle şeyler yazmamak için uzun zamandır tutuyordum kendimi, ama artık dayanamıyorum. O adinin sana bir kere daha halleneceğini düşündükçe yüreğim taş kesiyor. Bana bak, namusuma leke süren bir orospunun kıçına tekmeyi vuracağımı bilesin. Sevgili Bojenka, kabalık ettiğim için beni bağışla, fakat hakkında kötü bir şey duyarsam affetmem, yakarım; hapislerde çürümeyi göze alır, ikinizin de beynini dağıtırım. Gözlerinden öpüyorum. Annemle babama hürmetler.

Bir tanecik Tonuş'un

Hamiş: Benim soyadımı taşıdığını sakın unutma!

Kodunski, sahra postası için mektup stokluyordu sanki:

Pek sevgili Bojenka'cığım,

Bu satırları okurken, bil ki biz büyük bir çarpışmayı geride bıraktık ve savaşta büyük bir üstünlük kazandık. Bu arada on kadar düşman uçağı düşürdük ve burnunun üstünde koca bir siğil olan bir generali esir aldık. Çarpışmanın ortasında şarapneller tepemizde patlarken hep seni düşünüyordum, gözümün nuru; güzel Bojenka'm şimdi ne yapıyordur, nasıldır acaba diyordum kendi kendime. O birahanede amma eğlenmiştik, hatırlıyor musun; beni eve kadar nasıl taşıdığını, o yüzden ertesi gün kolunun nasıl ağrıdığını unutmuş değilim. Mektubuma burada son vermek zorundayım, birazdan gene yollara düşüyoruz. Umarım beni aldatmıyorsundur, yoksa başına gelecekleri sen benden daha iyi bilirsin.

Evet, artık hareket ediyoruz. Canım Bojenka çığım, sana binlerce öpücük gönderiyorum. Hiç merak etme, yakında her şey yoluna girecek.

Seni deliler gibi seven Tonuş

Başı önüne düşmeye başladı ve çok geçmeden masanın başında uykuya daldı.

Papazı uyku tutmamıştı, evin içinde oradan oraya yürüyüp duruyordu. Mutfağa girdi, Kodunski'nin uyuduğu masada boşu boşuna yanmakta olan mumu söndürdü.

Yemek odasında Teğmen Dub dışında kimse uyumuyordu. Vanyek, Sanok'taki tugay karargâhtan gelen yeni emirleri dikkatle incelerken, ordu cepheye yaklaştıkça tayınların azaltıldığını fark etti. Hele, çorbaya safran ve zencefil koymanın yasaklandığını okuyunca kendini gülmekten alamadı. Emre sonradan iliştirilmiş bir talimatta ise, sahra mutfaklarındaki tüm kemiklerin toplanıp tümen deposuna gönderilmesi gerektiği yazıyordu. Ne ki, talimatın pek de açık olduğunu söylenemezdi; hangi kemiklerin gönderileceğini anlamak mümkün değildi: Boğazlanan insanların kemikleri mi, boğazlanan hayvanların kemikleri mi?

Teğmen Lukaş, sıkıntıdan esneyerek, "Baksana, Şvayk," dedi, "yemeğe daha çok var, bir hikâye anlatsana bana."

"Aman efendim," diye karşılık verdi Şvayk, "bizim yemek olana kadar Çek tarihini anlatabilirim size, hem de otuz iki kısım tekmili birden. Ama keyfiniz bilir, dilerseniz çok daha kısa bir hikâye de anlatabilirim Sedlçani' deki postane müdürünün karısının hikâyesini; kocası ölünce postanenin başına geçmişti. Geçende sahra postasından söz açılınca pat diye o kadın geldi aklıma. Şimdi ne ilgisi var diyeceksiniz."

Teğmen Lukaş, yattığı yerden, "Ulan Şvayk," dedi, "gene abuk sabuk bir şey anlatacaksın galiba."

"Haklısınız Komutanım. Gerçekten de saçma sapan bir hikâye. Laf ola torba dola işte, nereden aklıma geldi ben de bilmiyorum. Doğuştan salaklığımdan olsa gerek; ya da ne bileyim, belki de gençlik anılarım depreşmiştir. Bilmez misiniz Komutanım, çeşit çeşit insan var bu dünyada. Bizim Aşçı Yurayda doğru söylemişti; Bruck'ta kafayı bulup hendeğe yuvarlanmıştı da bağırıp duruyordu oradan: 'İnsanoğlu gerçeği öğrenmeye

yazgılıdır, tüm evreni ruhuyla uyum içinde yönetebilir, kendini sürekli eğitip geliştirebilir, giderek daha anlayışlı, daha sevgi dolu bir dünyanın basamaklarını tırmanabilir!’ Çekip çıkarmaya çalışanları tırmalayıp ısırıyordu. Meğer evinde sanırmış kendini. Sonunda ne halt edersen et deyip bıraktık, bu sefer de kurtarın beni buradan diye yalvar yakar oldu.”

Teğmen Lukaş, çaresizlikten deliye dönerek, “İyi de, postacının karısına ne oldu?” diye bağırdı.

“Çok iyi bir kadındı, Komutanım, yalnız biraz cadıydı. Postaneyi çok iyi yönetirdi, ama bir kusuru vardı. Herkesin kendisine kötülük etmeye çalıştığına, herkesin kendisine bir garezi olduğuna takmıştı kafayı. Akşam paydosundan sonra oturur, birtakım adamlar hakkında şikâyet mektupları yazardı. Bir sabah erkenden kalkmış, ormana mantar toplamaya gidiyormuş. Tam okulun önünden geçerken birden öğretmenin de kalkmış olduğunu fark etmiş. Adam selam vermiş, sabahın o saatinde nereye gittiğini sormuş. Kadın mantar toplamaya gittiğini söyleyince, öğretmen, ‘E hadi ben de geleyim bari,’ demiş. Salak karı da adamın niyetinin bozuk olduğunu sanmış, biraz sonra öğretmenin gerçekten arkasından geldiğini görünce de korkup kaçmış. Sonracığıma, bu rezil kadın yememiş içmemiş, okula bir şikâyet mektubu yazıp adamcağızın kendisine tecavüz etmeye kalkıştığını söylemiş. Tabii öğretmeni disiplin kuruluna çıkarmışlar, ama bir rezalet çıkmasını önlemek için müfettiş bey duruma bizzat el koymuş. Doğruca jandarma komutanına gidip öğretmenin böyle bir şey yapıp yapamayacağını sormuş. Jandarma komutanı, elindeki belgelere göz attıktan sonra, ‘Yok, böyle bir şey yapabileceğini hiç sanmam,’ demiş. ‘Bir ara papaz bu öğretmeni yeğenine yeşillenmekle suçlamıştı da, adam bölge hekimine gidip altı yaşından beri iktidarsız olduğuna dair rapor almıştı. Meğer altı yaşındayken samanlığın çatısından saman arabasının üstüne düşmüşmüş, arabanın oku iki bacağının arasına girince erkekliğinden olmuş. Sonradan, yeğenini düdükleyenin papazın kendisi olduğu ortaya çıktı ya, o da ayrı bir rezillik.’ Bunun üzerine, alçak karı kapı kapı dolaşıp jandarma komutanı, bölge hekimi ve müfettişin öğretmenden rüşvet aldıklarını söylemeye başlamış. Onların da eli armut toplamıyor ya, cadıyı hep birlikte mahkemeye vermişler. Mahkeme, cadalozu suçlu bulunca, o da aklî dengesinin yerinde olup olmadığının incelenmesini istemiş. Karıyı muayene eden adli tıp uzmanları, biraz geri zekâlı olmakla birlikte her türlü devlet memuriyetini yapabileceği sonucuna varmışlar.”

Teğmen Lukaş bağırdı:

"Yeter be! Şimdi bir şey diyecektim ama, yemeğimi zehir etmek istemiyorum!"

Şvayk, "Komutanım," dedi, "saçma sapan bir hikâye anlatacağım diye uyarmıştım sizi ama."

Teğmen Lukaş artık çaresizdi: "Sende doğru dürüst bir hikâye anlatacak akıl yok ki zaten!"

Şvayk, yatıştırıcı ve inandırıcı bir sesle, "Ama Komutanım," dedi, "herkes akıllı olacak diye bir kanun da yok. Hayatta aptallara da ihtiyaç var, herkes akıl küpü olsaydı bu dünyada sağduyudan geçilmez olurdu ki, o zaman da hepimiz deli çıkardık valla. Mesela, Komutanım, herkesin doğa yasalarını bildiğini, herkesin gökcisimlerinin uzaklıklarını ölçebildiğini düşünebiliyor musunuz, canımıza okunurdu! Bizim Kupa Meyhanesi'ne gelen Çapek adında bir adam vardı, hepimizi zıvanadan çıkarırdı. Herif meyhanede güzel güzel otururken birden kalkar dışarı çıkar, gökteki yıldızlara bakıp geri döner, karşısına ilk çıkana, 'Bu gece Jüpiter ışıl ışıl,' derdi. 'Ama sen, cahil herif, elifi görsen mertek sanırsın, enayi dümbeleği! Dünyadan haberin yok senin, o kadar uzaklara nasıl aklın ersin! Seni bir topa koyup mermi hızıyla göğe fırlatsalar, milyonlarca yıl sonra varırsın oraya, kaz yumurtası!' Bazen hakareti o kadar ileri götürürdü ki, herifçioğlunu mermi hızıyla olmasa da bizim saatte on kilometreyle giden tramvayların hızıyla kapının önüne fırlatırlardı. Ya da mesela karıncalar, Komutanım..."

Teğmen Lukaş, yattığı yerden doğrulup ellerini dua eder gibi bitiştirdi:

"Bazen düşünüyorum da Şvayk, seninle sohbet ettiğime şaşıyorum. O kadar zamandır tanıyorum oysa seni..." Şvayk başıyla doğruladı:

"Alışkanlıktan başka bir şey değil, Komutanım. Onca zamandır tanıyoruz birbirimizi, onca badire atlattık beraberce. Başımızdan neler geçti, ne belalar geldi başımıza, talihin cilvesi işte, Komutanım. Ben Tanrı yazısı diyorum buna. İmparator Hazretleri neylerse güzel eyler; bu savaşı çıkarmasaydı, biz nereden tanışacaktık ki! Bazen size hizmet etmekten büyük bir mutluluk duyduğumu itiraf etmeliyim. Daha acıkmadınız mı, Teğmenim?"

Bu arada sedire yeniden uzanmış olan Teğmen, Şvayk'ın son sorusunun bu içler acısı sohbetten sonra ilaç gibi geldiğini söyledikten sonra, gidip yemeğin ne durumda olduğunu öğrenmesini istedi. Şvayk kaybolsa da ben

de kafamı dinlesem, diye geçirdi içinden; Şvayk'ın zevzekliği, onu Sanok'tan oraya kadar yaptıkları yürüyüşten daha çok yormuştu. Biraz kestirmek istiyordu, ama ne mümkün.

"Bu tahtakuruları da başımıza bela, Komutanım. Papazların tahtakurusu besledikleri söylenir. Papazların evlerinde tahtakuruları cirit atar. Horni Stodulki'de Zamastil adında bir papaz vardı, bu lanet böcekler hakkında koskoca bir kitap yazmıştı. Vaaz verirken bile tahtakuruları gezinirdi üstünde."

"Sana ne dedim Şvayk? Hadi bakalım, doğru mutfağa."

Şvayk dışarı çıktı; bir köşeden ortaya çıkan Balon da ayaklarının ucuna basarak onu izledi...

Sabah Liskovitse'den Stara Sol ve Sambor'a doğru yola çıktıklarında, hâlâ doğru dürüst pişmemiş olan sefil inek de sahra mutfağında onlara eşlik etmekteydi. İneği yolda iyice pişirdikten sonra yarı yolda mola verip yemeye karar verdiler.

Askerlerin yolda içmeleri için koyu, sade bir kahve yapıldı.

Kendini bir gün öncekinden de kötü hissettiği için Teğmen Dub'u gene sıhhiye arabasıyla taşıdılar. En büyük eziyeti, sürekli olarak arabanın yanında koşmak zorunda kalan emir eri Kunert çekti. Teğmen Dub, zavallı Kunert'e durmadan bağırarak bir gün önce kendisiyle yeterince ilgilenmediğini, gidecekleri yere vardıklarında hesabını göreceğini söylüyor, ikide bir su istiyor, su içince de kusuyordu.

Arabanın içinden, "Kimsiniz ulan siz, ne gülüyorsunuz, açıkta bir şey mi gördünüz?" diye bağırıyordu çevresindekilere. "Gösteririm ben size. Siz benimle dalga geçecek adam mısınız ulan! Yakında görürsünüz gününüzü!" Teğmen Lukaş atının sırtındaydı, Şvayk ise hemen yanı başında keklik gibi sekerek ilerliyordu; gören, düşmanla bir an önce göğüs göğüse gelmek için sabırsızlandığını sanırdı. Bu arada susmak bilmiyordu:

"Farkında mısınız, Komutanım,'bizim askerlerin bazıları ne kadar çelimsiz? Sırtlarındaki yük otuz kiloyu geçmediği halde belleri bükülüyor. Toprağı bol olsun, bizim bir Teğmen Bukanek vardı, böyle durumlarda öyle bir konuşma yapardı ki, milletin aklı başına gelirdi. Zavallı drahoma yüzünden vurmuştu kendini. Müstakbel kayınpederinden aldığı drahomayı karılara yedirdi. Ardından başka bir kız buldu, onun babasından kaptığı drahomayı da kumarda yedi bitirdi. Üçüncü müstakbel kayınpederinden

gelen drahomayı ise bir Arap aygırına yatırayım dedi, ama safkan çıkmadı hayvan...”

Teğmen Lukaş, atından aşağı atladığı gibi, “Kendine gel Şvayk,” dedi. “Dördüncü drahomayı da anlatırsan yerle yeksan ederim seni.”

Tam yeniden atının sırtına atlamıştı ki Şvayk’tan yanıt geldi:

“Komutanım, dördüncü drahomadan söz etmem mümkün değil, çünkü Teğmen Bukanek üçüncü drahomanın da altından girip üstünden çıktıktan sonra vurdu kendini.”

Teğmen Lukaş, “Çok şükür!” demekten kendini alamadı.

Şvayk, “Asıl konumuzu unutmayalım,” diye devam etti. “Bendeniz, Teğmen Bukanek’in yürüyüş sırasında askerleri canlandırmak için yaptığı o konuşmaları yabana atmamak derim. Bir gün askerlerin bitkin düştüğünü görünce ‘mola' emri verdi, hepimizi tavuğun etrafına toplanan civcivler gibi çevresine topladı, başladı fırçalamaya: ‘Ulan somun pehlivanları, şu yerkabuğunun üstünde yürüdüğünüz için Tanrı’ya şükretmeksiniz, ama ne gezer! Sizin gibi sapı silikleri görünce midem bulanıyor! Sizi güneşte yürütmek aslında! Bu lanet gezegende altmış kilo çeken adam orada bin yedi yüz kilo çeker. O zaman görürdünüz ananızın örekesini, marsıvan eşekleri! Sırtınızda 280 kiloluk çantalarla, omzunuzda 150 kiloluk tüfeklerle yürüseydiniz dünyanın kaç bucak olduğunu anlardınız, bostan korkulukları! Haşatınız çıkar, diliniz bir karış dışarı sarkardı tavşan kovalamış tazılar gibi!’ Bizim bölükteki bahtsız bir öğretmen, Teğmen’in lafını kesme cesaretini gösterdi: ‘Özür dilerim, Komutanım, ama Güneş’te yürüyeceğimize Ay’da yürüsek daha iyi olmaz mı? Altmış kiloluk bir adam Ay’da sadece on üç kilo çekermiş. Eh, sırt çantalarımız da dört kiloya düşünce Ay’da çok daha rahat yürürdük, Teğmenim. Yürümek ne kelime, kanatlanıp süzülürdük havada.’ Rahmetli, ‘Hey Allahım, ulan ben seni ayağımın altına almaz mıyım şimdi!’ dedi. ‘Kaşınıyorsun sen anlaşılan, köpek soyu. Şimdi sana bir Dünya tokadı aşkedeceğim için ne kadar sevinsen azdır. Çünkü suratının ortasına bir Ay tokadı patlatırsam, o hafiflemiş çantanla kuş gibi uçar, Alp Dağları’nda bulursun kendini. Ama bir Güneş yumruğu çakarsam çenene, hayatın kayar, soluğu Afrika’da alırsın, hıyarağası!’ Sonunda öyle bir Dünya tokadı aşketti ki talihsiz öğretmene, yol boyunca hüngür hüngür ağladı adamcağız. Hem ağlıyor hem de söyleniyordu komutanım. İnsan onuru diye bir şey varmış, kimse kimseye hayvan muamelesi yapamazmış. Kışlaya vardığımızda Teğmen’in

şikâyeti üzerine öğretmene iki hafta hapis verdiler. Terhisine altı hafta kalmıştı, ama tezkeresini erken vermişler eline. Hapiste fukarayı çok kötü dövmüşler; eh, anlaşılan pek dayanıklı değilmiş, hastane falan derken öbür dünyayı boylamış.”

Teğmen Lukaş, “Hayret bir şey Şvayk,” dedi, “seni o kadar uyardığım halde hâlâ subaylardan aşağılayıcı bir dille söz ediyorsun.”

Şvayk, içtenlikle, “Yok, Komutanım,” dedi, “ne haddime! Ben sadece eskiden orduda insanların nasıl bela arandıklarını anlatmaya çalışıyordum. O sözünü ettiğim öğretmen kendini bir bok sandığı için, Teğmen’i milletin ortasında küçük düşürmeye kalkmıştı. Eh, Teğmen de yemedi tabii, tokadı patlattı suratına. Eminim, herkes oh olsun demiştir içinden. Kimse dönüp bakmadı bile. Hele o ‘dünya tokadı' esprisine resmen bayılmışlardı. ‘Durumu kurtarmak' diye buna derler işte. Birden parlak bir fikir bulacaksın, durumu kurtaracaksın. Komutanım, yıllar önce Prag'daki Karmelit manastırının tam karşısında kuş ve tavşan satılan bir dükkân vardı. Dükkânın sahibi Bay Yenom, Bilek adında bir mücellitin kızıyla çıkar gibi olmuştu. Bu ilişkiye fena halde bozulan Bay Bilek bir akşam meyhanenin ortasında, ‘Bu Yenom denen herif gelip benden kızımı istemeye kalkmasın,' demişti, ‘bir çakarım, dünyasını şaşar, kendini merdivenlerin dibinde bulur.’ Her neyse, Bay Yenom bu laflara aldırış etmiyor, cesaret gelsin diye kafayı çekip Bay Bilek’i ziyarete gidiyor. Bay Bilek, konuğunu elinde bir mücellit bıçağıyla karşılıyor, satır gibi bir şey. Önce bağırıp çağırıyor, demediğini bırakmıyor, sonra tam ne istediğini soracakken Bay Yenom öyle büyük bir gümbürtüyle osuruyor ki, holdeki babadan kalma duvar saatinin sarkacı neye uğradığını şaşırıp duruyor. îşte o anda hiç beklenmedik bir şey oluyor, Bay Bilek basıyor kahkahayı, konuğunun elini sıkıp içeri buyur ediyor: ‘Hoş geldiniz safalar getirdiniz, Bay Yenom, oturun lütfen, donunuza kaçırmadıysanız tabii. Gördüğünüz gibi o kadar da kötü bir adam değilim ben. Evet, canınıza okuyacağımı söylemiştim açıkçası, ama şimdi görüyorum ki cana yakın bir beyefendisiniz. Ömür adamsınız doğrusu! Ciltçilik yaptığım için okumadığım roman, okumadığım hikâye kalmamıştır, ama kendisini böyle takdim eden bir damat adayına hiçbir kitapta rastlamadığımı itiraf etmeliyim.’ Civataları gevşeyen Bay Bilek kasıklarını tuta tuta gülerken, ‘Sanki beşikten tanıyoruz birbirimizi,’ diyor. ‘Kendimi size o kadar yakın hissettim ki kırk yıllık dostuz sanki.’ Bay Yenom’a bir puro uzatıyor, karşıki meyhaneden bira ve sosis getirtiyor,

karısını çağırıp damat adayıyla tanıştırıyor, o muhteşem osuruğu en ince ayrıntısına kadar ballandıra ballandıra anlatıyor. Ne ki, bu hikâyeden hiç hoşlanmayan kadın bizimkine kötü kötü bakıp çıkıyor gidiyor odadan. Bu sefer Bay Bilek kızını çağırıp, ‘Bu bey,’ diyor, ‘seni istemeye gelmiş.’ Gelgelelim, o saat ağlamaya başlayan kızcağız Bay Yenom’u doğru dürüst tanımadığını, tanımak da istemediğini söylüyor. Eh, Bay Yenom da ne yapsın, sosislerini yiyip birasını içtikten sonra çıkıp gidiyor. Gel gör ki, iş bununla bitmiyor, Bay Bilek meyhanede her şeyi bir bir anlatınca Bay Yenom el âleme rezil oluyor, çok geçmeden mahallede ‘osurukçu’ya çıkıyor bizimkinin adı; ‘Osurukçu Yenom’ aşağı, ‘Osurukçu Yenom’ yukarı. Yenom’un, tam Bay Bilek’ten dayak yiyecekken osuruğu koyvererek ‘durumu kurtarma’ konusunda gösterdiği beceri dillere destan oluyor.”

Şvayk’ın ağzının kaytanını çekmek mümkün değildi: “Komutanım, başınızı ağrıtıyorum ama, insan hayatının beş paralık kıymeti yok şu dünyada. Savaştan önce Hubiçka adında bir komiser vardı, sık sık bizim Kupa Meyhanesine uğrardı. Bir de kafası gözü patlayanları, araba altında kalanları, intihar edenleri yazan bir gazeteci vardı, o da meyhanenin müdavimlerindendi. Sohbeti yerinde bir beydi, gazeteden çok karakolda geçirirdi vaktini. Bir gün Komiser Hubiçka’yı zilzurna sarhoş ediyor, meyhanenin mutfağında elbiselerini değiştiriyorlar, komiser gazetecinin sivillerini giyiyor, gazeteci de komiser oluyor. Gazeteci dostumuz, tabancanın seri numarasını örtüp gizledikten sonra başlıyor Prag kaldırımlarında kurum kurum kurularak devriye gezmeye. Gece vakti, eski Venseslas Hapishanesinin arkasındaki Reslova Caddesinde, kürk mantolu yaşlıca bir hanımefendiyle kol kola yürüyen silindir şapkalı, kürk paltolu yaşlıca bir beyefendiye rastlıyor. Adamla kadın, hiç konuşmadan yürüyorlar, belli ki evlerine gidiyorlar. Bizimki adamcağıza yanaşıp, ‘Gecenin bu saatinde şamata etmeyin, soluğu karakolda alırsınız!’ diye bağırıyor. Şimdi, komutanım, zavallıların nasıl şaşırdıklarını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Bir yanlışlık olması gerektiğini, vali konağındaki bir davetten döndüklerini açıklamaya çalışıyorlarsa da boşuna. Ulusal Tiyatro’nun oraya kadar arabalarıyla gelmişler, orada inip biraz temiz hava almak için evlerine kadar yürümeye karar vermişler. Zaten yakınlarda oturuyorlarmış, adam vilayette başmüfettişmiş, yanındaki hanım da eşiymiş. Komiser kılığındaki gazeteci, oralı değil. ‘Sen beni enayi mi sandın?’ diyor. ‘Sokaklarda serserilik etmeye utanmıyor musun, bir de

vilayette başmüfettiş olduğunu söylüyorsun. Ne zamandır izliyorum, bastonunla dükkânların kepenklerine vurup duruyorsun. Üstelik eşim dediğin bu kadın da yardım ediyor sana.’ ‘Ama sayın komiserim, gördüğünüz gibi bastonum falan yok benim. Başka biriyle karıştırıyor olmalısınız.’ ‘Hadi oradan,’ diyor bizim gazeteci, ‘bana mı yutturacaksın? Bastonunu az önce meyhanelere kızarmış patatesle kestane kebabı satan yaşlı kadının kafasında kırdığını gözlerimle gördüm!’ Polis kılığındaki gazetecinin bu sözleri üstüne başmüfettişin karısı ağlamaklı oluyor. Başmüfettiş ise zıvanadan çıkıp, ‘Küstahlık ediyorsunuz ama!’ deyince, bizimki adamcağızı kolundan tuttuğu gibi, Salmova Caddesi’ndeki karakola bağlı devriyeye teslim edip karakola götürmelerini söylüyor. ‘Ben,’ diyor, ‘Svati Yindrjiç’teki karakoldanım, resmî bir görevle Vinoradi’ye gidiyorum. Bunları kavga çıkarıp mahallenin huzurunu bozdukları için yakaladım. Memura hakaret de var tabii işin içinde. Siz götürün bunları, ben de işimi bitirip bir saate kadar orada olurum.’ Böylece zavallıcıklar kendilerini karakolda buluyorlar. Bizim sahte komisere gelince doğruca Kupa Meyhanesi’ne atıyor kapağı, hâlâ kendine gelememiş olan Komiser Hubiçka’yı uyandırıyor, olup biteni anlattıktan sonra soruşturma açılabileceğini, çenesini tutmazsa...”

Artık sabrı taşmakta olan Teğmen Lukaş, atını tırısa kaldırırken, “Komiser çenesini tuttu mu, tutmadı mı bilmiyorum ama, senin gene çenen düştü Şvayk,” dedi. “Bıraksam, kim bilir daha ne cevherler yumurtlayacaksın!” Şvayk, teğmenin ardından, “Komutanım,” diye seslendi, “hikâyenin sonunu merak etmiyor musunuz?” Teğmen Lukaş atını topuklayıp gözden kayboldu. Teğmen Dub artık iyice kendine gelmiş olmalı ki, sıhhiye arabasından inip milleti çevresine toplamış, her zamanki ipe sapa gelmez nutuklarından birini çekiyordu. Birbiri ardı sıra yumurtladığı vecizeler bitmek tükenmek bilmiyor, sırtlarındaki çantalar ve tüfeklerden daha büyük bir ağırlıkla üstüne çöküyordu askerciklerin.

“Askerlerin subaylarına olan sevgisi, akıl almaz özverileri olanaklı kılar. Ama asıl demek istediğim şu ki, bu sevgi askerin içinde yoksa zorla yaratılmalıdır. Böyle zorunlu sevgiler sivil yaşamda da yok mudur? Vardır. Örneğin, öğrencilerin öğretmenlere duyduğu sevgi. Ama okul biter bitmez, bu sevgiden eser kalmaz. Oysa orduda tam tersi söz konusudur; askerlerin subaylara olan sevgisinin azalmasına asla izin verilmemelidir. O sevgidir

askeri üstüne bağlayan. Öyle rastgele bir sevgi değildir bu; hamurunda saygı, korku ve disiplin vardır.”

Teğmen Dub konuşurken, Şvayk solunda yürüyüp duruyor, gözlerini ondan ayırmıyordu.

İlk başta Şvayk’ı fark etmeyen Teğmen Dub konuşmasını sürdürdü:

“Bu disiplin ve itaat yükümlülüğü, başka bir deyişle askerin subaya duyduğu sevgi son derece yalındır, çünkü subayla asker arasındaki ilişkinin hilesi hurdası yoktur: Biri emreder, öbürü de emre itaat eder. Askerlik bilimiyle ilgili kitaplarda, yalınlık ve açıksözlülüğün her askerde bulunması gereken erdemler olduğunu yazar. Çünkü asker, istese de istemese de, üstünü sevmek zorundadır; subay, her erin gözünde güçlü ve kusursuz iradenin en yüce, en yetkin, en somut örneği olmalıdır.”

İşte tam o sırada, Şvayk’ın gözlerinin üzerinde olduğunu fark ederek önlenemez bir tedirginliğe kapıldı. Birden, lafını toparlayamadığını anlayarak Şvayk’a bağırdı: “Öyle dik dik ne bakıyorsun bana?”

“Emrinizi harfiyen yerine getiriyorum, Komutanım. ‘Ben konuşurken gözlerini dudaklarımdan ayırmayacaksın,’ dememiş miydiniz? İyi bir asker komutanının emirlerini aynen yerine getirmeli, bir an bile aklından çıkarmamalıdır.”

Teğmen Dub top gibi gürledi:

“Çevir kafanı ulan! Öyle bön bön bakıp durma suratıma, salak herif! Hiç hoşlanmam böyle soytarılıklardan! Almayayım ayağımın altına...”

Bu sefer Şvayk başını öbür yana çevirip Teğmen’in yanında sert adımlarla yürümeye devam edince Teğmen Dub bağırdı:

“Ben konuşurken nereye bakıyorsun ulan?”

“Komutanım, siz emrettiniz, ben de başımı öbür tarafa çevirdim.”

Teğmen Dub, derin bir iç çekerek, “Tanrım, sen bana sabır ver,” dedi. “Ulan Şvayk, sen ne musibet adamsın be! Şimdi önüne bak ve düşün bakalım, bu dünyada senden hebennakası var mı?”

Şvayk, önüne bakarak, “Komutanım, buna cevap vermeyeceğim,” dedi.

Teğmen Dub, “Bu ne cesaret!” diye kükredi. “Benimle böyle konuşamazsın! Ne demek istiyorsun?”

“Affedersiniz, Komutanım, ama ben sadece sizin emrinize uyuyorum. Hani bir istasyonda beni azarlamıştınız, hatırlamadınız mı Komutanım, size asla karşılık vermememi emretmiştiniz.”

Teğmen Dub, sırıtarak, “Demek benden korkuyorsun,” dedi. “Ama beni daha tanımadın. Karşımda dizlerinin bağı çözülen ilk sen değilsin! Ne fırlamaları yola getirdim ben, onun iyisi mi kapa çeneni, geç arkaya, gözüm görmesin seni!”

Şvayk usulca geri çekildi, olanca sakinliğiyle sıhhiye arabasına kuruldu, ilk mola yerine kadar arabayla gitti, tik konakladıkları yerde askerlere sefil ineğin eti ve kemiğinden yapılmış çorba dağıtıldı.

Şvayk, “Bu ineği en az iki hafta sirkeye yatırmak gerekirdi,” dedi. “Ya da onu satın alan herifi.”

Tugaydan 11. Bölük’e yeni bir emir getiren atlı ulak, rotanın değiştiğini, Felsztyn yönünde ilerleneceğini bildirdi. Voyalitse ve Sambor’dan vazgeçilmişti, Poznan’dan gelen iki alay oraya yerleştiğinden bölüğün orada konaklamasına olanak kalmamıştı.

Hemen yeni düzenlemelere girişen Teğmen Lukaş Vanyek ile Şvayk’ı geceleyin Felsztyn’de konaklayacak bir yer bulmakla görevlendirdi.

“Sakın yolda gene bir halt karıştırma,” diye uyardı Şvayk’ı. “En önemlisi de, sivil halka kötü davranayım deme. Anlaşıldı mı?”

“Emredersiniz Komutanım. Elimden geleni ardıma komam Komutanım. Ama sabaha karşı dalar gibi olduğumda korkunç bir rüya gördüğümü de söylemek isterim, efendim. Oturduğum evdeki çamaşır teknesinin dibi çatlamış, bütün gece su sızdırmış, alt kattaki ev sahibinin tavanını mahvetmiş. Herifçioğlu ertesi sabah beni kapının önüne koyuyor. İnanır mısınız Komutanım, gerçek hayatta da böyle bir olay olmuştu, viyadüğün ardındaki Karlin’de...”

“Yeter, Şvayk! Kes saçmalamayı da Vanyek’le birlikte şu haritaya bak, nereden gideceğinizi doğru dürüst anlayın. Şurada gördükleriniz köyler. Şu köy var ya, oradan sağa, nehre doğru gideceksiniz, sonra en yakın köye varana kadar nehri izleyeceksiniz. O köye geldiniz mi, nehre karışan ilk çay sağınızda kalır, işte oradan kuzeye doğru bir patika çıkar. O patikadan ayrılmayın, yolunuzu şaşırmadan Felsztyn’e varırsınız. Anladınız, değil mi? Umarım unutmazsınız.”

Şvayk, Vanyek’le birlikte yola koyuldu.

Öğleyi biraz geçmişti. Toprak sıcaktan yanıyor, cesetlerin üst üste yığıldığı çukurlardan dayanılmaz bir koku yükseliyordu. Przemisl’e ilerlenirken meydana gelen çarpışmalarda yüzlerce askerin mitralyözlerle biçildiği bölgeye gelmişlerdi. Top ateşi nehir boyunca uzanan çalılıkların

büyük bölümünü yok etmişti. Yamaçlarda ağaçların yerinde yeller esiyor, siperlerin çevresinde kopmuş kollar ve bacaklardan geçilmiyordu.

Şvayk, suskunluğu bozmak için, “Buraların manzarası Prag’a pek benzemiyor,” dedi.

Vanyek, “Bizim oralarda hasat çoktan kalkmıştır,” dedi. “Kralupi’de erken kaldırırlar ekini.”

Şvayk, az sonra, “Savaştan sonra buradan iyi ekin devşirilir,” dedi. “Kemik tozu almaları gerekmeyecek. Koca bir alayın tarlalarında çürüyüp toprağa karışması, çiftçilerin çok işine yarayacak. Umarım, köylüler tufaya gelip şu askerciklerin kemiklerini kemik kömürü[160] yapsınlar diye şeker fabrikalarına satmazlar. Karlin’deki kışlada Holub adında bir teğmen vardı. Öyle bilgili bir adamdı ki, bölükteki herkes onu enayinin teki olarak görürdü. Çelebiliği yüzünden erlere sövüp saymayı bir türlü beceremez, her şeye bilimsel açıdan yaklaşırdı. Bir gün askerler Teğmen Holub’a gidip dağıtılan tayının yenecek gibi olmadığını söylediler. Onun yerinde başka bir subay olsa bunu bir küstahlık olarak görür, küplere binerdi. Ama bizimki öyle yapmadı; ne kızıp öfkelendi, ne de sütübozuklar, köpek soyları diye küfretti, kimseye sille tokat girişmedi. Erleri çevresine toplayıp dostça bir sesle, Askerlerim,’ dedi, ‘her şeyden önce belirtmek isterim ki, kışlanın tütsülenmiş yılanbalığı, sardalye, türlü türlü sandviçler bulabileceğiniz bir mezeci dükkânı olmadığını bilmeniz gerekir. Her asker dağıtılan tayını sesini çıkarmadan yemek zorunda olduğunu bilecek kadar akıllı olmalıdır. Önünüze konulan ekmeğe burun kıvırıp kara çalmak bu ordunun askerine yakışmaz. Askerlerim, diyelim savaş çıktı, çarpışmada öldünüz. Ölmeden önce yediğiniz ekmeğin cinsi gömüleceğiniz toprağın umurunda değildir. Toprak Ana sizi önce bir güzel çürütür, sonra da postallarınızla birlikte yutar, gövdeye indirir. Bu dünyada hiçbir şey tümden yok olmaz. Sizin kalıntılarınızdan yeni ekinler göğerecek, o ekinlerden yeni askerlere yeni tayınlar çıkarılacak. Belki o yeni askerler de tıpkı sizler gibi tayınlardan yakınacaklar, hoşgörüsüz bir subaya rastlayınca da hapsi boylayacaklar, sittinsene çıkamayacaklar oradan. Şimdi, askerlerim, size her şeyi tatlı dille açıkladığımı sanıyorum; son kez söylüyorum, bir daha bana gelip tayınlardan şikâyet eden kendini hücrede bulur; yeniden gün yüzü görür mü, görmez mi, bilmem.’ Teğmen’in konuşmasındaki inceliklere fena halde içerleyen askerler, birbirlerine bakıp, ‘Küfür etseydi daha iyiydi,’ dediler.

Sonra bir gün, bölüktekiler beni sözcü seçip teğmene gönderdiler; ona kendisini çok sevdiklerini, ama küfürün sunturlusu olmayınca askerliğin tadının çıkmadığını söylememi istiyorlardı. Ben de doğruca herifin evine gittim, o kibarlıklarını bırakmasını söyledim. Dedim ki: ‘Asker ocağı er yatağıdır, subay dediğin askere aman tanımaz. Asker her gün aşağılanmaya, hakaret görmeye alışmış bir kere. Sövüp saymayan subaya saygı duymuyorlar.’ İlkin kendini savunmaya kalkıştı, artık akıl çağında yaşadığımızdan, sopa devrinin geçtiğinden dem vuracak oldu; ama ben dayatınca daha fazla dayanamadı, suratıma bir tokat, kıçıma bir tekme, kapının önünde buldum kendimi. Görüşmemin sonuçlarını öğrendiklerinde bölüktekiler sevinçten havaya uçtular. Ama daha bir gün geçmeden Teğmen Holub bir çuval inciri berbat etti. İçtimada yanıma gelip herkesin önünde, ‘Şvayk, kusura bakma,’ dedi. ‘Dün kendimi kaybettim, kabalık ettim sana. Al sana bir gulden, git bir güzel kafayı çek, bir kadeh de benim için iç. Subay dediğin, askerlere nasıl davranacağını bilmeli.’”

Şvayk, çevresine bakındıktan sonra, “Galiba yanlış yoldayız,” dedi. “Aslında Teğmen çok güzel tarif etmişti. Önce yokuş tırmanacak, sonra aşağı inecektik, önce sola, sonra sağa sapacak, sonra bir daha sağa sapacaktık, ardından sola... Oysa biz dümdüz gidip duruyoruz. Belki de lafa daldık, kaptırdık gidiyoruz, ne bileyim ben. Şimdi bak, görüyorsun değil mi, Felsztyn’e gitmemiz için iki yol var önümüzde. Bana sorarsan, soldan gidelim.”

İki kişi yol ayrımına gelmeyegörsün, asla aynı yolda karar kılmazlar. Bu kez de öyle oldu, Vanyek sağdaki yoldan gidelim diye tutturdu.

“Benim yolum seninkinden çok daha güzel,” dedi Şvayk. “Ben unutmabenilerle dolu dere boyundan yürüyeceğim, sense o çorak yoldan dolanacaksın. Teğmen ne demişti, unuttun mu, yolunuzu şaşırmanız mümkün değil dememiş miydi? Eh, yolumuzu şaşırmamız mümkün değilse, ne diye salak gibi tepelere tırmanayım? Rahat rahat çayırlardan giderim; kepime küçük güzel bir çiçek takar, teğmenime koca bir demet çiçek toplarım. Göreceğiz kimin haklı olduğunu; hadi bakalım, dostça ayrılalım öyleyse. Bilmiyorsun tabii, buralarda bütün yollar Felsztyn’e çıkar.”

Vanyek, “Sen aklını mı kaçırdın, Şvayk!” dedi. “Haritaya göre buradan sağa gitmemiz gerekiyor, yani benim dediğim gibi.”

Derenin aktığı koyağa vuran Şvayk, “Harita yanlış olabilir,” diye karşılık verdi. “Krjenek adında bir domuz kasabı vardı, Vinoradi’de otururdu. Bir

gece ta Mala Strana’dan evine yürümeye kalkmış gariban. Elinde de Prag’ın şehir planı. Bütün gece o sokak senin, o sokak benim, dönüp durmuş, sabaha karşı Kladno yakınlarındaki Rozdyelov’da soğuktan kaskatı kesilmiş olarak bulmuşlar adamcağızı. Başçavuşum, kararım karar diyorsan, bana kulak asmıyorsan eğer, o zaman burada ayrılalım, umarım Felsztyn’de görüşürüz. Yalnız saatine bak da, kimin önce vardığını bilelim. Bir tehlikeyle karşılaşırsan, havaya bir el ateş et ki nerede olduğunu anlayayım.”

Şvayk öğleden sonra küçük bir göle vardığında bir de baktı, tutsak kampından kaçmış bir Rus askeri suya girmiş, yıkanıyor. Adam, Şvayk’ı görür görmez, sudan fırladığı gibi anadan üryan kaçtı gitti.

Söğüdün altındaki Rus üniformasının kendi üstünde nasıl duracağını merak eden Şvayk sırtındakileri çıkardı, çırılçıplak sıvışan bahtsız Rus’un üniformasını geçirdi sırtına. Sudaki yansısını görmek için göle indi, ama kendini kaptırıp kıyı boyunca yürümeye başlayınca, kaçak Rus’u arayan devriyelere yakalandı. Jandarmalar Macar olduklarından, Şvayk bir türlü derdini anlatamadı; bizimkini ensesinden tuttukları gibi Kirov’daki karargâha götürdüler, Przemisl’deki demiryolu onarımında çalışacak Rus tutsakların arasına kattılar.

Her şey o kadar çabuk olup bitmişti ki, Şvayk başına geleni ancak ertesi gün kavrayabildi. Eline geçirdiği bir kömür parçasıyla, tutsakların kaldığı okulun beyaz duvarına şunları yazdı:

91. Alaya bağlı 11. Hücum Bölüğünün posta eri Praglı Yozef Şvayk, Felsztyn yakınlarında Avusturyalılar tarafından yanlışlıkla esir alınmış ve geceyi burada geçirmiştir.

Dördüncü bölüm

ŞANLI BOZGUNUN DEVAMI

1
Şvayk, Rus tutsaklar arasında

Evet, Aslan Asker Şvayk zor durumdaydı. Sırtına geçirdiği Rus üniformasıyla, Felsztyn yakınlarındaki bir köyden kaçan Rus esiri sanılıp yakalanmış; okul duvarına kömürle yazarak dile getirdiği umarsız çığlıklarına aldıran olmamıştı. Kirov'daki sevkıyat merkezinde esirlere bayat mısır ekmeği dağıtılıyordu ki, oradan geçmekte olan bir subayı görünce umuda kapıldı, her şeyi tüm ayrıntılarıyla anlatmak için ileri atıldı, ama başlarındaki Macar nöbetçilerden biri dipçiği omzuna indiriverdi: *“Baszom az élet!* Geç sıraya, Rus domuzu!”

Alışılmış bir durumdu bu; Macar muhafızlar, dillerini anlamadıkları Rus esirlere hep böyle davranırlardı.

Yeniden sıraya geçen Şvayk, yanındaki esire dönüp, “Bu arkadaş tabii ki görevini yapıyor,” dedi, “ama hayatını tehlikeye attığının farkında değil çocukcağız. Düşünsene kardeşlik, ya tüfek dolu olsa, ya emniyeti de kapalı olmasa ne olurdu? Birinin omzuna dipçikle vurmaya kalktığın zaman namlu sana dönüktür; silah kazara ateş alsa kurşun ağzından girip ensenden çıkar, sen de görev başında cavlağı çekersin. Şumava'daki bir taş ocağında işçiler kışın koca koca kütükleri parçalamak için dinamit çubukları çalarlardı. Taşocağının muhafızına, paydostan sonra evine giden her işçinin üstünü araması emredilmişti. Bir gün işçilerden birinin üstünü ararken cebinde iki dinamit olduğunu fark ediyor; adamı ceketinin cebinden yakaladığı gibi sille tokat girişiyor; adamcağız direndikçe muhafız çekiştiriyor dinamit çubuklarını. Eh, o kadar zorlamaya ne dayanır, patlıyor tabii dinamitler, ikisi de havaya uçuyor. En son havada sarmaş dolaş görmüşler ikisini.”

Şvayk’ın yanındaki tutsak, koyunun kavalı dinlediği gibi dinliyordu. Bizimkine baktı baktı, “Yok anlamak. Ben var Kırım Tatar. *Allahu ekber,”* dedi. Sonra yere oturup bağdaş kurdu, ellerini açıp dua etmeye başladı: *“Allahu ekber, Allahu ekber... Bismillahirrahmanirrahim...”*

Şvayk, sevecenlikle, “Yaa, demek Tatar'sın?” dedi. “Bak sen şu işe! Ulan, Tatar'san, ne sen benim dilimi bilirsin ne ben senin dilini bilirim, nasıl anlaşacağız seninle? Peki, Şternberk’li Yaroslav’ı[161] bilir misin? Bilmezsin değil mi, Tatar piçi seni! Hostin Tepesi’nde senin atalarının canına okumuştu. O ataların olacak çakallar arkalarına bakmadan topuklamalardı Moravya’dan. Bunlar sizin okul kitaplarınızda yazmaz tabii. Hostin’li Kutsal Bakire’yi de bilmezsin sen! Çarpışmaya o da katılmıştı. Sen ayvayı yemişsin, Allahın Tatarı. Sizi hazır esir almışken hepinizi vaftiz ederler burada.”

Sonra bir başka esire döndü:

“Sen de mi Tatarsın?”

Adam, “Tatar” lafını anladığı için kafasını salladı, Rusçayla karışık, “Yok Tatar,” dedi. “Çerkez, Çerkez! Doğma büyüme Çerkezistan. Uçurmak ben kelle!”

Şvayk, kendini envai çeşit Doğulu arasında bulduğu için talihliydi. Esir düşmüş askerlerin büyük bölümünü Tatarlar, Gürcüler, Osetler, Çerkezler, Mordvinler ve Kalmuklar oluşturuyordu. Buna karşılık, aralarına düştüğü esirlerin hiçbirinin dilinden anlamaması ve Przemisl üstünden

Nizankovitse’ye giden demiryolunun onarımında çalışmak üzere ötekilerle birlikte Dobromil’e gönderilmesi büyük bir bahtsızlıktı Şvayk için.

Dobromil’de bir barakada esirlerin kayıtlarının yapılması gerekiyordu. Ne var ki, Dobromil’e gönderilen üç yüz esirden hiçbiri masanın başında oturan başçavuşun Rusçasından tek kelime anlamadığı için, hiç de kolay değildi bu kayıt işi. Başçavuş, savaşın başında sular seller gibi Rusça bildiğini söylediğinden Doğu Galiçya’ya mütercim olarak gönderilmişti. Uç hafta kadar önce bir Almanca-Rusça sözlükle bir konuşma kılavuzu istetmişti, ama henüz ikisi de gelmediğinden, bir Viyana firması adına Slovakya’da ikona, vaftiz kurnası ve tespih sattığı günlerde kaptığı berbat bir Slovakçayla yetiniyordu. Hiç anlaşamadığı bu tuhaf insanlar karşısında çaresiz kalıyor, eli ayağına dolaşıyordu. Sonunda, barakadan dışarı fırladı, bir araya toplanmış olan esirlere Almanca bağırdı: “İçinizde Almanca bilen var mı?”

Şvayk, kalabalığın arasından fırladı, ağzı kulaklarında, başçavuşun yanına koştu. Şvayk’a arkasından gelmesini söyleyen başçavuş, esirlerin kimliklerinin, milliyetlerinin yazıldığı formların dağ gibi yığıldığı masanın başına geçti ve Almanca eğlenceli bir konuşma başladı aralarında: “Yahudi’sin değil mi?”

Şvayk hayır anlamında başını salladı.

Mütercim başçavuş, “Sakın inkârdan gelme,” diye diretti. “Şimdiye kadar Almanca bilen kaç esir gördüysem hepsi Yahudi çıktı, bana yutturamazsın. Adın ne senin? Schweich mı? Gördün mü bak, tam bir Yahudi adı, bir de gizlemeye kalkışıyorsun Yahudi olduğunu. Avusturya’da Yahudi olduğunu saklaman gerekmez. Avusturyalılarda Yahudi düşmanlığı yoktur. Nerelisin sen? Yaa, demek Praglısın! Prag’ı bilmez miyim, Varşova yakınında bir yerdedir. Daha geçen hafta Praglı iki Yahudi gelmişti buraya. Peki, hangi alaydansın? 91. Alay’dan, öyle mi?”

Başçavuş dosyalardan birini önüne çekip sayfalarını karıştırmaya koyuldu:

“91 .Alay Kafkasya’daki Erivan'dan geliyor. Karargâhı Tiflis’te. Ne o, gözlerin fal taşı gibi açıldı bakıyorum, aklın fırttı değil mi! Biz her şeyi biliriz, oğlum.”

Şvayk gerçekten apışıp kalmıştı; yarısına kadar içilmiş sigarasını Şvayk’a uzatan başçavuş büyük bir ciddiyetle devam etti:

“Sizin topladığınız izmaritlerden iyidir... Buranın kralı benim, bezirgânbaşı. Ben bir şey dedim mi, herkesin ödü bokuna karışır. Bizim ordumuzun disiplini sizinkinden çok farklıdır. Sizin çarınız kuş beyinlinin tekidir, bizim imparatorumuzsa akıllı adamdır. Şimdi sana öyle bir şey göstereceğim ki, bizim nasıl bir disiplinimiz olduğunu gözlerinle göreceksin.”

Bitişik odanın kapısını aralayıp seslendi: “Hans Löfler!”

Ânında, “Emret Komutanım!” diye bir yanıt geldi; ardından, guatrlı bir er girdi içeri. Aptallığı suratından okunan bir köylüydü. Anlaşılan, tüm ayak işlerine o bakıyordu.

“Hans Löfler!” diye kükredi başçavuş. “Şuradaki pipomu köpek gibi dişlerinin arasına al, ben 'Dur!' deyinceye kadar dörtayak üstünde masanın etrafında dön. Dönerken havlayacaksın aynı zamanda, ama sakın pipoyu ağzından düşüreyim deme. Düşürürsen canına okurum.” Guatrlı köylü masanın çevresinde dörtayak üstünde dönmeye başladı, bir yandan da havlıyordu.

Başçavuş, muzaffer bir komutan edasıyla Şvayk’a döndü: “Gör işte, bezirgânbaşı, disiplinin âlâsı bizde.” Alpler’in kim bilir hangi köyünden gelen askerciğin anlamsız suratına bir süre memnun memnun baktıktan sonra, “Dur!” dedi. “Şimdi arka ayaklarının üstüne kalkıp pipomu getir! Güzel, şimdi de bir yodel[162] çek bakalım!” Küçük oda zavallı askerin çığlıklarıyla inledi.

Gösteri bitince başçavuş çekmeceden dört sigara çıkarıp cömert bir hükümdar edasıyla Hans’a uzattı. Bunu gören Şvayk, kırık dökük Almancasıyla anlatmaya başladı: “Alaylardan birinde subaylardan birinin uysal bir emir eri varmış. Tıpkı şu sizin Hans gibi, kafasına vur, ekmeğini elinden al. Komutanı ne derse yaparmış. Bir gün, ‘Komutanın bokumu kaşık kaşık yiyeceksin dese ne yaparsın?' diye sormuşlar. Bizim yumuşak yüzlü, Teğmenim emrederse bok da yerim,’ demiş. ‘Yeter ki içinden kıl çıkmasın, kıldan nefret ederim, midem bulanır, hemen kusarım.'”

Başçavuş bir kahkaha patlattı:

“Siz Yahudiler iyi hikâye anlatıyorsunuz, ama bahse girerim, sizin ordunuzdaki disiplin bizim ordumuzdakinin yanında solda sıfır kalır. Neyse, biz işimize bakalım. Seni bu sevkıyat işinin başına getiriyorum, tamam mı! Akşama kadar benim için bütün esirlerin adlarını yazacaksın. Onların

karavanasıyla falan da sen ilgileneceksin. Onarlı gruplara ayır onları, gözünü dört aç kimse kaçmasın. Kaçan olursa vururum seni, anladın mı, Yahudi piçi!”

Şvayk, “Başçavuşum, izin verirseniz bir şey söylemek istiyorum,” dedi.

“Gevezeliğe vaktim yok,” diye karşılık verdi başçavuş. “Zaten hiç hoşlanmam gevezelikten. Bir kelime daha edersen seni esir kampına gönderirim. Bakıyorum, Avusturya’ya pek çabuk ayak uydurmuşsun. Demek benimle özel konuşmak istiyorsun! Siz esirlere iyilik etmeye gelmez zaten, elini veren kolunu kaptırır. Hadi bakalım, iş başına! İşte kâğıt kalem. Otur, listeyi hazırla... Daha ne istersin, be adam!”

“Komutanım, izin verirseniz...”

“Yeter, kes artık! Görmüyor musun, işim başımdan aşkın.”

Şvayk selam verip esirlerin yanına döndü; kendi kendine, İmparator Hazretleri uğruna gösterdiği sabrın bir gün mutlaka meyvesini vereceğini düşünüyordu.

Listeyi tamamlamak gerçekten çok zor bir işti, esirlerin söyleneni anlamaları hiç de kolay olmuyordu. Ayrıca, Şvayk, olanca deneyimine karşın bu Tatar, Gürcü, Mordvin adlarını bir türlü aklında tutamıyordu.

“Memlekete döndüğümde bu Tatar adlarını saysam, hayatta inanmazlar bana,” diye geçirdi aklından. “Mulahaley Abdurrahmanov... Beymurat Allahali... Çerce Çerdedze... Devletbaley Nurdagalyev... Falan filan. Bizim isimler bunların yanında çiçek. Mesela, Zivohoşt’taki papazın adı: Vobeyda.”[163] Sonra, sıraya dizilmiş olan esirlerin önünden geçerek listeyi kontrol etmeye başladı. Önünde durduğu esir yüksek sesle adını, soyadını söylüyordu: “Cindraley Hanemaley... Babamuley Mirzahali...”

Şvayk da, bu adları duydukça, “Ben söylemeye kalksam dilim dolanır yahu!” diyordu dostça gülümseyerek. “Oysa bizimkilerin adları ne kadar kolay: Bohuslav Styepanek, Yaroslav Matuşek, Rujena Svobodova!”[164]

Şvayk, tüm adları binbir güçlükle kaydettikten sonra, şansını bir kez daha deneyip bir yanlışlığa kurban gittiğini mütercim başçavuşa açıklamaya karar verdi. Ne var ki, daha önce yolculukta birçok kez başına geldiği gibi, Aslan Asker Şvayk’ın hak arayışı boşa çıkacaktı.

Daha önce birkaç kadeh yuvarlamış bulunan mütercim başçavuş bu arada kafayı iyice bulmuş, feleği şaşmıştı. Bir Alman gazetesinin ilan sayfasını açmış, ilanları Radetzki Marşı’nın müziğine uydurarak okumaya

çalışıyordu: “Gramofon, çocuk arabasıyla değiştirilir”... “Kalın ve pürüzsüz cam alınır”... “Mektupla muhasebecilik öğretilir”, vb.

İlanlardan bazıları marşın ezgisine kesinlikle uymasa da başçavuş asla yılmıyor, yumruğuyla masada tempo tutarak, ayaklarını yere vurarak uydurmaya çabalıyordu. İçtiği *kontuşovkal’ardan* bıyık uçları yapış yapış olmuş, zamk sürülmüş gibi dimdik yukarı kıvrılmıştı. Şiş gözleriyle uzun uzun baktıktan sonra Şvayk’ı fark etti, ama en küçük bir tepki göstermedi, yalnızca yumruğuyla masada tempo tutmayı, ayaklarını yere vurmayı keser gibi oldu. Sonra, parmaklarını iskemlede tımbırdatıp sesini bir başka şarkıya uydurarak önündeki ilanı okumaya çalıştı: “Ebe Karolina Dreger, saygıdeğer hanımefendilerin yirmi dört saat hizmetindedir.”

Şarkı gittikçe ağırlaştı, sonunda tümden kesildi, başçavuş gazetenin ilan sayfasına öylece bakakaldı. Bu durumu fırsat bilen Şvayk, başına gelenleri bozuk Almancasıyla anlatmaya başladı:

“Sayın başçavuşum, Felsztyn’e gitmek için nehri izlemek gerekir derken tabii ki haklıydım. Hiç tanımadığım bir Rus esirinin kamptan kaçıp gölde yüzmeye kalkacağını nereden bilebilirdim ki! Kestirme olsun diye gölün oradan gideyim diye düşündüm. Rus beni görünce o kadar korktu ki, üniformasını falan çalılıkta bırakıp tabanları yağlayıverdi. Cephede ölen düşman askerlerinin üniformalarını giyip casusluk yapanları duymuştum, ben de dur hele, nasıl oluyormuş diye merakımdan giyiverdim işte herifin tektiplerini...”

Şvayk, tam da bu küçük hatasını anlatmaya çalışırken, boşuna dil döktüğünü fark ediverdi. Bizimki daha göl başında dolanırken, başçavuş çoktan uykuya dalmıştı bile. Şvayk yaklaşıp dostça omzunu dürtünce başçavuş yere devrildi, ama uyanmak şöyle dursun, kalıp gibi kaldı yerde.

Şvayk, “İzninizle, başçavuşum,” dedi, selam verip odadan çıktı.

Ertesi sabah erkenden, karargâhtan bir değişiklik emri geldi: Aralarında Şvayk’ın da bulunduğu esirler, Przemisl-Lubaczov demiryolunu onarmak için Przemisl’e gönderilecekti.

Değişen bir şey yoktu, Şvayk gene yollardaydı. Tek fark, bu kez Rus esirlerin arasında bulunmasıydı. Macar muhafızlar kafileyi hızlı hızlı yürütüyorlardı. Bir köyün yakınındaki çayırda mola verdiklerinde, yük treninden indirilmiş bir birlikle karşılaştılar. Arabaların önünde dikilen bir subay esirlere bakıyordu. Şvayk fırladığı gibi subayın karşısında topuk çaktı; Almanca, “Komutanım, izin verirseniz...” diyecek oldu, ama tam o

sırada iki Macar askeri sırtına vura vura yeniden esirlerin arasına yolladılar garibi.

Subay Şvayk'a bir sigara izmariti fırlattı, ama esirlerden biri ok gibi fırlayıp Şvayk'tan önce kaptı, iki çekişte bitirdi. O arada, subay, yanındaki onbaşıya Rusya'da çok sayıda Alman bulunduğunu, Rusların onları da savaşmaya zorladığını anlatıyordu.

Şvayk, Przemisl'e varılana kadar, bir yanlışlığa kurban gittiğini, aslında 91. Alay'a bağlı 11. Hücum Bölüğü'nün posta eri olduğunu açıklayacak kimseyi bulamadı. Akşama doğru Przemisl'e vardıklarında, esirleri, yerle bir edilmiş bir istihkâmın ayakta kalmış tek bölümü olan topçu beygirlerinin ahırına yerleştirdiler.

Ahırdaki saman yığınlarını bit basmıştı; öyle ki, bitler saman saplarının üstünde yuvalarına yiyecek taşıyan karıncalar gibi dolaşıyorlardı.

Esirlere bulaşık suyu gibi bir çorba ve bayat mısır ekmeği verildi.

Daha sonra, esirleri, Przemisl'deki istihkâmın yeniden yapımında çalıştırılan tüm esirlerin başında bulunan Binbaşı Wolf devraldı. Üstlendiği her işi eksiksiz yapmaya özen gösteren bir adamdı Binbaşı. Yanında bir sürü tercüman bulunuyor, bunlar esirleri yeteneklerine ve mesleklerine göre ayırıyorlar, uzmanı oldukları işlere veriyorlardı.

Binbaşı Wolf, Rus esirlerin mesleklerini gizledikleri kanısındaydı. Haksız da sayılmazdı, çünkü ne zaman bir tercüman aracılığıyla, "Demiryolu yapımından anlar mısın?" diye soracak olsa hep aynı yanıtı alıyordu: "Ben hiçbir şeyden anlamam. Demiryolu nedir bilmem. Ben dürüst ve namuslu bir insanım."

Bütün esirleri karşısına dizdiren Binbaşı Wolf, ilkin, içlerinde Almanca bilen olup olmadığını sordu.

Kararlılıkla öne çıkan Şvayk, Binbaşının karşısında esas duruşa geçip selam çaktı: "Ben biliyorum Komutanım."

Binbaşı, "Güzel," dedi, "yoksa mühendis misin sen?" Şvayk, "Hayır Komutanım," diye yanıtladı, "mühendis değilim, ben 91. Alay'a bağlı 11. Hücum Bölüğü'nün posta eriyim Komutanım. Bizimkiler tarafından esir alındım. İzin verirseniz anlatayım..."

Binbaşı Wolf, "Ne diyorsun sen!" diye gürledi. "Bakın Komutanım, müsaade buyurursanız..." "Ulan, sen Çek'sin! Rus üniforması giymişsin!" "Yerden göğe kadar haklısınız, Binbaşım. Durumumu ânında anladığınız için ne kadar sevindim bilemezsiniz. Bizim bölük bir yerlerde cenk

ederken, ben burada savaş bitene kadar gülüp oynayacak değilim. Komutanım, izin verin, başıma geleni doğru dürüst bir anlatayım size." Binbaşı Wolf, "Bu kadarı yeter!" deyip iki asker çağırdı, Şvayk'ı hemen inzibat karakoluna götürmelerini emretti. Sonra kendisi de Şvayk'ın ardından ağır ağır yürümeye başladı; bir yandan da yanındaki subaya heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu. îkide bir "Çek köpekleri" dediği duyuluyordu; ama belli ki, o çaylaklardan birini avladığı için pek memnundu. Bölük komutanlarına aylar öncesinden bu hainlerin marifetlerini açıklayan gizli raporlar geldiğinden dem vuruyordu. Çek alaylarından firar eden bazı askerlerin, ettikleri yemini unutarak Rus ordusuna geçtikleri, düşman için çalıştıkları, dahası geri dönerek Ruslar hesabına casusluk yaptıkları belirlenmişti.

Avusturya İçişleri Bakanlığı, Rus cephesinde kaçak Çeklerin askeri bir örgütü olup olmadığını henüz öğrenememişti. Yurtdışındaki devrimci örgütlerle ilgili kesin bir bilgi edinilememişti. Ancak ağustos ayında Sokol-Milijatin-Bubnov hattındaki tabur komutanlarına iletilen gizli bir raporda, eski Avusturyalı Profesör Masarik'in[165] yurtdışına kaçtığı ve Avusturya'ya karşı propaganda etkinlikleri yürüttüğü bildirilmişti. Tümendeki mankafalardan biri de rapora şu emri iliştirmişti: "Yakalanırsa hemen tümen karargâha getirilsin!"

Bunları yeri gelmişken Cumhurbaşkanı Masarik'in dikkatine sunuyorum ki, Sokol, Miliyatin ve Bubnov arasında kendisi için ne tuzaklar, ne kapanlar kurulmuş olduğunu bilsin.[166]

O sıralar Binbaşı Wolf'un, asker kaçaklarının Avusturya'ya karşı neler çevirdikleri konusunda en küçük bir fikri yoktu; oysa onlar daha sonra Kiev ya da başka bir yerde karşılaştıklarında, "Burada ne arıyorsun?" sorusuna büyük bir sevinçle, "İmparator Hazretlerine ihanet ettim," diye karşılık veriyorlardı.

Bu kaçaklar ve casusların varlığından Binbaşı Wolf' un ancak o gizli raporlardan sonra haberi olmuştu. Ama bunlardan birini kolayca kapana kıstırmışlar, inzibat karakoluna götürüyorlardı işte. Kendini dev aynasında gören binbaşı, üstlerinden alacağı övgülerin, gösterdiği uyanıklıktan dolayı verilecek madalyanın hayalini kurmaktaydı.

İnzibat karakoluna vardıklarında, "Aranızda Almanca bilen var mı?" sorusunu laf olsun diye değil, bile bile sorduğuna artık iyice inandırmıştı

kendini. Daha esirleri denetlerken kuşkulanmamış mıydı bu heriften zaten?

Binbaşı'nın yanındaki subay başıyla doğruladıktan sonra, sanığın daha yüksek bir mahkemede yargılanması için tutuklamayı garnizon komutanlığına bildirmeleri gerektiğini söyledi: Binbaşı'ya katılmıyordu, adamı ayaküstü sorguya çekip hemencecik asmak doğru olmayacaktı. Vatan haini elbette aşılmalıydı, ama bunu yasaların işleyişine uygun bir biçimde, askerî mahkemede yargılayarak yapmak gerekiyordu. Sonra, herif asılmadan sıkı bir çapraz sorgulamadan geçirilmeliydi ki, daha başka hainler de ortaya çıkarılabilsin. Kim bilir, akla gelmedik bilgiler elde edilebilirdi belki de.

Gel gör ki, Binbaşı Wolf'un inadı inattı. Olanca gaddarlığıyla, bu asker kaçağı casusu sorguladıktan hemen sonra astıracağını, sorumluluğu da kendi üstüne alacağını söylüyordu. Çekinmesi için bir neden olmadığı gibi kimseden korkusu da yoktu, yüksek rütbeliler arasında yakınları vardı. Böyle bir adama cephede ne yapılırsa burada da onu yapmalıydılar. Savaş meydanında yakalasalar sorgulayıp ânında sallandırmazlar mıydı? Kaldı ki, savaş bölgesinde binbaşılardan başlayarak tüm komuta subaylarının kuşkulandıkları herkesi asmaya yetkili olduklarını yüzbaşının bilmesi gerekirdi.

Aslına bakılırsa, Binbaşı Wolf subayların adam asma konusundaki yetkilerinden söz ederken biraz yanılıyordu. Doğu Galiçya'da cehpeye yaklaşıldıkça bu yetkiyi kullananların rütbeleri yükseleceğine alçalıyor, onbaşıya kadar iniyordu. Devriye gezen bir onbaşı, yerle bir edilmiş bir köyde yarı yıkık bir kulübede patates kabuğu kaynatırken yakaladığı on iki yaşındaki bir çocuğu sırf kuşkulandığı için ipe çektirmişti.

Yüzbaşıyla Binbaşı arasındaki tartışma giderek sertleşiyor, ağız dalaşına dönüşüyordu.

Yüzbaşı, heyecanla, "Böyle bir şey yapmaya hakkınız yok!" diye bağırdı. "Bu adam askeri mahkeme tarafından yargılandıktan sonra aşılmalı."

Binbaşı Wolf, "Hayır," diye tısladı, "mahkeme falan olmayacak."

Önlerinden yürüyen ve bütün konuşmaları işiten Şvayk, yanındaki muhafızlara dönüp, "Gel de çık işin içinden," dedi olanca umursamazlığıyla. "Libeyn'deki Na Zavadiltse Meyhanesinde de böyle hırlaşmıştık bir keresinde. Vaşak adında bir şapkacı vardı, kalkıp dans etmeye başladı mı ortalığı birbirine katar, herkesi rahatsız ederdi. Bir gün meyhanede oturuyorduk, Vaşak'ın gelme saatiydi. Başladık tartışmaya:

Herifi, içeri girer girmez mi ensesinden tutup dışarı atalım, yoksa birasını içsin, parasını ödesin, ondan sonra mı kapının önüne koyalım? Biri de diyordu ki, 'Yahu bırakın, herifçioğlu ilk dansını yapsın, o zaman kıçına tekmeyi vururuz.' Meyhaneciye gelince; uyanık ya, 'Biraz sabırlı olun, arkadaşlar,' dedi, 'herife hemen girişmeyin, bırakın kafayı bulsun, hesabı iyice kabarsın, ondan sonra basarsınız kıçına tekmeyi!' Peki, sonunda ne oldu dersiniz? Eşşoğlueşşek o gün meyhaneye uğramadı! Çenemizi yorduğumuzla kaldık."

Tirol köylüsü iki asker bir ağızdan, "Biz Çekçe yok," dediler.

Şvayk, hiç istifini bozmadan Almancasını konuşturup, "Almanca var mı?" diye sordu.

İkisi birden, "Jawohl,"[167] diye karşılık verince, "Bak bu iyi işte," dedi. "Şanslısınız! Hiç olmazsa kendi askerlerinizle anlaşabilirsiniz."

Sohbet ede ede inzibat karakoluna vardılar. Binbaşı Wolf yüzbaşıyla hâlâ Şvayk'ın yazgısını tartışadursun, bizimki duvarın dibindeki bir sıraya oturdu, sesini çıkarmadan beklemeye başladı.

Binbaşı Wolf, uzun tartışmalardan sonra yüzbaşının görüşüne katılmak zorunda kaldı: Evet, Şvayk, askeri mahkeme tarafından yasalara uygun bir biçimde yargılandıktan sonra aşılmalıydı.

Şvayk'a ne düşündüğünü sorsalardı, mutlaka şöyle derdi:

"Bağışlayın Komutanım, rütbeniz yüzbaşıdan daha yüksek, ama gene de yüzbaşı haklı. Ne demişler, acele işe şeytan karışır. Bakın şimdi, aklıma ne geldi! Prag bölgesi mahkemelerinden birindeki bir yargıç keçileri kaçırmış, ama adamcağızın üşüttüğünü uzun süre hiç kimse fark etmemiş. Ta ki bir hakaret davasına kadar. Znamenaçek adında biri, din dersi sırasında oğlunun kulağına tokadı patlatan Rahip Hortik'e sokakta rastlayınca kendini kaybedip ana avrat düz gitmiş: 'Ulan kahpenin dölü, ulan vicdansız zalim, ben seni ayağımın altına almaz mıyım sapkın köpek, ananı eşekler kovalasın e mi, dinine yandığımın dümbüğü, papaz kılığındaki şarlatan!' Rahip'in de tepesi atmış tabii, Znamenaçek'i mahkemeye vermiş. Kaçık yargıca gelince; çok dindar bir adammış meğerse, üç kız kardeşi varmış, üçü de kiliseye bağlı aşevlerinde aşçılık yapıyormuş, yargıç kız kardeşlerinin tüm çocuklarının vaftiz babasıymış bu arada. Znamenaçek'in Rahip'e ettiği laflara o kadar öfkelenmiş ki, birden kafayı üşütüp gürlemiş: 'İmparator Hazretleri adına seni idama mahkûm ediyorum. Kararın temyizi

yoktur.’ Sonra da gardiyanı çağırmış, ‘Bay Horaçek,’ demiş, ‘bu beyi alın götürün, ipe çekin. İşiniz bitince gelin de bahşişinizi vereyim.’ Bay Znamenaçek’le gardiyanın yerlerinden kıpırdamadıklarını görünce de ayağını yere vurup bağırmış: ‘Dediğimi yapacak mısınız, yapmayacak mısınız? Yapmayacaksanız, ben yapacağımı bilirim!’ İşte o vakit fena halde ödü bokuna karışan gardiyan, Bay Znamenaçek’i kolundan yakaladığı gibi sürüklemeye başlamış. Bereket, savunma avukatı duruma müdahale edip oradakileri uyarmış da, milletin aklı başına gelmiş, yargıcın tımarhaneye götürülmesi için ambulans çağırmışlar, yoksa Bay Znamenaçek az kalsın davulcu osuruğu gibi arada kaynayacakmış. Kafadan kontak yargıçsa, ambulansa bindirilirken hâlâ bağırıyormuş: ‘İp bulamazsanız çarşafla asın... İp bulamazsanız çarşafla asın...’”

Kuşkusuz, Şvayk’a ne düşündüğünü soran olmadı, yalnızca Binbaşı Wolf tarafından hazırlanan rapor önüne kondu, o da raporu imzalamak zorunda kaldı. Raporda, Avusturya ordusu erlerinden Şvayk’ın, Rus üniformasını tüm sonuçlarını bilerek ve hiçbir baskı altında kalmadan sırtına geçirdiği, Ruslar geri çekildikten sonra da cephe hattının gerisinde jandarmalar tarafından yakalandığı belirtiliyordu. Şvayk, imzayı attıktan sonra, muhafızlar eşliğinde garnizon komutanlığına gönderildi.

Raporda belirtilenler tümüyle doğruydu; Şvayk da ne yapsın, dürüst bir insan olduğu için tek bir kelimesine bile karşı çıkmamıştı. Dahası, rapor kaleme alınırken, olup biteni biraz daha aydınlığa kavuşturabilmek için birkaç kez ayrıntı vermeye kalkışmış, ama her seferinde binbaşı tarafından susturulmuştu:

“Kapa çeneni. Senin fikrini soran olmadı. Durum apaçık ortada zaten.”

Şvayk da, çaresiz, her seferinde selam çakıp, “Emredersiniz Komutanım. Çenemi kapatıyorum Komutanım. Durum apaçık ortada Komutanım,” demekle yetinmişti.

Garnizon komutanlığına vardıklarında, Şvayk’ı, daha önce pirinç deposu olarak kullanılmış, ama artık farelerin cirit attığı bir deliğe tıktılar. Ortalık hâlâ pirinç tanelerinden geçilmiyor, fareler Şvayk’tan ürküp kaçmak şöyle dursun mutlu mesut koşturarak pirinçleri gövdeye indiriyorlardı. Şvayk bir süre arandıktan sonra üstüne uzanabileceği bir saman şilte buldu kendine, ama gözleri karanlığa alışınca kalabalık bir fare ailesinin şiltenin içine yerleşmiş olduğunu fark etti. Belli ki fareler, görkemli Avusturya ordusunun

bu kokuşmuş şiltesini yuva edinmekte kararlıydılar. Şvayk koşup kapıyı yumruklamaya başladı, az sonra kapının önünde biten Polonyalı onbaşıdan kendisini başka bir deliğe aktarmasını rica etti. Gerekçesi de son derece sağlamdı: Fare dolu saman şiltenin üstüne yatarsa imparatorluk malına zarar verebilirdi, çünkü şilte kadar fareler de imparatorluk malı sayılırdı.

Polonyalı, koyunun kaval dinlediği gibi dinledi, belki de bayram haftasını mangal tahtası anladı, kapının dışından yumruğunu sallayarak Şvayk'a gözdağı verdi. "Bok çukurunda boğul!" gibisinden bir laf etti, öfke içinde kolerayla ilgili bir şeyler homurdanarak çekti gitti. Şvayk, adamın neye kızdığını hiç anlamadı.

Şvayk sessiz ve sakin bir gece geçirdi. Gece boyunca bitişikteki depoda kendilerine müthiş bir ziyafet çeken fareler Şvayk'ı hiç rahatsız etmediler; depodaki kaputları ve kepleri sabaha kadar hiçbir engelle karşılaşmadan kemirdiler durdular. Levazım kısım amirliği askerî depolara imparatorluk malı kediler yerleştirmeyi ancak bir yıl sonra akıl edecek, üstelik kayıtlara "imparatorluk ordusu depo kedileri" diye geçen bu hayvanlara emeklilik hakkı bile tanınmayacaktı. Aslında kedilerin depolarda görevlendirilmesi yeni bir uygulama sayılmazdı, 1866 savaşından sonra kaldırılmış olan eski bir geleneğin yeniden uygulamaya konması olarak görülebilirdi.

Savaş zamanı askerî depolara kedilerin ilk kez yerleştirilmesi, Maria Theresia dönemine rastlıyordu; ha bire üniforma çalan levazımcılar suçu farelere yıkınca böyle bir karar alınmıştı.

Gel gör ki, imparatorluk kedileri efendilerini birçok kez hayal kırıklığına uğratmışlardı. İmparator Leopold döneminde işin iyice suyu çıkmış, Pohorjelets'teki askerî depoda görevlerini hakkıyla yerine getiremeyen altı kedi askerî mahkeme kararıyla ipe çekilmişti. O günlerde depolarda görevli askerler bu durumu kim bilir nasıl sarakaya almışlardır...

Sabah Şvayk'a kahve verirlerken, kafasında Rus kepi, sırtında Rus kaputu bulunan bir adamı da içeri itelediler.

Adam Çekçeyi Polonya ağzıyla konuşuyordu. Ordunun karargâhı Przemisl'de bulunan karşı-casusluk örgütünde çalışan alçaklardan biriydi. Aynı zamanda gizli askeri polis üyesi olduğundan, Şvayk'ı konuşturmak için lafı fazla dolandırmadı, bodoslamadan girdi:

“Dikkatsizliğim yüzünden başım fena halde belada. 28. Alay’dan firar ederek Rusların tarafına geçtim, sonra da salak gibi yakayı ele verdim. Gönüllü olarak Rusların keşif koluna katılmıştım da... Ben 6. Kiev Tümeni’ndeydim. Peki, sen hangi Rus alayındaydın arkadaş? Seninle Rusya’da karşılaştık mı yoksa? Bir yerlerden gözüm ısırıyor seni sanki. Kiev’de bir sürü Çek tanıdım, onlar da Rusların safına geçmişlerdi. Şimdi adlarını da, nereli olduklarını da hatırlamıyorum. Belki sen birini hatırlıyorsundur. Bizim 28. Alay’dan birileri var mıydı, çok merak ediyorum.”

Şvayk, yanıt vereceği yerde, elini adamın alnına koydu, nabzına baktı, sonra küçük pencerenin önüne götürüp dilini çıkarmasını söyledi. İblis, bütün bunları casuslara özgü birtakım işaretler sandığı için hiç karşı koymadı. Derken Şvayk birden koşup kapıyı yumruklamaya başladı. Çok geçmeden kapıda bitip neden bu kadar şamata yaptığını soran gardiyandan hem Çekçe, hem Almanca derhal bir doktor çağırmasını istedi: Yanına attıkları adam keçileri kaçırmıştı, hayal görüyordu.

Ama bir yararı olmadı, kimse gelmedi. Adam hiç istifini bozmadan, gayet sakin Kiev'den söz edip duruyor, Şvayk’ı orada Rus askerleriyle gördüğünden hiç kuşkusu kalmadığını söylüyordu.

Şvayk, “Sen bataklıktan su içtin galiba,” dedi. “Kaç yıl oldu hatırımda kalmamış, Tinetski adında bir delikanlı vardı. Aslına bakılırsa aklı başında bir gençti, ama nereden esti bilinmez, bir gün aniden yollara vurdu kendini, inanır mısın, ta İtalya’ya kadar gitti. Döndükten sonra İtalya’dan başka laf etmez oldu. Orada bataklık suyundan geçilmediğini, görmeye değer hiçbir şey olmadığını söylerdi. İşte o bataklık suyu yüzünden olacak, bizim oğlana yılda en az dört kere nöbet gelir, bu nöbetler de nedense hep yortulara rastlardı: Aziz Yusuf Yortusu, Kutsal Cuma, Aziz Petrus ve Aziz Paulus Yortusu, bir de Meryem’in Göğe Çıkışı. Nöbet geldi mi, tıpkı senin gibi hayatında görmediği insanları tanıdığını sanırdı. Mesela, tramvayda birinin yanına gider, ‘Beyefendi, sizi bir yerden gözüm ısırıyor, Viyana Garı’nda tanışmıştık galiba,’ derdi. Zavallıcık düpedüz hayal görürdü senin anlayacağın. Sokakta kime rastlaşa, ya Milano Garı’nda görmüştü ya da bir şaraphanede kadeh tokuşturmuştu. Nöbet geldiğinde bazen bir meyhanede oturmuş içiyor olurdu; işte o zaman masalardaki tüm müşterileri tanıdığı sanısına kapılır, ‘Hepinizi Venedik’e giden o vapurda görmüştüm,’ deyiverirdi. Bu illetin bir tek tedavisi vardı, o da Katerjinki’deki yeni

hastabakıcının uyguladığı tedaviydi. Eminim, öğrenmek istersin. Dinle bak: Bu hastabakıcının baktığı akıl hastalarından biri akşama kadar bir köşede oturup, ‘Bir, iki, üç, dört, beş, altı,’ diye saymaktan başka bir şey yapmıyor. Altıya geldi mi, baştan alıp yeniden sayıyor, ‘Bir, iki, üç, dört, beş, altı,’ diye. Üstelik herif profesör. Bizim hastabakıcı, kaçık profesörün altıdan öteye geçemediğini fark edince öfkeden deliye dönüyor. Önce profesöre iyilikle, ‘Yedi, sekiz, dokuz, on,’ dedirtmeye çalışıyor. Ama nafile! Profesörün umurunda değil. Köşesinde oturmuş, sayıyor: ‘Bir, iki, üç, dört, beş, altı.’ Bitti mi, sil baştan: ‘Bir, iki, üç, dört, beş, altı!' İşte o zaman hastabakıcı kendini tutamıyor artık, profesörün üstüne atlayıveriyor, adamın ‘Altı' demesine kalmadan çenesine yumruğu geçiriveriyor. ‘Bunu yediye say!’ diyor. ‘Bak, bu sekiz, bu dokuz, bu on!’ Her sayı için bir yumruk, iyi mi! Ve birden bir mucize gerçekleşiyor: Profesör ellerini başına götürüp, ‘Ben neredeyim?’ diye soruyor. Tımarhanede olduğunu öğrenir öğrenmez de her şeyi hatırlayıveriyor. Meğer kendini tımarhanede bulmasının sebebi bir kuyrukluyıldızmış. Yıllarca çalışmış, hesap etmiş, o kuyrukluyıldızın ertesi yıl 18 Temmuz günü sabah saat altıda görünmesi gerektiğini belirlemiş; oysa birileri kuyrukluyıldızın milyonlarca yıl önce yanıp kül olduğunu ispatlayınca bizim profesör kafayı yemiş. O hastabakıcıyı tanıdım ben. Profesör tamamen iyileşip taburcu olunca, adamı yanına uşak almıştı. Adamın tek bir görevi vardı, o da her sabah koca profesörün çenesine dört yumruk atmak. Eh, ne yalan söyleyeyim, görevini hakkıyla yerine getiriyordu doğrusu!”

Casus avcısı yılmadı, “Kiev’deki arkadaşlarının hepsini tanıyorum,” dedi. “İki arkadaşın daha yok muydu senin, hani biri çok şişman, biri çok zayıf? Adlarını bir hatırlasana; tüh be, hangi alaydan olduklarını da unutmuşum...” Şvayk, “Üzme tatlı canını,” diye adamı yatıştırmaya çalıştı. “Herkesin başına gelebilir. İnsan bütün şişmanlarla bütün zayıfları adlarıyla hatırlayamaz ki. Hele sıskaları hatırlamak çok daha zor olsa gerek, onlara adım başı rastlanıyor bu dünyada. Sıskalar çoğunlukta.”

İmparatorluk karşı-casusluk örgütünün hafiyesi, yumuşak bir sesle, “Arkadaş,” dedi, “sen bana hiç güvenmiyorsun. Ama ikimizi de aynı sonun beklediğinin farkında değilsin.”

Şvayk oltaya gelmedi:

“Bu yüzden askeriz ya. Anamız bizi, vatan uğruna boğazlanalım diye doğurmadı mı? Kemiklerimizin boşu boşuna çürümeyeceğini bildiğimiz

için seve seve can veririz biz de. İmparator Hazretlerinin bir emriyle Hersek'i aldık; istesin, bile bile ölüme gideriz. Sonra da kemiklerimizden şeker fabrikaları için kemik kömürü yaparlar. Yıllar önce Teğmen Zimmer bu konuyu son derece açık seçik dile getirmişti: 'Ulan alçak domuzlar! Ulan kansızlar! Ulan şerefsiz dümbükler! Karı gibi kırıtıp durmayın karşımda. Savaşta geberen her askerden en azından yarım kilo kemik kömürü çıkar, sizin gibi ayılardansa rahat iki kilo. Şeker fabrikasında sizin kemiklerinizden şeker süzecekler, anlaşıldı mı uyuz köpekler! Öldüğünüz zaman geride kalanlara ne kadar faydanız dokunacağından haberiniz yok, dangalak herifler! Çocuklarınız, kahveyi sizin kemiklerinizden süzülmüş şekerle içecekler, enayi dümbelekleri!' Bütün bu laflardan sonra suratımı ekşitmiş olacağım ki, Teğmen, 'Ne var ulan, bir şey mi oldu?' diye çıkıştı, ben de, 'Bağışlayın Komutanım, ama subaylardan çıkacak kemik kömürü biz fakirlerden elde edilecek olandan çok daha pahalıya gelir herhalde,' diye karşılık verince üç gün hücre hapsi aldım tabii."

Şvayk'ın hücre arkadaşı fırlayıp kapıyı yumrukladı, az sonra kapıda biten gardiyana telaşlı telaşlı bir şeyler anlattı, gardiyan da doğruca idareye koşturdu. Çok geçmeden bir başçavuş gelip adamı dışarı çıkardı. Sürüngen, dışarı çıkar çıkmaz eliyle Şvayk'ı gösterip, "Kiev'den tanıyorum bunu," dedi.

Arada bir-iki kez yemek getirenleri saymazsak, Şvayk hücresinde yirmi dört saat yalnız kaldı.

Geceleyin, Rus kaputunun Avusturya kaputundan daha sıcak tuttuğunu ve farelerin uyuyan bir insanın kulağına üflemelerinin o kadar da kötü bir şey olmadığını anladı. Fare üflemelerini sevgi dolu fısıltılara benzeten Şvayk sabaha kadar mışıl mışıl uyudu. Sabah erkenden hücrenin kapısı açıldı, Şvayk' ı alıp askerî mahkemeye götürdüler.

Şvayk o güne kadar böyle bir mahkeme görmemişti, ama ne denirse densin bir askerî mahkemenin huzurunda olduğu kesindi. Masanın başında bir general, bir albay, bir binbaşı, bir üsteğmen, bir teğmen ve bir de piyade eri göze çarpıyordu. Piyade eri ikide bir koşturup öbürlerinin sigaralarını yakıyordu.

Şvayk'a pek fazla soru sorulduğu söylenemez.

En yakın ilgiyi Çekçe konuşan binbaşı gösterdi: "İmparator Hazretlerine ihanetten suçlusun!"

Şvayk, “İhanet mi, Tanrı korusun!” diye haykırdı. “Ne ihaneti, ne zaman ihanet etmişim? Ben yüce efendimizin sadık bir hizmetkârıyım, onun uğruna neler geldi başıma!”

Binbaşı, lafı ağzına tıkadı: “Salak numarası yapma bize!”

“Aman, komutanım, İmparator Hazretlerine ihanetin şakası olmaz. Siz ne diyorsunuz, imparatorumuza bağlılık andı içmiş onurlu bir askerim ben. Hani tiyatroda söylüyorlar ya: ‘Sadakatimdir ettiğim bu yemin.’”[168]

Binbaşı, masanın üstündeki kâğıt yığınını göstererek, “Her şey apaçık ortada,” dedi. “İşte suçunun ve gerçeğin kanıtları.”

Binbaşının kanıt dedikleri, Şvayk’ın hücresine soktukları adamdan geliyordu.

“Demek suçunu itiraf etmeye yanaşmıyorsun?” diye sordu binbaşı. “Ama Avusturya silahlı kuvvetlerinin bir eri olduğun halde Rus üniformasını sırtına bile bile geçirdiğini kendi ağzınla söyledin. Bak, son kez soruyorum: Baskı altında mı yaptın bu işi?”

“Hayır, kimseden baskı görmedim.”

“Bilerek ve isteyerek mi giydin Rus üniformasını?” “Bilerek ve isteyerek giydim.”

“Kimsenin baskısı olmadan?”

“Kimsenin baskısı olmadan.”

“İfaden tamam senin, defterin dürüldü işte. Sen artık kayıplara karıştın.”

“Çok haklısınız, çoktandır kayıplara karışmış bulunuyorum. Kim bilir ne zamandır 91. Alay’dan arayıp duruyorlardır beni. Ama Komutanım, lütfen izin verin, bir insan başka birinin giysisini bilerek ve isteyerek nasıl giyer, bu konuda olmuş bir hikâye anlatmak istiyorum. Prag’da, Prjiçna Caddesi’nde oturan mücellit Bojetyeh, 1908 yılının bir Temmuz günü şehir dışında bir derede yüzüp keyfediyormuş. Giysilerini oradaki söğüdün dalına asmış. Az sonra bir bey sökün etmiş, o da dereye girmiş, başlamışlar sohbete. Akşama kadar ahbaplık etmişler, birbirlerine su atmışlar, ördekler gibi yüzüp durmuşlar. Derken o bey bir yemeğe davetli olduğunu söyleyerek çıkıp gitmiş. Bay Bojetyeh biraz daha oyalandıktan sonra sudan çıkmış, giysilerini almak için söğüdün oraya varmış. Bir de ne görsün! Giysilerinin yerinde yeller esiyor, daha doğrusu yeller esmiyor, söğüt dalında bir sokak serserisinin yırtık pırtık urbaları sallanıyor. Bir de pusula iliştirilmiş:

Suda eğlenirken, yapayım mı yapmayayım mı diye çok düşündüm. Bir türlü karar veremeyince papatya falına baktım; son yaprak ‘Yap!’ dedi. Eh, ne yapayım, benim partalları senin bayramlıklarla değiştirdim. Tiksinmeden giyebilirsin. Geçen hafta Dobrjiş’teki jandarma karakolunda bitleri ayıklandı. Bir dahaki sefere kiminle yüzdüğüne dikkat et. Suda çıplak yüzen katil bile bey gibi görünür. Sen de bilemedin tabii kiminle dostluk ettiğini. Ama çok güzel yüzdük doğrusu. Akşam saatlerinde su çok güzel olur. Bence bir kere daha dal çık, aklın başına gelir.

Bay Bojetyeh çaresiz hava kararana kadar beklemiş, sonra o paçavraları sırtına geçirip Prag’ın yolunu tutmuş. Anayoldan gitmek istemediği için tarlalara, oradan patikalara vurmuş, tam yırttığını sanırken jandarmalarla burun buruna gelivermiş. İnsanın talihi bir kere dönmeyegörsün. İpsiz sapsızın tekidir diye tutuklamışlar bizimkini, ertesi sabah da Zbraslav’daki bölge mahkemesine çıkarmışlar. Prag’da, Prjiçna Caddesi 16 Numara’da oturan mücellit Yozef Bojetyeh olduğunu nereden bilsinler!” Çekçeyi pek anlamayan mahkeme yazıcısı, sanığın suç ortağının adını verdiğini sanarak Almanca sordu: “Doğru mu? Prag, 16 Numara, Herr Yozef Bosetech?” Şvayk, “Doğrusu, hâlâ orada mı oturuyor, bilmiyorum,” diye yanıtladı, “ama 1908’de orada oturduğundan eminim. Usta bir mücellitti, ama bir cildi yapması günler alırdı; kitabı sonuna kadar okur, cildi ona göre yapardı. Cildin sırtı siyahsa romanın sonu kötü bitiyor demekti, okunmasa da olurdu. Daha ne anlatmamı isterseniz? Ha, az kalsın unutuyordum, her gün kahveye gelir, ciltlesin diye yolladıkları kitapları anlatırdı mahalleliye.” Binbaşı, yazıcının yanına gidip kulağına bir şeyler fısıldadı. Yazıcı, Şvayk’ın suç ortağı sandığı Herr Bosetech’in adresini hemen sildi.

Askerî mahkemedeki tuhaflıklar bundan sonra da sürdü. General Fink von Finkenstein başkanlığındaki mahkeme, acele yargılama usulünce hızla ilerledi.

Bazıları kibrit kutusu biriktirmeye düşkündür ya, General’in en büyük merakı da, çoğu kez askerî kurallara aykırı olmasına karşın acele mahkeme usulüne başvurmaktı. Ona sorarsanız, savcıya mavcıya gerek yoktu; mahkemeyi toplar, karşısına çıkarılan kansızı şipşak ipe gönderirdi. O cephede olduğu sürece hiçbir mahkemenin uzun sürmeyeceği kesindi.

Bazıları her gün satranç, bilardo ya da briç oynamadan duramazlar; bu süzme general de her gün bir mahkeme kurup birilerini cezalandırmadan edemezdi. Sanığı karşısına diker, nerdeyse bir ayindeymişçesine kendinden geçerek sorguya çeker, göz açıp kapayıncaya bitirirdi işini.

Onu tanımayan biri, “Kim bilir vicdanı ne kadar sızlıyordu^ diye düşünebilirdi. Rusların Galiçya Rutenleri arasında yürüttükleri propaganda etkinliklerine karşı savaş açtığı -bu onun kendi deyişiydi- Doğu Cephesi’nde kim bilir kaç masumun kanına girmişti. Oysa bu adamda vicdan azabından eser yoktu. Bir okul müdürünü, bir kadın öğretmeni, bir Ortodoks papazını ya da bazen koca bir aileyi darağacına gönderdikten sonra huzur içinde karargâha dönerdi, sanırsınız subay gazinosundaki briç partisinden dönüyor. Adam asmayı dünyanın en basit ve sıradan işi olarak görür; kararı okurken çoğu kez, “Seni İmparator Hazretleri adına asılarak ölüme mahkûm ediyorum,” demek zahmetinde bile bulunmaz, “Seni ölüme mahkûm ettim,” der geçerdi.

Bu kusursuz General’in adam asmayı eğlenceli bulduğu bile olurdu. Bir keresinde, Viyana'daki karısına şöyle yazmıştı:

Yavrucuğum, birkaç gün önce öğretmenin birini casusluktan idama mahkûm ettikten sonra ne kadar güldüm, bilemezsin. Cellatlığın kitabını yazmış bir başçavuşum var. Bugüne kadar kaç adam astın diye sorsan, inan bana, hatırlamaz. Zevk için adam asıyor herif. İdam kararını verdikten sonra çadırımda oturuyordum ki, başçavuş geldi, öğretmeni nerede asması gerektiğini sordu. Ben de en yakın ağaçta sallandırmasını söyledim. Durumun gülünçlüğünü düşünebiliyor musun sevgili karıcığım? Bozkırın ortasındayız, göz alabildiğine ot, görünürde tek bir ağaç yok. Başçavuş, emir emirdir deyip öğretmeni aldı, muhafızlarla birlikte ağaç aramaya çıktı.

Akşama doğru geri döndüğünde öğretmen de yanındaydı. Gene çadıra gelip, “Bu köpeği nerede asacağım Komutanım?” diye sorunca, bastım küfrü, “Emri biliyorsun,” dedim, “en yakın ağaca asacaksın!” Ertesi sabah işi mutlaka bitireceğini söyleyip gitti, ama sabah karga bokunu yemeden kireç gibi bir suratla karşıma dikilip, “Komutanım, öğretmen ortada yok,” demesin mi! O kadar komiğime gitti ki, öğretmenin başına diktiğimiz nöbetçileri bağışlamakla kalmadım, öğretmen kendine bir ağaç aramaya gitmiştir diye bir de espri patlattım. Sevgilim, senin anlayacağın, burada hiç

sıkılmıyoruz; küçük Willi'ye babasının onu iki yanağından öptüğünü, pek yakında ona midilli niyetine sırtına binebileceği canlı bir Rus yollayacağını söyleyebilirsin. Diyorum ya, cancağzım, hiç sıkılmıyoruz burada, şimdi aklıma komik bir olay daha geldi. Geçenlerde Yahudi’nin tekini casusluktan ipe çektik. Durup dururken yolumuza çıktı şerefsiz; neymiş, sigara satıyormuş! Kimsin ulan sen, bana mı yutturacaksın! Gözünün yaşına bakmadık, sallandırdık pezevengi. Ama herif ağaçta sallanırken ip kopmasın mı, bizim Yahudi yerde tabii! Şimdi bu durumda ne yapsa beğenirsin? Hemen toparlanıp kalktı, kıçın kıçın uzaklaşırken bağırıyordu: “Kumandan efendi, ben müsaadenle eve gidiyorum. Beni bir kere astınız, tamam işte, insan aynı suçtan iki kere asılmaz ki!” O anda makaraları koyuverdim, bıraktık gitsin. Canım karıcığım, bilemezsin burada ne kadar eğleniyoruz...

General Fink, Przemisrdeki garnizonun komutanlığına getirildiğinden beri bir türlü böyle şaklabanlıklar yapma fırsatı bulamamıştı, o yüzden Şvayk davası onu çok mutlu etmiş, işe dört elle sarılmıştı. Uzun masanın başında oturmuş, sigara üstüne sigara tellendirirken, karşısında dikilen Aslan Asker Şvayk’a avının üstüne atılmak üzere olan bir kaplan gibi bakıyordu. Şvayk’ın itirafının kendisine çevrilmesini emretti; dinlerken ikide bir başıyla onaylıyordu.

Bu arada binbaşı bir öneri getirdi: Madem sanık 91. Alay’ın 11. Hücum Bölüğü’ne bağlı olduğu konusunda bu kadar diretiyordu, o zaman tugaya telgraf çekerek bu alayın nerede olduğunu öğrenmeleri gerekiyordu.

General ise bu öneriye karşı çıkarak böyle bir araştırmanın mahkemenin hızını keseceğini, dahası karara varılmasını tehlikeye düşüreceğini ileri sürdü. Sanık Rus üniforması giydiğini açık seçik itiraf etmiş, bir tanık da kendisini Kiev'den tanıdığını söylemişti ya, daha ne istiyorlardı? İşi yokuşa sürmeden toplanılıp bir karara varılmalı, hüküm bir an önce infaz edilmeliydi.

Ama binbaşı, konu politik açıdan büyük önem taşıdığından sanığın kimliğinin belirlenmesi gerektiğinde diretiyordu. Hem o zaman, sanık ile birliğindeki eski yoldaşları arasında yeni bağlantılar yakalayabilirlerdi.

Binbaşı hayal peşinde koşuyordu. Bir insanın durduk yerde mahkûm edilemeyeceğinden, ipuçları aramak gerektiğinden dem vuruyordu. Sanık

ancak çok sıkı bir soruşturma sonucunda elde edilecek ipuçlarının bir araya getirilmesiyle hüküm giyebilirdi. İpuçları... İpuçları... Sonunda ipin ucun kaçtı, lafın sonunu bağlayamadı. Gene de ne demeye çalıştığını anladıkları için herkes onaylarcasına başını sallıyordu. Yeni ipuçları elde edildiğinde yeni mahkemeler kurulacağını, asılacak yeni suçlular bulunabileceğini düşünen General bile başını sallamaya başlamıştı. Artık tugay karargâhı arayıp Şvayk'ın 91. Alay'dan olup olmadığını, gerçekten 91. Alay'dansa 11. Hücum Bölüğü'nün hangi harekâtında Rus tarafına geçtiğini soruşturma düşüncesine karşı çıktığı yoktu.

Bütün bu tartışmalar boyunca Şvayk koridorda süngülü iki muhafız arasında öyle bekledi. Bir süre sonra yeniden mahkeme huzuruna çıkarıldı, bir kez daha hangi alaya bağlı olduğu soruldu ve garnizon hapishanesine gönderildi.

General Fink, başarısız geçen hızlı yargılamanın ardından evine döndüğünde sedire uzandı, davayı nasıl çabuklaştırabileceğini düşünmeye koyuldu.

Bir yolunu bulacağından hiç kuşkusu yoktu, ama o güne kadar başkanlık ettiği mahkemelerin hızına erişememiş olması fena halde canını sıkıyordu. Kaldı ki, idam hükmü verilse bile mahkûma son telkinin yapılması, günah çıkarttırılması falan gerekecekti ki bu da infazı en azından iki saat daha geciktirecekti.

“Hiç önemli değil,” diye homurdandı kendi kendine. “Dinî işlemleri hükümden önce de yapabiliriz. Tugaydan haber gelmesini beklemeden bütün işleri bitirebiliriz. Nasıl olsa sallandıracağız namussuzu.”

Birden aklına Papaz Martinets geldi, çok işine yarayacağını düşünerek hemen çağırttı adamı.

Moravya'nın bir köyünden, bahtsız bir kateşist[169] olan Papaz Martinets, bölgesindeki rezil piskopos vekili yüzünden orduya katılmayı yeğlemişti. Tanrısına içtenlikle bağlı, dürüst bir din adamı olan Martinets, piskopos vekilinin ağır ağır, ama dönüşü olmayan bir biçimde yoldan çıkışını hep yüreği sızlayarak anımsardı. Sabahlara kadar kırba gibi içen bu sapkının yediği haltları hiç unutmamıştı. Bir gece bir şaraphanede kafayı bulduktan sonra köy yakınlarından kaldırdığı bir çingene kızını bizim doğrucu Papaz'ın yatağına sokmaya kalkışmıştı. Geceleri eve zilzurna döner, Papaz Martinets'i uyandırıp, “Sevgili evladım,” derdi, “etli butlu,

koca memeli karılar aklımı başımdan alıyor!” İşte Martinets bu yüzdendir ki, savaş meydanlarında yaralı ve can çekişen askerlerin hizmetine koşarsa baştan çıkmış piskopos vekilinin günahlarını da affettirebileceğini düşünmüştü.

Ne var ki, büyük bir düş kırıklığına uğramıştı. Bir garnizondan öbürüne gönderilmiş, on beş günde bir garnizon kilisesindeki ayinden önce askerlere vaaz vermekten başka bir iş yapmamıştı. Subay gazinosunda içine düştüğü çapkınlık muhabbetleri ise ayrı bir dertti; Moravyalı piskopos vekilinin tombul karıları, subayların belden aşağı sohbetlerinin yanında pirüpak kalırdı.

Şimdilerde, Avusturya ordusu bir zafer kazanacak oldu mu, hızlı yargılamalar kadar dangalakça ayinlere de meraklı olan General Fink hemen Papaz Martinets’i çağırtıyordu.

Rezil Fink öylesine koyu bir Avusturya milliyetçisiydi ki, Almanlar ve Türklerin zaferi için dua etmeye asla yanaşmaz, Almanların Fransızlar ya da İngilizler karşısında elde ettikleri bir zaferin ayinde anılmaması için elinden geleni ardına komazdı.

Buna karşılık, bir Avusturya keşif kolu ile bir Rus devriyesi arasındaki küçücük bir çatışmada Avusturyalılar azıcık üstünlük sağlamayagörsünler, karargâh subayları bunu Rus ordusunun uğradığı müthiş bir bozgun olarak ilan ederler, General Fink de zevkten burun delikleri titreyerek şatafatlı bir ayin düzenlemek için kolları sıvardı. Zavallı Martinets, böyle durumlarda, General’in yalnızca garnizon komutanı değil, aynı zamanda Katolik Kilisesi’nin Przemisl’deki yüce önderi olduğu izlenimine kapılmaktan alıkoyamazdı kendini.

General Fink, böyle ayinlerin düzenine de burnunu sokar, Corpus Christi Yortusu’nda söylenen dualar okunacak diye tuttururdu. Tuhaf bir alışkanlığı da vardı: Ayinin sonlarına doğru birden sunağa fırlar, üç kere, “Hurra! Hurra! Hurra!” diye bağırırdı.

Tanrı’ya hâlâ inanan dindar ve namuslu pek az kişiden biri olan Martinets, General Fink tarafından çağrılmaktan hiç hoşlanmazdı.

Garnizon komutanı, Martinets’e emirler yağdırdıktan sonra kendisine sert bir içki koyar, birkaç kadehten sonra birtakım et kafalıların çıkardıkları kitapçılardan okuduğu en son hikâyeleri anlatırdı ona. Bazen de bağrını yırtarcasına, “Zafer mutlaka bizim olacak!” gibisinden bir asker şarkısı söylemeye başlar, bu arada Martinets’i de kendisiyle birlikte içmeye ve

cıyak cıyak bağırmaya zorlardı. Martinets, garnizon komutanının anlattığı açık saçık fıkralar karşısında perişan olur, ama bir yandan da piskopos vekilinin edepsizlikte generalden hiç de aşağı kalmadığını düşünmekten alıkoyamazdı kendini.

Zavallı Martinets, generalle içki içmekten zevk almaya ve generalin konuşmalarını çekici bulmaya başlamıştı. General Fink anlattıkça Martinets şehvete kapılıp azıyor, kadehleri birbiri ardı sıra diktikçe yavaş yavaş Tanrı'yı unutuyor, General'in fıkralarından fırlayan kadınlar dua kitaplarının satırları arasında dans ediyorlardı.

General Fink de, başlangıçta inatçı bir yobazdan farkı olmayan, ama yeni ortama yavaş yavaş ayak uydurmakta olan Martinets'ten gittikçe daha fazla hoşlanıyordu.

General, bir gün sahra hastanesinden iki hemşire getirtmişti. Aslında bunlar hemşire falan değil, hastaneye hemşire kadrosundan alınan iki fahişeydiler. O zor günlerde sıkça başvurulan bir yöntemdi bu. General Fink, o gün Martinets'i çağırtmayı da unutmamış, çoktan iblisin pençesine düşmüş olan Martinets de azdıkça azmış, General'in odasındaki sedirin üstünde iki hatunun da hakkından gelmiş, sonradan bu rezilliğinden ötürü kendini uzun süre bağışlamamıştı. Gerçi daha o gece kendini bağışlatmak için bir fırsat yakaladığını sanmış, ama yanıldığını çok sonra anlamıştı. Generalin yanından ayrılıp odasına dönerken parktaki bir heykelin önünde yanlışlıkla diz çöküp dua etmeye başlamış, karşısında yakardığı heykelin Przemisl kentinin 1880'lerdeki kurucusu ve belediye başkanı Bay Grabovski'nin heykeli olduğunu fark edememişti.

Martinets, gece devriyesinin ayak sesleri arasında, Bay Grabovski'nin heykeline yüreğinin derinlerinden yakarmıştı:

"Yüce Tanrım, hizmetkârını yargılama; sen tüm günahlarını bağışlamadıkça hangi kulun senin huzurunda temize çıkabilir ki! Yalvarırım, hükmün çok ağır olmasın. Senden yardım dileniyorum ve ruhumu senin ellerine teslim ediyorum, Ulu Tanrım..."

O geceden sonra, General Fink tarafından ne zaman çağrılsa tüm dünya nimetlerini geri çevirmeyi göze almış, "Midem yanıyor" ya da "Çok kötü üşütmüşüm" gibi bahaneler uydurarak sıyrılmıştı işin içinden. Martinets'in gözünde, ruhunun cehennem ateşlerinde yanmaması için gerekliydi bu yalanlar; yoksa ordu disiplininin generalin buyruklarına uyulmasını gerektirdiğini herkes kadar o da biliyordu. Bir general bir rahibe, "Hadi

arkadaş, otur karşıma da kafayı çekelim," dedi mi, o rahip bunu emir saymak zorundaydı.

Ama ne kadar dirense, gene de zaman zaman generalin isteklerine uymak zorunda kaldığı oluyordu. Böyle durumlarda kafası iyice karışıyor, vicdan azabı içinde dönenip duruyordu.

İşte, General tarafından bir kez daha çağırtıldığında, Papaz Martinets böylesi çelişkiler içinde kıvranmaktaydı.

Martinets'i coşkulu bir biçimde karşılayan General Fink, "Kurduğum mahkemeden haberin var mı?" diye sordu keyifle. "Sizinkilerden birini asıyoruz."

Martinets, "Sizinkilerden birini" lafını duyar duymaz kaygıyla General'e baktı. Çek sayılmaması gerektiğini birçok kez anlatmaya çalışmış, Moravya'daki bölgesinde biri Çek, biri Alman iki cemaat bulunduğunu, bir hafta Çeklere, bir hafta Almanlara vaaz vermek zorunda kaldığını kim bilir kaç kez açıklamıştı. Çeklerin mıntıkasında Çek okulu bulunmadığından her iki mıntıkada da dersleri Almanca veriyordu, bu yüzden de Çek falan değildi. Martinets'in bu mantıklı açıklaması bir seferinde masadaki binbaşılardan birini sinirlendirmiş, adam, "Desene, Sizin Moravya çıfıt çarşısına dönmüş, kimin eli kimin cebinde belli değil," deyivermişti.

General, "Kusura bakma," dedi, "unuttum gene. Sizinkilerden değil. Herif Çek, hem asker kaçağı hem de vatan haini, Ruslara çalışmış. Kesin asılacak. Formalite gereği kimliğini belirlemeye çalışıyoruz, ama hiç önemli değil. Cevap bekliyoruz, telgraf gelir gelmez sallandıracağız hayvanı."

Sonra da, Rahip'i yanına oturtup neşeyle sürdürdü konuşmasını:

"Ben hızlı yargılama yapıyorsam, her şey gerçekten hızlı yürümeli. Benim ilkem bu. Savaşın başlarıydı, Lvov yakınlarında bir yerde fırlamanın tekini hükümden tam üç dakika sonra astırmıştım. Herif Yahudi'ydi tabii. Ama bir keresinde bir Ruten'i de idam kararını verdikten sadece beş dakika sonra ipe çekmiştik."

Gülümseyerek, "İkisinin dinî telkine ihtiyacı yoktu," dedi. "Yahudi hahamdı, Ruten de Ortodoks papazı. Ama şimdiki vaka çok farklı. Asacağımız adam Katolik. Aklıma parlak bir fikir geldi; diyorum ki, dinî telkin işini idam hükmünü vermeden halledelim, hükümden sonra doğruca götürüp asıveririz şıpınişi."

Çıngırağı çalıp emir erini çağırdı:

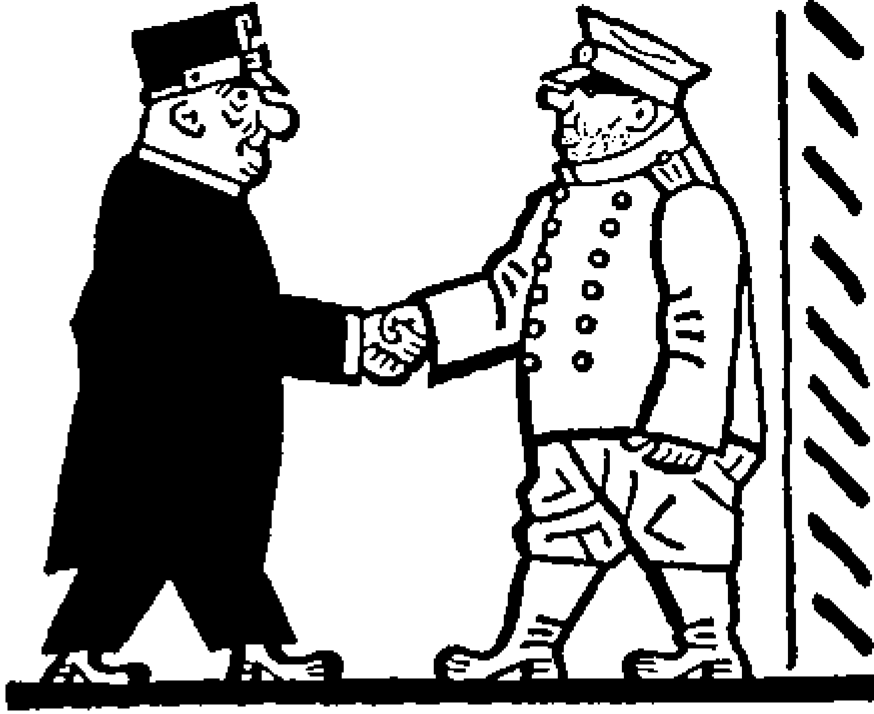
“Dünkü ziyafetten beş-altı şişe şarap kalmıştı. Kap getir iki şişe.”

Şaraplar gelince, General, Papaz’ın kadehini doldurdu, tatlı bir sesle, “Dinî telkinde bulunmadan rahatlayın biraz...” dedi.

İşte tam da bu ürkünç anda, Şvayk’ın hücresinin demir parmaklıklı penceresinden bir türkü yükseldi:

Biz köyün çapkın çocuklarıyız,
Nerede bir dilber biz oradayız,
Hiç dinlemez kolumuza takarız,
Gülüp oynar, keyfimize bakarız.

2
Ruhani telkin

Papaz Martinets, Şvayk'ın hücresine girmedi de, bir balerin gibi süzüldü sanki. Yıllanmış şarabı mideye indirdikten sonra yüreğini yüce duygular kaplamış, kendini tüy gibi hissetmeye başlamıştı. Bu kutsal anda Tanrı'ya biraz daha yaklaştığını düşünüyor, aslında Şvayk'a yaklaştığının ayırdına yaramıyordu.

Ardından kapıyı kapadılar ve ikisini baş başa bıraktılar. Papaz, ranzanın üstüne tünemiş olan Şvayk'a coşkulu bir sesle, "Sevgili oğlum, ben Papaz Martinets'im," dedi.

Yol boyunca, bu okşayıcı, babacan yaklaşımın hem çok etkili olacağını, hem de duruma çok uygun düşeceğini düşünmüştü.

Şvayk oturduğu yerden kalktı, Papaz'ın elini hararetle sıktıktan sonra başladı konuşmaya. Ha babam de babam:

"Memnun oldum efendim. Benim adım da Şvayk. 91. Alay'a bağlı 11. Hücum Bölüğü'nün posta eriyim. Alayımızın karargâhını kısa bir süre önce Bruck'a aktardılar. Lütfen yanıma oturun, rahatınıza bakın, muhterem Peder. Sizi neden bu deliğe tıktıklarını öğrenebilir miyim acaba? Subay olduğunuza göre garnizondaki subay tutukevine koymaları gerekirdi. Bu bit yuvasında ne işiniz var sizin? Ama bazen onların da kafası karışıyor işte, kimi nereye tıkacaklarını bilemiyorlar, ya yazıcılar olmadık bir yanlışlık yapıyor ya da kâğıtlar karışıyor. Bir keresinde, Budyeyovitse'deki alay hapishanesinde yatarken, hücreme bir yedek subay adayı getirmişlerdi. Bu yedek subay adayı denen yaratık askerî rahiplere benzer, üstadım; balık deseniz değil, kuş deseniz o da değil, bir tuhaf yaratık işte. Erlere öyle bir fırça atar ki herifi subay sanırsınız, ama bir halt karıştırdı mı erlerin tutukevinde bulur kendini. Altı kaval üstü şişhane, arada kalmış soysuzlardır bunlar, tam kırma dedikleri hani, astsubay mutfağından bile yemek vermezler bunlara. Er olmadıkları için erat karavanasından, subay olmadıkları için subay yemeğinden yiyemezler. Bir ara bizim bölükte tam beş yedek subay adayı vardı, mutfaktan yemek alamadıkları için kantinden aldıkları peynirden başka bir şey yiyemiyorlardı. Ama Teğmen Wurm durumu öğrenince kantine gitmelerini de yasakladı; yedek subay adaylarının erat kantininden tıkınmaları yakışık almazmış. Sizin anlayacağınız, şamar oğlanına döndü zavallıcıklar. Subay kantinine de giremiyorlar. Resmen ortada kaldı adamlar, analarından emdikleri süt burunlarından geldi, o kadar sıkıntı çektiler ki, içlerinden biri kendini Malşe Nehri'ne attı, bir başkası da alaydan firar etti, iki ay sonra kışlaya bir mektup gönderip Fas'ta Savunma Bakanı olduğunu bildirdi. Geriye kaldı dört yedek subay adayı; neden derseniz, nehre atlayanı balık tutar gibi canlı canlı yakalayıp çıkarmışlardı. O heyecanla suya atlayınca, bildiği yüzmeyi de unutmuştu adamcağız. Doğruca revire gönderdiler ama, orada da ne yapacaklarını bilemediler. Subay battaniyesine mi saracaklardı, er battaniyesine mi? Uzun tartışmalardan sonra en iyi çözümü buldular: Battaniye vermekten vazgeçip ıslak bir çarşafa sardılar fukarayı; o da ne yapsın, yarım saat sonra kışlaya geri göndermeleri için yalvar yakar oldu. İşte hücreme verdikleri oydu, sırılsıklam girdi içeri! Benim hücrede kaldığı dört gün boyunca ne kadar mutluydu bilemezsiniz, muhterem peder, en

azından yemek yiyebiliyordu. Tutuklu karavanasından ne olur demeyin, onun için ziyafete konmak gibi bir şeydi. Beşinci gündü, alıp götürdüler; yarım saat sonra kepini almaya geldiğinde sevinç gözyaşları döküyordu. Hiç unutmam, şöyle demişti: 'En sonunda hakkımızda bir karara vardılar. Yedek subay adayları bundan böyle gündüzleri subaylar arasında bulunacaklar, üstelik subay yemeği yiyecekler. Gerçi hem fazladan bir para ödeyeceğiz, hem de subaylar yedikten sonra alabileceğiz yemeğimizi, ama ne önemi var. Geceleri ise erat koğuşunda yatacağız, kahvemiz erat mutfağından gelecek, erat tütünü içeceğiz."'

Bu yaylım ateşi karşısında ne yapacağını bilemeyen Martinets, Şvayk'ın duraklamasını fırsat bilip hiç ilgisi olmayan bir karşılık verdi:

"Evet, sevgili oğlum, evet, yeryüzüyle gökyüzü arasında öyle şeyler olur ki, Tanrı'nın sonsuz bağışlayıcılığına tüm yüreğimizle güvenmemizi gerektirir. Ben buraya dinî telkin için geldim, sevgili evladım."

Birden sustu, söylediklerini anlamsız bulmuştu. Oysa Şvayk'ın hücresine gelirken, etkileyici bir söylev çekmeyi, bu talihsiz askere pişmanlık duyup günah çıkartırsa Tanrı katında bağışlanabileceğim söylemeyi tasarlamıştı. Şimdi tam lafı nasıl toparlayacağını düşünüyordu ki, Şvayk sigarası olup olmadığını sorunca kafası gene karıştı.

Martinets sigara içmeyi hiçbir zaman becerememişti, beceremediği tek şey de bu olsa gerekti. General Fink' le kafayı çekerlerken birkaç kez puro içmeye kalkışmış, ama her seferinde içi dışına çıkmış, ne yediyse çıkarmış, koruyucu meleğinin kendisini uyarmak için boğazını gıdıkladığı sanısına kapılmıştı.

Kuyruğu dik tutmaya çalışarak, "Ben sigara içmiyorum, sevgili yavrucuğum," diye karşılık verdi Şvayk'a.

Şvayk, "Bak sen şu işe," dedi. "Şu kısa ömrümde onca askerî papaz tanıdım, Zlihov'daki içki fabrikasının bacası gibi tütmeyenini görmedim. İçki ve sigara içmeyen askerî papaz mı olurmuş? Haa bakın, yalan söylemiş olmayayım, sigara içmeyen birini tanıdım, adam sigara içmezdi ama tütün çiğner, vaaz verirken ha bire kürsüden aşağı tükürürdü. Siz nerelisiniz, muhterem peder?" Martinets, sıkkın, "Novi Yiçin'denim," dedi.

"O zaman, Rujena Godrsova'yı tanırsınız belki de, papaz efendi. İki yıl önce Prag'da, Platnerjska Caddesindeki bir şaraphanede çalışırken ikizleri olunca tam on sekiz kişi hakkında babalık davası açmıştı. İkizlerden birinin bir gözü mavi, bir gözü kahverengi, öbürünün de bir gözü gri, bir gözü

siyahtı. Zaten Rujena da en çok gözleri bu renkte olan dört kişiden kuşkulanıyordu; dördü de şaraphanenin müdavimlerinden olup kendisiyle fena halde iş tutmuştu, o yüzden üretimde ciddi pay sahibi olsalar gerekti. Ama bu kadarla kalmadı, çok geçmeden ikizlerden birinin bir bacağının aksadığı ortaya çıktı, tıpkı şaraphaneden çıkmayan belediye meclisi üyesi gibi. Derken öteki çocuğun da bir ayağında altı parmak olduğu anlaşıldı, bu da meyhanenin en yağlı müşterilerinden bir milletvekilini akla getirdi tabii. Düşünebiliyor musunuz, muhterem Peder, kadın tam on sekiz müşteriyle ya evinde ya da bir otel odasında mercimeği fırına vermiş ve ikizler bunların her birinden birer iz taşıyor. Mahkeme ne yapsın, sonunda hâkim bey onca adam arasından çocukların gerçek babasını belirlemenin mümkün olmadığına karar verince kadın da tuttu, suçu şaraphanenin sahibine attı, onu da dava etti. Ama adam alt takımlarından geçirdiği bir ameliyat yüzünden yirmi yıldır iktidarsız olduğunu kanıtladı. İşte o zaman, muhterem Peder, Rujena'yı mevcutlu olarak sizin Novi Yiçin'e postaladılar. Ne demişlerdir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister. İnsan açgözlü olmamalı. Bir herifle yetinmeliydi Rujena, mahkemede ikizlerden birinin belediye meclisi üyesinden, ötekinin milletvekilinden olduğunu söylemeye kalkışmamalıydı. Bir çocuğun doğumu her zaman kolayca hesaplanabilir. Herifle otelde ne gün yattığına bakarsın, çocuğun ne gün doğduğu da belli, arayı hesap edersin, tamam işte. Normal bir doğumsa elbet. Öyle tak tak otellerde on kronu gözden çıkardın mı istediğin tanığı bulursun; parayı bastırdığın her garson ya da oda hizmetçisi o gece herifin otelde seninle olduğuna dair kitaba el basar, dahası hikâyeyi en ince ayrıntısına kadar anlatır: Merdivenden inerlerken kadın adama dönüp, 'Ya hamile kalırsam?' dedi. Adam da, 'Merak etme aptal kız, ben çocuğa bakarım,' diye karşılık verdi. Falan filan..."

Askerî Rahip öyle kalmıştı, dinî telkini nasıl yapacağını kara kara düşünüyordu artık. Oysa sevgili oğluna yalnızca neler söyleyeceğini değil, nasıl söyleyeceğini de en ince ayrıntısına kadar hesaplayarak gelmişti hücreye. Kıyamet Günü tekmil vatan hainlerinin boyunlarında iplerle mezarlarından kalkacaklarını ve nedamet getirdikleri için Yüce Tanrı tarafından bağışlanacaklarını anlatmayı tasarlamıştı.

En güzel dinî telkinlerinden birini hazırlamıştı kafasında. Konuşması üç bölümden oluşacaktı. Önce, Tanrıyla tümüyle barışık bir insanın asılarak ölmesinin kolay olduğunu anlatacaktı. Askerlerin babası olan İmparator

Hazretlerine ihanet edenlerin, askerî yasalara göre en ağır biçimde cezalandırılması gerekiyordu. Çünkü bir askerin İmparator Hazretlerine karşı işlediği en küçük bir suçun bile babanın kutsallığını ayaklar altına almaktan, hatta baba katilliğinden bir farkı yoktu. Ardından, İmparator Hazretlerinin Tanrı tarafından görevlendirildiğini anlatmayı düşünmüştü. Papa Hazretleri nasıl dünyadaki ruhani işleri yönetmekle görevlendirilmişse, hükümdarımıza da dünyevi işleri yönetme görevi verilmişti. Demek, İmparator Hazretlerine ihanet, Yüce Tanrı'ya ihanetten farksızdı. O yüzdendir ki, ihanete kalkışan yalnızca ipte sallanmayı değil, Tanrı'nın gazabına uğramayı ve sonsuza kadar cehennem ateşinde yanmayı da göze almalıydı. Ama dünyevi adalet askerî disiplinin gereklilikleri yüzünden idam hükmünü bozamasa ve suçluyu asmak zorunda kalsa bile, ilahî adalet açısından umutsuzluğa düşmek gerekmiyordu. Nedamet getirip tövbe ederek bağışlanmak mümkündü.

Hülyalara dalan Askerî Papaz, böylesine dokunaklı, sarsıcı bir konuşmanın General Fink'in PrzemisPdeki evinde karıştırdığı haltların tüm izlerini sileceğini, Cennetteki yerini sağlama alacağını geçirdi aklından.

Bu mahvolmuş adama şöyle seslenecekti:

"Nedamet getir evladım! Gel, birlikte diz çökelim! Söyleyeceklerimi tekrar et, sevgili oğlum!"

İşte o zaman, bitten geçilmeyen, leş gibi hücrede şu dua yankılanacaktı:

"Ey Yüce Tanrım, sen ki her şeye kadirsin, senin sonsuz merhametine sığınıyorum. Sana bu savaşçının ruhu için bütün yüreğimle yalvarıyorum. Przemisl'deki askeri mahkemenin kararıyla bu dünyadan öbür dünyaya göçmesini buyurduğun bu zavallı kuluna elini uzat, Yüce Tanrım. Bütün içtenliğiyle nedamet eden bu piyade erini Cehennem ateşlerinde yanmaktan kurtar, ruhunu edebî huzura kavuştur, Ulu Tanrım."

"Muhterem Peder, kusura bakmayın ama tam beş dakikadır arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyorsunuz. Dilinizi mi yuttunuz yoksa? Anladığım kadarıyla, ilk kez hapse düşüyorsunuz."

Askerî Papaz, boğuk bir sesle, "Dinî telkine geldim ben," dedi.

"Ben de deminden beri neden dinî telkin deyip durduğunuzu anlamış değilim zaten. Bağışlayın efendim, ama Tanrı'ya olan inancım sizin ruhunuzu teselli edecek kadar güçlü sayılmaz. Hapse düşen ne ilk ne de son askerî papazsınız. Kaldı ki, muhterem Peder, doğrusunu söylemek gerekirse, kolu kanadı kırılmış birinin ruhunu teselli edecek kadar

dokunaklı konuşmayı hiç beceremem. Bir kere denedim, ama iyi sonuç aldığım söylenemez. Gelin, güzel güzel oturun yanıma da, anlatayım neler olduğunu. Opatovitska Caddesi'nde oturduğum sıralar, bir otelde kapıcılık yapan Faustin adında bir arkadaşım vardı. Kalıbımı basarım, onun kadar temiz yürekli, namuslu, çalışkan bir adam görmemişsinizdir. Sokakta iş tutan kaldırım kuşlarının hepsini tanırdı. Gecenin kaçı olursa olsun otele gidip, 'Bay Faustin, bana bir karı lazım,' demeniz yeterdi. Hemen büyük bir içtenlikle nasıl bir şey aradığınızı sorardı: Sarışın mı, esmer mi; kısa boylu mu, uzun boylu mu; sıska mı, tombul mu; Alman mı, Çek mi, yoksa Yahudi mi; evli mi, boşanmış mı, dul mu; akıllı mı, salak mı..."

Şvayk, Askerî Papaz'a iyice sokuldu, kolunu beline dolayıp devam etti:

"Muhterem Peder, diyelim ki sülün gibi bir sarışın istediniz ve dediniz ki: 'Dul olsun, ama akıllı olmasın.' Faustin şıpınişi bulur buluşturur, hatunu koynunuza sokardı, hem de nüfus kâğıdıyla birlikte."

Askeri Papaz ne yapacağını bilemez bir haldeydi, Şvayk ise adamı bir ana şefkatiyle bağrına basmış anlatıyordu:

"Bay Faustin'in ne kadar dürüst, ne kadar namuslu bir adam olduğunu bilemezsiniz, muhterem Peder. Pazarlık edip odaya getirdiği kadınlardan bir kuruş avanta almazdı. Kadınlardan biri onun bu huyunu unutup eline birkaç metelik sıkıştırmaya kalkmasın, bizimki öfkeden kıpkırmızı kesilir, bağırıp çağırmaya başlardı: 'Ulan bana bak, orospu karı, vücudunu satıp günahların en büyüğünü işlediğin yetmiyormuş gibi bu rezilliğe beni de bulaştırmaya kalkıyorsun! Senin iki kuruşuna mı kalmışım, kaldırım yosması! Beni pezevenk mi sandın yoksa! Ben bunu sana sırf acıdığım için yapıyorum, aşağılık kaltak, sokaklarda millete daha fazla rezil olmayasın diye, gecenin bir vakti polise yakalanıp üç gün karakolun yerlerini silmek zorunda kalmayasın diye. Burada otelde hem soğuktan buz kesmiyorsun, hem de göz önünde değilsin hiç olmazsa.' Evet, sokak kadınlarına pezevenklik yapmazdı ama, karı bulduğu heriflerden para alırdı. Kendine göre bir tarifesi vardı: mavi gözlüler on metelik, siyah gözlüler on beş metelik. Sonracığıma, her müşterisi için ayrıntılı bir hesap çıkarmayı hiç unutmazdı. Üstelik çok uygundu fiyatları. Ama fazla akıllı olmayan bir kadın için fazladan on metelik alırdı her zaman; neden derseniz, boş kafalı bir sürtüğün erkeklere mürekkep yalamış karılardan daha çok zevk verdiğine inanırdı da ondan.

Şimdi, asıl konuya gelelim. Bu Bay Faustin bir gün akşama doğru Opatovitska Caddesindeki evime geldi. Çok heyecanlı görünüyordu, kafayı yemiş gibi bir hali vardı. İlkin hiçbir şey söylemedi, derken cebinden bir rom şişesi çıkartıp bir fırt aldı, sonra bana uzatıp, 'İç,' dedi. Şişenin dibini bulana kadar hiç konuşmadık, sonra birden, 'Arkadaşım,' dedi, 'şimdi bana bir iyilik yapacaksın. Aç caddeye bakan pencereyi. Ben pencerenin kenarına oturayım. Sen de bacaklarımdan tuttuğun gibi şu senin üçüncü kattan aşağı at beni. Artık yaşamak istemiyorum. Tek tesellim, beni bu dünyadan gönderecek gerçek bir dostumun olması. Dayanamıyorum bu hayata. Benim gibi namuslu bir adam pezevenklikle suçlanır mı? Ama ne yaparsın, suçluyorlar işte. Her şeyden önce otelimiz birinci sınıf bir otel. Otelde çalışan üç oda hizmetçisiyle karımın karakolda kaydı var, arada sırada muayeneye gelen doktora bir kuruş borcumuz yok. Gerçek dostumsan, at beni üçüncü kattan aşağı da kurtulayım şu ıstıraptan.' Baktım çok kararlı, pencerenin kenarına çıkmasını söyledim, hiç acımadan attım aşağı... Aman, korkacak bir şey yok, muhterem Peder."

Şvayk, ranzanın üstüne çıkarken yanındaki Papaz'ı da tutup kaldırdı. "Bakın, Papaz efendi, herifi böyle tuttum, haydin yallah aşağıya!" deyip adamcağızı ittiği gibi yere düşürdü. Papaz dehşet içinde yerden kalkmaya çalışırken Şvayk devam ediyordu:

"Gördünüz işte, muhterem Peder, hiçbir şey olmadı. Bay Faustin'e de bir şey olmadı zaten. Zilzurna sarhoş olduğundan Opatovitska Caddesi'ndeki evin zemin katında oturduğumu unutmuştu; bir yıl kadar önce Krjemenkova Caddesi'ndeki bir evin üçüncü katında oturuyordum, oraya da gelir giderdi, hâlâ orada oturuyorum sanmıştı salak."

Papaz, ranzanın üstünde kendinden geçmişçesine anlatmayı sürdüren Şvayk'a oturduğu yerden can korkusuyla bakakalmıştı. Birden, karşısındakinin kafadan kontağın teki olduğunu düşünüp kekeledi: "Evet, sevgili oğlum, tamamen haklısın, sen nasıl istersen öyle olsun evladım." Sonra kapıya kadar kıçın kıçın süründü, birden ayağa fırlayarak kapıyı yumruklamaya başladı. Bir yandan da öyle korkunç çığlıklar atıyordu ki, hemen koşup yetiştiler, kapıyı açtılar.

Şvayk, demir parmaklıklı pencereden, Papaz'ın yanında bir gardiyanla arkasına bakmadan koştuğunu, kendini korku içinde avluya attığını gördü. "Zavallıyı deliler koğuşuna kapatırlar herhalde," diye geçirdi aklından, ranzadan yere atladı, hücrenin içinde volta atarken bir de türkü tutturdu:

Verdiğin o yüzük var ya,
Takmam asla parmağıma!
Alayıma döndüğümde
Mermi yaparım tüfeğime!

Birkaç dakika sonra General Fink'e Askerî Papaz'ın geldiğini haber verdiler. General, aralarında iki güzel hanımın da bulunduğu konuklarını ağırlamaktaydı. Şarap ve likör, su gibi içiliyordu. Sabahleyin mahkeme heyetinde yer almış tüm subaylar oradaydı, bir tek herkesin sigarasını yakan o piyade eri yoktu.

Askerî Papaz yel yepelek içeri daldığında yüzü sapsarıydı, birinden haksız yere sopa yemişçesine isyan halindeydi. Son zamanlarda Papaz'la iyice yüz göz olmuş olan General Fink, onu bir kenara çekip zurna gibi bir sesle sordu: "Neyin var senin, telkincibaşı?"

Tam o sırada, çakırkeyif kadınlardan biri Papaz'a bir sigara fırlattı. General Fink, yeşil bir kristal kadehe şarap doldurarak, "Hadi, telkincibaşı, çek bakalım," dedi.

İçmeye yanaşmadığını görünce de, kadehi Papaz'ın ağzına dayayıp boca etmeye kalkıştı. Papaz teslim bayrağını çekip içmeye razı olmasa bütün şarap üstüne başına dökülecekti.

Mahkûmun dinî telkin sırasında nasıl davrandığını, neler yaptığını sormak ancak bu karşılama şamatasından sonra akıllarına geldi. Askeri Papaz, yerinden kımıldamadan, acıklı bir sesle, "Adam çıldırdı," dedi.

General, bir kahkaha patlatarak, "Demek herife telkini fazla kaçırdın!" deyince, tüm konukları bir gülmedir aldı. Bu arada, iki kadın, Papaz'a gene sigara fırlatmaya başladılar.

Kafayı bulduğu için masanın başında uyuklayan binbaşı konuşmaları duymuşçasına başını salladı, sonra azıcık kendine gelir gelmez çabucak iki kadeh şarap doldurdu, iskemlelerin arasından güçlükle geçerek Papaz'ın yanına geldi, Tanrı hizmetkârının şaşkın bakışları arasında, "Hadi bakalım, şerefe!" diye kadeh kaldırdı. Papaz'ın şarabı sonuna kadar içtiğinden emin olunca sallana sallana yerine döndü, iskemlesine çöker çökmez içi geçti.

Papaz, bu son kadehten sonra kendini tümden şeytanın pençelerinde buldu. Baktığı her yerde iblisi görüyordu: Masadaki şişelerden el kol

sallıyor, bacaklarını masaya uzatmış sereserpe oturan sarhoş kadınların bakışları ve kahkahaları arasından hince sırıtıyor, hatunların sıyrılmış eteklerinin altından görünen dantel külotlarının arasından bile Papaz'ı seyrediyordu.

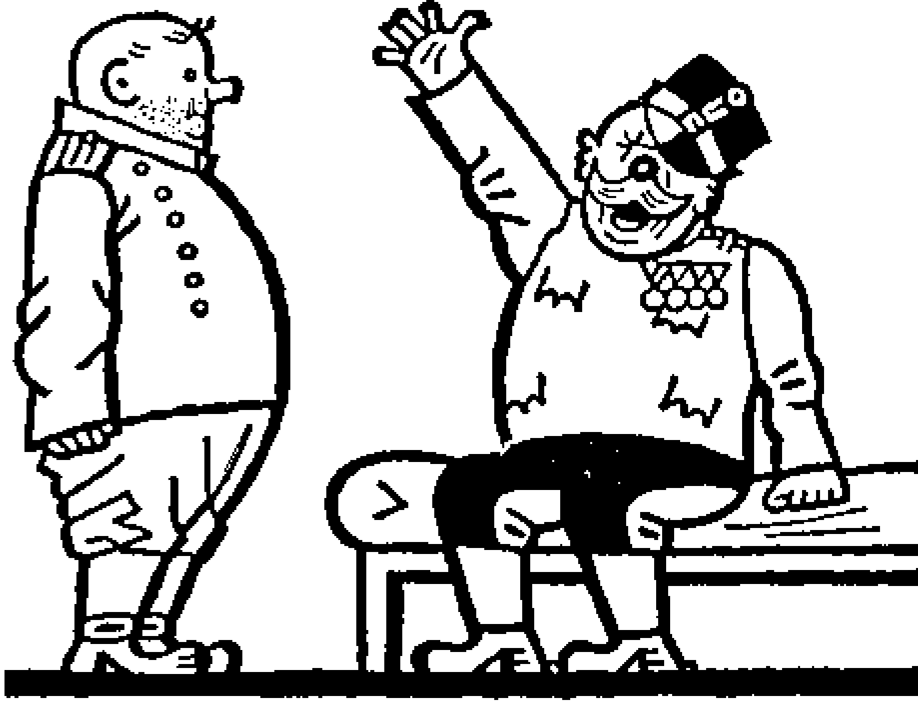
Papaz, ruhunun elden gitmekte olduğunun farkındaydı, ama gene de o anda ölse din uğruna şehit düşmüş sayılacağını düşünmekten alıkoyamadı kendini. General'in emir erleri onu yan odaya taşıyıp sedire yatırırlarken bile vaaz veriyordu:

"Gözlerinizin önüne serilen bu acıklı, ama ilahî sahneyi sakın kaçırmayın, evlatlarım. Siz ki Tanrı'nın ruhları tertemiz, yoldan çıkmamış kullarısınız, inançları uğruna ıstırap çekerek şehit mertebesine erişmiş o yüce insanları unutmayınız. Bana baktığınız zaman, bilin ki, çektiği tüm acılara rağmen Tanrı yolundan sapmamış, inançlı bir insan görüyorsunuz, insanoğlu en korkunç yıkımların bile üstesinden gelebilir, yeter ki doğruluk ve erdem yüreğinden eksik olmasın."

Sözlerini bitirir bitirmez arkasını dönüp uykuya daldı. Uykuya dalar dalmaz da karabasanlar üstüne üstüne geldi: Gün boyunca papazlık görevlerini eksiksiz yerine getiriyor, akşam olunca Şvayk'ın pencereden aşağı attığı otel kapıcısı Faustin'in yerine geçiyordu. Generale, hakkında şikâyetler yağıyor; müşterilerden biri, "Yahu ben sarışın istemiştim, bu rezil sana esmer gönderdi," diye yakınıyor; bir başkası, "Ulan, ben karının hem yeni boşanmış, hem de akıllı olmasını istemiştim, bu herif kafasız bir dul yollamış," diye bas bas bağırıyordu.

Ertesi sabah uyandığında kan ter içindeydi, midesi çok kötü bulanıyordu. Moravya'daki piskopos vekilinin, kendisinin yanında melek gibi kaldığını düşündü.

3
Şvayk yeniden hücum bölüğünde

Bir gün önce Şvayk'ı yargılayan askerî mahkemede savcılık yapan binbaşı, General'in davetinde Papaz'ı şerefe kadeh kaldırmaya zorladıktan sonra sızan binbaşıydı.

Binbaşının o gece General'in evinden ne zaman ve ne durumda ayrıldığını hiç kimse bilmiyordu. Herkes öyle sarhoştu ki, binbaşının yokluğunun farkına bile varılmamıştı. General çoğu zaman kimin konuştuğunu bile fark edemez bir durumdaydı. Bıyıklarını burup salakça bir gülümseyişle, "Hay ağzını öpeyim, binbaşı," dediğinde, binbaşı oradan ayrılalı en azından iki saat oluyordu.

Sabah binbaşı hiçbir yerde bulunamadı. Kaputu holdeki askıya, kılıcı duvardaki kancaya asılıydı, tek eksik subay kasketiydi. Belki helada

uyuyakalmıştır diye düşünüp evdeki bütün helaları aradılarsa da binbaşıya rastlayamadılar. Binbaşıyı bulamadılar ama, ikinci katın helasında davetteki teğmenlerden birini buldular. Diz çöküp ağzını klozet deliğine dayamış bir durumda mışıl mışıl uyuyordu; besbelli, tam kusarken sızıvermişti.

Binbaşı kayıplara karışmıştı, sanki yer yarılıp içine girmişti.

Ama biri Şvayk'ın kapatıldığı hücrenin demir parmaklıklı penceresinden içeri baksaydı, Şvayk'ın Rus kaputunun altında iki kişinin uyuduğunu, kaputun ayak ucundan iki çift çizmenin çıktığını görecekti.

Mahmuzlu çizmeler binbaşının, mahmuzsuzlar Şvayk'ındı.

İki adam, kedi yavruları gibi birbirlerine sokulmuş, yatıyorlardı. Şvayk'ın kolu binbaşının başının altındaydı; binbaşı ise, meme emmek isteyen bir köpek yavrusu gibi Şvayk'ın beline sarılıp aguşuna sokulmuştu.

Aslında ortada esrarengiz bir durum yoktu. Her şey binbaşının görev aşkından kaynaklanıyordu.

Hepimizin başına gelmiştir: Bir dostunuzla oturmuş keyifli keyifli kafayı çekerken, gecenin bir saatinde dostunuz birden yerinden fırlayarak, "Aman Tanrım, yanmışım ben, sabah sekizde büroda olacağım!" diye bağırır. İşte buna görev aşkı denir ki, genellikle suçluluk duygusunun yan ürünü olarak ortaya çıkar. Böyle soylu bir nöbete yakalanan bir insanı bir an önce büroya gidip işinin başına oturmaktan vazgeçirmek hiç de kolay olmadığı gibi nerdeyse olanaksızdır. Şirketlerin gece bekçileri, böylelerini sabahın köründe koridorlarda başları açık koştururken yakalarlar, biraz olsun uykularını alsınlar diye odalarındaki sedire yatırırlar.

İşte bizim binbaşı da böyle bir nöbete tutulmuştu.

Masanın başında kendine gelir gelmez, Şvayk'ı hemen sorgulaması gerektiği sanısına kapılmıştı. Bu görev aşkı nöbeti öylesine ani, öğlesine güçlü, öylesine karşı durulmaz bir biçimde gelmişti ki, binbaşı kimseye sezdirmeden ortadan kayboluvermişti.

Buna karşılık, cezaevinin, nöbetçi odasına girişi fark edilmeyecek gibi değildi. Odaya bomba gibi düştü binbaşı.

Nöbetçi başçavuş masanın başında horul horul uyuyor, askerler de masanın çevresinde pinekliyorlardı.

Kasketi bir yanda içeri dalan binbaşı öyle küfürler savurmaya başladı ki, hepsinin esnemesi yarım kaldı, ne yapacaklarını şaşırdılar. Sanki binbaşının karşısında, umutsuzca ve tuhaf tuhaf bakan bir manga asker değil de, sırıtan maymunlar vardı.

Binbaşı yumruğunu masaya vurup başçavuşa bağırdı: “Ulan, hımbıl herif, şu askerlerine bir bak, hepsinin içi geçmiş!” Sonra da gözlerini devirerek bakan askerlere dönüp haykırdı: “Ulan, size asker demeye bin şahit ister be! Uyurken bile suratınızdan salaklık akıyor, hıyartolar! Uyanıkken de koyun gibi bakıyorsunuz, geri zekâlılar!”

Küfür faslını bitiren binbaşı, nöbetçi erlerin görevleri konusunda uzun bir nutuk attıktan sonra suçluyu yeniden sorguya çekmek istediğini söyleyerek Şvayk’ın tutulduğu hücrenin hemen açılmasını emretti.

îşte binbaşı geceleyin Şvayk’ın hücresine böyle girdi.

Hücreye vardığında sorunu büyük bir başarıyla hallettiği kanısındaydı. Ama gene de dayanamadı, hücrenin anahtarlarının kendisine bırakılmasını istedi. Başçavuş kuralları çiğneyemeyeceğini söyleyerek bu isteği geri çevirince de, “Ulan, kahpenin dölü!” diye haykırdı. “Kazara bir verseydin anahtarları, o zaman yanmıştın işte!”

Başçavuş, “Özür dilerim Komutanım, ama sizi hücreye kilitlemek zorundayım,” diye yanıt vermişti. “Sizin güvenliğiniz için tutuklunun başına bir de nöbetçi dikmem gerekiyor. Çıkacağınız zaman kapıya vurun, biz gelir açarız Komutanım.”

Yeniden tepesi atan binbaşı, “Ulan, şerefsiz dümbük!” diye gürledi. “Mahkûmdan korkacak adam mıyım ben! Başımıza nöbetçi dikmene gerek yok. Hadi bakalım, kitle kapıyı üstüme de kaybol, gözüm görmesin!” Kapının hemen üstündeki oyukta duran kısa fitilli gaz lambasının verdiği ışık o kadar zayıftı ki binbaşı Şvayk’ı doğru dürüst göremedi bile. Ranzasının yanında hazır olda duran ve bu ziyaretten ne çıkacağını merakla bekleyen Şvayk tekmil vermenin yerinde olacağını düşündü: “Hücre, tek tutukluyla emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım.”

Oraya niçin gittiğini hemen anımsayamayan binbaşı, “Rahat!” dedi. “Neredeymiş o tutuklu?”

Şvayk, böbürlenircesine, “O tutuklu benim Komutanım,” diye yanıtladı.

General’in şarap ve likörleriyle beyni iyice keçeleşmiş olan binbaşı, Şvayk’ın ne dediğini anlamadı bile. Alkolün etkisi en son aşamasına vardığından esnemeye başlamıştı, ama öyle korkunç esniyordu ki onun yerinde sivilden biri olsa çene kemikleri çoktan yerinden çıkmıştı. Oysa bu ürkünç esneme binbaşıda bambaşka bir etki uyandırdı: Beynindeki oyuklarda gizlenen şarkı söyleme yeteneğini harekete geçirdi. Şvayk’ın

ranzasına yıkılıveren binbaşı, boğazlanan bir domuzun son çığlıklarını andıran bir sesle çığırmaya başladı:

O Tannenbaum, o Tannenbaum,

Wie schön sind deine Blätter![170]

Bu nakaratı, arada bir çılgınca çığlıklar atarak tekrarladı durdu. Yatağın içinde bir ayı yavrusu gibi debelendikten sonra sırtüstü serildi ve hemen horlamaya başladı.

Şvayk, “Komutanım, oraya yatılır mı, bitleneceksiniz,” diye uyandırmaya çalıştı, ama boşuna. Binbaşı üstüne ölü toprağı serpilmiş gibi uyuyordu.

Yufka yürekli Şvayk, binbaşıya baktı baktı, kaputunu üstüne örterek, “Hadi sana iyi uykular, ihtiyar ayyaş,” dedi ve yanına uzandı. Sabaha kadar böyle sarmaş dolaş uyudular.

Sabah dokuz sularında, herkes binbaşıyı arayadursun, Şvayk kalkıp gerindikten sonra binbaşıyı uyandırması gerektiğini düşündü. Birkaç kez sarsıp iteledi, olmadı; Rus kaputunu üstünden çekip alınca binbaşı dikilip kalktı, nerede olduğunu, başına neler geldiğini anlamaya çalışırcasına boş gözlerle Şvayk’a baktı.

Şvayk, “Komutanım,” dedi, “nöbetçi odasından kaç kez gelip hayatta mısınız diye baktılar. O yüzden, kusura bakmayın ama, sonunda sizi uyandırmanın daha doğru olacağını düşündüm; sabahları kaçta kalktığınızı bilmiyorum, geç kalmanızı istemem. Uhrjinyeves’teki bira fabrikasında bir fıçıcı vardı, her sabah altı dedi mi uyanırdı; on beş dakika fazla uyudu mu ipin ucunu kaçırır, öyleye kadar yataktan kalkamazdı. Sonradan bunu sık sık tekrarlamaya başlayınca kendini kapının önünde buldu. Herif o kadar kızdı ki, önüne gelene ana avrat düz gitti...”

Binbaşı, umutsuzca, “Biraz salak mısın sen oğlum?” dedi bozuk bir Çekçeyle. Kafası dumanlı olduğu için neden hâlâ orada oturup durduğunu, neden nöbetçi odasından ikide bir gelip kapıdan baktıklarını, karşısında dikilen adamın neden bilmece gibi konuştuğunu bir türlü anlayamıyordu. İşin içinde korkunç bir gariplik vardı. Gecenin bir vakti oraya geldiğini hayal meyal anımsıyor, ama neden geldiğini çıkaramıyordu.

Kuşkulu bir sesle, “Ben gece geldim buraya, değil mi?” diye sordu. “Peki, ne halt etmeye geldim?”

“Komutanım,” diye yanıtladı Şvayk, “geceki konuşmalarınızdan yanlış anlamadıysam, beni sorguya çekmeye gelmiştiniz.”

İşte o zaman birden uyanan binbaşı, bir şeyler aranıyormuşçasına üstüne başına, sağına soluna baktı.

Şvayk, hemen atılıp, “Hiç merak etmeyin, binbaşım,” dedi. “Gece buraya nasıl geldiyseniz sabah öyle uyandınız. Geldiğinizde kaputunuz da yoktu, kılıcınız da, yalnızca kasketiniz vardı. Bakın, kasketiniz şurada. Başınızın altına koymaya çalışıyordunuz, ben de elinizden almak zorunda kaldım. Bir subayın tören şapkası silindir şapkaya benzer. Silindir şapkasıyla yatan bir tek kişi tanıdım hayatımda, o da Lodyenitse'li Bay Karderaz'dı. Meyhanede bir sıranın üstüne uzanır, şapkasını da başının altına yastık yapardı. Neden silindir şapkayla dolaştığını merak etmiş olabilirsiniz tabii, hemen söyleyeyim: Cenaze törenlerinde şarkı söylediği için her cenazeye silindir şapkayla giderdi Bay Karderaz. Uzanıp yatacağı zaman da şapkasını başının altına büyük bir özenle yerleştirir, ama şapkayı ezmemesi gerektiğini asla unutmazdı. Şapkaya bir şey olmasın diye başının ağırlığını vermez, sabaha kadar başı havada uyurdu handiyse. Böylece silindir şapkaya zarar vemediği gibi, yararı da dokunurdu bizimkinin; bir yandan öbür yana dönerken saçlarıyla hafif hafif fırçaladığı için sabaha şapka pırıl pırıl olurdu.”

Şaşkınlıktan gözleri fal taşı gibi açılan binbaşı, Şvayk’a çaresizlik içinde bakarak, “Sen gerçek bir geri zekâlısın,” diyebildi. “Vay anasına, sabaha kadar buradaydım demek. Hadi ben gidiyorum.” Yerinden kalktı, gidip kapıyı yumrukladı.

Kapının açılmasını beklerken Şvayk’a dönüp, “Eğer telgrafta senin sen olduğunu doğrulamazlarsa darağacını boylarsın!” dedi.

“Gerçekten çok teşekkür ederim Komutanım,” diye yanıtladı Şvayk. “Ne kadar düşüncelisiniz. Yalnız, Komutanım, benim yataktan bit kapmış olabilirsiniz. Sonra söylemedi demeyin, bit küçükse ve kıçı kırmızıysa kesin erkektir. Eğer tek başınaysa, yanında gri renkte, göbeği kırmızı çizgili, iriyarı dişisi yoksa yırttınız demektir. Bu piç kuruları ne kadar çabuk ürerler bilemezsiniz, tavşanlardan beterdirler.”

Binbaşı fena halde ürktüyse de belli etmek istemedi. Kapı açılırken, “Hadi oradan, beni korkutamazsın,” dedi ve sert adımlarla nöbetçi odasına yürüdü.

Nöbetçi odasına vardığında süngüsü iyice düşmüştü, gece yaptığı gibi ortalığı birbirine katmaya kalkışmadı. Soğuk bir sesle içeridekilere kendisine bir araba çağırmaları emretti. Araba Przemisl’in bozuk yollarında

sallana sallana ilerlerken, sanığın salakların şahı da olsa kesinlikle suçlu olamayacağı düşüncesi saplandı kafasına. Bu durumda yapabileceği iki şey vardı: Ya eve gider gitmez kendini vuracaktı ya da generalin evinden kaputuyla kılıcını getirttikten sonra hamama gidip bir güzel yıkanacak, oradan Vollgruber'in şaraphanesine uğrayıp kendine bir ziyafet çekecek, sonra da telefon edip şehir tiyatrosunun akşamki oyununa yer ayırtacaktı.

Daha eve gelmeden İkincisinde karar kıldı. Ama evde kendisini küçük bir sürpriz bekliyordu. Neyse ki, tam zamanında varmıştı...

General Fink, koridorda binbaşının emir erinin yakasına yapışmış tartaklıyor, bir yandan kudurmuşçasına haykırıyordu:

"Konuş ulan, eşşoğlueşşek, hangi deliğe girdi komutanın? Söyle, hayvan herif!"

Ama General gırtlağını sıktığı için suratı mosmor kesilen hayvan herif istese de konuşacak durumda değildi.

İşte tam o anda yetişen binbaşı, talihsiz emir erinin, General'in evindeki portmantodan alıp getirdiği anlaşılan kaputuyla kılıcını kolunun altında sımsıkı tutmaya çalıştığını gördü.

Gördüğü sahne binbaşının o kadar hoşuna gitti ki, kapının ağzında durup sadık emir erinin çektiği eziyeti büyük bir keyifle seyretmeye koyuldu. Adam sadık olmasına sadıktı ama, bir türlü vazgeçemediği küçük hırsızlıklarıyla az canını sıkmamıştı.

General, mosmor kesilmiş emir erinin yakasını bir an bırakıp cebinden bir telgraf çıkardı, kâğıdı zavallının suratına çarpıp yeniden kükredi:

"Nerede ulan binbaşın, aşağılık herif? O savcı olacak dürzü hangi cehennemde, söylesene be adam! Bu telgrafı ona vereceksin, hem de derhal, anlaşıldı mı!"

Binbaşı, kapının eşiğinden, "Buradayım," dedi. "Binbaşı", "savcı" ve "telgraf" sözcükleriyle kendine gelmiş, birden görevlerini anımsayıvermişti.

General Fink, dişlerini gıcırdatarak, "Vay efendim!" diye höykürdü. "Beyefendi döndü haa!" General'in sesi o kadar korkutucuydu ki, binbaşı hiç yanıt vermeden kapının ağzında durmayı yeğledi.

General içeriyi gösterince salona geçip oturdular. Az önce emir erinin suratına çaldığı telgrafı masanın üstüne fırlatan General Fink, aşağılayıcı bir sesle, "Oku da gör yediğin haltı!" dedi.

Binbaşı telgrafa göz atarken, general yerinden kalktı, odanın içinde dört dönmeye, iskemleleri ve tabureleri tekmeleyip devirmeye başladı. "Ama ne

olursa olsun elimden kurtulamayacak!” diye haykırdı öfkeyle. “O alçağı eninde sonunda ipe çekeceğim!”

Telgraf şöyleydi:

11. Hücum Bölüğünün Posta Eri Yozef Şvayk, bu ayın 16'sında bölüğün konuşlanacağı bir yer bulmakla görevlendirilmiş, ancak Kirov-Felsztyn yolunda kaybolmuştur. Piyade Eri Şvayk’ı derhal Voyalitse’deki tugay karargâha göndermeniz gerekmektedir.

Binbaşı çekmeceden bir harita çıkarıp masanın üstüne yaydıktan sonra uzun uzun inceledi: Felsztyn, Przemisrin kırk kilometre güneydoğusundaysa, Piyade Eri Şvayk’ın cepheden yüz elli kilometre uzaktaki bir bölgede bir Rus üniformasına riasıl rastladığını anlamak mümkün değildi, çünkü ileri mevziler Sokol-Turze-Kozlov hattı boyunca uzanıyordu.

Binbaşı telgrafta verilen bilgiye göre Şvayk’ın birkaç gün önce kaybolduğu yeri haritanın üstünde gösterince, mahkemedeki tüm çabalarının boşa gideceğini fark eden general danalar gibi böğürmeye başladı. Telefonu kaptığı gibi nöbetçi odasını aradı, tutuklu Şvayk’ı hemen binbaşının evine getirmelerini emretti.

Şvayk’ı beklerlerken, cinleri başına toplanan general ana avrat düz gitti. Barut kesilmişti, en çok da kendine kızıyor, “Keşke, soruşturmayı kısa kesip bütün sorumluluğu üstüme alsaydım da, o saat assaydım herifi!” diye homurdanıyordu.

Binbaşı ise, General’e karşı çıkıyor, “Yasa ve adalet her zaman uyum içinde olmalıdır,” gibisinden bir şeyler söylüyordu. Hukukun üstünlüğünden, adaletin vazgeçilmezliğinden dem vuruyor, mahkemelerin yanlış kararları sonucunda kim vurduya giden bahtsızları örnek gösteriyor, bir gece önceki içkilerin verdiği baş ağrısından nutuk atarak kurtulmak istercesine uzattıkça uzatıyordu.

En sonunda Şvayk getirildiğinde binbaşı, Felsztyn yakınlarında neler olup bittiği, bu Rus üniformasının nereden çıktığı konusunda açıklama istedi.

Şvayk son derece ayrıntılı bir açıklama yapmakla kalmadı, açıklamasını heybesinden hiç eksik etmediği insan manzaralarından birkaç örnekle karşı

konulmaz kıldı. Binbaşı bütün bunları mahkemeden önceki çapraz sorgulamada niçin anlatmadığını sorunca da, Rus üniformasını nereden bulduğunu kimsenin sormadığını, kendisine durmadan, “Düşman üniformasını kendi isteğinle ve hiçbir baskı altında kalmadan giydiğini kabul ediyor musun?” gibisinden sorular sorulduğunu söyledi. O da, üniformayı gerçekten de kendi isteğiyle ve hiçbir baskı altında kalmadan giydiği için, ne yapsın, “Elbette... Tabii... Evet... Öyle... Kuşkusuz...” gibi yanıtlar vermişti. Kaldı ki, mahkemede kendisine yöneltilen vatana ihanet suçlamalarını da bu yüzden reddetmişti.

General, binbaşıya dönüp, “Bu adam su katılmadık bir geri zekâlı,” dedi. “İnsanın göl kenarına kim bilir kimin bıraktığı bir Rus üniformasını sırtına geçirip kendini Rus esirler arasında bulması için tam bir et kafalı olması lazım.”

Şvayk, “Affınıza sığınarak belirtmem gerekir ki,” diye araya girdi, “bazen ben de yarım akıllı olduğumu düşünmüyor değilim, özellikle akşama doğru...”

Binbaşı, “Kes ulan, hıyar tohumu!” dedikten sonra General’e dönüp, “Bu adamı ne yapacağız, komutanım?” diye sordu.

General de, “Gönderelim, kendi tugayında sallandırsınlar öküzü,” dedi.

Şvayk bir saat kadar sonra Voyalitse’deki tugay karargâha gönderilmek üzere muhafızlar eşliğinde tren istasyonunun yolunu tutmuştu bile.

Hücresinin duvarında ise Aslan Asker Şvayk’tan küçük bir anı kalmıştı geriye. Hücrede kaldığı yirmi dört saat boyunca aç bırakılan Şvayk, eline geçirdiği bir tahta parçasıyla sivilde içtiği çorbaların, yediği yemeklerin eksiksiz bir listesini kazımıştı duvara.

Şvayk’la birlikte tugaya gönderilen belgeye şöyle bir not düşülmüştü:

469 no’lu telgraftaki talimatlar doğrultusunda, 11. Hücum Bölüğünden firar eden Piyade Eri Yozef Şvayk gerekli işlemlerin yapılması için tugay karargâha geri gönderilmiştir.

Muhafız takımı bir Polonyalı, bir Macar, bir Alman, bir de Çek’ten oluşan tam bir milliyetler karmasıydı. Takıma komuta eden Çek onbaşı, tutuklu yurttaşına ne kadar önemli ve müthiş biri olduğunu göstermek için elinden geleni ardına koymuyordu. İstasyona geldiklerinde, helaya gitmek

için izin isteyen Şvayk'a kötü kötü baktı, ancak tugaya vardığında işeyebileceğini söyledi.

"Tamam öyleyse," dedi Şvayk da. "Bunu bana yazılı olarak verin ki, sidik torbam patladığında sorumlusunun kim olduğu bilinsin. Her şey kanuna uygun olsun."

Basit bir sığırtmaç olan onbaşı, sidik torbası lafını duyunca fena halde ürktü ve Şvayk'ı muhafızlar eşliğinde istasyonun helasına götürdü. Ama gene de, yolculuk boyunca kabalığı hiç elden bırakmadı; kasılmaktan bir tarafına kramp girecekti nerdeyse, şişinip durmasına bakan ertesi gün ordunun başına geçeceğini sanırdı.

Trende Kirov'a doğru giderlerken, Şvayk onbaşıya döndü, başladı anlatmaya:

"Onbaşı, sana baktıkça, Trento'daki Onbaşı Bozba geliyor aklıma. Daha onbaşı olduğu ilk gün birden etlenmeye başladı. Önce yanakları tombullaştı, sonra göbeği o kadar büyüdü ki ertesi gün asker pantolonuna sığmaz oldu. Ama en kötüsü, kulaklarının uzamaya başlamasıydı. Adamcağızı hemen revire gönderdiler; kendisini muayene eden alay doktoru bunun onbaşıların sık sık yakalandıkları bir hastalık olduğunu açıkladı. Onbaşı pırpırını takar takmaz böyle domuza dönerlermiş, bazıları çabuk atlatırmış, bazıları da bizim Bozba gibi gittikçe semirir, her an patlayabilecek duruma gelirmiş. Yağlanma kolundaki pırpırdan başlıyor, göbeğine doğru uzanıyormuş. Neyse, hemen pırpırını söktüler de şişmesi durdu, hayatı kurtuldu."

Ondan sonra Şvayk'ın onbaşıyla konuşma çabaları boşa çıktı; daha da ileri giderek, "Bölüğün başına ne gelirse onbaşılardan gelir" sözünün neden ağızlara sakız olduğunu büyük bir içtenlikle açıklamaya kalkıştıysa da beriki oralı olmadı. Şvayk'ın hiçbir sözüne yanıt vermeyen onbaşı, "Tugaya vardığımızda son gülen kim olacak, görürsün!" diye tehditler savurmakla yetindi. Sözün kısası, onbaşının, yurttaşı Şvayk'a iyi davrandığını söylemek mümkün değildi. Dahası, bir ara, "Nerelisin hemşerim?" diye soran Şvayk'ı, "Sana ne!" diye terslemekten bile geri kalmadı.

Gel gör ki, Şvayk'ın inadı inattı. Daha önce de muhafızlar eşliğinde yolculuk yaptığını, ama hep keyifli çocuklara düştüğünü anlattı.

Onbaşı ağzına kilit vurmuştu, ama Şvayk susmak bilmiyordu:

"Biliyor musun onbaşı, dilini yutmuş gibi öyle oturduğuna bakılırsa başına bir bela gelmiş olmalı. Dünyasından geçmiş çok onbaşı gördüm, kızma ama senin kadar felaketini görmedim. Yüreğini bana açarsan, belki

derdine derman bulurum; bil ki, mevcutlu götürülen bir asker bir gömlek fazla eskitmiştir, muhafızlarından çok daha deneyimlidir. Bak, aklıma ne geliyor, onbaşı; bize bir hikâye anlat da neşemizi bulalım. Ne bileyim, memleketini anlatırsın belki de, memleketinin göllerinden söz edersin. Belki eski bir şatonun efsanesini anlatırsın." Onbaşı, "Kes sesini ulan, yetti artık!" diye bağırdı. "Sen gözü tok bir adamsın öyleyse," dedi Şvayk. "Birçokları yeter nedir bilmez."

Onbaşı, Şvayk'a sert bir bakış fırlattıktan sonra, "Şimdi sustuğuma bakma, tugaya bir varalım, sen görürsün gününü," dedi ve bir daha da ağzını açmadı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, muhafız takımı tümüyle pek tatsızdı. *Jawohl* ve *Was*'tan başka Almanca bilmeyen Macar'la Alman arasında alışılmadık bir konuşma geçiyordu. Alman bir şeyler anlatırken, Macar başıyla onaylayıp ha bire, "*Jawohl!*" diyor, Alman susunca Macar, "*Was?*" deyiveriyor, bu sefer Alman yeniden anlatmaya başlıyordu. Polonyalı ise tam anlamıyla bir beyzadeydi; kimseye yüz vermediği gibi burnundan kıl aldırmıyor, ama sağ elinin parmaklarını ustaca kullanarak ha bire yere sümkürüyordu. Sümkürdükten sonra tüm ciddiyetiyle yerdeki sümüğü tüfeğinin dipçiğiyle etrafa yayıyor, sonra da son derece kibar bir davranışla sümüklü dipçiği pantolonuna siliyor, bu arada durmadan, "Kutsal Anamız," diye homurdanıp duruyordu. Şvayk, onbaşıya sataşmadan edemedi:

"Sende iş yok, kardeşlik. Bizim orada bir bodrum katında oturan çöpçü Makaçek'in eline su dökemezsin. Adam pencereye sümkürür, sonra da sümüğü öyle ustaca sıvardı ki Prag'ın zaferini müjdeleyen Libuşe'nin[171] resmi çıkardı cama. Her seferinde karısından öyle bir kötek yerdi ki suratı çarşamba pazarına dönerdi. Ama huylu huyundan vazgeçer mi, Libuşe'nin resmini her geçen gün biraz daha mükemmelleştirirdi. Tek eğlencesi buydu herifin."

Polonyalı karşılık vermedi. Çok geçmeden kimsenin ağzını bıçak açmaz oldu. Gören, cenaze törenine gidiyorlar sanırdı.

Böylece Voyalitse'deki tugay karargâha vardılar.

Bu arada tugay karargâhta çok önemli değişiklikler yapılmış, komutanlığa Albay Gerbich getirilmişti. Bir zamanların sert subayı Gerbich bir süre önce gut hastalığına yakalanmış, bacak eklemlerindeki

iltihaplanmadan yürüyemez hale gelmişti. Ama bakanlıktaki güçlü dostları emekliye ayrılmasını engellemişler, her seferinde daha büyük birliklerin kurmay heyetlerine atanmasını sağlamışlardı. Kuşkusuz, her gittiği birlikte aylığı da yükseliyor, üstelik savaş tazminatından da yararlanıyordu. Bir artrit nöbeti sırasında olmadık bir salaklık yaptığında, hemen bir başka yere atanıyor, ama her defasında biraz daha yükseliyordu. Öğle yemeklerinde subaylarla sohbet ederken, ayak başparmağını ayağına bağlayan eklemdeki iltihaptan başka bir şey konuşmazdı; ayak başparmağı o kadar şişmişti ki, iki numara büyük postal giymek zorunda kalıyordu.

Yemeklerdeki en büyük zevki, ayak başparmağının nasıl terlediğini, o yüzden pamuğa sarmak zorunda kaldığını, parmağından sızan İrinlerin kuyrukyağıyla yapılmış ekşi çorba gibi koktuğunu anlatmaktı.

İşte bu yüzden, yeni bir göreve atandığında, tüm subaylar candan yürekten uğurlarlardı Albay'ı. Bunun dışında güler yüzlü, efendi bir adamdı, astlarına çok iyi davranır, guta yakalanmadan önce yediği leziz yemeklerden, içtiği nefis içkilerden söz etmeye bayılırdı.

Şvayk'ı tugaya getirip nöbetçi subayın emriyle gerekli belgelerle birlikte Albay Gerbich'in karşısına çıkardıklarında, Teğmen Dub da odadaydı.

Sanok'tan Sambor'a yüründüğü günlerde Teğmen Dub bir macera daha yaşamıştı. 11. Hücum Bölüğü, Felsztyn'i geçtikten sonra, Sudova Vişniya'daki Ağır Süvari Alayı'na at götüren bir birlikle karşılaşmıştı.

Binicilikteki ustalığını Teğmen Lukaş'a göstermeye kalkışan Teğmen Dub, nasıl olduğunu kendisi de anlamadan atlardan birine atlayıvermiş, at da bayır aşağı dörtnala koşturup ortadan kaybolmuştu. Bir süre sonra Teğmen Dub'u vadinin dibindeki bataklığa ağaç gibi dikilmiş olarak bulmuşlardı ki, en becerikli bahçıvan gelse beceremezdi. İplerle çekip çıkardıklarında en küçük bir şikâyette bulunmamış, yalnızca son nefesini veriyormuş gibi hırıltılar çıkarmıştı. Tugay karargâhın yakınından geçerlerken, oradaki revire bırakmışlardı teğmeni. Birkaç gün sonra toparlandığında, doktor sırtını ve karnını tentürdiyotla ovalatmış, sonra da birliğine göndermişti. Şimdi Albay Gerbich'in odasında oturmuş, bir sürü hastalıktan dem vurmaktaydı.

Şvayk'ın Felsztyn yolunda esrarengiz bir biçimde kaybolduğunu duyduğu için, onu birden karşısında görünce, "Vay, döndün demek!" diye bağırdı. "Umarım daha da korkunç bir canavar haline gelmemişsindir!" Burada, Teğmen Dub'un attan düştükten sonra hafif de olsa bir beyin

sarsıntısı geçirdiğini belirtelim ki, Şvayk’ın canına okuyabilmek için Tanrı’yı kafiyeli bir yakarışla yardıma çağırdığını duyduğunuz vakit şaşırmayın:

“Yüce Tanrım, yalvarıyorum sana! Toplar gümbürdüyor dört bir yanımda. Mermiler vızır vızır sağımda solumda. Ey, savaşların tanrısı, kuvvet ver bana savaşmam için bu haydutla!.. Bu kadar zamandır neredeydin, bok herif? O sırtındaki üniforma da nereden çıktı?”

Tabii bu arada, gutlu albayın eklem ağrılarına yakalanmadığı zamanlar çevresindekilere son derece demokratça davrandığını, odasına gelen tüm subay ve astsubaylara ayak başparmağının nasıl şiştiğini, ter ve irinden ayağının nasıl kuyrukyağıyla yapılmış ekşi çorba gibi koktuğunu rütbe ayrımı yapmaksızın anlattığını da belirtmeden geçmeyelim.

Albay Gerbich’in artrit nöbeti tutmamışsa, odası her rütbeden subay ve astsubayla dolardı. Böyle ender durumlarda dünyayı toz pembe gören Albay, çevresindekilere o açık saçık hikâyelerini anlatmadan edemezdi. Olağanüstü bir keyif alırdı bundan. Ötekiler ise, belki de ta Mareşal Laudon[172] döneminden beri dillerde dolaşan bu fıkraları kim bilir kaçıncı kez dinleyip kahkahalar atarlardı. Böyle durumlarda Albay Gebrich’e katlanmak çok kolaydı. Herkes canının istediğini yapar, Albay hangi tabur ya da bölüğün karargâhına uğrasa orada gülüp eğlendirdi.

İşte Şvayk Albay’ın karşısına çıkarıldığında da, içerisi subaydan geçilmiyordu. Albay Gerbich, Przemisl’deki albayın yazdırıp tugay karargâha gönderdiği belgeyi incelerken, onlar da merak içinde bu işin sonunun nereye varacağını bekliyorlardı.

Teğmen Dub ise o her zamanki cana yakınlığıyla Şvayk'la uğraşmayı sürdürüyordu:

“Sen beni daha tanımadın, adi herif! Dünyaya geldiğine pişman edeceğim seni!”

Albay Gerbich, Przemisl'deki albaydan gelen belgeyi baştan sona dikkatle okuduysa da hiçbir şey anlamadı. Bu da çok doğaldı, Przemisl'deki sarhoş binbaşının yazdırdıklarından kim ne anlayabilirdi ki?

Ama Albay Gerbich’in keyfini hiçbir şey bozamazdı, hayatını cehenneme çeviren eklem ağrıları iki gündür bayağı hafiflemişti, ayak başparmağı çizmesinin içinde kuzu gibiydi.

Albay başını elindeki kâğıttan kaldırıp Şvayk'a babacan bir tavırla, "Anlat evladım, başına neler geldi bakalım?" deyince, Teğmen Dub kendini yüreğine hançer saplanmış gibi hissetti ve Şvayk'ın yerine yanıt vermeye kalktı.

Şvayk'ı göstererek, "Komutanım," dedi, "bu herifin huyudur, sürekli geri zekâlı ayağına yatar, rezilliğini gizlemek için ebleh numarası yapar. O kâğıtta ne yazdığını bilmiyorum, ama bu alçağın bu sefer çok daha büyük bir suç işlediğinden eminim. Kâğıdı okumama izin verirseniz, bu pisliğe ne yapılması gerektiği konusunda sizi aydınlatabilirim, Komutanım."

Sonra Şvayk'a dönüp Çekçe, "Uyuz ediyorsun beni," dedi. "Sen de farkındasın bunun, değil mi?"

Şvayk, handiyse gurur duyarak, "Elbette farkındayım," diye karşılık verdi.

Teğmen Dub, bu kez Almanca, "Komutanım, görüyorsunuz işte," dedi, "bu köpekle doğru dürüst konuşmak bile mümkün değil. Ama artık yeter, bu sefer de paçayı kurtarmasına izin vermeyelim, Komutanım. Öyle bir ceza verelim ki ona, herkese örnek olsun. Albayım, müsaadenizle..."

Kâğıdı Albay'dan alıp uzun uzun göz gezdirdikten sonra zafer kazanmışçasına haykırdı:

"İşte şimdi hapı yuttun, Şvayk! Söyle bakalım, asker üniformanı ne yaptın?"

"Rus askerlerini çok merak ettiğim için bu paçavrayı sırtıma geçirmiştim; benimkini gölün kıyısında bir yere bıraktım," diye yanıtladı Şvayk. "Her şey bir yanlış anlamadan ibaret."

Şvayk, bu yanlış anlamadan dolayı başına gelenleri en küçük ayrıntılarına kadar anlattıktan sonra Teğmen Dub gürledi:

"Dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim sana! Bir asker, hem de savaşta üniformasını kaybederse ne olur, biliyor musun?"

"Bunda bilmeyecek ne var, Komutanım," diye yanıt verdi Şvayk. "Bir asker üniformasını kaybederse yenisini verirler."

"Tanrım, sen bana sabır ver!" diye bağırdı Teğmen Dub. "Ulan hayvan herif, senin gerzeklik numaralarını yutacağımı mı sanıyorsun, köpek! Savaş biter, senin askerliğin bitmez be!"

O âna kadar masasının başında sessiz sakin oturmakta olan Albay Gerbich'in yüzünde ansızın korkunç bir ifade belirdi. Birden patlak veren artrit nöbeti, o âna kadar uysal bir kedi gibi uyumakta olan ayak

başparmağını kükreyen bir aslana çeviri vermişti; sanki eklemine bin voltluk elektrik veriyorlar, başparmağını çekiçle un ufak ediyorlardı albayın. Etine şişler batırılıyormuşçasına, ürkünç bir sesle haykırdı:

“Defolun, herkes dışarı! Bir tabanca verin bana!”

Bu baş belası başparmak yüzünden başlarına gelecekleri çok iyi bildikleri için tüm subaylar dışarı kaçıştı. Muhafızlardan biri, Şvayk’ı kolundan tuttuğu gibi koridora sürükledi. Bir tek Teğmen Dub içeride kaldı; o nöbet ânını, Şvayk’ın işini hemen bitirmek için çok elverişli bulmuştu. “Albayım,” dedi sırıtarak, “izin verin, bu adamı...”

Ama Albay inleyerek masanın üstündeki mürekkep hokkasını kafasına fırlatınca, dehşete kapılan Teğmen selama durup, “Emredersiniz komutanım!” dedi ve kendini dışarı attı.

Albay’ın odasından uzun süre inlemeler, ah çekmeler geldi, derken ahlayıp oflamalar kesiliverdi. Anlaşılan, gut nöbeti geçmiş, Albay’ın ayak başparmağı yeniden kuzu kesilmişti. Albay, emir erini çağırıp Şvayk’ı içeri getirmesini emretti.

Sanki az önce acı içinde inleyen kendisi değilmişçesine, “Evet, nedir mesele, anlat bakalım,” dedi Şvayk’a. Rahat bir nefes almış, sinirleri yatışmıştı.

Şvayk, Albay’a dostça gülümseyerek, başından geçenleri olduğu gibi anlattı; 91. Alay’a bağlı 11. Hücum Bölüğü’nün posta eri olduğunu, onsuz ne yapacaklarını bilemediğini eklemeyi de unutmadı.

Bu sözlerden çok hoşlanan Albay, gevrek gevrek güldükten sonra Şvayk’a dışarı çıkmasını söyledi ve içeri çağırdığı subaya emir verdi:

“Şvayk’a bir izin kâğıdı hazırlayın, Zoltantse’ye kadar trenle gidecek. Bölüğü yarın orada oluyor. Depodan yeni bir üniforma verin, yolda karnını doyurması için de 6 kron 82 heller koyun cebine.”

Bir süre sonra, Şvayk sırtında gıcır gıcır bir Avusturya üniformasıyla istasyona doğru yola çıkarken, karargâhın orada Teğmen Dub’la karşılaştı. Hemen hazır ola geçip belgelerini gösterdikten sonra, Teğmen Lukaş’a iletmek istediği bir şey olup olmadığını sordu teğmene.

Ne yapacağını bilemeyen Teğmen Dub, “Rahat!” demekten başka çare bulamadı. Uzaklaşmakta olan Şvayk’ın arkasından bakarken, dişlerini gıcırdatarak, “Elimden kurtulamayacaksın,” diye homurdandı. “Yakında madara edeceğim seni, bir gün önümde diz çökeceksin...”

Lvov dolaylarında yolunu kaybeden 14. Bölük'ün artçı kolu dışında, Yüzbaşı Sagner'in tüm taburu Zoltantse İstasyonu'nda toplanmıştı.

Şvayk, bu küçük kasabaya vardığında, bambaşka bir ortamda buldu kendini; ortalıktaki telaş ve kargaşadan, insanların birbirlerini boğazladıkları cepheden pek de uzakta olmadıkları anlaşılıyordu. Sokaktan birbiri ardı sıra top arabaları geçiyor, boyuna gelen yük trenleri istasyona yığılıyordu. Hemen her evden bir asker çıkıyordu. Çalımından geçilmeyen Alman askerleri tepeden baktıkları Avusturyalılara sigara dağıtıyorlardı. Meydana kurulmuş sahra mutfaklarındaki fıçılardan Alman askerlerine öğlen akşam bira veriliyordu. Avurdu çökmüş, karnı karnına geçmiş Avusturya askerleri ise bira fıçılarının çevresinde aç kediler gibi dolanıyorlardı.

Uzun bukleleri ve cüppeleriyle Yahudiler, bir araya toplanmışlar, batıdan yükselen dumanları göstererek birbirlerine telaşlı telaşlı bir şeyler anlatıyorlardı. Bug Irmağı kıyısındaki Utsiskov, Busk ve Derevyani köylerinin yanmakta olduğu söyleniyordu.

Topların gümbürtüsü açık seçik duyuluyordu. Rusların Kamyonka Strumilova'yı Grabov'dan topa tuttukları, çarpışmaların Bug Irmağı boyunca aralıksız sürdüğü, askerlerin ırmağın öbür yakasındaki evlerine dönmek isteyenleri durdurmaya çalıştıkları söyleniyordu.

Her kafadan bir ses çıkıyor, tam bir kargaşa hüküm sürüyordu; anlaşıldığı kadarıyla, bir süredir cephe boyunca geri çekilmekte olan Ruslar yeni bir taarruza geçmişlerdi, ama bu konuda hiç kimse doğru dürüst bir şey bilmiyordu.

Jandarmalar kasabadaki karargâha korkudan tir tir titreyen Yahudiler getiriyorlardı. Bozgunculuk yapmakla, yalan haber yaymakla suçladıkları bu adamları sıra dayağına çektikten sonra evlerine postalıyorlardı.

Sözün kısası, Şvayk kasabaya varıp birliğini aramaya başladığında bir kıyamettir gidiyordu. Şvayk'ın, daha istasyonda, az kalsın görevlilerle başı belaya giriyordu. Birliklerini arayan askerlere bilgi verilen masanın önüne geldiğinde, masanın başında oturan onbaşılardan biri, "Ulan hıyar, aval aval ne bakıyorsun? İstersen gidip ben bulayım bölüğünü!" diye bağırınca, Şvayk, "Yok, siz zahmet etmeyin," diye karşılık verdi. "91. Alay'a bağlı 11. Hücum Bölüğü'nün kasabada nereye konuşlandığını öğreneyim yeter."

Sonra da çok önemli bir sır veriyormuşçasına ekledi: “11. Bölük hemen bulmam gerekiyor, ben o bölüğün posta eriyim.”

Şvayk’ın talihine, yan masada bir kıdemli başçavuş oturmaktaydı. Yerinden kaplan gibi sıçrayıp Şvayk’ın karşısına dikildi, “Ulan it herif!” diye gürledi. “Hem posta erisin, hem de bölüğünün yerini bilmiyorsun, öyle mi?”

Şvayk’ın yanıt vermesine kalmadı, kıdemli başçavuş bitişikteki odaya daldı, az sonra büyük bir sosis fabrikasının sahibini andıran şişman bir teğmenle dışarı çıktı.

Transit noktalarındaki komutanlar, tüm savaşı birliklerini arayarak geçiren, savaş boyunca serseri mayın gibi oradan oraya dolaşan başıboş askerlerden hiç hoşlanmazlardı. Üstünde “Tayın bedeli” yazan masalarının başında oturur, kuyruğa giren askerleri saatlerce bekletirlerdi.

Şişman teğmen ortaya çıkar çıkmaz, başçavuş, “Dikkaat!” diye bağırdı. Teğmen, Şvayk’a sordu: “Belgelerin nerede?”

Kâğıtlara göz atan teğmen, Şvayk’ın tugay karargâhtan Zoltantse’deki bölüğüne gönderildiğini görünce kâğıtları Şvayk’a geri verdi. Masada oturan onbaşıya buyurgan bir sesle, “Ona gerekli bilgileri ver,” dedikten sonra odasına geri döndü.

Teğmen gözden kaybolur kaybolmaz kıdemli başçavuş Şvayk’ı kolundan tuttuğu gibi kapıya iteledi ve ona gerekli bilgiyi verdi: “Hadi bakalım, çek arabanı, bir daha gözüm görmesin seni, bok herif!”

Kendini yeniden kargaşanın ortasında bulan Şvayk, taburdan tanıdık birini aramaya başladı. Kasabanın sokaklarında uzun bir süre dolaştıktan sonra, başının belaya girmesini göze alarak karşıdan gelen bir albayı durdurup kötü Almancasıyla tabur ve bölüğünün nerede olduğunu bilip bilmediğini sordu.

Albay “Benimle Çekçe konuşabilirsin, ben de Çek’ im,” dedi. “Senin taburun demiryolunun ötesindeki Klimontov köyü yakınlarında konaklıyor. Senin bölüğündekiler daha geldikleri gün çarşıda Bavyeralılarla birbirlerine girdiler, onun için taburun kasabaya girmesi yasak.”

Şvayk tam Klimontov’a doğru yola koyuluyordu ki, albay seslenip yanına çağırdı, sigara alması için beş kron verdi. Şvayk’ı dostça uğurladıktan sonra uzaklaşırken, “Ne kadar cana yakın bir adam,” diye geçirdi aklından.

Köy yolunda ilerleyen Şvayk, Albay’ın ne kadar iyi bir adam olduğunu düşünürken birden aklına on iki yıl önce Trento’da tanıdığı Albay Habermaier geldi; o da askerlere çok sevecen davranırdı, ama Adige yakınlarındaki kaplıcalarda izinsiz yakaladığı bir harp okulu öğrencisine içeri attırırım diye gözdağı vererek tecavüz etmeye kalkışınca eşcinsel olduğu anlaşılmıştı.

Şvayk, ağır ağır yürüyerek köye girdiğinde diken üstündeydi, ama tabur karargâhı bulmakta güçlük çekmedi; hiç de küçük olmayan köyde doğru dürüst tek bir bina vardı, o da Galiçya yerel yönetiminin bu katıksız Ukrayna bölgesinde halkı daha da Polonyalı kılmak için yaptırmış olduğu büyük ilkokul binasıydı.

Okul binası savaş boyunca kimleri ağırlamamıştı ki. Rus ve Avusturya orduları burayı karargâh binası olarak kullanmışlardı; Lvov’un yazgısını belirleyen büyük çarpışmalar sırasında ameliyat salonuna dönüştürülen spor salonunda ne kollar, ne bacaklar kesilmiş, ne kafatasları delinmişti.

Okul binasının arka tarafındaki bahçeye isabet eden koca bir bomba huni biçiminde büyük bir çukur açmıştı. Bahçenin köşesinde yükselen çok büyük bir armut ağacının dallarından birinde kesik bir ip sallanıyordu. Bir süre önce, Polonya okulunun müdürü yörenin Yunan Katolik piskopos vekilini Rus işgali sırasında Rus Ortodoks Çarı’nın ordularının zaferi için kilisede bir ayin düzenlemekle suçlayarak ihbar edince, adamı asıvermişlerdi. Üstelik bu suçlamada en küçük bir doğruluk payı yoktu, çünkü Katolik piskopos vekili o sırada orada değildi, safra kesesinde taş olduğu için savaşın hiç uğramadığı Bohnia Zamurovana'daki küçük bir kaplıcada tedavi görmekteydi.

Yunan Katolik piskopos vekilinin asılmasında milliyetçilik ve dinsel çekişmeler gibi etkenlerin yanı sıra bir tavuk da rol oynamıştı. Talihsiz adam, savaş patlak vermeden kısa bir süre önce bahçesine yeni ektiği kavun tohumlarını yediği için okul müdürünün tavuklarından birini öldürmüştü.

Piskopos vekili asıldıktan sonra piskoposluğa ait bina sahipsiz kalmış, soyulup soğana çevrilmişti. Polonyalı bir köylü eski piyanoyu kaptığı gibi evine götürmüş, piyanonun tahta kapağını domuz ağılının kırık kapısının üstüne çakmıştı. Bazı eşyalar askerler tarafından paramparça edilmiş, neyse ki mutfaktaki fırın şans eseri kurtulmuştu. Bu kocaman fırının muhteşem bir ocağı vardı; Yunan Katolik piskopos vekili, tıpkı Romalı Katolik

meslektaşları gibi, midesine fazlasıyla düşkündü. Onun için ocağın üstü ve fırının içi tava ve kap kacak doluydu.

Oradan geçen bütün birlikler burasını subay mutfağı olarak kullanmışlardı. Üst kattaki büyük oda ise subay gazinosu olarak kullanılıyordu. Masalar ve iskemleler köy halkından toplanmıştı.

Taburun subayları o gün kendilerine bir ziyafet çekmekteydiler. Bir araya gelip iri bir domuz satın almışlardı; subaylara hizmet eden erler müthiş bir domuz şöleni hazırlamakta olan Yurayda'nın başına toplanmışlardı. Levazım başçavuşu, Yurayda'ya domuzun kafasını nasıl ayıklayacağını anlatırken hayvanın yanağından bir parça kapmak için fırsat kolluyordu.

Açgözlü Balon, Yurayda'yı dehşet içinde izliyordu. Bakışlarında, şişte kızartılan bir misyoneri seyrederken akan yağların hoş kokusuyla kendilerinden geçen yamyamların şehvet ve sabırsızlığı vardı. Mezecinin çırağı salam ve sosis dolu bir sepetle yanından geçerken süt arabasını çeken köpeğin nasıl ağzının suyu akar, öyle perişandı Balon. Hani köpek sepetin kenarından sarkan sosisleri atlayıp kapmak ister de, kayışlarını koparıp bir türlü atlayamaz ya, Balon da o durumdaydı işte.

Yitmitse yapabilmek için ince kıyılmış ve baharatla karıştırılmış etin zardan bir kılıf içine yerleştirilmesi gerekiyordu. Ve işte yağ ve karaciğer eklenmiş o muhteşem et, karabiber kokuları arasında ocağın üstünde yatmaktaydı.

Yurayda, kollarını sıvamış, öylesine büyük bir ciddiyetle çalışıyordu ki, Tanrı'nın dünyayı yaratışını resmedecek bir ressam onu model alabilirdi.

Bu görkemli manzarayı seyretmekte olan Balon kendini tutamadı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Çok geçmeden hıçkırıklar yürek paralayıcı bir ulumaya dönüştü.

Yurayda, "Nedir bu halin, öküz gibi böğürmesene!" dedi.

Balon, hıçkırarak, "Aklıma evim geldi," diye yanıt verdi. "Evde *yitmitse* yaptığım zaman en iyi komşuma bile koklatmazdım. Hepsini tek başıma mideye indirirdim. *Yitmitse* yi, tombul sosisleri, domuzun kellesini, paçasını yalayıp yuttuğum zaman, çatlarım diye korktukları için bahçeye çıkarırlar, bir aşağı bir yukarı yürütürlerdi hızlı hızlı, tıpkı yonca yiye yiye şişen inekleri kırbaçla koşturdukları gibi. Bay Yurayda, yalvarırım, şu sosisin etinden bir parça atayım ağzıma, ondan sonra eşek sudan gelene kadar dayak yemeye razıyım. Yoksa bu işkenceye dayanamayacağım."

Balon oturduğu sıradan kalktı, sarhoş gibi yalpalayarak masaya ilerledi ve koca pençesini et yığınına uzattı.

İşte o anda ortalık karışıverdi. Oradakiler hep birden Balon'un üstüne çullanıp sosisin etlerine ulaşmasını güçbela önlediler. Ama bizimki yılmadı, yaka paça mutfaktan dışarı sürüklenirken ete katılacak bağırsakların durduğu çanağı avuçlamayı başardı.

Öfkeden deliye dönen Yurayda, hazırlamış olduğu sosislerden birkaçını kaçmakta olan Balon'un arkasından fırlatıp, “Hayvan herif!” diye bağırdı. “Sen ne doymak bilmez adamsın be!”

O sırada, taburun tüm subayları üst katta toplanmış, dört gözle Yurayda’nın mutfakta yaratacağı mucizeyi bekliyorlar, bir yandan da Yahudi tacirin, “Babama babasından kalmış, babamdan da bana kaldı,” diyerek en âlâsından Fransız konyağı diye yutturmaya kalktığı mısır ve soğan suyundan yapılmış sarımtırak berbat bir içkiyi yudumluyorlardı.

Yüzbaşı Sagner, “Seni fırlama seni,” diyordu. “Bu meredi dedenin Moskova'dan geri çekilen Fransızlardan aldığını bir kere daha söylersen seni içeri attırırım, sittin sene kodeste kalırsın.”

Subaylar içkiyi her yudumlayışlarında bezirgân Yahudi'ye sövedursunlar, Şvayk çoktan tabur karargâh odasına girmiş oturmuştu. İçeride, Zoltantse’de konaklamalarından yararlanarak ileride meydana gelecek çarpışmalarda kazanacakları zaferleri yazmaya hazırlanan tabur tarihçisi Marek’ten başka kimse yoktu.

Birtakım notlar almakta olan Marek, Şvayk odaya girmeden az önce şunları yazmıştı:

“Taburumuzun kahraman erlerinin, adını henüz bilmediğimiz köyün çevresinde meydana gelecek çarpışmalarda gösterecekleri cesaret ve stratejik üstünlüğü, taburumuzun henüz bilmediğimiz bir düşman alayıyla savaşırken ortaya koyacağı yiğitliği hayalimizde canlandırabilirsek, elde edeceğimiz tartışılmaz zaferi daha şimdiden altın harflerle yazmaya hazırlanabiliriz...”

Şvayk, “İşte ben geldim,” dedi Marek’e. “Döndüm işte.”

Şvayk’ı gördüğüne gerçekten sevinen Marek, “Gel sana bir sarılayım,” dedi. “Pöff! Delikten çıktığın leş gibi kokmandan belli.”

“Gene bir yanlış anlamaya kurban gittim,” diye karşılık verdi Şvayk. “Sen ne âlemdesin?”

Marek, “Gördüğün gibi, Avusturya’nın yiğit savunucularına parlak bir gelecek çizmeye çalışıyorum, ama ne yapsam olmuyor, bizimkisi rezillikten başka bir şey değil. Aldığım notlardan da görüleceği gibi, aslında hiçbir şey bilmiyoruz, şimdimiz de belirsiz, geleceğimiz de. Bu arada Yüzbaşı Sagner bende olağanüstü bir matematik yeteneği keşfetti. Bir süredir taburun hesaplarını tutuyorum; besbelli soyup soğana çevirmişler bizim taburu, üstelik hırsızlıkların çoğu ya bir bozgun sonrasına denk düşüyor ya da bir zafer sonrasına. Aslına bakarsan hiçbir şey fark etmiyor, o da başka. Son neferimize kadar yok edilsek bile geriye zaferimizin belgeleri kalacak. Benim gibi bir tabur tarihçimiz varken sırtımız yere gelmez. Mesela şöyle yazdığımı düşün: ‘Düşman tam zafere ulaştığını sanıyordu ki talihi tersine döndü. Askerlerimiz siperlerinden fırladıkları gibi karşı durulmaz bir süngü hücumuna kalktılar. Düşman askerleri arkalarına bakmadan kaçıp kendilerini siperlere attılarsa da, acımasız süngü hücumumuz karşısında siperleri de terk edip yaralılarını bile almadan çil yavrusu gibi dağıldılar. En görkemli zafer anlarından biri yaşandı.' Bu çarpışmalardan sağ çıkan bir asker evine şöyle bir mektup yazacak mesela: ‘Papazı buldular, sevgili karıcığım, babayı yediler! Ben çok iyiyim. Bizim yumurcağa hâlâ meme veriyor musun? Aman, önüne gelene baba demeyi öğretme herife, eve döndüğümde ne yaparım ben sonra.’ Tabii, kim papazı bulmuş, kim babayı yemiş açık seçik anlaşılmadığı için denetçiler mektubu sahra postasına vermeden bu lafların üstünü karalayacaklar; neme lazım, her türlü yoruma açık, babayı düşman mı yedi, biz mi yedik, belli değil.”

Şvayk, “Haklısın,” dedi, “dolambaçsız, açık seçik konuşmak o kadar önemli ki.”

Marek, Şvayk’ı tepeden tırnağa süzdükten sonra, “Hiç değişmemişsin,” dedi.

“Doğru, değişmedim,” diye yanıtladı Şvayk. “Değişecek vaktim olmadı ki. Az kalsın beni kurşuna dizeceklerdi, ama daha da kötüsü ayın on ikisinden beri hiç tayın bedeli almadım.”

“Hiç merak etme, burada da avucunu yalayacaksın. Buradan dosdoğru Sokol’a gidiyoruz, tayın bedelleri çarpışmadan sonra yapılacak. Masrafı kısmak, tutumlu davranmak zorundayız ya! Yanılmıyorsam çarpışmalar iki haftaya kadar başlar, işte o zaman ölen her askerden 24 kron 72 heller tasarruf ederler.”

“Ee, anlat bakalım, neler oluyor burada?”

“Bir kere bizim artçı kolu ortadan kayboldu, sonra subaylar papazın evinde kendilerine domuz ziyafeti çekiyorlar, askerler de köyün dört bir yanında kadınlara yapmadıklarını bırakmıyorlar. Bu sabah sizin bölükten bir eri içeri attılar; herif yetmişlik bir karıyı düzeceğim diye peşinden merdivene tırmanmış. Bence sizinkinin kabahati yok; günlük emirde hangi yaşa kadar serbest, belirtilmemiş ki.”

Şvayk, “Bence de kabahati yok,” dedi. “Merdivendeki kadının suratını görememiştir ki çocukcağız, yaşını nasıl anlasın! Tabor’a tatbikata gittiğimizde de ne rezillikler olmuştu. Bir meyhanede kadının biri yerleri siliyordu; Kramosta adında bir asker arkadan yanaşıp etekliğini kaldırdı, kıçına bir şaplak attı, ama kadın oralı olmadı. Bundan cesaret alan Kramosta birkaç şaplak daha attıysa da kadın hiç istifini bozmadı. Bizimki baktı aldırış eden yok, kadının arkasına geçip başladı çalışmaya. Karı oralı değil, yeri silmeye devam ediyor. Kramosta işini bitirince kadın döndü, bizimkinin suratına bakıp, ‘Nasıl, beğendin mi asker?’ diye sordu. Kadın yetmişinin üstündeydi, sonradan bütün köye anlatmış hikâyeyi... Peki, ben yokken hiç hapse girmedin mi?”

Marek, özür dilercesine, “Hiç fırsat olmadı,” dedi. “Haa, bak şimdi aklıma geldi, taburdan senin hakkında tutuklama emri çıktı.”

“Boş ver, önemi yok,” diye sözünü kesti Şvayk. “Aslına bakarsan, haklılar da. Tutuklama emri çıkarmak zorundaydılar. O kadar zaman nereye kaybolduğumu bilen yoktu ki. Görevlerini yerine getirmeleri gerekiyordu, haksızlık etmek istemem... Sen demin, subaylar papazın evinde kendilerine domuz ziyafeti çekiyorlar dedin, değil mi? O zaman hemen oraya gideyim de, döndüğümü haber vereyim. Teğmen Lukaş kim bilir beni ne kadar merak etmiştir.”

Şvayk, sert adımlarla papazın evine doğru yürürken bir de şarkı tutturdu:

Bir bak bana, güzel yârim, bir bak!
Güzel yârim, bir bak bana!
Ben de bey oldum gayri...
Bey oldum ben de, gör işte...

Papazın evine girdikten sonra üst kata çıktı, subayların seslerinin işitildiği odanın önünde dikildi.

Subaylar sohbete dalmışlar, oradan buradan laflıyorlar, en çok da tugaydaki karışıklıktan dem vuruyorlardı. Tugay komutanının emir subayı bile dökülüp saçılıyordu: “Dün o Şvayk denen adam için telgraf çektik. Şvayk...”

Şvayk, kapının aralığından, “Emret Komutanım!” diye bağırıp içeri daldı. Bir kez daha, “Emret Komutanım!” dedikten sonra tekmil verdi: “11. Hücum Bölüğü postası, Piyade Er Şvayk emir ve görüşlerinize hazırdır Komutanım.”

Ama Yüzbaşı Sagner'le Teğmen Lukaş’ın şaşkın ve çaresiz bakışlarını görünce, kendisine soru sorulmasını beklemeden atıldı:

“imparator Hazretlerine ihanet ettim diye beni kurşuna dizmeye kalktılar, komutanım!”

Gözleri yuvalarından uğrayan Teğmen Lukaş, “Aman Tanrım, sen ne dediğinin farkında mısın?” diye bağırdı. Benzi kül gibi olmuştu.

“Teğmenim, önce bir dinleyin, bakın anlatayım...”

Ve Şvayk başına gelenleri en küçük ayrıntılarına kadar anlatmaya başladı.

Subayların şaşkın bakışları arasında, başından geçen talihsiz olayları tüm ayrıntılarıyla anlattı, dere boyundaki unutmabenileri bile unutmadı. Arkadaş olduğu Tatarların adlarını sayarken Halimulabalibey’den başladı, ama ardından Valivolavalivey, Malimulamalimey gibi kendi uydurduğu adları sıralamaya koyulunca, Teğmen Lukaş daha fazla dayanamadı, “Şimdi tekmeyi yiyeceksin kıçına!” diye tersledi. “Soytarılığın âlemi yok, kısa kes, ne anlatacaksan anlat!”

Şvayk her zamanki kararlılığıyla anlatmaya devam etti; yargılandığı mahkemeye gelince de, generalinin sol gözünün sürekli seğirdiğini, binbaşının gözlerinin de mavi olduğunu söylemeden edemedi.

Sonra da onları taklit ederek, “Gözlerini dikmiş, işte böyle bakıp duruyorlardı,” diye ekledi.

12. Bölük’ün komutanı Teğmen Zimmerman, Yahudi’den satın aldıkları sert içkiyi içtiği kulplu bardağı kaptığı gibi Şvayk’a fırlattı.

Şvayk, hiçbir şey olmamış gibi, sonradan hücresine gelen papazı, binbaşıyla sabaha kadar nasıl koyun koyuna yattıklarını anlattı. Arkasından, tugayı öve öve bitiremedi; kayıp olduğunu ve hemen geri gönderilmesi gerektiğini bildiren rapor taburdan gelir gelmez, hiç vakit geçirmemişler,

kendisini hemen yola çıkarmışlardı. Tugay komutanlığınca suçsuz olduğu belirtilen kâğıtları Yüzbaşı Sagner’e uzatarak ekledi:

“Komutanım, izninizle, beyin sarsıntısı geçiren Teğmen Dub’un tugayda olduğunu, bunu size hatırlatmamı rica ettiğini söylemek istiyorum. Şimdi tayın bedelimle tütün paramı alabilir miyim acaba?”

Yüzbaşı Sagner'le Teğmen Lukaş hiçbir şey anlamanmışçasına birbirlerine bakarlarken kapı açıldı, koskoca bir kâse domuz çorbası dumanları tüterek içeri getirildi.

Saatlerdir sabırsızlıkla bekledikleri ziyafet başlıyordu işte.

Yüzbaşı Sagner, Şvayk’a dönüp, “Sen fırlamanın tekisin,” dedi. Çorbayla birlikte keyfi yerine gelmişti. “Şu domuza dua et, yoksa ayağımın altına almıştım seni.”

Teğmen Lukaş da, “Bugünlük yırttın Şvayk,” diye ekledi. “Ama bir daha böyle bir şey olursa, ölümlerden ölüm beğen.”

Şvayk, selam verirken, “Ölümlerden ölüm beğenmekle geçiyor hayatım zaten,” diye yanıtladı.

Yüzbaşı Sagner, “Defol!” diye gürledi.

Şvayk, odadan fırladığı gibi soluğu aşağıda, mutfakta aldı. Mutfağa geri dönmüş olan Balon perişan bir haldeydi; ziyafet boyunca Teğmen Lukaş’a kendisinin hizmet etmek istediğini söyleyip duruyordu. Şvayk içeri girdiğinde Yurayda, Balon’u paylamaya başlamıştı bile. “Yamyamın tekisin sen,” diyordu. “Sabahtan akşama kadar ziftleniyorsun, gene doymuyorsun. *Yitmitse* yi seninle gönderecek olsam, daha merdivenleri çıkarken yalayıp yutarsın, subaylar da avuçlarını yalarlar.”

Mutfak artık bambaşka bir görünüme bürünmüştü. Taburun ve bölüklerin levazım başçavuşları, kıdemlerine göre ve Yurayda’nın özenle uygulamaya koyduğu bir sıradüzen içinde çöpleniyorlardı. Subaylardan artan domuz çorbası, herkes birkaç kaşık nasiplensin diye paslı bir leğende kaynar su katılarak çoğaltılmıştı; tabur yazıcıları, bölük telsizcileri ve birkaç erbaş çorbaya çabuk çabuk kaşık sallıyorlardı.

Vanyek, elindeki domuz paçasını kemirirken, “Merhaba, hoş geldin!” dedi Şvayk’a. “Az önce Marek buradaydı, tabura döndüğünü o söyledi, sırtına yeni bir üniforma geçirmişsin. Bu iş benim başıma patlar sonunda. Marek o üniforma yüzünden tugaydaki hesabımızı kapatamayacağımı söyleyip korkutuyor beni. Eski üniformanın göl kıyısında bulunduğunu tabur karargâhtan tugay komutanlığına rapor etmiştik. Ben de, seni gölde

yüzerken boğuldu diye kayda geçmiştim. Böyle ansızın çıkıp gelmenin ne âlemi var kardeşim, şimdi o iki üniformanın hesabını nasıl vereceğiz? Tabura ne kadar büyük bir kötülük ettiğinin farkında mısın? Üniformanın her bir parçasını tek tek geçirmiştik deftere. Senin üniformayı bölüğün listesinde fazla diye göstermiştim. Yani bölüğün tek bir bütün üniforma fazlası var. Bunu tabura da bildirdim. Şimdi tugaydan, oradan yeni bir üniforma aldığına dair bir bildirim gelecek bize. Bu arada tabur da levazım kayıtlarında tek bir bütün üniforma fazlası gösterecek... Başımıza gelecekleri tahmin edebiliyorum: Bu yüzden denetime uğrayabiliriz. Bu kadar boktan bir mesele yüzünden İkmal Merkezinden gelip tekmil taburu denetimden geçirebilirler. İki bin çift postal kaybolsa kimse dert etmez...”

Marek eline geçirdiği koca bir kemiğin iliğini emebildiği kadar emdi. Kemiğin içinde kalan parçaları az önce kürdan olarak kullandığı kibrit çöpüyle çıkarmaya çalışırken, “Ama senin üniformanı kaybettik,” dedi bitkin bir sesle. “Böylesine önemsiz bir şey yüzünden denetlemeye gelecekler. Biz Karpatlar'dayken, donarak ölen erlerin postalları hiç zarar görmeden çıkarılıp alınsın diye bir emir gelmişti de, emir tam anlamıyla yerine getirilemediği için denetleme yapmışlardı. Emrin yerine getirilememesi de ne biliyor musun? Postalları çekip çıkarmaya çalışırlarken, erlerden ikisinin ayaklarındaki postallar açılıp patlamıştı, birinin postallarıysa adam daha ölmeden parçalanmıştı. Al başına belayı. Hemen İkmal Merkezinden bir albay yolladılar; neyse ki, Rusların attığı bir kurşun tam kafasına isabet etti, herif vadiden aşağı yuvarlandı gitti. Yoksa başımıza neler gelirdi kim bilir.”

Şvayk, merak içinde, “Albayın da postallarını çıkarıp aldılar mı?” diye sordu.

Vanyek, dalgın bir sesle, “Aldılar,” dedi. “Ama kimin aldığı bir türlü öğrenilemedi, onun için albayın postallarını bizim deftere de geçiremedik.”

Tam o sırada yukarı kattan mutfağa dönen Yurayda, perişan bir halde fırının yanındaki sıraya çökmüş Balon’u gördü. Balon, dehşet içinde, içeri göçmüş göbeğine bakıp duruyordu.

Bilgiç aşçıbaşı, dalgasını geçerek, “Sen Hesykhia[173] tarikatından mısın yoksa?” dedi. “Onlar da sabahtan akşama kadar göbeklerine bakarlarmış, sonunda göbeklerinin çevresinde parlayan bir hâle canlanırmış gözlerinde. İşte o zaman yetkinliğin en yüksek aşamasına eriştiklerine inanırlarmış.”

Fırına uzanıp birkaç parça sosis çıkardı. “Hadi tıkın bakalım,” dedi sevecenlikle. “Patlayıncaya kadar ye. Yumul sosislere, obur herif.”

Balon'un gözlerinden yaşlar boşandı. Koca sosisi ağzına tıkıştırmaya çalışırken, acıklı bir sesle, “Evde domuz kestiğimiz zaman,” dedi, “önce başından esaslı bir parçayı mideye indirirdim. Arkasından yüreğini, kulağını, ciğerini, böbreklerini, dalağını, kaburgalarını, dilini...”

Sonra bir peri masalı anlatıyormuşçasına kısık bir sesle ekledi:

“Ardından sıra *yitmitse* ye gelirdi, arkadaş, atardım ağzıma beş-on parça! Tombul sosisleri gördüm mü, gözüm dönerdi; bazılarına etle kabuğu soyulmuş arpa, bazılarına da etle ekmek içi doldururduk. Öyle enfes olur ki, önce hangisini ısıracağını şaşırırsın. Yağ gibi erir gider ağzında, mis gibi kokar. Ye babam ye!”

Yakınmaları bitmiyordu Balon’un:

“Bana öyle geliyor ki, şu savaşta kurşunlardan değil, açlıktan öleceğim. Evde yediğim o sosisleri bir daha göremem herhalde. Ama bak, doğrusunu söyleyeyim, haşlanmış yaban domuzu etinden nefret ederim, pelte gibi olur, ne tadı vardır ne tuzu. Karımsa bayılır yaban domuzunun haşlanmışına. Ama işte o haşlama dışında ne varsa silip süpürürüm. Yahu, bir seferinde kayınpederin domuzunu bile yürüttüm de, tek başıma mideye indirdim, gözüm öyle bir döndü ki herife zerresini koklatmadım.” “Bu çocuğun işi zor!” dedi Şvayk dalgasını geçerek. O arada, Balon çaktırmadan ocağa yanaştı, cebinden çıkardığı ekmek parçasını kocaman tavada domuz rostosunun içinde yüzdüğü sosa banmaya yeltendi. Bunu gören Yurayda, Balon’a acımaktan o saat vazgeçip bizimkinin eline vuruverdi; Balon’un elinden fırlayan ekmek parçası tramplenden suya atlayan bir yüzücü gibi sosun içine düştü. Balon o nefis parçayı tavadan alamadan Yurayda kolundan tuttuğu gibi kapı dışarı etti onu. Mahvolan Balon pencereden içeri baktığında, Yurayda’nın, “Hadi, ye bakalım, benim kalender arkadaşım,” diyerek sosun içinde koyulaşan ekmek parçasını bir çatalla alıp Şvayk’a verdiğini, ekmeğin üstüne de rostonun tepesinden esaslı bir parça kesip koyduğunu gördü.

Balon, pencerenin ardından, “Tüh be! Ekmeğimden oldum, iyi mi!” diye yazıklandı ve köyde bir kayıntı bulurum umuduyla uzun kollarını sallaya sallaya uzaklaştı oradan.

Şvayk, Yurayda’nın cömert armağanını yutmaya çalışırken, “Yeniden dostlar arasında olmak ne güzel,” dedi. “Ne mutlu bana ki, bölüğüme gene

yararlı olabileceğim.” Çenesinden akan sos ve yağları eliyle silerek devam etti:

“Beni bırakmasalardı, savaş da birkaç yıl daha sürseydi bensiz ne yapardınız!”

Vanyek merakla sordu:

“Şvayk, sence savaş ne kadar sürer?”

“On beş yıl,” diye yanıtladı Şvayk. “Nereden biliyorsun dersen, eskiden otuz yıl falan sürermiş savaşlar, şimdi biz iki kat daha akıllıyız onlardan, otuzu ikiye bölersen on beş eder.”

Yurayda, “Bizim yüzbaşının emir eri duymuş,” dedi, “Galiçya’nın sınır boylarını ele geçirdikten sonra daha ileri gitmeyecekmişiz. Öyle olunca da Ruslar barış masasına oturmanın yollarını aramaya başlayacaklarmış.” Şvayk, sert bir sesle, “O zaman ne bok yemeye bu kadar savaştık ki!” dedi. “Savaş başladı mı köküne kadar gitmeli. Moskova’ya ya da Petrograd’a girmeden barış mı olurmuş? Boru mu bu, dünya savaşı deniyor adına, sınır boylarında göt büyütmekle olmaz bu iş. Bak İsveçlilere, Otuz Yıl Savaşlarında[174] neler yapmışlar! Ta oralardan Nemetski Brod’a, Lipnitse’ye kadar gelmekle kalmamışlar, öyle bir anasını bellemişler ki milletin, bugün bile meyhanelerde gece yarısından sonra İsveççe konuşuluyor da kimse birbirini anlamıyor. Al Prusyalıları. Bizim kapı komşumuz bile değiller, ama bugün Lipnitse’de döllerinden geçilmiyor şerefsizlerin. O kadarla kalsa iyi, herifçioğulları Yeduhov ve Amerika’ya kadar gidip geri gelmişler.”

Bütün gün domuz ziyafetinden bitkin düşmüş olan Yurayda’nın kafası iyice karışmıştı. “Zaten,” dedi, “hepimiz sazanların soyundan geliyoruz. Örneğin, Darwin’in evrim kuramını düşünecek olursak...”

Yurayda’nın daha derin düşünmesine kalmadan ansızın içeri dalan Marek, “Kaçan kurtulur arkadaşlar!” diye bağırdı. “Az önce Teğmen Dub arabayla tabur karargâha geldi, yanında da o yalak Harp Okulu öğrencisi Biegler. Teğmen’in öfkesi burnunda. Arabadan iner inmez bölük odasına daldılar. Ben de tam biraz kestireyim diye sıranın üstüne uzanmıştım ki, Biegler, ‘Dikkaat!’ diye haykırınca yüreğim yerinden oynadı, ödüm bokuma karıştı. Tepemde biten Dub çıldırmış gibiydi: ‘Çok şaşırdın, değil mi? Ben adamı görev başında uyurken basarım böyle işte! Asker dediğin yat borusundan önce uyumaz.’ Biegler durur mu, ‘Kışla yönetmeliğinin 16.

maddesinin 9. paragrafı,' diye ekledi. Dub'un öfkesi dinmiyordu; yumruğunu masaya indirip bağırdı: 'Benden kurtulacağınızı sanıyordunuz, ha! Kolay mı ulan! Beyin sarsıntısı beni yıkar mı, adi köpekler! Kafam kalındır benim.' O sırada Biegler masadaki kâğıtlara göz atıyordu, belgelerden birinin üstündeki yazıyı yüksek sesle okuyuverdi: Tümen Komutanlığının 280 No'lu Emri.' Bu sefer bizim salak Dub, Biegler'in, son söylediği lafla dalga geçtiğini sanıp mektep çocuğunu fırçalamaya başlamasın mı! Yok bok herifin tekiymiş, yok üstlerine saygısız davranıyormuş. Sonra da, 'Seni yüzbaşıya şikâyet edeyim de gör!' deyip aldı tabur karargâha götürdü."

Marek sözünü yeni bitirmişti ki, mutfağın kapısı açıldı, Dub'la Biegler içeri girdiler. Domuz ziyafetinden sonra tüm subayların oturdukları yerde yayılıp kaldıkları, tombul Teğmen Mali'nin *Traviata* operasından bir arya söylerken onca lahana ve kayıntıdan sonra geğirip durduğu üst kata çıkmaları için mutfaktan geçmeleri gerekiyordu.

Teğmen Dub mutfağa girer girmez Şvayk haykırdı: "Dikkaat! Ayağa kalkılacaak, kalk!"

Dub, Şvayk'ın burnunun dibine kadar sokulup, "Artık kurtuluşun yok, gerzeklerin şahı!" diye tısladı. "Ölümlerden ölüm beğen! Seni kaz gibi doldurtup kapının önüne koyduracağım, 91. Alay'ın hatırası diye!"

Şvayk, selam çakarak, "Emredersiniz Komutanım," dedi. "Eskiden duymuştum, bir İsveç kralı büyük bir savaşta sadık atıyla birlikte vurulup dünyasını değiştiriyor, ikisini de İsveç'e geri yollayıp dolduruyorlar. O gün bu gündür Stockholm'deki bir müzede sergileniyorlarmış." Teğmen Dub, "Kim söyledi ulan bunu sana, hayvan herif!" diye çıkıştı.

"O sıralar öğretmenlik yapan kardeşim söylemişti Komutanım."

Teğmen Dub yere bir tükürük attıktan sonra, önünde dikilen Biegler'i merdivenlere doğru iteledi. Ama yukarıdaki salonun kapısına geldiklerinde dayanamayıp geri döndü; arenada yaralanmış bir gladyatörün yazgısını başparmağının bir hareketiyle belirleyen bir Roma imparatorunun karşı durulmaz acımasızlığıyla, "Kendini ölmüş bil!" diye bağırdı Şvayk'a.

Şvayk altta kalır mı, "Emriniz olur Komutanım," diye seslendi. "Öl deyin öleyim!"

Harp Okulu öğrencisi Biegler'in durumu hiç de iyi sayılmazdı. Son zamanlarda birçok kolera merkezinde kalmış, kolera olup olmadığını anlamak için uyguladıkları işlemlere alışmıştı artık. O kadar ki, bütün bu işlemler sonucunda ikide bir pantolonuna kaçırmaya başlamıştı. En sonunda bu gözlem merkezlerinden birinde bir uzman hekimin eline düşmüş, uzman hekim Biegler'in dışkısında kolera basili bulamayınca ishali kesmek için bağırsaklarını tanenle betonlaştırmış, bir sıkımlık canı kalmış olan Biegler'in cephede görev yapabileceğine ilişkin rapor vermişti. Aslında iyi kalpli bir adamdı. Biegler kendini çok güçsüz hissettiğini söylediğinde, gülümseyerek, "Ama cephede göstereceğin yararlıkla Cesaret Madalyası alabilirsin," demişti. "Hem cepheye gitmek için gönüllü yazılan sen değil misin?"

Böylece Biegler, Cesaret Madalyası uğrunda bir kez daha yollara düşmüştü.

Bağırsakları beton gibi olduğundan artık altına kaçırmıyordu, ama karnına sık sık sancılar saplandığı için tugay karargâha varana kadar yol boyunca bulduğu her helaya uğramış, istasyon helalarında uzun süre öyle oturup kaldığı için birkaç kez treni kaçırdığı bile olmuştu. Bir-iki sefer de trenin helasından çıkamadığından aktarma yapacağı trene de yetişememişti.

Ama Harp Okulu öğrencisi Biegler, tüm bu olup bitenlere ve yolculuğunu köstekleyen hela belasına karşın, tugaya gittikçe yaklaşmayı başarmıştı.

Teğmen Dub'un tugay revirinde birkaç gün daha kalması gerekiyordu, ama Şvayk'ın tabura vardığı gün, öğleden sonra bir cankurtaranın 91. Alay'ın taburuna doğru yola çıkacağını öğrenen tugay doktoru Dub'la ilgili düşüncesini değiştir!vermişti. Ortaya attığı saçma sapan fikirleri güçlendirmek için ikide bir, "Bu konuyu savaştan önce bölge valimizle çok konuşmuştum," deyip duran Teğmen Dub'dan kurtulacağı için çok seviniyor, "Bana ne ulan senin bölge valinden," diye geçiriyordu içinden. Cankurtaranların Kamyonka Strumilova'ya Zoltantse üzerinden gideceğini öğrenince havalara uçmuştu.

Şvayk Biegler'i tugayda hiç görmedi, çünkü Biegler tam iki saattir subay helalarından birinde oturmaktaydı. Biegler'in buralarda vaktini boşa harcadığını söylemek de yanlış olurdu, çünkü 6 Eylül 1634'teki Nördlingen Muharebesi'nden 19 Ağustos 1888'deki Saraybosna Muharebesine kadar kahraman Avusturya-Macaristan ordularının tekmil şanlı savaşlarını kendi

kendine bir bir sayıp döküyor, hayalinde canlandırıyordu. Sifonu çektiğinde su foşur foşur akarken gözlerini kapatıyor, savaşın karmaşasını, süvari hücumlarını, topların gümbürtüsünü hayal ediyordu.

Teğmen Dub'un Harp Okulu öğrencisi Biegler'le karşılaşmasının pek de hoş olduğu söylenemez. Hemen belirtmek gerekir ki, bu ilk karşılaşmanın gerek görev başında, gerek görev dışındaki tatsız ilişkilerinde payı olacaktı.

Teğmen Dub helanın kapısından dördüncü kez dönünce öfkeyle bağırdı: "Kim var içeride?"

İçeriden başı dik bir yanıt geldi: "91. Alay, 11. Hücum Bölüğü'nden Harp Okulu öğrencisi Biegler."

Dub da kapının dışından seslendi: "Ben de aynı bölükten Teğmen Dub."

"Hemen çıkıyorum Komutanım."

"Bekliyorum!"

Teğmen Dub, sabırsızca saatine baktı. Böyle bir durumda kapının önünde beklemek hiç de kolay olmasa gerekti. îlkin bir on beş dakika geçti, beş dakika daha, sonra bir beş dakika daha. İlkinde kapıyı vuran, ardından yumruklamaya başlayan, sonunda tekmeleyen Teğmen Dub her seferinde aynı yanıtı alıyordu: "Hemen çıkıyorum Komutanım."

Tuvalet kâğıdının umutlandırıcı sesinden sonra bir yedi dakika daha geçip de kapı açılmayınca Teğmen Dub iyice çileden çıktı.

Biegler ağırdan alıyor, uzattıkça uzatıyordu, daha sifonu bile çekmemişti.

Teğmen Dub, bir an, tugay komutanına şikâyette bulunmayı geçirdi aklından. Tugay komutanı belki de kapıyı kırdırıp Biegler'i dışarı çıkarttırabilirdi. Kaldı ki, Biegler'in yaptığı üste itaatsizlik olarak da görülebilirdi.

Bir beş dakika daha geçtikten sonra Teğmen Dub artık helaya girmesine gerek kalmadığını fark ettiyse de sırf yenik düşmüş olmamak için helanın önünden ayrılmadı, kapıyı tekmelemeye devam etti, ama değişen bir şey olmadı: "Hemen çıkıyorum Komutanım."

En sonunda Biegler'in sifonu çektiği duyuldu ve kısa bir süre sonra yüz yüze geldiler.

Teğmen Dub, "Bana bak!" diye hırladı. "Buraya sıçmaya geldiğimi sanma sakın. Tugay karargâha vardığında bana tekmil vermeyi unuttuğunun farkında mısın acaba? Kurallardan haberin yok mu senin? Üstlere saygı her şeyden önce gelir."

Biegler, bir süre, gerçekten disipline aykırı bir şey yapıp yapmadığını, ast-üst ilişkileriyle ilgili yönetmeliğe ters düşen bir davranışta bulunup bulunmadığını düşündüyse de aklına hiçbir şey gelmedi. Harp Okulu'nda böyle bir durumda üstlerine karşı nasıl davranacakları konusunda hiçbir şey öğretmemişlerdi. Yoksa böyle durumlarda büyüğünü yaparken işi yarıda kesip heladan dışarı fırlaması, bir eliyle pantolonunu tutarken bir eliyle de selam vermesi mi gerekiyordu?

Teğmen Dub, sesini yükselterek, "Cevap ver Biegler!" diye meydan okudu.

Biegler'in aklına her şeyi halleden çok basit bir cevap geldi:

"Komutanım, tugay karargâha vardığımda bana kimse sizin burada olduğunuzu söylemedi, ben de işimi bitirir bitirmez doğru helaya koştum, siz gelene kadar da hep buradaydım."

Sonra birden sesini sertleştirerek ekledi: "Harp Okulu öğrencisi Biegler emir ve görüşlerinize hazırdır Komutanım!"

Teğmen Dub, buz gibi bir sesle, "Sen de çok iyi biliyorsun ki mesele bu kadar basit değil," dedi. "Bana kalırsa, Biegler, tugay karargâha gelir gelmez taburdan ya da bölükten bir subay olup olmadığını sorman gerekirdi. Bu tutumunu taburda gözden geçireceğiz. Ben arabayla tabura gidiyorum, sen de benimle geliyorsun. Aması maması yok, yürü bakalım!"

Biegler itiraz edecek oldu: Tugaydan trenle gitmesi gerektiğini bildirmişlerdi, bağırsaklarına giren sancılar göz önüne alındığında trenle yolculuk etmesi çok daha akla uygun görünüyordu. Arabaların böyle durumlar için elverişli olmadığını çocuklar bile bilirdi. Yolda altına kaçırması işten bile değildi.

Biegler'in söyledikleri pek işe yaramadı tabii, ama nasıl olduysa oldu arabanın sarsıntısı başlangıçta bizimkini o kadar etkilemedi.

Durumun farkında olan Teğmen Dub, intikam planını gerçekleştiremediği için büyük bir düş kırıklığı yaşıyor, bir yandan da, "Dur hele, Biegler!" diye geçiriyordu içinden. "Birazdan sıkıştığında ne yapacaksın bakalım! Nah durdururum arabayı senin için!"

Araba var gücüyle yol aladursun, Dub kendince eğlenceli bir sohbete girdi: Ordunun arabalarının fazla benzin harcamaması gerekiyordu, o yüzden olmadık nedenlerle durmaları olanaksızdı.

Biegler, haklı olarak karşı çıktı: Bir arabanın durması için şoförün kontağı kapaması gerekirdi, kontak kapatılınca da arabanın benzin yakması

söz konusu olamazdı.

Teğmen Dub, her zamanki acımasızlığıyla, “Ama arabanın gideceği yere vaktinde varabilmesi için hiçbir yerde durmaması gerekir,” diye karşılık verdi.

Harp Okulu öğrencisi Biegler’in artık bir diyeceği kalmamıştı.

Bir on beş dakika daha uçarcasına yol almışlardı ki, bu kez Teğmen Dub birden sıkıştığını fark etti; arabayı durdurup inse, yol kenarındaki hendekte pantolonunu indirip şöyle bir rahatlaşa ne muhteşem olacaktı. 126. kilometreye kadar kendini kahramanca tuttuysa da sonunda dayanamadı, şoförün yakasına yapışıp, “Dur!” diye bağırdı. Arabadan atlayıp hendeğe koştururken, olanca cana yakınlığıyla, “Bana bak Biegler,” dedi, “fırsat bu fırsat, hadi gör sen de hacetini.”

Biegler, hiç istifini bozmadan, “Yok, teşekkür ederim,” diye yanıtladı. “Arabayı gereksiz yere durdurma dememiş miydiniz, Komutanım.”

Aslına bakılırsa o da çok kötü sıkışmıştı, ama altıma yaparım da Teğmen Dub’u perişan etme fırsatını kaçırmam diye geçirdi aklından.

Teğmen Dub, Zoltantse’ye kadar arabayı iki kez durdurdu. Son durdukları yerde, “Öğleyin berbat bir gulaş yedim,” diye yakındı Biegler’e. “Tabura gittiğimizde tugaya telgraf çekip şikâyet edeceğim. Lahananın ne tadı vardı ne tuzu, domuz eti yenir yutulur gibi değildi. Bu aşçılar iyice laubalileştiler artık. Daha beni tanımadılar, ama yakında günlerini görürler.”

Biegler, “Feldmareşal Nostitz-Rhieneck ‘Savaşta Neler Yenmemeli’ diye bir bildiri yayımlamıştı, komutanım,” diye yanıt verdi. “Orada savaşın dertleri ve gerilimleri içinde domuz eti yenmemesi gerektiğini söylüyordu. Cephede ağır şeyler yemek mideye zararlıymış.”

Teğmen Dub ilkin sesini çıkarmadı, yalnızca, “Yakında öyle bir canına okuyacağım ki ukalâlığından eser kalmayacak, aşağılık herif,” diye geçirdi aklından. Ama çok geçmeden kendini tutamayıp aptalca laflar etmeye başladı: “Demek üstün olan bir subayın pisboğazın teki olduğunu düşünüyorsun, öyle mi? Domuz gibi tıkındığımı mı söylemek istiyorsun? Bu ne küstahlık ulan! Yakında görürsün sen! Beni daha tanımıyorsun, ama tanıdığın zaman aklın duracak, bir daha unutamayacaksın.”

Tam lafını bitirirken araba birden bir çukura girip çıkınca az daha dilini ısırıyordu.

Biegler yanıt vermeyince Teğmen Dub daha da sinirlendi. “Bana bak, Biegler,” dedi sert bir sesle, “üstlerin soru sorunca cevap vermen gerektiğini

öğretmediler mi sana!”

“Öğretmez olurlar mı, komutanım,” dedi Biegler. “Yönetmelikte de yazar zaten. Ama bu durum ikimiz için geçerli mi, pek o kadar emin değilim. Bildiğim kadarıyla henüz herhangi bir göreve atanmadım, onun için doğrudan doğruya sizin emrinizde olduğumu kimse söyleyemez, komutanım. Kaldı ki, üstlerin ancak görevle ilgili sorularına cevap vermek zorunludur. Biz ikimiz, şu arabanın içinde hiçbir askerî birliği temsil etmiyoruz. Dolayısıyla en küçük bir resmî ilişki yok aramızda. İkimiz de birliklerimize gidiyoruz, o kadar. ‘Domuz gibi tıkındığımı mı söylemek istiyorsun?’ diye sordunuz ya, sorunuzu cevaplayacak olsam bile hiçbir resmiyet taşımaz cevabım.”

“Bitti mi lafın, bitti mi, bitti mi lan!” diye kükredi Teğmen Dub.

“Evet, bitti,” dedi Biegler diklenerek. “Komutanım, bilesiniz ki, şu bana söylediklerinizi aklı başında hiçbir subay onaylamaz.”

Teğmen Dub öfkeden çılgına dönmüş, kendinden geçmişti. Sinirlendiğinde, her zamankinden daha çok saçmalar, daha da aptalca laflar ederdi.

“Senin hakkından divanıharp gelecek,” diye homurdandı.

Biegler fırsatı kaçırmadı, tüm soğukkanlılığıyla son darbeyi indirdi: “Şaka ediyorsun, ahbap!”

Teğmen Dub ifrit kesilmişti; şoföre arabayı durdurmasını söyledikten sonra, “İkimizden birinin yürümesi gerekiyor,” dedi.

Biegler, sakin bir sesle, “Ben arabada kalıyorum,” diye karşılık verdi. “Sana gelince, ahbap, ne halt edersen et.”

Cinleri başına toplanan Teğmen Dub, şoföre, “Sür!” diye bağırdıktan sonra derin bir sessizliğe gömüldü, Zoltantse’ye kadar da ağzını açmadı.

Teğmen Dub ile Biegler merdivenlerin başında, henüz bir birliğe atanmamış olan bir Harp Okulu öğrencisinin subay yemeğinden yiyip yiyemeyeceğini tartışadursunlar, mutfaktakiler karınlarını çoktan doyurmuşlardı. Geniş sıralara uzanmışlar, muhabbeti koyultmuşlardı; kimi piposunu tüttürüyor, kimi sigarasını tellendiriyordu.

Yurayda anlatıyordu:

“Bugün müthiş bir keşifte bulundum, arkadaşlar. Aşçılıkta devrim olacak galiba. Sana söylemiştim, Vanyek; bu lanet köyde *yitmitse* ye koyacak

mercanköşk bulamıyordum bir türlü."

Sivilde eczacı olduğunu anımsayan Vanyek, *"Herba majoranae,"* diye araya girdi.

Yurayda devam etti:

"İnsanoğlu darda kaldı mı kafasını öyle bir çalıştırıyor ki aklınız durur. Bu konuyu bugüne kadar kimse doğru dürüst incelemedi. Zor durumlarda insan zihni mucizeler yaratıyor, arkadaşlar, bugüne kadar kimsenin hayal etmediği şeyler keşfediyor... Diyeceğim, mercanköşk bulmak için kapısını çalmadığım ev kalmadı. Kapı kapı dolaştım, ne diller döküm, mercanköşkü ne için aradığımı, nasıl bir şey olduğunu anlattım..."

Şvayk, yattığı yerden, "Kokusunu tarif etseydin bari," diye lafını kesti. "Akasyaların açtığı bir bahçede bir şişe mürekkep gibi koktuğunu söyleseydin. Prag'daki Bohdalec Tepesi'nde..."

Marek, yalvarırcasına, "Lütfen yapma, Şvayk," dedi. "Bırak Yurayda sözünü bitirsin."

Yurayda yeniden lafa koyuldu:

"Çiftliklerden birinde, Bosna-Hersek'i aldığımız günlerden kalma yaşlı bir asker eskisine rastladım. Pardubitse'de yapmış askerliğini, Çekçeyi hâlâ unutmamış. Herif benimle tartışmaya başlamasın mı; yok efendim, Bohemya'da *yitmitse*'ye mercanköşk değil zencefil koyarlarmış. Bana ne yahu! Ağzının tadını bilen her aklı başında insan bilir ki, *yitmitse*'*ye* konan baharatlar içinde mercanköşkün üstüne yoktur. Neyse boş ver, salaklarla mı uğraşacağım; bir an önce mercanköşkün yerini tutacak, o kuvvetli baharat tadını verecek bir şey bulmam gerekiyordu. Yeniden yola koyuldum, bir süre sonra başka bir çiftlik evinde, duvardaki aziz resminin altında mersin yapraklarından bir düğün çelengi gördüm. Evdekiler yeni evlenmişler meğerse, yapraklar hâlâ taptazeydi. Kaptığım gibi getirdim, *yitmitse'ye* koydum. Tabii, yapraklar acılığını bıraksın diye koca düğün çelengini tam üç kere kaynatmam gerekti. Düğün çelengini alıp götürürken yeni evlilerin deliye döndüklerini söylememe gerek yok elbet: Benim yaptığım, Tanrı'ya saygısızlıktan başka bir şey değilmiş; bu yüzden ilk kurşunda öbür dünyayı boylayacakmışım. Batıl inanç işte, boş veer! Domuz çorbamdan hepiniz içtiniz; bilmem mercanköşk değil mersin koktuğunu fark ettiniz mi?"

Şvayk, Yurayda'nın duraklamasını fırsat bildi: "Seneler seneler evvel Yindrjiçuv Hradets'te Yozef Linek adında bir domuz kasabı tanımıştım, rafında her zaman iki kutu dururdu. Birinde tüm baharatlardan bir karışım

bulunurdu, *yünlüse* ye ve domuz kanından yaptığı sosislere koyardı onu. Öbür kutudaysa haşarat tozu vardı; bazı müşteriler sosislerin içinden tahtakurusu ve hamamböceği çıktığından şikâyet etmişlerdi. Linek, tahtakurusunun tadının kurabiyelerde kullanılan acıbademe benzediğini söylerdi. ‘Ama,’ derdi, ‘hamamböceği karışmış sucukta küflü İncil kokusu vardır.’ O yüzden dükkânının temiz olmasına büyük özen gösterir, her yere haşarat tozu serperdi. Günlerden bir gün acele sucuk hazırlaması gerekiyormuş, ama fena halde üşütmüş, ateşler içinde yanıyormuş. Aklı başında değil ya, sen tut haşarat tozunu sucuklara boca et. Sonradan fark etmiş, eyvah, yandık, mahvolduk falan derken bir de bakmış millet kuyruk oluyor o sucuklar için dükkânın önünde; bizim Linek ahaliye sucuk yetiştiremez olmuş. Kurnaz ya, bütün hünerin haşarat tozunda olduğunu saklamış tabii. Başlamış kutu kutu haşarat tozu sipariş etmeye; tozları gönderen şirkete kutuların üstüne ‘Hint Baharatı’ yazmalarını söylemeyi de unutmamış. Hayatı boyunca kimseye açmadı sırrını, sonradan kim öğrendiyse öğrenmiş. Ama en ilginci, Linek’ten sucuk alanların evlerinde tahtakurusu ve hamamböceğinden eser kalmamasıydı. Yindrjiçuv Hradets o gün bugündür Bohemya’nın en temiz şehirlerinden biridir.”

Lafa girmek için sabırsızlanan Marek, “Bitti mi?” diye sordu.

“Evet, bu hikâye bu kadar,” diye yanıtladı Şvayk. “Beskidi Dağları’nda geçen benzer bir hikâye daha var, ama onu çarpışmalar başladığında anlatacağım.”

Marek atıldı:

“Yemek pişirme sanatının değerini insan en iyi savaşta anlar, özellikle de cephede. îzin verirseniz, bir benzetmeyle anlatayım. Savaştan önce donmuş çorba diye bir şey duyardık, içine buz atılan bu çorbanın Kuzey Almanya, Danimarka ve İsveç’te çok sevildiği söylenirdi. Sonra savaş çıktı, Karpatlar’da askerlere o kadar çok donmuş çorba verdiler ki, bu lezzetli yemeği kimse yemez oldu.”

“Aslında donmuş gulaş da yenir,” dedi Vanyek. “Ama çok uzun zaman değil, bence en fazla bir hafta. Bizim 9. Bölük mevzilerini neden kaybetti sanıyorsunuz?”

Şvayk, umulmadık bir ciddilikle, “Savaş yokken ordunun nabzı mutfakta atardı, sadece yemekten konuşulurdu,” dedi. “Budyeyovitse’de Zakreys adında bir teğmenimiz vardı, sürekli subay mutfağının orada dolanır, askerlerden biri yanlış bir şey yapmayagörsün, adamcağızı hemen hazır ola

geçirir, basardı kalayı: ‘Ulan şerefsiz, bir daha böyle halt karıştırırsan dilim dilim keser biftek yaparım senden. Ayağımın altına alır öyle bir ezerim ki, patates püresinden beter olursun. Tokadı patlattım mı, ağzından burnundan ciğerler, pirinçler saçılır, yahnilik tavşana dönersin inan olsun. Aklını başına topla, yoksa ince ince kıyar köfte yaparım seni, yanına da biraz lahanayla patates, kimse anlamaz valla!”’

Barış zamanında askerleri adam etmek için yararlanılan yemeklerin sıralandığı sohbet, görkemli şölenin sonuna yaklaşmakta olduğu üst kattan gelen bağırtılarla kesildi.

Birbirine karışan sesler arasından Harp Okulu öğrencisi Biegler’in haykırışı duyuldu: “Bir asker daha barış zamanında savaşın neler gerektirdiğini bilmeli, savaşta da eğitim alanında öğrendiklerini unutmamalıdır.”

Ardından Teğmen Dub’un öfkeli sesi duyuldu: “Siz de gördünüz işte, üçüncü defadır hakarete uğruyorum!”

Üst katta ortalık karışmıştı.

Yaka silktiği Biegler’i tabur komutanına şikâyet etmek isteyen Teğmen Dub odaya girer girmez, Yahudi’nin içkisiyle kafayı bulan subayların tezahüratıyla karşılaşmıştı.

Birbirlerinin üstüne yıkılan subaylar, Teğmen Dub’ un üstün binicilik yetenekleriyle dalga geçiyorlardı:. “Sana sıkı bir seyis lazım, oğlum!”, “Yumuşak atın çiftesi pek olur!”, “Vahşi Batı’da kovboy musun, evladım?”

Yüzbaşı Sagner hemen lanet içkiden bir kadeh doldurdu, şaşkın Dub ister istemez masaya oturdu. Eski kırık bir iskemleyi çekip Teğmen Lukaş’ın yanına ilişirken, Lukaş olanca içtenliğiyle, “Manda gibi yedik azizim, sana bir şey kalmadı,” dedi.

Odaya girer girmez önce Yüzbaşı Sagner’e, sonra da masadaki tüm subaylara teker teker tekmil vermesine karşın Biegler’i kimse ciddiye almamıştı. Biegler, “Harp Okulu öğrencisi Biegler emir ve görüşlerinize hazırdır Komutanım!” diye birbiri ardı sıra tekmil verdikten sonra bir kadeh alıp pencerenin kenarına oturdu, kitaplardan öğrendiği derin bilgilerini satmak için fırsat kollamaya başladı.

Birkaç kadeh yuvarladıktan sonra feleği şaşan Teğmen Dub, parmaklarını masada tımbırdattıktan sonra durup dururken Yüzbaşı Sagner’e döndü:

“Bölge valisiyle sohbetlerimizde birbirimize hep şöyle derdik: ‘Milliyetçilik, görev duygusu, özgüven; işte savaşta en gerekli silahlar.’

Birliklerimizin sınırı geçmeye hazırlandığı bugünlerde hiç aklımdan çıkmıyor bu sözler.”

Çevirmenin notu

Jaroslav Hašek'in *Aslan Asker Şvayk ve Dünya Savaşı'nda Başından Geçenler* adlı kitabı burada kesiliyor. Uzun süren bir hastalıktan sonra 3 Ocak 1923 günü ölen Hašek'in tamamlayamadığı *Aslan Asker Şvayk,* I. Dünya Savaşı'nın ardından büyük üne erişti, en çok okunan romanlardan biri oldu. Peki, henüz kırk yaşındayken bu dünyadan göçen Hašek, romanını bitirebilseydi, Şvayk savaştan sağ çıkacak mıydı? Prag'a dönüp yeniden köpek satıcılığına mı başlayacaktı? Başına daha neler gelecekti? Sormadan edemiyorum, ama bu soruları yanıtlamanın hem olanaksız hem de gereksiz olduğunun ayırdındayım. Gerçi yazarın kitabın başındaki kısacık önsözüne yeniden göz atacak olursanız, Şvayk'ı Prag sokaklarına döndürmeyi tasarladığını sezinleyebilirsiniz. Ne ki, kanımca, bütün bunların hiç önemi yok. *Aslan Asker Şvayk,* yarıda kalmış olsa da, dünya edebiyatının modern klasikleri arasındaki yerini çoktan almış bulunuyor. "Hašek romanını nasıl sonlandıracaktı?" sorusuna gelince, Şvayk'ların romanı günümüzde de sürmüyor mu? Şvayk'gillerin başlarından geçenleri de, başlarına gelenleri de günümüz dünyasında izlemeye devam etmiyor muyuz?

[←]

1.Buradaki bilgiler, 2004 basımı *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*'nin 4. cildindeki "I. Dünya Savaşı" maddesinden derlenmiştir.

[←]

2.Ephesos'ta bulunan Artemis Tapınağı, MÖ yaklaşık 560-550 yılları arasında Lidya Kralı Kroisos tarafından yaptırılmış, MÖ 356'da Herostratus adındaki bir deli tarafından yakılmış, daha sonra yeniden inşa edilmiş.

[←]

3.Avusturya İmparatoru Franz Joseph'in yeğeni Arşidük Franz Ferdinand ve karısı, 1914'te Saraybosna'da Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından öldürülmüştü.

[←]

4.Bosna-Hersek, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edildi. Bosna ve Hersek, görünüşte Osmanlı vilayetleri olarak kalmakla birlikte, Avusturya-Macaristan'ın denetimine bırakıldı. 1908 yılında da Avusturya-Macaristan topraklarına katıldı.

[←]

5.İmparator I. Franz Joseph'in karısı, Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth, tek oğlu Veliaht Prens Rudolf'un 1889'da intihar etmesi üzerine büyük bir ruh sarsıntısı yaşamış ve bir daha kendini toparlayamamıştı. Elisabeth, 1898'de İsviçre'ye yaptığı bir gezi sırasında, Luigi Luccheni adlı bir İtalyan anarşist tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü.

[←]

6.Arşidük Franz Ferdinand, Avusturya İmparatoru Franz Joseph'in amcası değil, yeğeniydi.

[←]

7.İngilizlerin komutanı, Mareşal Cambronne'u çağırıp teslim olmasını istediğinde Mareşal'in şöyle dediği söylenir: "Merde! Asker adam ölür de teslim olmaz."

[←]

8.Prag hapishanesi.

[←]

9.Dr. Kramar önderliğindeki Çek Ulusal Liberal Partisi'nin üyelerine Genç Çekler deniyordu. Dr. Kramar, sonradan, Çekoslovakya Cumhuriyetinin ilk başbakanı oldu.

[←]

10.Şvayk'ın, suikastta Arşidük Franz Ferdinand'ın karısının da öldüğünden habersiz olduğu anlaşılıyor.

[←]

11. Prens Schwarzenberg'in Güney Bohemya'daki ünlü malikânesi.

[←]

12.İmparator Franz Joseph'in oğlu, tahtın vârisi Rudolf, Mayerling'deki av şatosunda, on yedi yaşındaki metresi Maria Vetsera'yla birlikte intihar etmiş olarak bulunmuştu.

[←]

13. Arşidük Johann, Habsburg unvanını bırakarak kendine Johann Orth adını vermişti.

[←]

14.İmparator Franz Joseph'in erkek kardeşi Ferdinand Maximilian, Meksika imparatoru olmuş; daha sonra Benito Juârez'in birlikleri tarafından tutsak alınmış, 1867'de idam edilmiştir.

[←]

15.Çift başlı kartal, Avusturya Devlet Güvenlik Örgütü'nün simgesiydi.

[←]

16. Bohemyalıların, Çek dilinin daha yaygın bir biçimde konuşulmasını savunan ünlü yurtsever şarkısı.

[←]

17.İncillere göre, Kudüs'te, İsa'nın çarmıha gerildiği tepe.

[←]

18.İtalyan kriminoloji uzmanı Cesare Lombroso (1835-1909), *L'uomo delinquente* (Suçlu İnsan) adlı kitabında, belli bireylerin doğuştan suçlu olduğunu savunmuş, ayrıca suçluların belli fiziksel özellikler taşıdığını ileri sürmüştü.

[←]

19. Prag'da yayımlanan ünlü tutucu gazete. 1945'te kapandı.

[←]

20. Reform yanlısı bir Çek din adamı. 1393 yılında, Bohemya Kralı IV. Vâclav'ın buyruğuyla işkence edilerek öldürülmüş ve Vltava Irmağı'na atılmıştır. Sonradan azizlik mertebesine yükseltilmiş, Reform hareketinin simgesi olmuştur.

[←]

21.İmparator Tiberius döneminde Yahuda valisi (MS 26-36). Hz. İsa'yı yargılayan mahkemeye başkanlık etmiş ve çarmıha gerilmesi buyruğunu vermiştir.

[←]

22.Türkçede daha çok Almanca adıyla "Pişen" diye bildiğimiz bu kentin Çek dilindeki adı "Plzen"dir.

[←]

23.IX. yüzyılda, Tuna Slavlarını Hıristiyanlaştırdıkları, Slav halklarının dinsel ve kültürel gelişmesine katkıda bulundukları için "Slavların havarileri" olarak anılan iki kardeş. İkisi de seçkin birer ilahiyatçı ve dil bilginiydi.

[←]

24. Bugünkü Çek Cumhuriyeti-Polonya sınırının batı kesiminin bir bölümünü oluşturan sıradağlar. Bohemya'nın kuzeydoğu kesimindeki Südetler'in ana kolu.

[←]

25. Sonradan Çek Ulusal Marşı.

[←]

26.(Alm.) “Yaşa, var ol! Kahrolsun Sırplar!”

[←]

27. Kont Joseph Radetzki (1766-1858), 1809’da Avusturya ordusunun genelkurmay başkanlığına getirildi. Ordunun modernleştirilmesine yönelik bazı reformları gerçekleştirdi. Johann Strauss (Baba), askerlerce çok sevilen Radetzki’nin onuruna *Radetzkymarsch* adlı marşı besteledi.

[←]

28. Slovakya’da, romatizmalıların gittiği ünlü bir kaplıca.

[←]

29.(Alm.) “Tanrı, İngiltere’nin cezasını versin!”

[←]

30.Çek çocuklarının oynadığı bir oyun.

[←]

31.(Lat.) “Birleşik güçlerle.” İmparator Franz Joseph’in armasında yer alan yazı.

[←]

32. Savoie hanedanının Carignan kolundan mareşal ve devlet adamı François Eugene de Savoie-Carignan (1663-1736), Kutsal Roma-Germen İmparatorluğumun hizmetinde, Osmanlılara ve Fransızlara karşı çarpışmış, döneminin en büyük askerlerinden biri olarak ün kazanmıştır.

[←]

33. Katolik Kilisesi'nde Komünyon ayini için düzenlenen Missa ya da Mes töreni, *"İta missa est"* (Gidin, bitmiştir) sözüyle tamamlanır. Missa adı da, bu sözden gelir.

[←]

34.Çek şairi J.S. Machar (1864-1942), Yahudi kökenli olduğu gerekçesiyle saldırılara uğrayan Olomouc Başpiskoposu Dr. Theodor Kohn'u savunmuştu.

[←]

35. Bir Benedikten keşişi olan Alban Schachleitner'in, sonradan Almanya'ya göç ettiği ve Nazi olduğu söylenir.

[←]

36. Yasadışı bir Avusturya iskambil oyunu.

[←]

37. Askerler arasında oynanan bir oyun. Askerlerden biri kıçını açar, öbürleri de arkadan şaplak indirirler. Şaplağı indiren askerin adını bilirse, o asker onun yerine geçer.

[←]

38. Garnizon cezaevinde yatanların yüzde otuzu, haklarında soruşturma bile açılmadan, savaşın sonuna kadar orada kaldı. (Yazarın notu)

[←]

39. Daha Avusturya döneminde kurulmuş olan bir Çek siyasal partisi. Çek devlet adamı Edvard Benes, daha sonraları bu partinin önderlerinden biri olmuştur.

[←]

40.(Çekçe) “Atmaca” ya da “şahin” anlamına gelen Sokol, 1862’de Prag’da kurulan ve beden gücünü, çevikliği ve cesareti artırmayı amaçlayan bir jimnastik derneğidir. Topluluk ruhunu ve bedensel sağlığı geliştirmede toplu kültürfiziğin önemini vurgulamıştır.

[←]

41. Prag’ın merkezinde, bir kafe ile bir lokantanın, birkaç eğlence salonunun ve kentin en büyük konser salonu olan Smetana Salonu’nun bulunduğu eğlence merkezi.

[←]

42. Prag’da, birkaç saatliğine oda kiralanan düşük bir otel.

[←]

43. Hastaneye kaldırılmak için başvurulan bir yöntemdir. Ama parafinin çıbana sinen kokusu, insanı ele verebilir. Benzin, daha çabuk uçtuğu için, daha iyidir. Bir ara, eter-benzin karışımı da kullanılmış, daha sonraları daha gelişmiş yöntemler bulunmuştur. (Yazarın notu.)

[←]

44. Prag’da, ünlü bir randevuevi.

[←]

45.(Lat.) “Tanrı yanınızda olsun” diye başlayan dua.

[←]

46. Yazar, Nepomuklu Aziz Yan'a bir göndermede daha bulunuyor. Aziz Yan'ın heykelindeki halenin üzerinde yıldızlar vardır. Bu yıldızlar, Aziz Yan şehit edilirken meydana gelen mucizeleri simgeler.

[←]

47. Macaristan'ın ulusal dansı.

[←]

48. Pirinç ve şekerkamışından elde edilen bir tür rakı.

[←]

49. Acı kirazdan yapılan bir çeşit likör.

[←]

50. Ardıçtan yapılan bir tür içki.

[←]

51. Cevizden yapılan bir tür likör.

[←]

52. Aziz Adalbert; Çeklerin koruyucu melek saydıkları azizlerden biri.

[←]

53. Başlıca Moğol halklarından biri olan Buryatlar, Budacılık ile şamanizmin karmaşık bir bileşimini geliştirmişlerdi.

[←]

54.Hıristiyanlıkta, Tanrı'nın birbirine aktarılamaz sıfatlarla ayırt edilen Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere üç kişiliği bulunduğu öğretisi.

[←]

55. Prens Eugene olarak da bilinen mareşal ve devlet adamı Eugene de Savoie-Carignan.

[←]

56. Fransız asıllı İngiliz fizikçi Deniş Papin (1647-1712), basınçlı tencereyi geliştirmiş ve silindir-piston takımıyla donatılmış ilk buhar makinesinin tasarımını gerçekleştirmiştir.

[←]

57. Hippolu Aziz Augustinus (354-430), Batı Kilisesi'nin ilk döneminin başlıca ilahiyatçısıdır. Genellikle İlkçağ Hıristiyanlığının en büyük düşünürü sayılır.

[←]

58. Antipod Adaları, Büyük Okyanus'ta, Yeni Zelanda açıklarında bir adalar grubudur. Burada, “yeryüzünün aksi tarafından bulunan yer” anlamında kullanılmaktadır.

[←]

59. Fransa'nın güneybatısındaki bu kasabanın önemi, dinsel bir söylenceye dayanır. 1858'de 14 yaşında bir kız, Massabielle Mağarası yakınlarında Meryem Ana'nın kendisine göründüğünü ileri sürdü. 1862'de papanın olayın doğruluğunu ilan etmesiyle, Lourdes Meryem Anası tapımı resmen onaylanmış oldu. Kızın Meryem Ana'yı gördüğü

yer olarak belirttiği mağara pınarının bazı mucizevi özellikler taşıdığının yayılmasıyla, Lourdes en büyük hac merkezlerinden birine dönüştü.

[←]

60.Hıristiyanlığın Hz. İsa'nın habercisi saydığı Yahudi peygamber Yahya, Son Yargı'nın yaklaştığını bildirerek ona hazırlanmak üzere tövbe edenleri suyla vaftiz ettiğine inanıldığı için "Vaftizci" sıfatıyla anılır. Hıristiyan inanışına göre, Hz. İsa'yı da vaftiz etmiş, onun peygamberlik görevini başlatmıştır.

[←]

61.1597 yılında Roma'da kurulan bir Katolik cemaatin üyesi.

[←]

62. Burada, Clairvaux'lu Aziz Bernard'dan değil, dağların koruyucu azizi sayılan Menthonlu Aziz Bernard'dan söz ediliyor. XVIII. yüzyılda yaşamış olan Aziz Bernard, Alpler'de onun anısına Küçük St. Bernard ve Büyük St. Bernard adı verilen iki geçidin doruğundaki konukevlerini yeniden kurmuş, bu evlerin koruyucusu olmuştur. Bu konukevlerini, çoğunluğunu Roma'ya giden dağları aşan hacıların güvenliğini sağlama düşüncesiyle kurmuştur.

[←]

63. Burada, Menthonlu Aziz Bernard ile onun tarafından kurulan konukevlerinde yetiştirilen Senbernar köpekleri birbirine karışıyor. Bu köpeklerin 300 yılda 2500 dolayında insanı kurtardığı bilinmektedir.

[←]

64.MÖ 37 ile 4 yılları arasında, Yahuda eyaletinin Roma tarafından atanmış kralı olan I. Herodes, Beytlehem'de iki yaşından

küçük bütün bebekleri öldürtmüştür. Hıristiyanlar arasında Kutsal Masumlar diye adlandırılan bu bebekler, her 28 Aralık günü anılır.

[←]

65.Çek edebiyatının en saygın yazarlarından biri olan Bojena Nyemkova, Çek ve Slovak masallarının derlenmesine büyük katkıda bulunmuştu.

[←]

66.MS 110 dolaylarında, öldürülmek üzere Roma'ya götürüldüğü sırada çeşitli kiliselere yazdığı yedi mektupla ünlü Antiokheia (Antakya) piskoposu. Sonraki kuşakların geliştireceği dogmaların temellerini oluşturan mektupları, MS II. yüzyıl başlarındaki Hıristiyan kilisesiyle ilgili ana kaynaklardan biridir.

[←]

67. Katolik Kilisesi'nde, Komünyon ayininde kutsanan ekmek ve şarapta İsa'nın bedeninin (*corpus*) gerçekten var olduğunu kutlamak amacıyla düzenlenen yortu. Yortunun en önemli özelliği, devlet görevlileri ile lonca üyelerinin yanı sıra, krallar ve prenslerin de katıldığı gösterişli geçit töreniydi. XV. yüzyılda, geçit töreninden sonra genellikle lonca üyeleri, mucizeleri ve gizemleri canlandıran oyunlar sahnelerlerdi.

[←]

68.İlk Kilise ulularından, Kutsal Kitap yorumcusu ve Konstantinopolis Başpiskoposu Aziz Ioannes Khrysostomos (347-407), özellikle halka yönelik ateşli ve yalın vaazları dolayısıyla, Yunanca'da "alan ağızlı" anlamına gelen Khrysostomos adıyla anılmıştır.

[←]

69. Galiçya'da, 1914-1915'te Rus ve Avusturya birlikleri arasında ağır bir çarpışmanın geçtiği demiryolu kavşağı.

[←]

70. Bosna'da bir kent. Sokollu Mehmed Paşa da bu kentte doğmuştur.

[←]

71. Alman Mareşal Liman von Sanders, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordularına komuta etmişti.

[←]

72.İttihat ve Terakki önderlerinden Enver Paşa (1881-1922), 1914 yılında harbiye nazırlığına ve erkân-ı harbiye-i umumiye reisliğine (genelkurmay başkanlığı) getirilmişti.

[←]

73. Fransa'nın kuzeydoğusundaki Lorraine bölgesinde bulunan Moselle ili, 1870-1871'deki Fransız-Alman Savaşı'nın ardından Almanya topraklarına katılmış, I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1919'da Fransa'ya bırakılmış, II. Dünya Savaşı sırasında 1944'e değin yeniden Almanların eline geçmiş, sonunda Fransa'da kalmıştır.

[←]

74. Mucidi Ferdinand Mannlicher'in adını taşıyan modası geçmiş mükerrer ateşli tüfek.

[←]

75. Prag'daki Aziz Haştal Kilisesi'nin önüne yerleşen bir dilenci, başka dilencileri oraya yaklaştırmadığı için polis tarafından

tutuklanmıştı.

[←]

76. Gençlik çağında, Floransa ve Mantova düklerinin saraylarında ve İspanya Kralı II. Felipe'nin oğlu Diego'ya saray oğlanı olarak hizmet eden Aloysius (1568-1591), sonradan Roma'daki Cizvitlere katılmış, kutsanma töreninden az önce veba kurbanlarının bakımıyla ilgilenirken mikrop kaparak ölmüştü. Papa XIII. Benedictus, Aloysius'u, 1729'da gençliğin koruyucu azizi ilan etti.

[←]

77. Hašek'in döneminde ahlak ve görgü kuralları üstüne yazan kişiler.

[←]

78.(Alm.) Yeni Özgür Basın.

[←]

79.(Mac.) "Macarca biliyor musun?"

[←]

80.(Mac.) "Anlamıyorum, dostum."

[←]

81.(Mac.) "Çok teşekkür ederim."

[←]

82.İmparator Franz Joseph, aynı zamanda Macaristan kralıydı.

[←]

83.“Üç çocuk, aç biilaç, halimiz harap!”

[←]

84.Düşmana teslim olan ya da düşman tarafına geçen Çek askerlerini iğneleyen bir söz.

[←]

85.(Çekçe) Sevgilim.

[←]

86. Yunan tarihçi ve asker Ksenophon (MÖ 431-MÖ 350’den kısa bir süre önce), dilimize *Onbinlerin Dönüşü* adıyla çevrilen *Anabasis* adlı yapıtıyla tanınır. Ksenophon’un hayatının en önemli dönemini, Yunan paralı askerlerle birlikte Pers hükümdarı Kyros’un hizmetine girdikten sonra geçirdiği serüvenler oluşturur. Daha sonra, “On Binler” olarak bilinen Yunan kuvvetlerinin komutanlığına seçilen Ksenophon, yabancı topraklarda sürekli çarpışarak yol almış, sonunda Karadeniz kıyısındaki Yunan kenti Trapezus’a (bugün Trabzon) ulaşmıştır. *Anabasis* adlı yapıtının temelini oluşturan bu serüven, genç yaşta ün kazanarak zenginleşmesini sağlamıştır. *Anabasis*’te, tehlikeden ve yeni şeyler keşfetmekten hoşlanan, atılgan ve duyarlı bir gencin bakış açısıyla aktarılan anılar, Antik Çağ’da çok tutulmuş, Latin edebiyatı üzerinde de derin izler bırakmıştır.

[←]

87.(Alm.) Rastgele!

[←]

88. Bir çeşit Polonya votkası.

[←]

89. Nikolay Nikolayeviç (1856-1929), I. Dünya Savaşı'nın başlarında Çar II. Nikolay tarafından Rus ordularının başkomutanlığına getirilmiştir. Başlangıçta bazı başarılar elde ettikten sonra, Alman komutan Erich Ludendorff karşısında yenilgiye uğramış ve 1915'te görevden alınmıştır.

[←]

90. Bohemyalı din reformcusu Yan Hus (1372/73-1415), Ortaçağ'dan Reform dönemine geçişin habercisi sayılan mücadelesi yüzünden, yakılarak öldürülmüştür. Hus'un öldürülmesinden sonra, Bohemyalı şövalye ve soylular, bir protesto metni yayınlayarak, Hus'a bağlı oldukları için baskı görenleri koruyacaklarını ilan ettiler.

[←]

91. Viyana'daki Schönbrunn Sarayı.

[←]

92. Modern Çek tarih yazıcılığının kurucusu sayılan Frantişek Palatski (1798-1876), XIX. yüzyıl Bohemya siyasal yaşamında önemli rol oynamıştır. "Bohemya'nın Tarihi ve Çek Ulusunun Tarihi'ni yazan Palatski, siyaset alanında eşit haklara sahip milliyetlerden oluşan federal bir Avusturya düşüncesini desteklemiştir.

[←]

93.Üvez, ceviz, vişne ve vanilya ile hazırlanan likör çeşitleri.

[←]

94.(Alm.) "Allah kahretsin!"

[←]

95. Bohemya ormanında, nüfusun büyük çoğunluğunu Almanların oluşturduğu ve Almanların Bergreichenstein dediği kasaba.

[←]

96.(Alm.) “Aman Tanrım, olacak iş değil!” gibisinden bir söz.

[←]

97. Prag’daki akıl hastanesi.

[←]

98. Rusya’nın en kuzeyinde, Barents Denizi’nin kuzeydoğusundaki takımadalardan oluşan Franz Joseph Toprakları, Julius von Payer ve Karl Weyprecht’in önderliğindeki Avusturya-Macaristan keşif heyetince 1873’te bulundu. Adını, Avusturya İmparatoru Franz Joseph’ten aldı.

[←]

99.Çek yurtseverlerin selamı.

[←]

100.(Alm.) “Yaşasın! Selam!”

[←]

101.Čas (Zaman) gazetesi, eski Çekoslovakya’nın kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Tomaş Masarik (1850-1937) ve onun Gerçekçi Parti’sinin düşüncelerini dile getiriyordu. Čech (Çek) gazetesi ise, dinci Halk Partisi’nin tutucu kanadının yayın organıydı.

[←]

102.(Alm.) *Eiche,* “meşe”; *eichel* de “meşe palamudu” anlamına gelir. Ama *eichelhaher,* “alakarga” demektir.

[←]

103. Doğrusu, garrulus glandarius.

[←]

104.(Fr.) Allahaısmarladık.

[←]

105.Hıristiyan sanatında, Meryem Ana betimlemelerine “Madonna” denir. Özellikle Kuzey sanatında, Meryem Ana’nın çektiği “yedi acı’yı simgeleyen sahnelere sık rastlanır. Bu sahnelerde Meryem, yüreğine yedi mızrak saplanmış olarak canlandırılır.

[←]

106.1912’de, Avusturya hükümeti, Prizren’deki konsolosu Prohaska’ya uygunsuz davranıldığı gerekçesiyle Sırbistan’a karşı bir baskı kampanyası başlatmıştı. Oysa bu gerekçenin aslı astarı yoktu.

[←]

107. Fransız yazar ve hümanist François Rabelais (1483-1553), *Gargontua* adlı yergili yapıtında dinsel baskıları lanetlemiş, ilahiyatçılarla alay etmişti.

[←]

108. Macar şarkıları: “Hazret, hazret, adalet hazretleri!” ve “Kızlar, kızlar, köylü kızlar!”

[←]

109. Bir tür ardıç rakısı.

[←]

110.(Macarca) “Alçak, adi, hain” anlamına gelen bir sözcük.

[←]

111. Burada, Şvayk’ın kafasının karıştığı anlaşılıyor. Ama büyük olasılıkla, güzelleşmek için genç kızları öldürüp kanlarıyla yıkanan Çaktitse’li Elisabeth Bâthory’den söz ediyor.

[←]

112.(Mac.) Anlamıyorum.

[←]

113. Macarca art arda sıralanan sunturlu küfürler.

[←]

114.Ünlü bir Çek şairi.

[←]

115.91. Alay subayları, papağan yeşili yakalı üniforma giyiyorlardı.

[←]

116. Bugün Slovakya’da Bratislava.

[←]

117. Burada kullanılan Çekçe *vşivak* sözcüğü, aynı zamanda “bitli” ve “piç” anlamlarına gelmektedir. Üstü kapalı olarak, İmparator Franz Joseph’e gönderme yapılmaktadır.

[←]

118. Macar Ulusal Marşı, “Tanrı Macarları kutsasın!” diye başlar.

[←]

119. Tozluk yerine, bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası.

[←]

120. Slavofiller, Rusya’da XIX. yüzyılda ortaya çıkan bir düşünce akımının temsilcileridir. Rusya’nın gelecekteki gelişmesinin, ülkenin tarihinden çıkarılacak değer ve kurumlara dayandırılmasını savunmuşlardır. Slavofiller, Rusya’nın kalkınması ve modernleşmesi için Batı Avrupa’yı model almak yerine, ülkenin özgün kimliği ve tarihine dayalı bir yol izlenmesi gerektiğine inanıyorlardı.

[←]

121. Chartreuse tarikatı, 1084’te Fransa’da, Chartreuse Vadisi’nde Kölnlü Aziz Bruno tarafından kurulmuştur. Manastır içinde ortaklaşa yaşam biçimi ile münzeviliği birleştiren Chartreuse tarikatı, bugüne değin hiç reform gereği duymamış ve reform görmemiş, ortaklaşa dinsel yaşamın ender örneklerinden biridir.

[←]

122. Alman doğabilimci ve kâşif Alexander von Humboldt (1769-1859).

[←]

123.(Çekçe) “Selam, Rus kardeşler, biz Avusturyalı değiliz, Çek kardeşleriniziz sizin.”

[←]

124.(Çekçe) *Wasserpolak* (sözcük anlamı, “Su Sırığı”), Almanca-Lehçe karışımı bir dil konuşan Güney ve Batı Silezyalılara verilen aşağılayıcı bir addı.

[←]

125. Velkopopoki ve Smikovski: İki ünlü Çek birası.

[←]

126.(Alm.) “İnsanlar vedalaşırken, ‘Görüşmek üzere’ derler.’’

[←]

127.Çek masallarında bir dev.

[←]

128.Çek sosisinin sevilen bir çeşididir. Domuzun çeşitli yerlerinden yapılır. Çok baharatlıdır ve iki ucundan küçük tahta çubuklarla bağlanır.

[←]

129. Sanskrit dilinde “Bilgeliğin Yetkinleşmesi” anlamına gelen *Pracnaparamita*, Mahayana Budacılığının büyük kollarından en eskisini temsil eden sutro’lar ve yorumlar bütünüdür. Bu bilgelik, yalnızca bu dünyadaki değil, bu dünyanın ötesindeki aşkın görüngülerin de birer yanılsama olduğunu kavramak demektir.

[←]

130.(Sanskritçe) “eylem” anlamına gelen *karma* ya da *karman* kavramı, Brahmancılıkta, insanın dünyaya bütün gelişlerinde bir çeşit alın yazısı olarak gerçekleştirdiği eylemi dile getirir. Ruh göçünü yaratan da bu eylemdir.

[←]

131. Savaş sırasında vatana ihanetten hapse atılan üç Çek siyasal önder.

[←]

132.Özellikle alkoliklerde görülen titremeli sayıklama.

[←]

133.1848 yılında, Mareşal Joseph Radetzki komutasındaki Avusturya ordusu, Sardinya-Piemonte Kralı Carlo Alberto’nun ordusunu kesin bir yenilgiye uğratmış; Carlo Alberto bu bozgundan sonra Lombardiya bölgesini boşaltmak zorunda kalmıştı.

[←]

134.1809’da Tuna Nehri’ni geçip Viyana üstüne yürümeye kalkışan Napoleon, Aspern Çarpışmasında Avusturya ordusu tarafından geri püskürtülmüştü.

[←]

135.1813’teki Leipzig Çarpışmasında Napoleon’un orduları yenilgiye uğratılmıştı.

[←]

136. Hiç kuşku yok ki, subaylar aralarında Almanca konuşuyorlar. (Yazarın notu)

[←]

137. Sir Edward Grey (1862-1933), 1905-1916 yılları arasında İngiltere Dışişleri Bakanıydı. İngiltere tarihinde bu görevde kesintisiz olarak en uzun süre kalan kişidir. Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ın 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da öldürülmesinden sonra, Grey'in barış çabaları sonuçsuz kaldı. Grey, Almanya'nın tarafsız bir ülke olan Belçika'yı işgal etmesinden sonra, görüş ayrılıkları içindeki İngiliz hükümetini savaşa katılmaya ikna etti. İtalya'nın, İtilaf Devletleri'nin safında savaş katılmasını sağlayan gizli antlaşmanın imzalanmasında önemli bir rol oynamakla kalmadı, ABD'nin İngiltere ve müttefiklerini desteklemesi için çaba gösterdi. Grey'in, "Bütün Avrupa'da lambalar sönüyor; onların yandığını yaşamımız boyunca bir daha göremeyeceğiz," sözleri bir özdeyiş haline geldi.

[←]

138. Napoleon'un kesin yenilgisiyle sonuçlanan ve Fransa'nın Almanya ve Polonya'daki son topraklarını da yitirmesine yol açan çarpışma. Bu çarpışmada, Napoleon'un komuta ettiği 185 bin kişilik ordu ile komutanları arasında Prens Kari Philipp Schwarzenberg'in de bulunduğu Avusturya, Rusya, Prusya ve İsveç birliklerinden oluşan 320 bin kişilik müttefik ordular karşı karşıya gelmişti.

[←]

139.1866'da Prusyalıların bozguna uğrattığı Avusturya ordusuna General Benedek komuta ediyordu.

[←]

140.1740-1748 yılları arasında birbiriyle bağıntılı olarak meydana gelen bir dizi savaş. Bunların ikisi, Kutsal Roma-Germen İmparatoru ve Hasburg hanedanının başı VI. Karl'ın 20 Ekim 1740'ta tahta erkek vâris bırakmadan ölümünün doğrudan sonucudur.

[←]

141. Bakteriyolojinin kurucusu Alman hekim Robert Koch (1843-1910), verem ve kolera basillerini bulmuş, 1905 Nobel Tıp Ödülü'ne değer görülmüştür.

[←]

142. Avusturya Arşidükü, Alman kralı ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Maximilian (1459-1519), evlilik yoluyla Felemenk'i, antlaşmalar ve askerî baskıyla Macaristan ve Bohemya'yı, oğlu Philipp'in (sonradan Kastilya Kralı I. Felipe) evliliğiyle de İspanya tahtını ele geçirerek Habsburgların Avrupa'ya egemen olmasını sağlamıştır.

[←]

143.1765-1790 arasında Kutsal Roma-Germen İmparatoru olan II. Joseph (1741-1790), Avusturya Habsburglarının topraklarını önce annesi Maria Theresia ile birlikte, sonraları tek başına yönetmiştir. Bir "aydın despot" olarak yönetsel, yasal, ekonomik ve dinsel reformlar yapmış, ama fazla başarılı olamamıştır.

[←]

144.1835'ten tahtı terk ettiği 1848'e kadar Avusturya tahtında oturan I. Ferdinand (1793-1875), "Müşfik Ferdinand" lakabıyla tanınır. Ferdinand'ın zihinsel engelli ve saralı olmasına karşın tahtın verasetine ilişkin ilkeleri korumakta kararlı olan babası Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Franz, onun vârisliği konusunda diretmiş; Ferdinand 1830'da Macaristan Kralı olarak, 1835'te de Avusturya İmparatoru olarak taç giymiştir.

[←]

145."Başlarım İsa'na da, Meryem'ine de!"

[←]

146. Styria ya da Almanca Steiermark, bugün Avusturya'nın dokuz eyaletinden biridir. Ülkenin güneydoğu ve orta kesiminde yer alır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bir kesimi Yugoslavya'ya bırakılmıştır. 1918'de cumhuriyetin ilanından sonra eyalet yapılmıştır.

[←]

147.Hıristiyanlıkta, Tanrı'nın birbirine aktarılamaz sıfatlarla ayırt edilen Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere üç kişiliği bulunduğu öğretisi.

[←]

148. Bazı palmiye türlerinin gövdelerinden çıkarılan bir çeşit nişastadır. Kaynak olarak en çok, Endonezya takımadalarına özgü palmiyelerden yararlanılır.

[←]

149. Yuhanna, 16:16.

[←]

150.Çekçede *jelezni,* "demir"; *myedyeni,* "bakır"; *olovyeni* "kurşun"; *tsinovi,* "teneke" anlamına gelir. Çekçesi çok kötü olan albay her şeyi birbirine karıştırıyor.

[←]

151.(Mac.) "Tanrı kralı korusun!"

[←]

152.(Mac.) "Hurra! Yaşasın 14. Alay!"

[←]

153. Rutenler, eskiden Polonya ya da Avusturya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yurttaşı olan Ukraynalılardır. Bu ad "Ruslar" sözcüğünün Latinceye geçmiş biçimi olmakla birlikte Rutenler, Ortaçağ sonlarındaki gelişmeler sonucunda Litvanya topraklarında kalan ve Litvanya'nın Polonya'yla birleşmesi üzerine Polonya sınırları içinde kalan Ukraynalılardır ve Küçük Ruslar adıyla da bilinirler.

[←]

154. Prag kentinin iki mahallesi.

[←]

155. Rus Ortodoks ilahiyatçı ve Başkeşiş İosif (1439-1515), Volokolamskili Aziz diye de bilinir. Manastır üyelerinin katı bir dinsel yaşam sürmesi ve toplumsal çalışmalar yapması gerektiğini vurgulayan reformlarıyla tanınmıştır. 1578'de azizler listesine kabul edilmiştir.

[←]

156. Ruten dili ya da Ukrayna dili, Ukrayna'da konuşulan bir Doğu Slav dilidir. Ama Ukrayna'ya komşu Beyaz Rusya (Belarus), Rusya, Polonya ve Slovakya'daki Ukraynalı topluluklar tarafından da konuşulur. Kökeni, Kiev Prensliği'nde (X.-XIII. yüzyıllar) konuşulan gündelik Rusçaya dayanır.

[←]

157. Alman İmparatorluğu.

[←]

158. Genç kız romanlarıyla tanınan bir kadın yazar.

[←]

159. Polonya'daki Çestokova kenti, Katolikler için önemli bir hac yeridir. Buradaki Meryem Ana yontusunun mucizeler yarattığına inanılır.

[←]

160. Kemik kömürü, kemiğin, içinde sınırlı miktarda hava bulunan kapalı bir kapta ısıtılması yoluyla elde edilen bir odun kömürü türüdür. Özellikle ham şeker çözeltileri gibi, sıvılara renk veren katışkıların giderilmesinde kullanılır.

[←]

161.Söylenceye göre, 1240 yılında Moravya'daki Hostin tepesi eteklerinde Tatarlarla yapılan çarpışmadan hemen önce Meryem Ana Şternberk'li savaşçı Yaroslav'a görünmüş, Tatarlar bozguna uğratılmıştır.

[←]

162.İsviçre'yle, Avusturya'nın Tirol ve Almanya'nın Yukarı Bavyera bölgelerinde rastlanan, tiz kafa sesleriyle pes göğüs seslerinin birbirini izlediği bir tür şarkı söyleme tarzı.

[←]

163.(Çekçe) "Aylak, boş gezenin boş kalfası" anlamına gelir.

[←]

164.Dönemin Çek yazarlarının adları.

[←]

165. Tomaş Masarik (1850-1937), eski Çekoslovakya'nın kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır (1918-1935).

[←]

166. Jaroslav Hašek'in, Cumhurbaşkanı Masarik'e gönderdiği bu "kişisel mesaj", Aslan Asker Şvayk'ın daha önceki bazı basımlarına alınmamıştır.

[←]

167.(Alm.) Evet, elbette.

[←]

168. Bedrjih Smetana'nın (1824-1884), Wagner'in etkisi altında bestelediği Dalibor operasından.

[←]

169. Kateşizm, Hıristiyanlıkta gençleri bilgilendirmek, kiliseye yeni üyeler kazandırmak, vaftize hazırlamak amacıyla sorular ve yanıtlar biçiminde düzenlenmiş inanç ve ibadet kılavuzudur. Bu konuda uzmanlaşmış din adamlarına kateşist denir.

[←]

170. Bir Alman halk şarkısından: "Ah çam ağacı, ah çam ağacı / Yaprakların ne kadar güzel!"

[←]

171. Efsanevî kadın kâhin Libuşe, Çeklerin ilk hükümdarı olarak kabul edilir. Smetana'nın *Libuşe* operasına da konu olan efsaneye göre,

Prag kenti, Libuşe ile kocası Prjemisl tarafından kurulmuştur.

[←]

172. Yedi Yıl Savaşı ve Avusturya'nın 1788'de katıldığı Osmanlı-Rus Savaşı'nda Habsburgların en başarılı komutanları arasında yer alan Avusturyalı Mareşal Gideon Ernest Laudon (1717-1790), Prusya Kralı II. Friedrich'in ordusunu yenilgiye uğrattıktan sonra Avusturya ordularının başkomutanlığına getirilmiştir.

[←]

173. Ortodoks manastır geleneğinde aralıksız dua yoluyla ulaşılması amaçlanan tanrısal dinginlik ülküsü.

[←]

174.Çeşitli Avrupa ülkeleri arasında, toprak anlaşmazlıkları, din ve hanedan kavgaları gibi nedenlerle çıkan ve 1618'den 1648'e kadar süren bir dizi savaşa Otuz Yıl Savaşları adı verilmiştir. Bu savaşlar, Avrupa'nın hemen her yerinde büyük yıkımlara yol açmış, savaşın sonunda imzalanan Vestfalya Barışıyla Avrupa haritası büyük değişikliğe uğramıştır.